T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

POST-SOVYET DÖNEMDE VLADİMİR PUTİN TARAFINDAN «VELİKORUS» İDEOLOJİSİNİN SOSYAL MEDYA ARACILIĞIYLA YENİDEN ÜRETİMİ

SAMET YERKÖY
2502180096

Tez Danışmanı:

PROF. DR. BELKIS ULUSOY NALCIOĞLU

İSTANBUL - 2022

ÖZET

POST-SOVYET DÖNEMDE VLADİMİR PUTİN TARAFINDAN "VELİKORUS" İDEOLOJİSİNİN SOSYAL MEDYA ARACILIĞIYLA YENİDEN ÜRETİMİ

Samet YERKÖY

Komünizmin ideolojik bağlarının 1991 yılında sona ermesi ve SSCB'nin çöküşüyle beraber yeniden dönüşüme giren Rusya Federasyonu'nda komünist ideolojinin yerine yeni bir ideoloji arayışı başlamıştır. Bu arayış devam ederken, 2000 yılında eski KGB üst düzey ajanı olan Vladimir Putin ülkenin başına gelmiş ve muhafazakar tabanın etkisiyle Rusya'da geleneğe yeniden dönüşü başlatmıştır. Geleneğe dönüş ise Rusya'nın bin yıllık devlet geleneği olan ve komünizm döneminde nispeten sekteye uğrayan Velikorus ideolojisinin yeniden görünür kılınarak benimsenmesidir. Rusya'nın yeni nesil muhafazakar lideri olan Putin, komünizm ideolojisini geri plana atarak milliyetçi ideolojiyi hem devlet içinde hem de halk arasında yerleştirmektedir. Velikorus ideasıyla, komünizm döneminde yasaklanan din olgusunun yeniden yükseltilerek Rusya toplumunun maneviyatının güçlendirilmesi hedeflenmekte, aynı zamanda zayıflayan aile kurumu yüceltilerek demografik artışın gerçekleşmesi planlanmaktadır.

Çalışmada, Rus Çarı I. Petro'nun planı olarak kabul gören ve "Büyük Rusya" anlamına gelen "Velikorus" ideolojisinin, 2000 yılından beri Devlet Başkanlığı görevini yürüten Putin tarafından sosyal medyadaki tezahürü incelenecektir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın Twitter resmi hesabının incelenmesiyle "Velikorus" ideasının yeniden üretimine ilişkin metinler tespit edilerek eleştirel söylem analizine tabi tutulacaktır. Çalışmada amaç, eski Sovyetler Birliği ve daha öncesinde Çarlık Rusya'nın yayılmış olduğu coğrafi saha üzerinde bugünkü Rusya Federasyonu'nun yeniden kültürel ve iktisadi hegemonyasını temin etme arzusuyla amaca hizmet edecek ideolojik üretimini yapılacak araştırma ile ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Velikorus, Büyük Rusya, Vladimir Putin, Twitter

ABSTRACT

THE REPRODUCTION OF «GREAT RUSSIAN» IDEOLOGY VIA SOCIAL MEDIA BY VLADIMIR PUTIN IN THE POST-SOVIET PERIOD

Samet YERKÖY

With the end of the ideological ties of communism in 1991 and the collapse of the USSR, the Russian Federation, which was transformed again, started to search for a new ideology in order to replace the communist ideology. In this process, Vladimir Putin, who was a former KGB officer, took over the country in 2000 and laid the foundation of a return to tradition in Russia with the effect of the conservative base. The return to tradition is the re-adoption of the Velikorus ideology, which is a thousand-year-old state tradition of Russia and which was relatively interrupted during the communism period. Putin, as a new generation conservative leader of Russia, puts the ideology of communism in the background and places the nationalist ideology both within the state and among the people. With the idea of Great Russia, it is aimed to strengthen the spirituality of the Russian society by re-raising the religion phenomenon that was forbidden during the communist period, and at the same time, it is planned to achieve demographic increase by promoting the weakened family institution.

In this study, the ideology of “Great Russia”, known as the plan of Russian Tsar Peter I, will be examined by considering it’s manifestation on social media by Vladimir Putin who has been the president of the Russian Federation since 2000. By examining the Twitter official account of the Presidency of the Russian Federation, the texts regarding the reproduction of the "Great Russia" idea will be determined and subjected to critical discourse analysis. The aim of the study is to reveal the ideological production that will serve the purpose with the desire to ensure the cultural and economic hegemony of the present Russian Federation over the geographical area where the former Soviet Union and formerly Tsarist Russia spread.

Key Words: Ideology, Velikorus, Great Russia, Vladimir Putin, Twitter

ÖNSÖZ

"Velikorus" ya da "Büyük Rusya" terimi Rusya'nın, özellikle de Kuzeydoğu Rusya'nın tarihi bölgesini ifade eden politik ve coğrafi bir anlam taşımaktadır. Hristiyanlığın Ruslar tarafından benimsenmesi, yazının yayılması ve devletin 11. ve 12. yüzyıllarda yürüttüğü aktif politika sayesinde bu ideoloji büyük gelişme göstermiştir. Devlet tarafından kabul edilen Hristiyanlık dini, Rusya'ya sağlam ve kalıcı bir güç kazandırmıştır. Doğu Hristiyanlığı olan Bizans Ortodoksluğu Rusya tarafından devletin resmi dini olarak benimsenmiştir.

Kiev, Büyük Rusya'nın başlangıcı olmuştur. Kiev büyük knezi olan I. Vladimir bütün Rusları Ortodoks Hristiyan inancına uygun olarak vaftiz etmiş ve Hristiyanlığı Kiev Knezliğinin devlet dini ilan etmiştir. Kutsal Rusya olarak da adlandırılan Büyük Rusya, Vladimir şehrinde Büyük Knez Andrey Bogolyubski'nin mücadelesiyle şekillenmiş ve yüzyıllar boyunca güçlenerek Moskova Knezliğinin merkezi olmuştur. O zamandan başlayarak Velikorus ideası da dini inanç gibi günlük hayata işlemiş ve devletin resmi ideolojisi haline gelmiştir. O dönemde bu ideayı dinin merkezinden koparmak ve onu din çizgisinin dışına çıkarmak olumsuz olarak görülmüştür.

Çar I. Petro ile başlayan reformlar Rusya'nın sivil ve devlet yaşamını kilisenin sınırlarından çıkararak daha ileriye taşımıştır. Büyük Rusya, Çarlık Rusya'sı anlamını almıştır. II. Katerina döneminde Rusya'nın bir Avrupa devleti olduğu görüşü dünyaya duyurulsa da ileriki dönemlerde Rus monark yapısı tekrar eski çizgisine dönmüş ve muhafazakar bir devlet olarak aynı doğrultuda devam etmiştir. Rusya Çarlığı, Bizans İmparatorluğu'nun yolunu tekrarlamış ve Yunanlıların "Megali İdea" adını verdikleri büyük ülkülerine benzeyen kendi hedeflerini "Velikorus" ya da "Velikaya Rossiya" adıyla sürdürmüşlerdir. Otokratların kararlarıyla devlet içinde dönüşümler başlamış, sivil özgürlüğe teşvik eden siyasi, ekonomik ve adli reformlar gerçekleşmiştir.

20. yüzyılın başında, devrimci örgütler "Tüm yaşam sivil topluma" başlıklı sloganlarıyla halkı Petrograd sokaklarına dökmüş, böylece Velikorus ideası liberal

demokratik bir görüşün başlangıcıyla terk edilme raddesine gelmiştir. 1914 yılında Ortodoks Sırbistan'ı savunma amacıyla Birinci Dünya Savaşı'na giren Rusya, yüzyıllar süren monarşiyi bitirme noktasına getiren devrim hareketleriyle karşılaşmış ve yaşanan iç savaş sonucu Çarlık Rusya, Sovyetler Birliği'ne dönüşmüştür. Bu dönem de Büyük Rusya ideası yürütülmüş ancak "kutsal" ifadesi terk edilmiş, komünist olarak adlandırılan yeni bir ideolojinin temelleri atılmıştır. 1920'lerin ortalarından itibaren ülke geçimini sürdürmeye ve hayatta kalma mücadelesi vermeye başlamıştır. Sovyet halkı sürekli olarak iç ve dış düşmanlarla mücadele etmiş ve önce Lenin ardından Stalin tarafından büyük dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Kollektifleşme ve sanayileşmenin temelleri bu dönemde atılmıştır. Köylülerin toprak sahiplerinden dolayı yaşadıkları korku ve sıkıntılar son bulmuş, eşkıyalık, okuma yazma bilmeme sorunu, evsizlik ortadan kaldırılmış ve bununla beraber yoksulluk, hastalık ve açlıkla mücadeleler başlamıştır. 1945'de İkinci Dünya Savaşı'ndan galip gelen devletler arasında çıkan Rusya savaş sonrası yeniden ekonomik yıkımın pençesine düşmüşse de üstesinden gelmiştir.

1960'lı yılların sonunda Sovyet hükümet sistemi ve sosyalist rejim altında elde edilebilecek en yüksek kâra ulaşan Rusya toplumu, bu rejimi artık omuzlarında büyük bir yük gibi hissetmeye başlamış ve komünizme olan inanç yerini ümitsizliğe bırakmıştır. Komünist inancın halkın kalbindeki yeri azalmaya başlamış ve Sovyet devletinin potansiyeli tükenme noktasına gelerek Sovyet değerleri sistemi çökmeye başlamıştır. Bunun ardından 1980'lerin ortalarında başlayan Perestroyka "Yeniden Yapılanma" hareketiyle beraber ekonomik ve siyasi sahada reformlar başlamış ancak büyük bir sonuç vermemiştir. Nitekim 1991 yılında komünizm çökmüş ve Sovyetlerin parçalanması kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

21. yüzyıla giren Rusya toplumu, artık ne Kutsal Rusya ne Büyük Rusya ne de Komünist Rusya topraklarında değil, Rusya Federasyonu topraklarında yaşamaktadır. Rusya, 1600'lü yıllarda I. Petro'nun hükümdarlık döneminde ve 19. yüzyılın başında imparatorluk döneminde olduğu gibi Kafkasya, Orta Asya ve Batı sınırlarına geri dönmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu bölgenin %75'lik kısmını ve nüfusun %51'ini miras olarak almıştır. 20 milyondan fazla Rus

halkı da bölünme sonucu olduğu topraklarda kalmış ve göçmen statüsüne sahip olmuştur.

21. yüzyılla beraber yeniden şekillenen dünya düzeninde önemli bir konuma sahip olan Rusya Federasyonu'nun devlet başkanı konumunda bulunan Vladimir Putin ile köklü değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Komünizm görüşüne mesafeli olan Putin, komünizm döneminde küçük düşürülen Çarlık döneminin feodal simgelerinin ve yürütülen ateist propaganda sonucu komünizm ve Bolşevizm karşısında bir zehir olarak lanse edilen dinin yeniden yüceltilmesi için çaba sarf etmiş ve bu ideolojiye benzer yeni bir ideoloji arayışına girmiştir. Geleneğin yeniden canlandırılması fikrini savunan Putin, Velikorus ideasına dönerek Büyük Rusya'nın tekrar kültürel ve iktisadi hegemonyasını temin etme arzusunun ideolojik üretimini gerçekleştirmektedir.

Çalışmam boyunca benden yardımını esirgemeyen, akademik çalışmalarımda lisans öğrenimimden itibaren deneyimlerini benimle paylaşan, her daim doğru yolu gösteren, yanlışlarımı büyük bir ustalıkla düzelten çok değerli hocam Prof. Dr. Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu'na gönülden teşekkürü bir borç bilirim. Yaptığım her akademik çalışmamın üzerinde büyük bir titizlikle durarak neyin doğru neyin yanlış olduğunu bana her daim gösterdi. Hayat uzun bir yolsa, o yolun nasıl çiçeklerle doldurulacağına, engel olan taşların nasıl yerinden sökületeceğini, geleceğe nasıl umutla bakılacağını bana öğretti. Çok teşekkür ederim Belkıs Hocam. Benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve tez çalışmamda büyük emek veren, yol gösteren sevgili hocam Dr. Esra Oğuzhan'a, tez yazım sürecinde bana büyük destek veren çok değerli hocalarım Prof. Dr. Füsun Alver ve Dr. Öğr. Üyesi Necla Odyakmaz Acar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yaşadığımız zorluklar sonucu benim bu günlere gelmemin gururu ve mutluluğu kuşkusuz ki anneme ve babama aittir. Başarımı en çok onlara borçluyum. Her daim arkamda bana destek oldular. Her ileriye baktığımda filizlenen ümit tohumlarını ailem ekmiştir. Ben başarılarımla o tohumları suluyorum. Her şey için teşekkür ederim. Ve tez yazım sürecimde bana eşlik eden Yıldız Tilbe, Sezen Aksu, Haris Aleksiou, Eleni Vitali ve Frankie Valli şarkılarına da teşekkür ederim.

Samet Yerköy

Lizbon, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....ii
ABSTRACT.....iii
ÖNSÖZ.....iv
İÇİNDEKİLER.....vii
TABLOLAR LİSTESİ.....ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....xvii
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM
YENİ MEDYA VE İDEOLOJİ KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. İnternetin Gelişimi, Dijitalleşme ve Yeni Medya..... 11
1.1.1. Yeni Medya Kavramı..... 15
1.1.2. Yeni Medyanın Temel Özellikleri..... 22
1.1.3. Sosyal Medya Kavramı ve Gelişimi..... 30
1.1.4. Sosyal Ağlar..... 34
1.2. İdeoloji..... 43
1.2.1. Kavram Olarak İdeoloji..... 44
1.2.2. Karl Marks'a Göre İdeoloji..... 47
1.2.3. Antonio Gramsci'ye Göre İdeoloji..... 54
1.2.4. Louis Althusser'e Göre İdeoloji..... 60
1.2.5. Michel Foucault'a Göre İdeoloji..... 64
1.3. Sosyal Medya Aracılığıyla Gerçekliğin ve İdeolojinin Yeniden Üretimi..... 68

İKİNCİ BÖLÜM
VELİKORUS İDEOLOJİSİNDEKİ RUSYA TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Kiev Knezliği'nden I. Petro'ya Kadar Olan Dönemde Rusya..... 74
2.2. İmparatorluk Döneminde Rusya (1689-1856)..... 102

2.3. II. Aleksandr Dönemiyle Beraber Modernleşme Sürecine Giren İmparatorluk (1856-1917)..... 133
2.4. Bolşevik İhtilali, Lenin ve Stalin Dönemlerinde Sovyetler Birliği (1917-1953) 159
2.5. İki Kutuplu Dünyada Sovyetler Birliği (1953-1991)..... 177
2.6. Yeni Bir Federal Devlet ve Vladimir Putin..... 192

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
POST-SOVYET DÖNEMDE VLADİMİR PUTİN TARAFINDAN "VELİKORUS" İDEOLOJİSİNİN SOSYAL MEDYA YOLUYLA YENİDEN ÜRETİMİ

3.1. Metodoloji..... 220
3.1.1. Araştırmanın Sorunsalı..... 220
3.1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi..... 221
3.1.3. Çalışmanın Yöntemi..... 222
3.1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları..... 222
3.1.5. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi..... 222
3.1.6. Çalışmanın Soruları..... 222
3.1.7. Teun A. Van Dijk ve Eleştirel Söylem Analizi Yöntemi..... 224
3.2. Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığının Resmi Olarak Twitter Kullanımı..... 231
3.2.1. Putin'in 2012 Yılındaki Üçüncü Başkanlık Döneminden İtibaren Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığının Twitter Resmi Sayfasında Velikorus İdeolojisinin Yeniden Üretimine Yönelik Tweetlerin Analizleri..... 232

SONUÇ..... 384
KAYNAKÇA..... 393
ÖZGEÇMİŞ..... 434

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: İnternetin Tarihsel Gelişimi..... 14
Tablo 2: SSCB dönemi kültürel ve politik milliyetçiliğin dönemlere tasnifi.... 191
Tablo 3: Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Modelinin Tablosu..... 230
Tablo 4. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 7 Mayıs 2012 tarihli tweet 232
Tablo 5. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Aralık 2012 tarihli tweet 235
Tablo 6. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Aralık 2012 tarihli tweet 238
Tablo 7. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Mayıs 2013 tarihli tweet 241
Tablo 8. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 26 Ağustos 2013 tarihli tweet..... 242
Tablo 9. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Eylül 2013 tarihli tweet 245
Tablo 10. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2013 tarihli tweet 248
Tablo 11. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2014 tarihli tweet 249
Tablo 12. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2014 tarihli tweet 252
Tablo 13. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Nisan 2014 tarihli tweet 253
Tablo 14. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Nisan 2014 tarihli tweet 254
Tablo 15. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Mayıs 2014 tarihli tweet 256
Tablo 16. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Haziran 2014 tarihli tweet..... 258

Tablo 17. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Temmuz 2014 tarihli tweet.....259
Tablo 18. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Temmuz 2014 tarihli tweet.....261
Tablo 19. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Temmuz 2014 tarihli tweet.....263
Tablo 20. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 6 Eylül 2014 tarihli tweet.....265
Tablo 21. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 16 Ekim 2014 tarihli tweet.....266
Tablo 22. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 20 Kasım 2014 tarihli tweet.....268
Tablo 23. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Aralık 2014 tarihli tweet.....270
Tablo 24. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Nisan 2015 tarihli tweet.....272
Tablo 25. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 16 Nisan 2015 tarihli tweet.....274
Tablo 26. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Nisan 2015 tarihli tweet.....276
Tablo 27. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 7 Mayıs 2015 tarihli tweet.....278
Tablo 28. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Mayıs 2015 tarihli tweet.....280
Tablo 29. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Mayıs 2015 tarihli tweet.....282
Tablo 30. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Haziran 2015 tarihli tweet.....284
Tablo 31. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 29 Haziran 2015 tarihli tweet.....286
Tablo 32. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Temmuz 2015 tarihli tweet.....290

Tablo 33. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 27 Temmuz 2015 tarihli tweet.....292
Tablo 34. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Temmuz 2015 tarihli tweet.....294
Tablo 35. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 15 Ekim 2015 tarihli tweet.....296
Tablo 36. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2015 tarihli tweet.....298
Tablo 37. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Şubat 2016 tarihli tweet.....300
Tablo 38. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2016 tarihli tweet.....302
Tablo 39. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Nisan 2016 tarihli tweet.....304
Tablo 40. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Mayıs 2016 tarihli tweet.....306
Tablo 41. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Mayıs 2016 tarihli tweet.....308
Tablo 42. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Haziran 2016 tarihli tweet.....310
Tablo 43. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Temmuz 2016 tarihli tweet.....312
Tablo 44. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 30 Temmuz 2016 tarihli tweet.....314
Tablo 45. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Ekim 2016 tarihli tweet.....316
Tablo 46. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2016 tarihli tweet.....318
Tablo 47. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Mayıs 2017 tarihli tweet.....320
Tablo 48. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Mayıs 2017 tarihli tweet.....322

Tablo 49. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Temmuz 2017 tarihli tweet.....325
Tablo 50. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2017 tarihli tweet.....326
Tablo 51. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Kasım 2017 tarihli tweet.....328
Tablo 52. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Kasım 2017 tarihli tweet.....330
Tablo 53. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Aralık 2017 tarihli tweet.....332
Tablo 54. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Ocak 2018 tarihli tweet.....334
Tablo 55. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 3 Mart 2018 tarihli tweet.....336
Tablo 56. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 3 Mart 2018 tarihli tweet.....338
Tablo 57. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Temmuz 2018 tarihli tweet.....340
Tablo 58. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Ağustos 2018 tarihli tweet.....342
Tablo 59. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Ağustos 2018 tarihli tweet.....344
Tablo 60. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Ağustos 2018 tarihli tweet.....346
Tablo 61. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Eylül 2018 tarihli tweet.....348
Tablo 62. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 27 Eylül 2018 tarihli tweet.....350
Tablo 63. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Eylül 2018 tarihli tweet.....352
Tablo 64. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Eylül 2018 tarihli tweet.....354

Tablo 65. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 20 Aralık 2018 tarihli tweet 356
Tablo 66. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Ocak 2019 tarihli tweet 358
Tablo 67. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Temmuz 2019 tarihli tweet 360
Tablo 68. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 21 Temmuz 2019 tarihli tweet 362
Tablo 69. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 21 Temmuz 2019 tarihli tweet 364
Tablo 70. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Ekim 2019 tarihli tweet 366
Tablo 71. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Kasım 2019 tarihli tweet 368
Tablo 72. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Aralık 2019 tarihli tweet 369
Tablo 73. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Mayıs 2020 tarihli tweet 371
Tablo 74. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Ağustos 2020 tarihli tweet 373
Tablo 75. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Aralık 2020 tarihli tweet 375
Tablo 76. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Ocak 2021 tarihli tweet 376
Tablo 77. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Haziran 2021 tarihli tweet 378
Tablo 78. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Temmuz 2021 tarihli tweet 380
Tablo 79. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 22 Ağustos 2021 tarihli tweet 382

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Rusya Federasyonu Çift Başlı Kartal Arması.....200
Şekil 2. Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın Resmi Twitter Hesabının Görünümü......231
Şekil 3. Tweet 1 ile ilgili görsel.....232
Şekil 4. Tweet 2 ile ilgili görsel.....235
Şekil 5. Tweet 3 ile ilgili görsel.....237
Şekil 6. Tweet 4 ile ilgili görsel.....240
Şekil 7. Tweet 5 ile ilgili görsel.....242
Şekil 8. Tweet 6 ile ilgili görsel.....244
Şekil 9. Tweet 7 ile ilgili görsel.....247
Şekil 10. Tweet 8 ile ilgili görsel.....249
Şekil 11. Tweet 9 ile ilgili görsel.....251
Şekil 12. Tweet 10 ile ilgili görsel.....253
Şekil 13. Tweet 11 ile ilgili görsel.....254
Şekil 14. Tweet 12 ile ilgili görsel.....255
Şekil 15. Tweet 13 ile ilgili görsel.....257
Şekil 16. Tweet 14 ile ilgili görsel.....259
Şekil 17. Tweet 15 ile ilgili görsel.....261
Şekil 18. Tweet 16 ile ilgili görsel.....263
Şekil 19. Tweet 17 ile ilgili görsel.....264
Şekil 20. Tweet 18 ile ilgili görsel.....266
Şekil 21. Tweet 19 ile ilgili görsel.....268
Şekil 22. Tweet 20 ile ilgili görsel.....270
Şekil 23. Tweet 21 ile ilgili görsel.....272
Şekil 24. Tweet 22 ile ilgili görsel.....274
Şekil 25. Tweet 23 ile ilgili görsel.....276
Şekil 26. Tweet 24 ile ilgili görsel.....278
Şekil 27. Tweet 25 ile ilgili görsel.....280
Şekil 28. Tweet 26 ile ilgili görsel.....282

Şekil 29. Tweet 27 ile ilgili görsel 284
Şekil 30. Tweet 28 ile ilgili görsel 286
Şekil 31. Tweet 29 ile ilgili görsel 289
Şekil 32. Tweet 30 ile ilgili görsel 292
Şekil 33. Tweet 31 ile ilgili görsel 294
Şekil 34. Tweet 32 ile ilgili görsel 296
Şekil 35. Tweet 33 ile ilgili görsel 298
Şekil 36. Tweet 34 ile ilgili görsel 300
Şekil 37. Tweet 35 ile ilgili görsel 302
Şekil 38. Tweet 36 ile ilgili görsel 304
Şekil 39. Tweet 37 ile ilgili görsel 306
Şekil 40. Tweet 38 ile ilgili görsel 308
Şekil 41. Tweet 39 ile ilgili görsel 310
Şekil 42. Tweet 40 ile ilgili görsel 312
Şekil 43. Tweet 41 ile ilgili görsel 314
Şekil 44. Tweet 42 ile ilgili görsel 316
Şekil 45. Tweet 43 ile ilgili görsel 318
Şekil 46. Tweet 44 ile ilgili görsel 320
Şekil 47. Tweet 45 ile ilgili görsel 322
Şekil 48. Tweet 46 ile ilgili görsel 324
Şekil 49. Tweet 47 ile ilgili görsel 326
Şekil 50. Tweet 48 ile ilgili görsel 328
Şekil 51. Tweet 49 ile ilgili görsel 330
Şekil 52. Tweet 50 ile ilgili görsel 332
Şekil 53. Tweet 51 ile ilgili görsel 334
Şekil 54. Tweet 52 ile ilgili görsel 336
Şekil 55. Tweet 53 ile ilgili görsel 338
Şekil 56. Tweet 54 ile ilgili görsel 340
Şekil 57. Tweet 55 ile ilgili görsel 342
Şekil 58. Tweet 56 ile ilgili görsel 344
Şekil 59. Tweet 57 ile ilgili görsel 346
Şekil 60. Tweet 58 ile ilgili görsel 348

Şekil 61. Tweet 59 ile ilgili görsel 350
Şekil 62. Tweet 60 ile ilgili görsel 352
Şekil 63. Tweet 61 ile ilgili görsel 354
Şekil 64. Tweet 62 ile ilgili görsel 356
Şekil 65. Tweet 63 ile ilgili görsel 358
Şekil 66. Tweet 64 ile ilgili görsel 360
Şekil 67. Tweet 65 ile ilgili görsel 361
Şekil 68. Tweet 66 ile ilgili görsel 363
Şekil 69. Tweet 67 ile ilgili görsel 365
Şekil 70. Tweet 68 ile ilgili görsel 367
Şekil 71. Tweet 69 ile ilgili görsel 369
Şekil 72. Tweet 70 ile ilgili görsel 371
Şekil 73. Tweet 71 ile ilgili görsel 373
Şekil 74. Tweet 72 ile ilgili görsel 374
Şekil 75. Tweet 73 ile ilgili görsel 376
Şekil 76. Tweet 74 ile ilgili görsel 378
Şekil 77. Tweet 75 ile ilgili görsel 380
Şekil 78. Tweet 76 ile ilgili görsel 382

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e. : Adı geçen eser
A.g.m. : Adı geçen makale
ARPANET : Advanced Research Projects Agency Network
BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu
BM : Birleşmiş Milletler
BUND : Genel Yahudi Emek Federasyonu
CSNET : Computer Science Network
Çev. : Çeviren
DNS : Domain Name System
ESA : Eleştirel Söylem Analizi
GPS : Global Positioning System
HTTP : Hypertext Transfer Protocol
LDRP : Rusya Liberal Demokrat Partisi
MIT : Massachusetts Institute of Technology
M.Ö. : Milattan Önce
NATO : North Atlantic Treaty Organization
NSF : National Science Foundation
NSFNET : National Science Foundation Network
RF : Rusya Federasyonu
RSDRP : Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi
RSFSC : Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SMS : Short Message Service
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCP/IP : Transmission Control Protocol/ Internet Protocol
TDK : Türk Dil Kurumu
URL : Uniform Resource Locator
WWW : World Wide Web

GİRİŞ

Velikorus ideası, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından yeni bir ideoloji arayan Rusya'da Vladimir Putin döneminde yeniden doğuş sürecine girmiş ve Rus toplumunun kültürel gerçekliği haline gelmiştir. Günümüzde bu idea Rusya toplumunu ikiye bölmekte, kimileri bunun devletin gelecek felsefesi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmakta, kimileri ise böyle bir ideoloji milliyetçiliği körüklediği için terk edilmesinin zorunlu olduğunu söylemektedir. Rusya devletinin gelişim hedeflerini tanımlayan ve Batı'ya kıyasla alternatif bir seçenek sunan Velikorus ideası, geleneksel ve ulusal fikrin karması olarak karşımıza çıkmaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından yeni bir ideoloji arayışına giren Rusya, milli bilinç ve kültürünü uygarlık gelenekleri doğrultusunda yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Bu noktadan hareketle Rusya'nın Batılı tarzda bir ilerleme mi göstereceği ya da kendine farklı bir yol mu çizeceği sorusu gündeme gelmiştir. O dönem bu soruya aranan cevap, Rusya aydınlarını Batıcılar ve Panslavistler olarak iki cepheye bölmüştür. Batıcı kesim geleneksel Rusya'ya karşı çıkarak Batı kültürüne ve ekonomisine entegre olmayı istemiş, Panslavistler ise Velikorus ideasını savunmuşlardır. İki görüş arasında kalan Rusya toplumu, ulusal kalkınmanın yollarını ararken, Rus felsefi düşüncesi temel bir sonuca varmış ve Rusya'nın gelecekteki ideasının geçmişin bütün ayrıntılarıyla kavranması ve Rusya tarihinin önemli kişilerinin yolundan gidilmesi koşuluyla oluşturulması görüşü hakim olmuştur. Geçmişteki karakterlere ve tarihe yapılan atıflar ve bu tarihin büyük bir evveliyata dayandığı konusunda farkındalık yaratılmış ve Velikorus kavramı yeniden şekillenmeye başlamıştır.

Ülke içindeki muhafazakar görüşe sahip düşünür ve aydınlar 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında yaşamış olan Rus siyasi ve felsefi geleneğinin halihazırdaki mirasçıları olmuşlardır. Rusya'da yaşanan bu evrim sürecini belirleyen bir takım siyasal olaylar mevcuttur. Devrim öncesinde Rusya'nın muhafazakar tabanı II. Aleksandr'ın toprak köleliğinin kaldırılması, finans, eğitim, toprak, sansür ve savaş alanındaki reformlarına, Rusya'nın burjuva sınıfına, Batı'nın Rusya sosyo-kültürel

yaşamı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisine karşı bir reaksiyon göstermiştir. Bununla beraber muhafazakar taban, 1917 yılındaki devrim hareketlerine de karşı durmuş, yaşanan bu olayların temel nedenini anlamaya çalışmış, Rusya ve Batı arasındaki ilişkinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda ön cephede yer alan Lev Tihomirov, Mihail Menşikov gibi muhafazakar düşünürler Rusya'nın ideolojik çizgisini bazı ortak paydada toplamışlardır. Rusya'nın ulusal kimliğini, Rus devletinin oluşumunu, gelişimini ve içeriğini benzersiz kılmak için uğraşmışlar, Rusya'nın belirli bir idea çevresinde toplanmasını ve yüksek bir maneviyata sahip olmasını istemişler, ülkenin tarihi mirasını baz alan ulusal ve politik bir doktrin ortaya koymuşlardır.[1]

Velikorus ideasını savunan muhafazakar kesim halkın kaderinin tamamıyla kendi tarihi içinde var olduğunu savunmuş, bundan dolayı ülkeyi yenilemek adına tarihi mirasın yeniden diriltilmesi ve uygulamaya konulmasını istemiştir. Bu ideanın Rusya'nın manevi gücünü ve tarihsel özgünlüğünü temsil ettiği görüşü ön plana çıkmıştır. Tanrı'ya yakın olma, sağlam inanç, vicdan, vatan sevgisi, aile yapısı ve Rus halkının manevi gücü Velikorus ideolojisinin alt yapısını oluşturmaktadır. Velikorus ideası kökenini Rusya'nın kendine has olan tarihinden almakta, Rus milliyeti ve kültürünü temsil etmekte, diğer milliyetlerin bir takım kültüründen etkilense de kendi çizgisini ve özgünlüğünü aynı doğrultuda sürdürmektedir. Rusya kültür olarak, Avrupa ve Asya'nın izlerini taşımakta ve bu iki kıtaya eşit derecede benzerlik göstermekte ve bu benzerliği Slav kültürüyle harmanlayarak yeni bir ideoloji geliştirmektedir. Bu ideolojide ise tarihsel geçmişine dayanarak bir kalkınma izleyen ve güçlü bir monarşik güce göre yönetim şeklini belirleyen bir ülke karşımıza çıkmaktadır.

Velikorus idealini tanımlayan önemli Rus filozofları, bu ideanın eskiyi yeniden günümüze çağırmak anlamına gelmediği, aksine, geçmişe ve yaşayan kültürel geleneklere dayanan yeni Rus devletinin bir sloganı olarak algılanması gerektiğinin

[1] Федор Гайда, "Консерваторы и парламент: проекты реформы Государственной думы в 1907–1917 годах", https://politconservatism.ru/choice/konservatory-i-parlament-proekty-reformy-gosudarstvennoj-dumy-v-1907-1917-godah, (17.07.2020).

üzerinde durmuşlardır. Burada dikkat çeken bir husus da Rusya'nın yeniden Velikorus ideası üzerinden şekillendirilmesinin yanında ülkenin hukuk temeline de kavuşturulması, otokrasi yönetiminin daha demokratik bir bağlamda yenilenmesi gerekliliği olmuştur. Velikorus ideası hem siyasi bir gerçek hem de Rus devletinin bir tür ideal imajı haline gelmiştir. Zeminde yatan amaç, siyasi hedefe ulaşmak ve ulusun ruhsal olarak yeniden eğitimini sağlamaktır. Nitekim Velikorus ideasının gerçekleştirilmesindeki amaç kültürel ya da ekonomik olarak dış güçlere bağımlı olmamak ve güçlü bir devlet yaratmaktır.

1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik devrim, Rus halkının monarşist bir yönetime boyun eğmek istemediğini göstermiş, ancak büyük, birleşik ve bölünmez Rusya fikri aristokrat tabanın her daim zihninde yer tutmuştur. Velikorus ideasını savunanlara göre devletin özü manevi temellerinde yatmaktadır, bu nedenle ulusal olarak yaşanan canlanmalar kilise ve din ekseninden bağımsız olmamalıdır. Ekim Devrimi'nin ardından yoğun olarak Rusya'dan göç eden aristokrat kesim, Rus tarihinde eşi görülmemiş bir yönetim olan komünist rejime karşı mesafeli yaklaşmışlar ve Velikorus ideasının yeniden canlanması için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Yurtdışındaki Rus diasporası sadece eski Rusya'nın değil, aynı zamanda komünizm sonrası gelecek Rusya'nın da temsilcisi olma idealini gütmüştür. Yurtdışına göçen aristokrat kesim yurtdışındaki Rusya birliğini sağlamaya çalışmış, geleneksel Rus devletinin yeniden canlanması için yeni yollar aramaya başlamış ve Velikorus ideası altında birleşmiştir. Rus diasporası Rusya'yı komünist yönetimden kurtarmak adına bütün ayrışmalardan ve görüş farklılıklarından sıyrılarak vatanseverlik bayrağı altında durmaya devam etmişlerdir. Rusya'yı komünizmden kurtarmak ve Velikorus ideası altında yeniden canlandırmak için tüm sosyal statü ve parti görüşlerini terk edip kişisel çıkarları da bir kenara bırakarak, devletin yeniden imparatorluk biçiminde kurulmasını istemişler ve Marksist Leninist görüşün ülke topraklarından silinmesi için gayret göstermişlerdir.[2]

[2] Вадим И. Мусаев, "Русская Диаспора в Финляндии в 1920-1930-с гг.: Проблема Адаптации", https://www.sgu.ru/archive/old.sgu.ru/files/nodes/10085/14.pdf , (17.07.2020).

Günümüzde ulusal bir fikir arayışını sürdüren Rusya, Putin ile beraber Velikorus ideasına yeniden dönmüştür. Muhafazakar ve milliyetçi taban bundan büyük bir heyecan yaşamaktadır. Bununla beraber Rusya Federasyonu çok uluslu bir devlet olduğundan, bu ideolojinin toplum tarafından genel bir kabul göreceği hususu akıllarda soru işareti uyandırmaktadır.

Rusya'nın ulusal ideolojisini belirleme girişimi olarak kabul edilen en eski ifade 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu ifadeye göre Moskova üçüncü Roma'dır, ancak dördüncüsü olmamalıdır. Buradan hareketle Rus Çarlığının sembolü hem Asya'ya hem de Avrupa'ya bakan çift başlı kartal olmuştur. Rusya'nın Ortodoks kilisesi ise başka bir devletin kontrolü altında olmamış, aksine bağımsız bir Moskova Patrikliği olarak gelişimini sürdürmüştür.

Velikorus ideasının özünü Ortodoksluk, otokrasi ve milliyet olmak üzere üç unsurda birleştirmek mümkündür. Modern düşünürlere göre, Velikorus ideasını savunanlar için milli şuur, Rus toprağından, Rus halkının kalbinden doğmaktadır. Dolayısıyla bu ideanın, devlet erkanından halka doğrudan dayatılmasına gerek duyulmamaktadır. 2016 yılında devlet başkanı Putin, bu ulusal fikir için bir reçete önermiştir. Bu reçeteye göre Rus halkının varlığı, vatana olan sevgisine bağlıdır ve kişisel önceliklerden ziyade toplumun genelinin çıkarlarını düşünmeye odaklıdır her Rus. Putin'in üzerinde durduğu konu, ülkenin tek birleştirici unsurunun vatanseverlik olmasıdır ve bunun dışında başka hiçbir ideolojinin kabul edilemeyeceğidir. Bu ulusal ideanın yetkililer tarafından insanlara aşılanamayacağı ve yukarıdan dayatılamayacak türden bir ideoloji olması gerektiğinin altını çizmiştir. Asıl istenilen olgu, Velikorus ideasının Rus topraklarından ve her Rus'un kalbinden büyümesidir.

Rus halkının varlığının özü olan vatanseverlik fikri, son zamanlarda Putin tarafından sıkça dile getirilmektedir. Vatana karşı olan sevgi Velikorus ideasının temelini oluşturmaktadır. Bu idea ile beraber Rus toplumu yüzyıllar boyunca hayatta kalacak ve dünya konjonktüründe kendisi için önemli bir yer elde edecektir. Ulusal idea olan Velikorus, içinde Ortodoksluk, kolektivizm ve geniş topraklar unsurlarını barındırmaktadır. Bu ideanın bileşenleri arasında ilerleme, vatanseverlik ve Rusya'da

yaşayan çeşitli etnik milletlerin eşitliği sayılmaktadır. Velikorus ideası Rusya toplumunu bir araya getiren bir fikirdir ve devletin gelişmesini de mümkün kılmaktadır.

Günümüzde Modern Rusya'nın temeline bakıldığında yüzyıllık Sovyet komünist ideolojiden sıyrılarak Çarlık rejimi ilkelerine dönmeye çalıştığı görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yaşanan ve 1917 Şubat ve Ekim ayları arasında gerçekleşen devrim süreci 862 yılında Rurik Hanedanı'yla başlayıp, 1613'te Romanov hanedanlığıyla süregelen bin yıllık Çarlığın yıkılışına sebebiyet vermiştir. Eski Rus Jülyen takvimine göre 24-25 Ekim gününe, fakat yeni Rus Gregoryen takvimine göre 6-7 Kasım günlerine tekabül eden Bolşevik Devrim, Rusya'nın dış cephelerde büyük kayıplar verdiği Birinci Dünya Savaşı'ndan ayrılmasına neden olmuş, iç cephede ise yaklaşık beş yıl sürecek bir iç savaşın önünü açmıştır. Devrimci adıyla Lenin olarak bildiğimiz Vladimir İlyiç Ulyanov ve ardındaki Bolşevikler Rus İç Savaşı'nı kazanarak iktidara sahip olmuş ve ardından 20. yüzyılda Çarlık Rusya yıkılmış, yeni bir yönetim halini alarak Sovyetler Birliği tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Bolşevik Devrimi'yle gelen komünist rejimi Lenin ve ardından gelen Stalin, Kruşçev ve Brejnev gibi liderler için Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni oluşturan 15 ittifak cumhuriyete benimsetmek uzun bir zaman almıştır. Nitekim toplumun her katmanına yerleşen komünist ideoloji ve parti devleti, patrimonyal devlet kültürünün yerini almış ve Velikorus ideasının terk edilmesini sağlamıştır. Dış politikada ise iki kutuplu bir dünyada, Soğuk Savaş döneminde ABD ile uzun yıllar yaşanan rekabet sonucu SSCB, Batı'ya kendi varlığını ve askeri üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Buradaki ortak payda monarşik sistemin hüküm sürdüğü Çarlık Rusyası ve komünizm ile yönetilen SSCB'de aynı yayılmacı politikanın izlenmesidir. Komünizm rejimini Rusya'nın yanı sıra Doğu Avrupa, Orta Asya ve Balkanlarda yaymaya çalışan Stalin'in amacı, Doğu Bloğunda kendisinin tek güçlü lider olarak tezahür edilmesini istemesidir. Bunun başarısı olarak da Stalin'in SSCB'yi en az ABD kadar korku verici ve emperyalist bir güç yapması gösterilebilir. Bunun neticesinde 1947 yılında NATO, 1955 yılında da Varşova Paktı kurularak karşılıklı güç gösterileri zirveye ulaşmıştır.

SSCB'nin Doğu Bloktaki merkezi konumu, son Sovyet lideri Mihail Gorbaçev ile beraber başlatılan Glasnost ve Perestroyka reformlarının başarısızlığıyla beraber sona ermiş ve 20. yüzyılın sonuna doğru komünist rejim vadesini tamamlayarak tarih sahnesinden çekilmiştir.

Bolşevik terimi Rusçada "çoğunluğun tarafında olmak, çoğunlukta yer almak" anlamına gelmektedir. Bu kavram, Ekim Devrimi öncesi Lenin ve yandaşları tarafından kurulan Sosyal Demokrat İşçi Partisi tarafından siyasi bir anlam kazanmış ve SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu'nda olumsuz bir mirası simgeleyen, yerici bir kavram niteliğini kazanmıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki Sovyet mantalitesiyle oluşturulan ve kalıcı olarak kabul gören Sovyet modeline ve Kızıl Bolşeviklere karşı Beyaz Ordu taraftarları (Çaristler) zafer bayrağını yeniden devralmış ve karşı-devrim sürecini Çarlık Rusya döneminde olduğu gibi tekrar kendi tarafında başlatmıştır. Bu süreç yer adlarının değişim süreciyle de kendini göstermiştir. SSCB'yi kuran Bolşevikler Çarlık Rusya'dan devraldığı şehirlerin ismini Sovyet ve Bolşevik kahramanlara ithafen değiştirmiştir. Geçtiğimiz otuz yıl boyunca ise, eski Sovyet ülkelerinde olduğu gibi Rusya'da da büyük ölçüde ülkenin toponimik manzarası değişmiştir. Sokak isimlerinden, şehir ve bölge adlarına kadar geniş kapsamlı bir değişim durumu meydana gelmiştir. Şehirlere Çarlık dönemindeki adlarının geri verilmesi post-Sovyet dönemdeki karşı devrimci gelişmeleri gösterir niteliktedir. Kuybişev şehri Samara, Leningrad yeniden St. Petersburg, Sverdlovsk ise Yekaterinburg adını almıştır. Yaşanan bu süreç, Rusya'nın Batı dünyasının umduğu doğrultuda, liberal ve demokratik bir çerçevede ilerlemediğini göstermiş, aksine Batı karşısında ayrı bir güç olma çizgisini sürdürerek muhafazakar geçmişine dönme eğilimini ortaya çıkarmıştır. Bu muhafazakar çizginin takip edilmesi, Velikorus ideasının devletin ulusal fikri olarak benimsendiğinin göstergesidir.

SSCB döneminde devrimi toplumun her katmanına sağlam olarak yerleştirmek için geçmişin gelenekleri, feodal dönemin bütün unsurları ve Çarlık Rusya'nın tüm sembolleri geri plana atılarak yok sayılmış ve bunları savunanlar devrimin en büyük düşmanı muamelesi görmüştür. Din olgusu da komünizm döneminde üzerinde durulan en büyük hasımlardan biri olmuş ve ateist propagandayla beraber dinin komünizmin

karşısında bir zehir olduğu ileri sürülmüştür. Lenin dönemiyle başlayan ve Stalin döneminde doruk noktasına ulaşan din karşıtı propaganda ile toplumun maneviyatı silinmeye çalışılmış ve ruhban sınıfı tasfiye edilerek toplumun düşmanı olarak gösterilmişlerdir. Bununla beraber komünizm ideolojisi ve komünal yaşam gereği her bir milliyetin ayrı olarak sınıflandırılması son bulmuş, Bolşevik ve komünist bir bağlayıcılık adı altında genel bir Sovyet kimliği oluşturulmuştur. Nitekim SSCB'nin dağılmasıyla beraber her biri kendi milli ideolojilerinin ardından giden ittifak cumhuriyetlerden sonra Rusya da yeni bir ideoloji arayışına girmiştir.

Bu ideoloji arayışı 1990'ların başından 2000'lere kadar devam etmiştir. 2000 yılının Mayıs ayında üst düzey KGB yetkilisi olan Vladimir Putin'in devlet başkanı seçilmesiyle birlikte, muhafazakâr tabanın da etkisiyle eski geleneğe dönüş başlamış ve geçmişin değerleri yeniden diriltilmeye çalışılmıştır. Putin için önemli husus, Ekim Devrimi ile iktidara gelen Lenin önderliğindeki Bolşevikler tarafından 1922 yılında kurulmuş SSCB'nin ve komünizmin tarihi bağlarından sıyrılmak, Rusya'nın bin yıllık imparatorluk geleneğine ve bu devletin ünlü kişilerinin bıraktığı mirasa dönmek olmuştur. Bu minvalde, Kiev Büyük Knezi Aziz Vladimir döneminde kabul edilen ve komünizm döneminde baskıya uğrayan Ortodoks inancına kol kanat germek, Bilge Yaroslav gibi ülkeye bilim, bayındırlık ve nizam getirmek, Büyük Petro, II. Katerina ve feodal sistemi yaptığı reformlarla ortadan kaldıran Çar II. Aleksandr gibi Rusya'yı modern bir hale getirmek, yumuşak güç politikalarıyla Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)[3] ülkelerinde Rus nüfuzunu devam ettirmek, yeni fetihlerle toprakları büyütmek ve Rusya'nın gelecek resmini ileriye taşımak Velikorus ideasının kök saldığı imparatorluk geleneklerinin bir kolu olarak nam salmaktadır. Rusya'nın yeni muhafazakar lideri olan Putin, bu anlayış içinde komünizm ilkelerini reddederek milliyetçi ideolojiyi toplumun tüm katmanına yaymak için mücadele etmektedir. Bunun bir örneği olarak, Putin'in kurucusu olduğu Birleşik Rusya Partisi yönetimi, komünist Sovyet döneminde dışlanarak kötü itibara uğrayan Rus Ortodoks Kilisesi'ne eski saygınlığını geri vererek Ruslar arasında maneviyatın sağlamlaşması için

[3]Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT): Sovyet sonrası cumhuriyetlerden oluşan bölgesel bir hükümetler arası organizasyondur. Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulmuştur.

uğraşmıştır. Komünizm döneminde toplumun aldığı bütün yaraların yeni dönemde kapanması için kiliseye görevler verilmiştir.

Putin için diğer bir önemli konu da aile kurumu olmuştur. Aile yapısının giderek zedelendiğini ve demografik yapının gerilediğini gören Putin yönetimi bunun için birtakım önlemler almış, aile geleneğinin Ortodoks ve Slav kültürlerinin önemli bir öğesi olduğunun üzerinde durmuştur. Alkol ve özellikle de votka içkisiyle tanınan Rusya'da, sarhoş olduğu ekranlarda gizlenmeyen Yeltsin gibi bir liderin ve yarattığı algının ardından iktidarı alan Putin, ekranlarda güçlü, spor yapan özellikle de sambo, judo, atçılık, buz hokeyi, kayak gibi branşlarla ilgilenen bir lider imajı çizmeye özen göstermektedir. Tüm bunlar topluma yönetimden verilen mesaj niteliği taşımakta, Putin'in yeni dönemde inşa etmek istediği Velikorus kimliğini işaret etmekte ve ilerideki Büyük Rusya idealini hedeflemektedir. 2000 yılından beri iktidarda bulunan Putin, Velikorus ideasının bir kısmını gerçekleştirmiş ve özellikle de muhafazakar taban için Rusya'yı yeniden eski gücüne kavuşturan bir lider olarak görüldüğü için girdiği her seçimi başarıyla kazanmıştır. Putin'in kahraman ilan edildiği bir diğer olay da eski imparatorluk için önemli bir toprak olan Kırım'ın 2014 yılında Ukrayna'dan alınarak Rusya topraklarına geri kazandırılmasıdır. Kırım'ın ilhak edilmesinin ardından 2016 yılında yapılan seçimlerde, Putin oyların %54,17'sini kazanarak toplamda 450 olan sandalye sayısının 343 adetini almıştır.[4]

Putin komünizme karşı olan saygısı, vatanına bağlı biri olduğundan ötürü sevmesi gerektiği inancından ibaret olmuştur. Putin, en başta Lenin ve Stalin olmak üzere tüm komünist liderlere ve yöneticilere sıcak bir şekilde yaklaşmamıştır. Her yeri geldiğinde SSCB'nin dağılmasında okları Komünist Parti'nin yanlış ve sınırı aşan politikalarına çevirmiş, Lenin ve Stalin arasındaki komünist kavganın nihayetinde Sovyetleri yıktığının üzerinde sıkça durmuştur. Putin'in üzerinde durduğu bir diğer konu da 2017 yılında kutlanan Bolşevik devrimin yüzüncü yılıdır. Muhafazakar görüşe sahip olan Putin, kendi iktidarından önce ülkenin geçmiş bütün siyasi elitlerine

[4] "Выборы-2016. Итоги", https://www.interfax.ru/russia/528903, (18.07.2020).

saygı duymuş ve yüzüncü yıl kutlamaları Rusya'daki herkesin birleşimini sağlayacaksa saygınlık kazanabileceğini belirtmiştir.[5]

Rusya'da eşi görülmemiş bir olay olan Bolşevik devrimin ardından yüzyıl geçmiş ve nitekim komünizm Putin dönemiyle beraber etkisini yitirmiştir. Putin komünizm veya liberalizmi benimseyen bir lider olmamakta, Kiev Knezliği, Moskova Knezliği, Çarlık Rusya dönemlerindeki gibi Slavcı, Ortodoks ve muhafazakar bir toplum yaratma gayesinde yoluna devam etmektedir. Bununla beraber statükoyu koruma görevi her dönem süregelmiştir. 16. yüzyılda Büyük Petro döneminde kurulan ve Çarlığa bağlı olan gizli polis teşkilatı Opriçnina sayesinde muhaliflerin canları ve mallarına zarar verilmiştir. Aynı örnek Bolşevik dönemde, Lenin ve Stalin zamanında büyük temizlik adıyla muhaliflerin tasfiyesi olarak görülmüştür. Günümüzde ise Rusya'da nizamı ve sağlam ilerlemeyi sürdürmek ve Velikorus ideasını yüceltmek için eski bir KGB üst düzey yetkilisi olan Putin de devlete ve kendisine muhalif olan oligarkları aynı yöntemlerle tasfiye etmiş ve kendi sistemini Rusya'da merkezi bir konuma getirmiştir. Putin bu minvalde ilerlediğinden dolayı dış ülkeler tarafından "Modern Çar" unvanı kendine layık görülmüştür.

Bu noktadan hareketle Putin'in Rusya'yı tekrardan geleneklere döndürme ve muhafazakarlaştırma çabaları açıkça görülmektedir. Putin'in göreve geldiği 2000 yılından başlayarak Velikorus ideasının yeniden üretimi için önce geleneksel medyadan ardından da sosyal medyadan istifade edilmiştir. Çalışmanın kapsamı dahilinde Putin'in 2012 yılından itibaren üçüncü başkanlık döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan sosyal medya içerikleri analiz edilecektir. Putin'in şahsi sosyal medya hesabı bulunmamaktadır. Kremlin yönetiminin tek resmi hesabı Twitter'da bulunan Президент России (Prezident Rossii) isimli Rusça ve İngilizce sayfalardır. Twitter'ın kuruluş tarihi 2006'dır. Kremlin yönetiminin çalışma kapsamına alınan Twitter hesabı ise 2010 yılında kurulmuştur. Bu nedenle Putin'in ikinci başkanlık dönemi olan 2012 ve sonrası çalışmanın kapsamına girmektedir.

[5] "Путин: 100-летие революции поможет преодолеть раскол в обществе", https://iz.ru/664901/2017-10-30/putin-100-letie-revoliutcii-mozhet-preodolet-raskol-v-obshchestve, (18.07.2020).

Kremlin yönetiminin Velikorus ideolojisinin yayılması için devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından bu maksatla istifade ettiği çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Çalışmanın soruları ise şöyledir:

Devlet başkanlığı resmi twitter hesabı üzerinden

- Moskova Ortodoks Patrikliğinin toplum nezdinde yeniden itibar kazanmasını amaçlamakta mıdır?
- Mazbut aile yaşamının faydalarının önemine vurgu yapılarak toplumun fuhuş ve alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak tutulmasına hizmet etmekte midir?
- Eski Çarlık Rusya sınırlarına mümkünse erişmek ya da nüfuzunda tutmak ve yanı sıra Rus olmayan Slav nüfusun yerleşik bulunduğu coğrafyada da nüfuzunu muhafaza etmek isteyişine vurgu yapan sosyal medya içerikleri oluşturmakta mıdır?

Buradan hareketle Vladimir Putin'in Velikorus ideasının yeniden inşası maksadıyla Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığının resmi twitter hesabında oluşturduğu içerikleri eleştirel söylem analizine tabi tutulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümde, tezin teorik çerçevesine yer verilmiştir. Teorik çerçevenin yazımında sosyal medya ve ideoloji kavramları üzerine incelemelerde bulunulmuştur. İdeoloji kavramını incelerken Marx, Gramsci, Althusser ve Foucault'un ideoloji tanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde, tezin ana konusu olan Velikorus ideolojisinin Büyük Petro'dan Putin'e kadar olan süreci incelenmiştir. Özellikle Putin dönemi Rusya'da bu ideolojinin ne denli uygulamaya geçirildiği ana temalardan biridir. Üçüncü bölümde, Rusya Devlet Başkanlığının resmi Twitter hesabı Velikorus ideolojisine yönelik oluşturulan metinler eleştirel söylem analizine tabi tutulmuş, genel değerlendirme ve tartışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde aynı zamanda araştırmanın teorik çerçevesiyle araştırma bulgularını harmanlayan bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA VE İDEOLOJİ KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Sosyal medya, benzer ilgi alanlarına sahip kişiler için politikayla ilgili gelişmeler de dahil olmak üzere haber alma, paylaşma ve tartışmaya olanak sağlayan yeni yollar açmıştır. Sosyal medya özellikle, birbiriyle çatışan ideolojilerin yarıştığı bir ortam sağlama özelliğinin yanı sıra, baskın ideolojinin hegemonyasını kurduğu bir platform haline de dönüşmektedir. Bununla beraber günlük olarak sosyal medya kullanımında sosyalleşmek, insanlarla iletişimde kalmak ve ilgi alanına göre içerikler izlemek gibi faaliyetler gerçekleşebilirken siyasi ve ideoloji olgularına yönelik geniş çaplı bir katılım imkanı sunmaktadır.

1. 1. İnternetin Gelişimi, Dijitalleşme ve Yeni Medya

1950'lerin ortalarında bilgisayarın kullanıma girmesiyle ortaya çıkan dijitalleşme süreci, günümüzde sürekli olarak artan bir popülerlik elde etmekte ve yeni medyaya yeni tarz etkileşim biçimleri sunmaktadır. Web platformları da paylaşılan içeriğin kullanıcılar arasında dolaşmasını sağlamaktadır. Böylece sosyal etkileşim gelişmekte, yeni ilişkiler kurulmakta ve kullanıcılar arasında işbirliği artmaktadır. Facebook, Twitter, Youtube, Instagram, LinkedIn gibi Web 2.0 platformları çeşitli bilgilerin dağıtımı, medya tüketimi ve tahsisi için en önemli iletişim kanalları haline gelmiştir.

19. yüzyılda elektrikli telgraf, telefon ve radyonun icadıyla beraber ve 20. yüzyılın başlarında ilk programlanabilir bilgisayarın üretimi iletişim alanında büyük etki yaratmış gelişmelerdendir. İnternetin temeline bakıldığında Soğuk Savaş dönemine ve Sovyet Birliği'nin 1957 yılında Sputnik uydusunu uzaya göndermesine kadar uzandığı görülmektedir. Ardından geliştirilen her yeni iletişim aracının, toplumsal yapıyı değiştirdiği gözlenmiştir. Telgrafın icadıyla beraber büyük bir

dönüşüm yaşanmış ve Samuel Morse bu durumu: "Telgraf bütün ülkeyi bir mahalle haline getirecektir"[6] sözleriyle açıklamıştır. Telgrafın zaman ve mekan sınırlarını yok ettiği görülmüş ve bireyleri birbirlerine yaklaştırmıştır. Bu bağlamda incelendiğinde telgraf, zaman ve mekan kavramlarını yok etmeyi başarmış ve dijitalleşmenin ilk örneği olmuştur.

Ağ teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla beraber internet temelli yeni bir iletişim türü meydana gelmiştir. II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ortaya çıkan Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin oluşturduğu iki kutuplu dünyadaki rekabet, askeri alanda bilgilerin gizli tutulması ve gerektiğinde aktarılması için internet teknolojisinin gelişimine zemin hazırlamıştır. İnternetin, askeri ve akademik alanda kullanılmaya başlanmasının ardından, Joseph Licklider 1962 yılında Amerika Massachusetts Institute of Technology'de (MIT) "Galaktik Ağ" kavramını geliştirmiştir.[7] Licklider, bu kavramla küresel olarak bağlı olan bir sistemde herkesin istediği zaman istediği yerden program ve verilere ulaşabileceğini ifade etmiştir. Bununla beraber 1969 yılında bütün bilgisayarların birbirine bağlandığı bir ağ sistemi geliştirilmiş ve buna ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) adı verilmiştir.[8] Sonraki yıllarda bilgisayarlar ARPANET'e hızlı bir şekilde eklenmiş ve işlevsel olarak eksiksiz yazılım çalışmaları devam etmiştir. Bunun neticesinde 1972 yılında ARPANET ağ teknolojisinin halka açık ilk gösterisi düzenlenmiş ve yeni bir uygulama olan elektronik posta tanıtılmıştır. 1980 yılında ARPANET'in yanında CSNET'in (Computer Science Research Network) de kurulmasıyla beraber bilgisayarlar arasında ilk defa elektronik posta aktarımı gerçekleştirilmiştir.[9] Nitekim 1989 yılında, bilgisayar bilimci Tim Berners-Lee ve Robert Cailliau tarafından, bir web sitesi kurulum planı ortaya atılmıştır. Sunucu bilgisayarlarda saklanan belgeler için ortak bir biçim sağlanmış ve her belgeye, belgeyi bulmak ve almak için bir tarayıcı programı tarafından kullanılabilecek benzersiz bir ad verilmiştir. Böylece DNS ve

[6]Neil Postman, **Televizyon: Öldüren Eğlence**, Çev.: Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s. 78.
[7]Barry M. Leiner, Brief History of the Internet, https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/ , (25.07.2020).
[8] Mustafa E. Civelek, **İnternet Çağı Dinamikleri**, İstanbul, Beta Yayınları, 2009, s. 8.
[9]Robbert Hobbes's Zakon, Hobbes's Internet Timeline 25, https://www.zakon.org/robert/internet/timeline/ , (26.07.2020).

URL uzantıları geliştirilmiştir. Bir tarayıcının kullanıcısı bağlantıya tıkladığında, tarayıcı URL tarafından adlandırılan belgeyi alarak görüntüleme imkanı sunmaktadır. Nitekim İsviçre'deki CERN laboratuvarlarında dünyanın ilk web tarayıcısı *World Wide Web (WWW)* geliştirilmiş ve kullanıcıların erişimine sunulmuştur.[10] İnternetin gelişimini daha net kavrayabilmek için aşağıdaki tabloya göz atmak faydalı olacaktır.

SÜREÇ	**İNTERNETTEKİ GELİŞMELER**
1960-1970	Erken Yıllar: J.C.R. Licklider tarafından "Galaktik Ağ" kavramı kullanılmış, birbirine bağlı bilgisayar ağı geliştirilmiş ve ARPANET'in temelleri atılmıştır.
1970-1980	ARPANET'in Genişlemesi: İlk e-posta uygulaması gerçekleştirilmiş ve bilginin yayılma verimliliği ve hızı artmıştır.
ARPANET'TEN İnternete Doğru	ARPANET ana bilgisayarlarında çalışan işlemler arasında bağlantılar ve akış kontrolü sağlayan NCP geliştirildi. Ardından birden çok ağın birbirine bağlanmasını sağlayan TCP/IP tasarlandı.
Yerel Bölge Ağları	Araştırmacılar ARPANET gibi, ana bilgisayar sistemlerine uzaktan erişim sağlamışlardır. Bunun neticesinde Ethernet ağ teknolojisi geliştirilmiştir.
Entegre Ağ Oluşturma	1970'lerin sonunda sıkı bir şekilde entegre ağ yetenekleri içeren bir Unix sürümü üretilmiştir.
NSFNET Yılları: 1980-1990	CSNET kuruldu. Ardından daha yüksek hıza sahip bir ağ olan NSFNET kullanıldı. İlk elektronik posta gönderimi gerçekleşti. Hızla büyüyen internet için bir diğer teknoloji olan DNS geliştirildi.
Web'in Ortaya Çıkışı: 1990'dan Günümüze	1990'lı yılların başlarında internet artık uluslararası olmuş ve operasyonu büyük ölçüde genişletilmiştir. Analog telefon ağının ve bilgisayarların bağlanacağı modemlerin bulunması üzerine

[10] Development of the Internet and the World Wide Web, https://www.nap.edu/read/6323/chapter/9 , (26.07.2020).

	internete genel erişim hızlanmıştır. Web icat edilmiş ve URL bağlantısı eklenmiştir. Ardından 1991 yılında HTML ve 1992'de HTTP adlı belge formatları tasarlanmıştır. İnternet portalları ve çevrimiçi mağazalar kurulmuş, elektronik ticaret birçok organizasyonda yer almıştır.

Tablo 1: İnternetin Tarihsel Gelişimi[11]

Yukarıdaki tabloda belirtildiği gibi, tarihsel süreç içinde internetin gelişimi büyük bir ivme kazanmıştır. ARPANET'in genişlemesi ve ardından TCP/IP paketlerinin oluşmasıyla beraber internet halka açık bir hale gelmiş, özel şirketler perakende satışları modemler aracılığıyla yürütmeye başlamış, "Galaktik Ağ" kavramı umulduğundan daha ileri bir seviyeye ulaşmış ve internet giderek büyümeye devam etmiştir. ABD Ulusal Bilim Vakfı (NSF), kamu internetinin geliştirilmesi için önemli rol oynamış, yüksek hızlı teknolojileri kullanarak ABD'nin her yerinde internet sistemini geliştirmiştir. Bununla birlikte NSF, yüksek hızda yeni bir internet ağı oluşturmaya çalışmış ve bu ağa NSFNET adı verilmiştir. Bunlar ABD'de kamuya açık internetin yükselmesine yol açan önemli faktörlerdir.

1990'lı yılların başlarında, internet önemli bir iletişim aracı olarak ortaya çıkmış ve çok sayıda ağ projesi ortaya atılmıştır. Nüfusun yoğun olduğu birçok toplumda freenetler kurulmuş, bunlardan bazıları hibe ve finansman yoluyla ücretsiz erişim imkanı sunarken diğerleri faaliyetlere devam etmek için bir miktar ücret talep etmiştir. Wi-Fi ve internet özellikli mobil telefonların evrensel olarak yaygınlaşmasıyla beraber internet artık yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde değil tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Ekim 2018'de internet kullanıcılarının küresel nüfusu 4,2 milyar seviyesine ulaşmıştır.[12]

[11] "Development of the Internet and the World Wide Web", https://www.nap.edu/read/6323/chapter/9 (09.12.2020).
[12] Farooq A. Kperogi, Tyler Adams, Andrea Pitasi, "Digitalization: The Internet of Things in the Turbulent Convergence of Our Times", **European Political Science Review**, 20(76), 2019, s. 64.

Toplumların yaşamın her alanında şekillenmesinde büyük bir rol oynayan dijitalleşme olgusu, telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerinin eş zamanlı gelişim göstermesi neticesinde meydana gelmiştir. Bu kapsamda, internetin gelişiyle değişime uğrayan kitle iletişim araçları, geleneksel medyanın iletişim türünü görsel ve etkileşime açık bir iletişim sistemine çevirmiştir.

İnternetin gelişimiyle ortaya çıkan dijitalleşme, bugün siyaset ve ekonomiden bilim ve kültüre kadar toplumun her alanına nüfuz etmiştir. Dijital teknolojilerin hızla ilerlemesi yeni siyasi çatışmaları da beraberinde getirmiş ve toplumsal güç ilişkilerini birçok yönden etkilemiştir. Küresel bir eğilim olan dijitalleşme, ulusal sınırları tanımamakta ve uluslararası siyaseti dönüştürerek yeni dış politika yaratmaktadır. Dijitalleşmeden en çok etkilenen ise yeni medya olmuştur. Dijitalleşmeyle beraber hayatın bir parçası olan yeni medya ve sosyal medyanın devrimci önemi, internet kullanıcıları ürettikleri içeriklerini kendi isimleri altında hızlı ve kolay bir şekilde yayınlama olasılığı sağlamasıdır.

1.1.1. Yeni Medya Kavramı

“Yeni medya” kavramının kökeni 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında, CD’ler ve www siteleri gibi dijital ve bilgisayarlı medya ürünlerinin ortaya çıkmasına kadar uzanmaktadır. Bu ürünlerin yeni medya olarak adlandırılmasının nedeni, onları televizyon ve radyo programları, uzun metrajlı filmler, kayıtlı müzik, gazeteler, dergiler, basılı kitaplar gibi geleneksel ya da “eski” medya ürünlerinden ayırmaktı. Yeni dijital teknoloji, etkileşimli, ağa bağlı ve teknolojiye göre değişim gösteren yeni medya biçimlerini mümkün kılmıştır.

Medya kelimesi İngilizcede “araç, orta, ortam aracı” anlamlarına gelen *medium* (Latince medius) sözcüğünün çoğulu olan media’dır. Diğer yandan, Türkçede media sözcüğünü karşılamak üzere, “kitle iletişim araçları” kavramı da kullanılmaktadır. Medya kavramı en geniş anlamı ile çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı,

basılı, görsel metin ve imgeleri (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboardlar, radyo, film, televizyon, internet gibi) içeren iletişim araçlarını kapsamaktadır.[13]

Nicholas Negroponte Being Digital[14] adlı eserinde yakınsama çağına nasıl girildiğini anlatmış ve geleneksel baskı, telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojilerinin nasıl birleşeceğini açıklamıştır. Günümüzde bir yayınevi, kitaplarını iletişim ağları aracılığıyla okuyucularına dağıtmak için yeni bilgi işlem teknolojilerini kullanmakta, telekomünikasyon ağ operatörleri içerik ve bilgi işleme yönelmekte, bilgisayar ve telekomünikasyon endüstrileri iç içe girmektedir. Yeni medya ise bu üç yakınsamanın "çekirdek" kısmında bulunmaktadır.

1990'ların sonlarından itibaren geleneksel medya yeniden küllerinden doğmaya çalışmış ancak yeni formatlar, hizmetler, projeler ve büyük şirketlerin ortaya çıkması yeni medyayı daha da güçlendirmiştir. O dönemde kurulan şirketler günümüzün büyük medya holdingleri haline gelmiştir. Google, Amazon, Yahoo, Wikipedia, Facebook ve diğer binlerce küçük şirket ve projeler büyüyerek yeni medyanın bir aracı olmuşlardır. Bu şirketler ve projeler yeni medyanın içine nüfuz etmişler; Google, cep telefonlarına yönelirken, Amazon, e-kitap sektörüne, Wikipedia ise çevrimiçi akademik çalışmalara yüzünü çevirmiştir.

Yeni medya terimi, geleneksel medyadan (kitap, televizyon, radyo) farklı olarak, sayısal medyayı özellikle etkileşimsel medyayı nitelendirmek için kullanılmaktadır.[15] Literatürde yeni medya kavramı oldukça büyük bir alana sahiptir. Günümüzde en basit kullanımıyla bilgisayar teknolojilerini ifade eden yeni medya kavramı, beraberinde pek çok unsuru içeren, sınırları ve etkileri geniş bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni medya üzerine yapılan çalışmalarda yeni medyanın teknik olarak incelenmesinin yanı sıra etkileşim özelliği üzerinden tanımlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Binark ve Bayraktutan yeni medya kavramını açıklamaya yönelik çalışmaların; araçlar, ortamlar ile birlikte bu süreçte ortaya çıkan

[13] Halil Nalçaoğlu, **Medya ve Toplum**, İstanbul, Ips İletişim Vakfı, 2003, s. 1.
[14] Nicholas Negroponte, **Being Digital**, New York, Alfred A. Knopf, 1995**,** s. 54.
[15] Mutlu Binark, **Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 15.

kültür ve toplumsal örgütlenme pratiklerinin öneminin belirgin biçimde yeni medya kapsamında öne çıktığını belirtmektedir.[16]

Sahip olduğu özelliklerin yanında getirdiği yenilikler, geleneksel medya ile olan yarışında yeni medyayı üstün kılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim günlük yaşantımızda, çalışma yöntemlerimizde ve iletişim yöntemlerimizde devrim niteliğinde büyük değişimlere neden olmuştur. Türkiye'deki yaygın ismiyle "sosyal medya" ancak en doğru kullanımıyla "yeni medya" tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de iletişim alanında yenilikleri beraberinde getirmiştir.[17]

Günümüzde giderek gündelik yaşamın her alanında yaygın kullanım pratikleri bulan, gündelik yaşam pratiklerini, farkında olmasak da köklü bir şekilde dönüştüren, toplumsal yaşamın birtakım gerekleri nedeniyle kullanım yoğunluğu giderek artan, hayatımızın bir uzantısı/ parçası haline gelen bilgisayar, internet ortamı, cep telefonları, oyun konsolları, Ipod veya avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında toplanmaktadır.[18]

Geleneksel medya araçlarında kitlelere izleyici, okuyucu, seyirci gibi tanımlamalar yapılırken, yeni medya araçlarında hedef kitlelere 'kullanıcı' adı verilmektedir. Kullanıcılar yeni medya araçlarının hem kullanıcısı, hem de enformasyon üreticisi konumuna sahiptir. Bu durum yeni medya ile geleneksel medya farkını ortaya koymaktadır. Geleneksel medya araçlarında içerik üreticiler profesyonel kişi veya kurumlarken, yeni medya araçlarında ise içerik üreticiler daha çok amatör kullanıcılar olarak halktan oluşmaktadır. Yeni medyada kullanıcılar istediği içeriğe, istediği zaman ve mekanda erişebilme özgürlüğüne sahip olabilmektedir.[19]

---

[16] M. Binark, G. Bayraktutan, **Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2013, s. 60-65.
[17] O. Yazıcıoğlu, D. Irak, **Türkiye ve Sosyal Medya**, İstanbul, Okuyan Us Yayınevi, 2012, s. 23.
[18] Mutlu Binark, **Yeni Medya Çalışmaları**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007, s. 21.
[19] Haluk Birsen, **Değişim Aracı Olarak Yeni Medya**, M. C. Öztürk (Editör), Dijital İletişim ve Yeni Medya, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 27.

Lievrouw ve Livingstone medya ve iletişim teknolojilerini, iletişimin kendisinin temel ve bütünleşik bir yönü olmaktan ziyade insan etkileşimi sürecine son veren müdahale aracı olarak tanımlamışlardır. Onlara göre yeni medya, yalnızca her türden medya ve bilgi teknolojisi içeriğinden gelen özellikleri ve yetenekleri birleştirip karıştırmakla kalmamakta, aynı zamanda medya üreticileri, tüketicileri, sistemleri tasarlayanlar ve bunları kullananlar arasındaki olağan bölümlemeleri de bulanıklaştırmaktadır. Lievrouw ve Livingstone'a göre, yeni medya, üç ana bileşeni içeren bilgi ve iletişim teknolojileri ve bunların sosyal bağlamları olarak tanımlanmaktadır:

1) İnsanların iletişim kurma ve anlam paylaşma becerilerini etkinleştiren ve genişleten maddi nesneler veya cihazlar,

2) İnsanların bu cihazları geliştirip kullandıkça katıldıkları iletişim faaliyetleri veya uygulamaları,

3) İnsanların nesneler ve uygulamalar etrafında yarattığı ve inşa ettiği daha büyük sosyal düzenlemeler ve organizasyonel biçimlerdir.[20]

Esas olarak dijital teknolojilere dayanan yeni medya, iletişim tasarımı tarihinde yeni bir kilometre taşı olmaktadır. Dünya genelinde sürekli olarak yeni medyayla ilgili literatür tanımı ortaya çıkmakta ve nasıl oluştuğuna dair tezler öne sürülmektedir. Bununla beraber medyanın internet sürümleri, internet medyası, internet televizyonu ve radyosu, mobil TV, bloglar, sosyal ağlar, twitter, sanal topluluklar, sanal ağlar vb. birçok öğe yeni medyaya bağlı olarak gelişme göstermiştir.

"Yeni medya" kavramı, yeniliklerin göreceli bir parametre olması nedeniyle tanımdaki karışıklığı önlemek için bilim camiasında tırnak içinde kullanılmaktadır. Örneğin, televizyon 20. yüzyılın ilk yarısı için yeni bir araç olmuş, ancak internet televizyonuna yeni bir tanım atfedilmemiştir. "Yeni medya" gibi bir olguyu açıklama girişimleri 20. yüzyılın sonlarında başlamış ve günümüzde de devam etmektedir.[21]

[20] Leah A. Lievrouw, **Alternative And Activist New Media**, Cambridge, Polity Press, 2011, s. 7.
[21] Stuart Allan, **Online News: Journalism And The Internet**, Maidenhead, Open University Press, 2006, s. 208.

Yeni medya olgusunu tanımlayan ilk bilimsel çalışmalardan biri Lev Manoviç'in "Yeni Medyanın Dili" adlı kitabı olmuştur. Manoviç eserinde, yeni medyanın sınırları hakkında şu soruyu sormaktadır: "bilgisayar tarafından oluşturulan ancak kağıda basılmış bir fotoğraf veya 3D teknolojisi kullanılarak yapılan bir film yeni medya olarak sayılacak mı?" Manoviç bu soruyla medyanın sadece üretimi, dağıtımı ve tüketimi üzerinde durmak istememektedir. Mutlak olmayan ancak eğilimi genel anlamda yansıtan yeni medyanın beş temel ilkesini şu şekilde sıralar: sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kod çevrimidir. Sayısal temsil kavramıyla ifade edilmek istenen olgu, yeni medyanın matematiksel olarak tanımlanabilir olmasıdır. Bir bilgisayarda oluşturulan veya analog ortamdan dönüştürülen yeni medyanın tüm nesnelerinin bir dijital kodu vardır ve bunlar matematiksel fonksiyonlar kullanılarak açıklanabilir. Yeni medya nesneleri algoritmik manipülasyona tabidir. Böylece belirli algoritmaların yardımıyla fotoğraftaki parazitler otomatik olarak kaldırılabilir, oranları değiştirilebilir, yani medya programlanabilir hale gelir. Yeni medyanın nesneleri modüler bir yapıya sahiptir, yani nesnenin tüm unsurları bütünün bir parçasıdır. Örneğin bir multimedya filmi çok sayıda fotoğraf, çerçeve ve ses içerebilir, ancak özgünlüğünü koruduğu için, bütünü değiştirmeden sadece bir bileşen parçasını değiştirmek kolaydır. Bu da modülerlik ilkesidir. Sayısal kodlama ve modülerlik, medya oluşturmada birçok işlemin otomatikleşmesine yol açmaktadır ki, bu da 0tomasyon, yani yeni medyanın kullanıcı olmadan üretebildikleri anlamındadır. Değişkenlik: Yeni medya nesnesinin sonsuz sayıda uyarlanmasının olabileceğine işaret eder. Mevcut nesne birden fazla şekilde kişinin karşısına çıkabilir. Yeni medya nesneleri sabit değildir ve değiştirilebilir. Geleneksel medyada yazar, nesneleri elle oluştururken, içerikte yaptığı küçük bir değişiklik bile içeriğin yeniden gözden geçirilmesini, örneğin gazetenin o sayfasının yeniden basılmasını gerektiriyordu. Yeni medyada içeriğin düzenlenmesi daha kolay bir hal almıştır. Bu da değişkenlik ilkesidir. Kod çevrimi özelliği, medyanın bilgisayarlaşmasının önemli sonuçlarından biridir. Genel anlamıyla kod çevrimi, dijital formatın birinden diğerine çevirisi anlamına gelmektedir. Manoviç, söz konusu terimi teknik kategorilerin yanı sıra kültürel kategoriler de dahil olmak üzere daha geniş bir şekilde açıklamaktadır. Dolayısıyla yeni medya iki katmandan oluşmaktadır: kültürel katman ve bilgisayar katmanı, kod çevrimi ise bu katmanların karşılıklı

etkisidir. Örneğin, fotoğraf, bir yandan içeriği, yazarlığı ve anlamı önem taşıyan bir nesne, diğer yandan dosya boyutu, biçim, kaydetme tarihi vb. biçimde önemli özelliklere sahip bir bilgisayar dosyasıdır. Nitekim kod çevrimi, bu katmanların birbirini etkileme olasılığı anlamına gelmektedir. Bilgisayar katmanı yeni medyanın kültürel katmanını, içeriklerini, organizasyonlarını ve türlerini etkileyebilmektedir.[22]

Vin Crosbie "Yeni Medya Nedir?" adlı eserinde yeni medya kavramının ilginç bir açıklamasını sunmaktadır. Yeni medyayı açıklamak için önemsiz bir metafor kullanarak ulaşım aracını ve iletişim aracını karşılaştırmaktadır. Crosbie bunu üç adet "ulaşım aracı" olarak tanımlar. Birincisi karadır. Çok eski zamanlardan beri insanoğlu karada hareket etmekte, yeni gelişen teknolojiler yardımıyla hareket şeklini geliştirmekte ve modernize etmektedir: at arabaları, bisikletler, arabalar, trenler vb. Aynı durum suda da gerçekleşmektedir. Eski insanlar suyu yüzerek geçmeye çalışmışlar ve daha sonra tekneler, kanolar, gemiler geliştirilmiştir. Bu iki durumun temel özelliği, ikisinin de teknolojinin geliş haberlerini vermesidir. Teknoloji sadece kullanılabilirliği artırmakta, hız ve hareket kabiliyetini geliştirmektedir. Bununla birlikte, teknolojiden bağımsız olarak bir kişi karayı ve suyu kullanabilir. O zaman ise kaynaklar bir araçla sınırla kalır. Motorlu bir gemi karada hareket edemez ve araba da suda kullanım dışı kalır. Crosbie bu özellikleri iletişim araçlarının anlaşılması için kullanmaktadır.

Crosbie eserinde metafor kullanmaya devam etmiş ve toplumun gelişim sürecinde mevcut ortama üçüncü unsurun eklendiğini, bunun da balonlar, yamaç paraşütleri, helikopterler ve uçakları içeren gökyüzü olduğunu belirtmiştir. Bu araçların yardımıyla, bir kişi ister karada ister suda olsun, dünyanın herhangi bir yerine gidebilmektedir. Gökyüzü kara ve su olmadan da varlığını koruyabilmektedir. Ancak bu yeni ortam tamamen teknolojiye bağımlıdır. Bir kişi yürüyebilir ve yüzebilir, ancak teknik araçlara sahip olmadan uçamaz.

[22] Lev Manovich, **The Language Of New Media**, Cambridge, MIT Press, 2001, s. 43-66.

Crosbie, ulaşım ortamını tanımladıktan sonra iletişimi açıklamaya devam etmektedir. Tıpkı ulaşım aracı gibi üç adet iletişim ortamının bulunduğunu, ikisinin uzun süredir var olduğunu ve birinin son zamanlarda ortaya çıktığını belirtmiştir. Ortaya çıkan ilk iletişim biçimi kişilerarası iletişimdir. Kişilerarası iletişimi genişleten teknolojiler arasında posta, telefon ve e-posta bulunmaktadır. Kişilerarası iletişimin ayırt edici özellikleri arasında her katılımcının iletilen içerik üzerinde eşit miktarda kontrole sahip olması ve içeriğin iletişime katılanların ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillenmesidir. Bununla birlikte, birbiriyle ilişkili dezavantajlar da vardır, örneğin iletişimdeki katılımcı sayısı ikiden fazla olduğunda içeriğin kontrolü ve kişileştirilmesi bir kakofoniye dönüşür. Bu özellik nedeniyle kişilerarası iletişime "bire bir" denilmektedir.

İkinci iletişim türü, Crosbie'ye göre çoğu kişi tarafından teknolojiyle yanlış bir şekilde ilişkili olan kitle iletişimidir. Bununla birlikte kitle iletişimi, hatip ve haberciler tarafından teknolojik gelişmelerden önce yürütülmüştür. Mevcut kitle iletişim yöntemleri: topluluk önünde konuşma, kitaplar, gazeteler, radyo ve televizyon gibi araçlardır. Bu iletişim türü "bire karşı çok kişi" tarzındadır. Kitle iletişimi, aynı mesajın tüm alıcılara yönelik olması ve içeriğin mesajı gönderen kişi tarafından kontrol edilmesiyle açıklanmaktadır. Kitle iletişimin dezavantajları ise, her bir alıcı için mesajı kişiselleştirememek ve alıcıların içeriği kontrol edememesidir.

Buradan hareketle, herkes üçüncü bir iletişim türü ortaya çıkana kadar (ulaşım araçları arasındaki gökyüzü gibi) avantajlarını veya dezavantajlarını bildiği iki iletişim türünden birini seçmek zorunda kalmıştır. Üçüncü iletişim türünün ortaya çıkışı, internet ve http gibi dijital teknolojilerin keşfi ile bağlantılıdır. Yeni iletişim biçimi olan yeni medyanın temel özellikleri, bireyselleştirilmiş içeriği çok sayıda insana aktarabilmesi ve her katılımcının iletişim sürecini kontrol etme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu nedenle yeni medyanın önceki iletişim türlerinin avantajlarını birleştirdiğini ve dezavantajlara sahip olmadığını söyler. Yeni medya yalnızca

teknoloji sayesinde mevcuttur. Bu iletişim türü ise (çoğa karşı çok kişi) formülü kullanılarak tanımlanır.[23]

Yeni medya, kitle iletişim araçlarının internet versiyonlarını, internet televizyonunu, internet radyosunu, mobil televizyonu, blogları, sosyal ağları, twitter, sanal toplulukları, sanal oyunları vb. içermektedir. Yeni medya kavramını teorize eden ilk yazarlar Lev Manoviç ve Vin Crosbie olmuştur. Manoviç yeni medyanın beş temel ilkesini tanımlamıştır. Crosbie, yeni medyayı, ilk iki iletişim türü olan kişilerarası iletişim ve kitle iletişiminin avantajlarını birleştiren üçüncü bir kitle iletişim modeli olarak öne sürmüştür.

1.1.2. Yeni Medyanın Temel Özellikleri

Yeni medya araçları, medya içeriklerini etkileşimli bir şekilde dijital veriye dönüştüren web 1.0'dan sonra web 2.0 özelliği ile çift yönlü bilgi aktarımı sağlayan medya sistemidir. Günümüzde bilim ortamında, ortaya çıkan çeşitli yeni özellikler yeni medya sistemine atfedilmektedir. Bu özellikler; etkileşimsellik, multimedya biçimselliği, hipermetinsellik, yakınsama, dijitalleşme ve kaynağın medya alanına ait olmasıdır. Yeni medyanın tüm bu özelliklere aynı anda sahip olması önemli bir olgudur. Bir gazete, televizyon veya radyo programı, okuyucularıyla telefon bağlantıları, mektuplar, mesajlar aracılığıyla etkileşim kurabilmektedir. Ancak bu iletişim araçları dijital olmadığından dolayı yeni medya olarak sınıflandırılmazlar.[24]

Yeni medyanın özelliklerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür: **Yakınsama** (Latince anlamıyla convergere- yaklaşmak, birleşmek gelmektedir) yeni medyanın temel özelliklerinden biridir. Yakınsama kavramı başlangıçta biyoloji ve doğa bilimlerinde karşılıklı benzerlik süreçlerini belirtmek için kullanılmıştır. 1950'li yıllarda Batılı bilim adamları bu terimi sosyo-politik alanda kullanmışlar, ancak

[23] Vin Crosbie, "What is 'New Media'?" *Rebulding Media*, https://digmediaman.files.wordpress.com/2011/09/what_is_new_media_by_vin_crosbie.pdf, (30.07.2020).

[24] Карякина Ксения Александровна, "Актуальные формы и модели новых медиа: от понимания аудитории к созданию контента", http://mediascope.ru/актуальные-формы-и-модели-новых-медиа-от-понимания-аудитории-к-созданию-контента , (31.07.2020).

1970'li yıllarda iletişim süreçlerine bağlı bir terim olarak kullanıma girmiştir. Yakınsama sözcüğünün büyük oranda yaygınlaşması, internetin muazzam bir şekilde gelişme gösterdiği 1990'lı yıllara denk düşmektedir.

Medya yakınsaması, gazete, dergi, televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarını çeşitli dijital medya platformları aracılığıyla taşınabilir ve interaktif bir hale getirmektir. Medya yakınsaması, dinamik bir deneyim sunmak amacıyla birden fazla medya formunun tek bir platformda harmanlanmasıdır. Yüksek performanslı bilgisayarların benimsenmesi, dijital platformlara geçiş ve yüksek hızlı bilgisayar ağlarının oluşturulması insanlığa yeni fikirler geliştirmenin yollarını getirmiştir. Zaman ve mekanın eski engelleri pratik olarak ortadan kaldırılmıştır. Artık her şey her yerde, her zaman görüntülenebilmekte, duyulabilmekte ve okunabilmektedir. 1990'lı yıllar Disney, Viacom ve Sony gibi medya holdingleri oluşturarak sahiplik yakınsamasını getirmiştir. Bununla beraber internet, yakın zamanda favori dağıtım sistemini değiştirmiş, gazeteler artık video, televizyonlar etkileşimli sohbet, radyolar da web kameralı görüntüler sunmaktadır. Günümüzde kişilerarası iletişimi ve kitle iletişimini ayırmak zor bir hale gelmiştir. Bu değişiklikler iletişimi görme biçimimizde sismik bir değişiklik meydana getirmiş ve bunlar yakınsama olarak adlandırılmıştır.[25]

Yeni medyanın bir diğer özelliği **multimedya** imkanı sunmasıdır. Birbirinden farklı kitle iletişim araçlarının karşılıklı olarak benzerliği, bilgi, ses, video, metin, fotoğraf gibi çeşitli sunum şekillerinin birbirine bağlı ve aynı anda işlev göstermesi durumunda multimedya özelliği ortaya çıkmaktadır. Farklı bilgi aktarım kanallarının birleşmesi, 1990'lı yıllarda ortaya çıkan "multimedya" kavramını doğurmuştur. Multimedya, sözlü metin, fotoğraf, ses, video, grafik, animasyon ve bunlardan türetilen diğer formlar gibi çeşitli medya platformlarını kullanarak bilgi sunma özelliğidir. Bununla birlikte, kitle iletişim araçlarının internetin ortaya çıkmasından çok zaman önce multimedya kavramını benimsediği görülmektedir. Grafik görüntülerin ve fotoğrafların gazetelerde yayınlanmaya başlaması multimedyanın ilk

[25] Елена Л. Вартанова, "К чему ведет конвергенция СМИ?", **Информационное общество**, 5, 1999. s. 12.

örnekleri olarak sayılmaktadır.[26] Multimedya biçimselliğinde, imge, ses, metin ve sayısal veri gibi farklı veri türleri bir arada bulunmaktadır. Multimedya biçimselliği, yeni medya ortamlarının dijitallik özelliğinden beslenir ve kullanıcı türevli içerik üretimini desteklemektedir.[27]

Yeni medyanın bir diğer özelliği de **hipermetinsellik**tir. Binark'a[28] göre, "hipermetinsellik, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesidir. İzleyici açısından, geleneksel metinlere nazaran daha aktif ve seçici bir okuma olanağı sunan, farklı türler (görüntü, ses, metin) arasında da geçiş yapmaya olanak tanıyan, siteler ve veri tabanları içerisinde geçiş yapmayı daha hızlı ve kolay hale getiren hipermetinsellik de yeni medya olanaklarının sağladığı bir kullanıcı deneyimi olarak açıklanmaktadır. Hipermetinsellik sayesinde, okuma eylemi de doğrusal bir yapıda olmaktan uzaklaşmış, okuyucu erişiminin boyutları daha da genişlemiştir. Bu noktada, izleyici/ okur ilgi alanı ya da ihtiyaçlarına göre yönelebileceği seçici ve aktif bir okuma deneyiminin aktörüdür.[29]

Yeni medyanın bir diğer özelliği **etkileşimsellik**tir. Yeni medya, kitleyi de dahil edebilme özelliğine sahiptir. Bu da etkileşimsellik özelliğidir. Bu nedenle, diğer medya formlarıyla karşılaştırıldığında, yeni medyanın en gelişmiş geri bildirim sistemine sahip olduğu görülmektedir. Etkileşimsellik özelliği, araştırmacılar tarafından izleyiciyle ile çift yönlü bir etkileşim süreci ve yanıt verme olasılığı olarak kabul edilmektedir. Etkileşimsellik yeni medyanın temel bir özelliğidir, çünkü etkileşim aslında internet teknolojilerinin bir parçasıdır. Bu özellik yeni medyada, yorum yapma, forumlarda tartışma gibi olanaklar sunmaktadır. Etkileşimsellik, kitleyle olan etkileşimi geliştirir, hızlı bir şekilde tepki sayesinde kitleyle diyalog kurma sürecini başlatır. Etkileşimsellik özelliği sayesinde kullanıcı, sosyal ağı

---

[26] Лукина, М. Михайловна, **Интернет-СМИ: Теория и практика: Уч. пособие для студентов вузов / Под ред. М. М. Лукиной**, Москва, Аспект Пресс, 2010, s. 84

[27] M. Binark, K. Löker, Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi, Ankara, Uzerler Matbaası, 2011, s. 10.

[28] Binark, **Yeni Medya Çalışmaları**, s. 22.

[29] Alper E. Turan, Yeni Medya Ortamları İle Dönüşen İzleyicinin Elektronik Sözlük ve Talk Show Ara Kesitinde İzlenmesi, **Yeni Medya Araştırmaları, Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar,** (ed. İdil Sayımer), Literatürk, Konya, 2014., s. 103.

içerisinde yer alan kanal sahiplerinden gelen onlarca videodan istediğini seçebilir, seçtiği videoyu istediği an izleyebilir, istediği anda durdurup yeniden izleyebilir. Haftalar önce ortamda gördüğü bir içeriği yeniden izleyip, hesabının timeline akışına sokarak kanalını takip eden diğer ağ kanal sahipleri ile paylaşabilir hatta diğer sosyal ağ (facebook, twitter, google plus, tumblr, linkedin) ortamlarında paylaşarak dolaşıma sokabilir.[30] Etkileşimsellik özelliği, iletişim sürecine ilişkin dönüştürücü etkisi, iletişim zamanında ve eş anlı olma derecesine ilişkin yaptığı açılım olarak açıklanmaktadır. Yeni medyanın bu özelliği, geleneksel medyaya göre kullanıcının iletişim sürecindeki rolünü ve katılımını da çeşitli şekillerde etkilemektedir.[31]

Etkileşimli iletişimde, gönderen ve bilgi alıcısı arasındaki sınır bulanıklaşır, rolleri göreceli hale gelir ve sabitlenemez. İzleyici, basit bir alıcı olmaktan çıkarak bilgi alışverişi ve bilgi üretimi süreçlerine katılabilmektedir. Böylece "tüketen üretici" (prosumer) kavramı geliştirilerek ortaya konulmuştur. Etkileşimsellik, e-posta, sohbet, forum, SMS gibi farklı iletişim biçimlerinin kullanılmasıyla kendini göstermektedir. Günümüzde etkileşimli iletişim internet sitelerine, bloglar ve sosyal ağlara aktarılmıştır. Aynı zamanda etkileşimli iletişim eşzamanlı ve eşzamansız olabilmektedir. Canlı etkileşim, sohbetler, forumlar ve e-postalar aracılığıyla kendini göstermektedir.

1990'larda dijital teknolojinin büyümesiyle beraber bilginin büyük bir çoğunluğu depolanmakta ve aktarılmaktadır. Dolayısıyla nitel bilgiler artık **dijitalleştirilmiştir**. Dijitalleşme olgusu disk ve bellek kartlarında bilgilerin depolanmasına izin vermekte, kablo ve uydu aracılığıyla bilgilerin anında iletilmesine olanak sağlamaktadır. Dijitalleşme aynı zamanda 'teknolojik yakınsama' ya da yazılı, sözlü veya görsel bilgi formlarının tek bir sisteme yakınsamasıyla sonuçlanmıştır. Birçok web sitesi bir şeyler okuma ve videolar izleme imkanı sunmakta, akıllı

[30] Eser Aygül, "Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 62.
[31] Binark, **Yeni Medya Çalışmaları**, s. 21.

telefonlar da bilgi arama, mesaj gönderme, alışveriş yapma ve GPS kullanma gibi çeşitli işlevlerin yerine getirilmesine izin vermektedir.

Bununla beraber Rogers, yeni medya kavramını geleneksel medyadan ayıran temel özellikleri 3 başlık altında toplar: etkileşim, kitlesizleştirme ve eşzamansızlık.[32] Yeni medyanın özellikleri arasında biraz önce bahsi geçen **etkileşim,** Rogers'e göre bu üç ana özelliğin arasında en büyük rolü oynamaktadır. Geleneksel medyada etkileşim yok denecek kadar azken, izleyici yeni medyada daha fazla etkileşim halindedir. Ortada iki yönlü bir bilgi akışı bulunmakta ve alıcı aktif bir oyuncu haline gelmektedir. Bunun nedeni, teknolojinin gelişmesi, dijital makinelerin ucuzlaması, hızlı internet erişiminin artması ve fotoğrafları, videoları, düşünceleri ve kelimeleri ayrı içerik oluşturmak ve yaymak için birbirine bağlama işlemlerinin basitleştirilmesidir. Etkileşim genellikle yüz yüze görüşmenin doğal bir özelliği olarak kabul edilse de yeni medyada da ortaya çıkan bir unsur olmuştur. Örneğin etkileşim, iki yönlü kablo sistemlerinin, elektronik metin sistemlerinin ve etkileşimli video oyunlarında olduğu gibi bazı programlama çalışmalarının bir özelliğidir. Bununla beraber etkileşim geleneksel medyanın işleyişinde de mevcuttur. Editöre mektup göndermek, radyo ve televizyonlardaki konuşma programlarına katılmak, programlarda izleyici olarak yer almak etkileşim ile bağdaştırılmaktadır.

Rogers, yeni medya kavramını geleneksel medyadan ayıran temel özellikler arasında ikinci olarak **kitlesizleştirme** özelliğini saymıştır. Rogers kitlesizleştirme kavramı ile yeni medya aracılığıyla kitleye mesaj aktarılabileceğinin yanı sıra bireye özel mesajın da verilebileceğine işaret etmektedir. Bu özellik yeni medyayı, yüz yüze iletişimin gerçekleşmemesine rağmen kişiler arası iletişimde yüz yüze yapar. Bununla beraber kitlesizleştirme, kitle iletişim sistemleri kontrolünün belirli bir derecesine kadar mesaj üreticisinden medya tüketicisine geçmesi anlamına gelmektedir. Yeni medya hem kitlelere hitap edecek bir özelliktedir hem de iletişimi özele indirgeyebilerek kitlesizleştirme potansiyeline sahiptir. Yeni medya aracılığıyla bir kaynaktan birçok alıcıya veri, bilgi ve haber sunulabileceği gibi sadece bir kişiye özel

[32] Everette Rogers, **Communication Technology: The New Media in Society**, New York, Free Publishing, 1986, s. 21.

de bilgi akışı sağlanabilmektedir. Böylece her kullanıcıya farklı türden içerik hizmeti verilebilmektedir. Örneğin televizyondan veya gazeteden verilen bir haber kitlesel nitelik taşırken, internetten verilen haberler seçilebilir ve binlerce görüntü arasından istenilen içeriğe ulaşılabilir bir niteliktedir.

Rogers'e göre yeni iletişim teknolojilerini gelenekselden ayıran üçüncü özelliği eşzamansız oluşudur. Bir kişiye istenilen zamanda mesaj gönderme ve alma özelliğine sahiptir. Eşzamansızlık tüm katılımcıların aynı anda sistemi kullanmasını zorunlu kılmak yerine, kullanıcı için uygun bir zamanda mesajı gönderme ve alma olanağı sağlar. Örneğin, insanlar ofislerinde veya evlerinde bir bilgisayarda oturum açtıklarında iletileri alabilirler. Eşzamansızlık farklı zamanlarda gerçekleştirilen iletişimi ifade eder. Bir kullanıcının bireysel olarak mesaj gönderebileceği, alabileceği veya kaydedebileceği anlamına gelir. Bu özellik çoğunlukla e-posta iletişimiyle ilişkilendirilse de, anlık mesajlaşma gibi eylemler için de geçerlidir. Bireylerin birbirlerine istedikleri an mesaj göndermesi ve iletişime geçmeleri sonucunda eş zamanlılık şartı ortadan kalkmış ve zaman olgusu sorun olmaktan çıkar.

Van Dijk'e göre ise, yeni medya araçlarının en önemli özelliği güçlü ve yüksek depolama kapasitesine sahip olmasıdır. Yeni medyanın bu özelliğini dokuz kategoride toplamaktadır. Bunlar hız, coğrafi ve sosyal erişim, depolama kapasitesi, kesinlik, seçicilik, interaktiflik, uyartı zenginliği ve özel hayatın gizliliğinin korunmasıdır.[33] **Hız**, yani iletişimde uzun mesafelerin üstesinden gelme hızı, yeni medyanın en güçlü kapasitelerinden biridir. İnterneti ve e-postayı kullanarak, bir dakika içinde dünyanın diğer tarafına mesaj gönderilebilmektedir. Yüz yüze iletişim ve geleneksel kitle iletişim araçları yalnızca diğer kişilere yakın olduğu zaman hızlı bir şekilde gerçekleşebilmektedir. **Coğrafi ve sosyal erişim;** yeni medyanın potansiyel olarak coğrafi ve sosyal erişimi çok geniştir. Gelecek yıllarda tüm dünya telekomünikasyon, bilgisayar ağları ve canlı yayın ağlarına bağlanabilecektir. Günümüzde her ülke ve dünyanın hemen hemen her bölgesi telefon ve internet aracılığıyla halihazırda bağlı bulunmaktadır. Bununla birlikte, dünya nüfusunun yaklaşık yarısı telefon

[33] Van J. Dijk, Ağ Toplumu, İstanbul, Kafka Kitap, 2018, s. 32-33.

kullanıcısıyken, bunun yalnızca küçük bir kısmının internete erişim olanağına sahip olduğuna da dikkat çeker Van Dijk. Yeni medyanın bir diğer güçlü özelliği **depolama kapasitesi**dir. Bu potansiyel yüz yüze iletişimde düşüktür. Bu düşüklüğün nedeni ise insan hafızasının yeterli seviyede işlev görememesidir. Günümüzde dijital ortamda, basılı medyadan ve analog yayın medyasından çok daha fazla içerik depolanabilmektedir. Aktarılan bilgilerin **kesinliği** veya doğruluğu telefon ve yüz yüze iletişime kıyasla yeni medyanın önemli bir avantajıdır. Yeni medya, verilerin ve sayıların kesinliği üzerinde durmaktadır. Yeni medyanın hem depolama kapasitesi hem de doğruluğu, hükümetlerin, politikacıların ve yöneticilerin toplumun ve kuruluşlarının artan karmaşıklığı kontrol etmesine olanak tanımaktadır. Mesajların ve adreslerin **seçiciliği**, yeni medyanın bir başka güçlü özelliğidir. Bu özellik grupların ve diğer toplulukların yüz yüze iletişiminde düşük bir seviyededir. Burada bireyler randevu almak ve birbirlerinden ayrılmak zorundadır. Kişisel mektup dışında, yazılı iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen iletişimin büyük bir kısmına değinilmemiştir. Telefon, insanlara hitap etmek için kullanılan ilk seçici araç olmuştur. Yeni medya, e-posta listeleri ve benzerlerini kullanarak grupları sistematik olarak seçmemizi sağlamış ve böylece kapasiteyi geliştirmiştir. Bu şekilde bir kişi hedefteki çok özel gruplara hitap edebilmektedir. Yeni medyanın en büyük özelliklerinden biri olarak Van Dijk de etkileşim özelliğine vurgu yapar. Ancak bu etkileşim yüz yüze iletişimde olduğu gibi yüksek seviyede değildir. Yeni medyanın genel etkileşim özelliği, hem geleneksel medya hem de yeni medyada görülen somut seviyeler ve etkileşim kapasitesinin türleri bazında yeniden açıklanmalıdır. Bazı yeni medya araçları, iki yönlü trafikten ve bir tür telesekreter özelliğine sahip merkezi bir depola-ilet aracı görevini görmektedir. İnteraktif basın, yayın ve dijital bilgi hizmetleri gibi diğer yeni medya araçlarında kullanıcı içerik üzerinde çok az kontrole sahiptir. Kullanıcıların çoğu fazla bir şekilde etkileşime girmemekte ve katılımcıların birbirini görmesine olanak sağlayan video konferansları bile çeşitli kısıtlamalara maruz kalmaktadır. **Uyartı zenginliği** açısından başka hiçbir araç yüz yüze iletişime karşı galip gelememiştir. Bunun nedeni, tüm yeni medya araçlarının doğal insan algısı açısından duyumsal olarak zayıf olmasıdır. Bu özellik yalnızca metin ve veri satırlarını ileten bilgisayar ağları için geçerlidir. Multimedya her türlü kombinasyonda görüntü, ses, veri ve metin gibi büyük bir uyartı zenginliği sunmaktadır. Ancak bu uyartıların

bileşimi doğal olmamakla beraber yapaydır. Bazı uyartılar güçlenirken diğerleri azalabilir, ancak yine de yakın çevrede bulunan bir kişinin sağladığı hareket ve beden dili ile iletilen uyartılar bu noktada eksik kalmaktadır. Bununla birlikte, bilgisayar ağlarını kullanarak çok iyi bir şekilde bağlantı kurulabilmekte, soru sorulabilmekte, bilgi alışverişinde bulunabilmekte ve randevu alınabilmektedir, ancak müzakere etmek, karar vermek, zor konuları açıklamak ve birini gerçek anlamda tanımak gibi konularda aynı ağlar çok faydalı olmamaktadır. **Özel hayatın gizliliği** konusunda **y**eni medyanın mevcut tasarımının dezavantajı ortaya çıkar. Yeni medyada kullanıcıların bütün kişisel özellikleri kayıt altına alınmaktadır. Her ne kadar özel bilgiler kullanıcının kontrolü altında olsa da, iletişim araçlarının erişime açık olan dahili hafızaları bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere yeni medya sadece yeni teknoloji ve yeni içerikleri değil, aynı zamanda medyayı anlamada tamamen farklı bir yaklaşımdır. İnternetin yardımıyla sadece sonuç değil, nihai ürün de görülmekte, kişi aynı anda medya ürünü yaratma sürecine de dahil olmaktadır. Bu bölümdeki kilit noktalar, yalnızca teknik değişikliklere ve gelişmelere değil, aynı zamanda psikolojik dönüşümlere dayanan yeni bir medya yaklaşımının nasıl ortaya çıktığını göstermiştir. Yeni medya etkileşimi de beraberinde getirmiş, yeni medya tüketicisinin rolü, basit bir alıcıdan ziyade bir yaratıcı ve göndericiye doğru evrilmiştir.

Geleneksel ve yeni medyayı karşılaştıran araştırmacılar, her daim ilkini pasif, ikincisini aktif olarak adlandırmıştır. Bu karşılaştırmayı yaparken izleyicilerle etkileşimin doğasını kastetmektedirler. Yeni medyada izleyici, bilgi akışına bile aktif olarak katılmakta ve her biri kendi ihtiyaçlarına göre neyin ne zaman tamamlanacağına karar vermektedir. Dolayısıyla izleyici basit bir alıcı konumundan çıkmış ve bilgi üretim sürecine doğrudan katılmaya başlamıştır. Bununla beraber kullanıcıların sayısal olarak temsili, tüketicisinin aynı zamanda üreticisi de olduğu, çoklu yapıları destekleyen bir oluşum, sınırları ve zaman kavramını kaldırmış bir alan olarak yeni medya hala tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bütün bunlardan hareketle yeni medya, yöndeşme, bilgisayar, telekomünikasyon, görüntüleme sistemleri gibi

farklı teknolojilerin tek bir cihaz kullanılmasına izin veren teknolojik yapılar olarak tanımlanabilmektedir.

1.1.3. Sosyal Medya Kavramı ve Gelişimi

İnternetin gelişimiyle beraber dünya üzerinde yaşayan bütün insanlar ortak bir paydada buluşmuş ve bu buluşmanın sonucunda sosyal medya araçları doğmuştur. Tarih boyunca insanlar birbirleriyle iletişim kurmayı kolaylaştırmak için teknolojiler geliştirmiştir. Böylece dünyanın farklı bölgesindeki insanlar gelişen internet ağı ve beraberindeki farklı sosyal medya araçlarıyla iletişim sürdürmekte, içerik üreterek paylaşabilmekte ve birbirlerini etkileyebilmektedir. Oluşan bu yeni sanal ortam sayesinde zaman ve mekan kavramı gibi sınırlayıcı öğeler ortadan kalkmaktadır. Sosyal ağlar yıllar geçtikçe dijital medyayı kullanarak modern bir çeşitliliğe dönüşmüştür.

Sosyal medya zaman ve mekan kısıtlaması olmaksızın her türlü içerik paylaşımı, bilgi alışverişi ve tartışmaların yapıldığı, devam ettirildiği mobil temelli bir platform olarak tanımlanmaktadır.[34]

Toplumun internetleşmesi ve ağ tabanlı teknolojik gelişmelerle bağlantılı olarak, ağ hizmetlerinin bir insanın kişiliğinin gelişimi üzerindeki etkisi giderek daha önemli bir hale gelmektedir. İnternetin birçok küresel ağ hizmeti arasında sosyal ağlara özel bir bölüm ayrılmaktadır. Son yıllarda sosyal ağlar farklı varyasyonlarla beraber giderek daha popüler bir hale gelmiştir. Sosyal medya özellikle insanların belirli konularda bilgi alışverişi yapmak için uzaktan etkileşim kurmalarına olanak sağlamaktadır. Bununla beraber internetteki sosyal ağlar, genellikle Web 2.0 teknolojileri kullanılarak web hizmetleri şeklinde oluşturulmakta ve bu ağlar aracılığıyla iletişimde olan insanlar, coğrafi olarak birbirlerinden uzak olsalar da etkili bir iletişim hizmeti almaktadır.

[34] Şerife Öztürk, "Sosyal Medyada Etik Sorunlar", **Selçuk İletişim**, C.9, S.1, 2015, s. 289.

Sosyal medya, internet üzerinden yapılan bir tür kitle iletişimidir ve geleneksel kitle iletişim araçlarından önemli farklılıkları vardır. Çevrimiçi teknolojilere dayanan sosyal medya, kullanıcıların birbirleriyle iletişim kurmasına ve kullanıcının kendince bir içerik oluşturmasına imkan sağlayan internet sitelerinden oluşan bir koleksiyondur. Başka bir deyişle sosyal medya, ağ içindeki kullanıcılarla iletişim kurmak için oluşturulan web kaynaklarıdır. Buradaki iletişim çeşitli şekillerde kendini göstermektedir; örneğin kullanıcılar fikirlerini, deneyimlerini ve bilgilerini aktarabilmekte, birbirleriyle etkileşim kurabilmekte ve ayrıca haber, bilgi, video, fotoğraf, müzik ve öneri paylaşabilmektedir. Bununla beraber sosyal medyanın dünyadaki muazzam popülaritesi reklam verenler için cazip bir hale gelmekte, sosyal medya pazarlaması da hızlı bir ivme kazanmaktadır.

21. yüzyılda sosyal medya modern toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde iletişimin çoğu, insanların diğer kullanıcılarla iletişim kurmaya, bilgi alışverişine ve içerik yayınlamaya gerçek dünyadakinden daha fazla zaman harcadıkları internet boyutuna taşınmıştır. Bu durum, sosyal medyanın artık modern toplumdaki iletişim ortamını şekillendiren en belirleyici unsur olduğunu göstermektedir. Sosyal medyanın tanımı yapılırken iki farklı yaklaşım öne sürülmektedir. Sosyal medya geniş anlamda strateji ve fenomen olarak tanımlanırken, dar anlamda ise bir tür internet kaynağı olarak öne sürülmektedir.

'Yeni medya' cep telefonları, dijital kameralar, internet uygulamaları, MP3 müzik çalarlar, dokunmatik radyolar, dijital televizyonlar gibi dijital iletişim araçlarına işaret ederken; yeni medya ile dijital bilgisayar teknolojileri arasında ayrılmaz bir bağ olduğu vurgulanmaktadır.[35]

Sosyal medya olarak tanımlanan ve kendinden önceki birçok gelişmelerin ardından ortaya çıkan sosyal ağ siteleri hem bilgisayar teknolojisi hem de yazılım alanında yaşanan gelişmeler sonucunda insanoğlunun hayatında yer edinmiş ve

[35] Dan Laughey, **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**, Çev.: Ali Toprak, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2010, s. 158.

alışılagelmiş iletişim kurma alışkanlığını tümüyle değiştirmiştir. Sosyal medya Boyd ve Ellison[36] tarafından profil oluşturma ve kullanıcılar arasındaki ilişkilerin görünürlüğünü sağlayan web siteleri olarak tanımlanırken; Kietzmann, Hermkens, McCarthy ve Silvestre'ye göre[37] paylaşım, ilişkiler, grup, konuşma ve profiller için işlevsellik sağlayan web tabanlı uygulamalardır. Sosyal medya Diga ve Kelleher'e göre[38] doğrudan "sosyal medya siteleri" olarak adlandırılmış; Kapoor, Tamilmani, Rana, Patil, Dwivedi ve Nerur'a göre[39] etkileşimleri ve ağ oluşturmayı kolaylaştıran bir dizi bilgi teknolojisi olarak nitelendirilmiştir. Bununla beraber, Web2.0 teknolojilerinin sosyal medyanın geliştirilmesi ve benimsenmesinde önemli bir rol oynadığı fikrinde de genel bir uzlaşı söz konusudur.

Sosyal medyanın bir başka tanımını Huang ve Benyoucef[40] yapmıştır. "Web 2.0 üzerine inşa edilen internet tabanlı uygulamalardır. Web 2.0 ise kolektif zekayı kullanmak için bir kavramın yanı sıra bir platformu da ifade etmektedir." Bundan hareketle sosyal medyanın insanlara yaygın bir ağ bağlantısı sağladığı kanaatine varılmaktadır. "Web 2.0" terimi ise internette medya açısından zengin içerik oluşturmayı sağlayan ve yönlendiren teknolojiler ve ideolojiler grubunu ifade etmektedir. Web 2.0 sayesinde kullanıcılar ücretsiz araçları kullanarak ve bilgilerini birbirleriyle paylaşarak özgürce iş birliği yapmaktadır. Sosyal medyanın tüm tanımları, sosyal medyanın çevrimiçi veya diğer deyişle internet teknolojilerinin kullanılmasını anlamına işaret etmektedir.

Sosyal medya, geleneksel medya ile birçok açıdan ortak özelliklere sahip olsa da, yeni ve eskiyi birbirinden farklı kılan bir takım özellikler bulunmaktadır. Sosyal medya ve dijital pazarlama üzerine çalışmalar yürüten İngiliz yazar Anthony

---

[36] D. M. Boyd, N. B. Ellison, "Social Network Sites: Definition, History and Scholarship", **Journal of Computer-Mediated Communication**, 13, 2018, s. 211.
[37] J.an H. Kietzmann vd., "Social Media? Get Serious! Understanding the functional building blocks of social media", **Business Horizons**, 54(3), 2011, s. 244.
[38] Marichris Diga, Tom Kelleher, "Social media use, perceptions of decision-making power and public relations roles", **Public Relations Review**, 35, 2009, s. 441.
[39] Kawaljeet K. Kapoor vd., "Advances in Social Media Research: Past, Present and Future", Information Systems Frontiers, 20(3), 2017, s, 4.
[40] Zhao Huang, Morad Benyoucef, "User-Centered Investigation of Social Commerce Design", **International Conference on Online Communities and Social Computing**, 2013, s. 246.

Mayfield'in "What is Social Media" kitabında sosyal medya kavramının beş temel özelliğinden bahsedilmiştir.[41]

1) Katılım Özelliği: Kullanıcıya sosyal medyada yer alan gönderilere yorum yapma, istediği sayfaları takip etme vb. etkileşim olanağı sunan sosyal ağlar, medya ve dinleyici arasındaki çizgiyi yumuşatmaktadır.

2) Açıklık Özelliği: Sosyal medyada bulunan içeriklerin büyük bir kısmı kullanıcıyı yorum yapma, duygu ve düşüncelerini aktarma vb. geribildirimlerle içeriğe katılım gerçekleştirmesini destek sunmaktadır. Bununla beraber bazı içerikler kullanıcılardan özel üyelik şartı istemekte ve kısıtlı bir erişim sunmaktadır.

3) Kendini İfade Edebilme Özelliği: Geleneksel medyanın kullanıcısına sunduklarının aksine sosyal medya kendi kullanıcısına sosyal ağlardaki topluluklarda çift yönlü bir iletişim imkanı sağlamaktadır. Sosyal ağlar, kullanıcısı olan her bireye söz konusu ağlarda kendini, duygu ve düşüncelerini diğer kullanıcılarla, anlık, zaman ve mekan sınırlarına bağlı kalmadan paylaşabilme özelliği sunmaktadır.

4) Topluluk Özelliği: Sosyal medyada kendine has ortak özellikleri ve düşünceleri olan kişiler bir araya gelerek sosyal topluluklar oluşturmaktadır. Aynı sosyal gruba üye olan kullanıcılar, benzer paylaşımlar eşliğinde iletişimde kalabilmekte ve birbiriyle içerik paylaşabilmektedirler.

5) Sürekli Bağlantıda Olma Durumu: Sosyal medya içerikleri ve kullanıcıları sanal bir ağ sistemi ile birbirlerine bağlamakta, farklı ağları iç içe geçirmekte, iletişim kanalını sürekli bağlantılar aracılığıyla genişletmektedir.

Son yüzyıldan, özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen çok sayıda teknik ve teknolojik ilerleme sonucunda medya, bireyin yaşamında vazgeçilmez bir yer elde etmiştir. İletişim sürecinde yaşanan gelişmeler ve değişimlerle beraber adeta bir iletişim devrimi yaşanmaktadır. Yüz yüze iletişim artık kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşmekte, gelişen internet teknolojileri sayesinde birçok iş sahası internet üzerinden faaliyet göstermektedir. Gündelik yaşamın bir parçası olan alışveriş, hastane, eğitim, buluşmalar, aktiviteler çevrimiçi platformlar sayesinde

[41] Antony Mayfield, "What is Social Media?", **England: Forrester Research Social Computing**, 2008, s. 12.

yürütülmekte ve sosyal medya büyüyerek etki alanını daha da genişletmektedir. Sosyal medya araçları sayesinde kullanıcılar pasif konumdan aktif konuma geçerek sosyalleşebilmekte, dünyanın her köşesinden yeni insanlarla tanışabilmekte, gündemden haberdar olabilmekte ve olaylarla ilgili yorumlar paylaşabilmektedir.

1.1.4. Sosyal Ağlar

Endüstriyel toplumdan endüstri sonrası (bilgi) toplumuna geçiş oldukça doğal olarak bilginin değerinde muazzam bir artışa ve bilginin yeniden dağıtımı ve taşınması süreçlerini iyileştirmeyi amaçlayan uygun teknolojilerin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Günümüze kadar bu tür teknolojilerin gelişim zirvesi internet olmuştur. Enformasyon etkileşimleri, insanlık tarihinde daha önce karşılaşılmamış bir ölçekte ve yoğunlukla mümkün hale gelmiştir. Yeni enformasyon teknolojilerinin gelişiminin sonucu olarak, modern toplum world wide web sayesinde birbirine yakınlaşmış, dünya sıkışmaya uğramış ve büyük küresel bir köye dönüşmüştür. Bunun teknik uygulamasını ise internette çevrimiçi olarak mümkün hale gelen sosyal ağlar oluşturmaktadır.

Bir grup insan ve bu insanlar arasındaki ilişkiler bütünü olarak tanımlanan sosyal ağ kavramı yaygın düşüncenin aksine hayatımıza facebook, twitter vb. ile girmiş değildir; sosyal bir varlık olan insanoğlu doğumundan itibaren etrafından aile, mahalle, okul vb. ilişkiler neticesinde giderek genişleyen bir sosyal ağa sahip olur.[42] Başka bir açıdan bakıldığında bireyin sosyal ağı aslında yaşamı boyunca edinmiş olduğu tüm kişisel ilişkilerini göstermektedir. Ancak facebook, twitter, youtube vb. platformlar geçmişten gelen hiyerarşik iletişim ortamını göz ardı ederek yatay iletişime büyük ölçüde imkan sağlayan ve "iletişim ağlarının toplumsal ve örgütsel manzarasını değiştiren"[43] birer araç görevini sürdürmektedirler.

Sosyal ağların yaygın bir şekilde benimsenmesi internetin sosyalleşmesine katkıda bulunmuştur. İnternet, ilk kez birçok insanın diğer pek çok kişiyle herhangi

[42] Kaan Varnalı, **Dijital Kabilelerin İzinde: Sosyal Medyada Netnografik Araştırmalar**, İstanbul, MediaCat Yayınevi, 2013, s. 109.
[43] Manuel Castells, **İletişimin Gücü**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 2-3.

bir zamanda ve küresel ölçekte iletişim kurmasını mümkün kılan bir iletişim ortamıdır.[44] Sosyal ağlar günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bugün sosyal bir kişinin önemi, onun sosyal ağlar hakkındaki farkındalığı ve Web 2 teknolojilerini kullanarak girdiği sanal topluluklara ait olmasıyla belirlenmektedir. Ancak yine de bu ifade tartışmalı bir kanı olsa da sanal topluluklar nesnel bir gerçeklik haline gelmiş ve toplumun sistematik özelliklerini etkilemiştir. Kişinin sosyal dünyasını önemli ölçüde değiştiren sosyal ağlar, medya iletişim teknolojilerinin insan etkinliği alanına yaygın bir şekilde girmesinden kaynaklanmaktadır.

Geniş anlamda sosyal ağ kavramı 1954 yılında sosyolog John Barnes tarafından ortaya konulmuştur. Bu kavram çok sayıda bireysel ve kolektif araçtan oluşan ve bu iki grup arasındaki ilişkilerden oluşan sosyal yapıdır. Sosyal ağ, bireysel ve kolektif çok sayıda araçtan ve bunların arasındaki ilişkiden oluşan sosyal bir yapıdır.[45] Dar anlamda ise sosyal ağlar, sosyal ilişkileri oluşturmak, yansıtmak ve düzenlemek için tasarlanmış bir platform, çevrimiçi hizmet ve web sitesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya uzmanı Boyd tarafından yapılan tanıma göre, sosyal internet ağları bireylerin şunları yapmasını sağlayan ağ hizmetleridir:

1) Sistemin koyduğu sınırlar dahilinde herkese açık veya gizli profiller oluşturmak,

2) İletişim kurabilecekleri ve bilgi paylaşabilecekleri diğer kullanıcıların bir listesini belirlemek,

3) Kişi listelerini görüntülemek ve sistem içindeki kullanıcılar tarafından oluşturulan diğer kişilerle iletişim kurmaktır.[46]

Bir bütün olarak toplumsal açıdan bu yeniliklerin temel sonucu, çevrimiçi topluluk olgusunun ortaya çıkması olmuştur. “Sanal cemaatler” terimi de eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. İngilizce literatürde ise “e-topluluk” ve “sanal topluluk”

---

[44] Manuel Castells, **Enformasyon Çağı I: Ekonomi, Kültür ve Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev.: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 51.

[45] Д.А. Губанов, Д.А. Новиков, А.Г. Чхартишвили, **Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборств**а, Москва, Изд-во физико-математической литературы, 2010, s. 206.

[46] Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison, “Social Network Sites: Definition, History and Scholarship”, **Journal of Computer-Mediated Communication**, 13, 2018, s. 211.

terimleri kullanılmaktadır. Van Dijk'e göre[47] sanal cemaatler; herhangi bir zaman ve fiziksel ortamdan bağımsız, yaşam tarzları veya benzer birçok nedenden ötürü bir araya gelmeleri mümkün olmayan kullanıcıların internet ortamında etkileşim içine girdikleri sosyal örgütlenmelerdir. Sanal cemaatler insanların yeni sosyal ve ekonomik faaliyet biçimlerini ve yeni bir toplumsal ilişki modelini kendi içinde taşımaktadır. Francis Fukuyama insanlar arasındaki bu tür bağlantılara basit bir şekilde "ağ" demekte ve şu şekilde kategorize etmektedir: "Ağlar güvene dayalı ahlaki bağlardır. Bir ağ, gayri resmi normları veya normal piyasa işlemlerinin gerektirdiğinin ötesinde bir değeri paylaşan bir araçtır."[48]

Endüstriyel toplumda kişilerin parçalara ayrılması ve gelenekseldeki yakın etkileşimler yeni bir türe dönüşmektedir. Bu tür, internet teknolojilerini kullanarak kişileri tek bir bütün halinde birleştirmek için tasarlanmış ağ topluluklarıdır. Bu tür bir birleşme, sosyal ağlarda topluluklar şeklinde gerçekleşmektedir. En geniş haliyle çevrimiçi topluluklar, orta sosyo-ekonomik faaliyetler ve birbirleriyle diğer etkileşimler için internet teknolojilerini kullanan grup bireyleridir.

Sosyal ağlar, internet alanında sosyal iletişimin belirli bir uygulama biçimi olarak nispeten yakın bir zamanda ortaya çıkmıştır. Ancak çok hızlı bir şekilde sosyal patlama yaşamış ve sıradan bir hal almıştır. Artık günümüzde dünya çağında ağlarda çok sayıda sosyal ağlar mevcuttur ve bunlar hem nitelik hem de nicelik olarak sürekli büyüme ve gelişme halindedir.

Ağ kavramının 1990'larda sosyolojideki kullanımı, büyük ölçüde küreselleşmenin ağ etkilerini inceleyen Manuel Castells'in *Ağ Toplumunun Yükselişi* adlı çalışmasıyla ön plana çıkmıştır. Arpa-internet olarak hizmet gören ağ, öncelikle bilim adamlarına daha sonra da özelleştirmeler yolu ile herkese açıldığında internet denen ağların gündeme gelmesi sağlanmıştır. İnternetin tüm dünya üzerinde yaygınlaşması ve kullanımı ise 1994'lü yıllara denk düşmektedir.[49] Yirmi yıl gibi çok

[47] Dijk, **a.g.e.**, s. 166.
[48] Franci Fukuyama, **The Great Disruption**, London, Profile Books, 1999, s. 354.
[49] Castells, **a.g.e.**, s. 58-66.

kısa bir zamanda ortaya çıkan bu gelişme, enformasyon teknolojisinin bir ürünü olarak ağ toplumunun dayanağını meydana getirmiştir. Castells'in yaklaşımına göre ağ toplumunun yeni bir paradigma olduğu dört temel bileşene bağlı olarak anlatılmaktadır; Bu paradigmanın ilk özelliği, kaynağının enformasyon olmasıdır. İkinci özellik, modern teknolojinin yaygınlaşmasıyla bağlantılıdır. Üçüncü özellik ise, yeni enformasyon teknolojilerini kullanan sistemlerin ağ kurma odaklı olarak faaliyet yürütmesidir. Son özellik ise, teknolojinin sürekli olarak yeniliği üretmeyi hedef almasıdır.[50] Buradan hareketle ağ toplumunun bütünleşmiş bir sistem olduğu kanısına varılmaktadır.

Günümüzde sosyal ağlar internette en çok ziyaret edilen kaynaklardan biridir. Araştırma şirketi Comscore'ye göre, dünyadaki tüm internet kullanıcılarının yaklaşık %85'i sosyal ağları kullanmaktadır. Bazı bilim adamlarına göre, 21. yüzyılın eğitim paradigması süreklilik, kitlesellik ve kaliteden ibarettir. Teknolojik yenilikler ve web platformlarının modernizasyonu kitlesel ve sürekli bir şekilde öğrenmeyi mümkün hale getirmiştir. Bu noktadan hareketle, mesleki sürekli eğitim ve kendi kendine öğrenim bireyin öz farkındalığında ve enformasyon kültürünün oluşumunda bilimsel bir öneme sahiptir.[51] Bilgisayarla ve sosyal ağlar üzerinden öğrenme modelleri oluşturulmakla birlikte bilgi hizmetleri pazarında hakimiyet için büyük bir rekabet de ortaya çıkmakta ve uzaktan eğitim modeli geliştirilmektedir. Buna da web teknolojilerine dayalı öğrenme yakınsaması adı verilmektedir[52]

Sosyal ağ, insanlar, topluluklar ve kuruluşlar gibi sosyal nesneleri içermekte ve bunlar arasındaki sosyal ilişkiler aracılığıyla oluşmaktadır. Yaygın anlamda ise bir sosyal ağ, ortak ilgiler veya birbirleriyle doğrudan iletişim için başka nedenleri olan insan topluluğudur. Genel yaklaşımda ise sosyal ağ, bir dizi sosyal nesne ve bunlar arasındaki belirli bir dizi ilişki olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal ağlar katılımcıların birbirleriyle ilişki kurmasını sağlamaktadır.

---

[50] Castells, s. 88-96.
[51] Алла Ф. Манако, Екатерина М. Синица, "Электронные научно-образовательные пространства и перспективы их развития в контексте поддержки массовости и непрерывности", **УСИМ**, S. 4, 2012, s. 85
[52] Манако, Синица, **a.g.m.**, s. 86.

Sosyal medya ve sosyal ağlar gittikçe daha farklı iletişim türleri meydana çıkarmaktadırlar. Sosyal ağlar yenilikçi teknolojileri kullanmakta ve mevcut olanaklarla birleştirmektedir. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal ağlar haberlerin ve yorumların iletilmesini, fikirlerin ve olayların tartışılmasını kolaylaştırmaktadır. Blog yazarları klasik gazeteciliğimin kapsamını genişleterek, medyayı "blog oluşturma" ve "yurttaş gazeteciliği" adı verilen yeni bir biçimle zenginleştirmişlerdir. Dolayısıyla sosyal medya ve sosyal ağlar iletişimde başka bir yön oluşturmaktadır. Yeni iletişim teknolojileriyle desteklenen sosyal ağlar, kuruluşların, toplulukların ve sıradan insanların iletişim şeklini önemli ölçüde değiştirmektedir.

Bireysel iletişim için kullanımının yanı sıra sosyal ağlar, günümüzde gazeteciler ve blog yazarlarının çalışmalarında vazgeçilmez bir araç olarak hizmet vermektedir. Araştırma, yayın, dağıtım, finansman, işbirliği, takip ve tartışma gibi olguların neredeyse tamamı sosyal medya ve sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Aynı zamanda kullanıcılar haber almak için sosyal medya ve sosyal ağları kullanmaktadır. Gelişen mobil ve internet teknolojileri sayesinde insanların haberlere yönelik tutumları değişmekte ve haber tüketiminde sosyal medyanın önemi artmaktadır. İnsanlar haberleri filtrelemek, derecelendirmek ve bunlara tepki vermek için sosyal ağları kullanmaktadır. Buna ek olarak, sosyal ağ kullanıcıların büyük çoğunluğu Facebook ve Twitter gibi ağlar aracılığıyla haber oluşturma, yorum yapma ve haber yayma süreçlerine katılmaktadır. Blog oluşturma, video blog kaydı tutma, video gönderme, haber toplama, çevrimiçi makale dağıtma ve içerik transferi gibi unsurlar Web 2.0 teknolojisinin mümkün kıldığı gazetecilik biçimlerinin bazılarıdır.[53]

Sosyal ağların çoğu genel olsa da bazılarının özel hizmetleri vardır. Örneğin Flickr uygulaması daha çok fotoğrafçılık alanındaki kullanıcılar için tasarlanmış,

[53] Кристиан Мюллер, "Свобода СМИ в социальных сетях и в социальных СМИ", От традиционных к сетевым СМИ: Передовая практика и перспективы, **9-ая южнокавказская конференция СМИ**, 2012, s. 25.

dijital fotoğrafların ve videoların kullanıcı tarafından depolanması ve kullanılması işlevini yürütmektedir. Aynı örnek müzisyen ve DJ'ler için bir ağ olan SoundCloud uygulaması için de verilebilir. Bununla beraber bir sosyal ağ küresel ölçekte kullanıma girmiş ve kullanıcı sayısı hızla artmış ise, ağa kayıt yalnızca belirli koşullar altında mümkün olmaktadır. Özellikle iki aşamalı kayıt ve statü onayı sistemi devreye girmektedir. Bir sosyal ağın günlük ziyaretçi ve kayıtlı kullanıcı sayısı da o ağın önemini belirtir niteliktedir. Sosyal ağların bir diğer özelliği de farklı yaş, sosyal statü ve mesleğe mensup kullanıcıları bir araya getirmeleridir. Bununla beraber insanları tam olarak ortak ilgi alanlarına göre bağlayan sosyal ağlar mevcuttur. Örneğin mesleki konularda iletişim, deneyim ve bilgi alışverişi, iş aranması ve teklif edilmesi, iş bağlantılarının geliştirilmesi için bazı sosyal ağlar mevcuttur. Buna LinkedIn örneği verilebilir. LinkedIn uygulaması, iş bağlantılarını bulmak ve kurmak için oluşturulmuş bir sosyal ağdır.

Çevrimiçi ağlardaki sosyal bağlantıların özellikleri oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bununla birlikte sosyal ağlar, modern toplumda gündelik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olduğundan dolayı insanlar üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Her şeyden önce benzersiz olmalarının nedeni, sosyal bağlar üzerindeki çelişkili etkilerinde bulunmaktadır. Bir yandan sosyal ağların insan hayatına girmesi, rastgele, geçici ve istikrarsız insan iletişimini ve bağlantılarının kalıcı ve istikrarlı bir hale gelmesine katkıda bulunmuştur.[54] Ancak bir diğer yandan sanal ortamdaki insan sayısının artmasıyla beraber sosyal bağlantılar daha kısa süreli ve sağlam temele dayanmayan bir hale gelmektedir. Sosyal ağlardaki temas hızla kurulmakta ve yine aynı hızla sona ermektedir. Sosyal ağda bulunan bir kişi, kişilik özelliklerini kaybeder ve kişinin kendisi yalnızca bir mesaj haline gelir. Sıradan bir kişi artık hem gece hem de gündüz telefona bağımlı bir şekildedir. Günlük iletişiminde genellikle bir iş bağlantılarıyla örtülmüştür. Sosyal bağlantılar makineleşmiş, kişisellikten uzak geçici bir hale bürünmüştür.

[54] Валерий Д. Богданов, "Социальные функции Интернета", **Вестник Нижегородского университета, Серия: Социальные науки**, S.1, 2011, s. 114.

Büyük insan grupları içinde etkileşim gerçekleştirmek ve geliştirmek için fırsat kollayan çevrimiçi toplulukların üyeleri kendilerini aşırı bilgi yüklemesi durumunda bulurlar. Çevrimiçi ortamlarda üretilen yoğun bilgi akışı, kişinin işleme ve analiz etme yeteneğinin üstündedir. Örneğin onlarca üyeye sahip bir sosyal ağ grubunun tüm kullanıcıları birkaç mesaj attığı taktirde, kişinin günde binlerce mesajı okuyup yanıtlaması gerekir.

Sosyal ağlardaki iletişimi cazip kılan bir diğer önemli nokta ise kullanıcının uygulamaları anonim olarak ya da farklı bir sosyal statüye bürünerek kullanabilmesidir. Bununla birlikte kişinin kendini lanse ettiği sosyal ağ hesabında yaptığı bir hata onun temsil ettiği varlık değil kendi kişiliğini ortaya koymaktadır. Burada kendini bilinçli ya da bilinçsiz olarak halka sunan kişi, kendi psikolojik analiz ve yorumu için fırsat vermektedir.

Sosyal ağlar, internette ortaya çıkan bir sosyal küme olarak adlandırılan sanal cemaatleri oluşturmakta ve böylece temel görevi olan iletişimi ve iletişim yoluyla sosyal bağların oluşumunu sürdürmektedir.[55] Araştırmacılar ağda oluşan toplulukları ve grupları ikiye ayırmaktadır. Birincisi, gerçek hayatta var olan ve yine gerçek hayatta birbirini tanıyan insanları birleştiren topluluklar olarak adlandırılır. Bu örnek, belirli bir üniversitenin belirli bir bölümünün öğrencileri tarafından oluşturulan forumlar ve gruplardır. İkincisi ise, gerçek hayatta birbirini tanıyan veya tanımayan kişiler tarafından oluşturulan sanal cemaatler ve gruplardır. Ünlü bir şarkıcının ya da futbolcunun hayranları, bir politikacının taraftarları ya da ortak mesleğe sahip kişilerin oluşturduğu sanal cemaatler daha sonra ortak fikre ve aynı hedefe sahip internet kullanıcıları tarafından şekillenir.[56]

Eski sosyal iletişimin zayıflamasıyla birlikte internet topluluğu içindeki enformasyon ve iletişim araçları, partiler, toplum, vatandaşlar ve hükümet arasında

[55] Владимир С. Тоискин, А**нтропологическое Измерение Социальных Сервисов Интернета: учебное пособие** / В. С. Тоискин, А. В. Шумакова, В. В. Красильников, Ставрополь, Изд-во СГПИ, 2012, s. 21.
[56] Виктория Л. Силаева, “Интернет, как социальный феномен”, **Социологические Исследования**, S. 11, 2008, s. 102-103.

giderek daha etkili bir iletişim kanalı haline gelmiştir. Günümüzde bilgisayarlar ve internet teknolojileri gözetim toplumunu daha farklı bir evreye getirmiş, bireyler hükümetin kendilerini izleyebileceğinden daha etkili bir izleme şekline sahip olmuştur. Bununla beraber, bilgisayar ağları lobiciliğin araçlarından biri haline gelmiştir. İnternet toplumunun gelişimiyle ve sosyal ağların oluşumuyla birlikte örgütlenme biçimleri gelişim göstermiştir.

Sosyal internet ağları, yabancı istihbarat servisleri tarafından ajanları işe almak, rakip istihbarat servislerinin çalışanları hakkında bilgi toplamak, kullanıcıların bazı konularda tutumunu ortaya çıkarmak, kamu bilinci hakkında düzeltici etki sağlamak ve düşman ülkelerdeki durumu istikrarsızlaştırmak için kullanılabilmektedir. Sosyal ağlar Asya, Afrika ve Orta Doğu'da kitlesel sivil ayaklanmaların örgütlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. "Twitter devrimleri" de denen bu duruma en açık örnek "Arap Baharı" verilebilir. Mısır, Libya, Tunus, Suriye vb. gibi Arap ülkelerinde hükümetlerin devrilmesine yol açan protesto hareketlerinde halkı sokaklara döken iki önemli sosyal ağ Twitter ve Facebook olmuştur.[57] Sosyal ağlar muhalif rejimlerin örgütlenerek sokaklara çıkmasına yardımcı olmaktadır. Günümüzde bilgi teknolojilerinin yaygın olarak yayılması şartları altında, siyasi süreçleri yönetmenin yöntemleri işe yaramamaktadır. Toplum her halükarda kendi kendini örgütlemek için yeni yollar keşfetmektedir. Bu olayların incelenmesi ve sıkı takipte tutulması için hükümetler, sosyal ağlara karşı bir takım güvenlik tedbirleri almaktadır.

Sanal gerçeklik, gerçek hayattaki sosyal ilişkileri kopyalayarak gerçek hayatı yeniden üretmektedir. Gerçek hayatta olduğu gibi, internette de statüler hayata geçebilmekte ve istenilen konuma ulaşılabilmektedir. Öngörülen durum, kişinin gerçek yaşamdaki durumuna göre belirlenebilmektedir. Ulaşılabilir olan, iletişim sırasında sanal gerçeklikte oluşturulmakta ve ağdaki bir kişinin talebi ve gücü doğrultusunda belirlenmektedir. Çeşitli internet topluluklarının ve sosyal ağların kendi

[57] Murat Aktaş, "Arap Ayaklanmaları ve Sosyal Medyanın Rolü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 11(61), 2018, s. 205-206.

metotları ve sosyal statüyü iyileştirmek yolları bulunmaktadır.[58] Ortaya konulan statünün korunması ise bilginin sürekli yenilenmesiyle bağlantılıdır.

İnternet topluluklarının ve sosyal ağların çoğunun, gerçek hayattan gelen veya ağ üzerinde uzun vadede iletişim yoluyla oluşturulmuş kendi gelenekleri, kuralları, ahlaki ve etik standartları bulunmaktadır. Bu dili konuşanların eğitim ve kültür düzeyine bağlı olarak belirli bir sanal iletişim dili oluşmaktadır. Bütün bunlar, sanal sosyalliğin bir dereceye kadar gerçek sosyalliğin değiştirilmiş bir kopyası olduğu gerçeğini göstermektedir.[59] Sanal sosyal ilişkiler gerçek hayata aktarılabilmektedir. Gerçekte insanlar, ağdaki ilişkilerine dayanarak kendi aralarında ilişkiler kurabilmekte, ağlarda iletişim kurmak için kullandıkları dili kullanabilmekte, sanal dünyada resmileştirilmiş ahlaki ve etik ilkelere bağlı kalabilmektedirler.

Bununla beraber sosyal ağların aşağıdaki özelliklerinden bahsedilebilir:

1) Kendini ifade etme: Maslow'un ihtiyaçlar piramidine göre, insanın en temel ihtiyacı kendini ifade etme arzusudur. Maslow konsepti üzerine yapılan tüm tartışmalara rağmen, sosyal ağlar bir kişinin kendisini ifade etmesi için oldukça geniş fırsatlar sağlamaktadır. Örneğin, sosyal ağlarda bir kişi kendi fotoğraflarını ve yazdığı metni yayınlayarak ya da gündemde yaşanan herhangi bir olayı tartışarak kendini ifade etme fırsatına sahiptir. Ancak burada bir takım olumsuzluklar da doğmaktadır. Belgrad'da Snejana Pavloviç adlı bir sosyal ağ kullanıcısı, Facebook sosyal ağındaki gönderisinin arkadaşları arasında ilgi uyandırmaması üzerine psikiyatri kliniğine başvurmuştur. Klinik doktorları bu vakayı "Snejana sendromu" olarak adlandırmış ve hastanın davranışını modern dünyadaki bir bireyin sosyal ihtiyacının memnuniyetsizliğinden kaynaklanan sıradan bir stres olarak açıklamıştır.[60]

2) İletişim ve sosyalleşme (siber sosyalleşme): Sosyal ağların temel işlevi iletişim ve insanlar arasındaki teması sağlamaktır. Çevrimiçi toplulukları diğer

[58] Силаева, **a.g.m.**, s. 103.
[59] Cahit Bağcı, "Çevrimiçi Toplum ve Sanal Sosyaliteler: Sosyal Medya ve Özgür Dijital Dünyanın Yeni Esaretleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9(42), 2016, s. 1034.
[60] Синдром Снежаны: как социальные сети повышают самооценку, https://naked-science.ru/article/nakedscience/sindrom-snezhany-kak , (14.08.2020).

topluluk türlerinden ayıran temel unsur, üyelerine sunduğu doğrudan iletişimin ve olayların akışını kontrol etme ve faaliyetlerini gerçek zamanlı olarak koordine etme fırsatı vermesidir. İnternet iletişimi farklı bir boyuta taşımaktadır. Bir başkasına gönderilen metinler aynı anda hem gönderen hem de gönderilenin kullanımına sunulmaktadır. Gerçek iletişimin yerini sanal iletişim almaktadır.

3) Eğlence: Günümüz gençliği için sosyal medya büyük bir zaman öldürücü haline gelmiştir. Bunun avantajları ve dezavantajları günümüzde de sıklıkla tartışılmaktadır.

4) Eğitim: Sosyal ağlar, eğitim amaçlı kullanılabilecek çeşitli yararlı bilgilerin yayınlanmasını ve ulaştırılmasını sağlar. Aynı zamanda öğrenciler arasında bilgi transferi olarak işlev görmektedir.

5) Bilgilendirme: Bilginin önemli bir kısmı sosyal ağlar üzerinden dağıtılmakta ve elde edilmektedir.[61]

Sosyal ağların gelişmesi sayesinde günlük hayatta önemli bir yerde elde eden internet, World Wide Web'in dünya çapında büyük bir şekilde yayılmasına yardımcı olmuştur ve katkıda bulunmaya da devam edecektir. Sosyal ağlar ortamındaki sosyal bağlantılar çelişkili oldukları kadar spesifik, istikrarlı oldukları kadar kısa süreli, çekici, ümit verici ve bir o kadar da tehlikelerle doludur. Kendine has bir iletişim tarzına sahip olan sosyal ağlar sanal bir gerçeklik inşa etmekte ve iletişimi farklı bir boyuta sürüklemektedir.

1.2. İdeoloji

En temel fikirlerin dayanaklarını ve geçerliliklerini sorgulayan ideoloji;[62] genel olarak toplumsal yaşamla ilgili düşünce, anlamlar ve sembolik temsillerin alanına işaret eden bir kavramdır.[63] İdeoloji olgusu belirsizdir, şimdiye kadar siyaset bilimi ve

---

[61] С. А. Браславец, "Социальные сети, как средства массовой информации: к постановке проблемы", **Вестник ВГУ. Серия: Филология**. **Журналистика**, S. 1, 2009, s. 128.

[62] David McLellan, **İdeoloji**, Çev.: Barış Yıldırım, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2005, s. 11.

[63] Serpil S. Üşür, **İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1997, s. 8.

siyaset felsefesi alanındaki uzmanlar, ideoloji ve ideolojik ilişkilerin sınırlarını belirleme konularında farklı bakış açıları geliştirmişlerdir.

1.2.1. Kavram Olarak İdeoloji

İdeoloji terimi eski Yunan kökenlidir ve kelimenin tam anlamı "fikir doktrini" anlamına gelir. Ancak 18. yüzyılın sonuna kadar ideoloji kavramı formüle edilememiştir. Bu durum ideolojinin özününü olmadığı anlamına gelmemektedir, çünkü tüm gelişmiş toplumlar, dünya görüşünün merkezi ve devleti oluşturan bir sistem olarak ideolojiye ihtiyaç duymuştur. Avrupa Aydınlanması döneminden önce, din olgusu yüzyıllar boyunca devlet ideolojisi rolünü sürdürmüştür.

Bilim modern Batı toplumunun üzerinde yükseldiği sütunlardan biri olmuştur. Bilim, hem siyasal sistemi hem de toplumsal düzeni hem meşrulaştırıp, hem de kutsallaştırarak, yeni bir otorite olarak kilisenin yerini almıştır. Diğer bir deyişle bilim yeni bir tahakküm aracı haline gelmiştir. Burjuva devrimlerinin gerçekleştiği tüm Batı ülkelerinde bilim adamları ideolojinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak İngiltere'de devrim Protestan Reformu ile aynı zamana denk gelmiştir ve bu nedenle devrimcilerin ideoloji fikrinde dini motifler bulunmaktadır. Eş zamanlı olarak Fransa'da büyük bir organize kampanya olarak halk bilincinin manipülasyonu şekillenmiş ve toplum ideolojik olarak Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle eski düzeni yıkmak için hazırlanmıştır. Bu nedenle ideoloji teriminin ilk yankısı Fransa'da zuhur etmiştir.

İdeoloji terimi üzerine yapılan çalışmaların çoğu, kelimenin modern anlamının Fransız Devrimi boyunca bir grup düşünürle beraber ortaya çıktığı görüşünde birleşmiştir. İdeoloji, bir terim olarak ilk defa Paris'teki Institut de France'de 1796-1798 yılları arasında "Mémoire sur la Faculté de Penseé" başlığı altında bölümler halinde sunduğu bildirilerinde Fransız filozof Antonie Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır.[64]

[64] Yücel Bulut, "İdeolojinin Tarihçesi", **Sosyoloji Dergisi**, 2011, Sayı: 23, s. 184-185.

De Tracy ve 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında yaşamış olan bazı Fransız aydınlar, burjuva devriminin merkezinde yer alan fikirleri ve 18. yüzyıldaki Fransız filozoflarının rolünü takdir etmişler ve onlardan esinlenerek teorik bir temel görevi gören "ideoloji" bilimini yaratmaya çalışmışlardır. De Tracy'nin "İdeolojinin Unsurları" adlı çalışmasında neden bazı fikirlerin toplum üzerinde etkiye sahip olurken diğerlerinin kamuoyunca yankı uyandırmadığı sorusunun üzerinde durulmuştur.

Bununla birlikte metodolojik ispatın yetersizliği ve idealizm, ideoloji olgusunun bilimselliği hakkında şüpheler uyandırmıştır. 19. yüzyılın başlarında ideoloji kavramı, gerçeklikten ayrı, bireyin doğasında var olan ve toplumun belirli politik, ekonomik ve sosyal sorunlarıyla ilgili olmayan bir olgu olarak yorumlanmıştır. Bilimsel toplulukta ideoloji kavramına yönelik tutum, olumsuz bir çağrışım kazanmıştır.[65]

İdeoloji kavramı sosyal bilimlerde, siyaset alanında ve kitle iletişim araçlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kavramın 18. yüzyılda de Tracy kullanımından bu yana üzerinde yapılan çalışmalar hala devam etmektedir. İdeolojinin fikir sistemleriyle, özellikle de bir sosyal grup veya hareket tarafından paylaşılan sosyal, politik ve dini fikirlerle yakından ilgisi bulunmaktadır. Komünizm, anti-komünizm, sosyalizm, liberalizm, feminizm ve militarizm en yaygın ideoloji örnekleridir. Bu tür ideolojileri paylaşan grup üyeleri, dünya hakkındaki daha spesifik inançların temelinde yer alan, olayların yorumlanmasına rehberlik eden ve sosyal pratiklerini izleyen çok genel bir takım fikri temsil etmektedir.

Tarihsel süreçte ideoloji olgusu farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Mardin[66] Yunanca kökenli ideoloji teriminin, fikir anlamına gelen "idea" ve bilim anlamına gelen "logos" sözcüklerinden meydana geldiğini ve "doğru

[65] Теодор И. Ойзерман, **Марксизм и Утопизм**, Москва, Прогресс-Традиция, 2003, s. 30.
[66] Şerif Mardin, **İdeoloji**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 23-24.

düşünme bilimi"ne verilen ad olduğunu savunmuştur. Mardin'e göre ideoloji sözcüğü insan zihninde fikirlerin belirleme sürecinin nesnel olarak incelenmesinin mümkün olduğunu ve bundan dolayı istenirse doğru düşünceleri düşündürmenin bir yolu bulunduğunu iddia eden bir grup düşünür tarafından ortaya atılmıştır. Bu gruba da ideologlar denmektedir. Gutek'e göre[67] ideolojiler, genel ölçüde 1776 Amerikan Devrimi, 1789 Fransız Devrimi, 1917 Bolşevik Devrimi ve 1949 Çin Komünist Devrimi gibi dünyada ses getiren büyük devrimler sonucu ortaya çıkmıştır ve bir grubun inanç sistemidir. Türk Dil Kurumu (TDK)[68] ise ideoloji kavramını, siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünü olarak tanımlamıştır.

Oskay'a göre[69] ideoloji, günümüzde çoğu kez belirli bir toplumsal düzeni yasallığa kavuşturan ve yanlış bilinç üreten hegemonik idealardan oluşan homojen (benzeşik) ve oldukça rijit bir yapı olarak düşünülmektedir. İdeoloji, yeni bir toplumsal yapı kurmaya yönelen siyasal hareketlerin görüşlerini dile getiren ve yeni toplumun nasıl bir toplum olacağını anlatan "izm" olarak nitelendirilir. İdeoloji aynı zamanda, belirli bir toplumsal formasyon içinde insanın dış gerçekliğini kurması için gerekli işlevleri yerine getiren başat ideaların topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Antropolojik bakış açısıyla ideoloji, evrensel bir mitler sistemidir. Toplumbilimcilere göre ise ideoloji, siyasal "izm"lerle eşit sayılmaktadır.

En genel anlamıyla ideoloji, düşüncenin, tüm değerlerin, yönelimlerin ve teknolojik olarak dolayımlanmış olan kişilerarası iletişimle ifade edilen fikirsel bakış açılarının biçimlenme eğilimlerinin örgütlü bir hal almasıdır.[70] İdeoloji, farklı insan topluluklarının kendi yaşam pratiklerini deneyimledikleri, bu deneyimleri belli bir türde anlamlandırdıkları, bu anlamlara açıklamalar getirdikleri ve belli bir imgesel

[67] Gerald L. Gutek, **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Çev.: Nesrin Kale, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2011, s. 163-164.
[68] https://sozluk.gov.tr, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 21.08.2020.
[69] Ünsal Oskay, "Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1952, 35(1), s. 198.
[70] James Lull, **Medya, İletişim, Kültür**, Çev.: Nazife Güngör, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s. 19.

tutunum kazandırmak için düşünceleri kullandıkları, gerçeği şifreleyen düşünce yapılarını ifade etmektedir.[71]

Terry Eagleton, ideoloji tanımlarını şu şekilde sıralamıştır;

- toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci,
- belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi,
- bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler,
- bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler,
- sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim,
- özneye belirli bir konum sunan şey,
- toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri,
- özdeşlik düşüncesi,
- toplumsal olarak zorunlu yanılsama,
- söylem ve iktidar konjonktürü,
- içinde bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam,
- eylem amaçlı inançlar kümesi,
- dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması,
- anlamsal (semiyotik) kapanım,
- içinde bireylerin toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam,
- toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreçtir.[72]

Özetle belirtmek gerekirse, ideoloji, var olan bir görüşün, inanç sisteminden doğmakta ya da ona karşıt olarak gelişmektedir. İdeoloji kavramı, Marks ile birlikte yeni bir kulvara girmiş, farklı bir anlam kazanmış, klasik anlamdan çıkarak yeni bir tanıma ulaşmıştır.

[71] Stuart Hall, **Kültür, Medya ve İdeolojik Etki: Medya, İktidar, İdeoloji**, Çev.: Mehmet Küçük, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi, 2005, s. 200.
[72] Terry Eagleton, **İdeoloji**, Çev.: Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996, s. 18.

1.2.2. Karl Marks'a Göre İdeoloji

Marksizm bilim okulunun ortaya çıkmasıyla beraber, 19. yüzyılın ikinci yarısında ideolojiye yönelik tutumlarda köklü bir değişim meydana gelmiştir. Karl Marks ve Friedrich Engels, ideoloji sorununu anlamaya yönelik önemli bir katkı yapmıştır. Marks, ideoloji kavramını 18. yüzyıl ideologlarından benimsemiş ve burjuvaziyi teşhir etmek için kullanmıştır. İdeolojinin Marksist yorumu, sınıf yaklaşımı ve fikirlerin sosyal olarak koşullandırılması temeline dayanmaktadır.

Marks ve Engels'e göre ideoloji, burjuvazinin çıkar ve fikirlerinin teorik bir ifadesidir. İdeoloji, toplumun bir bütün olarak egemen ekonomik sınıfın fikirlerini ve çıkarlarını benimseme yollarını ifade etmektedir. Marks'ın ideoloji modeli, maddi gerçekliğin toplumsal bilincin temeli olduğunu iddia eden tarihsel-materyalist bir perspektife dayanır. Maddi gerçeklik, belirli bir sosyal ortamda önemli ve hatta kabul edilebilir olarak ortaya çıkabilecek fikirlere sınırlar koyar. Bununla birlikte, işçi sınıfı, eşitsizliğin ekonomik yapıları içinde kapitalizmin egemen ideolojileri tarafından sömürülmektedir. Marks, dünyanın dönüştürülmesini yorumlayan Hegelci felsefeden etkilenmiş, bu iki düşünürün birbirinden ayrılmama özelliği de bu teorinin devrimci özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ardından bu ilişki Marksist bir doktrin haline dönüşmüş ve tarihsel materyalizm yöntemini oluşturmuştur.[73] Marksizmin kurucularına göre ideoloji gerçeği yansıtmakta ancak bunu özel ve çarpıtılmış bir biçimde yapmaktadır.

Toplumsal düşüncede en tartışmalı ve sorunlu kavramlardan biri olan ideoloji konusu en ayrıntılı biçimiyle Marksist düşünce geleneğinde ele alınmıştır.[74] Marks'ın toplumsal bilincin bir tarzı olarak ideoloji üzerinde yürüttüğü tartışmaların önemli bir kısmı, kendisinin idealist ve materyalist felsefi yaklaşımlar arasında çizmeye çalıştığı sınır çabalarından kaynaklanmaktadır.[75] Marks'la birlikte ideoloji kavramında büyük değişiklikler ve farklı yaklaşımlar olmuştur. Ancak Marks'tan önce yaşamış olan başta

[73] Guy Debord, **Gösteri Toplumu**, Çev.: O. Taşkent, A. Ekmekçi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996, s. 44-45**.**
[74]Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Bilim Sanat Yayınları, 1998, s. 161.
[75] S. S. Üşür, **a.g.e.**, s. 11.

Kant olmak üzere Hegel ve Feuerbach gibi filozofların ideoloji hakkında kaleme aldıkları düşünceleri, Marksist ideoloji anlayışını belirli bir düzeyde etkilemiştir. Hegel'e göre insan aklı, insanın içinde bulunduğu koşulları kavramasına hemen izin vermez, bu noktada sınırlılıklar ön plandadır. Ancak insan o andaki içinde bulunduğu durumu, görüş koşullarına bağlı olarak ve sınırlı bir biçimde değerlendirir. Hegel, Kant'ın aksine insanın "değişmez" bir özü olduğuna inanmamaktadır. Aksine, Hegel'e göre insanın anlamı zamanla değişmektedir. İşte burada Marks'ın "ideoloji" kavramına bir derece yaklaşmış oluruz ve Marks'ın Hegel'den ne kadar faydalandığını görürüz.[76]

Ne Marks ne de Engels sistematik olarak bir ideoloji teorisi geliştirme görevini üstlenmemiştir. Engels, 1880-1890'lı yıllarda ürettiği eserlerinde özellikle ideoloji kavramına gönderme yapmıştır. Bununla birlikte Marksist ideolojiyi inceleme geleneğinin kilit noktası olan "Alman İdeolojisi" adlı eserde, ideoloji terimi sürekli bir şekilde kullanılmışsa da Marks diğer eserlerinde bu terime nadiren yer vermiştir. Marks'ın yazılarındaki ideoloji kavramının belirsizliği hala çok sayıda tartışmaya yol açmaktadır. Thompson,[77] Marks'ın hiçbir zaman mantıksal olarak uyum sağlamaya çalışmadığı ve nadiren açık bir biçimde formüle ettiği üç ideoloji kavramını saymaktadır. Bununla beraber Marks'ın ideoloji kavramının neyi oluşturduğu sorusu açık bırakılsa bile, Marksist ideolojinin kuramlaştırılmasına yönelik önemli çalışmaların ana hatları belirlenmiştir. İdeoloji kavramının neo-Marksist düşünürler tarafından yorumlanmasındaki büyük değişikliğe rağmen, bu düşünürlerin ideoloji kavramları, özellikle Marksist sorunları çözmek için seçenekler olarak değerlendirilmektedir.

Tarihsel olarak incelendiğinde Marksist yazılarda üç farklı kavram baskın olmuştur. İdeoloji üç şekilde tanımlanmıştır;

1) Belirli bir sınıfa veya gruba özgü bir inanç sistemi,

[76] Ş. Mardin, **a.g.e.**, s. 13-16.
[77] John B. Thompson, **Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communications**, Oxford, Polity Press, 1992, s.34-46.

2) Gerçek veya bilimsel bilgiyle karşılaştırılabilecek yanıltıcı inançlar, yanlış fikirler ya da yanlış bilinç sistemi,

3) Anlamların ve fikirlerin genel üretim sürecidir.[78]

Marks ve Engels, "Alman İdeolojisi" adlı eserde bu terimi, materyalist tarih anlayışlarını ortaya koyma bağlamında ve özellikle Almanya'da, zamanın egemen düşünce tarzı olan tarihsel idealizmi eleştirme bağlamında sunmaktadırlar. Marks ve Engels özellikle yanlış fikirler ve yanlış bilinci vurgulama eğilimi göstermiş, ancak Lenin'in daha sonra yaptığı gibi, bir toplumun ideolojisinin sınıfla bağlantılı bir ilişki olduğu hususunda da birleşmişlerdir. Egemen ve kültürel açıdan yaygın olan ideolojik fikirler, egemen veya egemen sınıfın fikirleridir, onlar toplumun egemen maddi ilişkilerinin ideal ifadesi ve rasyonalizasyonudur. Aynı zamanda bazı nedenlerden dolayı susturulmuş egemen sınıfı veya sınıfları karakterize eden ideolojiler de vardır, ancak bu egemen sınıf da zamanın egemen ideolojisinden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Nitekim ideoloji olgusu, belirli bir toplumsal düzeni meşrulaştırmak ve yönetici sınıfın egemenliğini sürdürmeye ve güçlendirmeye yardımcı olmak için kullanılmıştır.

Marks ve Engels sosyo-politik ve günlük dilde kullanıma giren ideoloji teriminin negatif anlamını çözmüşlerdir. İdeoloji, De Tracy ve çağdaşları Pierre Cabanis ve Constantin Volney tarafından bilim olarak geliştirilmiştir. İdeolojiyle birlikte fikirlerin duyusal algılardan nasıl oluştuğu ve bu fikirlerin nasıl birleştirilerek sistemlere dönüştürüldüğü incelenmiştir. İdeoloji, diğer bilimlerin fikir ve teorik öncüllerinin bilimi olarak doğru düşünceyi öğretmekte ve hem politik hem de ekonomik faaliyet için bir rehber olmaktadır. Napoléon Bonaparte döneminde, De Tracy liderliğindeki ideologlar, emperyal rejime karşı liberal muhalefeti temsil etmiştir. Bunun sonucunda Napolyon ve ideologlar arasında çatışma ortaya çıkmıştır. Napolyon 1812 Rusya seferinin başarısızlığı da dahil olmak üzere iç ve dış politikadaki bütün başarısızlardan ideologları sorumlu tutmuştur.

[78] Raymond Williams, **Marxism and Literature**, Oxford, Oxford University Press, 1977, s. 55.

Alman İdeolojisi'nde ideolojinin anlamı, Hegelci solun sosyo-politik ve felsefi görüşlerini eleştirmek amacıyla değiştirilmiştir. İdeoloji burada dünya fikirlerinin, düşüncelerinin ve ilkelerinin somut bir biçimde yer aldığı idealist bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır: "Alman idealizminin diğer tüm halkların ideolojisine kıyasla belirli bir farkı yoktur. Bu idealizm aynı zamanda, fikirlerin dünya üzerinde hakimiyet kurduğuna, fikirlerin ve kavramların tanımlayıcı ilkeleri kabul ettiğine inanmaktadır...[79]

Marks ve Engels'e göre ideolojiler, yanılsamaları ve yanlış bilinci teşvik etme eğilimindedir. Lenin de Marks'ın ideoloji kavramını geliştirerek kendi ideolojisinin merkezi unsuru haline getirmiştir. İdeolojiyi Marks gibi bir sınıf kavramı olarak görmüş ancak "ideoloji" terimini her zaman olumsuz ve aşağılayıcı bir anlamda kullanmamıştır. Yönetici sınıfın çıkarlarını ifade eden "burjuva ideolojisi" kavramının yanı sıra bir de "proleter ideoloji" teriminden söz etmiş, bunu "yükselen, devrimci sınıfın ideolojisi" olarak olumlu bir anlamda ifade etmiştir.[80] Kellner'e göre[81] Marks çalışmasını, ideolojinin yalanlarının ve yanılsamalarının aksine teori veya bilim olarak görme eğilimindeyken, Lenin "ideoloji" terimini Marksizmin kendisine atfetmiş ve sürekli olarak devrimciler arasında Marksist fikirler ve burjuva fikirlerinin ideolojik mücadelesinden bahsetmiştir. O zamandan beri Leninistler, ideolojilerine olumlu, ilerici anlamlar yüklerken, muhaliflerinin ideolojisine gerici gözüyle bakmışlar ve ideolojiyi ikili anlamda kullanmışlardır.

Marks, kültürel yaşamın tüm ruhani biçimlerini, sosyal bilincin hayali bir unsuru olan "ideolojik bir üstyapı" olarak yorumlamıştır. Marks'ın yazılarına göre ideoloji, varlığın yanıltıcı bir yansımasıdır, bir sınıfın kendisi hakkında yanılsamalar yaratmasıdır.[82] Bununla beraber ideoloji, Marks tarafından hayali bir yapı, boş, beyhude ve pozitif gerçekliğin günlük kalıntılarından oluşan bir rüya olarak anlaşılır.

---

[79] Карл Маркс, Фридрих Энгельс, **Сочинения**, В 50 т., 2-е изд., Москва, Политиздат, 1954-1981, С.3, s. 12 (Çevrimiçi), https://www.marxists.org/russkij/marx/cw/t03.pdf , (23.08.2020).
[80] Williams, **a.g.e.**, s. 41.
[81] Douglas Kellner, "TV, Ideology and Emancipatory Popular Culture", **Socialist Review 45** (May-June), 1977, s. 14.
[82] К.Маркс, Ф. Энгельс, **a.g.e.,** s. 137.

Marks ideolojiyi yanlış düşünce olarak ifade etmiş ve Marksizmi proletaryanın sınıf mücadelesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı bilimsel bir sosyalizm teorisi olarak anlamıştır. Bu anlayışı da kendi yarattığı sisteme uygulamıştır. Proletaryanın yanılsamalara ihtiyaç duymadığına inanan Marks, komünist doktrini, devam eden sınıf mücadelesinin fiili ilişkilerinin genel bir ifadesi ve göz önünde gerçekleşen tarihsel hareketin bir ifadesi olarak nitelendirmiştir.[83]

İdeolojiyi anlamanın en iyi yolu, Hegelcilik ve Marksizme ışık tutmaktır. Hegel ve Marks'ın ideoloji hakkında farklı görüşleri vardır. Hegelcilik dini ahlakla ilişkilendirir. Ahlaki bilincin dini olduğunu iddia eder ve Hegelci söylem, insan ve onun gerçekliği arasında bir boşluk yaratır. İnsana birçok dini kısıtlama ve yanılsama empoze eder. Bu yanılsamalar Hegelciğilin özüdür. Marks ve Engels, her şeyi dine bağlayan Hegelcileri eleştirir. Hegelciler ayrıca insanın dini fikir ve anlayışlarla sınırlandığını iddia ederler. Alman İdeolojisi'nde Marks ve Engels, "Genç Hegelciler her şeyi, ona dinsel tasavvurlar atfederek ya da teolojik olarak ilan ederek eleştirdiler. Genç Hegelciler mevcut dünyada dinin, kavramların ve tümel bir ilkenin egemen olduğuna inanmada eski Hegelcilerle birleşiyordu. Yalnız, bir taraf gasp olarak gördüğü bu egemenliğe karşı çıkarken, diğer taraf onu meşru görüp göklere çıkarıyordu" söyleriyle Hegelcilere tepki göstermektedir.[84] Marks'a göre Hegelci söylem modası geçmiş bulunmaktadır, çünkü gerçeklikten izole olmuş ve mantıksal yargıdan yoksundur.

Marks ve Engels, yönetici sınıfın sürdürdüğü egemen ideolojiye karşı bir saldırı yürütmüştür. "Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir: Yani, toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen fikrî güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, bu sayede aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının da üzerinde denetim kurar; böylelikle zihinsel üretim araçlarından yoksul olanların düşüncelerini de genel olarak kendine tabi kılar."[85] Marks ve Engels'e

[83] К.Маркс, Ф. Энгельс, **a.g.e.,** s. 438.
[84] Karl Marks, Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Çev.: Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2013, s. 30.
[85] Marks, Engels, **a.g.e.**, s. 69.

göre maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf, zihinsel üretimi de kontrol altında tutmaktadır. Maddi üretim araçlarına sahip olmayan insanlar ise yönetici sınıfa tabidir. Egemen sınıfı temsil eden kişiler, halk arasında farklı fikirler yayarak düşünürleri ve tarihçileri kontrol etmekte ve tarihi yeniden yazıp gerçekleri tahrif etmektedirler.

Marks, insanların fikirlerinin, varlıklarının, kültürel yaşamlarının ve sosyal sistemlerinin her zaman insani ve ilahi nedenler tarafından yaratılmış olduğuna inandıklarını içeren varoluş formülünü değiştirir. Tüm ideolojik sistemlerin sosyal ve ekonomik koşulların ürünü olduğunu belirterek bu formülü tersine çevirir. Raman Selden bu fikrin altını çizmekte ve Marks'ın bu formülasyonu tersine çevirdiğini ve tüm zihinsel (ideolojik) sistemlerin gerçek sosyal ve ekonomik varoluşun ürünleri olduğunu savunmaktadır.[86] Egemen sınıfın maddi çıkarları, insanların kendi sosyal koşullarına, gerçek varoluşlarına ve fikirlerine nasıl baktıklarını belirler. Örneğin yasalar, ilahi bir temele dayanmazlar, ancak varoluşun formülünü değiştirmek için toplumda bazı fikirler öne süren egemen sınıfın kişisel çıkarlarına uygun bir şekilde yapılırlar. Bu fikirler sıradan insanların zihniyetinin belirlenmesinde ve şekillenmesinde önemli rol oynar. Alt sınıf bu fikirleri benimser ve günlük yaşamında pratiğe dönüştürür. "Marks 'kültür' dediğimiz şeyin bağımsız bir gerçeklik olmadığını, ancak insanların maddi yaşamlarını yarattığı tarihsel koşullardan ayrılamaz olduğunu savunuyordu; belirli bir kişinin sosyal ve ekonomik düzenini yöneten egemenlik ve itaat (sömürü) ilişkileri insanlık tarihinin evresini, bir anlamda toplumun tüm kültürel yaşamını belirlemektedir."[87]

Marks ve Engels, ideolojiyi bir tür "yanlış bilinç" olarak ele alır. Hegelciler, toplumun oluşumunda fikirlerin önemini vurgularken, Marks ve Engels toplumun gerçek dönüşümünü maddi koşullarına bağlar. Egemen sınıf, toplumda bazı fikirleri yayma hakkını korur. Bu fikirlere evrensellik biçimi verir ve onları tek rasyonel olan şeyler olarak görür. Marks'ın egemen ideoloji tezi, yönetici sınıf tarafından yayılan

[86] Raman Selden, Peter Widdowson, Peter Brooker, **A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory**, 5. basım, Edinburgh, Pearson Education Limited, 2005, s. 82.
[87] Selden, **a.g.e.**, s. 83.

tüm yanlış argümanlara atıfta bulunur. Egemen sınıfın savunduğu fikirler, kendi çıkarlarını gizlemek için nesnel gerçekler olarak görünür.

İdeoloji, belirli bir sınıf sistemi ile yanlış bilinç sistemi arasında gidip gelir be bu durum gerçek bilinçle karşılaştırılabilir. İdeoloji, illüzyonların doğal merkezidir.[88] Marks, gerçek çıkar çatışmasını ve bireylerin bu çatışmanın farkına vardıkları ve sonuç olarak savaşmaya çalıştıkları politik ve felsefi yönleri vurgular. "İdeoloji" daha sonra belirli ve pratik bir boyuta, insanların kendi çıkarlarının ve çatışmalarının bilincinde olduğu karmaşık sürece döner.[89]

Karl Marks, ideoloji ve yanlış bilinç sorununu gündeme getirerek varoluş formülünü değiştirir. İdeolojinin tanımı, edebiyat ve eleştiri alanlarında tartışmalara yol açar. Teorisyenler bu kavramla büyük ölçüde ilgilenirler, ancak yine de nihai bir tanım koyamazlar. Marksizm ve Hegelcilik, ideoloji hakkında çelişkili görüşler öne sunar. Marks her şeyi dine atfeden Hegelcileri eleştirir. Hegelci düşünce, ideolojikleştirilmiş, din adamlarına ve politikacılara boyun eğen insanları şekillendirir. Marks ve Engels, Alman İdeolojisi'nde, yönetici sınıf tarafından üretilen egemen ideolojiye saldırır. Maddi üretim araçlarının zihinsel üretimi kontrol ettiğini iddia etmektedirler. Maddi üretim araçlarına sahip olamayan insanlar yönetici sınıfına tabidir. Egemen güçler zihniyetlerine hakim olmak için toplum arasında bazı yanlış fikir yayarlar. Hegemonik kurumlar egemen olana hizmet edecek şekilde işlev görmektedir. Proletarya ise yanlış bilinç içinde tutulmaktadır.[90] Bu durumdan ötürü proletarya kendi gerçeklerini öğrenemez, sağlıklı bir değerlendirme yapamaz ve karar alma süreçlerinde sıklıkla yanlış yapar. Siyasal tercihlerde yanılır. Proletarya dünya pratiği olarak kendi aleyhine işleyen toplumsal ve ekonomik sistemin yükünü taşıyarak ona destek verir.

1.2.3. Antonio Gramsci'ye Göre İdeoloji

[88] Williams, **a.g.e.**, s. 66.
[89] Williams, **a.g.e.**, s. 68.
[90] John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev.: Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 221.

Antonio Gramsci'nin çalışmalarının gücü ve özgünlüğü, Marksizmin en önemli ilkelerinden biri olarak insan öznelliğinin anlamını yeniden kurma girişiminde yatmaktadır. Gramsci, diğer Batı Marksist teorisyenlerle birlikte, ideolojinin bir "üstyapı" kavramından daha fazlası olduğunu göstermiştir. Sınıf egemenliğinin uygulanmasına yönelik mekanizmaları ele alma bağlamına yönelik çalışmalara ideoloji sorununu da dahil etmiştir. Bununla beraber "egemen ideoloji teorisi", Gramsci'nin hegemonya kavramıyla gelen bir yorumdur. Gramsci'nin çalışmalarında yer alan ideoloji kavramı, ideoloji etrafındaki modern sosyolojik tartışmaların zirvesinde daha karmaşık bir yapıya sahip olmasına rağmen kuıramsallaşarak iletişim çalışmalarındaki yerini almıştır.

İtalyan felsefeci Gramsci'nin ideoloji kavramına yönelik çalışması, "hegemonya" terimini çözümlemesiyle gelişmiştir. Gramsci, Avrupa'nın iki dünya savaşı arasında ve İtalyan faşizminin en ağır koşulları altında yaşamış olmasına karşın kurumsal çözümlemeleri ile gelişmiş bir kapitalist toplumsal sistemde doğrudan açık zora dayanmayan iktidar biçimlerinin anlaşılabilmesini olanaklı kılan düşünürlerin başında gelmektedir.[91] Gramsci, Marksist teorinin gönüllülük yanını yeniden canlandırmaya çalışmış, fikirlerin, bilincin ve insan öznelliğinin rolüyle ilgilenmiştir. Bu yaklaşım neticesinde ekonomizmi reddetmiş, ideoloji ve bilinç arasındaki ilişkiyi daha ince bir şekilde değerlendirmiş, devletin özerkliğine vurgu yapmış ve sınıf mücadelesinde entelektüellerin rolünü yeniden saptamıştır.

Gramsci'nin ideolojisinde "egemen ideoloji teorisi" ön plana çıkar. Bu teoriye göre tüm sınıflı toplumlarda hem maddi hem de manevi üretim araçlarını kontrol eden egemen bir sınıf vardır. Egemen sınıf, ideolojik üretim alanını kontrol ettiği için, bir toplumdaki değer ve inanç sistemlerinin oluşumunu da belirler. Egemen sınıfın fikirleri, alt sınıfın fikirlerinden daha etkili, tutarlı ve dayanıklıdır. Egemen ideoloji, işçi sınıfının bilincini ele geçirir, bunun sonucunda işçi sınıfı, egemen sınıfın istediği doğrultuda gerçekliği algılar. Egemen ideolojinin işlevi, işçi sınıfını kendi maddi

[91] Üşür, **a.g.e.**, s. 28.

çıkarlarıyla nesnel olarak çelişen bir sisteme dahil etmektir. Bu sistem, kapitalist toplumun istikrarını ve bütünlüğünü açıklar.[92]

Kapitalizmin istikrarının ideolojik faktörlerinin ortaya konması, Batı'daki işçi sınıfının pasifliği ve devrimci potansiyelinin zayıflığını açıklamak için ideolojinin kullanılması Gramsci'nin hegemonya kavramıyla bağlantılıdır. İtalyan düşünürün teorik mirası, Marksist ortamdaki entelektüel iklimin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle savaş sonrası yıllarda "Hapishane Defterleri" adlı eserinin yayınlanmasının ardından Gramsci ve onun ideolojisine yönelik çalışmalar giderek artmıştır. Gramsci'nin fikirlerinin neo-Marksist çalışmalarda kabul görmesinin en büyük etkeni literatüre getirdiği "hegemonya" kavramıdır. Gramsci'nin hegemonya konusundaki kuramsal katkısının önemi kapitalist devletin zora dayalı iktidarını vurgulamak yerine, bu zoru görünmez, hatta giderek gereksiz kılacak iktidar biçimlerine dikkat çekmesidir. Bu tür bir iktidar ancak ideolojinin dolayımı ile olanaklıdır ve hegemonya kavramında soyutlaşır.[93]

Gramsci ve aynı görüşte olan diğer kuramcıların teorik çalışmaları, ideoloji kavramına karmaşıklık katmıştır. Gramsci, Marksist teorik gelenek üzerine inşa ederken, onun hegemonya kavramı, ideoloji kavramının yeniden yorumlanması üzerine kurulmuştur. Gramsci özellikle 1917 Bolşevik Devrimi'nin neden Batı ülkelerine sıçramadığını araştırmış, ideolojik hegemonya kavramsallaştırmasıyla Batı'nın burjuva demokrasilerinde kapitalizmin nasıl ayakta kaldığı sorusuna yanıt aramaya çalışmıştır.[94] Hegemonya kavramı, toplumsal gücün alternatif mekanizmaları olarak zorlama ve rıza arasındaki ayrımına dayanır.[95] Baskı, devletin kapitalist üretim ilişkilerine katılmayı reddedenlere karşı kullanabileceği şiddet kapasitesini ifade eder. Buna karşılık, hegemonik güç, bireyleri ve sosyal sınıfları, doğası gereği sömürücü bir sistemin sosyal değerlerine ve normlarına katılmaya ikna etmeye çalışır. İtaatsizlik için

[92] Nicholas Abercrombie, Stephen Hill, Bryan S. Turner, **The Dominant Ideology Thesis**, London, Allen & Unwin, 1980, s. 32.
[93] Üşür, **a.g.e.**, s. 28.
[94] McLellan, **a.g.e.**, s. 33.
[95] Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri**, Çev.: Kenan Somer, İstanbul, Onur Yayınları, 1986, s. 75-77.

ceza tehdidinden ziyade gönüllülük ve katılıma dayanan bir sosyal güç biçimidir. Hegemonya, gündelik ve dünyevi anlayışa rehberlik eden "sağduyu" olarak görünür.[96] Zorlayıcı güç, devletin istisnai alanı iken, kiliseler, okullar, sivil toplum kurumları, kitle iletişim araçları ve aile gibi kurumlar hegemonik gücün üretilmesi ve yayılmasından büyük ölçüde sorumludur.[97] Gramsci, hegemonik siyaset açısından okulu ve kiliseyi en önemli kurumlar olarak seçer. Bu kurumlar arasına basını, kitap yayınevlerini de ekler.

Gramsci, kapitalist toplumların kültürel üst yapısına, Marks'ın atfettiğinden daha büyük bir önem atfetmektedir. Bu açıdan bakıldığında üst yapı sadece ekonomik temeli yansıtmamakta, aksine sınıflar arasında bir derece özerklik bulunmaktadır. Bu durum, egemen sınıfların fikirlerinin mutlaka bir bütün olarak toplumun tanımlayıcı değerleri haline gelmediğini göstermektedir. Devam eden sosyal eylemler hegemonik güç yaratır ve bu gücü yeniden üretir. Hegemonik iktidar ağları, yönetici seçkinler ve alt sınıf gruplar arasındaki çekişmenin sonucudur.[98] Çekişme, hegemonya oluşturma sürecinin temelini oluşturduğundan dolayı hiçbir zaman bütünleştirici bir ideolojik tahakküm sistemi yoktur. Hegemonya ve karşı hegemonya bir gerilim durumunda mevcuttur; her biri diğerine şekil verir. Gramsci'ye göre, baskın sosyal grupların karşı karşıya olduğu ana sorunlardan biri, yönetilenlerin rızasını güvence altına almak için gerekli ideolojik birliğin nasıl sürdürüleceği konusudur.[99] Gramsci ayrıca hegemonyanın maddi bir boyutu olduğunu ileri sürer. Hegemonya sadece ekonomik yapıların üzerinde durmamakta, gündelik yaşamın sosyal eylemleri de hegemonik etkiler üretmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde Fordist üretimin ortaya çıkışını "fabrikada doğan bir Amerikan hegemonyası"[100] sözleriyle anlatır.

Hegemonya kavramı, gelişmiş kapitalist toplumların egemen sınıfının fiziksel şiddete başvurmadan, egemenliğini liberal demokrasi, rıza ve pasifize etme yoluyla

[96] Gramsci, **a.g.e.**, s. 190-195.
[97] Gramsci, **a.g.e.**, s. 179-185.
[98] Gramsci, **a.g.e.**, s. 190.
[99] Antonio Gramsci, **Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, Çev: Q. Hoare, G. N. Smith, New York, International Publishers, 1971, s. 328.
[100] Gramsci, **a.g.e.**, s. 169.

uyguladığı bir olgu olarak Marksistler için dikkate değer bir anlam teşkil etmiştir. Gramsci'ye göre hegemonyanın dinamik yönü her zaman ön plandadır, egemen sınıfın hegemonyası durağan değildir ve egemen güçler hegemonyanın sürekliliği için durmadan çaba gösterir. Hegemonya, yönetici sınıfın sivil toplum kurumları aracılığıyla uyguladığı ideolojik tahakküm ve ideolojik kontrol ile tanımlanır.

Gramsci, kültürel alanın sosyal kullanımı için merkezi bir konumun olduğu toplum imajı sunar. Gramsci'ye göre hegemonik güç her zaman tartışmalı, her zaman tarihsel olarak rastlantısal ve her zaman bitmemiş bir olgudur. Alt sınıflara, aydınlara ve devrimci siyasi partilere toplumsal değişimin aracıları olarak yüksek düzeyde önem atfeder. Gramsci'ye göre, üretim araçlarının devrimci bir şekilde ele geçirilmesi, modern kapitalist toplumlarda değişim yaratmak için geçerli bir yöntem değildir. Bir toplumun esasen zorlama yerine hegemonik iktidarın kullanılmasıyla karakterize edildiği yerlerde, bazı yönetici sınıfların hegemonyasının parçalandığı ve yeni bir hegemonyanın iktidarı ele geçirme durumu söz konusudur.[101]

Gramsci'nin fikirleri ağırlıklı olarak "Hapishane Defterleri" eserinde parçalar halinde gelişmiştir. İntegral devlet, sivil toplum, güç, pasif devrim ve aydınların rolünü kavramak Gramsci'nin ideoloji kavramını belirlemede önemli rol oynar. Gramsci devlet oluşumunun özellikleriyle ilgilenmiş, İtalyan devletinin kurulma sürecindeki sınıf mücadelesine vurgu yapmıştır.[102] Gramsci, eşit olmayan gelişim analizi boyunca, uluslararası güçlerin devlet oluşumu üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir.[103] Gramsci, kapitalist devletin birbiriyle örtüşen iki alandan oluştuğunu görmüştür. Bunlardan birincisi zor kullanarak yöneten politik toplum, diğer ise rıza yoluyla yöneten sivil toplumdur. Gramsci, sivil toplumu, sendika ve siyasi partilerin burjuva devletinden taviz alarak kamusal alanı kendi fikir ve inançlarıyla şekillendirdiği, medya

[101] Joseph Femia, "Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci", **Political Studies**, 23 (1), 1975, s. 34.
[102] Adam D. Morton, **Unravelling Gramsci, Hegemony and Passive Revolution in the Global Political Economy**, London, Pluto Press, 2007, s. 40.
[103] Morton, **a.g.e.**, s. 56.

aracılığıyla hegemonyayı yaydığı ve devletin kurumlarıyla kültürel hayata doğrudan müdahale ettiği bir olgu olarak göstermiştir.[104]

Gramsci'nin ortaya koyduğu bir diğer terim ise tarihsel bloktur. Bir tarihsel bloğun oluşabilmesi için öncelikle bu bloğun yapısıyla üstyapısının uzlaşması gerekmektedir.[105] Üstyapı unsuru Gramsci'nin tarihsel blok olarak adlandırdığı olgudur. Tarihsel blok kavramı, hegemonya için yürütülen bir stratejiye atıfta bulunur. Hegemonya mücadelesi, yeni bir tarihsel bloğun oluşumu için mücadele demektir. Emek güçlerinin potansiyel hegemonyası, yani daha geniş bir cephede liderlik etme yetenekleri, bir toplumsal dönüşüm sürecini mümkün kılar, tam olarak yeni bir tarihsel blok için koşulları yaratmak anlamına gelir. Bu, toplumsal güçler arasında yeni bir eklemlenme, kapitalist toplumsal üretim ilişkilerinden kopan alternatif ekonomik biçimler, yeni siyasi örgütlenme biçimleri ve katılımcı demokratik karar alma anlamına gelir. Bu anlamda tarihsel blok, yapı ve üstyapılar arasındaki birliğe işaret eder.[106]

Buradan hareketle Gramsci'nin aydınlar ile ilgili tespitlerinden de bahsetmek gerekmektedir. Gramsci'ye göre aydınlar devletin üstyapı görevlileridir. Sivil toplum ve politik toplum arasında kendine yer edinen aydınlar, özellikle krizler anında tarihsel blok ve hegemonyanın yeniden kurulması yolunda önem kazanırlar. Gramsci'ye göre aydınlar grubu yalnızca akademisyen, sanatçı ve kendi öz anlamıyla kültürlü bireyleri kapsamamakta, aynı zamanda yöneticiler, bürokratlar, endüstri yöneticileri ve politikacıları da içine almaktadır. Gramsci aydınları iki boyutta sınıflandırır; bunlar yatay ve dikey boyutlardır. Dikey boyuttaki aydınlar, kapitalistler için endüstriyi örgütlemektedir. Yatay boyuttaki aydınlar ise geleneksel aydınlar ve organik aydınlar olarak sınıflandırılır. Geleneksel aydınlar profesyonel anlamda aydındırlar, sanatla, bilimle ve kültürle uğraşarak geçimlerini idame ederler aynı zamanda eski düzenin de geleneğini sürdürürler. Diğer yandan organik aydınlar, ekonomik, sosyal ve politik

[104] Andrew Heywood, **Political Ideas and Concepts: An Introduction**, London, Macmillan, 1994, s. 100-101.
[105] Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003, s. 155.
[106] Panagiotis Sotiris, "Gramsci and the Challenges for the Left: The Historical Bloc as a Strategic Concept", **Science & Society**, 82 (1), 2018, s. 95-96.

alanda kendi sınıfına homojenlik ve kendi işlevi konusunda farkındalık verir. Buna ek olarak, organik aydınların çıkarları egemen sınıfların çıkarlarıyla özdeştir. Organik aydınlar var olan sistemin propagandasını yapar, statükonun devamını sağlar, egemen sınıfın ideolojisini yayma görevi görür. [107]

1.2.4. Louis Althusser'e Göre İdeoloji

İdeoloji çalışmalarına önemli katkılar yapan Althusser'e göre ideoloji, Marks'ın belirttiği gibi yanlış bilinç kavramından ibaret değildir. Zihnin ideoloji üretmediğini ve ideolojinin gerçekliğin bir temsili olmayıp bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla ilişkilerinin hayali bir temsili olduğunu savunmaktadır.[108] Althusser'in ideoloji kuramı, ideoloji olgusunu ekonomik yapı ve ilişkilerinin ötesine çıkarmıştır. "İdeoloji, insanlar ile onların dünyası arasında yaşanan ilişkidir. Ya da bu bilinçsiz ilişkinin yansıtılmış bir biçimidir. Sözgelimi, bir felsefedir. Kaynaşmış ve mantıksız olabileceği için yanlışlığı ile değil, üzerinde toplumsalın baskın olması ile bilimden ayrılır.[109] Althusser, ideoloji ile ilgili üç ana tez ileri sürmekte ve bunları şöyle sıralamaktadır: **a.** ideolojinin tarihi yoktur**, b.** ideoloji bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerini temsil ederi bu ilişkilerin bir tasarımıdır, **c.** ideoloji bireyleri özne olarak çağırır. Althusser bu ana tezlerden neden-sonuç ilişkisi içinde ara tezler üretmiştir. Bunlardan "ideolojinin varoluşu maddidir" biçiminde formüle ettiği ara tez, insanı farklı düşünmek kadar farklı çözümlere ve özgün saptamalara da yöneltebilecek nitelikte bir tezdir. Bu tezlerle Althusser'in ideolojiye hem çok büyük bir önem verdiği hem de onun oluşum ve işlevini öncülü olan bütün düşünürlerden tümüyle farklı yorumladığı görülmektedir.[110] Althusser'in ideoloji kuramı dışarıdan değil içeriden işlemektedir. İdeolojik düzen tüm sınıfların düşünce ve yaşam biçimleri üzerinde son derece etkili olmaktadır.[111]

---

[107] Valeriano Jr. Ramos, "The Concepts of Ideology, Hegemony and Organic Intellectuals in Gramsci's Marxism",**Theoritical Review**, (Çevrimiçi), https://www.marxists.org/history/erol/ncm-7/tr-gramsci.htm, (30.08.2020).
[108] Metin Kazancı, "Althusser, İdeoloji ve İdeoloji İle İlgili Son Söz", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S. 24, 2006, s. 57.
[109] Louis Althusser, **Kapital'i Okumak**, Çev.: Celal A. Kanat, İstanbul, Can Yayınları, 1995, s. 280.
[110] Kazancı, **a.g.m.**, s. 72.
[111] Fiske, **a.g.e.**, s. 223.

Althusser'in ideoloji teorisi, ideoloji kavramı üzerine tek veya birleşik bir anlamı temsil etmemekte, daha ziyade birkaç yıl boyunca yaptığı düşüncelerin belirli bir kısmını temsil etmektedir.[112] Althusser'in teorisi en az dört unsur içerir ve bu unsurlar Marks'tan Auguste Comte'a ve Durkheim'a kadar çeşitli geleneklerden beslenir.[113] Bununla beraber, Althusser'in ideoloji teorisinin diğer teorilerden ayrılan noktaları da vardır. İlk ve en temel iddiası, ideolojinin bilimsel ve düşünceye karşı olduğu ve bilim öncesi olduğudur. Eleştirisinin bu ilk adımı, sonraki diğer üç adımı desteklemektedir. Burada Althusser felsefenin teorisine karşı çıkar, ilki bilimsel bir girişimdir, ikincisi ise spekülatiftir. Althusser'e göre felsefe yalnızca ideolojik ve Alman İdeolojisi'nin onu indirgediği bir yanılsama değildir. Yeni teori geliştirilmeden yalnızca mevcut bilimsel kavramlara dayalı yeni bir bilginin yaratılması ideolojiktir.[114]

Althusser, Marks'ın bir zamanlar Feuerbach'ı tarihi dönüştürmek yerine yalnızca yorumlamakla eleştirdiği için teoriyi felsefeye tercih eder, ancak bu felsefenin statüsünü düşürdüğü anlamına gelmez. Althusser kendisini öncelikle Marksist bir filozof olarak görür. Görevi, siyasetin teorisini bulduğu felsefeyi ayağa kaldırmak ve onu bilimle uyumlu hale getirmektir. Sorunun ortaya çıktığı yer felsefede ve gerçekleştirildiği bilimdedir. Felsefe aracılığıyla yeni bir teorik pratiğe, yeni kategorilerin yaratılmasına işaret eden uzamsal bir metafor oluşur. Bu metafor epistemolojik kırılmadır. Althusser, sorunların sırasıyla doğru bir şekilde ortaya konulmasıyla uğraştığı için, zorlukları ortaya çıkarma koşullarına ilişkin tüm bilimsel sorunlara açıklık getirmeye çalışır. Bu görev de felsefeye düşmektedir. Dolayısıyla Althusser, felsefe ve bilim arasındaki geleneksel karşıtlığı kırar ve felsefeyi bilimin yanında, kutsal bir birlik içinde hak ettiği yere koyar.[115]

Althusser'e göre ideolojinin ikinci bileşeni hümanizme aittir. Hümanizmin hem politik olarak sağlam hem de bilimsel olarak doğru olmasının birkaç nedeni

[112] Kevin McDonnell, Kevin Robins, "Marxist Cultural Theory: The Althusserian Smokescreen", One-dimensional Marxism: Althusser and The Politics of Culture (Ed. S. Clarke, V. Seidler, K. McDonnell, K. Robins & T. Lovell), London, Allison & Bushby, 1980, s. 160.
[113] Eagleton, **a.g.e.**, s. 141.
[114] Eagleton, **a.g.e.**, s. 145.
[115] Zeus Leonardo, "Through the Multicultural Glass: Althusser, ideology and race relations in post-civil rights America", **Policy Futures in Education**, 3(4), 2005, s. 401.

vardır. Hümanizm, tartışmanın ön saflarında sınıf mücadelesinin olduğu gerçeğini reddetmektedir. Sınıflara bölünmüş bir toplumda işçi sınıfının tarihsel ve nesnel konumunun yerine insanları tarihin özneleri olarak ikame eder. Gerçekte, Althusser'e göre Feuerbach, öznesiz bir tarih fikrini oluşturduğu için Hegel'den daha suçlı görünmektedir. Diğer yandan, Feuerbach'ın ateist hümanizmi, felsefi bir çıkmaza işaret eder. Feuerbach'ın hümanist özelliği, yalnızca spekülasyonun değil, antropolojinin ek bir sorunu haline gelir. İlki, sosyal oluşumlardan veya yapılardan ziyade insan üzerindeki ısrarı yoluyla epistemolojik bir engelin kaynağı haline gelir.[116]

Althusser, bilinçdışı gibi üçüncü bir ideoloji bileşenini varsayar. İdeoloji, nefes almak kadar yaşamı sürdürmek için de gereklidir ve insanlar, sınırlı da olsa yaşadıkları deneyimleri anlamlandırmanın bir yolu olarak ideolojiye bağlıdırlar. İdeoloji bir bilinç sapması değil, bilinçdışında gömülü fark edilmeyen ayrılmaz bir parçadır. Althusser, belirli ideolojilerin bir tarihi olabilirken, genel olarak ideolojinin bir tarihinin olmadığını ve bilinçdışı gibi ebedi olduğunu vurgulamaktadır. İdeoloji, insanların kendi anlayışları, toplumsal formasyonun bir portresini oluşturmak için kullandıkları bir temsiller sistemidir. İdeoloji bir gerçeği tanımlamaktan ziyade gerçekliği çarpıtmasına rağmen bir işleve hizmet eder. İnsanların bir dünya görüşü inşa etmesine neden olur.[117]

Althusser'e göre ideolojinin dördüncü bileşeni bilinçdışıyla ilgilidir. Bir ideoloji her zaman bir aygıtta ve onun pratiklerinde mevcuttur. Bu varoluş maddesidir. İdeoloji egemen sınıfa bağlı aygıtlarla ve onların üstlendikleri rollerle aktarılır. Son olarak da ideolojinin maddi bir temeli ve bilimsel analizi vardır. Marksistlerin ideoloji hakkında gerçek bilgi üretebilmesi için ampirik verilere dayanması gerekir. İdeoloji yalnızca fikirler alanıyla sınırlı değil, aynı zamanda maddi temelleri ve aygıtları da esas almaktadır.

[116] Leonardo, **a.g.m.**, s. 400-401.
[117] Leonardo, **a.g.m.**, s. 400.

Althusser bireyleri etkileyen yapılara inanmış, bireysel eylemlerin halihazırda devletin egemen ideolojisinden nasıl etkilendiğini göstermek istemiştir. Althusser'e göre bireysel eylemler özgür iradenin bir sonucu olarak gerçekleştirilmemekte, sosyal yapılara ve etkilere bağımlı olarak gelişmektedir. Bir toplumun sosyal olarak oluşumu, egemen güçlerin ideolojik ve baskıcı devlet aygıtlarından etkilenir. Bu sosyal oluşumlar, üretim tarzına ve iktidardakilerin çıkarına bağlı olarak değişir. Althusser'e göre devlet, kapitalizmle birlikte ortaya çıkan bir tür yönetimsel oluşumdur. Devlet kapitalist üretim tarzı tarafından belirlenir ve onun çıkarlarını korumak için oluşturulur. Althusser, demokrasi tüm insanların eşit olduğunun ve eşit güce sahip olduğunun yanılsamasını verdiğini vurgular, bir ideoloji ve yönetim biçimi olarak demokrasiyi de kapitalizmle aynı kefeye koyar. Althusser, bir devletin insanlarının, devletin kurallarına ve ideolojisine uygun olarak davranmalarını sağlamak için iki ana mekanizmadan bahseder. Birincisi, Althusser'in polis, ceza, adalet, cezaevi sistemi gibi olguları doğrudan uygulayabilen baskıcı devlet aygıtlarıdır. Bu aygıtlar aracılığıyla devlet, insanların fiziksel olarak davranışlarını değiştirir. Althusser'in ikinci mekanizması ise ideolojik devlet aygıtlarıdır. Bunlar bireyler ve gruplar olarak ideolojileri üreten kurumlardır. Bu mekanizma okulları, dinleri, aileyi, hukuk sistemlerini, siyaseti, sanat ve sporları da kapsamaktadır. Bu kuruluşlar, bireysel olarak inandığımız veya inanmadığımız fikir ve değer sistemleri üretir, Althusser de bu olguyu inceler. Modern kapitalizm, devletin ideolojik aygıtlarını kapitalist sömürü için ideolojik varoluş koşullarını sağlayacak belirli yollarla bireyleri sorgulamaya ve böylece bireyleri öznelleştirmeye zorlar. İdeolojik aygıtlar, kapitalist sömürünün kabul edilmesini sağlayan konulara yoğunlaştıkları için büyük ölçüde kapitalizme hizmet ederler.

Althusser'in ideoloji teorisi modern dünyada devletin baskı grupları ve ideolojik aygıtları aracılığıyla devam etmektedir. Çağdaş devlet anlayışında devletin ideolojik aygıtları devletin baskı gruplarına oranla daha işlevsel olsa da baskı uygulamaları tamamen terk edilmemiştir. Althusser'e göre doğrular ideolojiler aracılığıyla belirlenir ve bireyler gösterilen doğrulara göre gerçekliği kabul eder. İdeoloji, bireylerin yaşam biçimlerinde, davranışlarında ve faaliyetlerinde kendini göstermektedir. Devletin ideolojik aygıtları da ideolojinin sürdürülmesi ve yeni

gerçekliklerin oluşturulması için elindeki tüm güçleri son noktasına kadar kullanmaktadır. Gelişen bu durum dünyayı ideoloji ile çevrelenmiş bir merkez haline getirmekte ve yaşayan insanlara de sisteme hizmet eden bir asker görevi yüklemektedir. İdeolojiler somut bireyleri özne olarak inşa etmekte ve bu özneler hegemonyaya rıza göstermektedirler.

1.2.5. Michel Foucault'a Göre İdeoloji

Marks ideolojiyi negatif biçimde ele alarak yanlış bilinç yaklaşımını getirmiş ve ideoloji olgusunun burjuvazinin çıkar ve fikirlerinin teorik bir ifadesi olduğunu vurgulamıştır. Gramsci, her şeyi üretim ilişkilerine geri götürecek olarak Marksist gelenekten gelerek altyapı üstyapı bağlamında toplumsal gövdeyi birbirine bağlayan bir araç olarak hegemonya kavramını ortaya koymuştur. İdeoloji olgusunu ekonomik yapı ve ilişkilerin ötesine çıkaran Althusser ise egemen gücün kontrolü altında olan baskı aygıtlarını ön plana atarak toplumda ideoloji kavramının nasıl güçlü bir hale geldiğini incelemiştir. Foucault ise ideolojik çıkış noktası olarak Marks'ın ideoloji anlayışını reddederek Nietzsche'nin anlayışını seçmiştir.

Foucault, ideoloji kavramını kabul edilemez hakikat iddialarıyla ilgili olduğu, hümanist bir bireysel özne anlayışına dayandığı ve Marksizmdeki yetersiz ve determinist üstyapı modeline eklemlendiği için reddetmiş ve bu bağlamda belirlemelerinin bir örneği oluşturduğu post-yapısalcı ideoloji teorisi eleştirisi içinde, alternatif bir teorik model olarak söylem kavramını geliştirmiştir.[118] Foucault'nun söylem kavramı, aynı anda hem klasik Marksizmin kategorilerini, özellikle ideoloji kavramının açıkça reddini gerektiren hem de en ayrıntılı ve geliştirilmiş seçeneği sunan teorik bir sisteme gömülüdür.[119]

Foucault 'söylem' üzerine çalışmalar yapmıştır. Birçok çağdaş yazar ve teorisyen, söylem kavramı merkezli bir söz dağarcığı kullanıyor olmasına karşın,

[118] Michele Barrett, **Marx'tan Foucault'ya İdeoloji**, Çev.: Ahmet Fethi, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2004, s. 172.
[119] Barrett, **a.g.e.**, s. 179.

kavramın ideolojiye, toplumsal oluşuma, sınıfsal yapıya tercih edilmesi bağlamında en orijinal, anıtsal ve genel teori için bakılması gereken kaynak Foucault'nun çalışmalarıdır.[120] Foucault'ya göre söylem, gerçekliğin çeşitli yönleri hakkında düşünme ve konuşma biçimleriyle ilgilidir. Söylem, belirli bir alan hakkında bir dizi ifadedir ve belirli bir konu, nesne ve süreç hakkında konuşma şeklini yapılandırır. Söylem, bireyler tarafından görünmez hale gelebilecekleri veya el koyulabilecekleri kadar doğal kabul edilebilecek genel varsayımların bir derlemesini içerir.[121]

Söylemler, gerçekliği belirli bir şekilde düzenleyen söylemsel oluşumların çerçevesini oluşturur. Foucault'ya göre söylem ve söylemsel oluşum, belirli bir bilgi üretim tarzını destekler ve ayrıca gerçeklik hakkında bazı düşünme yollarını mümkün kılarak diğerlerini dışlar. Böylece kimin, ne zaman ve hangi otoriteyle hakkı olarak konuşabileceğini belirler. Poster, 1968'den sonra Foucault'un Marksizmle bir çelişkiye düştüğünü, bazı durumlarda benimsediği pozisyonların Batılı Marksistlere benzediğini, ancak genellikle görüşlerinin yeni bir eleştirel teoride buluştuğunu söylemiştir. Foucault, Marksizmi belirli bir üretim tarzı teorisi, politik ekonominin eleştirisi veya diyalektik bir yöntem olarak reddetse de, tarihsel materyalizm gibi geçici tüm toplumsal pratiklere, iktidar ve sosyal ilişkilerle ayrılmaz tüm entelektüel oluşumlara karşı eleştirel bir tahakküm görüşü geliştirmiştir.[122] Poster aynı zamanda, Foucault'nun dünyanın üretime dayanan on dokuzuncu ve erken dönem yirminci yüzyıl kapitalizm biçimlerinden sıyrıldığını, yirminci yüzyılın geç dönemlerinden itibaren "bilgi" olgusunun Marksizmden daha önemli olduğu görüşlerini vurgulamıştır. Bu değişiklikler ekonominin değişimine, hizmet sektörünün yükselişine, bilgi teknolojisinin ilerleyişine ve elektronik iletişimde yaşanan gelişmelere zemin hazırlamıştır. Marksizm emeğe ve ekonomiye odaklanırken, bilgi kapitalizmi çağında tarihsel materyalizm, iktidarın söylem olgusuna önem vermektedir. Foucault, Marks'ın tarihsel materyalizm anlayışını söylemin pratiğinden ayrıldığı için reddeder. Bilincin zihinsel işlemlerini toplumun maddi temelinden

[120] Barrett, **a.g.e.**, s. 175.
[121] Gunther Kress, **Linguistic Processes in Sociocultural Practice**, Victoria, Deakin University Press, 1985, s. 6-7.
[122] Mark Poster, **Foucault, Marxism and History: Mode of Production vs Mode of Information**, Cambridge, Polity Press, 1984, s. 39-40.

türetilmiş olarak temsil eden Marks, Foucault'ya göre geleneksel bir aydınlanma sorununa sıkı sıkıya sabitlenmiş kalır.[123]

Foucault, belirleyici bir ekonomik temel ve belirli bir üstyapıya ilişkin Marksist modelleri ve Marks'ın yirminci yüzyıldaki haleflerinin bütünlük kavramlarına dayanan iyileştirmelerini reddeder. Bourdieu ve Althusser gibi Foucault da uygulama kavramını muhafaza eder ve uygulamanın nasıl işlevsel hale getirildiğini ve insanların çevrelerinde nasıl davrandığını anlamak için strateji kavramını kullanır. Bu kavram bir dereceye kadar Foucault'nun kendisini yapısalcılıktan uzaklaştırmasını ve pratiği tamamen rasyonel hesaplamanın sonucu olmayan bir şey olarak görmesini sağlar. Foucault'nun materyalizminde, söylemsel oluşumlar ve söylemsel olmayan alanlar (kurumlar, politik olayları ekonomik uygulamalar ve süreçler) arasındaki ilişkilerin açıklanması nihai bir amaçtır.[124]

Söylem, ideoloji ve iktidar Foucault'nun en önemli teorileridir. Foucault düşüncelerini kültürel araştırmalar, çağdaş sosyoloji ve aktivist çalışmalar alanında yoğunlaştırdığı için post-yapısalcı ve post-modernist özellikleri reddetmiştir. Söylem Foucault tarafından bir konuşma biçimi olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle söylem, kolektif anlamı üzerinde herhangi bir spekülasyon olmaksızın ortaya çıkarak dile getirilen olgudur. Foucault iktidarı ise bilgiyi şekillendirmek için temel olarak sunmuştur. İktidar bilgi yoluyla kendi alanlarını yeniden yaratabilmektedir. Foucault bu durumu şöyle açıklamıştır; "İktidarla bağlantılı bilgi, yalnızca hakikat yetkisini üstlenmekle kalmaz, aynı zamanda kendini gerçekleştirme gücüne de sahiptir. Gerçek dünyada bir kez uygulandığında tüm bilgilerin etkileri vardır ve bu anlamda en azından gerçek olur. Bilgi, başkalarının davranışlarını düzenlemek için kullanıldığında, kısıtlama, düzenleme ve uygulamanın disipline edilmesini gerektirir. Dolayısıyla bilgi alanının bağlantılı yapısı olmadan güç ilişkilerinin sürdürülmesi zordur."[125]

---

[123] Poster, **a.g.e.**, s. 16-18.
[124] Mark Olssen, "Foucault and Marxism: Rewriting The Theory of Historical Materialism", **Policy Futures in Education**, 2(3), 2004, s. 457-458.
[125] Michel Foucault, **Discipline and Punishment: The Birth of the Prison**, Çev.: Alan Sheridan, New York, Vintage Books, 1977, s. 27.

Michel Foucault'a göre, ideoloji kavramını kullanmak üç nedenden sakıncalıdır: İlk olarak, ideoloji kavramı kuramsal gelenek içinde doğrunun (truth) karşıtı olarak kullanılagelmiştir. Önemli olan, söylem içinde doğruluk etkisinin nasıl üretildiğini görebilmek ve söylemin üretilebilmesini sağlamaktır. Foucault birbirini dışlayan ideoloji ve gerçeklik kavramları yerine ancak bir arada var olabilen söylem ve söylem ve doğruluk kavramlarını yeğlemektedir. İkinci olarak Foucault, ideoloji kavramının 'hümanist' bir özne kavramını gerektirmesini eleştirir. İdeolojiyi özneler, kendi nesnel/sınıfsal çıkarlarına göre üretirler. Oysa söylem kavramının, öznenin dilsel toplumsal pratikler ile üretilen bir söylemsel konum olduğunu iddia eder. Özne söylemden önce var olmaz, kendisi söylem sayesinde ve söylem içinde üretilendir. Üçüncü olarak Foucault, ideoloji kavramının kendine dışsal bir belirleyici gerektirdiğini söyler. İdeoloji bir başka temel belirleyicinin işlevi gibi tanımlanır. Foucault'ya göre söylemin kendisi bir iktidardır ve bir iktidar etkisi olmayan söylem söz konusu olamaz. Söylem bu iktidarı, bilginin üretilmesi sayesinde yaratır.[126]

Foucault iktidarın yalnızca baskıcı bir fenomen değil, üretken bir olgu olduğunu vurgular. Bilgi iktidar ağlarının işleyişi yoluyla üretilir ve bilinir bir hale gelir. Bununla beraber Foucault, bir söyleme ait bilginin başka bir söyleme ait bilgiyi dışlayabileceğini vurgular. Bazı söylemlerin diğerlerine hakim olmaya başlaması, söylemlerin işleyişiyle ilişkili sosyo-tarihsel süreçlerin sonucudur. Bu söylemler 'doğru' statüsünü kazanırlar, 'gerçek' kavramı ise söylem kurallarının etkisi olarak görülür. Söylem bilgi sisteminin birliğini belirleyen bir mekanizma olarak ortaya çıkar. Söylemler, göstergelerden ibaret olmalarına karşın, durumu anlatmaktan fazlasını yaparak, sözünü ettikleri nesneleri sistematik olarak biçimlendiren pratiklerdir. Foucault, söylemin, insanların nasıl düşündüğünü, yaşadığını ve konuştuğunu belirleyen pratikleri oluşturmadaki belirleyici gücüne dikkat çekmiştir.[127] Buna bağlı olarak modern toplumlarda kapatma sistemi olarak ortaya çıkan hapishaneler, tımarhaneler, hastaneler, okullar gibi kurumlar söylemlerin

[126] Üşür, **a.g.e.**, s. 105-106.
[127] Barrett, **a.g.e.**, s. 180-182.

üretimlerini belirler. Bu kurumlar denetim ve tahakküm araçları olarak söylemde varolur.

Foucault için ideoloji, maddi gerçeklikler alanında değildir, bir soyutlamadır. Foucault, 18. yüzyıl düşünürlerinin ideolojiyi 'fikirler bilimi' olarak tanımladıkları ifadelerini benimsememektedir. Foucault için ideoloji gibi soyut bir kavram, toplumdaki iktidar ilişkilerinin gerçek etkilerini açıklayamamaktadır. Dolayısıyla Foucault için, fiziksel gücün etkisinden çok ideolojik gücün etkisine maruz kalan hiç kimse bulunmamaktadır. Bedende bilginin üretimi, bireyi fethetmek için en iyi yoldur. Foucault, bir iktidar kaynağı olarak devleti tamamen reddetse de, iktidarı bütünleştiren bir biçim olarak devletin iktidarını göz ardı etmemektedir. Foucault için ideoloji, iktidarın toplumdaki gerçek etkilerini açıklamayan bir soyutlamadır. Foucault, insanların zihinsel köleleştirilmesine neredeyse hiç önem vermemekte, bireyleri nesnelleştirmede önemli olanın insanların bedenleri üzerinde uygulanan güç olduğuna işaret etmektedir.

1.3. Sosyal Medya Aracılığıyla Gerçekliğin ve İdeolojinin Yeniden Üretimi

Kitle iletişim araçlarının toplumun her alanında kendini göstermesiyle beraber, gerçeklik algısı dönüşüm yaşamış, özellikle sosyal medya, gerçekliğin yeniden inşasında önemli bir rol oynamaya başlamıştır. 2000'li yıllarda hayatımıza girmiş olan sosyal medya, yeni bir dijital kültürün oluşmasına olanak sağlamış, toplumun eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve kamuoyunun oluşturulması görevlerini üstlenmiştir. Medyada gerçeklik tanımlanırken, gerçekliğin delillerle temsil edildiği maddi gerçeklik ve ideal gerçeklik referans alınsa da, Baudrillard Simülasyon kuramında gerçekliğe daha farklı bir açıdan bakarak, idealin ve gerçekliğin yitiminden bahsetmektedir. Burada dikkate çarpan husus ise kitle iletişim araçlarının gerçeklik üzerine olan etkisidir. Medyanın verdiği içeriklerin ve onların hipergerçek yansımalarını inceleyen Baudrillard, küreselleşen dünya ile beraber gelişim gösteren iletişim araçlarının, hipergerçeklik üretiminde önemli rol üstlendiğini savunmakta, medyanın hakikat ve sahteyi birleştirerek bir içerik ürettiğini söylemekte ve böylece anma ve iletişimin hipergerçekliğinden bahsetmektedir. İletişim araçları hakikatı

yitirerek anlamdan yoksun olan bir kitle yaratmakta ve medya toplumsallaşmayı tahsis etmek yerine metaya dönüşmüş bir kitleyi oluşturmaktadır.[128] Medya, hakiki anlamını yitirmiş bir şekilde üretilen gerçeklikleri sergilemekte ve siyasi elitlerin değer yargılarını, inançlarını ve ideolojilerini yeniden üreterek duyurmaktadır. Eski sisteme ait ne varsa, geleneksel medya ve sosyal medya araçlarıyla yeniden işlenerek kamuoyuna iletilmektedir.

Teknolojide yaşanan devrim ile beraber hızla değişim gösteren kitle iletişim araçları, olayı anlık olarak iletmekte ve iletişim süreci hızlı bir hale gelmektedir. Anlık olarak üretilen ve iletilen bilgilerin olduğu bu sistemde hakikat ve gerçeklik birbirine karışmaktadır. Medyada yer alan anlamlar, gerçekliğin düzeninde yaşanan bozulma sonucu onun yeniden üretilmiş hali olmaktadır. Bu anlamlar, hakiki gerçekliğin yerini alarak onu simüle etmekte ve hipergerçekleştirmektedir. Simülasyon evreninini oluşturan medya ve iletişim teknolojileri ile yayılım gösteren sosyal medya içerikleri, yeni bir gerçeklik yaratmakta, toplumsal gerçekliği manipüle etmekte ve böylece gerçekliğin yapı bozumuna yol açmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla yeniden üretilen gerçeklik, defalarca yeniden üretilmekte ve bu neticede gerçekliğin kendisini geçerek asıl gerçek haline gelmektedir.

Geleneksel medyanın ardından gelişim gösteren yeni medya ve sosyal medya, insanlara sürekli ve anlık iletişim imkanı sunmakta ve gerçekliği daha farklı bir boyuta taşımaktadır. Bireyler kendi gerçekliklerini sosyal medya aracılığıyla üretmekte ve somut dünyanın gerçekliğini sanal bir gerçekle birleştirerek farklı bir gerçeklik olgusu yaratmaktadır. Enformasyon, hızlı bir biçimde bilgisayar ve akıllı telefonlar sayesinde aktarılmakta, sosyal medya aracılığıyla gerçeklik hipergerçek bir görünüme bürünmektedir. Sosyal medya, gerçek hayattaki olguları yapay bir şekilde yeniden üreterek, gerçeğin simülasyonunu oluşturmaktadır. Bilgisayar ve akıllı telefonlar aracılığıyla bağlanılan bu sanal dünya, kişilere günlük hayatlarında yaptıklarını, tecrübelerini, duygularını, fotoğraf ve videolarını, düşüncelerini, yazdıklarını paylaşma imkanı veren simüle edilmiş gerçekliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla

[128] Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2014, s. 114.

insanlar, kendi gerçekliklerini sosyal medya aracılığıyla yeniden üretmektedir. Bununla beraber, kişinin sosyal yaşamı, yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya araçları ile siber yaşama evrilmektedir. Cep telefonu, tablet ya da bilgisayarıyla gerçekleşen bu sosyalleşmede, kişi gönüllü olarak izlenmekte ve gözetim toplumunun bir parçası haline gelmektedir. Bauman bu durumu, "sosyal paylaşımın temelinde yatan şey kişisel bilgi değiş tokuşudur, mahremiyet, hakkımızı kendi rızamızla katlediyoruz" diye belirtmektedir.[129]

Sosyal medyanın siber alanından küresel ağa doğru yayılım gösteren içeriklerin yeniden üretimi, içeriklerin gerçekliği temsil edişi hakkındaki bilinmezliği de doğurmaktadır. Üretilen içeriklerin gerçekliğinin şüpheli olduğu bir ortam olan sosyal medya araçları, gerçeklik ilkesinin varlığını kaybetmesine ve gerçekliğin, simülasyon evreninin ürettiği hipergerçekliğe dönüşmesine neden olmaktadır. Sosyal medyada üretilen içerikler, denetim mekanizmasına tabi tutulmaksızın yayılmakta ve bu da gerçekliğin doğruluğunu şüpheye düşürmektedir. Nitekim, Baudrillard'ın "simülasyon evreni" olarak adlandırdığı günümüz dünyasında, gerçeklik olgusu yeniden üretilmektedir. Sosyal medya ise gerçekliğin istenilen formlarda yeniden üretilmesine olanak sağlayan bir simülasyon aracı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medyanın sunduğu gerçeklik, kişilerin gerçek dünyaya yönelik yapacakları yorumları belirlemektedir. Bu nedenle, sosyal medya mecralarında dolaşıma konan kurgulanmış gerçeklik, toplumun iktidarın tercihi doğrultusunda bir okuma yapmasında belirleyicidir. İktidarın sahip olduğu ideolojiyi, sosyal medya aracılığıyla yeniden üretmekte ve bunu insanlara sunmaktadır. Günümüzün en çok kullanılan sosyal ağlarından biri olan Twitter da gerçekliğin yeniden üretildiği bir mikroblog sitesidir. Christian Fuchs, Twitter'ı "siyasi mitleştirmenin nesnesi haline gelmiş bir mikroblog platformu"[130] olarak tanımlamaktadır. İnternet teknolojisinin insan hayatına girmesi, bilginin paylaşılması ve paylaşılan bilginin birçok insana ulaşmasını da beraberinde getirmiş ve sosyal ağlar bunun için bir dijital ortam

[129] Zygmunt Bauman, David Lyon, **Akışkan Gözetim**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016, ss. 35-40.
[130] Christian Fuchs, **Sosyal Medya- Eleştirel Bir Giriş**, İstanbul, Nota Bene Yayınları, 2016, s. 351.

oluşturmuştur. Sosyal bir ağ olarak ortaya çıkan Twitter, kullanıcılara anlık ve hızlı bilgi aktaran bir enformasyon ortamı olmaktadır. Fuchs'a göre Twitter, ağırlıklı olarak bir enformasyon ortamıdır ve iletişim aracı değildir.[131] Bununla beraber Twitter, reklam aracı görevi de üstlenmektedir. Twitter, retweet fonksiyonu ve anlık enformasyon sağlaması nedeniyle reklamcılara satılan bir izleyici medyası oluşturmaktadır.[132] Gelirinin çoğunu kullanıcılarından ve reklamcılardan elde eden Twitter, sürekli olarak anlık içerik ve gerçeklik üretim merkezi olmaktadır. Twitter, insanlarla bağlantı kurma, kendini ifade etme ve neler olduğunu keşfetme, herkese anında fikir üretme ve enformasyon paylaşma gücü vermektedir.[133] Facebook ve Twitter gibi sosyal medya teknolojileri, gerçekliğin yeniden üretiminin yanı sıra, kişisel verilen metalaştırılmasına ve kullanıcıların dijital emeğinin sömürülmesine olanak tanımaktadır.[134]

Diğer sosyal medya sitelerinde olduğu gibi Twitter'da da kullanıcılar, kendileri için hesaplar oluşturmakta ve kendilerine dijital bir kimlik kazandırmaktadır. Burada üretilen gerçeklik, hem sanal bir gerçeklik olmakta hem de hakim ideoloji doğrultusunda yeniden üretilmektedir. Sanal ortamlarda kullanıcılar, kendilerini görünür kılmakta, en çok görünür olanlar da yeniden ürettikleri gerçeklikle kolayca manipülasyon gerçekleştirebilmektedir. En çok görünür olan kullanıcılar büyük şirketler, reklam kuruluşları, kanaat önderleri, siyasiler, aktörler gibi nüfuzlu insanlardır. Bu kişiler toplumdaki ideolojileri ve gerçeklikleri hakim ideolojinin isteği doğrultusunda yeniden üreten büyük aktörlerdir. Bu durum sonucunda Twitter, gerçekliği çarpıtan ideolojilerin bir taşıyıcısı olarak hareket eder.[135] Nitekim sosyal bir ağ olarak Twitter, insanların kendileriyle ve çevreleriyle gerçekleştirdikleri iletişim biçimini yeniden tanımlayan bir platform olarak ortaya çıkmış ve gerçekliğin üretim sürecine farklı bir rota çizmiştir. Dijitalleşen dünya ile birlikte insanlar, çevresindeki

[131] Fuchs, **a.g.e.**, s. 276.
[132] **A.g.e.**, s. 275.
[133] Christian Fuchs, **Critical Theory of Communication: New Readings of Lukacs, Adorno, Marcuse, Honneth and Habermas in the Age of the Internet**, London, University of Westminster Press, 2016, s. 66.
[134] Fuchs, **a.g.e.**, s. 116.
[135] **A.g.e.**, s. 113.

somut dünya ile kurduğu iletişime farklı bir yön vermekte ve Twitter, iletişim biçimini sanal ortamda arayüzler vasıtasıyla değiştirmektedir. Gelenek medyanın kitle iletişim araçları gibi sosyal medya da sistemin, toplumda hakim olan ideolojinin yayılmasına hizmet etmektedir. Var olan gerçeklik olgusu, sosyal medya ile parçalanarak ve sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Bu doğrultuda egemen sistem, kendi gerçekliğini üreterek bu gerçekliği topluma yayma gayesindedir. Özellikle kapitalist sistemde devamlı bir şekilde yeniden üretilen gerçeklik, bireylerin gerçeklik algılarında sapmalara neden olmakta, salt gerçeğin ve üretilen gerçeğin arasında bir bulanıklık yaratmaktadır. Üretilen gerçekliğe maruz kalan bireyler ise tek tipleşerek bir meta haline gelmektedir. Sosyal medya da yeniden üretilen gerçekliğin, yani egemen sistem tarafından kitlelere benimsetilmek istenen ideolojinin bir aracı olmaktadır. Nitekim, yeni medyanın arayüzü Twitter, enformasyonun hızını ve sayısını artırarak hızlı bir şekilde gerçekliği yeniden üretmektedir. Yoğun enformasyona maruz kalan bireyler, pasif izleyici konumuna düşerken, yeniden üretilen gerçekliği kabul etmekte ve egemen ideolojinin istediği doğrultuda hareket etmektedir.

Gerçeklik sosyal medya aracılığıyla yeniden üretilirken, iktidarı elinde tutan güç odakları, kendi ideolojilerini korumak ve bu ideolojiyi yeniden üreterek toplum geneline yayma amacı güderler. Fuchs, Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal ağların, gazete ve televizyon gibi geleneksel medya araçlarına yeni bir iletişim düzeyi kattığı ve ideolojinin yeniden üretim merkezine haline geldiğini vurgulamıştır.[136] Bu doğrultuda sosyal medya, egemen ideolojinin yeniden üretim merkezi haline gelirken devletin ideolojik aygıtları görevini de üstlenmektedir.[137]

İdeolojinin yeniden üretimi hegemonya kavramını da beraberinde getirmektedir. Gramsci, ideoloji kavramına zorla dayatılma gözüyle bakarken, hegemonya kavramı içerisinde rızanın olduğunu vurgulamaktadır.[138] Rıza üretimi anlamına da gelen hegemonya ile, ideoloji yeniden üretilmektedir. Okul, aile, medya,

[136] Christian Fuchs, **Nationalism on the Internet: Critical Theory and Ideology in the Age of Social Media and Fake News**, New York, Routledge, 2020, s. 12.
[137] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2019, ss. 15-30).
[138] Terry Eagleton, **İdeoloji**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996, s. 154.

dini merkezler gibi sivil toplum kuruluşları ve devletin ideolojik aygıtları, ideolojinin yeniden üretimi sürecinde merkezi rol oynamakta ve özellikle yeniden üretilen ideoloji, sosyal medya ile topluma aktarılmaktadır. Böylece yeniden üretilen ideoloji, devletin baskı aygıtlarıyla değil de ideolojik aygıtlarıyla şekillenmekte ve sosyal medya araçlarıyla bireylerin okuyacağı şekilde dağıtılmaktadır. Yeniden üretilen gerçeklik ve ideoloji, bireylerin bilinçlerinde kurgulanmış bilinç olmakta ve ortak duyu inşa etmektedir. Üretim araçlarına sahip olan burjuvazi, kitlelerin bilinç düzeyi üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

Kar etme politikası benimseyen sosyal medya, devletin ideolojik aygıtları arasındaki yerini alarak kurumsallaşmakta, egemen söylemi benimsemekte ve yeniden üretilen ideolojinin kitlelere aktarma görevini üstlenmektedir. Üretilen yanlış bilincin meşrulaştırıcısı ve yayıcısı olabilen sosyal medya, ideolojik bir aktör olarak toplumu biçimlendirip egemen gücün ideolojisini aktarabilmektedir. Günümüzde sosyal medya, hegemonya üretmek için devletin bir aracı olmakta, yeniden üretilen ideolojinin şekline bürünebilmektedir. Bu doğrultuda medya, var olan şeyleri temsil etmemekte, gerçekliği yeniden üreterek bazı kesimin isteğine ve çıkarına göre hareket etmektedir. Yeniden üretilen ideoloji, egemen görüşün ideolojisi olarak zuhur etmektedir. Nitekim sosyal medya aracılığıyla üretilen haberler tarafsız olmamaktadır. Tarafsız bir dile ve söyleme sahip olması beklenen haberler, toplumdaki egemen yargılar ve değerlerin etkisinde üretilmektedir.[139] Dolayısıyla haberler ve içerikler, ideolojiyi yeniden üretmekte, toplumdaki egemen kültürel değerlere karşılık gelmektedir. İdeolojinin yeniden üretilmesi için yapılan söylemlerin en etkili merkezi sosyal medya olmuştur. İnsanlar da yeniden üretilen gerçekliği ve ideolojiyi sosyal medyadan alarak kendi gerçeklikleri haline getirmektedir. Egemen güçlerin yarış alanı haline geldiği geleneksel medya ve yeni medya, iktidar aygıtı halini almakta, ideoloji üreterek kitleleri manipüle ederek gerçekliğin yeniden üretim fabrikaları olmaktadır.

[139] Nazife Güngör, **İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara, Siyasal Yayınevi, 2016, s. 287.

İKİNCİ BÖLÜM

VELİKORUS İDEOLOJİSİNDEKİ RUSYA TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Velikorus ya da Büyük Rusya, bir imparatorluk devleti olan Rusya'nın devlet formülüdür. Velikorus, etnik Rusların yerli olduğu ve günümüzdeki Rusların etnogenezinin gerçekleştiği toprakları ifade eden politik ve coğrafi bir terimdir. Moskova Knezliği döneminden itibaren başlayıp imparatorluk topraklarına ulaşıncaya kadar ve bugün de geçerli olan bir terim ve tabirdir. Velikorus ideolojisi ise Rus topraklarının bütünlüğü için kullanılan bir kavram olmakta ve Yunanların "Megali İdeası" ile aynı amacı gütmektedir. Velikorus ideolojisine göre Rusya bir ulus devlettir ve Rus kabilelerinin bir araya gelerek tek bir millet halini almasıyla ortaya çıkmıştır. Rusya'nın gelişme ve oluşum süreci, devlet ve ulusal kalkınma arasındaki yakın bağlantının bir örneğini teşkil etmektedir. Modern Rus kültürü bağlamında Rusya'nın Velikorus ideası oldukça önemlidir. Rusya, tarihinde üç önemli ulusal fikre sahip olmuştur; Üçüncü Roma, Velikorus ve Rus komünizmi. Bununla beraber Velikorus ideası giden Rusya'nın tarihinde altı dönem vardır ve her bir dönem farklı bir resim sunmaktadır. Bunlar sırasıyla, Kiev Rusyası, Altın Orda boyunduruğu altında Rusya, Moskova Rusyası, Büyük Petro'nun Rusyası, Sovyet Rusya ve modern bir federasyon olarak Rusya. Tezin bu bölümünde Rusya tarihi ve Velikorus ideası irdelenmiştir.

2.1. Kiev Knezliği'nden I. Petro'ya Kadar Olan Dönemde Rusya

İklimsel ve coğrafi özellikler baz alındığında ve coğrafyanın, tarihin ana faktörlerinden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda Slavlar Avrupa'nın en müreffeh bölgelerine sahip değillerdir. Kıtanın bir ucunda bulunan Slavlar, Avrupa medeniyetinin beşiği olan Akdeniz'e uzakta kalmıştır. Yaşadıkları coğrafi bölgenin yapısından dolayı Ruslar ilk olarak farklı bölgelerde konumlanmışlar ve kendi kendini yöneten birçok bağımsız topluluktan oluşmuşlardır. Bu toplulukların birleşmesi ve iki kıtaya yayılan topraklar, Rusya'ya gelecekte büyük bir güç olma potansiyeli sunmuştur.

Slav kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde, bazı tarihçilere göre, eski Rusçada "söz" anlamına gelen "slovo" kelimesinden türemiş ve aynı dili konuşan, birbirini anlayan insanlar anlamına gelirken; bazı tarihçi ve filologlara göre ise "şan, şöhret" anlamına gelen "slava" kelimesinden türemiştir.[140] Slav ismini Ruslar kendilerine vermiş ve bunu Kiev Knezliği'nin tarihini elen alan Nestor Kroniği adlı eserde belirtmişlerdir. Bu eserde ilk defa "Rus", "Rus toprakları" ve "Ruslar" gibi kelimeler yer almış, aynı zamanda yüzyıllar sonra oluşacak olan Rus devletine ve halkına adını veren kaynak olma özelliğini taşımıştır.[141] "Rus" kelimesinin kökeni tartışmalı olsa da, Novgorod Knezliği, Kiev Knezliği ve Vladimir Knezliği gibi ilk devlet oluşumlarında yer alan halkın, batıda Almanlar, güneyde ise Peçenekler, Kumanlar ve Hazarlar gibi Türk boylarıyla etkileşime girmiş olması tartışılamaz bir gerçektir.[142] Bir ulus olarak Rus halkı, geçirdiği uzun tarihsel sürecin ardından, Almanlar, Peçenekler ve Moğol- Tatarlarla karışmış olan Büyük Ruslar, Küçük Ruslar ve Belaruslar'dan doğmuştur. Nihayetinde bütün bu insanlar, Rusya'yı ve Rusya İmparatorluğu'nu yaratmışlardır. "Rusya" kelimesi ise, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinapol (İstanbul) şehrinde 15. yüzyılda Yunanca patrikhane yazılarında geçen "Rus" kelimesinden doğmuş, buradan 16. yüzyılın başında Moskova belgelerine girmiş ve 18. yüzyılda devletin Rusya ve daha sonra Rusya İmparatorluğu olarak resmi adı haline gelmiştir.[143]

[140] Владимир Бутромеев, **Великая Россия,** Москва, ОЛМА Медиа Групп, 2014, s. 5.
[141] Бутромеев, **a.g.e.**, s. 7.
[142] **A.g.e.** ss. 7-8.
[143] **A.g.e.**, ss. 9-10.

9. yüzyılda Avrasya ovasına ve Doğu Avrupa bölgesine yerleşen Doğu Slavları, çiftçilik ve hayvan yetiştiriciliğiyle uğraşmışlardır. 300'e yakın kasaba kurmuşlar, ticaret ve çeşitli zanaatlarla uğraşmışlarsa da siyasi örgütlenme konusunda mutabakata varamamışlardır. Batı'yla kıyaslanabilir bir seviyeye gelmek isteyen Slavlar için o dönem iki seçenek zuhur etmiştir: kabilelerden birinin önderliğinde birleşmek ya da yardım için tüccarlara başvurmak. Dönemin tüccarları ağırlıklı olarak İskandinav Varegleri olmuştur. Kılıcın ve ticaretin beraber yürütüldüğü o dönemlerde Varegler hem savaşçı hem de tüccar unvanlarına sahiptir. İlkel Slavlarla ticarete başlayan Varegler, zamanla Slavları kendi güdümü altına sokarak bölgeye hakim olmuştur. 862 yılında Rurik adlı bir knez tarafından yönetilen Varegler, Baltık Denizi yakınlarındaki kuzeybatıda Slavların iki büyük şehrinden birisi ve önemli ticaret merkezi olan Novgorod'da iktidara gelmişlerdir. İktidarından yirmi yıl sonra Rurik'in halefi olan Oleg, daha merkezi bir konuma sahip olan Kiev şehrini fethederek bu şehri başkent yapmış ve o zaman itibariyle Kiev Knezliği yegane Rus devleti olarak tarihteki yerini almıştır.[144] Ardından tüm Doğu Avrupa ticaret yolları Vareglerin kontrolü altına girmiştir. 9. yüzyıla gelindiğinde Doğu Slavlarının topraklarında ortaya çıkmış Rus devleti, Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.[145]

Rus topraklarında 10. yüzyılda yayılmaya başlayan Hristiyanlık, bu yüzyılın sonunda da ilk kiliselerini oluşturmaya başlamıştır. 11. yüzyılın ikinci yarısına doğru birçok kilise Rus topraklarında faaliyete geçmiştir. Rus tarihçileri Slavlar üzerine ilk misyon faaliyetlerini Havai Andreas'ın başlattığını ileri sürmektedirler. Ayrıca Andreas'ın Hristiyanlığı sadece İskitler arasında değil, Orta Karadeniz çevresinde de yaydığı ifade edilmektedir. Yine Pavlus, İllirya'da yürüttüğü tebliğ faaliyetlerine Slav kavimlerini de dahil etmiş ve onların yaşadığı yer olan Pannoni'ye piskopos olarak akrabası ve öğrencisi Andronik'i tayin etmiştir. Bu ilk misyon faaliyetlerinin yanı sıra, Slav halkları arasında Hristiyanlığın yayılmasında Roma İmparatoru Trayan'ın da önemli katkıları olmuştur. İmparator Trayan, Romalı Klement'i, Hristiyanlığı yaymak

[144] **A.g.e.**, s. 19.
[145] Александр С. Орлов 'v.d.', **История России**, (4-е изд.), Москва, Проспект, 2017, ss. 15-18.

için Kırım'a göndermiş ve Klement'in yürüttüğü misyon faaliyeti neticesinde birçok kişi Hristiyanlığı kabul etmiştir.[146] Bu faaliyetler sonunda Hristiyanlık, Batı Slav topraklarında gelişirken, Doğu Slav topraklarında yeterince gelişememiştir. Zira Doğu Slav topraklarına Türk boylarının devamlı akını, yayılmayı geciktiren en önemli etkenlerden birisi olmuştur.[147]

Kiev halkının Hristiyanlığı kabul etmelerinin arkasındaki sebep, Kiril ve Metodiy'in misyoner faaliyetleridir. Prens Askold'un vaftiz edilmesi ve 9. yüzyılın ikinci yarısında Kiev'de Hristiyan cemaatinin ortaya çıkması Doğu Avrupa Hristiyanlığı tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Askold, Dinyeper sahilinde bu dini yayma faaliyetlerinde bulunmuş ve bu çabaları sebebiyle 882 yılında öldürülmüştür. Askold'dan sonra gelen Kiev knezleri Oleg (882-912) ve İgor (913-945) zamanında Bizans ile olan siyasi ve ticari ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak gelişme göstermiş, bu gelişmelere paralel olarak Hristiyanlığın Rusya'da yayılması hızlanmıştır. Doğu Rusya'da Hristiyanlığın yayılmasında, Rus ordularının Bizans ordularına müttefik olarak katılmaları da önemli rol oynamıştır.[148]

Knez İgor'un ölümünden sonra, eşi Büyük Prenses Olga ülke yönetimini ele almıştır. Olga'nın Velikorus'u (Büyük Rusya) gerçekleştirme çabaları, Rus topraklarında Hristiyanlığın da yayılmasına neden olmuştur. Onun Rus topraklarındaki faaliyetleri, daha sonraları yani 988 yılında, torunu Knez Vladimir tarafından, Kiev Knezliği'nin Hristiyanlığı resmi olarak kabulü ile sonuçlanmıştır. Kiev Knezliği'ni Hristiyanlığa yakınlaştıran Prenses Olga, 955 yılında İstanbul'da patriğin huzurunda Hristiyanlığı kabul etmiştir.[149] Patrik, yeni vaftiz edilen Rus prensesini, üzerinde "Rus toprakları Kutsal Haç ile yenilendi ve kutsal prenses Olga onu kabul etti" yazılı Gerçek Haç ile kutsamıştır. Ardından ikonlar ve ayin kitaplarıyla ülkesine dönen Olga, Rahip Gregoriy ile birlikte Hristiyanlığın yayılması adına çalışmalar yürütmüş, Askold'un mezarının üzerine Aziz Nikolaos adına bir kilise

[146] İlyas Topsakal, **Rus Misyoner Kaynaklarına Göre Rus Çarlığı ve Türkler (1552-1917)**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s. 83.
[147] Topsakal, **a.g.e.**, s. 84.
[148] **A.g.e.**, ss. 84-85.
[149] **A.g.e.**, ss. 86-87.

diktirmiştir. Rusya'daki Kutsal Üçlü adına bir tapınak kurmuş ve bu tapınak Pskov'un ana katedrali olmuştur. 960 yılında Kiev'de Azize Sofya Kilisesi'ni inşa ettirmiş ve buraya kutsandığı hacı koymuştur. 1017 yılında yanan bu kilise, Bilge Yaroslav'ın emriyle Aya İrini Kilisesi olarak yeniden inşa edilmiştir. Olga'nın İstanbul'dan getirdiği kutsal emanetler de 1037 yılında Peçeneklere karşı kazanılan zafer sonucunda inşa edilen Azize Sofya Kilisesi'ne aktarılmıştır.[150] Prenses Olga 969 yılında Kiev'de vefat etmiştir. Olga dönemi Rus tarihçiler tarafından "sabah güneşinden önceki şafak"[151] olarak adlandırılmış ve Velikorus ideasının bu dönemde başladığına dikkat çekilmiştir. Olga'nın ölümünün ardından yönetimi ele alan oğlu Svyatoslav, putperestliği benimsemiş ve ülkede Hristiyanlığı sekteye uğratmıştır. Bunun üzerine varisi olan oğlu Knez Vladimir'in dönemi, Hristiyanlığın yayıldığı en önemli dönem olarak bilinmektedir. Knez Vladimir'in 988 yılında kutsanmasıyla beraber Hristiyanlık resmi din olarak kabul edilmiştir. 988 yılının Ağustos ayında Kiev'de pagan tapınakları yıkılmış ve nüfus toplu bir şekilde vaftiz edilmiştir. Bu yıl tarihe Rus Vaftiz Yılı olarak geçmiştir. Kiev şehrinin ardından Kiev Knezliği'nin diğer şehirleri de Hristiyanlığı benimsemiş ve bunun sonucunda ülkede piskoposluklar kurulmuştur.

Bilge Vladimir Yaroslav'ın oğlunun hükümdarlığı sırasında, Slav topraklarında Ortodoks mezhebine onay niteliğinde Kiev'de sembolik bir Azize Sofya Katedrali inşa edilmiş, bununla eş zamanlı olarak Novgorod'da da aynı isme sahip bir katedral inşa edilmiştir.[152] Bu dönüşüm aynı zamanda Kiev Rusçasının ilk yazı dili olan ve Doğu Slavlar tarafından konuşulan Rusçaya yakın olan Kilise Slavcasının da oluşumuna neden olmuştur. Kilise Slavcası, bir asır önce Bizanslı Ortodoks misyoner Kiril tarafından oluşturulan alfabeyle yazılmıştır. Kiev Rus Ortodoks din adamları Kilise Slavcasında hatırı sayılır miktarda vaazlar, dua kitapları ve diğer dini materyaller üretmiş ve bu eserler Rusya'nın ilk yazılı edebiyatını temsil etmiştir.[153]

---

[150] Владислав, А. Цыпин 'v.d.', **История Русской Православной Церкви**, Москва, Просвещение, 2017, ss. 9-10.
[151] Цыпин, **a.g.e.**, s. 10.
[152] Александр Л. Казин, **Великая Россия. Религия. Культура. Политика**, Санкт-Петербург, Петрополис, 2007, s. 23.
[153] Michael Kort, **A Brief History of Russia**, New York, Facts on File Inc, 2008, s. 8.

Bizans Ortodoks Hristiyanlığı, 700 yıl boyunca dinin gerektirdiği gelenek ve ritüelleri de beraberinde getirmiş, Ruslar Bizanslılardan tahta üzerine boyanmış dini ikonaları öğrenmişlerdir. Nitekim Ruslar kısa bir süre sonra kendi stillerini geliştirerek ikonaları Rusya'nın ulusal sanat formuna adapte etmişlerdir. Zamanla Rus sanatçılar, Bizanslı öğretmenlerinden daha parlak ve sıcak renkler kullanarak farkı belirgin oranda artırmışlar, ikonaları hem kiliselere hem de yaşamın bütün alanlarına koymuşlardır. Ortodoksluğa geçiş, Kiev Ruslarının birleşmesinde yapıcı bir unsur olmuştur. Bununla beraber 1054 yılında Hristiyan dünyasının Doğu (Bizans/Ortodoks) ve Batı (Roma/Katolik) olarak ayrılmasının ardından Ortodoksluğun benimsenmesi, Ruslar ve Batı Katolik inancına sahip Avrupalı komşuları arasında büyük bir engel oluşturmuştur. Günümüzde Rusya'nın takip ettiği Velikorus inancının altındaki bir diğer önemli unsur da din olgusudur. Rusların Vladimir zamanında kitlece benimsedikleri Ortodoksluk inancı Rusların milli dinidir. Dolayısıyla Rusya'nın geleneğine dönüşü ve büyümesi Ortodoksluk inancına sıkıca sahip çıkarak gerçekleşebilir. Din ve aile olgusu Rus toplumu için en önemli iki kavramdır.

Kiev Knezliği'nin Hristiyanlığı kabul etmesi başlıca iki sebebe dayandırılmaktadır. Bunlardan birincisi, Prens Askold döneminde Kiev Rusyası ile Bizans İmparatorluğu arasında meydana gelen savaş neticesi (860) imzalanan antlaşma, ikincisi ise doğrudan misyoner faaliyetler sonucunda Rus devletinin Hristiyanlaşmasıdır. Buna göre, İstanbul Patriği Foti tarafından Slavları Hristiyanlaştırmak amacıyla Slav topraklarına gönderilen Aziz Kiril ve Aziz Metodiy'in misyoner faaliyetleri, Kiev Knezliği'nin Hristiyanlığı kabulünde en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Buna eş zamanlı olarak Kiev'de Hristiyan cemaati ortaya çıkmıştır.[154]

Vladimir'in ölümünden sonra oğlu Bilge Yaroslav (1019-1054) Hristiyanlığı daha çok geliştirmiş ve en yüksek düzeye çıkarmıştır. Hristiyanlığın gündelik yaşamın her alanına nüfuz etmesine olanak sağlamış, Kiev Knezliği'nin dini ve kültürel hayatında büyük önem taşıyan Kiev-Peçor Manastırı, Kiev Sofyası ve Novgorod

[154] Topsakal, **a.g.e.**, s. 84.

Sofyası gibi yapıları inşa ettirmiştir. Kitaplara olan ilgisinden dolayı Bilge Yaroslav, Rusya'da ilk defa bir kütüphane kurmuş ve din adamlarının yetişebilmesi için okullar açmıştır.

Kiev Knezliği Bilge Yaroslav yönetimiyle beraber gücünün zirvesine ulaşmıştır. "Rus Adaleti" olarak tanınan kanunu hazırlatmış, adaleti yaymaya çalışmış, Yunanca dini metinleri Rusçaya çevirterek Hristiyanlığın yayılması için uğraşmış, Kiev'in ticari servetini, şehri bir kültür ve sanat merkezine dönüştürmek için anıtlar, saraylar ve kiliseler inşa etmek için kullanmıştır. Bu yapılarda ustalıkla işlenmiş freskler, mozaikler ve diğer süslemeler kullanılmıştır. Bilge Yaroslav döneminde, Kiev'in Ortodoksluğun başkenti olmaya başladığı algısı yaratılmış, kilise güçlendirilerek devletin politik ve ideolojik alanlarına nüfuz ettirilmiş ve din ile bütünleşik daha kapsamlı bir devlet inşası başlamıştır. Dini eserler Yunancadan Slavcaya çevrilmiş ve eski Rus kilise yazısının ilk orijinal eserleri bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Yetenekli bir askeri komutan ve son derece yetenekli bir yönetici olan Vladimir Monomakh, Kiev'in büyük knezleri arasında en iyi eğitim görmüş olanıdır. Bilge Yaroslav'ın torunu ve anne tarafından ise Bizans İmparatoru Konstantin Monomakh'ın torunudur. Bundan dolayı Monomakh takma adını almıştır.[155] Bilge Yaroslav zamanında düzenlenen adalet kanunlarını genişletmiş, ülkedeki bütün iç karışıklıkları durdurmuş ve dini eserlerin öğrenilmesini, yazılmasını ve korunmasını teşvik etmiştir. Ardından gelecek olan haleflerin barışçıl ve ahlaki yöneticiler olabilmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Vladimir Monomakh'ın hüküm sürdüğü dönemde Kiev, tüccarlar, din adamları, yetenekli zanaatkarlar ve yönetici seçkinler de dahil olmak üzere 50 bine kadar insanı ve yüzlerce kilisesiyle etkileyici bir şehir haline gelmiştir.[156]

[155] Евгений В. Анисимов, **История России от Рюрика до Путина: Люди, События, Даты**, Москва, Питер, 2007, ss. 22-23.
[156] Орлов, **a.g.e.**, s. 14.

1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi'nin ardından Bizans İmparatorluğu ortadan kaldırılarak Latin İmparatorluğu kurulmuştur. Bu durumla beraber Vareglerin Yunanlılarla yaptığı bütün anlaşmalar iptal edilmiş ve Kiev kendi kaderine bırakılmıştır. Sonraki yıllarda Bizans İmparatorluğu bir süreliğine yeniden canlansa da Kiev eskisi gibi büyük avantajlara sahip olamamıştır. Ardından gelen Tatar-Moğol istilası ve Osmanlı Türklerinin Balkan Yarımadası'na yaptığı fetihler hem Venedik'i hem de halihazırda yönetim için kendi arasında rekabet sürdüren Rurik Hanedanlığı'nı zayıflatan etkiler olmuştur. Zayıf bir duruma düşerek bir Tatar-Moğol devleti olan Altın Orda Devleti'ne haraç öder hale gelen Slavlar, Rurik ve Vareglerle beraber "Rus" kelimesini benimsemişler, Vareglerin Slav ortamına asimile olmasının ardından Doğu Slavları, topraklarını ve yaşadıkları devleti Rus olarak adlandırmışlardır. Bunun kanıtı olarak 945 yılında Yunanlılarla yapılan bir antlaşmada, Rurik'in soyundan gelenlerin bölgesi ilk defa "Rus toprakları" olarak adlandırılmıştır.[157] Novgorod, Smolensk, Rostov ve Kiev şehirlerini kapsayan bu ilk Rus toprakları Velikorus ideasının ana topraklarını oluşturmaktadır.

Diğer yandan kutsal metinlerin Slavcaya çevrilmesi, akabinde Yunan ve Latin dillerinden kopuşu da beraberinde getirdiği için Rus entelektüel kültürünün gelişmesine olumsuz bir yönde katkı yapmıştır. Kilise Slavcası, o zamanlar tek entelijans sınıfı olan din adamlarının yegane dili haline gelmiştir. Yunanca ve Latince gerekli olarak görülmediğinden dolayı Rusya'nın aydınlanmasının geri kalmışlığı, düşüncenin yokluğu ve Rusya'nın Büyük Petro'dan önceki zayıf konumu bu şekilde açıklanmaktadır. Bununla beraber Rus tarihinin karakteristik özelliği, bu tarih boyunca Rus halkının gücünün gerçekleşme durumunda değil de potansiyel bir durumda kaldığını göstermektedir. Rus tarihçilerine göre Altın Orda egemenliği Rus tarihi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmuş ve Rus halkını geri plana itmiştir. Bizans etkisi ise aynı zamanda Rus düşüncesini içsel olarak boyun eğdirmiş ve karakter olarak muhafazakar ve geleneksel bir hale getirmiştir. Yaşanan bu dinginliğin ardından

[157] Анисимов, **a.g.e.,** ss. 7-8.

iktidara gelen Büyük Petro'nun reformlarından sonra Batı ile temas ortaya çıkmış, Rusya daha modern bir görünüme bürünmüş ve Rus düşüncesi yükselişe geçmiştir.[158]

Bir zamanlar ormanda küçük bir kasaba olan ve Novgorod ile kıyaslanamayacak kadar ilerleme gösteremeyen Moskova, zamanla Rus tarihinin ana şehri olma yolunda ilerleme göstermiş, özellikle de Altın Orda Devleti'nden ayrılan hanlıkların bu şehri ve Moskova Prensini büyük bir ortak olarak görmeye başlamasıyla tarihi arenada yerini almıştır. Moskova Prensi İvan Kalita, daha az varlıklı olan komşularına topraklarının güvenliği için borç vermiş ve böylece mallarını genişletmiştir. Bütün bunlara rağmen Moskova, Novgorod ve Kiev ile rekabette geri kalmış, ancak hem daha güçlü ortaklar arayışına girmiş hem de İtalyan mimarların, Yunan ve Rus ustaların aracılığıyla muhteşem katedraller ve kaleler inşa ettirmiştir.[159]

Slavlar kabileleri tek bir kişi tarafından yöneltilmemişlerse de uzun süredir demokrasi ile yaşamışlardır. Aynı dini görüşe sahip olmuşlar ve evrenin tüm sahibinin Tanrı olduğuna inanmışlardır. Dinyeper Nehri kıyısına gelen Slavlar kendilerini Polanlar olarak adlandırırken, ormanlara yerleşen Slavlar ise kendilerine Drevlyanlar demişlerdir. Pripyat ve Dvina bölgelerinin arasında mesken edinenler Dregoviçler, Dvina boyunca yerleşik hayata geçenler Poloçanlar adını alırken, İlmen Gölü yakınlarına yerleşenler İlmen Slavları olarak adlandırılmış ve Novgorod şehrini kurmuşlardır. Desna, Seym ve Sula nehirleri boyuna yerleşen Slavlar kendilerine kuzeyliler demişlerdir. Böylece Slav halkı Orta ve Doğu Avrupa çevresine yayılmışlardır.[160]

Kırk tüccar aileden oluşan ve şehrin ileri gelenlerinin temsil edildiği devlet halk meclisi (Veçe) tarafından yönetilen Novgorod şehri, ekonomik ve askeri alanda zayıflayınca Moskova şehrine yerini bırakmak durumunda kalmıştır. Novgorod, Doğu Avrupa Slavlarını tek bir çatı altında toplayamamış ve küçük bir knezlik olarak

[158] Nicolas Berdyaev, **The Russian Idea**, New York, The Macmillan Company, 1948, ss. 3-4.
[159] Орлов, **a.g.e.**, ss. 16-17.
[160] Алексей В. Палин 'v.d.', **История России, практикум для студентов вузов**, Кемерово, КемТИПП, 2017, s. 10.

kalmıştır. Novgorod'un aksine Moskova ise Tatarlara harç ödediği halde kendi iç pazarını geliştirmiş, tarımı ve el sanatları üretimini destekleyerek yükselen bir güç olarak belirmiştir. Bu süreçte Novgorod, Almanya'nın kuzeyindeki kentlerin ve yabancı ülkelerde yaşayan Alman gruplarının çıkarlarını korumak için kurdukları ticari örgütlenme olan Hansa Birliği'nin küçük bir ortağı olarak yoluna devam etmiş, Moskova'ya karşı Litvanya ile ittifaka girerek gücünü tekrar elde etmeye çalışmıştır.[161] Moskova, tüm Rusya ticaret yollarına sahip olmak ve Slavları tek çatı altında toplamayı hedeflerken, Novgorod bu hedeften uzaklaşmıştır.

12. yüzyılın ortalarına kadar Moğollar, Çin'in kuzeyindeki bozkır otlaklarında dolaşan göçebe kabileler statüsünü korurken, yeni ticaret yollarına sahip olmak arzusuyla Batıya doğru göçe başlamışlardır. O dönem Çin, Moğolları ve Türkleri kendine ciddi bir tehdit olarak gördüğünden dolayı Çin Seddi'ni inşa ederken, Batı, İran ve Bizans için bu uluslar henüz bir tehdit olarak görülmemiştir. Yüzyıllar boyunca Kiev Knezliği bozkırlardan gelen göçebeleri Türk boylarını geri göndermek için büyük miktarda kaynaklar harcamış ancak Moğolları hiçbir zaman bu hesaba katmamıştır.

13. yüzyılın başlarında Moğol komutan ve hükümdar Cengiz Han, bütün Moğol kabilelerini bir çatı altında toplayarak Pasifik kıyılarından Avrupa'nın merkezine kadar seferler düzenlemiştir. Asya, Anadolu ve Avrupa'nın bütün ulusları Moğol saldırısında payını almışlarsa da Moğollarla en fazla uğraşan ulus Rusya halkı olmuştur. Moğollar -ya da Rus kaynaklardaki adlarıyla Tatarlar- Rusların karşısına ansızın çıkmış ve Rusları Kalka Nehri yakınlarındaki bir savaşta ezerek steplerde kaybolmuşlardır. Ancak 1237-1240 yıllarında Rusya'yı fethetmek ve uzun dönemli hakimiyetlerini kurmak için geri dönmüşlerdir.[162] Kiev Knezliği'ne asıl Moğol saldırısı 1237 yılında Ryazan'a yönelik yapılan bir saldırı ile başlamıştır. Çok sayıda savaşçı ve atlı asker ile savaşa katılan Moğollar şehre girerek çevreyi yok etmiştir.[163]

---

[161] Борис Ю. Кагарлицкий, Периферийная Империя: Циклы Русской Истории, Москва, Алгоритм, 2009, ss. 127-128.
[162] Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, **Rusya Tarihi, Başlangıçtan Günümüze,** Çev.: Figen Dereli, İstanbul, İnkılap, 2016, s. 63.
[163] Kort, **a.g.e.**, ss. 14-15.

Kiev Knezliği'nin geri kalanına gelindiğinde asıl fetih beş yıl sürmüş ve 1230 yılında Moğollar, Rusya'nın büyük knezinin evi olan Vladimir şehrini ele geçirmişlerdir. Vladimir şehrinin düşmesinin ardından Knez II. Yuri ve ordusu Sit Nehri adı verilen küçük bir derede yapılan savaşta hezimete uğramış, knez yaşamını yitirmiş ve büyük taarruzun ardından Kiev 1240 yılında Moğollara teslim olmuştur. Moğolların savaş boyunca zarara uğratmadığı tek şehir Novgorod olmuştur. Doğudan Moğol saldırısından, batıdan ise İsveç ve Alman saldırılarından kurtulmayı başarmış şehir Velikorus ideasının vuku bulduğu baş şehirlerden biri olmaktadır. Novgorod, Kiev ve Moskova şehirleri Rusya tarihi için en önemli merkezlerdir. Rusya'nın bugün Ukrayna'nın başkenti olan Kiev şehrine yönelik politikaları ve Kırım'a yönelik yaptığı fetih Velikorus ideasının sürdürülmesinin en iyi örnekleridir.

Moğollar tarafından harap edilen Rus toprakları, Cengiz Han'ın torunların Batu Han tarafından kurulmuş olan Tatar-Moğol devleti Altın Orda'ya bağlılıklarını kabul etmek zorunda kaldılar. Bununla beraber Rus halkının işgalcilere karşı verdiği aralıksız mücadele, Moğolları Rusya'da kendi idari otoritelerini kurma girişiminden vazgeçmeye zorlamış ve böylece Rus devleti varlığını bir şekilde korumaya devam etmiştir. Bu durum Rusya'nın kendi iradesini ve kilise teşkilatını sürdürmesine olanak sağlamıştır.

Rusya'nın parçalanmış durumuna rağmen tam bir dağılma meydana gelmemiştir. Bunun ana nedeni, Rus beyliklerini bir arada tutan ortak dil, din ve geleneklerin varlığı olmuştur. Knezlerin aynı kökene sahip olmaları, düşmanların bütün knezlikler için ortak olması, Rus knezliklerini tam bir parçalamadan alıkoymuştur. Bununla beraber 1061-1210 yılları arasında Rusya topraklarına yönelik düzenlenen Kıpçak seferleri de Kiev Knezliği'nin düşüşüne neden olmuştur. Kiev'in zayıf düşmesinin ardından Novgorod, Rus beylikleri arasında ön plana çıkmış, Almanlar ve İsveçliler ile yaptığı ticaret sayesinde en zengin ve güçlü beyliklerden biri olmuştur. Tver ve Vladimir-Suzdal knezlikleri de Novgorod'a ek olarak aktif bir rol

üstlenerek Büyük Knezlik için mücadeleye başlamışlardır. Bu durum ve iç karışıklıklar, Moğol istilasına kadar devam etmiştir.[164]

1243 yılında Sit Nehri'nde öldürülen büyük Vladimir-Suzdal Knezi Yuri'nin kardeşi II. Yaroslav (1238-1247) hanın karargahına çağrılmış, bu davet üzerine Yaroslav giderek Altın Orda Devleti'ne bağlılığını kabul etmiştir. Bunun üzerine diğer knezler de başkente giderek bağlılıklarını ilan etmişlerdir. Ancak Altın Orda'ya olan bağlılıklarından kurtulmaya çalışan bazı Rus knezleri, açık silahlı direniş yoluna girmişlerse de askeri güçleri Altın Orda'nın gücünü kırmaya yeterli olmamıştır.[165]

Kiev Knezliği'nin teslim olduğu yıldan sonraki 250 yıl Rusların Altın Orda Devleti'nde yaşayışı devam etmiştir. Bu büyük devletin sınırları Karadeniz'in batısındaki bozkırdan Sibirya'ya kadar uzanmış, başkenti ise Hazar Denizi'nin kuzeyinde Volga'da Saray Berke şehri olmuştur. Altın Orda Devleti, Rusya bozkır bölgesinin bir kısmını doğrudan kontrol ederken, ülkenin çoğunu yerel prensler aracılığıyla dolaylı olarak yönetmiştir. Bu prensler, Altın Orda hanının önünde eğilmek zorunda kalmışlar ve seçilmek için sıklıkla başkente gitmişlerdir.

Han'a meydan okumadıkları ve onunla işbirliği yaptıkları sürece Rus knezleri yerel halk üzerinde hükümdar olarak itibarını sürdürebilmişlerdir. Ancak hayat şartları halk için daha zor bir hale gelmiş, başlangıçta doğrudan Altın Orda devleti memurları tarafından ve 14. yüzyıldan itibaren Rus knezleri tarafından toplanan ağır vergilere tabi tutulmuşlardır. Moğol fethi, Rusya'nın Bizans İmparatorluğu ve daha da önemlisi Batı Avrupa ile olan bağlarının çoğunu kesmiş, Batı Avrupa kültürü Hümanizm ve Rönesans tarafından zenginleştirilirken, Rus kültürel gelişimi yoksulluk ve siyasi baskı tarafından engellenmiştir.

Ülkede yapılan yıkımın uzun dönemli etkilerine ek olarak Moğol hakimiyetinin başka olumsuz sonuçları da olmuştur. Güney Rusya steplerindeki

[164] Ильяс Камалов, **Золотая Орда и Русский Улус (Татарское Влияние на Россию)**, Казань, Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2016, s. 46.
[165] Орлов, **a.g.e.**, s. 57.

Moğol işgali Rusları yüzlerce yıl verimli toprakların büyük bir kısmından mahrum etmiş; nüfusun, ekonomik faaliyetin ve siyasi gücün kuzeydoğuya kaymasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Rusya'nın Bizans'tan ve kısmen Batı'dan kopmasına ve ülkenin zamana özgü görece izolasyonunun güçlenmesine neden olmuştur. Rus tarihçileri tarafından Moğollar ve ardından Altın Orda dönemi olmasaydı Rusya'nın Avrupa'daki Rönesans ve Reform gibi çığır açan gelişmelere katılabileceği öne sürülmektedir. Moğolların finansal zorlamaları, fakirleşmiş ve rayından çıkmış ekonomisinin hiç hazırlıklı olmadığı bir dönemde Ruslara ağır bir yük bindirdi. Moğol vergilerine karşı isyanlar yeni baskılara ve cezalara yol açmıştır. Kanunla gelen yeni ağır cezalar, bilgisiz prensler, taş bir katedralin üzerine bir kubbe yapamama ve kültürel gerilemeye bakıldığında Moğol istilasının Rusya üzerindeki hakimiyetin ülkenin gelişmesini 150 ila 200 yıl geriye götürdüğü görülmektedir.[166]

Orlov'a göre istilalar sonucu eski tarım merkezleri ve bir zamanlar gelişmiş olan bölgeler terk edilmiş ve çürümeye bırakılmıştır. Tarım faaliyetleri ülkenin kuzeyine doğru taşınmış, Rus şehirleri büyük yıkıma maruz kalmış, küçük ölçekli üretimi sekteye uğratan, birçok zanaatı ortadan kaldıran ve ekonomik kalkınmayı geciktiren unsurlar ortaya çıkmıştır. Moğol fethi aynı zamanda siyasal parçalanmayı korumuş, devletin farklı bölümleri arasındaki bağları zayıflatmıştır. Diğer ülkelerle de geleneksel siyasi ve ticari bağlar bozulmuştur. Göçebe tehlikeye karşı mücadele yürüten, Bizans ile ve Baltık üzerinden Avrupa ile istikrarlı bağlar kurma yolunda ilerleyen Rus dış politikası, yönünü batı ve doğu arasında değiştirmiştir. Rus topraklarının kültürel gelişme hızı ise yavaşlamıştır.[167]

"Moğol tahakkümü" her yabancı tahakküm gibi Rus ahalisi için de ağır bir durum yaratmıştır. Irk, din ve kültür bakımından Ruslardan tamamıyla ayrı olan ve üstelik şiddetli tedbirler almaktan geri durmayan Moğollar, Rus ahalisi arasında korku ve kin uyandırdılar. Yer yer isyanlar çıkmış ancak bu isyanlar Moğollar tarafından bastırılmıştır. Rus tarihinin kahramanı sayılan Aleksandr Nevski başta olmak üzere,

[166] Riasanovsky, Steinberg, **a.g.e.**, ss. 69-70.
[167] Орлов, **a.g.e.**, s. 58.

birçok Rus knezi Rusya'daki Moğol hakimiyetini, kendi mevkilerini ve servetlerini artırmak için bir fırsat bilmişler, Altın Orda yönetimi altında birbirlerine karşı entrika çevirerek birbirlerinin ölümüne sebep olmuşlardır.[168] Bununla beraber 1257 yılı Rusya'daki nüfus sayımında, ruhaniler, rahipler ve umumiyetle din adamları her türlü vergi ve mükellefiyetlerden azat edilmişlerdir. Rus kilisesi, Moğol kağanının himayesi altına konmuş ve böylelikle imtiyazlı bir mevkiye çıkarılmıştır. Bunun içindir ki Rus kilisesi Moğol hakimiyetinden asla mutazarrır olmamış, bilakis hem servet, hem de manevi nüfuzunu büsbütün artırmıştır.[169]

Akdes'e göre Rusya'nın Moğol hakimiyeti altına girmesiyle, Rus ve bazı Avrupalı tarihçilerin iddia ettiklerinin aksine, dış dünyayla münasebeti hiçbir zaman kesilmemiştir. İstiladan önce Rus knezlikleri arasında Novgorod ve Pskov şehirlerinden başkasının Alman ve İsveç tüccarları ile münasebetleri olmamıştır. İstiladan sonra da Novgorod'da Almanlarla olan ticaret kesilmemiş, bilakis, Altın Orda'nın başkenti olan Saray şehri, Orta Asya, Kafkas ve İran ile yapılan ticaretin merkezinde olduğundan dolayı Rus tüccarlar yeni imkanlar bulmuşlardır. Bizans ile olan münasebet de hiçbir zaman kesintiye uğramamış, Altın Orda hanları tarafından teşvik edilmiştir. Rusya'nın, Batı Avrupa'ya oranla geride kalmasının nedenini Moğol istilasına bağlamak hakikate uygun değildir. Rusların geride kalmalarının sebepleri, Rusya'nın tarihi ve kültür şartları ile Rus devlet teşkilatının bünyesi ve Rus ahalisinin hususiyetinde aramak gerekir.[170]

Kamalov'a göre, önce Moğol, ardından da Altın Ordu dönemlerinin Rus knezlikleri üzerindeki 300 yıla yakın hakimiyeti Rus devletini olumlu yönde etkilemiştir. Altın Ordu hanları sayesinde Rus knezlikleri Moskova çevresinde birleşmiş ve Moskova Knezliği kısa sürede Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri olmuştur. Hanlar, Rus knezliklerinin mücadelesinde sadece Moskova knezini desteklemekle kalmamış, aynı zamanda Rus Ortodoks Kilisesi'ni de çeşitli

[168] Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, (2. Baskı), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987, ss. 81-82.
[169] Kurat, **a.g.e.**, s. 80.
[170] Kurat, ss. 78-79.

yükümlülüklerden kurtarmıştır. Hanların Rus Ortodoks Kilisesi'ne yönelik hoşgörülü politikası bir yandan Rus Kilisesi'ni güçlendirirken, Hristiyanlığın Rusya topraklarına yayılmasını sağlarken, diğer yandan Katolik mezhebin bu topraklarda yayılmasını engellemiştir. Buna ek olarak, Altın Orda Devleti'nden önce de Ruslar, Peçenekler, Hazarlar, Kıpçaklar ve diğer Türk boylarıyla yakın ilişki içinde olduklarından dolayı birbirlerini etkilemişlerdir.[171]

1237-1241 yıllarında Rus knezliklerine yönelik Moğol istilası ve Moğol hanlarının Rusya üzerindeki etkin gücünün tezahür etmesinin ardından, Rus Kilisesinde bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Moğol istilası, devletin ve Kilise'nin ekonomik güçlerini sekteye uğratmış, kilise inşaları durmuş, dini materyallerin üretim oranı azalmış ve birçok zanaat kaybolmuştur. Gösterişli ve sıcak renkler kullanılan Rus mimarisi geçmişe çekilmiş ve yeni bir yaşam düzeni kurulmuştur.

Bu yeni düzen hem Rus knezlerine hem de Rus Kilisesi'ne zor bir seçim bırakmıştır. Rusya ya kademeli olarak siyasi, ekonomik ve manevi yönden ilerlemesini mümkün kılacak olan Moğol egemenliğini tanıyacak ya da Batı'da bir müttefik grubu oluşturarak bağımsızlığı için mücadele edecekti. Batı ile müttefik grubu oluşturmak, Katolik Kilisesi'yle de bir ittifak gerektirmiştir. Knez Daniil Romanoviç Galitski bu ittifakı sağlamaya çalışmış ve Roma'dan Moğollara karşı bir haçlı seferi düzenleneceği teminatını almıştır. Ancak bu haçlı seferinin gerçekleşmemesi sonucu Batı ile Rusya'nın ittifak girişimi sonlanmıştır.[172]

Altın Orda Devleti'nin hakimiyetini devirme mücadelesi 13. ve 15. yüzyıllarda en temel ulusal görev haline gelmiş, bunun için de ülke ekonomisinin toparlanarak geliştirilmesi ve Rus topraklarının birleştirilmesi ön koşulu ileri gelmiştir. Rus topraklarının hangi merkez etrafında birleşeceği sorusu nihayet çözülmüş ve hem Tver hem de Moskova şehirleri bu liderliği üstlenmiştir. Bağımsız bir miras olarak Tver prensliği, 1247 yılında Aleksandr Nevski'nin küçük kardeşi Yaroslav Yaroslaviç'in yönetimi ele almasıyla ortaya çıkmıştır. Aleksandr Nevski'nin ölümünden sonra knez

[171] Камалов, **a.g.e.**, ss. 147-148.
[172] Цыпин, **a.g.e.**, s. 27.

olan Yaroslav, Tver Knezliği'ni dönemin en güçlü knezliği haline getirmişse de bütün knezlikleri birleştirmeye liderlik edememiştir. Bunun ardından 13. yüzyılın sonlarında ve 14. yüzyılın başlarında Moskova Knezliği hızla yükselişe geçmiştir.[173]

Moskova Knezliği 1270'li yıllarda gücünü elde etmiş ve Novgorod Knezi Aleksandr Nevski'nin oğlu Daniil Aleksandroviç Moskova Knezi olmuştur. Knez Daniil, daha güçlü komşularından arazi satın alarak knezliğinin sınırlarını genişletmiş, babasının politikasına devam etmiş ve Moskova Knezliği'ni Rus knezlikleri arasındaki en güçlüsü haline getirmiştir. Moskova Knezliği'nin yönetimi Rurik Hanedanı'ndan olan Aleksandr Nevski'den gelen bir kadrodan oluşmuştur. Daniil Aleksandroviç'in oğlu Knez Yuri, Altın Orda Devleti hanının kız kardeşiyle evlenerek büyük Knez unvanını almış ve babasının ardından knezliğin başına geçmiştir. Moskova'nın gücü, özellikle diğer Rus knezliklerine kıyasla büyümeye devam etmiş ve knezlik Dimitri Donskoy'un halefleri I. Vasili (1389-1425) ve II. Vasili (1425-1462) dönemlerinde yeni topraklar elde etmiştir.

Rusya'da yaşanan gelişmelerle beraber İstanbul'un 1453 yılında Türkler tarafından fethinin ve Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından Moskova dünyadaki Ortodoksluk bayrağını devralmış ve kendisini "Üçüncü Roma" olarak adlandırmıştır. "Üçüncü Roma" fikrinin altında yayılmacı bir düşünce yatmışsa da, esas olarak Doğu'da Müslüman yayılmasına karşı getirilen korunma olarak savunulmuştur. Katolik Batı, Türklerin Avrupa'ya ilerlemesine karşı bir savunma inşa etmesi gerektiği için Moskova'nın Bizans'tan devraldığı bu fikri desteklemiş, ardından Moskova Büyük Dükü, Roma İmparatorluğu'nun yasal varisi olmuştur.[174] Böylece, Birinci Roma'yı neredeyse bin yıl geride bırakan İkinci Roma, tarihin değiştirilen bir ürünü hali gelmiş, Akdeniz'den Baltık Denizi'ne giden yollar önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Moskova miras olarak aldığı "Üçüncü Roma" sıfatıyla beraber, dini açıdan kendine büyük bir sorumluluk yüklemiştir. Velikorus ideasındaki din olgusu da bunu hedeflemektedir. Büyük topraklarda hakimiyet kuran Rusların

[173] Орлов, **a.g.e.**, s. 62.
[174] Кагарлицкий, **a.g.e.**, s. 131.

azınlık uluslara bakılmaksızın yegane dini Ortodoksluk olarak ön plana çıkmış ve bu ideada yayılmacı politika izlenmiştir.

15. yüzyılda Moskova'da merkezi bir kontrol sistemi oluşturma süreci devam etmiştir. Merkezi Rus devleti, Kiev Knezliği'nin kuzeydoğu ve kuzeybatı topraklarını ele geçirirken, güney ve güneybatı toprakları Lehistan, Litvanya ve Macaristan'a dahil edilmiştir. Merkezi bir devletin kurulması eğilimi özellikle Altın Orda Devleti ve ardından gelen Kazan, Kırım, Sibirya, Astrahan, Kazak hanlıkları, Litvanya ve Lehistan ile başta olmak üzere diğer bütün dış güçlerle mücadele etme ihtiyacından dolayı hızlanmıştır. Moğol istilası ve Altın Orda Devleti'nin egemenliği Rus topraklarının sosyo-ekonomik gelişimini hızlandırmıştır.[175] Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinin aksine, Rusya'da tek bir devletin oluşumu, feodal bir temelde, Rusya'da geleneksel ekonomi tarzının tam hakimiyeti altında gerçekleşmiştir. Bu durum, Avrupa'da burjuvazi, demokratik yönetim ve sivil toplum oluşmaya başlarken Rusya'da yasaların hakimiyetinden önce serflik sisteminin yerleşmesine ve insanlar arasında eşitsizliğin yaşanmasına neden olmuştur.[176]

Knez II. Vasili'nin halefi III. İvan, Moskova'nın gücüne güvenerek Rusya'nın birleşmesini neredeyse kan akmadan başarılı bir şekilde tamamlamayı başarmıştır. Moskova knezliği ile aynı sosyo-politik yapıya sahip olan Kuzeydoğu Rusya knezlikleri ve Novgorod knezliği Moskova'nın otoritesi altına girmiştir. Ardından diğer knezlikler, 1485 yılında kısa süren bir çatışmadan sonra Tver knezliği ve 1520 yılında Ryazan knezliği de Moskova'ya dahil olmuştur. III. Ivan, Rusya'nın birliğini desteklemedeki başarısından dolayı resmi olmayan "Rus topraklarının toplayıcısı" unvanını kazanmış, bu nedenle Büyük İvan olarak adlandırılmıştır.[177]

Kiev ve Moskova'yı birleştiren şey, her şeyden önce devletin ve kültürün Hıristiyanlık merkezli doğasıdır. Kiev ve Moskova Knezlikleri, Tanrı'nın hükümdarın

[175] Орлов, **a.g.e.**, s. 70.
[176] Орлов, **a.g.e.**, ss. 70-71.
[177] Kort, **a.g.e.**, s. 24.

gücünü kutsadığı ve sınırladığı bir teokrasidir. Bu iki knezlikte de Çar (büyük knez) Tanrı'nın önünde halkından sorumludur.

Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinapol'ün (İstanbul) Türkler tarafından fethedilmesi, son Bizans imparatoru XI. Konstantin'in yaşamını yitirmesi ve III. İvan'ın Bizans imparatorunun yeğeni Zoi Palaiologina ile evlenmesinin ardından, hem Doğu Roma İmparatorluğu'nun arması olan çift başlı kartal, hem de tek büyük Ortodoks güç unvanı Moskova'ya geçmiştir.[178]

Kazin'e (Казин) göre; "Kutsal Rusya, yönetim erkinin "aşağıdan" (demokrasi) ve "yandan" (plütokrasi) çeşitlerini benimsememiş; yukarıdan, yani Tanrı'dan gelen bir yönetim biçimini merkeze koymuştur. Putperestlik inancına sahip olan Birinci Roma, kendini Sezar'ın önderliğinde tanrılaştırmış ve barbarların darbeleri altında kalmıştır. İkinci Roma olan Ortodoks Bizans ise rahiplikten ve krallıktan pratik olarak kendini soyutlamış olsa da, 1439 yılında Katolik Floransa ile işbirliği yapmış ve 14 yıl sonra Türkler tarafından fethedilmiştir. Üçüncü Roma olarak Moskova ise, dini alanda meydan okuma yeteneğine sahip bir devlet olmuş, Ortodoksluğu ve ülke yönetimini, insanları ve kiliseyi, kutsal emaneti ve varoluşu tek bir vücutta birleştirmiştir."[179]

Ortodoks mezhebinin temsilcisi görevini alan Moskova'nın önündeki bir diğer görev de Rusları Tatarlardan ayırmak olmuştur. Ancak özünde Moskova liderleri bu görevi iki yönlü olarak yorumlamışlardır. İvan Kalita döneminde, Rus topraklarını Moskova etrafında toplama fikri devletin yararına olacak şekilde çizildiyse de, Dimitri Donskoy bu görevi tek dinin etrafında toplanacak şekilde düzenlemiştir. Moskova'daki devlet yönetimi, Tanrı'nın emrettiği vazifeleri yerine getirme üzerine kurulmuştur. Nitekim Moskovalıların gözünde Üçüncü Roma'nın ontolojisi bundan ibarettir. Rusya'da devlet iktidarı fikri dine dayalıdır ve bu nedenle çarın Tanrı'nın hizmetkarı olarak görevini sürdürmesi gerekir. Toprakların ve halkın yönetimi din olgusu gözetilerek sürdürülmüştür.

[178] Казин, **a.g.e.**, s. 28.
[179] **A.g.e.**, s. 29.

III. İvan, Rus knezliklerini Moskova bünyesine katarken, Rus olmayan devletleri de Moskova'nın sınırlarına dahil etmek için uğraşmıştır. İvan'ın hedefinde, büyük prens olmadan önce parçalanmakta olan Altın Orda Devleti'nin Kazan Hanlığını Moskova bünyesine katmak olmuştur. Moskova'nın doğu sınırını güvence altına almak için 25 yıllık bir süre boyunca Kazan'a karşı bir dizi askeri sefer düzenleyen İvan, nihayetinde Kazan'ı vasal devlet haline getirmiş ve Kiev'in düşüşünden 240 yıl sonra, 1480 yılında Altın Orda'ya bütün bağlılığından vazgeçerek Rusya'nın bağımsızlığını resmen yeniden sağlamıştır.[180]

Bununla beraber İvan, Litvanya ile olan çatışmalar sonucunda sınırlarını batıya doğru genişletmiş ve Kiev da dahil olmak üzere eskiden Kiev Knezliği'ne ait olan toprakların büyük çoğunluğunu fethetmiştir. Kırım Tatarlarıyla yapılan ittifaklar sonucunda İvan, yönetimde kaldığı 43 yıl boyunca Rusya'yı bir bütün hale getiren, toprakları büyük ölçüde genişleten, Velikorus ideasını yücelten ve bu idea doğrultusunda politika izleyen, Rus Ortodoks Kilisesi'ni yücelterek Ortodoksluğu ülke içinde yeniden dirilten, Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından Moskova'yı dini, mimari ve kültürel açıdan Üçüncü Roma yapan ve Rusya'da mutlakiyetçiliğin temelini atan idareci olmuştur.

III. Vasili, babasının başladığı işi devam ettirmiş ve III. İvan gibi -hatta bazı hususlarda ondan daha fazla- mutlak ve müstebit bir hükümdar olmaya çalışmıştır. Moskova'nın hakimiyetine henüz alınamayan iki knezlik Pskov ve Ryazan Knezliklerini Moskova'nın bünyesine katmıştır. Moskova Rusya'sı bir "Velikorus" (Büyükrus veya sadece Rus) devleti haline gelmiş oldu. Kiev ve Dnepr çevresinde yaşayan Ukraynalılar zaten hem dil, hem kültür bakımından Moskova Ruslarından epey farklı idiler; Smolensk eyaletinden itibaren Dnepr ve Berezina nehirleri arasındaki Beyaz Ruslar, kuvvetli bir Leh-Katolik tesirine maruz kaldıklarından "Velikorus"lardan epey farklı idiler. Bu suretle, III. Vasili zamanında Rus Devleti,

[180] Kort, **a.g.e.**, s. 26.

tarihinin ilk merhalesini bitirmiş oluyordu.[181] 1533 yılında III. Vasili, tahtın varisi olan oğlu IV. İvan (Korkunç İvan) henüz üç yaşındayken hayata veda etmiştir.

Boyarlar ve metropolitlerin yönetimi altında büyüyen IV. İvan, 13 yaşındayken hükümranlık haklarını iddiaya başlamış, 16 yaşını bitirince metropolit ve boyarlara evlenmek ve "Çarlık tacını" giymek niyetinde olduğunu bildirmiştir. Evlenmesinden önce, 1547 yılının başında, tahta çıkış merasimi yapıldı; Uspenski Katedrali'nde bu münasebetle -Rus tarihinde ilk defa olmak üzere- bir Moskova büyük knezi "Çar" unvanını aldı ve "Çarlık tacını" metropolitin elinden giydi. Buna müteakip IV. İvan, Moskova Çarı sıfatıyla hakimiyet sürmeye başladı.[182] Çarlık unvanı artık Rusya hükümdarına sınırsız otokratik güç vermiştir. Kendini bütün Rusların çarı olarak ilan eden İvan, Ortodoks Kilisesi'nin otoritesi ve Bizans İmparatorluğu'nun mirasına sahip çıkmış, Rusya için diğer bütün devletlerin saygı duyması gerektiğini ve aslında bilinenden daha büyük bir güç olduğunu vurgulamıştır.

Korkunç İvan dönemi genellikle despotik olduğu için olumsuz karşılanır, ancak onun Rus tarihindeki yeri oldukça önemlidir. Çar IV. İvan göreve gelmesinin ardından boyarların etkisini sınırlandırmak için kilise mensupları da dahil olmak üzere çeşitli sınıflardan üst düzey kişilerle meydana getirdiği Seçilmiş Konsey'i kurmuş ve önemli reformlar gerçekleştirmeye başlamıştır. Çarın bir diğer yeniliği ise, köylüler dışındaki tüm sosyal sınıflardan üyeleri içeren "Zemski Sobor" adlı atanmış bir meclisin kurulmasıdır. 1550'lerde Yeni Kanun Düzenlemesi ya da "Çar Kanunnamesi" adı verilen kanunlar yürürlüğe girmiş ve ileriki yıllarda bunu askeri, vergi ve yerel yönetim reformları takip etmiştir. İvan aynı zamanda yeni bir askeri güç olan streltsi (atıcılar) saray muhafızını kurmuş ve Rus ordusunun ilk daimi birliklerini oluşturmuştur.[183] Çarın yönetiminin ilk yılları daha verimli bir hükümet sağlamak ve otokratik yönetimin hizmetinde devlet güçlendirmek için tasarlanmıştır.[184]

[181] Kurat, **a.g.e.**, ss. 126-137.
[182] Kurat, ss. 144-145.
[183] Kort, **a.g.e.**, s. 33.
[184] Kort, **a.g.e.**, s. 35.

İvan'ın dış ilişkilerde yürüttüğü politika ilk başlarda başarılı bir şekilde ilerlemiş, ordusunu ilk başta 1552 yılında doğuya, Volga Nehri'ne ve Kazan Hanlığına doğru göndermiştir. Bölgede Rusların elde ettiği zaferler İvan'ı son derece popüler hale getirmiş ve Rusların gözünde en büyük liderlerden biri olmuştur. Kazan'da yürüttüğü mücadelenin ardından Moskova'ya dönen İvan, ileride Moskova'nın da sembolü olacak meşhur Aziz Basil Katedrali'ni inşa etmiş ve zaferini kalıcı kılmıştır. Kazan'ın fethi, güneydoğuda Astrahan'ın fethiyle devam etmiş ve aşağı Volga bozkır bölgesi Rus halkının yerleşimine açılmıştır. Rus olmayan halkların Moskova'nın kontrolü altına girmesi, Rusya'nın bir imparatorluğa dönüşmesinin başlangıcı olmuştur. Bu süreç batıda Lehistan sınırına, doğuda Sibirya ve Pasifik Okyanusu'na kadar uzanacak olan fetihlerin başlangıcını oluşturmaktadır.[185]

İdil Bulgar devletiyle İslam'ı kabul eden İdil-Ural bölgesi, daha sonra Cuci Han'ın oğlu Batu tarafından kurulan Altın Orda devleti hükümdarı Berke Han'ın (1256-66) Müslüman olmasıyla tamamen İslam kültürüne dahil olmuştur. Altın Orda Devleti'nin bölünmesinin ardından ortaya çıkan Sibirya, Kazan, Kırım, Kasım ve Astrahan Hanlıkları ortaya çıkmış ve Velikorus ideasındaki Rusya bu hanlıkları ele geçirmeyi kendine görev edinmiştir. Altın Orda'nın temsilcisi konumuna gelen Kazan Hanlığı, Rus Devleti'nin birinci güvenlik sorunu haline gelmiş ve mücadele bu bölge üzerinde yoğunlaşmıştır. Rus tarihçiler Kazan'a yönelik işgalin gerekçesini Kazan Hanlığı'nın Hristiyan azizlerini ve Rusları aşağılayan saldırılarını göstermektedirler. Çar IV. İvan Kazan'ı istila edince Moskova ve bütün Rusya'da kiliselerde dualar edilip ayinler düzenlenmiştir.[186]

Dördüncü İvan'ın Kazan için verdiği mücadele tam 7 yıl sürmüş, bu seferler sırasında dağlı halklar olarak nitelendirilen Mari, Çeremiş ve Çuvaş toprakları da istilaya uğramıştır. Ruslar doğuya Türk illerine yürüyüşünde ilk olarak Çuvaşlarla karşılaşmıştır. Bu karşılaşma 1551'de Çuvaşların, Kazan Hanlığı'ndan ayrılmasıyla ve Rus Devleti'ne ilhak edilmesiyle neticelenmiştir. Çuvaşların maddi ve manevi kültürü

[185] Орлов, **a.g.e.**, ss. 80-81.
[186] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 107-110.

bu tarihten itibaren artık Rusların etki sahasında kalmıştır. Ruslar Çuvaşların topraklarını işgal ettikten sonra daha da ileri gitmiş, Kazan Hanlığı'nın bütün topraklarını ve sonraki tarihlerde doğudaki Türk topraklarının büyük bir kısmını işgal etmiştir. Çarlık Rusyası XVI. yüzyılın ortalarından başlayarak, yeni ele geçirdiği topraklarda gayri Rus halka karşı sömürü politikası izlemiştir. Onları zorlayıcı metotlar kullanmak suretiyle Hristiyanlaştırmak ve Ruslaştırmak istemiştir. Çuvaşların (Türk boyu) da içinde bulunduğu Orta İdil halkına karşı, Rusya'nın sömürü yöntemlerinden biri, gayri Rus milletlerin Hristiyanlaştırılması olarak ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık, Çarlığın Rus olmayan milletlere karşı kullandığı eritme yöntemlerinden biri olmuş ve Ruslaştırmanın ön şartı olarak değerlendirilmiştir.[187]

Rusların 16. yüzyılın ortalarından itibaren Türk illerinde yayılma süreci başlamıştır. Bu süreçte Çarlık Rusya, Rus Ortodoks Kilisesini de yanına almış, onunla işbirliği içinde bulunmuştur. Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rusya'nın doğusunda Slav olmayan milletlerle ilk önemli karşılaşması ve onları hakimiyet altına alması bir Ortodoks zaferi olarak görülmüştür. Rus işgaliyle, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İdil-Ural bölgesinde yaşayan Türk boyları milli, dini ve kültürel yönden şiddetli bir Rus baskısı ile karşılaşmıştır.[188] 1552 yılında Kazan'ın düşmesiyle Orta İdil'deki M.S. 6. yüzyıldan beri devam edegelen Türk hakimiyeti nihayete ermiştir.[189]

Korkunç İvan Kazan üzerine savaşını, Haçlı Seferi gibi kilise için yapmıştır. Savaş kampanyasından önce o, Hıristiyanlık ve kutsal kiliseler için üzüntü duyduğunu açıklamış, zaferden sonra, Rusya'nın yeni üyeleri gerçek Tanrıyı bilsinler ve kendileriyle ebediyete kadar Kutsal Üçleme'ye dua etsinler istemiştir. İvan, şehre girdikten sonra, Hıristiyanlık adına faaliyetlere başlamış, hemen bir kilisenin temelini atmış, yapılacak yeni kiliseler için yer göstermiş, birkaç manastır yapılmasını sağlamış ve bütün Müslümanların şehir dışına atılmasını istemiştir.[190] Yeni yerleşim yerlerine kurulan manastırlar, Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinin uygulanmasında ve Ruslaştırma

[187] Durmuş Arık, **Hıristiyanlaştırılan Türkler Çuvaşlar**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2012, s. 221.
[188] Arık, **a.g.e.**, s. 219.
[189] Topsakal, **a.g.e.**, s. 111.
[190] Arık, **a.g.e.**, s. 219.

politikalarının yürütülmesinde birer üs olmuştur. Bu manastırlar, Çarlık Rus idaresine sadakatle hizmet etmiş ve İdil bölgesindeki Çuvaş, Tatar, Mari, Mordva gibi Rus olmayan (Fin, Ugur, Türk) halka ait büyük araziler ve alanlar Hıristiyanlık adına kullanılmak için zorla alınmıştır.[191]

Akdes bu durumu şöyle aktarmıştır: "Kazan Hanlığı'nın Ruslar tarafından ele geçirilmesiyle, Rusya tarihinde yeni bir devir başlamaktadır. Kazan uzun zaman Rusların İdil boyunca Hazar denizi istikametinde ilerlemelerine ve Aşağı Ural sahasında yayılmalarına en büyük engel teşkil etmişti, ancak Kazan'ın düşmesi ile, Rusların geniş ölçüde Türk illeri üzerinde yayılmalarına yol açmıştır. Rusya'nın yalnız Rus milletinden müteşekkil bir devlet olmaktan çıkıp çeşitli milletlere hakim bir imparatorluk olma yolunu tutması ancak Kazan Hanlığı'nın zaptıyla mümkün olmuştur. Kazan'ın düşmesi Rusya'nın devlet sınırlarının pek kısa bir zamanda Hazar denizi kıyılarına ve Kafkaslara varıp dayanmasına imkan verdiği gibi, Ural sahası da Rusların eline geçmekle Sibirya ve Türkistan istikametinde de Rus yayılışına geniş imkanlar açmıştır. Bu tarihten sonra Ruslar Türk topraklarında devamlı olarak ilerlemişler ve 19. yüzyıla kadar bütün alanı istila etmişlerdir."

Rus Tarihçi Hovanskaya ise Kazan ihtilalini şu şekilde özetlemiştir: "Kazan Hanlığı'nın ilhakı, hem Moskova Rusyası hem de Volga bölgesindeki halklar için ilerici ve muazzam bir tarihsel öneme sahiptir. Kazan'ın fethinin gerçekleştiği günden beri hem Rus hem de Tatar halkı beraber olarak güçlenmiş ve ortak düşmanlara karşı mücadeleye koyulmuşlardır. Bu kardeşçe ittifak, devrimci hareketlerde de şekillenmiş ve nihayet Sosyalist Ekim Devrimi'nde ve sosyalist insanın gelişmesinde de etkili olmuştur.[192]

Korkunç İvan Kazan'a yönelik yürüttüğü seferleri Rus topraklarını genişletmenin yanı sıra Ortodoksluğu geniş alanlara yayma ideası da gütmüştür. Kazan'ın işgalinden hemen sonra İvan, Rus himayesine giren ve Rus olmayan

[191] **A.g.e.**, s. 217.
[192] Константин А. Руденко, **Историко-Археологический Очерк О. С. Хованской, Осада и Взятие Казани в 1552 году**, Казань, Изд-во МОиН РТ, 2010, ss. 101-102.

milletlerin Ortodoksluğu benimsemesi için çok uğraş göstermiştir. Bu görüşe ruhban sınıfı ve Rus halkı da dahil olmuş ve toplu bir şekilde faaliyet yürütülmüştür. Seferler sırasında kiliselerde din adamları ve Rus halkı, zafer elde edilmesi için toplu ayinler düzenlemiş ve dualar etmişlerdir. Kazan'ın alınmasının ardından bu bölgeyi Hıristiyanlaştırma ve dini merkez haline getirme çalışmaları ivme kazanmış ve gayri Rus milletler Hristiyanlaştırılmıştır. Kazan'da piskoposluk idaresi açılmış ve bölgeye yoğun bir Hristiyan nüfus nakil edilmiştir.

Bu süreçte Kazan'da Müslümanların çıkardığı ayaklanmalar Rus orduları tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış, Kazan şehri Müslümanlara yasaklanmış ve Kazan Gölü'nün yanına sürdün edilerek Müslümanlara özgü bir mahalle kurulmuştur. Kazan ve Sviyajsk yakınlarına bölgeyi Hıristiyanlaştırma amacıyla (1555-1557) Çeboksarı, Kokşaysk, Laişev ve Tetuşi şehirleri kurulmuş ve batı ve kuzeyde kalan Rus nüfusu korunmaya çalışılmıştır. Yeni şehirlere yeni gelen Rus göçmenler yerleştirilmiş, yeni göçmenler de Rus olmayan yerli ahaliyi baskı altına almıştır. Kazan ve çevresindeki Müslüman ve putperest halkın Hıristiyanlaştırılması için en önemli gerçeğin manastırlar olacağını fark eden IV. İvan, yeni istila edilen bölgelerde manastırlar inşa ettirmiş ve manastırlar için büyük araziler tahsis ederek maddi yönden sınırsız imkanlar vermiştir. Rus devleti kurduğu bu manastırları farklı dinden ve dilden olan Kazan halkı üzerinde zaferini pekiştirecek en iyi ve güvenilir yol olarak görmüş, bu nedenle misyon kurumları her yönüyle desteklenmiştir. Devlet manastırları bir taraftan maddi yönden destekleyerek bolluk içinde yaşamalarını sağlamış, yeni topraklar bağışlayarak, gelen Rus köylülerine uygun yerleşim alanları açmış, diğer yandan onlara "dokunulmazlık payesi" vermiştir.[193]

Rus olmayan halkların Hıristiyanlaştırılması ilk önce Fin-Ugor kavimlerinden olan Komilere uygulanmıştır. Rus siyasal stratejisi, Kazan Hanlığı'nın istilası ve İdil boyu halklarının Hıristiyanlaştırma politikası olarak belirmiş ve bu strateji dini merkezli kilise devlet yapısının temelini teşkil etmiştir. İdil boyunda yaşayan halkları Hıristiyanlaştırma politikasında 1526-1542 yılları arasında Novgorod arhiyepiskoposu, 1542-1563 yılları arasında ise Moskova ve bütün Rusya'nın

[193] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 117-121.

metropoliti olan Makariy önemli rol oynamıştır.[194] 1555 yılında, Kilisenin üst düzey idarecileri bir toplantı düzenlemiş ve toplantıda; Hıristiyanlığın geleceği için Kazan bölgesine bir başpiskopos ve biri Kazan'a, diğeri Sviyajsk'a olmak üzere iki başrahibin atanması, Kazan başpiskoposunun, Novgorod başpiskoposundan sonraki sırada yer alması ve Kazan başpiskoposluğuna, İvan'ın güvenini kazanmış olan Guriy Rugotin'in getirilmesi kararlaştırılmıştır. Guriy'in misyoner faaliyetlerini yürütürken dikkat etmesi gereken bazı hususlar IV. İvan tarafından kendisine bildirilmiştir. İvan, ilk Kazan başpiskoposu Guriy'e halkın vaftiz olması yönünde kolaylık sağlanması, onların korkutularak değil, sevgiyle vaftiz edilmesini emretmiştir. Guriy'nin Kazan'a varışı 1555'ten 1576'ya kadar sürecek ilk kitlesel Hıristiyanlaştırma dalgasını başlatmıştır. Kazan piskoposluğu Kazan ve Astrahan hanlığının bulunduğu bölgede Çarlığın istila ve sömürü politikalarında en büyük yardımcısı olmuştur. Hıristiyanlaştırma faaliyet-lerini kolaylaştırmak için Çar başpiskoposa özel yetkiler vermiştir. Bu bölgede, Kazan Başpiskoposu Guriy Moskova Hükümetinin özel vekili olmuş, voyvodaların (Eski Rusya'da ordu komutanı ve şehir valisi) faaliyetlerini kontrolden, onların mahkeme kararlarını iptal etmeye varıncaya kadar çok geniş yetkilere sahip bulunmuştur.[195] Guriy'in 1576 yılına kadar sürdürdüğü Hıristiyanlaştırma kampanyası ile kitle halinde bölgedeki Rus olmayan milletlerin din değiştirmesi sağlanamamakla birlikte bu ilk teşebbüs Kreşçeniye (Kreşin/Vaftizliler) adı verilen grupların ortaya çıkmasına yol açmış, bunlar bölgedeki diğer Türklerden, almış oldukları Rus adları ile ayrılmıştır.

Misyonerlik faaliyetleri 1584-1613 yılları arasında duraklamıştır. Bu duraklama yanında Çarlık ve Rus Ortodoks Kilisesi misyoner faaliyetlerinde yeni bir arayış içine girmiş, bu amaçla İdil Ural bölgesindeki Müslümanları ve diğerlerini Hıristiyanlığa çekebilmek için idari ve ekonomik tedbirlere başvurmuştur. Bu tedbirler Hıristiyanlığı kabul etmeyenlere baskı; Hıristiyanlığı kabul edenlere ödüllendirme gibi uygulamaları içermiştir.[196] İşgal edilen yerlerde Hıristiyanlığı yaymak için Çarlık idaresinin sağladığı maddi desteklerle bu bölgede hemen manastırlar, kiliseler ve

[194] **A.g.e.**, ss. 124-125.
[195] **A.g.e.**, ss. 223-224.
[196] **A.g.e.**, ss. 229.

okullar açılmaya başlanmış ve daha sonra bunların sayısı artarak devam etmiştir.[197] Bundan sonra bölge halkının zorla Hıristiyanlaştırılmasına başlanmıştır. Ancak bu uygulamalar çeşitli isyanlara yol açmış, Hıristiyanlığı kabul etmeyenlerin ise yurtlarından göç ettirilmesi sağlanmıştır.

Yaşanan bütün bu gelişmeler Velikorus politikasının en bariz örnekleri sayılmıştır. Astrahan'ın fethi Rusya'nın Kuzey Kafkasya'ya ilerlemesine katkıda bulunmuş, fethedilen topraklara görkemli dini yapılar inşa edilmiş, Ortodoks misyonerlerinin aktif çalışmalarına izin verilmiş ve yerel yöneticiler Rusya vatandaşlığına geçirilmiştir. Bu dönem sadece Kırım Hanlığı Rusya için güçlü bir rakip olarak kalmış ve İvan'ın ardından Kırım'la yaşanan mücadele bir yüzyıldan fazla sürmüştür.

İvan'ın ölümünden sonra oğlu Sibirya'ya doğru genişleme devam etmiştir. Oğlu Fedor 1584-1598 yılında ülke yönetimini ele almış ve bu süreçte en sarsıntılı zaman tahtın varisi ve hükümdar hanedanının son erkek üyesi olan kardeşi Dmitri'nin 1591 yılında açıklanamayan ölümü olmuştur. Bu ölüm üzerine Godunov bütün şüpheleri üzerine çekmiş ancak 1598 yılında Fedor da çocuksuz olarak hayata veda edince Rurik Hanedanlığı'ndan kimse kalmamış ve Zemski Sobor tahtın yönetimini ve çarlık sıfatını Boris Godunov'a (1598-1605) vermiştir.[198]

Fedor varis bırakmadan ölünce tahtı ele alan Çar Boris ile başlayan ve 7 sene devam eden bu süreç "Karışıklıklar Devri" diye adlandırılmaktadır. Bu süre zarfında Rusya İsveç ve Leh tehditlerine maruz kalmış, işgal edilmiş bölgelerin Rus olmayan halklarının isyan hareketleri baş göstermiştir.

Çar Şuyski, 1610 yılında tahttan sürülmüş ve Moskova'da boyarlar yönetimi ele geçirmiştir. Ardından Rusya dibe vurmuş ve boyarlar, askerler ve Moskova ahalisi tarafından alınan acele kararlar neticesinde 1610 yılında Lehistan kralının oğlu

[197] **A.g.e.**, ss. 224-225.
[198] Kort, **a.g.e.**, s. 40.

Vladislav çar olarak seçilmiştir. Bunun ardından Leh kuvvetleri Moskova'ya girmiş ve Kremlin'i işgal etmişlerdir. Bu süreçte Smolensk Lehliler, Novgorod ise İsveçliler tarafından ele geçirilmiş ve 1611 sonbaharında Rusya'nın batı kısmı tamamen Moskova'nın kontrolü altından çıkmıştır.[199]

1611 sonbaharında Moskova'nın Lehlilerden nasıl kurtarılması gerektiğini düşünen halk ve bütün şehirler bir olarak Nijni-Novgorod'daki azalar arasında bulunan Kozma Minin isimli tüccar Moskova ve Rusya'nın kurtarılması için yapılacak harekete ön ayak olmayı üstlenmiştir. Minin ile beraber, 1611 sonbaharındaki Moskova'daki sokak muharebeleri sonrası 1612 yılında Kremlin tekrar Rusların kontrolü altına girmiş ve Moskova Leh işgalinden kurtarılmıştır.[200]

17 Nisan 1612 yılında Rusya'nın Yaroslavl kentinde yürütülen mücadele esnasında yurdun dört bir köşesinden, tüm sosyal ve etnik gruplardan oluşan kişilerin katılımıyla Moskova bölgesindeki bütün şehirlere talimat gönderilerek Büyük Rusya'nın (Velikorus) doğduğu açıklanmıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda yaratılan bu devlet, günümüzde silah zoruyla ve savaş antlaşmalarıyla harabeye dönmüş, merkezi yapıları ise uzun yıllar süren çatışmalar nedeniyle tahrip edilmiştir. Minin ve Pojarski'nin öncülük ettiği hareket sadece Moskova'yı Lehlilerin elinden kurtarmakla kalmamış, Velikorus'un temelini de atmıştır. Nitekim 1612 yılı Büyük Rusya'nın kuruluş yılı olarak sayılmaktadır. Yaroslavl'da toplanan konsey sonucunda Minin ve Pojarski'nin öncülük ettiği Velikorus ideası, inançları ve milliyetleri ne olursa olsun ülkenin tüm insanlarının ortak devlet iradesi altında birleşmesini hedeflemiştir.[201]

Velikorus terimi, 15. yüzyılda Moskova Knezliği döneminde III. Vasili tarafından devletin büyüklüğünü belirtmek için kullanılmış, Korkunç İvan döneminde ise bu gelenek devam ettirilmiştir. "Büyük Rusya" terimiyle millet, din ve dil ayrımı yapmadan ülkenin tüm halklarının birliği kastedilmiş, ancak dini açıdan Ortodoksluk ön planda tutulmuştur. Rus yazar Bordanov'a göre "Velikorus'un bir diğer özelliği,

[199] Kort, **a.g.e.**, s. 41.
[200] Kurat, **a.g.e.**, ss. 207-209.
[201] Богданов, **a.g.e.**, s. 15.

büyük devletin her bireyi tarafından Rus demokratik ilkelerine uygun olarak yeniden kurulmasını ifade etmesidir. Eski Rusya'da, Rus inancını ve yasalarını yabancı milletlere, özellikle Slav olmayan Fin, İskandinav ve Türk boylarına dayatma söz konusuyken, Velikorus'ta Slav olmayan uluslar kendi inançlarını, yasalarını ve yönetimlerini korumuşlardır".[202] Moskova devleti ve Velikorus tebaası bütün farklılıklara rağmen eşit kabul edilmiştir.

Buna karşın İlyas Topsakal'ın Rus arşivlerine dayanarak aktardığı bilgilere göreyse Çar Aleksey Mihayloviç'in koyduğu kanunda, vaftiz edilmiş anlamında kullanılan Kreşinlerin Müslüman Tatarlarla ayrı ayrı topraklarda ikamet etmeleri kararlaştırılmış, Ruslar kendi işlerinde vaftizsiz işçiler çalıştırırsa onların ağır cezalara çarptırılması gerektiği vurgulanmıştır.[203] Verilen cezalara ek olarak, Tatarlardan birisi Ruslardan birisini zorlama veya kandırma suretiyle Müslüman yaparsa idam edilmesi veya ateşe atılması emredilmektedir. Kanunnamenin 42. metninin, 16. bölümünde ise, Tatarlar ve Mordvanlıların ellerindeki toprakların alınıp Ruslara verilmesi hükmü bulunmakta, bu hüküm "Ortodoksluğu kabul eden Rus olmayanlara uygulanamaz" istisnasını da beraberinde taşımaktadır. Böylece Ortodoks olmayı kabul eden boyar, mirza, Tatar, Mordva, Çuvaş, Çeremiş ve Votyak uluslarının topraklarına el konulmamıştır. Bu da bölgedeki Müslüman ve putperest ahalinin malının elinden alınıp Ortodoks olanlara verilmesi sonucunu doğurmuştur.[204]

1681 yılında Çar Fyodor Alekseyeviç döneminde ise yeni bir emir yayınlanarak bütün Tatarların toprak ve mallarını ve ayrıca kimlerin vaftizli, kimlerin vaftizsiz olduğunun yazılı kayda geçmesi istenmiştir. Aynı zamanda haçlanmayı kabul edenlerin köle olmaktan kurtulacağı ve yeni kreşin olanların, kreşin olmayan akrabalarının varlıklarına da sahip olabilecekleri duyurulmuştur. Nitekim devletin aldığı bu önlemler, çok kısa bir sürede binlerce Tatar ve mirzanın para, toprak ve mirasa konmak için Kreşin olmasına sebep olmuştur.[205] Petro dönemindeki 17 Mart

[202] **A.g.e.**, s. 20.
[203] Topsakal, **a.g.e.**, s. 144.
[204] **A.g.e.**, ss. 144-145.
[205] **A.g.e.**, ss. 145-146.

1686 tarihli fermanla vaftiz olmuş yeni Hıristiyanlar mal varlıklarını Hıristiyan olan çocuklarına veya akrabalarına bırakabilmiştir.[206]

2.2. İmparatorluk Döneminde Rusya (1689-1856)

18. yüzyıl başladığında Rusya, Avrupalılar tarafından hala Moskova Rusyası olarak bilinmiş; uzak, geri kalmış, Asyalı, yabancı ve çok az insanın ziyaret ettiği bir bölge olarak nitelendirilmiştir. Yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Rusya büyük bir Avrupa gücü olarak tanınmış, despotik bir yönetimi ve toprak köleliği düzenine sahip özellikleri olmasına rağmen Avrupa tarafından kabul görmüştür.

Günümüzde Batılılaşma olarak bilinen süreç doğrultusunda Rusya üzerinde Avrupa'nın etkisi büyümüş ve yüzyıl boyunca devam etmiştir. Bununla birlikte iki zıt kutupta yer alan Büyük Petro (1682-1725) ve Büyük Katerina (1762-1796) imparatorluk dönemine damga vuran önemli kişilerdir. İki hükümdarın "Büyük" lakabının ötesinde pek çok ortak noktası olmuştur. Her birinin saltanatı Avrupa modellerine dayanan bir iç reform çağıdır. Petro'nun kurduğu ve Katerina'nın büyük özen gösterdiği Petersburg şehri her iki dönemde de ülkeye başkentlik yapmıştır. Buna karşın Kort'a göre "her iki hükümdar da köylülüğün üzerine yük olan serflik sistemini ve ulusun üzerine baskı uygulayan otokrasiyi Rusya'da güçlendirerek ülkeyi tamamen başarısızlığa itmiştir."[207]

İki hükümdar arasında bir takım farklılıklar da söz konusudur. Petro'nun yönetimi altındayken Rusya'daki birçok kurumda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Petro, modern Rus devletini yaratan isim olmuştur. Kendisinden önce çarın kişiliği ve hükümet arasında bir ayrım yokken, Petro bu ayrımı ülkesine getirmiştir. Aynı zamanda hükümetin faaliyetlerini ulusal yaşamın birçok alanında genişletmiştir. Modern Rus ordusunu kurmuş, Rusya'nın ilk büyük sanayi üssünü oluşturmuş ve ülkenin elitlerini Batı'nın gelenek ve alışkanlıklarını benimsemeleri için zorlamıştır.[208]

[206] Arık, **a.g.e.**, s. 231.
[207] Kort, **a.g.e.**, s. 46.
[208] **A.g.e.**, s. 47.

Çariçe II. Katerina ise her daim kendine has bir stil sahibi olmuştur. Rusya'nın sınırlarını genişletmiş, Petro'nun ardından başkent Petersburg'u yeni ve modern binalarla güzelleştirmiş, ülke genelinde sanata öncelik vermiş, Voltaire ve Diderot gibi ünlü Fransız aydınlanma düşünürlerini ülkesine davet ederek onlarla yakın ilişkiler kurmuştur. Nitekim Katerina'nın yürüttüğü politikalar ve faaliyetler ülkedeki önemli kurumlarda yapısal değişiklikler içermemiştir. 1695 yılındaki ilk Azak seferi, Rusya'nın güçlü bir ordu ve donanma eksikliği nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış, ancak aynı yıl daha güçlü bir donanma kuran Petro Azak Kalesi'ni bir sene sonra ele geçirmiştir.[209]

Petro'nun saltanat dönemi, ülkede radikal dönüşümlerin yaşandığı ve Rusya'yı Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri seviyesine yükseltmek için tasarlanmış modernizasyon sürecinin başlatıldığı tarih olarak kayıtlara geçmiştir. Reformlara ağırlık veren çar, kalkınma için yenilikler belirlemiş ve ülkenin yüzyıllar içindeki geleceğinin kaderini belirlemiştir.

I. Petro radikal ve devrimci bir dönüşüm yolu seçmiştir. Ruslar bunu "yukarıdan devrim" olarak nitelendirmektedir.[210] Petro, Rusya'yı Avrupalılaştırma görevini üstlenmiş ve bunu yapmak için de o dönemin en gelişmiş ülkeleriyle güçlü bağlar kurması gerektiğini bilmiştir. Bu nedenle periyodik olarak sınır devletleriyle savaşmayı sürdüren Rusya, karayolu ağının olmaması nedeniyle, deniz yolunu geliştirme yoluna gitmiştir. Denizlerde ilerleme, İngiltere, Hollanda, Fransa, İspanya ve diğer Avrupa ülkeleriyle doğrudan temasların kurulmasını mümkün hale getirmiş, sonuç olarak devletin tüm kaynakları bu görevin çözümü için harcanmıştır.

Petro, üretim, sanayi, askeri kalkınma, kıyafet ve eğitim alanında değişiklikler yapmış, tüm memurların saç ve sakalını düzgün bir şekilde kesmesini istemiş ve bu kurala uymayanlardan vergi almıştır. Reformlara hız kesmeden devam eden Petro,

[209] Сергей В. Соколов, Константин Д. Бугров, **История России: Краткий Курс,** Екатеринбург, Изд-во Урал. ун-та, 2018, s. 48.
[210] Кузнецов, Медведев, **a.g.e.**, s. 156.

1700 yılında önemli bir devrim yaparak Rus takvimini değiştirmiş, Gregoryen takvimi yerine Jülyen takvimi benimsemiştir. Ülkede fabrikaların kurulmasına ağırlık vermiş, Rusya'nın süngülü ve çakmaklı tüfeklerden ağır silahlara kadar her şeyin üretilebilmesi için demirhane, barut fabrikaları ve diğer fabrikalar kurulmuştur. 1701 ve 1704 yılları arasında Urallarda inşa edilen fabrikalar nedeniyle bölge ağır sanayi merkezi haline gelmiş ve Rusya'da sanayileşmenin ilk büyük adımları atılmıştır.[211]

10 yıldan beri süregelen çabanın ardından Rusya, Avrupa'da Fransa'nın ardından en güçlü ikinci orduya sahip bir ülke ve o kadar da güçlü bir donanmaya sahip ülke haline gelmiştir. Nitekim 1714 yılında İsveç donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmış ve bu zafer dünyanın en güçlü deniz gücü olan Britanya'nın endişelenmesine sebebiyet vermiştir. Petro'nun askeri reformları, diğer ekonomik ve idari reformları da beraberinde getirmiş ve Rusya Orta Asya, Avrupa ve Balkanlarda yayılmacı politikalarına hız kesmeden devam etmiştir.[212]

Devlet bütçesinin %90'ını ordu için ayıran Petro'nun en büyük tek zaferi Kiev'in güneydoğusundaki Poltava adlı bölgede İsveç ordusunu bozguna uğratmıştır.[213] Petro, 1709 yılındaki elde ettiği zaferin ardından Kazak isyanını da bastırmış ve Kazak özerkliğini ciddi bir şekilde sınırlandırmıştır. 1721 yılında Büyük Kuzey Savaşı'nın son barış antlaşması olan Nistat Antlaşması imzalanmış, antlaşmanın sonunda Doğu Baltık kıyısındaki tüm İsveç topraklarını ele geçirmiş ve ilerde Rusya'nın başkenti olacak Petersburg şehrini inşa ettirmeye koyulmuştur. Bu antlaşmayla beraber Petro resmen Büyük Petro ve İmparator Petro unvanlarını almıştır. Bu durum da Rusya'nın imparatorluk döneminin başlangıcını işaret etmektedir.[214]

Gerçekleştirdiği birçok reforma uygun olarak yeni bir kent kurma çabasında olan Petro, Avrupa'daki şehirlerden etkilenerek Petrograd, bugünkü adı ile St.

[211] Kort, **a.g.e.**, s. 52.
[212] **A.g.e.**, s. 52.
[213] Орлов, **a.g.e.**, s. 135.
[214] Kort, **a.g.e.**, ss. 52-53.

Petersburg'u inşa ettirmiştir. Petro, Rusya'yı modernleştirme çabasını hem sembolize edecek hem de Rusya'yı batıya doğru açacak yeni bir başkent istemiştir. Baltık Denizi kıyısında Neva Nehri üzerinde bulunan Petersburg şehri 1703 yılında resmen kurulmuştur. Şehrin kurulması için çalışan işçiler çok güç koşullar altında hayatlarını idame ettirmişlerdir. Kanalların kazılması ve etrafındaki toprağın yükseltilmesi gerekmiş, gerekli olan kazma ve küreklerin yeterli sayıda mevcut olmaması nedeniyle bu iş genel olarak elle yapılmıştır. Şehrin kuruluş aşamasında en az 30.000 işçi hayatını kaybetmiş, bu nedenle kemiklerin üzerine inşa edilmiş bir şehir olarak adlandırılmıştır.[215] Petro şehri istediği gibi inşa etmek için Avrupa'dan seçkin ustalar getirmiş, şehri büyütmüş ve 1712 yılında başkent yapmıştır. Kuzeyin Venedik'i olarak adlandırılan Petersburg şehri çok sayıda kanal üstüne kurulmuş ve Batı mimarisini örnek almıştır.

Ekonomi, siyaset, dış ilişkiler, savunma, din, sosyal hayat ve eğitim gibi toplumun çeşitli alanlarında köklü reformlar gerçekleştiren Petro'nun Rus tarihindeki oldukça büyük olmuştur. Getirdiği yenilikler Rus siyasi geleneğinin bir ürünü olmuş ve otokratik bir Rus devletinin oluşumu için çaba sarf etmiştir. Petro'ya göre otokrasi tek başına Rusya'nın gücünü ve büyüklüğünü garanti altına alma yetisine sahipti. Bu nedenle Petro, soyluların devlete hizmet etmesini ve halkın bir bütün olarak devletin taleplerini ve yürürlüğe koyduğu yasaları sorgusuz sualsiz kabul etmesini istemiştir.

18. yüzyıl Rus Kilisesi tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Bizans'ın "iki gücün senfonisi" teorisini benimseyen Rus Kilisesi ne devletten tamamen bağımsız olmuş ne de bütünüyle devlete bağlı kalmıştır. İmparatorluğun kurulmasıyla birlikte Rusya'da kilise temsilcilerinin dini sorunları tartışıp görüşmek, karara bağlamak ve Patrik seçmek üzere toplandığı meclis olan Kutsal Sinod kurulmuştur. Rusya'yı Avrupalılaştırma yolunda ilerleyen Petro, ülkesinde Batı Avrupa devlet modelini inşa etmek için yoğun çaba sarf etmiş, Petro bunları yukarıdan dayatmayla halka aşılamaya çalışmış ve Batı kültürü genel olarak kabul gören bir kültür haline gelmiştir. Birçok Rus tarihçi, 1917 Ekim Devrimi'yle tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılan ve büyük

[215] **A.g.e.**, s. 54.

zarar gören Rus Kilisesi'nin bu geçmişini Petro'nun reformlarına ve kilise üzerinde gerçekleştirdiği değişimlere bağlamaktadır.[216]

Patrik Adrian'ın 1700 yılındaki ölümüyle beraber Rus Ortodoks Kilisesi'nde Kutsal Sinod dönemi başlamış ve devletin kilise üzerindeki otoritesi artmıştır. Petro, kilisenin etkisini, bağımsızlığını azaltmak ve hem idari hem de mali konular üzerindeki kontrolünü güçlendirmek için 1701-1722 yılları arasında kilise reformunu uygulamaya koymuştur. Bu reformun ardından Patriklik görevi fiilen tasfiye edilmiştir.[217] Kilise Moskova dönemindeki baskın konumunu kaybetmiş ve Petro'nun reformuyla beraber devlet kurumlarından biri haline gelmiştir. Ülkede yaşam koşullarındaki büyük değişiklik, toplumun manevi ve ahlaki durumunu etkilememiş, ancak Batı kültüründen gelen unsurların bilime, eğitime ve gündelik hayata dahil edilmesi sonucu soylu sınıf, Moskova antik çağının geleneklerine yönelik bir küçümseme duymaya başlarken, sıradan insanlar ise yeniliği reddetmeye başlamışlardır. Rus soyluları olağan yaşam tarzlarını Batı Avrupa tarzıyla değiştirmişler ve kıyafetlerine, tavırlarına, iletişim üslubuna gelenekselden daha farklı bir hal vermişlerdir. Dış görünüşle birlikte, üst sınıfın iç yapısı da değişmiş, değer biçimleri bulanıklaşmış, hakikat, inanç alanından entelektüel alana taşınmış, dinle ilişik olan her şey sorgulanmış ve dinde mantık yürütülmeye başlanmıştır. Bu nedenle toplumun üst katmanında bulunan birçok kişi kilise geleneklerinden uzaklaşarak Ortodoksluktan ayrılmıştır. Petro'ya göre dini konularda eğitimsiz olan halkı eğitmek için hurafeleri ortadan kaldıracak önlemler alınmış, bağnazlığı ve hurafeleri kınayan kararnameler yayınlanmış, evlere ikonaların asılması, yeni kiliselerin inşa edilmesi ve dini yerler için değerli eşyaların satın alınmasını yasaklayan kararlar alınmıştır.[218]

Yıllardır süregelen ceza usulleri ve Rus olmayan ulusların Ortodokslaştırılmasına yönelik sert kanunlara rağmen putperestlik ve İslam bölgedeki en güçlü iki inanç olarak kalmıştır. Bu durum I. Petro'nun da dikkatinden kaçmamış ve işlerin yolunda gitmesi için Kazan'a misyon faaliyetlerinde büyük işler başaracak

[216] Пётр В. Знаменский, **История Русской Церкви**, Москва, Директ-Медиа,2008, s. 35.
[217] Знаменский, **a.g.e.**, s. 36.
[218] Цыпин, **a.g.e.**, ss. 89-90.

Keşiş Tihon III.'ü görevlendirmiştir. Seküler eğilimli denilebilecek tüm tutumlarına rağmen Kiliseyi memnun etmek için Petro Hıristiyanlık dışındaki diğer din mensuplarına baskı yapmış, devletin sınırlarını genişletmek amacıyla misyoner faaliyetlerini desteklemiştir. 1713'te bir ferman yayınlayan Petro fermanda şu ifadelere yer vermiştir: "Yanında Hıristiyan işçileri bulunan Kazan ve Azov vilayetlerindeki toprak sahibi Müslümanlara yüce devletin fermanı ulaştırılsın! Müslümanlar altı ay içinde kesinlikle vaftiz olmalıdır. Kutsal dinimiz olan Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra, toprak sahibi olanlar topraklarında kalacaktır; eğer onlar yarı yıl (altı ay) içinde vaftiz olmazlarsa, yüce devlet adına yerlerinden çıkarılacak ve devlet fermanı olmadan yerleri kimseye verilmeyecektir." Bu karar Hıristiyanlığı kabule yanaşmayan İdil bölgesindeki Çuvaşlara ve Tatarlara büyük engeller getirmiş, Petro ve onun takipçilerinin aldığı kararlar neticesinde Hıristiyanlığı kabule zorlanarak Ruslaşmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Hıristiyanlığı kabul etmeyen Türk tüccarlar ise bu uygulamalarla ticaret alanından çıkarılmıştır. Hıristiyanlığı kabul edenlere 1 Eylül 1720 tarihli fermanda üç yıl süreyle bütün devlet vergilerinden ve işinden muaf tutulma konusunda avantaj sağlanmıştır.[219]

Gayri Rus unsurların Hıristiyanlaşmasını temin için Petro müteakip yıllarda da fermanlar yayınlamıştır. Bu fermanlarla Hıristiyanlığa geçenlere başka avantajlar yanında özellikle daha fazla ekonomik avantajlar sağlanmış, din değiştirmeyen gayri Rus unsurlara çeşitli yaptırımlar getirilmiştir. Genellikle vaftiz olup da önceki inancına dönen kreşinler ise ya manastırlara kapatılmış, ya da kendi yurtlarından Rus yerleşim yerlerine veya Çarlık rejimine sadakatle bağlanmış Hıristiyan halkın yaşadığı yerlere göç ettirilmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen din değiştirerek Hıristiyanlığa geçmesi sağlanan gayri Rus halkın Hıristiyanlığı yüzeysel bir nitelik taşımıştır.[220]

Kazan'a tayin edilen Metropolit Tihon'a kadar, bölgede yapılan misyon faaliyetlerinin merkezinde Müslüman ahali yer almış, Tihon ile beraber Rus hükümetinin bölge üzerinde Rus olmayanlara uyguladığı strateji değişmiş, merkeze

[219] **A.g.e.**, s. 236.
[220] **A.g.e.**, s. 237.

pagan inançlı halk da girmiştir. İdil-Ural bölgesinin pagan inançlı en kalabalık nüfusuna sahip olan Çeremişler, daha sert, özgür ve Rus devletine karşı bütün ayaklanmalarda yer almışlar, bu durum da I. Petro'nun onlara karşı ayrı bir politika geliştirmesine neden olmuştur. Büyük Petro Tihon'u Kazan'a yollarken, Urjumski, Yaranski, Dağlık Çeremiş ve Bozkır Çeremiş'te yaşayan Çeremişleri Hıristiyanlığa davet edip, vaftiz etmekle görevlendirmiştir. Çeremişler arasında Tihon başarı sağlamış, bunun üzerine Çar kendi hazinesinden kiliseler yapmasını ve yeni kreşin çocuklarını keşiş yetiştirmek üzere okullar yapmasını istemiştir.[221] Bunun üzerine Metropolit Tihon, Kazan'a atandıktan iki yıl sonra Hıristiyanlaştırma faaliyetlerini başarıyla yürütmüş, kreşin çocukların eğitilmesi için okullar kurulmuştur. Çeremişler arasında Hıristiyanlar yayılırken Tatarların tamamına yakını bütün baskılara rağmen Hıristiyanlıktan yeniden dönmeye başlamıştır. Yürütülen politikalar sonucunda Çarlık hükümeti Çuvaş halkının da Hıristiyanlığı kabul etmesini sağlamada başarılı olmuştur.

Kilisenin yetkilerini sınırlayan Petro, yayılmacı politikalarına devam etmiş ve 1710 yılında Prut Savaşı gerçekleşmiştir. Savaşın asıl nedeni Rusya'yı hezimete uğratmak ve Lehistan, Ukrayna ve Baltık eyaletlerini Rus tahakkümünden kurtarmak isteyen İsveç Kralı XII. Karl'ın Osmanlı'yı Rusya'ya karşı savaş ilan etmesi için ısrarı olmuştur. Rusya ise durumu sıcak denizlere inecek bir fırsat olarak düşünmüş ve ordusunu savaş için hazırlamaya koyulmuştur. İsveç, Lehistan ve Osmanlı arasında oluşan üçlü blok Rus ordusunu hezimete uğratmış ve Osmanlı'nın kesin zaferiyle sonuçlanmıştır. Savaş sonunda Azak Kalesi Türklere iade edilmiş ve Ruslar Lehistan'dan çekilmiştir. Prut barışı askerlik bakımından Rusların büyük bir hezimeti neticesi olmakla beraber, diplomasi itibariyle büyük bir Rus zaferi olmuştur. Ruslar ancak kağıt üzerinde Türklerin bütün isteklerini yerine getirmişler; Osmanlı ricalinden bir kısmı rüşvet ve vaatlerle elde dilerek, Babıali'nin İsveç kralını yüz üstü bırakılmasına yol hazırlanmıştı. Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa'nın cesaretsizliği, Petro'nun ve Rus ordusunun, dolayısıyla Rusya'nın muhakkak bir yıkımdan kurtarılmasına imkan vermiştir. Ruslar Azak Kalesi'ni kaybetmişler, ancak Petro sayesinde Baltık Denizi sahillerinde ve Kuzey Almanya'da İsveç'e karşı savaşlarını

[221] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 146-148.

devam ettirme imkanı kazanmışlardır. Prut felaketinden kurtulan Petro, Lehistan üzerinden Almanya'daki harp alanına gitmiş ve İsveç'e karşı yayılmacı politikasını sürdürmüştür.[222]

Prut'ta yaşadığı hezimetin ardından Rusya'nın Karadeniz'e çıkış noktası kesilmiş, bunu takiben Petro, Hazar Denizi kıyılarında Rus nüfuzunu artırmaya koyulmuştur. 1722-1723 yıllarında Rusya ve İran ile yürütülen mücadeleler sonucunda Rusya zafer elde ederek Hazar Denizi'nin güneyindeki Geylan, Mazenderan ve Astrabad bölgelerini ele geçirmiştir. Rusya bu suretle Güney Kafkasya'ya kadar inmiş ve buradan da diğer Türkistan Hanlıkları ile ilgilenmeye başlamıştır. Petro'nun yönetimi altında Rus Devleti, Baltık Denizi, Karadeniz ve Hazar Denizi bölgelerinde gelişme göstermiş, Rusya emperyalist bir devlet olma yolunda kendinden emin bir şekilde ilerlemiştir.

1725 yılında henüz 53 yaşındayken ölen I. Petro'nun Rus tarihindeki yeri oldukça önemlidir. Rusya'yı eski Moskova düzeninden tamamen kurtarmış ve Avrupalılaşma yolunda giden yeni bir Rusya taratmaya çalışmıştır. Avrupa tekniğini, bilimini, kültürünü ve yaşayış tarzını Rusya'ya uygulamış, Osmanlı ve İsveç karşıtı bir politika izleyerek ülkenin savaş durumunu uzatmıştır. İsveç'ten Baltık eyaletlerini almak için yaptığı yirmi yıllık bir harbin ihtiyacını karşılamak üzere gelişmişse de, netice itibariyle Rusya'nın Avrupa tekniği ve hayatını benimsemesini sağlamıştır. Petro'nun Rusya'yı Avrupalılaştırması, yukarıdan zorla, şiddetle ve yalnız küçük bir zümreye tatbik edilmesine rağmen, Rusya'nın sorunları bu yolda büyük adımlar atmasına yol açmıştır.[223]

Petro'nun ardından Rusya'da iktidara gelen diğer çar ve çariçeler de aynı yoldan ilerlemiş ve Rusya tamamen bir emperyalist devlet halini almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na zarar verecek şekilde devletin genişletilmesi, Lehistan'ın hakimiyet

[222] Kurat, **a.g.e.**, ss. 260-261.
[223] **A.g.e.**, s. 271.

altına alınması, İstanbul'un ele geçirilmeye çalışılması ve sıcak denizlere inme girişimleri Rusya'nın yayılmacı devlet politikası olarak tarih boyunca devam etmiştir.

I. Petro'dan sonra eşi I. Katerina adıyla imparatorluğun başına geçerek 1725-1727 yılları arasında hakimiyet sürmüştür. 1726 yılında Petro döneminin en önemli isimleri kurulan Yüksek Gizli Heyet adlı meclise dahil edilmiştir. Senato da bu meclise bağlı olduğundan dolayı devlet işlerinde en yüksek makam olarak ortaya çıkmıştır. I. Katerina'nın ardından yönetimi önce Petro'nun torunu II. Petro, ardından Petro'nun kızı Anna almıştır. Anna döneminde de Petro'nun yayılmacı politikaları sürdürülmüştür. Anna'nın hükümdarlık dönemine "bironovşina" adı verilmiş ve bu da yabancıların ülke yönetimindeki hakimiyetini temsil etmiştir. Ülkenin dış işlerini, ordu ve muhafız birliklerinin yönetimi, bilimler akademisini ve ekonomisini Almanlar yönetmeye başlamıştır.[224] Bu dönemde İran'dan elde edilen topraklar İran'a geri verilmiş ancak Türkiye'ye düzenlenen seferler sonucu Azak Kalesi Ruslar tarafından yeniden alınmıştır. Osmanlı ile imzalanan[225] Belgrad Antlaşması ile Rusya Karadeniz'e çıkmak için bütün imkanları elde etmiştir. Anna'dan sonra II. Katerina'ya kadar olan dönemde yönetime sırayla Anna'nın yeğeninin oğlu VI. İvan, Büyük Petro'nun kızı Elizaveta Petrovna ve III. Petro geçmiştir. Elizaveta'nın saltanatı döneminde Anna devrinin tam tersi olarak Almanlar bütünüyle devlet işlerinden uzaklaştırılmış, senato yeniden canlandırılmış ve tamamen babası Petro'nun politikalarına tekrar dönülmüştür.[226] 1761 yılında iktidarı ele alan III. Petro yönetimi de çok uzun sürmemiş ve 1762 yılında karısı II. Katerina yeni çariçe olarak Rus tarihindeki yerini almıştır.

1762-1796 yılları arasında saltanat süren İmparatoriçe II. Katerina, Fransız rasyonalist felsefesinden etkilenmiş ve tahta çıkar çıkmaz Rusya'yı en modern kanunlarla yönetmeyi hedeflemiş, böylelikle Batı'nın gıpta edeceği bir rejim kurma yoluna gitmiştir. Bu hedef doğrultusunda ve ülkesini daha iyi tanımak için Baltık

[224] Орлов, **a.g.e.**, s. 147.
[225] Kurat, **a.g.e.**, s. 276.
[226] Орлов, **a.g.e.**, s. 149.

Denizi'nden, Moskova ve Kazan'ı da içerecek şekilde Sibirya'ya doğru yolculuk gerçekleştirmiş ve idarenin başına en güvendiği kişileri atamıştır.

18. yüzyılda kökleri İngiltere'ye dayanan kapitalizm hızla gelişim göstermiş ve burjuva devrimi yaşanmıştır. Bu devrim, İngiltere'de serfliğin kaldırılması ve insanların eşitliği için koşullar yaratmış, sanayi hızla gelişim göstermiş ve Aydınlanma adı verilen ideolojik bir akım Avrupa ülkelerinde yaygın olarak gelişmiştir. Rousseau, Diderot, Voltaire gibi aydınlanmacı filozoflar, eserlerinde insanlar arasındaki özgürlük ve eşitlik temalarını işlemişler, bu temalara ulaşmada da devlet yöneticilerine görev düştüğünü belirtmişlerdir. Adil yasalar yapmak için de iktidar gücü gerekmektedir.

Avusturya, Prusya ve Portekiz gibi bazı Avrupalı hükümdarlar bu popüler fikirleri kendi amaçları için kullanmış, mevcut sistemin temellerine dokunmayan, ancak hoşnutsuzluğu önlemek adına toplumun farklı katmanları arasında düzenleme yapmayı mümkün kılan reformlar gerçekleştirmişlerdir. Bu politikaya "aydınlanmış mutlakiyetçilik politikası" adı verilmiştir. Rusya'da bu politika ise II. Katerina ile ilişkilendirilmiştir.[227] III. Petro'nun eşi ve Alman prensesi olan II. Katerina, eşini devirerek bir saray darbesiyle iktidara gelmiş, kendini Avrupalı aydınlanmacıların bir öğrencisi olarak görmüş ve onlarla iletişim halinde kalmıştır. Saltanatının başlangıcında, yasama sisteminin değişikliği için uğraşmış, bazı hükümet organlarını yeniden düzenlemiş ve ekonomide dönüşümler gerçekleştirmiştir. Fabrika ve tesislerin inşa süreci devam etmiş, kadınlar için de dahil olmak üzere yeni eğitim kurumları açılmıştır. Ancak iç politikada İmparatoriçe eski eğilimleri de takip etmiştir. Rusya gibi geniş bir ülkede her şeyden önce merkeziyetçi ve çok kuvvetli bir monarşi idaresinin bulunması lazım geldiğine kanaat getirerek, rejimi kuvvetlendirmek yolunda yeni tedbirler almaya başlamıştır. Bu tedbirler arasında asilzadelerin mevkiini yükseltmek ve tahtı bu zümre sayesinde sağlamlaştırmak prensibi başta gelmiştir.[228] II. Katerina'nın yönetimi altında soylular daha fazla ayrıcalığa sahip olarak hem bedensel cezadan muaf tutulmuşlar, hem de toprağında işleyen köylüler üzerinde

[227] Ольга Е. Богородская, **История России с Древнейших Времен до 1917 года**, Иваново, ФГБОУВПО, 2012, ss. 32-33.
[228] Kurat, **a.g.e.**, s. 282.

hayatları dahil her türlü tasarrufta bulunma hakkı da dahil olmak üzere tüm mülkiyet haklarından yararlanmışlardır. Çiftlik sahibi olarak adlandırılan pomeşikler köylülerin efendisi konumuna yükseltilmişler ve köylüleri en ufak bir suç yüzünden Sibirya'ya sürme hakkına bile sahip olmuşlardır. Soyluların durumu daha çok iyiye giderken köylülerin durumu kötüleşmiştir. Serflerin tek tek ve topraksız olarak satılması yaygınlaşmıştır. II. Katerina'nın, bir serfin efendisine karşı şikayetinin bir devlet suçuyla eşit olduğuna dair bir yasa çıkarması durumu sosyal bir patlamaya neden olmuş ve 1773-1775 yılında Güney Urallar ve Volga bölgesinde Pugaçev önderliğinde Rusya'nın en büyük köylü ayaklanması gerçekleşmiştir.[229] Katerina'nın rejimine karşı yapılan ve büyük kitlelerin katıldığı bu halk hareketi kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Harekete katılanlar arasında Başkurt ve Kazan Tatarlarından da önemli bir miktarın olmasından ötürü, isyan bastırılınca hem köylü tabakasının hem de Müslüman-Türk halklarının durumları eskisine oranla bir kat daha ağırlaşmıştır. Bununla birlikte bu cezanın bazı olumlu yanları da olmuş, Katerina hükümeti, Rusya'ya tabi Müslüman ahaliyi kazanmak maksadıyla, önceki dönemlerde tatbik edilen şiddetli tedbirlerin bazılarını yumuşatmış ve önceden yasak edilen cami ve medreselerin açılmasına izin vermiştir.[230]

Pugaçev isyanında Ural-İdil sahasındaki Müslüman-Türk (Kazan Türkleri Başkurt, Kozaklar) ahalinin Katerina hükümetine karşı ayaklananlara kitle halinde katıldıkları görülmüştü. Bunun başlıca sebebinin, daha evvelki hükümdarlar zamanında Müslüman tebanın maruz kaldığı şiddetli tazyikler olduğu aşikardı. Katerina bunu nazarı itibara alarak, 1788 yılında Rusya Müslümanlarının din işlerine bakacak bir müessese kurulmasını emretmişti. Merkezi Ufa şehrinde olan, fakat, "Orenburg Müslüman Ruhani Meclisi" adını taşıyan bu müessesenin vazifesi "mollalar (hocalar) ve başka Müslüman ruhanilerini tayin etmek ve Rusya'da Müslüman ruhani mansabı sahiplerini idare etmek" idi. İlk müftü olarak da, Muhammed-can Hüseyin adlı, Rus hükümetinin itimadını kazanan biri tayin edildi. Bazı şehirlerde büyük camilerin inşasına izin verildi. Katerina bu hareketleriyle İslam

[229] Бугров, Соколов, **a.g.e.**, s. 59.
[230] Kurat, **a.g.e.**, ss. 284-285.

ahaliyi kazanmak siyasetini güdüyordu. Nitekim Rus hükümetinin bu gibi tedbirleri bazı olumlu sonuçlar vermiştir.[231]

II. Katerina döneminde de Petro'nun yürüttüğü Lehistan siyaseti devam ettirilmiş ve Lehistan tahtına Rusya'nın nüfuz ettiği biri çıkarılmıştır. Katerina'nın muazzam kibir ve hırsı ile 20'den fazla sevgiliyi içeren yaşam tarzı, uzun ve nispeten başarılı hükümdarlığı boyunca devam etmiş, aşıklarından bazılarını devletin kilit noktalarına yerleştirmiştir ki, bu kişilerden en ünlü olanı Grigori Potemkin'dir. Potemkin, Rusya'nın 18. yüzyıldaki yayılmacı siyasetinin önde gelenlerinden isimlerinden bir Rus generali ve devlet adamıdır. Çariçe II. Katerina ile beraber en büyük hedefleri Osmanlı Devleti'ni parçalayarak merkezi İstanbul'da olacak ve Rusya'nın egemenliği altında kalacak yeni bir Bizans İmparatorluğu yaratmak olmuştur. İkisinin bir diğer hedefi ise Rusya'yı Balkanlardan Asya'ya kadar hükmedecek bir imparatorluk yapma gayesidir. Bunun üzerine Katerina Potemkin'i Rus ordusunun başına getirmiş[232], bir diğer sevgilisi Stanislav Poniatowski'yi ise IV. August adıyla Lehistan tahtına çıkarmıştır.[233] Katerina'nın amacı Lehistan'ı tamamen Rusya topraklarına katarak Petro'nun bu idealini gerçekleştirmek istemesidir.

Lehistan meselesi zamanla üç devleti karşı karşıya getiren bir hal almış; Katerina ile Prusya Kralı Büyük Friedrich arasında bir paylaşım söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, Katerina Lehistan'ı tamamen Rus topraklarına katmak istediğinden dolayı, Prusyalıların işe karışmasını istememişse de Rusya, Prusya ve Avusturya arasında Lehistan bölünmüştür. Lehistan arazisinden mühim bir kısmının yabancı devletlere bırakılması, Leh vatanseverleri arasında bir uyanış hareketi başlatmış, 3 mayıs 1791 kararıyla Seym (Diyet Meclisi) Lehistan'ın anayasasını değiştiren, veraset yolu ile babadan oğula geçen bir krallık sistemini kabulden başka Fransa'daki inkılabın tesiriyle bazı diğer değişiklikleri de onarlamış. buna karşı Leh muhafazakar çevreleri ayaklandılar ve müdahale ricasıyla Katerina'ya müracaat etmişlerdir. Rusya imparatoriçesi hemen büyük bir ordu göndererek Varşova'yı işgal ettirmiş (1792),

[231] **A.g.e.**, s. 285.
[232] Орлов, **a.g.e.**, s. 163.
[233] Kurat, **a.g.e.**, s. 287.

Prusya kralı da, Lehistan'ın batı bölgelerine asker sevk etmiştir. Yapılan müzakereler neticesinde, Rusya ile Prusya Lehistan'dan yeniden birçok yer almışlardır. Rusya'ya — Volıynya, Podolya ve Minsk bölgesi düşmüş, Danzig ve büyük Lehistan sahası Prusya'ya katılmıştır. Bu suretle, 1793 te Lehistan'ın ikinci bölünüşü yapılmıştır.[234] Aradan geçen kısa bir zaman sonra Lehistan devleti tam olarak bu üç ülke arasında bölünmüş, Katerina'nın Lehistan işlerine karışma siyaseti, nihayet Lehistan'ın büsbütün ortadan kalkmasına neden olmuştur. Rusya bu suretle daha Korkunç İvan zamanından beri siyasi bir program olarak takibine başlanan siyasi amacına ulaşmış, Lehistan'ı büsbütün ortadan kaldırarak Rusların batı istikametinde geniş ülkeleri ele geçirmesini tahakkuk ettirmiştir.[235]

Bu işgali müteakip gelişmelerden rahatsız olan ve reformlara muhalefet eden bir grup Leh asilzade Bar Konfederasyonu'nu oluşturmuştur. 1768'de Lehistan içerisindeki Rus karşıtlarından ve gayri-Katolik muhaliflerden mürekkep Bar Konfederasyonu'na bağlı bir kısım Lehin Osmanlı topraklarına sığınması, Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca'ya sebep olacak büyük bir savaşa girişmesine neden olmuştur.[236] Nitekim Ruslar ani bir baskınla Osmanlı arazisine girerek mülteci Lehlilerle birlikte birçok Müslüman ahaliyi de öldürmüşler, bunun sonucunda da 1768 yılında Osmanlı Rusya'ya savaş açmıştır. Savaşı başlatan Osmanlı, ordusunun hazır olmaması nedeniyle 1769 yılında Hotin Kalesi yakınında Ruslara yenilmiştir. Ruslar bu yenilgiyi fırsat bilerek bir yandan Tuna boyunca Eflak, Boğdan ve Balkanlara ilerlemiş, diğer yandan Kırım'ı ilhak etmiştir. Öte yandan ise Rus donanması Baltık'tan hareket ederek Akdeniz'e ulaşmış ve Mora'da Yunanlar arasında büyük bir isyan çıkartmıştır. Sakız Adası'na ve Çeşme açıklarına kadar gelen Rus donanması burada da Türk donanmasını yenilgiye uğratmış ve Adalar denizine hakim olmuşlardır. Bu durum üzerine Babıali, Rusya ile barış müzakerelerine başlamış ve 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır.[237] Bu Antlaşma sonucunda

[234] **A.g.e.**, s. 288.
[235] **A.g.e.**, s. 289.
[236] Hacer Topaktaş, "**Dersaadet'te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki'nin Elçiliği Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)**", (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012), s. 54.
[237] Kurat, **a.g.e.**, ss. 289-290.

Rusya kesin bir şekilde Karadeniz sahillerine ulaşmış ve Kırım'a bağımsızlık tanınarak Kırım Hanlığı'nın Rusya'ya katılması için ilk adım atılmıştı.[238]

Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Rusya çok büyük avantajlar elde etmiştir. Azak, Keç, Yenikale ve Dinyeper ile Bug nehirleri arasındaki kalan Karadeniz'in kıyısı Rusya'ya bağlanmış, böylece Rusya, Karadeniz'in kıyısında bir yer elde ederek, Azak limanı üzerinden Karadeniz'e açılma imkânına kavuşmuştur. II. Katerina, Osmanlı Devleti'nin Kırım'ın bağımsızlığına saygı gösterme sözlerini ihlal etmeleri halinde, Osmanlı Devleti'ne denizden baskı yapabilecek duruma gelmişti. Diğer Avrupa devletleri Rusya'nın bu zaferinin öneminin farkına vararak, Kırım'ın bağımsızlığının fazla uzun sürmeyeceğini ve Karadeniz'deki stratejik durumun şimdi Rusya lehine döndüğünü anlamışlardı.[239] Bu antlaşma ile beraber en ehemmiyetli bir diğer nokta ise: Rusya'nın, Ortodoks tebaayı himaye bahanesiyle, Osmanlı'nın iç işlerine karışma imkanı elde etmiş olmasıdır. Küçük Kaynarca barışı, Rus-Türk münasebetlerinde bir dönüm noktası olup, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğunu yıkmak yolunda en büyük muvaffakiyetini teşkil etmekte idi. Katerina, ayrıca Rusya'nın himayesi altında bir "Rum İmparatorluğu" kurmayı tasarlamıştır.[240]

Katerina Kırım'ı Büyük Rusya'nın Karadeniz sahillerine açılan kapısı olarak hedeflemiştir. Karadeniz'e açılan bir kapı, ardından Akdeniz'e, sıcak denizlere açılmayı da beraberinde getirecektir. Bundan dolayı Katerina, Kırım'a bağımsızlık tanırken Kırım halkını kendi yanına çekmeyi hedeflemiş ve onlara ekonomik açıdan da destek sunmuştur. Bağımsız bir hanlık yaratma düşüncesinin altında Katerina'nın daha sonra Kırım'a Rusya'ya katma düşüncesi belirmekte, hem Avrupa merkezli hem de yayılmacı fikirlerini göstermektedir.[241]

---

[238] **A.g.e.**, s. 291.
[239] Isabel de Madariaga, **Çariçe Katerina: Çağının Sınırlarını Zorlayan Kadın**, (Çev.: Mehmet Harmancı), İstanbul, Sabah Kitapları, 1997.
[240] Kurat, **a.g.e.**, s. 291.
[241] Татьяна В. Артемьева, Михаил И. Мишекин, **Международная Конференция "Екатерина Великая: Эпоха Российской Истории (Санкт-Петербург, 26-29 Августа 1996 г.), Тезисы Докладов,** Санкт-Петербург, СПбНЦ, 1996, ss. 186-187.

Küçük Kaynarca Antlaşması Rusya için Karadeniz sorununun çözümü anlamına gelmiştir. Bu antlaşma sayesinde Rusya Balkanlar'daki konumunu güçlendirmiş ve Karadeniz havzasında hakimiyet sağlayarak bölgenin güç dengesini kökten değişikliğe uğratmıştır. Bunun sonucunda Rusya'nın Karadeniz stratejisi bir Akdeniz stratejisine dönüşmeye başlamış ve boğaz sorunu Balkan politikasını etkilemiştir. Rusya'nın Türkiye karşısındaki elde ettiği zaferin ardından Batı devletleri dikkatini kıtanın güneydoğusuna çevirmiş ve Balkan meselesi uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

II. Katerina'nın Yunan projesini gerçekleştirme hırsı çok farklı bir boyuta ulaşmış ve Türkiye'nin Avrupa'dan tamamen çıkarılmasına yönelik faaliyetler başlatılmıştır. Katerina'nın planları arasında Balkanlar'da imparatoriçenin torunu Prens Konstantin Pavloviç'in önderlik ettiği bağımsız bir Yunan İmparatorluğu ve Rusya'nın himayesinde Tuna beyliklerinden olan Daçya Devleti'nin kurulması vardı. 1737 yılında Petersburg hükümeti, Tuna beyliklerine Rusya'nın himayesi altında bağımsızlık verilmesini talep etmiş, geliştirilen Avusturya-Rusya müttefik ilişkileri sonucunda Avusturya, Balkan Yarımadası'nın batı kısmına ileriki yıllarda sahip olma fırsatını elde etmiştir. Nitekim Katerina'nın Yunan projesi, Balkan meselesinin yarı bağımsız Hristiyan devletlerin oluşumu yoluyla çözüleceğini ümit etmesine yol açtıysa da, Batılı güçlerin bölgedeki çıkarları söz konusu olduğundan dolayı bu proje ütopik olmaktan öteye gidememiştir. Bir yandan Karadeniz bölgesi ve boğazlar Rusya tarafı için hayati önemini korumuş, diğer yandan Rusya'nın Balkanlar'da Türk rejimini zayıflatmaya başlatması sonucunda Balkan halklarının Osmanlı yönetiminden ayrılma girişimlerini körüklemiştir.[242] Nitekim Rusya'nın önceliği olan Karadeniz'e çıkış birinci (1768-1774) ve ikinci (1787-1792) Rus-Türk savaşlarında kısmen çözülmüştür. 1783 yılında Kırım'ın ilhak edilmesi bu durumu çözen bir diğer unsur olmuştur. Katerina bu bölgeyi tampon bölge haline getirmiş ve hem Lehistan'ı hem de Osmanlı'yı karşısındaki büyük bir güç olarak görme fikrini terk etmiştir.[243]

[242] Артемьева, Мишекин, **a.g.e.**, ss. 190-192.
[243] Владлен, Н. Виноградов, "Дипломатия Екатерина Великой", **Новая и Новейшая История,** No 4., 2001, s. 12.

Katerina'nın Türk siyaseti sayesinde Rusya, daha Kiev Rusyası devrinde ulaşmak istediği Karadeniz'e inme amacı gerçekleşmiş olduğu gibi, yüzyıllar boyunca Rusya'nın güney bölgeleri için daimi bir tehlike teşkil eden Kırım Hanlığı da ortadan kaldırılmış oldu. Katerina Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye etmek, Boğazları ele geçirme politikasını prensip saymakla ilerideki Rus zaferleri emellerine bir istikamet vermiş oldu.[244] I. Petro zamanında Baltık denizine çıkma fırsatına sahip olan Rusya, II. Katerina zamanında ise Kırım'ı ele geçirerek Karadeniz'e çıkmayı başarmıştır. Katerina ülkede eğitim alanında da büyük devrimler yapmış ve Avrupa'daki aydınlardan etkilenerek ülkede bilim ve eğitim konusunda çok titiz çalışmış, döneminde Moskova'da bir üniversite açılmıştır. II. Katerina'nın I. Petro'dan sonra, Rus tarihinin en büyük hükümdarlarından biri olduğundan ise şüphe yoktur.[245]

Başpiskopos Dimitri Seçenov tarafından hazırlanan 28 Haziran 1762 tarihli II. Katerina'nın manifestosunda Ortodoksluk tehdit altında görülerek onun yüceltilmesi ve geniş coğrafyalara yayılması için çalışmalara girişilmiştir. Ancak Katerina kendisini Kilisenin sadık bir kızı, Ortodoksluğun savunucusu olarak görmüşse de deist görüşlere bağlılığını sürdürmüştür. Voltaire, Diderot D'alembert ile yazışmalar yapmış ancak aykırı ve aşırı görüşlerini paylaşmamıştır. Kilise ve devlet arasındaki ilişkiye dair görüşleri, tüm din adamlarına karşı şiddetli bir düşmanlığa dayanmış, inanca yalnızca saygı duymuşsa da devlet işlerini etkilemesine izin vermemiştir.[246]

İmparatoriçe tam bir kayıtsızlık noktasına ulaşan geniş dini hoşgörü ilkelerine bağlı kalan bir politikacı olmuş ve Kiliseye yönelik planlarını hemen açığa çıkarmamıştır. Tahta geçmesinden iki hafta sonra manastırlara ve din adamlarına verilen mülklerin tekrar sahiplerine iade edilmesine ilişkin bir kararname çıkartmıştır. 26 Şubat 1764 tarihli kararname ile Rusya'daki kilise toprak mülkiyetini kaldırmış ve dini yapılan ancak yönetimin kendisi tarafından yapılacağı kuralını getirmiştir. Manastırlar kapatılarak sayılarının azalması sağlanmış, kapatılan manastırlar da kışlalara, hastanelere ve eğitim binalarına dönüştürülmüştür. Din adamlarının fazla

[244] Kurat, **a.g.e.**, s. 292.
[245] **A.g.e.**, ss. 292-294.
[246] Цыпин, **a.g.e.**, ss. 109-110.

olduğu düşünüldüğünden dolayı birçoğu görevden alınmış, aralarında okuryazar ve yetenekli olanların ise sosyal ve beşeri bilimlerle eğitilmesine karar verilmiştir. Ortodoks misyonuna olan desteğini zayıflatan Katerina, Müslüman, Yahudi ve diğer dine mensup olan milletlerin vaftizine yönelik neredeyse bütün teşvik tedbirlerinin kaldırılmasını onaylamıştır. Buna paralel olarak mollalara ve imamlara devlet hazinesinden para yardımı yapılmış, Müslümanlara cami ve dini okullar inşa etme özgürlüğü verilmiş ve hükümet onlara bu konuda yardım etmiştir. Çeremişlere yönelik de baskılar azalmış ve bunun sonucunda Çeremişlerin çoğu putperestliğe geri dönmüştür. Katerina'nın geniş dini hoşgörü politikasından yararlanan Tatarlar ve diğer Müslüman milletler, Ortodoks din adamlarını hükümete şikayet etmiş, bunun üzerine piskoposların yabancılara vaiz göndermesi yasaklanmış ve misyoner piskoposların vaizlik görevi kaldırılmıştır.[247] Çariçe II. Katerina iki cami inşa edilmesi için Kazan Valisi Kvaşnin Samarin'e bizzat sözlü olarak emir vermiştir. Katerina bütün dinlere hoşgörülü yaklaşmaya çalışmıştır.[248] Müslüman din adamlarına daha geniş haklar sağlanmıştır. Pugaçev isyanı sırasında açıkça gözlemlenen İslam'ın etkin karakterine ve Müslüman din adamlarının sadakat duygularına inanan Çarlık hükümeti Orta Asya'da ise İdil Ural bölgesinde sürdürdüğü kendi sömürü politikasını uygulamak için bir araç olarak İslam'dan yararlanmaya karar vermiştir.[249]

II. Katerina döneminde Rusya bünyesindeki Müslümanlar arasında şiddet yoluyla Hıristiyanlığı yayma uygulamasından ziyade, Müslüman din görevlileri kullanılarak, yeni camilerin açılmasıyla ve dini bir idarenin kurulmasıyla çok daha yararlı politikaların uygulanacağına inanarak bu faaliyetlere başlanmış ve destek verilmiştir. Ayrıca Orta Asya'da Rusya'nın etkisini artırmak için İslam'dan ve bu dinin görevlilerinden yararlanma ihtiyacı belirmiştir. Bu nedenle Katerina II döneminde 1782 yılında Ufa'da bir müftülük kurulmuş, daha sonra 1789 yılında ise bu kurum Orenburg'da Orenburg Müslüman Dini İdaresi (Orenburg Müftülüğü) adıyla hizmet yürütmüştür. Bu dini idareler, çeşitli uygulamaların gösterdiği gibi Çar'a hizmete hazır olmuştur. Ancak bu kurum Müslümanların ayrı bir varlık olarak tanınması anlamına

[247] **A.g.e.**, s. 110.
[248] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 188-189.
[249] Arık, **a.g.e.**, s. 180.

gelmiş, onların birlik şuuru ve özgüvenlerine önemli katkıda bulunmuştur.[250] İslamiyet'i hoşgörüyle karşılayan Katerina Kazak Türkleri'ni Orenburg sınırına yerleştirebilmek için İslamiyet'i teşvik etmiştir. Bu teşvikler neticesinde Kazak Türkleri, cami ve okullar kurulup, molla atanması için devlete dilekçe vermişlerdir. Tatarlar ve Tatarca, devletin Kazak Türkleri'ne ulaşmasında önceleri bir araç olarak kullanılmış, ancak bu tutumun idari bir hata olduğu fark edilince strateji değiştirilerek Rusça kullanılmaya başlanmıştır. Topsakal'a göre bu dönem İslamiyet Rus devleti için bir tehlike değil, genişleme için bir araç olarak kullanılmıştır. 1788 yılında Ufa'da Müslüman Dini Komitesi'nin kurulmasıyla Rus devleti Müslüman din adamları üzerinde mutlak otorite sağlamıştır.[251]

Nitekim 18. yüzyılın Rusya'sında Rus olmayan unsurların Hıristiyanlaştırılması süreci şöyle özetlenebilir: Ortodoks olmayan inançların ve insanların Ortodoksluğa dönüşmeleri ve Ortodokslukta kalmalarıdır. Bunun üzerine 18. yüzyılda Rus devletinin din politikası birbiriyle bağlantılı ve nispeten bağımsız aşamalardan oluşur. Bu aşamaların ilki 1701-1740 yıllarında uygulanan kitlesel Hıristiyanlaştırmaya hazırlık aşamasıdır. İkincisi 1741-1761 yıllarında uygulanan kitlesel Hıristiyanlaştırma aşamasıdır. Üçüncüsü ise 1764 yılından başlayarak 18. yüzyılın sonuna kadar devam eden dini hoşgörü aşamasıdır. Her alanda da amaç Rus olmayan unsurları devletin elinde tutmak ve asimile etmek olmuştur.[252]

II. Katerina'nın ölümünden sonra oğlu I. Pavel Petroviç tahta çıkmıştır. Tahta ilk çıktığı zaman kendisini "halkın çarı" olarak konumlandıran Pavel, soyluların konumunu önemli ölçüde zayıflatan ve sıradan halkın hayatını kolaylaştıran yasalar çıkarmış, köylüler için birtakım vergileri kaldırmış, köylülerin durumunu iyileştirici adımlar atmış, toprak sahiplerinin tutumlarını denetime tabi tutmuş, serflere acımasızca davranılması durumunda toprak sahiplerini cezalandırmıştır. Annesi

[250] **A.g.e.**, s. 181.
[251] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 204-205.
[252] Рафаиль С. Хакимов, Ильдус К. Загидуллин, **Исторические судьбы народов Поволжья и Приуралья**, Материалы Всероссийской научной конференции "Исторический опыт этноконфессионального взаимодействия в Среднем Поволжье и Приуралье (XVI - начало XX вв.)" Казань, 5-6 октября 2011 г., Выпуск 2, Казань, Изд-во Ихлас, 2011, s. 16.

Katerina'nın aksine Pavel kendini dindar biri olarak görmüş ve kısa saltanat döneminde din adamlarına birçok haklarını geri kazandırmış ve manastırların koşulları tekrar iyileştirilmiştir.[253] 19. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da hüküm süren İmparator I. Aleksandr (1801-1825) ve I. Nikola (1825-1855), Rusya'da değişimin gerekliliğini anlamışlardır. Öncelikle ülkedeki köylü sorununu ve devlet idare sistemini etkileyen bir dizi dönüşüm gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir.

Bir saray darbesi sonucu tahta gelen I. Aleksandr'ın kurmuş olduğu hükümet, köylüler ve serflik sorununa odaklanmış ve 1803 yılında toprak sahiplerinin köylülerini büyük bir kefaret karşılığında serbest bırakabileceğine dair bir kararname yayınlamıştır.[254] Bununla beraber I. Aleksandr, ülkeyi aydınlatma ruhuyla yöneteceğine dair (eğitimli Ruslar arasında) umut doğmasına neden olmuştur. Yurtdışına çıkış ve Rusya'ya yabancıların girişiyle birlikte yabancı kitap ve süreli yayınların girişi üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, sansür gevşemiş ve özel basımevlerinin çalışmasına yeniden izin verilmiştir.[255] Bu politikalar Aleksandr'ın liberalist görüşlerini gösterir nitelikte olmuştur.

1801 yılında I. Pavel'in Gürcistan'ı Rus topraklarına katma girişimleri I. Aleksandr tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1801'de başlayan ilhak süreci bazı Gürcü beylerinin Rus hakimiyetine karşı gelmeleri üzerine sekteye uğramışsa da, Çar I. Aleksandr, Gürcistan'ın bir Rus eyaleti haline getirilmesi için daha esaslı tedbirler almış ve bu konuda başarılı olmuştur. Gürcistan'ın ilhakının ardından Çar Azerbaycan ve Dağıstan'ın da Rusya'ya ilhakına girişmiş ve hem Erivan hem de Bakü 1804-1805 yıllarında Rus hakimiyeti altına alınmışlardır. Çar Aleksandr'ın Kafkaslardaki en güvendiği memuru Tsitsianov'un Bakü'de öldürülmesi üzerine, Ruslar Kafkaslara asker sevk ederek Azerbaycan'ı tamamıyla ve Dağıstan'ın mühim bir kısmını işgal etmişlerdir. Bu toprakların Rusya'nın eline geçmesinin ardından

[253] Цыпин, **a.g.e.**, ss. 124-126.
[254] Богородская, **a.g.e.**, s. 36.
[255] Riasanovsky, Steinberg, **a.g.e.**, s.314.

Rusya sınırları Doğu Anadolu'ya kadar dayanmış ve Anadolu için Rus tehlikesi başlamıştır.[256]

Aleksandr'ın yönetimi sırasında ülke doğuda savaş halindeyken Avrupa ülkelerinin çoğu ile düşmanlık içinde bulunmuş ve tek müttefiki ise geleneksel düşmanı sayılabilecek Osmanlı olmuşsa da onla da zaman zaman harbe girişmiştir. Aleksandr kısa süre içinde İngiltere ve Fransa ile yeniden ilişkileri geliştirmiş ve Avusturya ile barış sürecine gitmiştir. Bunun ardından yeniden iç reformlara odaklanan Aleksandr'ın çalışmalarına Napolyon'un 1805 yılındaki savaş ilanı engel olmuştur. Austerlitz'de mağlup olan Rus orduları, etkisiz bir müttefik olan Prusya ile beraber 1806 ve 1807 yıllarında Lehistan'da Napolyon ile savaşmış ve 1807 yılında imzalanan Tilsit Antlaşması'ndan sonra belirli bir müddet barış havası sürse de bu barışı Rusya tarafı baltalamıştır. Aleksandr, Napolyon ile yaptığı bu anlaşmayı fırsat bilerek İsveç'e savaş ilan etmiş, ardından Finlandiya'yı işgal ederek Rus topraklarına katmıştır. 1806'dan beri Osmanlı ile harp halinde olan, Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek Balkanlara kadar ilerleyen Rusya, Osmanlı'ya karşı zafer kazanmasının ardından 1812 yılında Bükreş Antlaşması imzalanmış ve Ruslar Besarabya bölgesini ilhak etmişlerdir.[257]

Rusya'nın bu yayılmacı politikalarından rahatsız olan Fransa, kendisi ile mevcut ittifak anlaşmalarını yerine getirmediğini gerekçe sunarak 1812 yılında yeniden Rusya'yı işgal etmiştir. Rusya, iki yıl daha süren bu şiddetli savaşın ardından Napolyon'a karşı elde ettiği zaferle Avrupa'nın en büyük kara güçleri arasında yer almıştır. Bu savaşın sonucunda I. Aleksandr dönemi Rusyası reformist hareketlerin yanında yayılmacı politikalarına da hız vermeden devam etmiştir.

Aleksandr önderliğinde Rusya, Güney Kafkasya'yı ve Balkanları işgal etmek, Lehistan'ın tamamını Rusya'ya katmak ve Avrupa'nın en güçlü devleti haline gelmeyi hedef olarak koymuştur. 1814 yılında düzenlenen Viyana Kongresi'nin ardından

[256] Kurat, **a.g.e.**, ss. 299-300.
[257] **A.g.e.**, s. 301.

Lehistan'ın tamamına yakını Rusya'ya bırakılmıştır. Rusya Fransa'ya karşı elde etmiş olduğu zaferin sonucunu Lehistan'ın ilhakı ile kutlamış ve bu ilhak Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.

Rusya askeri gücünü daha ileri seviyeye çıkarırken karşısına çok daha farklı bir sorun çıkmış, Sanayi ve Fransız devrimlerinin Avrupa'da yarattığı değişikliklerden etkilenmeye başlamıştır. Önce Britanya'da ve ardından diğer Avrupa ülkelerinde başlayan endüstrileşme ve sanayileşme, Avrupa'nın modernize olmuş ordularına Rus muadillerine göre artan bir üstünlük sağlamıştır. Bununla beraber Fransız Devrimi'nin demokratikleşme düşünceleri Avrupa'da yayılma göstermiş, Batı Avrupa hükümetleri siyasi reformlar gerçekleştirirken Rusya'da tam tersi olmuş ve bu reformlar gecikmiştir. Yayılmacı politikalarını sürdüren, Kafkasya ve güney bölgelere odaklanan Rusya, reformların yokluğunda, Batı'nın siyasi fikirlerine ilgi duyan eğitimli Rusların otokratik sisteme karşı çıkmaya başlamasıyla yüzleşmiştir.[258]

Aleksandr, Rusya'da yapılması gereken değişiklikler ve teşkilat işini Speranski adlı bir devlet memurunun yapması için görevlendirmiştir. İleriki dönemde Çarın baş nazırı olan Speranski, Rusya'da yapılması gereken idari değişikliklerin bir planını hazırlamaya memur edilmiştir. Speranski 1808-1812 yıllarında yapılacak değişiklikler için geniş bir proje hazırlamıştır. Bu projeye göre Rusya ahalisi serbest bir kitle olacak, serflik kaldırılacak ve eski "kast" usulü yerine dvoryanlar (büyük toprak sahipleri), orta halliler ve işçi zümre olmak üzere üç sınıfa ayrılacaktı. Kurat'a göre Speranski'nin tasarladığı bu sistem, Rusya'da monarşinin esaslı kanunlara dayanmasını iltizam edecekti.[259] Diğer deyişle liberalleşme yolunda önemli bir adım olacaktı. Kilise işlerine pek ilgi duymayan Aleksandr, halktan gelen yoğun baskıları göz ardı edememiş ve Speranski'yi dini konularda reformlar yapması için de görevlendirmiştir. Ancak reformları uygulayacak olan üst sınıf Ortodoksluktan çoktan uzaklaştığı için bu reformlar sekteye uğramıştır. Halkın büyük birçoğunun geleneklerini ve dindarlığını koruduğu durumu da göz önüne alındığında iki farklı kutup hasıl olmuş ve halk

[258] Kort, **a.g.e.**, s. 72.
[259] Kurat, **a.g.e.**, s. 298.

hükümete yabancılaşmaya başlamıştır.[260] Nitekim reform planları gerçekleşmeden geri plana atılmış, Çar ile Speranski'nin arası açılmış ve Speranski sürgüne gönderilerek bütün reform hazırlıkları iptal edilmiştir. Çar I. Aleksandr'ın kararsız politikaları istibdat rejimiyle birleşmiş, 1813-1815 yılları arasında ülkede huzursuzluklar baş göstermiş ve serflik sisteminin tamamen ortadan kaldırılması için yeniden planlar yapılmaya başlansa da herhangi bir sonuç elde edilememiştir.[261]

Rusya içeriden reformlarla mücadele verirken dışarıdan yayılmacı politikalarını sürdürmeye devam etmiştir. Çar Aleksandr 1815 yılında Paris'teyken, Avusturya İmparatoru ve Prusya Kralı ile bir ittifak kurma fikri sunmuş ve ortak kabulün ardından "Mukaddes İttifak" adıyla bilinen ve Viyana Kongresi'nden sonra uzun süre Avrupa politikasında önemli rol oynayan bir ittifak oluşmuştur. Bu ittifaka göre bu üç mutlak monarşi devleti yönetim biçimlerini muhafaza etme yolunda birbirlerine gerektiğinde askeri destek de sağlayacaktı. Rusya'nın lider konumda olduğu bu ittifakta amaç Avrupa'nın muhtelif yerlerinde baş gösteren ihtilalci ve milli hareketlerin önünün alınması olacaktı.[262]

Uzun bir süre boyunca Rus İmparatorluğu'nda Ortodoksluk, Rus kültürünün en önemli bileşeni olan ve ülke nüfusunun çoğunluğu için bütünleştirici bir güç olan egemen din rolünü oynamıştı. I. Aleksandr'a kadar olan dönemde Rusya'nın çok uluslu ve çok dinli bir devlete dönüşmesi, Rus olmayan halkları ruhani ve seküler otoritelerin önünde tüm Rus kültür-hukuk alanına entegre etme sorununu getirmişti. Bu entegrasyonun en önemli modelleri Hıristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikalarının yürütülmesi olmuştur. İdil-Ural bölgesi Müslüman nüfusunun 18. yüzyılın ilk çeyreğinde dinsel bütünleşmesindeki başarısızlıklar, ülkenin çok mezhepli bölgelerinde mezhepler arası gerilimin artması, Ortodoks vaizlerin kışkırttığı Müslümanların hükümet karşıtı gerçekleştirdikleri protestolar, dini yasal olarak zorla dayatma politikası, II. Katerina'dan başlayarak I. Aleksandr'ın da dahil olduğu süreçte hükümetin Müslümanları bütünleştirme yöntemlerini değiştirmeye zorlamıştır. Tatar

[260] Ципин, **a.g.e.**, s. 128.
[261] Topsakal, **a.g.e.**, s. 198.
[262] Kurat, **a.g.e.**, s. 310.

tarihçi İshakov'a göre, otokrasinin Volga ve Ural bölgelerindeki Müslümanlarla ilgili iç siyasal gidişatının kilit noktası, İslami kurumların genel bir emperyalist politika ve hukuk alanında kurumsallaşması olmuş; bu ise cemaatler, camiler ve din adamlarının yaşamının yasal statüsünü düzenleyen birçok kanunda kabul edilmiştir. I. Aleksandr döneminde de politikadaki değişikliğe rağmen, çarlık yönetimi ülkenin "heterodoks" nüfusunun -ana akımdan sapmış olan nüfusun- dinsel birliğini gerçekleştirmesi için Ortodoks Kilisesi'ni desteklemeyi de reddetmemiştir.[263] Nitekim Aleksandr hükümdarlığının liberal döneminde dahi (1800-1814) hükümet, Rus Ortodoks Kilisesi'nin misyonerlik faaliyetlerini kısıtlamaya çalışmış, Napolyon savaşlarından sonra devlet politikasındaki değişiklik ise, ülkenin gayri-Ortodoks nüfusunun Hıristiyanlaştırılması politikasına geri dönülmesine yol açmamıştır. Nitekim bu liberal hava Aleksandr'dan sonra başa gelecek olan I. Nikola'ya kadar devam etmiş ve I. Nikola'nın iktidarı döneminde Ortodoks olmayan halkın Ortodokslaştırılma ve Ruslaştırma politikalarına geleneksel çizgiden devam edilmiştir.

I. Aleksandr'ın ölümünden sonra tahta Nikola Pavloviç'in mi yoksa Konstantin Pavloviç'in mi geçeceği hususunda müzakereler uzayınca Petersburg ahalisi tarafından karışıklıklar baş göstermiştir. Bunun neticesinde 14 Aralık 1825'te Petersburg'ta Dekabrist Ayaklanması (Aralıkçılar İsyanı) gerçekleşmiştir. Bazı önemli subayların önderliğindeki 3.000'e yakın imparatorluk askeri, I. Nikola'nın ağabeyi Konstantin'in yerine tahta çıkmasına itiraz ederek bu ayaklanmayı çıkarmış, Çar I. Nikola'nın isyanı bastırması sonucu ayaklanma sona ermiştir. Dekabrist Ayaklanması, Rusya'nın sonraki gelişiminde neredeyse hiçbir iz bırakmamış olsa ayaklanmanın bastırılması I. Nikola'nın tahta çıkışını görkemli bir hale getirmiştir.[264]

Kurat'a göre Dekabrist Ayaklanması, I. Nikola'ya kuracağı rejime damgasını vurdurmuş, şiddete dayanan müstebit bir çarlık rejimi sayesinde, çarın tahtına karşı uzanmak isteyen bütün elleri kırmak, tebaaları mutlak bir itaat ve istibdat içinde

[263] Радик, Р. Исхаков, **Миссионерская Деятельность Русской Православной Церкви в Отношении Мусульман Среднего Поволжья в XIX – Начале XX вв. (1800-1917 гг.)**, Казань, Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2008, s. 23.
[264] Оксана И. Киянская, "**Декабристы в Отечественной Истории и Историографии: Полемические Заметки**", Россия и Современный Мир, 2017, 2(95), s. 53.

yaşamaya mecbur etme sistemi kurmasına yardımcı olmuştur.[265] Rus tarihçiler Bugrov ve Sokolov'a göre I. Nikola bu ayaklanmayı Avrupa'dan gelen devrimci bir hastalık olarak nitelendirmiş ve Nikola tüm hayatını devrimci hareketlerle savaşmaya adamıştır.[266] Orlov'a göre ise Nikola, kendisinden büyük erkek kardeşi olduğu için toprakları yönetme üzerine eğitilmemiş ve askeri eğitimler almıştır. Ancak Nikola askeri meselelerle ve savaşa dair hiçbir teknikle yakından ilgilenmemiş ve kendisini her zaman bir imparator olarak hayal etmiştir.[267]

I. Nikola kendi iç siyasi rotasını geliştirirken, Batı ülkelerinin gerisinde kalmış olan Rusya'nın içinde bulunduğu derin bir ekonomik ve sosyo-politik krizi görmemiş, ayrıca hem ayaklanmalara ve isyanlara yol açan köylülerin hoşnutsuzluğunu hem de liberal muhalefetin ve devrimci geleneğin oluşumunda kendini gösteren sosyal ve politik hareketlerin yükselişini hesaba katmamıştır. Avrupa'da yaşanan burjuva devrimleri, mutlak rejimlerin nihai olarak çöküşü, yeni toplumsal tabakaların siyasi arenaya erişimi ve birçok ülkedeki devlet sisteminin liberal hale gelmesi Nikola'nın dünya görüşünü ve gerçekleştireceği faaliyetleri büyük oranda etkilemiştir.[268] Hem asker hem de imparator olan I. Nikola, bunların yanında dindar bir insan da olmuştur. Bu durum da halk karşısındaki acımasız otokrat kişiliğinin yanı sıra bu imgeleri ön plana çıkarmasına yardımcı olmuştur.[269] Bu durum ise ileride Rus Kilisesi'nin gayri-Rus ve gayri-Ortodoks tebaa üzerinde istediği politikaları gerçekleştirmesine fırsat sunacaktır.

I. Nikola zamanında maarif işlerine ayrı bir önem verilmiştir. Eğitim sistemi gayri-Rus tebaa da dahil olmak üzere daha vatansever bir ruhla ve de devrimci fikirden uzak bireyler yetiştirmek üzere düzenlenmiştir. Alınan karar ile ancak soylu ve memur çocukları orta tahsil yapabilme hakkına sahip olmuştur. Üniversiteler için hazırlanan talimatnamelere göre ise üniversitelerin serbest tutumuna son verilmiş ve Avrupa'daki devrimci hareketlerin yoğunlaşması üzerine bu kurumlar daha sıkı bir yönetime tabi

[265] Kurat, **a.g.e.**, s. 319.
[266] Бугров, Соколов, **a.g.e.**, ss. 63-64.
[267] Орлов, **a.g.e.**, s. 200.
[268] **A.g.e.**, s. 201.
[269] Riasanovsky, Steinberg, **a.g.e.** s. 336.

tutulmuş, üniversite için Avrupa'ya gidilmesi yasaklanmıştır. Nikola bununla beraber devrimci ruhu aşılama bahanesiyle kitap, gazete ve dergileri de sıkı bir denetime ve sansüre tabi tutmuştur. Kurat, polise ve jandarmaya dayanan I. Nikola'nın bu istibdat rejimini ve hakimiyetini üç devreye ayırmıştır: "Hâkimiyetinin ilk yıllarından 1830'a kadar olan birinci devrinde, kendini henüz tahtta sağlam hissetmemiş ve Rusya'da bazı yenilikler yapar gibi görünerek, umum efkârı oyalamaya çalışmıştır. 1830'da, Fransız Temmuz ihtilalinden sonra, I. Nikola, hürriyet fikirlerinin Rusya'da yayılmaması için rejimini gittikçe şiddetlendirmiş; bu durum 1848'e kadar devam etmiştir. Nihayet 1848'de Avrupa memleketlerindeki ihtilâl hareketlerinin korkusu ile, Nikola, Rusya'da tam bir polis ve jandarma rejimi tatbik ederek, bürokrasi ve köylülerin serfliği sistemine dayanan Nikola rejimini en yüksek dereceye vardırmıştır. Tıpkı I. Aleksandr gibi, kendisinin Tanrı tarafından seçilmek suretiyle Rusya'nın başına getirildiğine ve her yerde meşru hükümdarlık prensiplerini müdafaaya memur edildiğine inanan bu dar görüşlü Rus Çarının kurduğu ve 30 yıl kadar devam ettirdiği bu rejim, Rusya'yı her sahada tam bir iflasa sürüklemiştir."[270]

İstibdat rejimi kuran I. Nikola, kendinden önce gelen Rus çarlarının geleneklerine sadık bir çar olmuş ve Rusya'nın yayılmacı politikalarına devam etmiştir. Rusya'yı kendine tehdit olarak göre İran, I. Aleksandr'ın ölümüyle başlayan taht kavgalarını ve istikrarsız ortamı fırsat bilerek 1826 yılında Rusya'ya savaş açmış ve bu savaş Rusların zaferiyle sonuçlanmıştır. Aras Nehri'ni geçerek İran topraklarına girip Tebriz'i ilhak eden Rusya, o sırada Osmanlı ile baş gösteren savaşlar nedeniyle İran ile Türkmençayı Antlaşması imzalayarak Erivan şehri ve bölgesi, Aras Nehri'nin sol kısmını kendi topraklarına katmıştır.

Kurat'a göre I. Nikola da kendisinden önceki çarlar gibi Türkiye'yi ortadan kaldırma siyasetini Rusya'nın dış siyasetinin ana prensibi addetmiştir.[271] Bu nedenle I. Nikola Osmanlı'ya karşı her seferinde savaşmaktan geri durmamıştır. Orlov'a göre ise 1806-1812 yıllarında gerçekleşen Rus-Türk savaşı Rusya'nın Ortadoğu'daki

[270] Kurat, **a.g.e.**, ss. 321-322.
[271] **A.g.e.**, s. 323.

konumlarını güçlendirme arzusundan kaynaklanmış, Karadeniz kıyılarının bir kısmını (özellikle Kırım'ı) geri alma umudu bulunan Osmanlı'nın planlarını altüst etmek ve devlete karşı ayaklanmış olan Sırplara ve Yunanlara destek sağlamak için sürdürülmüştür.[272] Nitekim savaşın başlatılması için Rusya tarafından Sırp ve Rum meseleleri öne sürülmüştür. İngiltere ve Fransa'yı yanına alan Rusya, o dönem hem kara ordusu hem de donanması güçsüz olan Osmanlı üzerine yürümüş, Varna ve Şumnu üzerinden Edirne'ye kadar gelmiştir. Doğudan da saldırılarını sürdüren Rusya, Kars, Ahaltsıh ve Erzurum gibi mühim Türk kalelerini ele geçirmiştir. Sulh istemek zorunda kalan Babıali, 1829 yılında Rusya ile imzaladığı Edirne Antlaşması sonucu Tuna Nehri'nin sol kısmını, Karadeniz'in doğu sahilini Rusya'ya bırakmış, Eflak, Boğdan ve Sırbistan'a özerklik vermek durumunda kalmış ve Yunanistan'ın bağımsızlığını onaylamıştır.[273] Nitekim Osmanlı'dan aldıkları bölgelerin yanında Rusya, ileride özerk ve bağımsızlığını kazanmış devletler üzerinde de nüfuzunu sürdürecektir. Balkanlarda etkisini genişleten Rusya, Ortodoksluğun savunucusu unvanını öne sürerek Osmanlı'nın iç işlerine karışma imkanı elde etmiştir. Rusya Balkanların Slav uluslarında Panslavizm politikalarını benimsemiştir. Böylece Balkanların Slav uluslarını bu politika doğrultusunda Osmanlı'ya karşı kışkırtmış ve kendisi de bu cephenin başında yer almıştır. Yunanistan ile ortak noktasını ise Ortodoksluk olarak göstermiştir. Osmanlı döneminde Eflak ve Boğdan beyleri olarak, dönemin aydın zümresini oluşturan Fenerli Rumlar atanmış ve Ruslar da böylece bu bölgelerde faaliyetlerini daha rahat gerçekleştirme imkanı bulmuşlardır.

Rus milliyetçiliği ve yayılmacı politikaları bu doğrultuda ilerlerken Rus Kilisesi de I. Nikola döneminde tekrar eski gücüne kavuşma imkanı bulmuştur. II. Katerina ve I. Aleksandr'ın izlediği geniş dini hoşgörü politikası eleştirilerek terk edilmiş ve bu dönem geliştirilen kilise yönetim sistemi 1917'ye kadar neredeyse hiç değiştirilmemiştir. Ortodoks Kilisesi'nin başında her zaman Çar olmuş ve Kutsal Sinod'un başsavcısı da doğrudan ona bağlı kalmıştır. Hem başsavcının hem de Meclis'in kendi ayrı büroları olmasına rağmen her ikisi de Çar'a karşı sorumlu

[272] Орлов**, a.g.e.**, s. 209.
[273] Kurat, **a.g.e.**, ss. 324-325.

olmuşlardır. Başsavcılık makamı kiliselere ve din adamlarına bağlı kalmış, piskoposlar ve papazlar da Kutsal Meclis'e bağlılığını korumuşlardır. Bu çerçevede I. Nikola dönemiyle beraber Ortodoks Kilisesi ile ilgili yasalar yeniden modernize edilmiş, din adamlarına çeşitli ayrıcalıklar ve maddi destek sağlanmıştır.[274]

I. Nikola, Ortodoks Kilisesi'nin işleriyle şahsen ilgilenmiş: din adamları kadrosunu kurmuş, mali durumlarıyla ilgili konuları ele almış, kilise yönetim organlarının yetki çemberini ayrıntılı olarak çalışmıştır. Yine bu dönem kilisenin ihtiyaçları için hükümetin ayırdığı fon önemli ölçüde artmıştır. Sinod'un ihtiyaçları için yıllık tahsis 1,7 milyon rubleden 4,1 milyon rubleye çıkmış, Ortodoks din adamlarının yıllık maaşları da bir buçuk kat artmıştır.[275] Ülkede bir dizi yeni piskoposluklar ve manastırlar açılmış, eski manastırlar ise restore edilmiştir. Manastırlara altın ve gümüş çerçeveli ikonlar, çanlar ve büyük paralar bağışlanmıştır. Bağışlar çoğunlukla büyük toprak sahiplerinden gelmiştir. Hükümet manastırlar ve kiliseler için kararnameler yayınlamış ve böylece dini faaliyetler kiliselerin maddi refahı içinde gerçekleşmiştir.[276] Tsıpin'e göre bu dönemde manastırlar ve kiliseler büyük bir canlanma yaşamışlardır. I. Petro, Anna İvanovna ve II. Katerina yönetiminde yıkıma terk edilen bu yapılar yeniden manevi yaşamın merkezi olarak diriliş göstermişlerdir. Bu diriliş de ardından Ortodoksluğun yeniden geniş topraklara yayılacağının göstergesi olmuştur.[277]

Bütün bunların yanında Rus milliyetçiliği için yeni bir süreç başlamış ve bu da "Slavyanofilizm" (Slavseverlik) kelimesiyle bağdaştırılmıştır. Slavyanofilizm, I. Petro döneminde reformlarla beraber başlayan ve ülkeye getirilen Avrupa kültürüne bağlı bir Rus devleti kurmanın tam tersidir. Burada Rus ve Slav unsuru ön plandadır. Akdes bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: "Napolyon harpleri sonrasında Fransa'ya karşı oluşan düşmanlık sonucunda Fransız ve dil kültürünün etkileri ülkeden silinmeye başlamış ve bunun yeri Alman Schelling ve Hegel felsefesi ile doldurulmaya

[274] Владимир А. Федоров, **Русская Православная Церковь и Государство: Синодальный Период (1700-1917)**, Русская Панорама, Москва, 2003, s.188.
[275] Федоров, **a.g.e.**, ss. 188-189.
[276] Цыпин, **a.g.e.**, s. 143.
[277] **A.g.e.**, ss. 143-144.

çalışılmıştır. Bu iki Alman filozofun eserleri, gerek asıl metni ve gerek Rusça tercümesi Rusya'da geniş bir okuyucu kitlesi bulmuş ve bütün bunların neticesi olarak birbirine zıt iki cereyan doğmuştur; bunlardan biri Slavyanofilistler diğeri de Batıcılar, Batı Avrupa hayranları olan "Zapadniki"lerdir.[278] Ülkenin kendi ideasını, Velikorus Devleti'nin yüzyıllardan beri gelen misyonunu, varlığını, değerlerini, yargılarını ve görevlerini tanımlayan Slavseverlerin, Velikorus Devleti dışındaki Slav unsurları bir çatı altında toplamak için geliştirdikleri doktrin ise Panslavizm olmuştur.

Rus general ve Slavsever olan Kireyev ise bu akımı şu sözlerle ifade etmektedir: " Köylülerin serflikten ve Balkan Slavlarının Osmanlı yönetimi altından kurtuluşunun unutulmaz zamanlarında bu fikir Rusya'nın politikalarına büyük bir hizmet sunmuştur". Rusya'da kök salan Slavofil doktrini "Ortodoksluk, Otokrasi ve Milliyet" formülüyle ilişkilendirilir. Çünkü bu doktrin Slav uluslarının dini, ahlaki ve politik ideallerini yansıtmaktadır.[279] "Ortodoksluk, Otokrasi, Milliyet" üçlüsü ilk defa resmi bir vatandaşlık politikası olarak 1833 yılında Eğitim Bakanı Sergey Uvarov tarafından açıklanmıştır. Bu üçlü, imparatorluğun iç ayaklanmalardan kurtulması ve Batı'dan gelerek otokrasiye zarar verecek yıkıcı eğilimlere karşı direniş göstermesi için Rusya'nın siyasi varoluşunun temeli olarak sunulmuştur.[280] Otokrasi kavramı, çarın mutlak gücünü ve Rusya'nın vazgeçilmez temeli olduğunu meşrulaştırmıştır. Ortodoksluk ise devlet destekli din olarak kabul edilmiş ve Rus Kilisesi'nin dış politikadaki önemi vurgulanmıştır. Bununla beraber hem otokrasi hem de Ortodoksluk bileşeni Rusya'nın Hıristiyanlık dinine sahip Avrupa monarşilerinin arasında hak ettiği yeri almasındaki en büyük etken olmuş ve bu durumu da 1815'te imzalanan Viyana Antlaşması meşrulaştırmıştır. 'Milliyet' bileşeni ise, hanedanlık hükümetini destekleyen Rus halkının oynadığı temel rol olarak gösterilmektedir.

Slavyanofilizm doktrininde Ortodoksluk olgusu etik görüşlerin bir ifadesi, otokrasi ise siyasi görüşlerinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmakta ve her ikisi de

[278] Kurat, **a.g.e.,** ss. 332-333.
[279] Александр А. Киреев, **Учение Славянофилов**, История Русской Цивилизации, Москва, 2012, s. 28.
[280] Сергей С. Уваров, **Десятилетие Министерства Народного Просвещения 1833-1843**, С.-Петербург, Типография Императорской Академии Наук, 1864, ss. 1-4.

ayrılmaz bir şekilde Rus halkına bağlanmaktadır. Ortodoksluk Rus halkı için en değerli varlıktır ve her şeyin üstündedir. Velikorus Devleti'nden beri süregelen Ortodoksluk, Rus halkının tüm ahlaki yaşam tarzını belirli bir kalıba sokmuştur. Kireyev'in din ile ilgili görüşü ise şöyledir: "Ne Roma'nın Katolikliği ne de Avrupa'nın Protestanlığı Rusya'nın Ortodoksluğunun yerini tutmaz, toplumumuzun ihtiyaçlarını karşılayamaz. Yalnızca özgürlüğü ve otokrasiyi dengeleyen, kutsal çizgisini asla değiştirmeyen Ortodoks Kilisesi, devleti ve bütün Rus toplumunu en üst seviyeye çıkarabilir. Kutsal Rusya'nın, Velikorus Devleti'nin büyümesi ve baki kalması için Ortodoksluk her zaman devletin en başında olmalıdır."[281] Kireyev otokrasiye ise şu şekilde vurgu yapmıştır: "Otokraside Velikorus Devleti'ni bir araya getiren büyük gücü görüyoruz. Otokrasi, Ortodoksluk ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve Velikorus Devleti için en iyi hükümet biçimidir. Liberalizm Rus toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda oluşmuş bir görüş değildir. Otokrasi bu toprakların yönetim biçimidir ve Çar da Rus toplumunun babasıdır. Kurtuluşumuz ve büyümemiz yalnızca Çara bağlıdır. Biz Ruslar bu sevgi dolu babanın çocuklarıyız ve onun yönetimi altında büyüyoruz."[282] I. Nikola'nın da görüşlerini yansıtan bu düşünceler yayılmacı Rus fikirlerine yön vermiş, bunun bir sonucu olarak da Rus devleti Ortodoks olmayan tebaanın Ruslaştırılma ve Hıristiyanlaştırılma politikalarına hız kesmeden devam etmiştir. Resmi Rus milliyetçiliğinin arkasındaki fikir babası da I. Nikola olmuştur.[283]

Çarlık idaresi İdil-Ural bölgesindeki Türk halkını ve Fin kavimlerini çeşitli haklardan yoksun bırakmış, Çuvaşlar ve diğer Türkler üzerindeki uygulamalar ve baskılar dinî eritme politikasıyla tamamlanmıştı. Çarlığın Ruslaştırma politikasının unsurlarından biri olan Hıristiyanlaştırma Çuvaşların, Tatarların, Başkurtların, Marilerin, Mordvaların ve Udmurtların Hıristiyanlaştırılması şeklinde uygulanmıştır. Bununla beraber önceki dönemlerde vaftiz edilen gayri Rus unsurların Hıristiyanlıkta kalmasını ve Hıristiyanlığı özümsemelerini sağlamak amacıyla girişimlerde bulunmak

[281] Киреев, **a.g.e.**, ss. 30-31.
[282] **A.g.e.**, ss. 31-32.
[283] Topsakal, **a.g.e.**, s. 200.

Çarlığın ve Kilisenin gündeminde yerini almıştır.[284] Çarlık hükümeti sıkı Katolik olarak gördükleri Lehlileri de Tatarlar ve dolayısıyla Müslümanlarla irtibatlandırmışlar ve bu bölgede de Ruslaştırma faaliyetlerine başlamışlardır. *"Ruslaştırma"* kavramı burada oldukça önemlidir. Çünkü Rus devletinin isyan çıkaran Lehliler arasında uyguladığı Ruslaştırma planı, diğer Rus olmayan topluluklara da örnek teşkil etmiştir. Ardından Ruslaştırma İdil bölgesinin önemli konularından biri olmuştur.[285]

I. Nikola, Rus olmayan halkların ayaklanma girişimlerinin ardından Kasım 1830'da eğitim ve sınır bölgelerinin politikasını yeniden gözden geçirmeye karar vermiştir. Lehistan'a, Estonya, Letonya gibi Baltık Eyaletlerine ve Finlandiya'ya karşı bir dizi Ruslaştırma politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu eyaletler için yeni Rus yasalarının, idarelerinin ve belediye kurumlarının getirilmesinin yanı sıra Rusçanın da resmi dil olarak kullanılmasına ilişkin karar alınmıştır.[286] Rus devletinin bir diğer stratejik önceliği de Türkistan'a yönelik olmuştur. Topsakal'a göre: "Rusya'nın Türkistan'daki egemenliği arttıkça Tatarlara olan bağlılık ve güvenleri de azalmıştır. Tatarların dini yollarda Türkistan'da egemenlik kuracağı korkusu devletin İslamiyet'e karşı cephe açmasına neden olmuştur.[287] Rus tarihçi Mojarovski Türkistan'da gayri-Rus tebaaya yönelik yapılan Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikasını şu örnekle anlatmıştır: "Kilise, Müslümanları Ortodoksluğa dönmeye ikna edecek etkili yöntemlerden yoksundu, çünkü verilen öğütlerin ve vaazların hiçbir etkisi olmamıştı. Yetkililer ve polis bölgede düzeni yeniden tesis etmek için müdahale etmek zorunda kalmıştı. Ortodoks misyonerler genellikle polisler eşliğinde köylere gelirlerdi ve Müslümanları bir tercümanın huzurunda kilisenin önünde toplarlardı, çünkü o dönemde misyonerlerin çok azı Tatarca, Mari veya Çuvaşça gibi yerli dilleri konuşuyorlardı. Misyonerler herkesin Ortodoks dinine dönmesi gerektiğini duyurmuş ve Müslüman olma arzusunda ısrar edenler ise ya tutuklanmış ya da mallarına el konularak köylerinden sürülmüşlerdir. Birçok Tatar, bunun resmi bir proje olduğunu

[284] Arık, **a.g.e.**, ss. 258-259.
[285] Topsakal, **a.g.e.**, ss. 202-203.
[286] Edward C. Thaden, **Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1855-1914**, Princeton University Press, New Jersey, 1981, s. 20.
[287] Topsakal, **a.g.e.**, s. 203.

anlamış ve Ortodoksluğa sadece zaruri şartlardan ötürü geçmiştir. Ortodoks dininin görevlerini yerine getirmeye başlasalar bile kalplerinde hala Müslüman olarak kalmışlardır."[288]

I. Nikola dönemine kadar nispeten pasif kalmış olan misyonerlik faaliyetleri yalnızca Ortodoks Ruslar ve vaftiz edilmiş gayri-Ortodoks tebaanın Hristiyanlıkta kalması üzerine yoğunlaşmıştır. 1830'larda I. Nikola'nın ataması üzerine Kazan ve Simbirsk bölgesinin 1828-1836 yıllarında yeni başpiskoposu olan Filaret Amfiteatrov, anti-pagan ve anti-İslam çalışmalarına hız vermiştir. Bu dönemle beraber misyonerlik ve Ruslaştırma çalışmaları, köyden köye seyahat etmeyi, yerel din adamlarının Ortodoks inancına göre vaftiz edilmesini, putperestlik inancından vazgeçilmesini ve henüz vaftiz olmayanların vaftiz edilmesini içermiştir.[289] Buna karşılık Kuzey Kafkasya halklarının siyasi ve dini önderi olan İmam Şamil, Dağıstan ve Çeçenistan'da Müslümanlar arasında Rus karşıtı faaliyetler yürütmüş, bununla beraber Osmanlı elçileri Kafkasya'ya gelerek Hıristiyanlaştırılma politikasına maruz kalan Müslümanların Osmanlı topraklarına göç etmelerini teşvik etmişlerdir.[290] Nitekim rahipler ve misyonerler bölgeden ayrılır ayrılmaz Rus olmayan uluslar yeniden eski dini yaşantılarına dönmüş ve Ortodoksluk kağıt üzerinde kalmıştır.

Çuvaş öğretmen ve fikir adamı olan İvan Yakovleviç ise Paganlar arasında gerçekleştirilen Hıristiyanlaştırma faaliyetlerini şu şekilde açıklamaktadır: "Pagan köylerinde gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetleri ise, misyonerlerin paganizmden feragat edilmesi için imzalattıkları yazılı beyanlara dayanmaktaydı. Belgelerin imzalanması Hıristiyan misyonerler için başarı sayılırdı. Misyonerler köylerden ayrılır ayrılmaz halk yeniden eski geleneklerine dönerdi. Ortodoksluk yalnızca kağıt üzerinde kalmıştı. Köy sakinleri Ortodoks Hıristiyan olarak kabul edilmiş ancak aslında saf

---

[288] Аполлон Ф. Можаровский, **Изложение Хода Миссионерского Дела по Просвещению Христианством Казанских Инородцев с 1552 по 1867 Года**, ***Чтения в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете*****,** Москва, Университетская Типография, 1895, s. 121.

[289] Михаил Г. Васильев, **Распространение Христианства в Казанском Крае (Краткий Исторический Очерк)**, Казань, Типография Казанского Императорского Университета, 1904, s.

[290] Robert D. Crews, **For Prophet and Tsar: Islam and Empire in Russian and Central Asia**, London, Harvard University Press, 2006, s. 15.

paganlar olarak kalmışlardı."[291] Çarlık hükümeti buna ek olarak bölge uluslarının Hıristiyanlaştırılması ve Ruslaştırılması için Rusçayı zorunlu tutmuş, ülke dilini bütün eğitim süreci ve resmi yazışmalarda kullanılmak üzere Rusça olarak düzenlemiştir.

2.3. II. Aleksandr Dönemiyle Beraber Modernleşme Sürecine Giren İmparatorluk (1856-1917)

Kırım'da şiddetli savaş sürerken Çar I. Nikola hayatını kaybetmiş ve tahta 18 Şubat 1855 tarihinde büyük oğlu Aleksandr geçmiştir. Rus şair Jukovski'nin bakımıyla büyümüş olan Aleksandr, Rus reformist devlet adamı Speranski'den Rus kanunları hakkında eğitim görmüş, ardından Rusya'yı iki defa dolaşarak ülkesini yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

Ruslar için Kırım Savaşı yenilgisi, imparatorluğun ve dünyadaki konumunun yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu yenilgi ülke içinde genel bir rahatsızlık oluşturmuş ve bu da imparatorluğun büyük bir Avrupa gücü rolü sürdürmesini baltalamıştır. İngiltere, Fransa ve Sardinya'nın Osmanlı'yla beraber Rusya'ya karşı savaştığı Kırım Savaşı'nda Rusya'nın aldığı yenilgi, kıtanın en güçlü ordusu sayılan Rusya'nın itibarını zedelerken, II. Aleksandr Rusya'da yapılması gereken ıslahatlar hakkında düşünmeye başlamış ve yine gündeme Rus toplumun kanayan yarası olan köylüler meselesi gelmiştir.

II. Aleksandr, Rusya'nın yayılmacılığının daha sağlam temellere oturtulması öncelikle ülkenin iç sorunlarının çözümleriyle mümkün hale geleceğini anlamıştır. Çağdaş bir eğitimle yetişmiş olan II. Aleksandr, kendinden önce gelen çarlar ve çariçelerin aksine, özellikle de babası I. Nikola'nın tersine ülke yönetiminin istibdat rejimine dayandırılamayacağını anlamış, Rusya'da ticaretin artışı, fabrikaların kurulması, kapitalizmin yerleşmeye başlaması durumunun istibdat uygulamalarına ve serflik sistemine izin vermeyeceğini görerek bir dizi reformlar gerçekleştirmeye başlamıştır. Rus tarihçiler Bugrov ve Sokolov'un bu reformlar ile ilgili görüşleri şu

[291] Иван Я. Яковлевич, **Моя Жизнь: Воспоминания**, Москва, Республика, s. 51.

şekildedir: "II. Aleksandr'ın reformları, I. Petro'nun reformları gibi, neredeyse tüm devlet ve kamusal yaşam alanlarını etkilemiştir. Reformların acil nedeni ise, Rusya'nın 1853-1856 Kırım Savaşı'nda yenilmesi olsa da altında daha derin nedenler yatmaktadır. Rusya İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik alanı, idari ve yasal sistemleri, ekonomik büyümeyi ve teknik ilerlemeyi engelleyen kurumları koruyordu. Bu kurumların çoğu toprak köleliği, işe alırken adam kayırma, ağır vergiler gibi sosyal sorunları körüklediği için uzun süredir eleştirilerin hedefi olmuştu. Bununla beraber muhafazakar bir yola bağlı kalarak hiçbir radikal dönüşüm gerçekleştirmeyen I. Nikola'nın tutumları da halk arasında epeyce bir hoşnutsuzluk uyandırmıştı. II. Aleksandr için ilk çözüm yolu toprak köleliğinin kaldırılması olarak görüldü."[292] Kurat serfliğin kaldırılmasını şu sözlerle anlatmıştır: "II. Aleksandr köylülerin ayaklanmasının önüne geçmek için bu meseleyi halletmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu işin yukarıdan, yani devletin ve dvoryanların (çiftlik sahipleri ve köylülerin efendileri) teşebbüsüyle yapılması tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine, komisyonlar kuruldu, tasarılar hazırlandı ve nihayet dört yıl süren hazırlıklardan sonra 19 Şubat 1861'de II. Aleksandr tarafından köylülerin serflikten (toprak köleliğinden) kurtulduklarına dair bir ferman çıkarıldı. Bu fermana göre, gerek devlet arazisinde ve gerek çiftlik sahiplerinin (pomeşçik) toprağında yaşayan ve hukuk bakımından serbest olmayan bütün köylüler serbest oluyorlardı."[293] Nitekim 22 milyona yakın köylü serbestlik kazanmalarından ötürü II. Aleksandr'ı "Kurtarıcı Çar" olarak adlandırmışlardır.[294] II. Aleksandr'ın köylüler üzerinde yaptığı köklü değişiklikler 1917 Bolşevik İhtilali'ne kadar küçük değişiklerle devam etmiştir.

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Avrupa'da ortaya çıkan ve büyüme gösteren sosyalizm düşünceleri Rusya'da da zuhur etmeye başlamıştır. Bu görüşler ilk olarak I. Aleksandr döneminde doğarak I. Nikola'nın tahta çıktığı gün gerçekleşen Dekabrist Ayaklanması ile gündeme gelmiştir. I. Nikola ülkede uyguladığı istibdat rejimiyle ve buna karşıt yaratılan Slavyanofilizm görüşüyle beraber sosyalizm bir nebze bastırılmış olsa da Rusya'da bu sefer Darvinizm ve materyalizm görüşlerinin

[292] Бугров, Соколов, **a.g.e.**, s. 66-67.
[293] Kurat, **a.g.e.**, s. 339.
[294] **A.g.e.**, s. 340.

ilerlemesiyle nihilizm akımı gündeme gelmiştir: "İdare sistemini, ahlak telakkilerini topyekun reddederek hiçbir şey tanımamışlar, ancak müspet bilgilerin ve tabii ilimlerin faydalı olduğunu savunmuşlardır."[295] Bu görüşün Çernışevski ve Dobrolübov gibi önde gelen isimleri Rusya'da sosyalizm kurulmasının temini maksadıyla Avrupa'nın sol (kızıl) fikirlerini Rusya'da aşılamaya çalışmışlar, Pisarev ise nihilizmin teorisini yapmıştır.[296] Rusya'nın yayılmacı politikalarını durduracak nebzede önemli görülen bu akım için II. Aleksandr ve çarlık taraftarları yen bir görüş olan Panslavizm'i üretme yoluna gitmişlerdir. Nitekim bu ideoloji altında Rusya'nın hakimiyeti önderliğinde bütün Slavları birleştiren bir devlet kurulması gündeme gelmiş ve temellerini Rus Ortodoksluğu, Çarlık otokrasisi ve Rus milliyetçiliği oluşturmuştur.[297] Rus tarihçi Prokudin ise Panslavizm için şu şekilde bir fikir öne sürmektedir: "19. yüzyılın hem birinci hem de ikinci yarısında ön planda olan Panslavizm, 21. yüzyılın başında Rus etkisinin yayılması ve genişlemesi politikaları olarak yeniden gündeme gelmiştir. Avrupa tarafından Rusya'nın emperyalist genişlemesi tehdidi olarak zihinlere yer edinen bu kavram, günümüzde bile Rusya karşıtı bir cephe oluşturmak için sıkça kullanılmaktadır. Ancak 19. yüzyıldaki Panslavizm'in esas amacı, Slav halkları ve topraklarının Osmanlı ve Avusturya imparatorluklarından kurtarılarak Büyük Rusya Devleti'ne ilhak edilmesidir."[298] Günümüzde ise bu durum Rusya'nın yumuşak güç politikaları ile uygulanmaktadır.

II. Aleksandr saltanatının başlangıcında, din üzerinde seküler bir kontrol sağlanmaya çalışılmış, yönetimin günah çıkarma kurumlarının işleyişine ve günlük dini hayata karşı doğrudan ilgilerini yitirdikleri görülmüştür. Genel olarak telgraf ve demiryollarının açılış döneminde din, ekonomik ilerleme ve pozitivizmin arka planında kaybolmuştur.[299] Buna ek olarak yönetime ilk geldiği zamanlarda II. Aleksandr, kilise reformları sorununu yeniden gündemine almış ve ruhban sınıfının sinodal sistemin kaldırılmasına ilişkin talepleriyle karşılaşmıştır. Rus Ortodoks

[295] **A.g.e.**, ss. 342-343.
[296] **A.g.e.**, s. 343.
[297] Киреев, **a.g.e.**, s. 37.
[298] Борис А. Прокудин, **Панславизм в Истории Политики и Мысли России XIX Века**, Издательство Московского Университета, Москва, 2018, s. 18.
[299] Михаил Долбилов, **Русский Край, Чужая вера: Этноконфессиональная Империи в Литве и Белоруссии при Александре II**, Москва, Новое Литературное Обозрение, 2010. s. 109.

Kilisesi, I. Petro'nun reformlarıyla zayıf bir konuma getirilmiş olduğunu ve II. Aleksandr dönemiyle beraber yeniden devletin en yüksek kurumlarından biri olma talebini dile getirmiştir.[300]

II. Aleksandr dönemiyle beraber Ortodoksluğun yayılması için Ukrayna'nın güneyini ve Kırım Yarımadası'nı kapsayan Tavrida bölgesinde, yine Türklerin ve diğer gayri-Rus milletlerin yaşadığı Ufa, Türkistan, Yenisey ve Yakutsk bölgelerinde yeni piskoposluklar açılmıştır. Piskoposların sayısının artırılması için de yeni manastırlar ve din okulları kurulmuştur. Bu dönem Volga bölgesi halklarının Hıristiyanlaştırılması için önemli çabalar sarf edilmiştir. Rus Kilise Tarihçisi Tsıpin II. Aleksandr dönemini genel olarak şu şekilde özetlemiştir: "O dönemde Volga bölgesi halklarını Hıristiyanlaştırmak için önemli çabalar sarf edilmiştir. 19. yüzyılın başlarından bu bölgedeki Ortodoks misyonunun durumu II. Katerina'nın hoşgörü politikası, İslamiyet'in himayesi ve Ortodoks vaazına getirilen kısıtlamaların bir sonucu olarak son derece zor bir hal almıştı. Vaftiz edilen Tatarların sayısında düşüş olmuş ve eski vaftizliler de yeniden eski dinlerine dönme eğilimi gerçekleştirmişlerdi. Ortodokslukta tutulmaları için zorlayıcı önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu önlemlerden bazıları sürgün cezası, vaftiz edilmiş kişilerin vaftiz edilmemiş kişilerle evlenmesinin yasaklanması ve bu şekil evliliklerin zoraki sonlandırılması, çocukların zorla vaftiz edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Zaman ilerledikçe Volga bölgesi halklarının Hıristiyanlaştırılması için farklı bir yol seçilmiş, 1854 yılında Kazan İlahiyat Akademisi'nde özel bir misyoner departmanı açılmıştır. Bu departman Ortodoks misyonu için yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Profesör Nikolay İvanoviç İlminskiy (1822-1891) Hıristiyan kitaplarını sıradan insanların anlayamayacağı klasik Tatar diline değil, Arap alfabesi yerine Kiril alfabesinin kullanıldığı canlı konuşma diline çevirmeye başlamıştır. İlminskiy, ilk vaftiz edilmiş olan Tatarlar için bir okul kurmuş ve bu okulda modern Tatar dilinde öğretim verilmiş, bunun üzerine Tatarlar bu okula güven duymuş ve çocuklarını güvenerek göndermişlerdir. Aynı okullar Volga bölgesinin diğer şehirlerinde de açılmıştır.[301]

[300] Цыпин, **a.g.e.**, s. 145.
[301] **A.g.e.**, ss. 149-150.

1867 yılında Kazan'da yeni bir misyoner hareket başlamış ve Aziz Guriy Kardeşliği kurulmuştur. Guriy'in katılımıyla Hıristiyan kitapları Tatar diline ve diğer Volga bölgesi halklarının dillerine çevrilerek dağıtılmaya başlanmıştır. 1869'da Kazan'da ilk defa Tatar dilinde Ortodoks ayini düzenlenmiş ve bu ayinin vaftiz edilen Tatarlar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Bütün bunlara rağmen İslamiyet hala çoğu Tatarın benimsediği din olarak kalmıştır. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde vaftiz edilen Tatarların oranında bir düşüş gerçekleşmişken, Çuvaşlar ve Mordovyalılar tamamen, Çeremişler ve Mariler ise birkaç pagan köy haricinde Hıristiyanlaştırılmışlardır.[302]

Ruslaştırma olgusu Rusya İmparatorluğu'nun ideolojik ve pratik olarak ilerleyişi için üzerinde sıkça durduğu bir konu olmuştur. Tarihçi Edward Thaden bu terimin daha net anlaşılması için üç tür Ruslaştırma kavramı geliştirmiştir. İlk tip olan kendiliğinden Ruslaştırma, 16. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden kültürel temasların ve evliliklerin doğal bir sonucu olarak gelişen Ruslaştırmadır. Bununla beraber Ruslaştırma sürecini ifade eden iki adet Rusça fiil vardır ve bunları etimolojik olarak incelemek Ruslaştırmayı diğerlerinden ayırt etmeye olanak sağlar: "obruset" (Rus olmak) ve "obrusit" (Rus yapmak). İlk fiil geçişsizdir, Rus olmayan bir bireyin Rus bireyle evlenmesi ya da Rus şehrine yerleşip Ruslaşmaya başlamasıyla meydana gelen doğal süreci ifade etmektedir. Bu tarz Ruslaştırma, doğal koşulların bir sonucu olmuş ve belirli bir politika gerektirmemiştir.

İkinci tür Ruslaştırma olarak "Obrusit" (Rus yapmak) kavramı ise Thaden tarafından 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp II. Aleksandr'ın hükümdarlığına kadar devam eden hem merkezileşme hem de rasyonalizasyon politikalarına atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Son olarak üçüncü tür ise zorunlu bir karaktere sahip olan ve Rus dilinin ve Ortodoksluğun gayri-Rus milletlere dayatılmasını ön gören

[302] **A.g.e.**, s. 150.

Ruslaştırmadır. Kültürel Ruslaştırma II. Aleksandr dönemiyle başlamış ve 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir.[303]

II. Aleksandr döneminin başlangıcında hem kendiliğinden Ruslaşma, hem idari olarak Ruslaştırma hem de kültürel Ruslaştırma işlevini sürdürmüştür. Ancak son iki tür, reformlar sayesinde kendine daha geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Reformlar imparatorluğun tüm bölgesini kapsamış, Rus olmayanların kendileri ise "Ruslaştırılacak kişiler" olarak anılmıştır.[304] II. Aleksandr dönemi Ruslaştırma politikalarının ivme kazanmasındaki bir diğer etken ise iç politikada yaşanan başarısızlıktan ötürü gelmektedir. II. Aleksandr'ın sivil bir toplum yaratarak rejim ile elit kesimi daha yakından birbirine bağlamayı amaçlayan politikası kısmi bir başarı elde etmiş, ancak iç düzen için tehlikeler yaratmıştır. Tek bariz alternatif, sivil politikanın etnik bir politikayla değiştirilmesi olarak görülmüş ve bu durum, Rus ulusal bilincinin diğer gayri-Rus halklara yayılması yoluna gidilmesinin siyasi birliği güçlendireceği algısını yaratmıştır. Sivil reformlar tamamen bir kenara atılmamış veya tam olarak Ruslaştırma ile değiştirilmemiş, ancak Rus olmayan halkların yaşadığı bölgelere reformların nüfuz edememesinin nedeni olarak ideoloji eksikliği gösterilmiş ve Ruslaştırma politikasının bu sorunu çözeceğine inanılmıştır. Ruslaştırma politikası Türk ve Fin-Ugor uluslarının yaşadıkları coğrafyanın yanı sıra Baltık ve Lehistan'da da yoğun olarak gerçekleştirilmiş, 1863-1864 yıllarındaki Lehistan ayaklanması esnasında bu politika tutarlı bir şekilde uygulanmıştır.

II. Aleksandr ile beraber Ruslaştırma politikası kısmen I. Nikola'nın politikasının devamı olmuştur. Merkezi bir idari sistem tesis edilmiş ve yerel uluslara yönelik ayrıcalıklar kaldırılmıştır. Buradan hareketle imparatorluğun tüm halklarına Rusya'ya aidiyet duygusu aşılama girişimi başlatılmış ve bunun gerçekleştirilmesi için gayri-Rus halklara Rus dilinin kullanımı aşılanmış, ülkenin geçmişine, kültürüne ve geleneklerine saygı gösterilmesi istenmiş ve Ortodoks dinine geçiş teşvik edilmiştir.

[303] Edward C. Thaden, **Interpreting History: Collective Essays on Russia's Relations with Europe**, New York, Boulder, 1990, ss. 210-220.
[304] Darius Staliunas, **Making Russians: Meaning and Practice of Russification in Lithuania and Belarus after 1863**, Amsterdam-New York, Rodopi, 2007, s. 60.

Bununla beraber, diğer halkların ulusal kimliklerini tamamen kaybetmeleri de gerekli görülmemiş, pratikte Ruslaştırmayı gerçekleştirenlerin çoğu, gerçek Rus değerlerini bireyin etnik bilincine ekleyerek yürütmüşlerdir.[305]

19. yüzyılın ikinci yarısı aynı zamanda Rusya'nın sosyal, politik ve sosyo-ekonomik gelişimindeki en önemli değişikliklerin zamanı olmuştur. II. Aleksandr'ın reformları ülkedeki dini hayata büyük etki etmiş, kilisenin faaliyet biçimleri ve yöntemleri de tarihsel gelişiminin genel hattını yansıtacak şekilde değişmiştir. Rus toplumunun ve siyasi sistemin modern hale getirilmesi, Orta Volga bölgesinde yaşayan halkların aydınlanması ve Hıristiyanlaştırılması yöntemlerinin de değişmesini beraberinde getirmiştir. Bu dönemden itibaren Ruslaştırma misyonunun amacı Müslümanları Ortodoksluğa dönüştürmekten ziyade İslamiyet'in Tatarlar üzerindeki, pagan inancının da Mari, Çuvaş ve Udmurtlar üzerindeki etkisini sınırlamak olmuştur. Kazan bölgesinin kilise yetkilileri ve misyonerler, Orta Volga bölgesindeki Rus olmayan nüfusun hala istenildiği gibi Ruslaştırılamadığı ve bunun gerçekleştirilmesi için de Rus Ortodoksluk eğitiminin ülkenin doğu sınırının tamamında sıkı bir şekilde uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir.[306] Burada tartışılan nokta ise Rus Ortodoksluk eğitiminin hangi amaçla verilmesi olmuştur. Ruslaştırma için ana kriterin hem Ortodoksluk hem de Rus dili ve kültürü olduğunu savunanlar, gayri-Rus tebaanın kültürel birleşimin dinle beraber gerçekleşmesini savunmuşlardır. Bu nedenle gayri-Rus tebaanın tam olarak Ruslaştırılması için eğitiminin kendi dillerinden ziyade Rusça olması gerektiği üzerinde durmuşlar ve Ortodoksluk misyonunun gerçek bir aydınlanma ve Ruslaştırma için elzem olduğunu savunmuşlardır.[307] Bundan ötürü Ortodoksluğun kabulü Rus toplumuna girişin ön koşulu olarak kabul edilmiştir.

1860'lı yılların ikinci yarısında Halk Eğitim Bakanlığı, imparatorluk sınırlarında yaşayan gayri-Rus tebaanın zorla Ruslaştırılması yöntemlerinin terk edilmesi kararını almış ve bunun yerine Ortodoks misyoner okullarının oluşturulması

[305] Долбилов, **a.g.e.**, ss. 111-112.
[306] Федоров, **a.g.e.**, ss. 214-216.
[307] Дионисий, К. Валединский, **Идеалы Православно-Русского Инородческого Миссионерства**, Казань, Типолит. Имп. ун-та, 1901, ss. 33-34.

ve ulusal geleneklerin bu tebaaya ideolojik ve kültürel olarak nüfuz ettirilmesi kararına varılmıştır. Bunun ardından İlminskiy tarafından geliştirilen sistem sayesinde ibadet ve ilk öğretimde ana dilin kullanımı yaygınlaştırılmıştır. Bu sistem, ortaya çıkan ulusal kurtuluş hareketini otokratik monarşinin çıkarlarına tabi kılmayı amaçlamış, hükümetin ve kilise çevrelerinin önceden oluşmuş toplumsal harekete bir tepkisi olarak kendini göstermiştir. Nitekim yürütülen bu sistemle Tatarlar hariç, gayri-Rus halkların Hıristiyanlaştırılmasında büyük bir muvaffakiyet sağlanmıştır. İlk olarak vaftiz edilmiş küçük Tatar çocuklarından oluşan grup üzerinde denenen İlminskiy sistemi, başarı göstermesinin ardından Orta Volga bölgesindeki büyün gayri-Rus tebaa üzerinde uygulanmaya başlanmış ve bu fikir dönemin Eğitim Bakanı Dimitri Tolstoy tarafından desteklenmiştir.

İlminskiy'e göre, Rus olmayan nüfus arasındaki misyonerlik çalışmaları belirli ilkelere dayanmalıdır. İlminskiy bu ilkeler çerçevesinde Kutsal Yazıların, ayin metinlerinin, dualaların ve diğer dini metinlerin yerel dillere çevrilmesini önermiştir. Bu çeviriler yoluyla da kaynak metinlerin tüm anlamı doğrudan ana dili konuşanlara sunulacaktır. Dini metinlerin ve kilise vaazlarının ana dillere çevrilerek sunulması, gayri-Rus ulusların[308] ve temsilcilerinin Hıristiyanlığı anlaması ve benimsemesine yardımcı olacaktır. Rus Rahip Kolçerin, buradaki amacın, insanlara Ortodoks inancının üstünlüğünü makul ve yetkin bir şekilde kanıtlamak ve insanların yeniden Müslümanlığa ve Paganizme geçişlerini önlemek olduğunu vurgulamıştır.[309]

Serfliğin kaldırılmasının ardından, Kazan ve çevre bölgedeki yaşayan birçok insan yeniden İslamiyet'e dönüş için toplu dilekçeler sunmaya başlamışlar, bunun ardından Kutsal Sinod ve Halk Eğitim Bakanlığı'ndan gelen talimatlar doğrultusunda İlminskiy durumu incelemeye başlamış ve bu geçişin önlenmesine yönelik bir takım yollar aramıştır. Gayri-Rus tebaa üzerinde Hıristiyan aydınlanmasının gerçekleşebilmesi için hükümet fonu alan İlminskiy'in ilk projesi 1863 yılında açılan

[308] Burada "küçük ulus" kavramıyla gayri-Rus tebaa olan Türk milletleri, Fin-Ugor kavimleri, batıdaki Lehliler ve Baltık ulusları kastedilmektedir.
[309] Алексей Колчерин, "Н. И. Ильминский (1822 – 1981): Педагогическая Деятельность и Миссионерское Служение в Поволжье", **Вестник ПСТГУ**, 2013, 4(53), s. 86.

Kazan Vaftiz Edilmiş Tatar Merkez Okulu olmuştur. Vaftiz edilmiş köylerdeki kız ve erkek çocukları bu okula alınarak kendi dillerinde din bilgisinin yanı sıra gramer ve coğrafya dersleri de öğretilmiştir. Çocuklara Rus alfabesi kullanılarak Tatar dilinde okuma ve yazma öğretilmiştir. Rus dili yoğun bir şekilde çalışılmış ve zaman geçtikçe eğitimler sadece ana dilde değil Rus dilinde de yapılmaya başlanmıştır. Bu Merkez Okulu'nun denemesi Rus tarafı nazarında oldukça büyük bir başarıya ulaşmış ve aynı tür eğitim sistemi ve okulların diğer halklar için de açılmasının temelini oluşturmuştur.[310]

1869 yılında Halk Eğitim Bakanlığı'nın Bilimsel Komitesi, Ural ve Volga bölgesinde yaşayan halkların eğitimi konusunu ele almış ve 1870 yılında "Rusya'da Yaşayan İnorodtsıların[311] Eğitimine Yönelik Kurallar" başlıklı bir yönetmelik çıkarmıştır. Gayri-Rus tebaanın eğitilmesinin temel amacı Ruslaştırma ve Rus halkına asimile etme olmuştur.[312] Bu yönetmeliğe göre Bilimsel Komite, Ural ve Volga bölgesinde yaşayan halkları iki ana gruba ayırmıştır:

1-) İlk grup zayıf bir şekilde Ruslaşmış[313] olanlardan oluşmaktadır. Rusçayı daha sonra öğrenmelerinin kolaylaştırılması amacıyla önce kendi yerli dillerinde öğretimin yapılması önerilmektedir. Kendi dillerinde kitaplar basılması önerilmiştir. Bu kitaplar arasında dua kitapları, İncil'den kısa öyküler ve dini ahlak kitapları bulunmaktadır.

2-) Bu grupta ise büyük ölçüde Rus etkisine yenik düşen paganlar ve inorodtsılar bulunmaktadır. Bu gruptakiler Rus nüfusu ile birlikte yaşamakta, oldukça Ruslaşmış olduklarından dolayı Rus okullarına devam edebilmektedir.[314] İlk grup için biri Ufa'da olmak üzere iki Tatar öğretmen okulu kurulması önerilmiştir. İkinci grup içinse Kazan'da üç yıllık bir eğitim dönemine sahip özel bir öğretmen okulu tasarlanmıştır. Tasarıya göre okulda 240 öğrenci eğitim görecektir. Bu öğrencilerden 120 tanesi Ruslardan oluşmuş ve diğer 120 tanesi ise inorodtsı olarak adlandırılan Mordovyalı,

---

[310] Колчерин, **a.g.m.**, ss. 86-87.

[311] İnorodtsı (инородцы) Rusya İmparatorluğu'nda Slav olmayan gayri-Rus halkları tanımlamak için bu terim kullanılmaktadır.

[312] Долбилов, **a.g.e.**, s. 117.

[313] Rusça "малообруселые veya магометане" olarak adlandırılan bu gruptaki bireyler, Rusya'nın doğusunda, Ural bölgesinde yaşayan halklardır.

[314] Константин В. Кузьмин, "Национальные Учительские Школы и Проблемы Христианизации Уральских Народов, Конец 1860-х – Начало 1900-х гг.", **Образование и Наука**, 2003, 3(21), s. 109.

Çeremiş, Çuvaş, Votyaklar ve vaftiz edilmiş Tatarlar'dan oluşmuştur. Yeni açılan ilahiyat okulunda Mordovyalılar, Çeremişler, Çuvaşlar ve Votyaklar öğrenim görürken, Ruslar ve vaftiz olmuş Tatarlar için Kazan'da hali hazırda bulunan okullar kullanılmıştır.[315]

Her grubun eğitiminin kendine has özellikleri olmuştur. Pagan inancına sahip halkların eğitiminde tamamen İlminskiy sistemine başvurulmuştur. Ortodoks inancının güçlendirilmesine odaklanılmış, Rus diline giriş yapılmış ve eğitimler ana dilde gerçekleştirilmiştir. Müslüman halkların okullarında ise Rusça öğretime ağırlık verilmiş ve ana dil yalnızca Rusça öğretilirken belirli kuralların açıklanmasında kullanılmıştır. Yetkililer, pagan inancına sahip halkların İslamiyet etkisine karşı koymaları için onların kendi ulusal eğitim sistemlerini inşa etmiş ve etnik güçlenmelerini teşvik etme politikası gütmüştür. Bunun nedeni ise Müslümanların aksine, paganların sağlam bir dini ve kültürel kökene sahip olmamasıdır. Bu milletlerin, Rus Ortodoks ve İslamiyet ile rekabet edebilecek gelişmiş bir eğitim geleneği olmamıştır.[316]

İlminskiy'in bu harekette en büyük yardımcılarından biri misyoner din adamı Vasiliy Timofeyev[317] olmuştur. Timofeyev ile birlikte İlminskiy, Kutsal Yazıları ve dini metinleri yerel dillere çevirmeye başlamışlardır. Bu süreci vaftiz edilmiş Tatarlara benimsetmek için ilk olarak Tatar dilini Kiril harfleriyle yazmaya başlamışlardır. Çeviriler etkili bir misyonerlik aracı haline gelmiş, İncil ayetlerini ve kilise vaazlarını yerel dillerinden duyan insanlar Ortodoksluğu içtenlikle kabul etmişlerdir. Timofeyev vaftiz edilmişlerin arasından ilk rahip olmuş ve onun yetiştirdiği birçok vaftiz edilmiş Tatar, dini alanda büyük işler yapmıştır.[318]

---

[315] Кузьмин, **a.g.m.**, ss. 109-110.
[316] Альфия М. Бакирова, "Особенности Подготовки Педагогических Кадров для Начальных Нерусских Училищ во Второй Половине XIX Века (По Материалам Оренбургского Учебного Округа)", **Тамбов: Грамота**, 2017, 9(83), s. 25.
[317] Vasiliy Timofeyev (1836-1895): Rus Ortodoks Kilisesi din adamı, misyoner, eğitimci ve vaftiz edilmiş Tatarların ilk rahibidir. İlminskiy'in öğrencisidir ve Kreşin Tatar Merkez Okulu'nun başkanlığını yapmıştır.
[318] Колчерин, **a.g.m.**, s. 87.

İlminskiy'in en büyük ideası Rus İmparatorluğu'nun bütün Müslüman etnik gruplarının Ortodoksluğa dönmeleri ve Kiril alfabesini benimsemeleri olmuştur. Ancak buradaki önemli husus, Tatarların Müslüman olarak hayatlarına devam ettiği sürece Arap alfabesini kabul ederek Kiril alfabesini geri planda bırakabileceğidir. Buradan hareketle İlminskiy, alfabedeki birleşim için gayri-Rus tebaanın Rus eğitimi almadıkça ve Ortodoksluğa geçmedikçe Ruslara karşı bir iç yakınlık hissetmeyeceğini savunmuş, Kırgızlar gibi o dönem yazılı dili olmayan gayri-Rus Müslüman halka ilk başta Kiril alfabesinin benimsetilmesi, bu alfabenin Kırgız diliyle bağdaştırılarak hem okullarda hem de yönetimde kullanılmasına vurgu yapmıştır.[319]

1872 yılında müdürü İlminskiy'in kendisi olduğu Kazan Rus Olmayan Öğretmenler Okulu açılmış, bu eğitim kurumu Halk Eğitim Bakanlığı tarafından da destek görerek devlet okulları öğretmenlerinin eğitimine başlanmıştır. Bu okuldaki öğrencilerin üçte ikisini gayri-Rus öğrenciler oluşturmuştur. Bu okuldan mezun olanların çoğu daha sonra rahip olmuş ve misyoner cemaatlerinde görev yapmıştır. İlminskiy tüm hayatını gayri-Rus tebaanın Ruslaştırılması eğitimine adamıştır.[320] İlminskiy'nin fikirlerinin tedricen değişip gelişmesinin ana ekseninde daima "Ortodoks Rusluk" şuuru yer almış ve amacı daima Rusya içindeki toplulukları "Rus olma", "Ruslaşma" temelinde birleştirmek olmuştur.[321] Bununla beraber İlminskiy şiddetli ve zoraki Ruslaştırmaya ve Hıristiyanlaştırmaya yönelik politikaları reddetmiş, Müslümanları ve Pagan inancına sahip diğer ulusları Ortodoksluğu kabul etmeye ikna edebilecek tek yöntemin devlet okulu olduğunu savunmuştur.[322]

Nitekim II. Aleksandr dönemi Velikorus ideası farklı bölgelerde farklı şekillerde uygulanmıştır. 19. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen devrim hareketleri, Rus İmparatorluğu'nun Çarın himayesi altında Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikaları yürütmesinde ivme kazandırmıştır. Finlandiya bölgesinde I. Nikola ve I.

[319] Пётр В. Знаменский, **Участие Н. И. Ильминского в Деле Инородческого Образования в Туркестанском Крае**, Казань, Типография Императорского Университета, 1900, ss. 184-185.
[320] Радик, Р. Исхаков, **Казанская Учительская Семинария и Её Роль в Подготовке Учителей для Национальных Школ**, Казань, Новое Знание, 2001, s. 32.
[321] Topsakal, **a.g.e.**, s. 319.
[322] Колчерин, **a.g.m.**, s. 88.

Aleksandr özerklik sistemi politikası II. Aleksandr döneminde de devam ettirilmiş ve bölgede Finlandiya'ya haklar ve yetkiler vererek imparatorluk sınırlarına bağlı kalması sağlanmıştır.

İmparatorluğun batı kesiminde Ruslaştırma faaliyetleri, Litvanya'da 1860'larda, Estonya ve Letonya'da 1880'lerde gelişirken, 19. yüzyılın sonunda Finlandiya'ya verilen haklar da yavaştan kaldırılarak bu bölgede de Ruslaştırma politikaları yürütülmeye başlanmıştır. II. Aleksandr'ın Lehistan üzerinde yürüttüğü ulusal politikası ise bölge üzerindeki kontrolünü güçlendirmek olmuştur. Bunun nedeni ise Lehlilerin çok güçlü milliyetçi fikirlere sahip olması ve Rusya'dan ayrılmak için faaliyet yürütmeleridir.[323] Lehistan sorununun çözümü için, nüfusun kültürel açıdan Ruslaştırılması yoluna gidilmiş, ancak Slav ulusu olan Lehlilerin Ruslaştırılması, düşünüldüğü kadar kolay olmamıştır. Ruslaştırmanın bir başka tezahürü, devletin tek bir organizma olarak işleyişi ve kontrol edilebilirliğinin sağlanması için gerekli olan bütün bağımsız otoritelerin ortadan kaldırılması ve Lehçe dilinin Rusça ile değiştirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.[324] Bununla beraber II. Aleksandr döneminde Ruslaştırma, daha çok İdil-Ural bölgesindeki gayri-Rus tebaa üzerinde uygulanmış ve hem ulusal hem de dilsel politikada yalnızca Rus dilinin üstünlüğü benimsenmiştir.

Kurat'ın deyimiyle "köylüleri kurtaran, güney Slavlara hürriyet veren Rus Çarı"[325] II. Aleksandr, toprak reformunu gerçekleştirip serfliği kaldırdığından beri ülke içinde büyük hasımlar biriktirmiş ve nitekim 1881 yılında Rus devrimcilerin düzenlediği bir suikast sonucu öldürülmüştür. Kendisinden sonra tahta büyük oğlu III. Aleksandr geçmiştir.

III. Aleksandr ile beraber Rusya, devlet yapısının liberal ilkelerinden, sosyal ve siyasi sistemin işleyişinden saparak "karşı reformlar" dönemine girmiştir. Rus ve

[323] Staliunas, **a.g.e.**, ss. 55-56.
[324] Theodore R. Weeks, "Russification: Word and Practice 1863-1914", **American Philosophical Society**, 2004, 148 (4), s. 472
[325] Kurat, **a.g.e.**, s. 357.

Ortodoks olmayan tebaayla ilgili dini politikanın uygulanmasında önemli değişiklikler meydana gelmiş, devlet ve kilise Hıristiyanlaştırma politikalarını yoğunlaştırmıştır. Hıristiyanlaştırmanın amacı, yalnızca gayri-Rus tebaayı Rus Ortodoks toplumuna nihai olarak dahil etmek değil, doğrudan Ruslaşmalarını sağlamaktır. Hıristiyanlaştırmayla beraber aynı zamanda, Rusya'daki gayri-Rus tebaanın milli hareketlerindeki yükselişin önlenmesi amaçlanmıştır. Çuvaş, Mari, Mordovyalılar ve Udmurtların Hıristiyanlaştırılmasında somut sonuçlar elde edilmiş, İdil-Ural bölgesindeki halkların büyük çoğunluğunu Ortodoks Hıristiyanlar oluşturmuştur. Bununla beraber, gayri-Rus tebaanın Hıristiyan dogmaları ve yaşam biçimlerini tam olarak benimseyememesi ve bunun yanı sıra özellikle Müslümanların İslamiyet'e yeniden dönüşlerinin başlaması, çarlık tarafından büyük bir sorun teşkil etmiş ve bunun engellenmesi için gereken tüm önlemler alınarak sıkı yönetim ve baskıya başvurulmuştur.

1880 ve 1890'lı yıllarda Otokrasinin muhafazası yolunda izlenen politika, yalnızca liberal hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını beraberinde getirmekle kalmamış, aynı zamanda din politikasına da yakından dikkat edilmesini gerektirmiştir. Otokrasinin temeli olarak birleşik bir Ortodoks toplumu yaratma arzusu neticesinde Rus olmayan halkların Hıristiyanlaştırılması ivme kazanmış, İlminskiy'in eğitim sistemi aynı doğrultuda yürütülmüştür.

III. Aleksandr'ın esas gayesi, Rusya'da çarlık mutlakıyetini (otokrasi) muhafaza etmek, babası II. Aleksandr zamanında mutlakıyet rejimini sarsmaya başlayan ihtilalci hareketleri kökünden temizlemekti. Hakimiyetinin başlangıcında, II. Aleksandr zamanında girişilen idari reformları devam ettirir gibi bir vaziyet aldı ise, sonrasında tamamen reaksiyoner bir politika takip etmeye başlamıştır.[326] III. Aleksandr en güvendiği kişi ve sıkı bir panslavist olan Konstantin Pobedonostsev'i en yakın müşaviri yapmış ve Rusya'da tam bir reaksiyon rejiminin, çarlık otokrasisinin en koyu ve şiddetli bir şekilde devam ettirilmesi için tedbirler alınmaya başlanmıştır.

[326] **A.g.e.**, s. 359.

Bu maksatla, çiftlik sahiplerinin ekonomik ve hukuki durumlarını kuvvetlendirmek, gayri-Rus tebaanın şartlarını kötüleştirmek, Ortodoksluğu yaymak ve Rus olmayanları Ruslaştırmak siyaseti esas prensip olarak alınmıştır. I. Nikola döneminde imparatorluğun ana hedefi olan Ortodoksluk, otokrasi ve milliyetçilik esasları yeniden canlanmış, Pobedonostsev'in yanı sıra diğer panslavistler Tolstoy ve Katkov da III. Aleksandr döneminin misyoner ve Ruslaştırma siyasetinin en önemli isimleri olmuşlardır.[327]

19. yüzyılın ortalarından itibaren Rusya'da endüstri faaliyetleri süratle gelişmiş, fabrikaların sayısı çoğalmış, demir yolları büyük bir hızla inşa edilmiş, iç ve dış ticarette artış olmuş ve Rusya, Batı memleketleri gibi, kapitalist bir memleket olma yolunu tutmuş, fabrikalarda çalışan ve oldukça büyük bir kesim oluşturan işçi sınıfı meydana gelmiştir. Aynı zamanda, Avrupa sosyalist cereyanları Rusya'da yayılmaya başlamış, III. Aleksandr hükümeti ise yeni şartlar içinde tahtın dokunulmazlık haklarını muhafaza etmek istemiş ve Rusya'yı tek bir devlet (çarlık), tek bir millet (Rus) ve tek bir görüş (Ortodoksluk) haline getirmeyi esas gaye olarak almıştır. Buna ulaşmak amacıyla, Rusya İmparatorluğu içinde yaşayan gayri-Rus kavimleri, ya imha etmek ya da Ruslaştırmak gerekmiştir. Hükümetin ve bilhassa Pobedonostsev'in telkiniyle gayri-Rus (inorodets) milletlere karşı bir baskı siyaseti yapılmaya başlanmıştır. Kazan misyoneri İlminskiy'nin idaresi altında, Kazan Türkleri, Başkurtlar, Çuvaşlar ve İdil-Ural sahasındaki Fin-Ugor kavimlerini Ortodoksluğa çevirmek için şiddetli bir faaliyete geçilmiş, bu kavimler için Rus harfleri esas tutularak birer alfabe tanzim edilmiş, kendi dillerinde Rus-Ortodoks din kitapları ve risaleler bastırılmıştır. Hıristiyanlığa geçenlere birçok imtiyaz vadedilmiş, dinlerinde ve milliyetlerinde ısrar edenler üzerinde ekonomik ve idari baskılar şiddetlendirilmiş, buna karşın, İdil boyu Türkleri arasında Ruslaştırma siyaseti istenilen neticeyi vermemiş; bilakis Türk-Müslüman ahalinin milli ve dini hislerinin kuvvetlenmesine sebep olmuştur.[328]

[327] **A.g.e.**, ss. 359-360.
[328] **A.g.e.**, ss. 360-361.

Öğretimde Ortodoks çizgiyi güçlendirme hedefi edinen ve 1880'de Kutsal Sinod'un başı olan Pobedonostsev, dikkatini köylülerin dini ve ahlaki olarak yetiştirilmesine, köylü din adamlarının mali durumunun iyileştirilmesine, eğitim seviyelerinin iyileştirilmesine ve kilise okullarının sayısını artırmaya yöneltmiştir.[329] Pobedonostsev 1884 yılında hazırladığı raporda, imparatorluk içindeki bütün ilköğretim okullarının Ortodoks Kilisesi ile bağlantılı bir şekilde eğitim yürütmesini savunmuş, okulların koruyucusu ve düzenleyicisinin yalnızca Ortodoks din adamları olması gerektiğine vurgu yapmış ve bu okulların Ortodoks inancının ilkelerine dayanması gerektiğinin altını çizmiştir.[330] Pobedonostsev'in yakın çalışma arkadaşı olan Rus bilim adamı ve eğitmen Sergey Raçinskiy de en iyi öğretmenlerin rahipler olduğunu ve okulların sadece kiliseler tarafından yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle Ortodoksluğun sağlam bir temele oturtulması için din adamlarına okullardaki önemli görevlerin verilmesini istemiştir.[331]

Pobedonostsev'in önerdiği dini eğitimle beraber, Rus Ortodoks Kilisesi'nin okul üzerindeki egemenliği kullanılarak halk ile devletin bir bütün haline getirilmesini hedeflemiştir. Bu bağlamda Pobedonostsev'in görüşünü şu sözleri özetlemektedir: "Okul, halk için olduğundan dolayı, halkın ruhunu ve inancını yansıtmalıdır, ancak o zaman halk onu sevecektir. Kilise de manevi anlamda okula nüfuz etmelidir."[332] Pobedonostsev'in bu görüşü, İlminskiy'in gayri-Rus tebaanın okullarına karşı uyguladığı fikirlerle örtüşmektedir.

Gayri-Rus milletlerden en çok takibata uğrayanlardan biri de Yahudiler olmuştur. Rus hükümeti tarafından el altından desteklenen ve kışkırtılan gruplar, Yahudiler arasında pogromlar[333] tertip etmeye başlamışlardır. Pogromlar neticesinde

---

[329] Wayne Dowler, **Classroom and Empire: The Politics of Schooling Russia's Eastern Nationalities, 1860-1917**, London, McGill-Queen's University Press, 2001, s. 88.
[330] Thomas C. Sorensen, "Pobedonostsev's Parish Schools: A Bastion against Secularism", **Religious and Secular Forces in Late Tsarist Russia: Essays in Honor of Donald W. Treadgold**, edited by Charles E. Timberlake, Seattle, University of Washington Press, 1992, ss. 183-184.
[331] Dowler, **a.g.e.**, s. 92.
[332] Константин П. Победоносцев, **Ученье и Учитель: Педагогические Заметки**, Москва, Нобель Пресс, 2012, s. 30.
[333] Dinsel, etnik ve siyasi nedenlerle bir gruba karşı yapılan şiddet hareketleridir. Rusya İmparatorluğu'ndaki Yahudi karşıtı isyan hareketleri 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır.

on binlerce Yahudi, Rus halkı tarafından öldürülmüştür. Yahudilerin yaşayabilecekleri saha ve şehirler daha büyük tahditlere tabi tutulmuş, üniversite okuma hakları da çok güç şartlara bağlanmıştır.[334]

Lehistan'ın Ruslaştırılması da aynı doğrultuda ilerlemiştir. Leh milliyetperverlerinin faaliyetlerini durdurmak için şiddetli tedbirler alınmış, Leh asilzadelerinin çiftlikleri küçük bahanelerle ellerinden alınarak Lehistan'da yaşayan Rus köylülerine dağıtılmıştır. Lehistan topraklarının Rusya'ya entegre edilmesi hedeflenmiş, Leh dili ve kültürünün özellikle idari ve eğitim alanlarında ortadan kaldırılması istenmiştir. Leh ayaklanmalarının bastırılması, Lehistan Krallığı'nın özerkliğinin tasfiye edilmesi ve Lehistan'ın Rusya İmparatorluğu'na daha yakın entegrasyonu politikasının konuşlandırılmasına ivme kazandırmış, Leh soyluların egemenliğinin devam ettiği Rusya'nın batı vilayetlerinde, Kuzeybatı bölgesinin valisi olan Mihail Nikolayeviç Muravyev'in liderliğinde yoğun bir Ruslaştırma faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Lehçenin yasaklanmasının yanı sıra Lehçe kitaplar da yasağa tabi tutulmuş ve Lehliler devlet kurumlarından ihraç edilmiştir.[335] Aynı veçhile Ukraynalılar da şiddetli bir baskıya maruz kalarak Ukraynaca konuşmaları ve okumaları yasaklanmıştır. Finlandiya'nın da Ruslaştırılması için gereken tedbirler alınmış, Kafkasya'nın Türk ve Müslüman ahalisi, Türkistan Türkleri ve Sibirya'nın gayri-Rus kavimleri, en küçük medeni haklarından mahrum edilmiş durumda kalmışlardır.[336]

III. Aleksandr döneminde toplumda dini duygular yeniden güçlenmiş ve din okullarına yönelik iyileştirmeler gerçekleşmiştir. 1870'li yıllarda dini eğitim kurumlarının sayısında hızlı bir artış olmuş ve 1881 yılında Rusya'da 4 akademi, 53 ilahiyat okulu bulunmaktayken, yüzyılın sonuna doğru 5 yeni ilahi okulu ve 2 akademi daha açılmıştır. Bununla beraber Yekaterinburg ve Vladikafkas'ta iki yeni piskoposluk açılarak toplam piskoposluk sayısı 62'ye ulaşmıştır.[337]

---

[334] **A.g.e.**, s. 361.
[335] Юрий Н. Денисов, **Россия и Польша: История Взаимоотношений в XVII – XX веках**, Москва, Флинта, 2012, ss. 453-455.
[336] Dowler, **a.g.e.**, ss. 361-362.
[337] Цыпин, **a.g.e.**, ss. 156-157.

Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma gayesi altında açılan yeni dini kurumlar, III. Aleksandr'ın Velikorus ideasına bağlılığını gösterir niteliktedir. Rus kilise tarihçisi Fedorov'a göre "III. Aleksandr'ın ulusal politikası, geleneksel Rus dini hoşgörüsüne ve gayri-Rus tebaaya karşı himayeci tutumuna karşı, tam anlamıyla bir Ortodoks vatanseverliği ve Rus İmparatorluğu'nu tek bir ulus halinde birleşmesini sağlama arzusunu göstermektedir."[338] Kurat ise III. Aleksandr dönemini şu şekilde özetlemiştir: "Rusya, bir milletler zindanı olmuş, Ruslardan başkasına yaşama hakkı kalmamış gibi bir hal almıştır."[339] Derin bir dindar olan III. Aleksandr, kendi yakın çevresiyle beraber Ortodoksluk ve Slavofilizm fikirlerine güvenmiş, 1880'lerden itibaren milliyetçilik politikasını, Ruslaştırma, Ortodokslaştırma ve otokrasiyi güçlendirmek için kullanmıştır.

Litvanya, Letonya ve Estonya'dan oluşan Baltıklar, Baltık Denizi'nde Batı Avrupa ile Rusya arasında merkezi bir konumda bulunmaktadır. Rusya İmparatorluğu'nun 18. yüzyılda bölgesel genişlemesi sonucunda Baltık bölgesi Rusya topraklarına bağlanmış, önceleri İdil-Ural bölgesine göre biraz daha baskı politikasına uğrayan bu bölge, Çar III. Aleksandr ile beraber yoğun Ruslaştırma politikalarına maruz kalmıştır. Bu dönem itibariyle çarlık stratejileri, Letonya, Litvanya ve Estonya'da Ruslaştırmayı kolaylaştırmak için sosyal ve eğitimsel politikalar yaratmış, bu politikalar Sovyet dönemi boyunca da Baltık topraklarını Komünist sisteme entegre etmek için yoğunlaştırılmıştır.[340]

Baltık bölgesinde eğitim sisteminin Ruslaştırılması 1880'lerin ortaları ve 1890'ların ortaları arasında kademeli olarak uygulanmıştır. İlk aşama olarak, şu şekilde değişiklikler kararlaştırılmıştır: (1) 1885-1886 yıllarında tüm Lutheryan kırsal ilkokulları, öğretmen yetiştiren kurumlarla beraber Eğitim Bakanlığı'nın yetkisi altına alınmıştır; (2) 1887 yılında eğitim idaresinde devlet kontrolünü güvence altına almanın

[338] Федоров, **a.g.e.**, s. 220-222.
[339] Kurat, **a.g.e.**, s. 362.
[340] Joseph S. Roucek, "The Geopolitics of the Baltic States", **American Journal of Economics and Sociology**, 8 (2), 1949, s. 172.

bir yolu olarak her Baltık vilayeti için bir müdür ve yine her vilayet için birkaç müfettiş atanmıştır; (3) 1887 yılında Rusça, kırsal okulların üçüncü yılından itibaren (din dersleri hariç olmak üzere) eğitim dili haline getirilmiş ve 1892 yılında ise ilk sınıf da dahil olmak üzere Rusça eğitim kararlaştırılmıştır; (4) 1880'lerin sonlarında, kentteki ilkokullar da eğitim dili olarak Almancadan Rusçaya geçmiş ve imparatorluğun Rus bölgelerindeki benzer okulların eğitim biçimi benimsenmiştir. Eğitimde Almancadan Rusçaya geçişle beraber (1887-1892), yerel farklılıkların ortadan kaldırılması ve merkezi kontrolün güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Yüksek öğretimde, Dorpat Üniversitesi önceki özerkliğini kaybetmiş ve doğrudan Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. 1893 yılında hem şehrin hem de üniversitenin ismi Yurev olarak değiştirilmiştir. Öğretimin Almanca olarak kaldığı İlahiyat Fakültesi dışında, 1889-1895 yılları arasında bütün fakültelerde Rusça öğretime geçiş gerçekleşmiştir.[341]

Ruslaştırma politikası bu dönemde yine en çok Lehistan ve Finlandiya ile anılmaya başlamıştır. Finlandiya'ya 1880'lerin sonuna doğru verilen bütün ayrıcalıklar kaldırılmış, Finlandiya posta departmanının bağımsızlığı feshedilmiş, Rus paralarının zorunlu kabulü sağlanmış, siyasi öneminin zayıflatılması için Senato yeniden düzenlenmiştir. Lehistan'da ise Rus dili yoğun bir şekilde okullara dayatılmış, 1885 yılında Lehistan Bankası kapatılmış ve gerçekleştirilen bütün faaliyetlerle ülkenin bir Rus eyaletine döndürülmesi hedeflenmiştir.[342] Baltık eyaletlerinde yerel adli, idari ve güvenlik kurumları imparatorluğun kendi kurumlarıyla değiştirilmiş, Rus dilinin aktif olarak kullanımı dikte edilmiştir. Ruslaştırma politikalarının neticesinde bölge üzerindeki Alman nüfuzu zayıflamış ve Ortodoksluğa geçişler ivme kazanmıştır. III. Aleksandr döneminde 37 binden fazla insan Lutheryanlık'tan Ortodoksluğa geçmiştir.[343] Ukraynalıların ve Belarusların ulusal kültürleri ayrımcılığa uğramış, dillerinin kullanılması yasaklanmış ve Uniat Kilisesi[344] baskı altında tutulmuştur. III.

[341] Thaden, **Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1885-1914**, s. 316.
[342] Staliunas, **a.g.e.**, ss. 74-76.
[343] **A.g.e.**, s.77.
[344] Kendi ayin biçimlerini ve dillerini koruyan fakat Papa'nın otoritesini kabul eden Ortodoks ve Doğu Ortodoks kiliselerine Doğu Katolik Kiliseleri veya Uniat Kiliseler denir. Kilise, Lehistan-Litvanya Topluluğu'nda Brest Birliği'nin (1596) bir sonucu olarak kurulmuş, kutsal ayinlerinde Kilise Slavcası ve yerle diller kullanılmıştır. Ruslaştırma politikalarının sonucu olarak bu dine mensup kişiler Ortodoksluğa döndürülmüştür.

Aleksandr döneminde 8 bin 500'den fazla Müslüman ve 50 binden fazla Pagan Ortodoksluğa döndürülmüştür.[345]

III. Aleksandr döneminde üniversitelerin özerkliğini fiilen yok etmiş, rektör, dekan ve profesörler bilimsel başarılarıyla değil, "dini, ahlaki ve vatansever" yönleri dikkate alınarak atanması kuralını şart koşmuştur. Bütün bu politikaların altında yatan ana hedef, kültürel ve dilsel Ruslaşmanın güçlendirilmesi olmuştur. Katolik ve Ermeni kiliselerine de baskılar uygulanmıştır.

Otokrat rejim politikasının temel amacı, İlminskiy'nin de belirttiği gibi "tek ve bölünmez Rusya'nın korunması olmuştur. İlminskiy aynı zamanda şunları belirtmiştir: "Rusya İmparatorluğu iki ana unsurdan oluşur: imparatorluğun kalbini oluşturan yerli Rus devleti ve imparatorluğun çekirdeğini oluşturan Rus-Slav kabilesidir. Diğer uluslar bu kabilenin dışındadır ve Lehistan Krallığı, Baltık bölgesi, Finlandiya, Sibirya, Türkistan, Kafkasya ve Hazar bölgesi bu büyük imparatorluğun bir parçası haline gelmiştir. Her devlet, gücünü ortaya koymak için benzer olmayan unsurları kendi bünyesinde birleştirmesi gerekmekte ve devletin bekası da bu şekilde sürdürülmektedir. Bu oldukça doğaldır."[346] Nitekim III. Aleksandr'ın 13 yıl süren hakimiyeti, Rusya'da şiddetli bir otokrasi rejiminin, koyu Rus milliyetçiliğinin hüküm sürdüğü bir devir olmuştur. 1894 yılında ölümünün ardından tahta oğlu ve Rusya'nın son imparatoru olan II. Nikola geçmiştir.

III. Aleksandr'ın fikirlerine önem verdiği ve danışmanı yaptığı Pobedonostsev'in gözetimi altında büyüyen II. Nikola, ülke yönetimindeki deneyimsizliği nedeniyle, Pobedonostsev'in öğütlerine göre hareket etmiş ve babası zamanındaki reaksiyoner rejimin devamı için harekete geçmiştir. Bununla beraber II. Nikola döneminde, otokrasi rejimine karşı harekete geçen muhtelif siyasi gruplar ve devrimci fikirlere sahip zümreler baş göstermiş, istibdat rejimine karşı planlı bir

[345] Staliunas, **a.g.e.**, ss. 79-80.
[346] Кэмпбелл, Е. И. Воробьева, «Единая и Неделимая Россия» и «Инородческий вопрос» в Имперской Идеологии Самодержавия // Пространство Власти: Исторический Опыт России и Вызовы Современности. М., 2001. ss. 206-207.

şekilde baş kaldırma hareketleri zuhur etmeye başlamıştır. Bununla beraber Rus entelijansiyası ve yoğun şekilde açılan fabrikalarda çalışan işçiler de Rusya'da yeni bir sınıf oluşturmaya başlamıştır. Otokrasinin savunuculuğunu yapan sınıflar ise dvoryanlar ve burjuvalar olmuş, lakin onlar da zaman geçtikçe diğer zümrelerin ayaklanma hareketini bastırmada yetersiz kalmışlardır. Ülke içinde yaşanan bu çalkalanmalar ilerideki devrim hareketlerinin öncüsü olmuş, Velikorus ideasındaki imparatorluğun Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikalarını sekteye uğratmaya başlamıştır.

1885-1905 yılları Ruslaştırma politikalarının en yoğun uygulandığı zaman dilimi olmuştur. Bu yirmi yıl boyunca, Rusya'da yerel dillerin o bölgelerde kullanılması yasaklanmış ve gayri-Rus tebaanın Rus nüfusunu entegre edilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Okullardaki eğitim, tamamen devletin resmi dili olan Rusçaya çevrilmiş, çeşitli ulusal eğitim organizasyonları yasaklanmış, yerel dillerde kitap basımı sıkı bir sansür çerçevesinde sınırlandırılmıştır.[347]

II. hükümeti modernizasyon adı altında yaşamın her alanında Ruslaştırma projesini devam ettirmiştir. Ruslaştırmanın yanı sıra, imparatorluğun diğer ana gayesi Çekoslovakya topraklarını Avusturya-Macaristan, Balkanlardaki Güney Slavların yaşadıkları toprakları Osmanlı'dan koparmak olmuştur. Böylece Velikorus ideasını Panslavizmle birleştirerek büyük bir Rus devleti yaratılması planlanmıştır.

Bir başka örnek de Bulgarlar üzerinden verilmektedir. Bulgarların Rusya'ya kitlesel göçü 18. yüzyılın ikinci yarısında başlamış ve 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nda Rus tarafının zaferine kadar devam etmiştir. Çarlık hükümeti, Bulgarları imparatorluğun güneyindeki boş topraklara yerleştirmiş, onlara arazi ve sübvansiyonlar sağlamış, askerlik hizmetinden ve vergilerden muaf tutmuş, din özgürlüklerinin koruma altına alınacağı garantisi verilmiştir. 19. yüzyılın sonunda II. Nikola ile beraber, Besarabya ve Moldova bölgelerinde 50 Bulgar okulu, 2 bin 500

[347] Евгений Г. Луферчик, "Русификация Как Средство Решение Польского Вопроса во Второй Половине XIX – Начале XX в.", **Веснік БДУ**, 3, 2016, ss. 22-23.

kadar öğrencisiyle faaliyetini yürütmüştür. 20. yüzyılın başlarında, Rusya İmparatorluğu'nda yaşayan 250 binden fazla Bulgar için de Ruslaştırma politikaları başlamış, devlet ve kamu idaresi büro işlerinde, aynı zamanda eğitim kurumlarında zorunlu olarak Rusça konuşulması kararlaştırılmıştır.[348]

Böylece II. Nikola, seleflerinin yolundan giderek Slav uluslarını Rus İmparatorluğu'nun himayesinde birleştirmeye devam etmiştir. Bunun için iki sebep önde gelmiştir. Birincisi, ülkede yaşayanların sınıfları ve milliyetleri ne olursa olsun tek bir devlet etrafında birleştirilmesinin gerekli olmasıdır. İkinci neden ise, Slav halklarının uluslararası arenada Osmanlı ve Avusturya-Macaristan imparatorluklarıyla yüzleşmenin bir aracı olmasıdır. Ruslaştırma politikası, Rusya İmparatorluğu topraklarında yaşayan Slav uluslarda daha çok kültür ve eğitim alanlarında gerçekleştirilmiştir.

20. yüzyılın başlarında günümüz Ukrayna topraklarının %80'i Rusya İmparatorluğu sınırlarının bir parçası olmuştur. İçişleri bakanı Pyotr Stolıpin önderliğinde yayınlanan genelgede valilere, amaçları ne olursa olsun Ukraynalılar ve Musevilerin kuracakları herhangi bir örgüte veya siyasi yapılanmaya izin verilmemesi talimatı verilmiştir.[349] 1911 yılında Stolıpin daha net bir şekilde konuşarak şu sözleri ifade etmiştir: "Rus devletinin tarihsel görevi, eski Ukrayna'nın yeniden canlanmasını önlemek ve Küçük Rusya Ukraynası'nın[350] özerk ve ulusal bir temelde örgütlenmesi fikrini içeren ve Ukrayna devleti olarak adlandırılan hareketle savaşmaktır."[351] Nitekim Lehistan ve Ukrayna sorunu, II. Nikola yönetimi tarafından Rusya İmparatorluğu'nun başlıca sorun yaratan faktörleri olarak kabul edilmiştir. Ukrayna ve Belaruslar doğrudan Rus olarak kabul edilmiş ve bu nedenle onlara ulusal bir kimlik tanınmamıştır.

---

[348] Елена К. Вяземская, С. И. Данченко, **Россия и Балканы. Конец XVIII в.**, Москва, Обзор, 1990, s. 134-139.
[349] Ирина В. Михутина, **Украинский Вопрос в России (Конец XIX – Начало XX века)**, Москва, Институт Славяноведения, 2003, ss. 275-276.
[350] Küçük Rusya: Slavların ilk devlet olarak örgütlendikleri Kiev Knezliği topraklarına verilen isimdir. Günümüz Ukrayna topraklarıyla ilişkilendirilmektedir.
[351] Петр А. Столыпин, **Нам Нужна Великая Россия**, Москва, Издательство: Де'Либри, 2017, s. 377.

Çarlık yönetiminin hedeften şaşmaz bir şekilde uyguladığı Ruslaştırma politikaları ve Ukrayna entelijansiyasının milliyetçi görüşe sahip üyelerine yönelik tahakkümü, yerel kimlikleri ve ulusları daha karmaşık bir hale getirmiştir. Ukraynalı milliyetçiler Ruslaştırmaya karşı çıkmış ve tek bir Rus ulusu fikrini şiddetle reddetmişlerdir. Bununla beraber Ukrayna'da, etnik kökenine bakılmaksızın insanlar Rus olduğuna inanmış ve otokrasinin daha büyük bir devlet kurma arzusunu ve Velikorus ideasını sıkı bir şekilde desteklemişlerdir. Bu insanlar Ruslaştırma politikalarının ardından Beyaz Ruslarla beraber Rus üçlüsünün[352] ayrılmaz bir parçası olarak ön plana çıkmışlardır. Muhafazakar görüşe sahip olan bu insanlar, otokrasinin tanımladığı "çekirdek ulus" kavramına kendilerini ait hissetmiş ve Doğu Slav birliğini bozmaya çalıştıkları için Ukraynalı milliyetçileri kınamışlardır. Dolayısıyla Rusya ile hem kültür, hem tarih, hem de dil bakımından ortak paydaları bulunan Ukrayna'da Ruslaştırma politikaları hızlı bir şekilde ilerlemiş ve başarı sağlanmıştır.

Panslavizm politikasının bayrağını devralan ve Balkanlardaki Slav halklarına karşı geleneksel tutumu devam ettiren II. Nikola, Osmanlı'nın himayesi altında bulunan güney Slav uluslarının bağımsızlığını desteklemiş ve buna ilk olarak Bulgaristan'dan başlamıştır. Bulgaristan'a karşı korumacı bir politika izlemiş ve Büyük Bulgaristan fikrini geliştirerek uygulamaya koymaya karar vermiştir. II. Nikola Balkanlardaki sorunu sadece Rusya'nın çözebileceğine inanmış, bu sorunun çözülmesiyle beraber imparatorluğun hem bu bölgede hem de boğazlarda stratejik bir öneme sahip olacağına kanaat getirmiştir. Bununla beraber Rusya'nın öncülüğüyle kurulacak Balkan Slav devletleri, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı'nın bölgedeki hakimiyetine son verecekti. Böylece II. Nikola Bulgaristan'ın yanında Büyük bir Sırp devletinin de kurulması için büyük çaplı çalışmalar yürütmüştür.

[352] Rusya üçlüsü: Küçük Rusya (Malaya Rus): Günümüz Ukrayna topraklarında bulunan Rus topraklarının tarihi adı. Beyaz Rusya (Belaya Rus):Günümüz Belarus ve Rusya topraklarındaki bir dizi bölgenin tarihi adıdır. Geçmişte Rusya'nın Batı Avrupa toprakları olarak kaynaklara geçmiştir. Büyük Rusya (Velikorus): Bu ad bütün Rusya'ya atıfta bulunmakta ve ülkenin büyüklüğünü, ihtişamlığını yansıtmaktadır.

1905 yılına gelindiğinde Müslüman bilinci siyasallaşmış, Panislamizm ve Pantürkizm gibi kavramlar zuhur etmiş, Rusya İmparatorluğu bekası için bu iki akımı tehlike olarak görmüştür. Rusya'da bu iki akımın ayak sesleri 19. yüzyılın sonlarında duyulmaya başlanmış ancak açık bir muhatara olarak görülmediği için harekete geçilmemiştir. İçişleri Bakanlığı, yükselen Müslüman milliyetçiliğinin imparatorluğun toprak bütünlüğünü zayıflatacağından endişe etmiş ve bu akımların Rusya topraklarında ortaya çıkışını engellemek için Müslümanları sıkı bir baskı altında tutmaya gayret etmiştir.

Rusya tarafının korku ve şüpheleri, bu etnik grupların ortak bir din veya ortak bir dil-ulus temelinde yeni bir siyasi varlık olarak birleşebileceği fikrini meşrulaştıran Rus ve Türk Müslümanlar arasındaki kültürel bağların gelişmesiyle ilgilidir. Nitekim Pyotr Stolıpin, Müslüman sorununu dini bir sorun olarak değil, kültür ve devlet sorunu olarak görmüş, bunun akabinde ülke geneline talimat vererek Panislamizm propagandasının imparatorluğun her yerinde yasaklanmasını emretmiş ve şu sözleri söylemiştir: "İdil-Ural bölgesi ve özellikle de Kazan vilayeti, Rus Ortodoks ve Müslüman Tatar etkisi arasında kalmaktadır. Bu bölgenin Tatarların ulusal saldırılarına direnmesi için ciddi çabalar sarf etmekteyiz. Bu mücadeleden vazgeçmek, asırlık tarihsel görevlerimizden vazgeçmek anlamına gelir."[353]

Diğer taraftan pek çok Rus yetkili, Pantürkizm fikirlerinin Rusya'da yaşayan Müslümanlara dışarıdan empoze edildiğini ve Müslüman çevrelerinde içsel ideolojik reformlardan ziyade Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen dış tehdidin bir sonucu olarak görmüşlerdir. Bununla beraber cami ve medreselerde, Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleşen Jön Türk Devrimi'nden sonra artış gösteren Osmanlı yanlısı görüşlere dikkat çekilmiştir. 1905 yılında, yeni eğitim metotlarının kullanıldığı okulların gelişimi genellikle Müslüman milliyetçiliğinin somut örneği olarak görülmüş ve dolayısıyla Müslüman eğitimi aktif olarak tartışılan bir konu olmuştur. Bu okullar her ne kadar Rus dilinde eğitim faaliyetlerini yürütseler de, kültür konusunda Müslümanları Ruslardan uzaklaştırmaya başlamış, bu durum da hükümetin Müslüman

[353] Столыпин, **a.g.e.**, s. 235.

Tatarların Rusya'dan çok Türkiye'ye yakınlaştığı korkusuna kapılmasına yol açmıştır. Nitekim Müslüman bir okulun seküler hale getirilmesi, İslamiyet'i dini bir olgudan siyasal bir yapıya dönüştürebilir ve bu görüşün önde gelenleri Pantürkist ve Panislamcı liderler haline gelebilirlerdi. Ayrıca medreselerde dini konuların işlenmesi, Müslüman çocukların Rus-Tatar okullarına gönderilmesini engelleyecek, bu da Ruslar ve Tatarlar arasındaki uçurumu kapatmak yerine daha da genişletecektir. Müslüman okullarının Rus hükümetini en çok düşündüren yönleri bunlar olmuştur.[354]

Orta Volga bölgesindeki gayri-Rus tebaa arasındaki Tatarlar, ulusal çıkarlarını desteklemek için imparatorluk gündemindeki reformları her zaman desteklemişlerdir. Ancak 1880'li yılların sonundan itibaren ortaya çıkmış olan Cedidcilik[355] hareketi, ulusal yenilenme hareketinin öncüsü sayılmış, ulusal rönesansın ideolojik hazırlık yılları olarak tarihe geçmiştir. 1905 yılından sonra Cedidcilik Tatar toplumunun tüm değerlerine yayılmış, değişiklikler hayatın her alanına yansımıştır. Cedidcilik ve Müslüman eğitim fikri, ulus fikriyle yakından bağlantılı bir şekilde ilerlemiştir. Bu doğrultuda yapılan Müslüman kongrelerinin ardından Arap harfleriyle ana dilde eğitim fikri tasarlanmış ve Rus dilinin sadece bir ders olarak işlenmesi konusu gündeme gelmiştir. Türkçenin öğrenimi ve öğretilmesine ağırlık verilmiş, bunun nedeni olarak da Türkçenin Rusya Müslümanlarının[356] Osmanlı Türkleri ile birleşim aracı olduğu sunulmuştur. İmparatorluk içinde Müslüman milli okul yaratma projesi güdülmüştür.

Tatar, Başkurt, Kırgız gibi Türk-Müslüman etnik gruplar arasında hem nüfus hem de etki alanında en ileri olarak Tatarlar önde gelmiş ve imparatorluk içinde diğerlerine nazaran ayrıcalıklı bir konum elde etmişlerdir. "Tatar" adı "Müslüman" kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmış, zengin edebiyata sahip olan Tatarca eğitim

---

[354] Яков Д. Коблов, **Мечты Татар Магометан о Национальной Общеобразовательной Школе**, Казань, Типография Императорского Университета, 1908, s. 11.

[355] 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Rusya İmparatorluğu'ndaki Türk kökenli Müslüman halklar arasında ortaya çıkan sosyal, siyasi ve entelektüel bir harekettir. Önceki eğitim sisteminin değiştirilmesi ve İslam okullarının yayılması amaçlanmıştır. Hareketin önde gelen ismi İsmail Gaspıralı'dır.

[356] 1897 yılında yapılan yazışmalarda belirtildiği gibi Rusya İmparatorluğu'nun toplam nüfusu 125,640,021; Müslüman nüfus: 13,906,972; tahmini oran %11,1. (Topsakal, **a.g.e.**, s. 388).

dili seçilmiş, her Müslüman Türk grubunun kendi ulus okullarında eğitim faaliyetlerinin başlatılmasına yönelik çalışmalara girişilmiştir. Tatar Müslüman edebiyatı ise geniş ölçülerde Ruslaştırma politikalarına karşı ve Türklerin milli bilincinin uyandırılmasına yönelik Müslümanlar tarafından fikirlerinin propagandası olarak kullanılmıştır.[357]

20. yüzyılın başlarında Ruslaştırma faaliyetleri devam ederken bir yandan imparatorluk içindeki Müslümanların dini ve milli benlikleri uyanmaya başlamış, diğer yandan da Rusya'nın kendi içinde sosyalist fikirler baş göstermiştir. Bununla beraber Rusya'nın aktif ekonomik kalkınma zamanı gerçekleşmiş, sanayi ve tarımsal üretim hızla büyümüş, ülke nüfusunda artış yaşanmıştır. Rusya'daki laikleşme süreciyle beraber inanç zayıflamaya başlamış ve hatta birçok Ortodoks din görevlisi ve halk kiliseden ayrılmıştır. Ardından Rusya'da Hıristiyan imparatorluğun çökmesine ve ülkede ateist bir komünist rejimin kurulmasına yol açan olaylar yaşanmıştır. Kilise, bu olayları bir trajedi olarak değerlendirmiş ve yozlaşma olarak nitelendirmiştir.[358] Ruslaştırma politikaları bir kenara bırakılarak ülke içinde cereyan eden ve tehlikeli olarak nitelendirilen bu akımların önü alınmaya çalışılmıştır. Nihilizmin yanı sıra Rus sosyalizmi sayılan ve Avrupa'da kabul edilen sosyalizm prensiplerini benimseyen Halkseverlik (narodniçestvo) görüşü zuhur etmiştir. Nitekim 1872 yılında Karl Marks'ın Kapital (Sermaye) eserinin Rusçaya tercüme edilmesi ile beraber ülke genelinde Marksizm ideolojisi yayılmaya başlamıştır.

Bu hareketin önderleri, bütün diğer fikir cereyanlarında olduğu gibi, asil ailelerden çıkan münevverler, yani "intelligentsiya" olmuştur. Rus Sosyal-Demokrat Partisi'nin kurucusu Plehanov, popülistlere karşı şiddetle mücadele açarak, Rusya'da çarlık rejiminin yıkılması, ancak sosyalist hareketinin galebe çalmasıyla mümkün olacağını ispat etmeye çalışmıştır. Marks ve Engels eserlerinin Rusçaya tercüme edilerek, Marksizm fikrinin Rusya'da yayılmasında Plehanov'un rolü çok büyük olmuştur. Bununla beraber Rus işçileri arasında sosyalizm fikirlerini benimseyenlerin

[357] Topsakal, **a.g.e.**, s. 388-389.
[358] Цыпин, **a.g.e.**, ss. 161-162.

sayısı çok az olmasına rağmen, Rus üniversite öğrencileri ve aydın kesimden oluşan "intelligentsiya" sınıfı, sosyalizm fikirleriyle aşılanmış, çarlık rejimine karşı mücadeleyi mukaddes bir vazife olarak telakki etmeye başlamışlardır. Vladimir İlyiç Ulyanov (Lenin)'un bu harekete katılmasıyla Rus ihtilalci zümrelerin faaliyetleri yeni bir safhaya girmiştir. Lenin, Rusya'da çarlık rejimini yıkmak için tam bir inkılap yapılması gerektiğine kanaat getirmiş ve bunun da ancak Marks'ın prensiplerini tatbik ve bir proletarya ihtilali ile başarılabileceğine inanmaya başlamış ve Marksist olmuştur.[359] Lenin kısa zaman içinde Sosyal-Demokratların en ileri gelenlerinden biri olmuş, Petersburg işçileri arasında teşkilat kurmaya girişerek sosyalist propagandalara başlamıştır. Lenin'in tek ideası Rusya'daki çar rejiminin yıkılarak yerine proletarya rejiminin kurulmasıdır. Bu aşamada Rusya'da 1905, 1917 (Şubat) ve 1917 (Ekim) tarihlerinde üç devrim gerçekleşmiş ve Ekim Devrimi'nin sonucunda Lenin önderliğinde Bolşevikler yönetimi ele geçirerek çarlık sistemini Rusya'dan kaldırmışlardır. Böylece Rusya'da proletarya iktidarı yönetime gelmiş ve 74 yıl boyunca Rusya yönetimini sürdürecek Sovyetler Birliği kurulmuştur.

20. yüzyılın başları Rusya İmparatorluğu'nun siyasi ve manevi yaşamının her alanında karmaşa yaşanmıştır. Rusya'nın ulusal politikası ülkedeki diğer akımların etkisiyle kaybolmaya başlamıştır. 17 Ekim 1905 yılında açıklanan manifestoyla imparatorluğun nüfusuna, bireyin dokunulmazlığı temelinde sivil özgürlük, konuşma, toplanma, sendika kurma, oy kullanma hakları sunulmuş, bu da mutlak monarşinin temelini zayıflatmıştır. Reformlar ulusal bilinç farkındalığının artmasına, siyasi partilerin ve ulusal hareketlerin sayısında artışın yalanmasına neden olmuştur. Nitekim bu koşullarda bile çarlık hükümeti "tek ve bölünmez Rusya" ilkesinden vazgeçmeyerek, Rusların ve imparatorluğun diğer haklarının haklarını eşitlememiş, din özgürlüğünün ilan edilmesine rağmen Ortodoks Kilisesi ayrıcalıklı konumunu korumuş ve Ortodoksluğa mensup olmak çara ve devlete sadakat göstergesi olarak kabul edilmiştir.[360]

[359] Kurat, **a.g.e.**, ss. 366-367.
[360] Андреас Каппелер, **Империя и Нация: Империи Романовых и Габсбургов**, Москва, Германский Исторический Институт, 2008, s. 19.

20. yüzyılın başında Rusya nüfusu yatay olarak onlarca etnik gruba ve dine, dikey olarak da statüsü kanunla belirlenmiş sınıflara ve mülklere bölünmüş bir imparatorluk haline gelmiştir. Velikorus ideası altında Ruslaştırma politikasıyla büyük birleşme hedeflenmiş olsa da, imparatorluk belirli örgütlenmeler ve yasalarla daha karmaşık ve daha hiyerarşik bir rejime bürünmüştür. İmparatorluğun büyük dağılmayı önlemesi için iki seçenek zuhur etmiştir. Bunlardan ilki tüm tebaaya ortak hak ve eşitlik sağlama yoluna gitmesi, diğeri ise devletin farklı bölgelerinde patlak veren isyanları zorla bastırmaya çalışması gerekmiştir. Nitekim II. Nikola, seleflerinin izinden giderek imparatorluğun geleneklerinden ödün vermek istememiş ve ikinci seçeneği tercih ederek ülke genelindeki isyanları ve ayaklanmaları sıkı yönetimle bastırmaya çalışmıştır. Bunun neticesinde ulusal ayaklanmalar otokrasinin güç kaybetmesine neden yol açarak imparatorluğun zayıflamasına neden olmuştur.

Bolşevik İhtilali'yle yıkılan imparatorluğun Ruslaştırma politikaları İngiliz Tarihçi Geoffrey Hosking tarafından şu şekilde özetlenmiştir: "Ekonomik büyümenin daha fazla idari birlik ve koordinasyon gerektirdiği, ulusal dayanışmanın uluslararası ilişkilerde ve askeri güçte önemli bir faktör haline geldiği bir çağda Rus hükümetinin Ruslaştırma politikası izlemekten başka seçeneği kalmamıştı. Bu politikanın amacı, Rus seçkinlerinin kitlelerle bağlarını güçlendirmek ve Rus olmayan halkları imparatorluğa daha yakından bağlamaktır. Ancak Ruslar arasındaki başarısı çok önemsizdi. Genel olarak her kitlenin farklı bir siyasi ideali olduğu için bu politikaya kayıtsız kalmışsa da Ruslaştırmanın Rus olmayanlar üzerinde etkisi çok belirgindi. Ruslaştırma, etnik dayanışmanın büyümesini, sınıf farklılıkların üstesinden gelmeyi ve imparatorluk dışındaki sorunlara çözüm arayışını teşvik etmiştir."[361]

2.4. Bolşevik İhtilali, Lenin ve Stalin Dönemlerinde Sovyetler Birliği (1917-1953)

Monarşi sisteminde yaşanan kriz ve yaşanan devrim koşullarında Rusya'nın milli sorunu yalnızca tüm siyasi partiler ve ulusal hareketler için değil, hükümet için de ana sorunlardan birini teşkil etmiştir. Hem Ruslar arasındaki Velikorus

[361] Джеффри Хоскинг, **Народ и Империя (1552-1917)**, Смоленск, Русич, 2001, ss. 411-412.

milliyetçiliği sağlam bir zemine oturmuş hem de gayri-Rus tebaanın kendi milli bilinçleri uyanmıştır. Bunun üzerine 1917 yılında iktidarı ele geçiren Bolşevikler, Rusya'nın imparatorluk sistemini yıkıp sosyalist bir rejim kurduklarında oldukça karmaşık bir milliyet sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Almanlardan Moğollara, Yahudilerden Müslümanlara kadar büyük bir çeşitlilik içinde bulunan eski imparatorluk topraklarında milliyetçilik kavramı, proletarya iktidarının büyümesini engelleyebileceğinden ötürü Lenin başa gelir gelmez ulusal bölünmelere karşı mücadeleye başlamıştır. Bununla beraber nüfusun çoğunluğunu oluşturan gayri-Rus tebaanın "uluslar hapishanesi" olarak nitelendirdikleri Rusya İmparatorluğu'na duyduğu hoşnutsuzluk, 1917 devrimine katkıda bulunmuştur.

Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesinden kısa bir süre sonra 2 Kasım 1917 tarihinde Rusya Halklarının Hakları Beyannamesi ilan edilmiştir. Söz konusu beyanname, Bolşevik çizgi doğrultusunda ulusal soruna yönelik şu dört ilkeyi içermektedir: Rusya halklarına eşitlik ve egemenlik tanınması; Rusya halklarının ayrılarak bağımsız bir devlet kurmalarına kadar kendi kaderlerini tayin etme hakkı sağlanması; bütün ulusal ayrıcalıkların ve dini kısıtlamaların kaldırılması; Rusya topraklarında yaşayan ulusal azınlıklara ve etnik gruplara özgür bir gelişim ortamı sağlanmasıdır.[362]

Rusya'nın bu yeni devrimci hükümeti, "etnik unsurların ulusal kimliğini sistematik olarak teşvik etmiş, bu uluslar için ulus-devletin birçok yapısını inşa ederek Rusya'yı büyük bir sosyalist devlet olarak dünya sahnesine çıkarmıştır. Bununla beraber Bolşevik hükümet, imparatorluğun gayri-Rus tebaa üzerindeki baskıcı ve sömürgeci politikalarını terk etmeyi görev bilerek bütün ulusların lideri konumunu üstlenmiştir." Hükümetin izlemek istediği strateji ise Rusya İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü muhafaza ederek yeni bir merkezi sosyalist devletin inşasını mümkün kılacak şekilde yürütmek olmuştur. Bu amaçla Sovyet devleti, sadece bir düzine büyük ulusal cumhuriyet değil, Sovyetler Birliği'nin tüm topraklarına yayılmış on binlerce

[362] Serge A. Zenkovsky, **Rusya'da Türkçülük ve İslam**, (Çev.: A.N. Ongun), Ankara, Günce Yayıncılık, 2000, s. 155.

ulusal bölge yaratmıştır. Her ulusun içinden seçilen insanlar Sosyalist ideoloji doğrultusunda eğitilmiş ve bu yeni oluşturulan bölgelerin devlet kurumlarında, okullarında ve endüstriyel işlerinde liderlik pozisyonlarına yükseltilmişlerdir. Bunun altında yatan hedef ise ulusun başında Sovyet destekli yerel bir kanaat önderi sayesinde ülkenin bekasının korunmasını tesis etmektir. Her bölgenin ulusal dili hükümetin resmi dili olarak kabul edilmiş, ancak bu da yazı dili olmayan ulusların dillerinin yazıya dökülmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı yazıya dökülen diller Kiril alfabesiyle yazılmış ve Kiril alfabesinde karşılığı olmayan harfler için alfabenin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yeni harfler geliştirilmiştir. Bütün bunların yanında Sovyet devleti Rusçanın yanı sıra kitap, dergi, gazete, film, opera, ulusal müze gibi kültür sanat etkinliklerinin yerel dillerde de organize olmasına ve üretimi yapılmasına finans desteği sağlamıştır. Böylece Sovyetlerin ilk yıllarında gayri-Rus tebaa geniş haklar elde etmiştir.

Bolşevikler Ekim 1917'de yönetimi ele geçirdiklerinde, henüz istikrarlı bir milliyet politikasına sahip olmamışlar ve böyle karma uluslara sahip geniş bir coğrafyayı kendi idealları altında nasıl yönetecekleri konusunda tecrübe elde etmemişlerdir. Her ulusa kendi kaderini tayin etme hakkı tanınmasının yanı sıra Lenin, milliyet sorununu her zaman göz önünde bulundurmuş, milliyetçilik kavramının devrimin ardından yaşanabilecek iç savaşı harekete geçirme gücünün olduğunu bilmiştir. Rusya'daki siyasi kriz derinleştikçe, farklı etnik unsurların muhalif grupları kendi ülkelerini kurmak istemiştir. Bu doğrultuda Sovyetlerden ayrılarak bağımsız olmak isteyen Lehistan ve Finlandiya diğer milletlere de örnek teşkil etmiş, ardından Ukrayna da bağımsızlık talepleri etmeye başlamış, bunun ardından Bolşevikler yeni bir milliyet politikası formüle etmeye girişmişlerdir.[363]

Rusya Halklarının Hakları Beyannamesi yayınlanmasının ardından ilk bağımsızlığını ilan eden ülke Finlandiya olmuş ve bunu sırasıyla Litvanya, Letonya ve Estonya izlemiştir. Bu ayrılıklar Türk ve Müslüman halklar için de örnek teşkil etmiş

[363] Yuri Slezkine, "The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism", **Slavic Review**, 53(2), 1994, ss.432-433.

ve Türkler de bu haktan yararlanarak kendi kaderlerini tayin etmeye girişmişlerdir. Bu gidişatın parçalanmaya doğru gittiğini gören Sovyet yönetimi 24 Kasın 1917 tarihinde, Rusya'nın bütün Müslüman işçilerine hitaben imzalı bir çağrı yayınlamıştır. Bu çağrıda şu konulara yer verilmiştir: "Rusya Müslümanları, Volga ve Kırım Tatarları, Sibirya ve Türkistan Kırgızları ve Sartları, Kafkas ötesinin Türk ve Tatarları, Çeçenler ve Kafkas Dağlıları, sizler! Camileri ve ibadethaneleri yıktırılmış, inanışları ve gelenekleri, çarlar ve Rusya'nın yıkıcıları tarafından boğulmuş olan sizler! İnanışlarının ve gelenekleriniz milli ve kültürel kurumlarınız bundan sonra serbesttir ve dokunulmazlık içindedir. Milli hayatınızı serbestçe, müdahalesiz şekilde organize ediniz. Bu sizin hakkınızdır. Biliriz ki, haklarınız Rusya'nın tüm halklarının hakları gibi, ihtilalin bütün gücü ve onun organları olan milletvekilleri, işçiler, askerler ve köylüler tarafından korunacaktır. O halde ihtilali destekleyiniz."[364]

Bolşevik önder Josef Stalin, "Marksizm ve Ulusal Sorun" adlı eserinde, bu dönemde yükselen milliyetçiliğe dikkat çekerek şunları yazmıştır: "Genel olarak gazetelerin ve milli edebiyatın büyümesi, basına ve kültür kurumlarına verilen özgürlük, ulusal tiyatroların sayısının artırılması gibi gelişmeler milli duyguların yükselişini körükledi. Duma[365], seçim kampanyaları ve siyasi gruplarıyla birlikte ulusların yeniden canlanmasına fırsat sağlamış, ardından yükselen militan milliyetçilik dalgası şovenizme dönüşmüştür. Bunun neticesinde Yahudiler arasında Siyonizm kuvvetlenmiş, Lehistan'da şovenizm büyümüş, Tatarlar arasında Panislamizm kök salmış, Ermeniler, Gürcüler, Ukraynalılar arasında milliyetçilik güçlenmiştir. Milliyetçilik dalgası gittikçe ilerlemiş ve işçi kitlelerini de ele geçirmekle tehdit etmiştir. Kurtuluş hareketi düşüşe geçtikçe milliyetçilik de bir o kadar yükselişe geçmiştir."[366]

[364] Alexandre Bennigsen, Chantal L. Quelquejay, **Stepte Ezan Sesleri**, İstanbul, Kent Basımevi, 1981, ss. 98-99.
[365] Duma: Rusya İmparatorluğu'nda 1905-1917 yılları arasında etkin olan yasama meclisine verilen addır.
[366] Иосиф В. Сталин, **О Национальном Вопросе: Сборник Статей**, Москва, Центрполиграф, 2014, ss. 6-7.

Bütün bu süreç yaşanırken parti içinde iki farklı ses çıkmış, bir taraftan Lenin ve Stalin'in önderlik ettiği yöneticiler grubu, diğer yandan Georgi Pyatakov[367] ve Nikolay Buharin[368] önderliğindeki enternasyonalistler farklı görüş bildirmişlerdir. 1919 yılının Mart ayında düzenlenen Sekizinci Parti Kongresinde iki taraf, ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı konusunda fikir çatışması yaşamıştır. Bu konuda daha önce Pyatakov ve diğerleriyle çatışan Lenin, milliyetçiliğin bütün karşı-devrimci güçlerin birleştirmesinden ötürü ortak görüşe kulak vermiş ve ulusal direnişlerin güçlenmesi büyük bir sorun olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda yalnızca Finlandiya'nın kendi kaderini tayin hakkı kabul edilmiştir.[369] Milliyetçilik politikasına ilk olarak Velikorus şovenizmi gözüyle bakılmış ve işçi sınıfının bu akıma güven duymayacağı düşünülmüş, bundan ötürü proletarya ve köylü sınıfı tabanlı bir iktidar yapısı oluşturulması planlanmıştır. Her ulusun kendi kaderini tayin etme hakkı ise bazı ulus devletlerin milliyetçi politikalarında kullanılmış, bu hakkın tanınması kararı zamanla sınırlandırılarak ulusların bu hakkı yalnızca Sovyetler Birliği sınırları içinde kullanması şartı koşulmuştur. Lenin'in hedefi Rusya'nın toprak bütünlüğünün bozulmayacak şekilde kalması, bütün gayri-Rus tebaanın bir olarak komünizm ideolojisi altında proletarya iktidarı için hizmet etmesi olmuştur.

Bund Birliği[370] üyeleri tarafından desteklenen Leh ve Gürcü Sosyal Demokratların ulusal özerklik fikirleri Lenin ve Stalin tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Stalin, ulusların kendi kaderlerini tayin etme haklarının ulusal bağımsızlığa neden olduğunu vurgulamıştır. Bununla beraber halklara tanınan kültürel-ulusal özerklik hakkının milliyetlerin bütünlüğünü gerektirdiğinin, ancak kendi kaderini tayin hakkının bu bütünlük çerçevesinin ötesine geçtiğinin, bu hakkın

[367] Sovyetler Birliği'nde 1936-1938 yılları arasında gerçekleşmiş yoğun tasfiye hareketi olan Büyük Temizlik (Büyük Terör) döneminde anti-Sovyet faaliyetlerle ilişkisi olduğu iddia edilerek Stalin'in emriyle idam edilmiştir.
[368] Sovyet devletini devirmeye çalışmak suçuyla tutuklanmış ve Büyük Temizlik döneminde idam edilmiştir.
[369] Kort, **a.g.e.**, s. 158.
[370] Bund (Genel Yahudi Emek Federasyonu): 1897 yılında kurulmuş, Rusya'da 1921, Lehistan'da ise 1948 yılına kadar faaliyet göstermiş Yahudi Sosyalist Partisidir. Doğu Avrupa topraklarındaki Yahudi işçi sınıfını temsil etmiştir.

verilirken milletlere yalnızca kültürel haklarda tanınan bağımsızlık kastedildiğinin altını çizmiştir.[371]

Stalin, ulusal soruna tanınan bu hakkın aslına bakıldığında, ulusu ayrılma hakkından mahrum ettiğini ve geniş Sovyet topraklarına dağılmış, tamamen farklı kültürlere sahip olan ulusların bu hakkı devletten ayrılmak olarak görmelerinin ütopya olduğunu belirtmiştir. Büyük ölçekli sanayinin gelişmesi ve sınıf mücadelesinin yoğunlaşması koşullarında, ulusların bağımsızlık fikirlerinin işçi sınıfının mücadelesini sekteye uğrattığına inanmıştır. Bu konuda Stalin'in en dikkat çekici cümlesi şudur: "Görevleri proletaryayı örgütlemek olan Sosyal Demokratlar, kendilerine 'ulusu örgütleme' görevini verirlerse, böylece sınıf konumlarını terk ederler ve milliyetçilik sorununu seçerler."[372] Dolayısıyla Stalin'e göre ulusal ayrılık fikri milliyetçilikle eş anlamlıdır. Stalin bu tür milliyetçiliğin proletarya için zararlı olduğuna inanmış, farklı milletlerden oluşan işçi sınıfının birliğini zedelediğini ve bu hareketin parçalanmasına zemin hazırladığını vurgulamıştır. Stalin, birleşik sınıf hareketinin ayrı ulusal akımlara bölünmemesi gerektiği ve bütün ulusların bir bütünlük içinde iktidar zeminini oluşturması hususunda direnç göstermiştir.

Bolşevik önder Lenin, 1914 yılında "Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı" adlı eserinde, kültürel olarak bağımsızlık fikrini desteklemiş ancak halkların etnik çizgiler arasında bölünmesine karşı çıkmıştır. Ulusların birbirine yakınlaşmasının devlet kurumlarının birlik olması, okulların laik bir eğitimi benimsemesi ve ulusal kültürlerin teşvik edilmesiyle başarılabileceğinin altını çizmiştir. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını burjuva milliyetçiliği olarak tanımlamıştır.[373]

Lenin, ulusal sorunun sosyalist devrim fikrinden ve proletarya diktatörlüğünden ayrı olarak ele alınması gerektiğine inanmıştır. Bu nedenle ulusal hareketleri, çarlığa karşı mücadelede müttefik olarak kullanma imkanını elde etmiş ve

[371] Сталин, **a.g.e.**, ss. 12-14.
[372] **A.g.e.**, s. 16.
[373] Vladimir İ. Lenin, **Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı**, (Çev. Muzaffer Ardos), Ankara, Sol Yayınları, 1976, ss. 55-56.

gayri-Rus tebaayı Bolşeviklerin safına çekebilecek tek söz, ulusların kendi kaderini tayin hakkı sloganı olmuştur. Bununla beraber sonradan iyi bir şekilde organize edilen partinin örgütsel birliği, ayrı parçalara bölünen devleti birleştirmenin etkili araçlarından biri haline gelmiştir.

1913 yılının Eylül ayında gerçekleşen Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDRP) toplantısında Lenin, farklı ulusları tek bir demokratik devlet içinde birleştirme fırsatı olarak geniş bölgesel özerklik fikrini ortaya atan ilk kişi olmuştur. Ulusal sorunla ilgili kararın ilk paragrafı şu şekildedir: "Sömürü, kâr ve kargaşaya dayalı kapitalist bir toplumda ulusal barış ne kadar mümkünse, tutarlı, tamamen demokratik, cumhuriyetçi ve tüm uluslar ve diller arasında tam eşitlik sağlayan, zorunlu ve resmî bir devlet dili önermeyen, Rus olmayan halklara kendi okullarının açılması imkanını sunan ve bu ulusların haklarını savunan devlet için de ulusal barış o kadar mümkündür. Bu durumda, yerel nüfusun ekonomik ve yaşam koşullarını, nüfusun ulusal çıkarlarını dikkate alarak özerk bölgelerin sınırlarını belirlerken de demokratik bir yerel özyönetim sistemi kurulmalıdır."[374] Görüldüğü gibi Rus Sosyal Demokratları, kuruluş kongresinde programlarına ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili bir hüküm getirmiş olmalarına rağmen, 20. yüzyılın başındaki ulusal soruna yönelik tutumları belirsiz ve çelişkili kalmıştır. İmparatorluğun dışındaki siyasi partilerin ve hareketlerin yoğunlaşması ve çeşitli Rus partileri arasındaki rekabetin yoğunlaşmasıyla, ulusal sorunları çözmek için daha başka bir program formüle etmek zorunda kalmışlardır.

Bunun nedenleri arasında, birincisi, milliyetçilik mobilize edici tehlikeli bir ideoloji olarak görülmüştür, çünkü milliyetçilik, ulusal hedeflerin aksine sınıf üstü bir ittifak kurma potansiyeline sahiptir. Lenin milliyetçiliği "burjuva hilesi"[375] olarak adlandırmış, ancak daha sonra Lenin de kapitalist gelişim aşamasında milliyetçiliğe başvurmuştur.[376] 1923 yılında 12. Parti Kongresi'nde, o zamana kadar partinin

[374] Slezkine, **a.g.m.**, ss. 438-439.
[375] Владимир И. Ленин, "Как Епископ Никон Защищает Украинцев", 'çevrimiçi', https://history.wikireading.ru/403163, (01.01.2021).
[376] Horace B. Davis, "Lenin and Nationalism: The Redirection of the Marxist Theory of Nationalism, 1903-1917", **Science & Society**, 31(2), 1967, s. 164.

milliyetler politikasının sıkı bir savunucusu olan Buharin, gayri-Rus tebaaya vergi zorunluluğu getirildiğinde, uluslarda hoşnutsuzluk doğurduğuna ve bu memnuniyetsizliğin de ulusal milliyetçiliğe yol açtığına dikkat çekmiştir.[377]

Bütün bu yaşanan gelişmeler ardından ilk olarak bir işçi ve köylü iktidarı ölçeğinde oluşum göstermiş Sovyet iktidarı, zamanla despotizme yakın oligarşik bir diktatörlüğe evrilmiştir. Ülkede yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler sonucunda üretim araçlarının mülkiyeti iktidar sahiplerinin eline geçmiş, toplum mülksüzleştirilmeye başlanmış ve özel mülkiyet devleti ele geçiren siyasi oligarkların elinde toplanmıştır. Ulusların eşitliğine ve birliğine dayalı bir cumhuriyetten merkezi bir üniter devlete dönüşmeye başlamıştır.

Karl Marks ve Friedrich Engels "Komünist Parti Manifestosu"nda, işçi sınıfının proleter devrimin zaferinden sonraki eylemlerini şu şekilde tanımlamışlardır: "Proletarya, siyasi egemenliğini burjuvaziden adım adım tüm sermayeyi almak, ardından tüm üretim araçlarını devletin elinde, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek ve üretici güç miktarını olabildiğince çabuk artırmak için kullanır. Bu elbette, ilk başta, kaçınılmaz olan despotik müdahalenin yardımıyla gerçekleşebilir."[378]

Rusya İmparatorluğu'nda olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin de yapısını oluşturan farklı etnik unsurlar, yönetimde de zorlukların yaşanmasına neden olmuş ve milliyet sorununu beraberinde getirmiştir. Lenin, iktidara gelmeden önce ve iktidar yıllarında milliyet sorunuyla yakından ilgilenmiştir. Lenin'in ortaya koyduğu milliyet politikası, yalnızca dil politikası veya ekonomik kalkınma ile bağlantılı olmamış, daha çok kapitalizmden sosyalizme geçişle ilgili Marksist varsayımlara dayalı bir toplumsal değişim hedefleri dizisi olmuştur.[379] Bu doğrultuda Lenin, ulusal demokratik

[377] "Двенадцатый Съезд РКП/б/, 17-25 Апреля 1923 года", Стенографический Отчет, Москва, 1968, 'çevrimiçi', http://istmat.info/files/uploads/51781/12_sezd.pdf, (01.01.2021).
[378] Карл Маркс, Фридрих Энгельс, **Сочинения**. Москва, Государственное Издательство Политической Литературы, 1955, s. 446.
[379] Henry R. Huttenbach, **Soviet Nationality Policies: Ruling Ethnic Groups in the USSR**, London, Mansell, 1990, s. 13.

mücadeleler ile sosyalist devrim arasındaki ilişkiyi savunmuş, ezilen halkların proletaryanın müttefikleri olduğunu savunmuştur.

Rus İç Savaşı[380] sonrasında 1922 yılında kurulan SSCB'de belirli aralıklarla isyanlar çıkmışsa da, Ukraynalı köylülerin Bolşevik yönetime karşı ayaklanması Rus karşıtı bir ayaklanma olarak nitelendirilmiş ve Bolşevikler milliyetçiliğin görmezden gelinemeyeceğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda Bolşevikler 1926 yılından itibaren ulusal sorun için iki yaklaşımı tartışmaya başlamışlardır:

- 'Ortodoks Marksist yaklaşım': milliyetçilik, küresel işçi sınıfını ve köylüleri bölmek için burjuva liderler tarafından icat edilen sahte bir ideolojidir. Ulusal ve yerel kültürler göz ardı edilmelidir, çünkü herhangi bir ulusal kültürün evrensel komünist kültürle yer değiştirmesine izin verilmemelidir. Tek gerçek kimlik, sınıf kimliğidir; ulusların kendi kaderini tayin hakkına, ulusal ve hatta kültürel özerkliğe müsaade edilmemelidir.
- 'Daha büyük tehlike yaklaşımı': milliyetçilik gerçektir ve göz ardı edilmemelidir. Sovyet rejiminin devamını sağlamak için ulusal kültürler göz ardı edilebilir ve bu durum da Velikorus milliyetçiliğinin bir devamı olarak anlaşılabilir, çünkü burada anti-komünist ayaklanma tehlikesi bulunmaktadır. Bu nedenle Bolşevikler ilk kuruluş yıllarında, Velikorus milliyetçiliğine karşı azınlık milliyetçiliğini desteklemişler, Rus şovenizmini yerel milliyetçiliğe kıyasla daha büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir.[381]

Yapılan tartışma sonucu Bolşevikler ikinci yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşımın siyasi anlamı ise, yerel milliyetçiliği teşvik etmeyi ve etnik grupların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel gelişimlerini hızlandırmayı amaçlayan özgün bir milliyet politikasının desteklenmesidir.[382] Terry Martin ise bu politikayı 'Olumlu Eylem İmparatorluğu' olarak tanımlamıştır.[383] Bu politikanın altında yatan unsur ise

[380] 1918-1922 yılları arasında Bolşevik Kızıl Ordusuyla komünizm karşıtı Beyaz Ordu arasında yaşanan savaştır. Bolşevik tarafının savaşı kazanmasıyla beraber 1922 yılında Sovyetler Birliği kurulmuştur.
[381] Terry Martin, **The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939**, New York, Cornell University Press, ss. 45-46.
[382] Veljko Vujacic, "Stalinism and Russian Nationalism: A Reconceptualization", **Post-Soviet Affairs**, 23 (2), 2007, s. 160.
[383] Martin, **a.g.e.**, s. 9.

komünizmi milliyetçilikle birleştirme ve milliyetçileri komüniste dönüştürme girişimi bulunmaktadır. Bu politika 'asimilasyona karşı' olarak kendini göstermeye çalışmış, ancak 'Piedmont İlkesini'[384] de beraberinde getirmiştir. Piedmont İlkesi, Sovyet etkisini yurtdışına göstermek için sınırlarında yaşayan etnik kökenleri kullanma girişimidir. İkinci olarak ise, SSCB sınırlarında yaşayan etnik grup sorunlarının çözümündeki başarı sayesinde, diğer imparatorluklar altında yaşayan ulusları Sovyet tarafına çekmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Sovyetler Birliği'ne bağlı bulunan Ukrayna ve Belarus'ta yükseltilen yaşam standartları ve bu uluslara verilen hakların, Sovyetler'den bağımsızlığını alan Lehistan'da yaşayan Sovyet yandaşlarını cezbedeceği düşünülmüştür. Böylece milliyet politikası, Sovyet dış siyasetinin bir aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda şu politikalar gerçekleştirilmiştir:

- Korenizatsiya (Yerelleştirme): Bazı etnik gruplara, merkezi üniversitelerde kadro, devlet kurumlarında iş, ulusal enstitülerinin geliştirilmesi için kaynak yardımı yapılmıştır. Korenizatsiya'nın ana fikri, her millet için komünist kadrolar yerleştirmektir. Dolaylı olarak bu politika, Rus karşıtı duyguları desteklemiş, ancak Bolşeviklerin buna tahammül etmekten başka seçeneği kalmamıştır, çünkü etnik azınlıkların pasifize edilmesi amaçlanmıştır.
- Latinizasyon: Sovyet hükümeti, küçük etnik gruplar da dahil olmak üzere dillerin yazıya dökülmesine yardım etmiştir. Bu doğrultuda Latinizasyon, Arap alfabesine dayanan yazı kullanan dillerde başlamış ve bu alfabelerin Latin harflerine dönüştürülme süreçleri başlamıştır. Bu fikir ise Sovyet milliyet politikasının Ruslaştırıcı olmadığını göstermeye çalışmış ve Sovyetler'de yaşayan Türk uluslarının dilleri ve kültürlerini Arap etkisinden kurtarılmasını hedeflemiştir. 1930'ların başında bu politika tamamlanmıştır.[385]
- Büyük bir devlet önderliğinde ulus inşası: Sovyet yetkililer etnik kimliklerin ulusal sınırlarını çizmiş, dil ve etnik okullar kurarak yerel dilin gelişimine katkı

[384] Piedmont İlkesi, Sovyetlerin etnik sınır bölgeleri politikasını ifade etmiş, sınır bölgelerini, komşu ülkelerin Sovyetler Birliği üzerinde karar verdikleri alanlar olarak görmeyi amaçlamıştır. Piedmont İlkesi, Sovyet İmparatorluğu'nu komşular için daha çekici hale getirme girişimidir. Bu ilke, fikri pratiğe dönüştürmek isteyen Sovyet hükümetinin, Sovyetlerin dış politika hedeflerini Batı komşularına tanıtımında yardımcı olarak gördüğü kendi sınırlarında ikamet eden etnik grupların ulusal haklarını sürekli olarak desteklemesini ifade etmektedir. (Martin, **a.g.e.**, ss. 47-48.)
[385] **A.g.e.**, ss. 51-52.

sağlamış, ana dilde kitap ve gazete basılmasına yardımcı olmuş, her etnik ulusun entelektüellerini desteklemiş ve ulusal bölgesel birimler kurmuştur.[386]

Sovyetler Birliği, farklı etnik grupların eriyerek kaybolması yerine yeni ulusların kuluçka merkezi haline gelmiştir. Yeni yerel ve uluslar-üstü etnik kimlikler yaratılmıştır.[387] Hükümet bu kimlikleri eğitim ve kültür politikalarıyla desteklemiş, Sovyet dilbilimciler de farklı etnik grup dillerinin Latin alfabesiyle yazıya geçirilmesi için çaba sarf etmişlerdir. Sovyetler Birliği'ndeki tüm etnik azınlıklara kendi ana dillerinde eğitim hakkı sağlanmış ve bu bölgelerde üniversiteler kurulmuştur. Bu politikalar, Sovyet hükümetinin kültürel milliyetçiliği desteklediğini göstermektedir.

1924 yılında Lenin'in ölümüyle iktidara gelen Stalin, yönetiminin ilk yıllarında bu politikaları desteklemiş ve 1930'lu yılların ilk yarısında bu hoşgörü politikası zirve noktasına ulaşmıştır. Ancak 1930'lu yılların ortalarından sonra etnik ulusların milliyetçiliğine yapılan teşvik Rusların komünizme cephe almasına ve Rus milliyetçiliğinin yükselmesine neden olmuştur. Aynı yıllarda başlatılan sanayileşme ve kolektifleştirme politikalarına Rusların verdiği destek sonucu SSCB'nin en sadık milleti olarak Ruslar görülmüş ve 1930'ların sonunda Stalin, Sovyet milliyet politikasını tamamen değiştirmiştir. Yerel ulusların milliyetçiliği burjuva ve kapitalizm yanlısı olarak adlandırılmış ve saldırıya uğramış, Velikorus milliyetçiliği yeni resmi politika olarak kabul edilmiştir. "Büyük Temizlik"[388] döneminde yerel ulusların milliyetçi kitlesi tutuklanmış ve Sovyetlere ihanet suçundan sürgün veya idam ile cezalandırılmıştır. Dilde de Ruslaştırma politikasına gidilmiş ve devletin bütünlüğünün Rusça ile sağlanacağı kanaatine varılmıştır.

Bununla beraber kolektifleştirme sürecinde ağır çalışma koşulları, tahıl tedarikinin zorlaşması, tarım üreticilerinin rızası alınmadan sürdürülen zorlayıcı

[386] Slezkine, **a.g.m.**, s. 440.
[387] Vujacic, **a.g.m.**, s. 161.
[388] Büyük Temizlik: Sovyetler Birliği'nde 1936'dan 1939'a kadar meydana gelen siyasi baskıdır. Büyük Temizlik, zengin toprak sahiplerine, Stalin karşıtlarına, gayri-Rus tebaanın milliyetçi önderlerine yönelik yürütülmüştür. Bu dönem, Stalin'in Komünist Parti'de tek adam olmasının yolunu açmıştır. Bu siyasi tasfiye hareketi sonucunda yüz binlerce insan kurşuna dizilmiş ve ortadan kaybolmuştur.

politikalar ve büyük köylü kitlesinin mülksüz bir şekilde bırakılması SSCB'nin neredeyse tüm bölgelerinde köylülerin Sovyet karşıtı ayaklanmaları meydana gelmiştir. Ağır baskılardan mustarip olan ve iktidarın tek taraflı çıkarını adil bulmayan köylü halk Sovyet iktidarını devirmek için mücadeleler yürütmüştür. Örneğin, Kuzey Kafkasya'nın dağlık bölgelerinde kulakların[389] mülksüz bırakılan ve baskı altında olan köylüleri kışkırtması sonucu oluşan silahlı direniş, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın (İkinci Dünya Savaşı) başlangıcına kadar devam etmiştir. Sovyet iktidarına karşı düzenlenen isyanlar, yalnızca protesto potansiyelinin yüksek olduğu Kuzey Kafkasya'da değil, Yakutistan ve diğer kuzey bölgelerde de gerçekleşmiştir.[390]

Rus ulusal öz bilincinin yükselişi ve gayri-Rus tebaanın ayrılıkçı duyguları, SSCB yönetimini endişeye düşürmüş ve "burjuva milliyetçiliğine" karşı bir kampanyaya dönüşen "milliyetçilik" akımına karşı bir mücadele başlamıştır. Oldukça karmaşık bir ulus yapısına sahip SSCB, ulusların ayaklanmasını önleyebilmek ve devleti ayakta tutabilmek için, birlik içinde yaşayan etnik ulusların milli ve kültürel benliklerini Sovyet ideolojisi altında eritme politikası gütmüş ve tek bir Sovyet kimliği yaratmaya çalışmıştır.

Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nin rektörü olan Grigori İ. Broydo, "Milliyet Meselesi" adlı makalesinde Ruslaştırma politikasında şunları yazıya dökmüştür: "Komünist cemiyetin gelişmesi nedeniyle, insanlar milli gelişimlerini ve münasebetlerini unutacaklar. Bu suretle millet kavramı ölecektir. Komünizmde milli farklar kaybolacaktır. Komünizm nihai zaferinden sonra milletler, tek bir millet olarak ortaya çıkacaktır."[391]

SSCB kendi içindeki ulusal kültüre ve uluslara karşı güdülen politikalarda hoşgörüsüzlük konusunda Rusya İmparatorluğu'ndan daha ileri bir seviyeye

[389] Kulak: Rusya İmparatorluğu'nda varlıklı köylülere verilen isimdir. Bu sınıf, Marksist-Leninist ideolojinin en büyük düşmanlarından biri olmuştur.
[390] Slezkine, **a.g.m.**, s. 442.
[391] Baymirza Hayit, "20. Yüzyılda Türkistan'ın Milli ve Sovyet Devletlerinin Karakterleri", **X. Türk Tarih Kongresi,** 22-26 Eylül 1986, Ankara (III. Cilt), s. 800.

çıkmıştır.[392] Buradan hareketle Sovyetler Birliği'nde, resmi olarak, "Sosyalist milletlerin birbirlerine yakınlaştırmak (sblijenie) ve onları asimile etmek (sliyanie) siyaseti devam ettirilmiştir. Buradaki amaç milletleri asimile ederek milletsizleştirmek ve anadili Rusça olan bir Sovyet insanı yaratmaktır.[393]

1930'lu yılların sonunda Sovyet hükümeti, Rus dilinin ve Rus kültürünün durumuna ilişkin tutumunu yeniden gözden geçirmeye başlamıştır. 1 Şubat 1936 yılında Pravda gazetesinde, Sovyetler Birliği Rus halkının önceliğinin onaylandığı bir makale yayınlanmıştır: "SSCB'nin bütün halkları, büyük sosyalist yapılanmaya katılan bütün uluslar faaliyetlerinin sonuçlarından gurur duyabilirler. En küçüğünden en büyüğüne kadar hepsi eşit derecede Sovyet yurtseveri olarak sayılmaktadır. Bununla beraber, eşitler arasındaki birinci ise, Büyük Proleter Devrimi'nin ilk zaferinden parlak dönemine kadar son derece büyük rolü olan Rus halkı, Rus işçileri ve Rus emekçileridir."[394]

Aynı yıllarda Komünist Parti Merkez Komitesi Politbürosu'nun çeşitli toplantıları Rus dilinin yeni statüsüne yönelik gerçekleştirilmiştir. 13 Mart 1938 yılında Merkez Komite'nin aldığı karar doğrultusunda ulusal cumhuriyetlerin ve bölgelerin okullarında Rus dili öğretiminin yetersiz olduğu tespit edilmiş ve bunu artırmaya yönelik faaliyetler başlamıştır. Rus dilinin gündeme gelmesinin ana nedenlerinden biri, Leninist-Stalinist ulusal politikanın uygulanmasını kesintiye uğratmayı amaçlayan "karşı-devrimci" Troçki ve Buharin'in, aynı zamanda burjuva-milliyetçi unsurların "yıkıcı" çalışmaları olmuştur.

Velikorus milliyetçiliğinin teşvik edilmesi sonucu, kültür ve eğitim politikalarında Ruslaştırma yoluna gidilmiş ve 1938 yılında Rusça tüm okullarda zorunlu dil haline getirilmiştir. Rusçanın ulus cumhuriyetlerinin ve bölgelerin okullarında eğitim dili olarak kullanılması konusu üç hususta belirlenmiştir: Birinci

[392] Robert F. Baumann, "Rusya'nın Türk Bölgelerinde Yayılması", **Türkler**, c. XVIII, s. 585.
[393] Hayit, **a.g.m.**, ss. 800-801.
[394] Газета Правда, 1 февраля 1936, 'çevrimiçi', https://pravda36.files.wordpress.com/2018/08/pravda-1936-31.pdf, (03.01.2021)

olarak, SSCB gibi çok uluslu bir devlette, Rusça bilgisi, SSCB halkları arasındaki ekonomik ve kültürel büyümenin artmasına katkıda bulunacak güçlü ve etkili bir iletişim aracı olacaktır. İkinci olarak, Rus diline hakim olmak, ülke içinde yaşayan insanların bilimsel ve teknik alanda daha da gelişim göstermesine neden olacaktır. Üçüncü olarak, Rusça bilgisi, SSCB'nin tüm vatandaşlarının Kızıl Ordu ve Donanma saflarında askerlik hizmetini başarıyla yerine getirmesi için gerekli bütün koşulları sağlayacaktır.[395]

Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın başlamasıyla beraber Rus halkının ve Rus tarihinin rolü kayıtsız şartsız bir şekilde ön plana çıkarılmıştır. Almanların ülkeyi işgal etmeye başlamasının ardından Stalin, milliyetçi duyguları ön plana çıkarak politikalarını artırmış ve din karşıtı propaganda faaliyetlerini de azaltmıştır. Savaş boyunca sosyalist ve milli sembolleri harmanlamış ve milliyetçilik olgusunu ağırlık vermiştir. 6 Kasım 1941 yılında Moskova tören toplantısında, 7 Kasım 1941 yılında Kızıl Ordu geçit töreninde yaptığı konuşmalarda Stalin, savaşın milli yurtsever karakterini vurgulamış ve Almanya için şu sözleri dile getirmiştir: "Vicdan ve onurdan yoksun bu insanlar, Lenin ve Plehanov'un, Belinski ve Çernişevski'nin, Puşkin ve Tolstoy'un, Glinka ve Çaykovski'nin, Gorki ve Çehov'un, Seçenov ve Pavlov'un, Repin ve Surikov'un, Suvorov ve Kutuzov'un, kısacası büyük Rus ulusunun yok edilmesi için girişimlere başlamışlardır." Aynı dönemde Stalin, devrimden sonra devletten ayrılmış olan ve ateist bir devlet yaratma düşüncesiyle terk ettiği Ortodoks Kilisesi'ne karşı tutumunu da değiştirmiş, Nazilerle savaşta halkı seferber etmek için kilisenin yetkilerini kullanmaya karar vermiştir. 8 Eylül 1943 yılında patrik ve Kutsal Sinod seçimlerinin yapılması için bir konsey toplanmış ve 14 Eylül 1943 yılında, SSCB Halk Komiserleri Konseyi altında Rus Ortodoks Kilisesi İşler Konseyi kurulmuştur. Kilise, Kızıl Ordu'nun ihtiyaçları için bağış toplamaya başlamış, vatanseverlik üzerine yapılan propaganda faaliyetlerinde aktif rol almıştır.[396] Bu

[395] Совет Народных Комиссаров СССР, Центральный Комитет ВКП(б), Постановление от 13 марта 1938 г. N 324, "Об Обязательном Изучении Русского Языка в Школах Национальных Республик и Областей",'çevrimiçi', http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=23269#008977643120264589, (03.01.2020).

[396] Фёдор Л. Синицын, **Национальная Политика СССР в Великой Отечественной Войне (1941-1945)**, Пермь, От и До, 2009, ss. 35-36.

doğrultudaki yeni ulusal politika, Slavofilizm akımıyla bağdaştırılmakta ve SSCB'nin dünya liderliğinde oynadığı rolü vurgulamaktadır. Bolşevik hükümet Rusları SSCB'nin ana ulusu olarak ilan etmiş ve köken olarak Rus olanların Rusya'nın diğer cumhuriyetlerine yaptığı göçü aktif olarak desteklemiştir.[397]

Politik düzeyde Stalin, Ruslaştırma politikasını uygulayan isim olmuş ve 1930'ların sonlarından itibaren parti sekreterlerini sadece Ruslardan atamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden itibaren her seferinde Rusların kahramanlıklarından bahsetmiş ve Rusların Sovyet rejimine olan sadakatini sıkça dile getirmiştir. İşgal altındaki topraklarda Rusların oynadığı aktif politikayı desteklemiş ve Rus etnik duygularını desteklemek için birkaç kararname çıkarmıştır. Bu amaçlar yukarıda bahsedildiği gibi Rus Ortodoks Kilisesi'ne yönelik tutumlar revize edilmiş, imparatorluk dönemindeki askeri üniformalara benzer üniformalar tasarlanmış, ünlü Rus generalleri ve Ortodoks din adamlarının onuruna törenler düzenlenmiştir.[398] Buna karşılık savaşın ilk günlerinden itibaren Moskova ve bütün Rusya Patriği Sergey Stragorodskiy "Mesih'in Ortodoks Kilisesi'nin Din Adamlarına ve İnananlarına Mektup" adlı yazdığı iletisinde bütün Rus halkını anavatanı savunmaya çağırmıştır.

Yazdığı iletide Sergey şunları belirtmiştir: "Faşist soyguncular vatanımıza saldırdı. Tüm anlaşmaları ve vaatleri ayaklar altına alarak aniden üzerimize saldırdılar ve vatandaşlarımızın kanı topraklarımızı sulamaya başladı. Altın Orda, Alman şövalyeleri, İsveçli Karl, Napolyon dönemleri tekrar ediyor... Rus halkının halkı ve vatanı için ruhlarını teslim ettiği kutsal liderlerimizi, Aleksandr Nevski ve Dimitri Donskoy'u hatırlayalım. Bu fedakarlığı sadece liderler yapmadı. Binlerce Ortodoks savaşçıyı da hatırlayalım... Ortodoks Kilisemiz her zaman halkın kaderini paylaşmıştır... Kilisemiz ülke çapında gerçekleşen bütün başarıları desteklemektedir... Bizler vatanımız için her şeyi feda etmeye hazırız."[399] Buna karşılık olarak Stalin, Başpiskopos Sergey ve diğer piskoposların dini-vatansever söylemlerinin insanlar

[397] David Brandenberger, "Proletarian Internationalism, Soviet Patriotism, and the Rise of Russocentric Etatism During the Stalinist 1930s", **Left History**, 6(2), 2000, s. 84.
[398] Hajda Lubomyr, "Ethnic Politics and Ethnic Conflict in the USSR and post-Soviet States", **Humboldt Journal of Social Relations**, 19 (2), 1993, s. 205.
[399] Цыпин, **a.g.e.**, s. 207.

arasında etkili olduğunu görünce, din karşıtı faaliyetlere son vererek, bütün din karşıtı dergilerin basımını sona erdirdi ve bütün din karşıtı müzeler kapatıldı. Resmi Rus Ortodoks kilisesiyle anlaşmazlık içinde olan ve daha önce Sovyet rejimi tarafından da desteklenen "Yaşayan Kilise" adlı dini kuruluş kapatıldı. 1943 yılında rejim, kilisenin Sergey'i 1925 yılından beri boş olan patriklik makamına seçmesine izin verdi. Kilisenin bir dergi çıkarmasına da izin verildi. Hapse atılmış ve sürgüne gönderilmiş piskoposlar ve din adamları affedildiler. Savaştan sonraki dönemde de kilise savaş zamanı imtiyazlarından yararlanmaya devam etti. Tamamen özgür olmasa da 1930'lardaki durumuyla karşılaştırıldığında çok daha iyi durumdaydı. Kilise her fırsatta Stalin'i kişisel olarak yüceltti, Rus halkından "Tanrının seçilmiş halkı" olarak bahsetti."[400] Savaş sonrasında ise Rusların zaferdeki büyük katkısı sürekli olarak vurgulanmış, Stalin, zafer için en çok fedakarlık yapanın Rus halkı olduğunu defalarca ilan etmiştir.

Savaş döneminde, halklara yönelik baskılar, daimi ikamet ettikleri topraklardan Sibirya ve Orta Asya'ya sürgün şeklinde devam etmiştir. Bu doğrultuda Balkarlar, İnguşlar, Kalmuklar, Karaçaylar, Kırım Tatarları, Çeçenler ve Ahıska Türkleri kendi öz vatanlarından tehcire tabi tutulmuş ve komünist rejimin ağır baskısına maruz kalmışlardır. Bu topraklara Rusların yerleştirilmesiyle beraber demografik olarak Ruslaştırma politikası yürütülmüş ve Rus kolonizasyonu tesis edilmiştir. Stalin döneminin ardından Kırım Tatarları yurtlarına dönmeye başlamışsa da nüfus olarak Rus ve Ukraynalıların gerisinden kalmışlardır. 1967-1987 yılları arasında 10 bin Kırım Tatarı tekrar Kırım'a dönmeyi başarmış, ancak bu yirmi yıllık süreçte yarım milyon Rus ve Ukraynalı da Kırım'a yerleşmiştir. Ukraynalıların Kırım'a yerleşmesi Kırım'ın yapısının Ukrayna kökenli halka dönüştürülmesinin Ruslaştırma politikasını daha da hızlandıracağı kanaatine varılmıştır. Kırım içinde yer alan Ukrayna nüfusu çok geçmeden dillerini unutmuş ve Ruslaşmışlardır.[401] Aynı politika Kazakistan'da da uygulanmış ve II. Dünya Savaşı'nın ardından Kazakistan'ın

[400] İdil Tunçer Kılavuz, "Sovyetler Birliği'nde Rus Milliyetçiliği ve Rus Milli Kimliğinin Gelişimi", **SİYASAL: Journal of Political Sciences**, 26(2), 2017, s. 88.
[401] Mustafa A. Kırımoğlu, "Kırım'daki Siyasi Göçler ve Kırım'ın Geleceği", **Yeni Türkiye Dergisi**, 16, 1997, s. 1490.

demografik yapısı değişime uğramış ve Rus nüfusu hızla yükselmeye başlamıştır. Günümüze kadar gayri-Rus tebaaya özellikle de Türk uluslarına uygulanan bu sürgün ve Ruslaştırma politikasının nedenlerine yönelik tartışmalar devam etmekte, ancak ne yasal, ne siyasi ne de ahlaki anlamda komünist rejimin bu siyasetini haklı kılacak bir neden gösterilememektedir.[402] Nitekim Rus Çarlığı ve Rusya İmparatorluğu dönemlerinde gayri-Rus tebaaya uygulanan ayrıştırma ve Ruslaştırma politikaları SSCB'de de aynı çizgide devam etmiştir.

Stalin'in emriyle gerçekleştirilen bu zorun göç hareketinin bir suç olduğu Nikita Kruşçev tarafından, 25 Şubat 1956 yılında Komünist Parti'nin 20. Kongresi'nde kabul edilmiştir. Kongrede tüm suçu Stalin'e yükleyen Kruşçev, sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: "Sovyetler Birliği haklı olarak çok uluslu bir devlet örneği olarak görülmektedir, çünkü anavatanımızda yaşayan bütün halkların eşitliğini ve dostluğunu sağladık. Ancak bu dostluğu Stalin tarafından başlatılan eylemler bozdu. Stalin'in değiştirdiği Sovyet ulusal politikası Leninist ilkelerin ihlal edildiğini açıkça göstermiştir. Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan tüm ulusların kendi anavatanlarından tahliye edilmesi kabul edilemez. 1943'ün sonunda, Büyük Vatanseverlik Savaşı cephelerinde Sovyetler Birliği lehine savaşa katılmış olan Karaçaylar sürgün edilmiş, aynı yılın Aralık ayında Kalmuk Özerk Cumhuriyeti'nin tüm nüfusu da aynı kaderi yaşamıştır. Mart 1944'te tüm Çeçenler ve İnguşlar evlerinden tahliye edilmiş, ardından Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti tasfiye edilmiştir. Nisan 1944'te Balkarlar topraklarından tahliye edilmiş ve memleketleri Kabardey Özerk Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş, Kasım 1944 yılında da Ahıskalılar anavatanlarından sürgün edilmiştir. Ukraynalılar nüfus olarak çok fazla olduklarından dolayı yaşanan bu durumdan kurtulabilmeyi başarmışlardır. Aksi taktirde onlar da zorunlu göçe tabi tutulacaktı. Bu büyük baskı ve gayri-Rus tebaaya yönelik ıstırap asla kabul edilmemektedir."[403]

---

[402] Владимир Г. Шнайдер, "К Вопросу о Причинах Депортации Северокавказских Народов (1943-1944 гг.), **Национальная Политика Советского Государства, Репрессии Против Народов и Проблемы Их Возрождения**, Материалы Международной Научной Конференции, 2003, ss. 61ъ63/

[403] Речь Хрущева на 20-м Съезде КПСС "О Культе Личности и Его Последствиях", 'çevrimiçi', https://matiane.wordpress.com/2009/09/06/xx-congres-khruschov-personality-cult/, (03.01.2021).

1934 yılında ortaya çıkan Sovyet Vatanseverliği olgusu Rus ve Sovyet milliyetçiliklerinin harmanlanmasıyla oluşturulmuş ve Marksist ideoloji de bu formülasyonda önemli bir yere sahip olmuştur. Milliyetçilik kapitalist sistemin bir ürünü olarak görülüp, "kendi sınıfını savunan, diğer ulusların zararına sömürücü çıkarlarını tüm ulusun çıkarları gibi sunan burjuvazinin ideolojisi ve siyaseti" olarak değerlendirilirken, vatanseverliğin Sovyet sosyalist toplumunda en yüksek seviyesine ulaştığı söyleniyordu. Sovyet vatanseverliği ilerici ve devrimci olarak görülürken, milliyetçilik yoz ve gerici olarak değerlendirildi. Öte yandan Sovyet vatanseverliği Rus milliyetçiliğinin bir formülasyonu olmuştur.[404] Stalin, Rus üstünlüğü temasını Rusların politikalarına destek vermesini sağlamak amacıyla kullanmıştır. Halen rejime meşruiyetini veren Marksizm-Leninizm'di. Stalin hiçbir zaman, savaş süresince bile, vatansever ve dini yükselişin kontrolünü kaybetmemiştir. Rus Ortodoks kilisesi ve din de daima kontrol altında tutulmuştur.[405]

Çarlık Rusya Ruslaştırma politikalarında bir başka yöntem olarak yer adlarının değiştirilmesi veya Rusçalaştırılması metodunu da sıklıkla kullanmıştır. Yer isimleri değiştirilirken dikkate alınacak hususlarda, Romanov soyundan gelen Çar isimleri, boyarlar veya kumandanların isimlerinin verilmesi, Hıristiyan din adamı ve misyoner isimlerinin verilmesi, Türkçe yer isimlerinin Rusça karşılığına çevrilmesi gibi kriterler esas alınıyordu. SSCB'de yer isimlerinin değiştirilmesi hususunda bir takım uygulamalar getirilmiştir. Çarlık rejiminden tek farkı ise, değiştirilen yer adlarının devrim ve Sovyet karakterli olmasıdır. Birçok Rus halk kahramanı ve asillerin isimleri SSCB'de kullanılmıştır.[406]

1924-1953 yılları arasında iktidarda olan Stalin'in Velikorus ideasına yönelik politikaları şu şekilde özetlenebilir: kitlesel terör ve büyük temizlik adı altında yerel ulusların milliyetçi yöneticileri tasfiye edilmiş ve ülke "milletler hapishanesi" haline

[404] Kılavuz, **a.g.m.**, s. 89.
[405] **A.g.m.**, s. 90.
[406] Haluk Ölçekçi, **Kazakistan'da Sovyet İnsanı Oluşturma Süreci**, Ankara, Birlik Yayıncılık, 2007, ss. 129-130.

getirilmiştir. Tasfiye edilen milliyetçilerin yerine etnik Ruslar getirilmiş, yerel ulusların milliyetçi politikaları tamamen yasaklanmış, ana dilde kitap ve gazete basımı azaltılmış ve bütün dillerin Kiril alfabesiyle yazılmasına karar verilmiştir. Eğitimle Rusların ve Rusçanın rolü artmış, yerel dillerde eğitime yasaklar getirilmiştir. Ortodoksluk dışındaki dinlerin faaliyetleri kısıtlanmış ve Rus milliyetçiliği teşvik edilmiştir. Komünizm, Rus etkisi ile bağdaştırılmış ve komünizmin yayılması Rus etkisinin de yayılmasına neden olacağı kanısına varılmıştır. Bu nedenle Rus dili, kültürü ve edebiyatına büyük ehemmiyet verilmiştir. Velikorus politikası ancak Stalin'in ölümünden sonra revize edilmiştir.

2.5. İki Kutuplu Dünyada Sovyetler Birliği (1953-1991)

Stalin'in ölümünden Perestroyka'ya kadar olan dönemde Sovyet milliyet politikası üç temel unsuru içermiştir: Anti-Stalinizm, yerelleştirme (korenizatsiya) ve gizli bir şekilde Ruslaştırma politikalarıdır.

1956-1970 yılları arasındaki dönem en açık bir şekilde anti-Stalinizm ve yerelleştirme politikalarının uygulandığı bir periyoddur. Sonraki dönem olan 1971-1985 yıllarında ise yerelleştirme politikaları gizli bir şekilde Ruslaştırma ile eş zamanlı yürütülmüştür. 1956 yılında Komünist Parti'nin 20. Kongresi'nden sonra Kruşçev'in başlattığı Stalinizmi revize etme kampanyasının ardından, Velikorus milliyetçiliği politikası da revize edilmiştir.

Stalin'in ölümünün ardından iktidara gelen Nikita Kruşçev döneminde Komünist Parti'nin ulusal politikası daha liberal bir hale gelmiş ve ülkedeki siyasi düzen istikrarlı bir şekilde devam ettirilmiştir. Yeni Sovyet lideri Kruşçev, Stalinizm karşıtı bir politika uygulamakta hızlı davranmış, 1956 yılında Büyük Temizlik adı altında yürütülen siyasi baskı kampanyalarını kınamış, Velikorus milliyetçiliği politikasını iptal etmiş ve Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda sadece Rus değil bütün halkların zafere katkısını vurgulayarak ülke içinde bütünlük sağlama yoluna gitmiştir. Bununla beraber 1957 yılında Stalin döneminde zorla sürgüne tabi tutulan Türklerin ve diğer etnik ulusların topraklarına yeniden dönme süreci başlamış, kaybolan özerk

cumhuriyetler yeniden diriltilmiştir. Bununla birlikle, bazı durumlarda sınırlar, büyük tehcirden önceki ile aynı kalmamış ve kargaşa yaşanmıştır. Örneğin Karaçaylar özerk bir cumhuriyette Çerkeslerle birleşmiş, Çeçen-İnguşya Özerk Cumhuriyeti yeniden kurulmuş olmasına rağmen topraklarının bir kısmı Osetya'da kalmıştır. Büyük göç sonucu topraklarına geri dönenler, kendi ev ve topraklarına başkalarının iskan ettirildiğini görmüşlerdir. Bölge o ulusların adını taşıyor olsa da kendi topraklarında azınlık nüfusu oluşturmuşlardır. Kruşçev'in sınır dışı edilen halkları rehabilite etmesi, Stalinizm dehşetinin yol açtığı ortak acı hissini daha çok güçlendirmiştir. Bu durum, Sovyetler Birliği'nin dağılmadan önceki son yıllarında ve Sovyet sonrası dönemde toprak talepleri konusunda çatışma yaratmış ve bunun sonucunda oluşan nüfus dengesizliğinin giderilmesi için 'etnik temizlik' yoluna başvurulmasına neden olmuştur. Sürgün edilen halkların topraklarına yerleşmiş olan Ruslara karşı duyulan öfke ve şikayet duygusu, hem Stalin hem de Kruşçev döneminde yaşanan göç politikalarıyla başlamıştır ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.[407] Bununla beraber Kruşçev, 27 Şubat 1954 yılında Rus-Ukrayna dostluğunun 1000. yılı şerefiyle, bir dostluk göstergesi olarak Kırım'ı Sovyet Ukrayna'ya hediye etmiştir. Ancak Kırım'a yerleştirilen Rus nüfusu dikkate alındığında bunun daha çok Kırım'ı ve Ukrayna'yı Ruslaştırma gayesiyle yapıldığı anlaşılmıştır.[408] Bununla beraber Kruşçev'in Stalin'in başlattığı Büyük Temizlik siyasetini kınaması, yeni siyasi liderliğin etnik sınırlar boyunca terör de dahil olmak üzere kitlesel baskıya şiddetle karşı çıktığı anlamına gelmektedir.[409] Kruşçev'in ana amacı Sovyetler Birliği'nde büyük bir barış ortamının yaratılması olmuştur. Sovyet sınırlarındaki Rus genişlemesi ve Ruslaştırma politikaları durdurulmuş, ancak Stalinizm karşıtı politikalarına rağmen Kruşçev, parti içindeki siyasi kontrolü sağlayamamıştır.

Bununla beraber Kruşçev'in sürekli olarak Stalin karşıtı yürüttüğü politikalar neticesinde, yukarıdan zorunlu tutulan bir milliyetçilik değil, aşağıdan gelen bir Rus milliyetçiliğinin yükselişi başlamıştır. Kruşçev Rus milliyetçiliğine ve dine karşı

[407] Margot Light, "Nationalism and Identity in the Former Soviet Union", **METU Studies in Development**, 27(3), 2000, s.50
[408] Kemal Çapraz, "Stratejik Açıdan Kırım", **Yeni Türkiye**, 16, 1997, s. 1530.
[409] Андрей Н. Щербак, Лилия С. Болячевец, Евгения С. Платонова, "История Советской Национальной Политики: Колебания Маятника?", **Политическая Наука**, 1, 2016, ss. 107-108.

herhangi bir sempati beslememiş ve her fırsatta bu iki olguya yönelik eleştirilerini tekrarlamıştır. Onun bu eleştirileri halkta ters etki yaratmış ve insanların Stalin ile yükselişe geçmiş olan milliyetçilik duyguları, yeniden kısıtlamaya girmeye başladığında daha da çok yükselmiştir. Bir nevi Kruşçev'in anti-Stalinist politikaları Rus milliyetçiliğinin körüklenmesine neden olmuş, Kruşçev istemeden de olsa Rus milliyetçiliğinin çıkarlarına hizmet etmiştir. Kruşçev'in konuşmaları entelektüeller ve gençler arasında resmi ideoloji olan Marksizm-Leninizm hakkında şüpheler oluşmasına yol açmıştır. Kruşçev'in 1959-1964 yılları arasında yürüttüğü din karşıtı politikaları neticesinde Stalin'in savaş boyunca ve savaştan sonraki dönemde açtığı kiliselerin çoğu kapatılmıştır. Bütün bu etkenler sonucu insanlar komünist ideolojiyi terk ederek yükselişe geçen Rus milliyetçiliğini tercih etmişlerdir. Yazar Sonia Green ise bu durumu şöyle değerlendirmiştir: "Kruşçev hem Ruslara hem de Rus olmayanlara tarihlerini incelemeleri konusunda daha fazla özgürlük vermiştir. Bu durum ise ardından insanlar tarafından Stalin'in suçlanmasını getirmiştir. Bu suçlayış, yeni bir rehber ideoloji arayışına giren Ruslar arasında milliyetçiliğin yükselişini tetiklemiştir."[410]

Kruşçev, Sovyetler Birliği'nde yaşayan etnik grupların toplumsal bilincinin değiştiğini hissetmiş, ulusal bilinçten sosyalist bilince geçtiklerini ve komünist bilince doğru ilerlediklerini düşünmüştür. Dolayısıyla ulusal farklılıkları yalnızca geçmişin kalıntıları olarak görmüş, bir diğerine yaklaşmış (sblijenie) olan SSCB uluslarının birleşecekleri bir noktaya, yani tek millete (sliyanie) dönüşeceklerine kanaat getirmiştir. Bu nedenle milliyetçi sorunu çözdüğüne inanmış olan Kruşçev, Rusça olmayan dilleri desteklemeye gerek duymamış, bunun yerine halkların iletişim dili olarak Rusçanın geliştirilmesi yönünde planlar yapmıştır.

Kruşçev'e göre SSCB çok etnik ulusa sahip bir devlet olmasına rağmen, sosyalist ideolojinin etnik sorunları ikincil hale getirdiğini düşünerek 1957 yılında yaptığı bir konuşmasında şunları kaydetmiştir: "Komünist Parti, Lenin'in edebiyat ve

[410] Sonia Bychkov Green, "Language of Lullabies: The Russification and De-Russification of the Baltic States", **Michigan Journal of International Law**, 19(1), 1997, s. 248.

sanatın ülkenin ayrılmaz bir parçası olduğuna dair ilkelerini esas alarak, yazarların, sanatçıların, heykeltıraşların, bestecilerin ve Sovyet kültürünün tüm işçilerinin faaliyetlerine, çokuluslu Sovyet sosyalist kültürümüzün gelişmesine her zaman büyük önem vermiş ve vermeye de devam etmektedir."[411]

Kruşçev için bir diğer önemli konu dil/Rusça meselesi idi. Kruşçev, Rus kültürünü ve dilini ülke çapına yayma niyetiyle hareket etmiştir. Lenin, Rusların dillerini ve kültürlerini diğer etnik gruplara empoze etmemesi gerektiğini düşünürken, Kruşçev Rus halkına saygı duyulması ve başarılarının minnettarlıkla tanınması gerektiğini vurgulamıştır.[412] Kruşçev Rus olmayan halkların yaşadığı cumhuriyetlerin geliştiğini belirtirken, bunu Sovyet kültürünün korumasıyla ve Rus halkının yardımıyla yaptıklarını vurgulamıştır: "Rus halkı, ülkenin eskiden ezilen halklarının eski ekonomik ve kültürel geri kalmışlıklarını aşmalarına ve onlara kendi seviyelerine yükselmeleri için yardımcı olmuş ve bu yol uğrunda çok şey yapmışlardır. Rus halkı hem komünist ideolojinin inşa yıllarında hem de savaş döneminde yaptığı büyük ve yüce işler, bu halkların minnet ve saygısını kazanmıştır."[413]

Buradan hareketle Kruşçev, Rus olmayan halkları ezilenler ile bir tutmuş ve Rus halkını ise daha ayrıcalıklı bir duruma getirmiştir. Kruşçev, "Rus" ve "Sovyet" kelimelerini ayrı olarak kullansa da Sovyetler Birliği'ni bir Rus varlığı olarak tanımlamıştır. Bu durum da ulusları tek bir Sovyet ulusu bünyesinde birleştirmenin Ruslaştırma anlamına geldiğini güçlü bir şekilde göstermektedir.

Kruşçev aynı zamanda Rus dilinin konumunda da büyük değişiklik yapmış, yönetimi boyunca Rusça hem yaygın hale gelmiş hem de resmi ve kamusal alanlarda bazı ana dillerin yerini almaya başlamıştır. Bu politikanın nedeni arasında milliyetçiliğin merkezi olarak karar vermeyi karmaşık bir hale getirdiği, teknik ve bilimsel ilerlemeyi engellediği fikri vardı. Azınlık dillerindeki birçok bilimsel dergi,

[411] Green, **a.g.m.**, s. 249.
[412] Martin McCauley, **Khrushchev and Khrushchevism**, London, Palgrave Macmillan, 1987, ss. 75-76.
[413] McCauley, **a.g.e.**, s. 277.

tüm ülke hakkında bilgi toplamayı zorlaştırdığı düşüncesi Kruşçev tarafından gündeme getirilmiş ve Rusçanın bilim ve teknoloji dili olması, daha ileriye götürülmesi gerekli olduğu savunulmuştur. Kruşçev'in "sliyanie" fikrine göre, tek bir dilin, yani Rusçanın, SSCB milletlerinin iletişim dili haline getirilerek bütün dilleri birleştireceği düşünülmüş ve böylece Rusçanın tek hakim dil olabileceği kararlaştırılmıştır.

1961 yılındaki Komünist Parti 22. Kongresi'nde Kruşçev, SSCB milletlerinin yeni bir toplulukta birleştiğini iddia etmiş ve parti programları hakkındaki raporunda şunları savunmuştur: "SSCB'nin her vatandaşı, çocuklarının eğitimi için istediği dili seçebilmektedir ve bu özgürlük devam edecektir. Ülkemizde ulusal dillerin gelişimini hiçbir şey engelleyemez. Ancak bu gelişim, halklar arasındaki engelleri güçlendirmemeli, ulusları birbirine yaklaştırmalıdır."[414] Bu sözlerinin yanı sıra Kruşçev, ulusları bir araya getirmesinin tek yolu olarak tek bir dil önermiş, bu dilin de Rusça olduğunu her defasında vurgulamıştır. Bu düşüncesini ise şu şekilde dile getirmiştir: "Rus olmayan SSCB halkları için ikinci bir anadil, aralarındaki iletişim sürdüren, her milletten insanı temasa geçiren Rusça bir aracı görevi görmektedir. Böylece ülkemizin milletleri birbirine yaklaşmakta ve sosyal homojenlikleri büyümektedir. Komünizmin tam ölçekli inşası sürecinde uluslar tam bir birliğe ulaşacaklardır... Bolşevizm'i uzlaşmazlığa sokan milliyetçiliğin en ufak tezahürünü bile ortadan kaldırmalıyız. SSCB halklarının dostluğu en büyük başarılarımızdan biridir. Onu göz bebeğimiz gibi korumalıyız. Rus dili de, sosyalist ulusun daha çok gelişmesinde, büyüyen neslin enternasyonalist olarak yetişmesinde ve ülkemizdeki kültür devriminin tamamlanmasında temel öneme sahiptir."[415]

Bu durum ulusların yakınlaşmaya başladığı iddiasından daha fazlasıdır. "Birleşme" politikası, bütün Sovyet halklarının ideolojik ve kültürel birliğini simgelemiş olsa da ön planda olan unsur yine Rus halkı olmuştur. Bu nedenle birleşme, Kruşçev'in seleflerinin çizdiği yoldan bir sapma olarak görünse de, tam tersine daha

[414] Green, **a.g.m.**, s. 250.
[415] **A.g.m.**, ss. 250-251.

merkezileşmiş bir hale bürünmüştür. Lenin, siyasi eşitlik ve halkların kendi kaderini tayin etmesinin, burjuva milliyetçiliğini zayıflatacağını düşünmüş, Stalin ise SSCB'nin Rus halkı için özel bir statü belirlemiştir. Kruşçev ise Stalin'den daha az bir etkiye sahip olmuş ve o da Rus halkı için özel bir konum öngörmüştür. Bu konum ise bütün milletlerin eşit olması ve Rusların bir adım daha önde durmasıdır. Nitekim Kruşçev dönemindeki "sliyanie" politikası kapsamında, diğer milletlerin rızası olsun veya olmasın tam bir birleşme savunulmuş ve bu politika zorunlu bir hale getirilmiştir. Rus diline özel bir statü kazandırmak, Rus halkına da özel bir statü kazandırmayı beraberinde getirmiştir.

Kruşçev'in "birleşme", eğitim ve idari reformları hem gayri-Rus tebaayı hem de Rus milliyetçilerini endişelendirmiştir. Amerikan siyaset bilimci Dunlop bu konuyu şu şekilde anlatmıştır: "Kruşçev'in "sliyanie" politikası, Ruslaştırma ve asimilasyon ile sonuçlanacağından dolayı gayri-Rus tebaanın korkuya kapılmasına neden olmuş, kültürel ve biyolojik kimliklerinin yitirileceğini öngören Rus milliyetçilerinin de endişelenmesine yol açmıştır."[416] Nitekim diğer ulusların kültürlerinin Ruslaştırma politikasıyla erimesi ve Rus toplumuna adapte olmaları, Rusları benzersiz ulusal kimliklerinden alıkoyacağı düşünülmüş ve bu düşünce Rus milliyetçilerini korkuya sevk etmiştir. Bununla birlikte Kruşçev döneminde Rus milliyetçiliği, hem doğrudan Rus dilinin merkezi konumunun arayışı sürdürülürken hem de Stalinizm politikalarının terk edilmesi için uğraşılırken ideolojik olarak yükselişe geçmiştir.

1964 yılında Kruşçev'in istifasının ardından göreve gelen Brejnev dönemiyle beraber ulusal politika düzeyinde bir korenizatsiya (yerlileştirme) politikası geliştirilmeye başlanmıştır. Brejnev, katı ideolojik taahhütler ve siyasi terörizme başvurulmaksızın, pragmatik, faydacı ve yumuşak bir Sovyet rejimi tasarlamaya çalışmıştır. 1923 yılında başlatılan, yerel dilleri, kültürü, eğitimi geliştirmeyi ve hem yerel personelin eğitimini hem de kişisel gelişimini desteklemek için uygulanan "yerlileştirme" politikası bu dönemde daha farklı bir anlama sahip olmuş; sadece dilsel

[416] John Barrett Dunlop, **The Faces of Contemporary Russian Nationalism**, New Jersey, Princeton Legacy Library, 1983, s. 136.

bir politikayla sınırlı kalmamış, aynı zamanda 'yerel seçkinlere karşı güven' politikası da güdülmüştür.

Rus milliyetçiliğinin canlanması Brejnev döneminde başlamış ve yükselen bir ivme kazanmıştır. Brejnev döneminde Rus milliyetçiliği açısından en önemli gelişme, düşünceleri Rus milliyetçiliğinin tüm gruplarını etkileyen muhalif Rus milliyetçiliğinin ortaya çıkışı olmuştur. Muhalif Rus milliyetçileri, Rus milletini devletten ayrı bir etnik grup olarak tanımlamışlar ve devletin resmi ideolojisini reddetmişlerdir. Devleti, Rus olmayan ve Rus karşıtı bir unsur olarak değerlendirdiler. Sovyet devletinin Rus milleti üzerinde zararlı etkileri olduğunu düşünmüşlerdir.[417]

1964 yılında Komünist Parti Başkanı olarak yaptığı ilk büyük konuşmalarından birinde Brejnev şu sözü dile getirmiştir: "Kapitalizmden miras aldığımız en şiddetli ve en zor sorunlardan biri olan ulusal sorun ülkemizde başarıyla çözüldü. Artık ülkemizin tüm milletleri ve halkları tek bir aile olarak yaşamaktadır."[418] Ancak 18 yıllık iktidarı boyunca Brejnev, Sovyetler Birliği'ndeki milliyetler sorununu çözmek için çalışmaya devam etmiştir. 1982 yılındaki ölümüne kadar diğer Sovyet liderler arasında daha başarılı bir politika yürütmüştür.

Bununla beraber, 1960'lı yılların sonlarına doğru milletler sorununa ilişkin yürütülen politikada açıkça bir değişim meydana gelmiş, partinin Rus dilini ve Rus halkını ön plana çıkaran söylemleri süregelmiştir. "Gelişmiş Sosyalizm" teorisini gündemine alan Brejnev, Kruşçev'in politikalarını geri planda bırakmayı tasarlamış olsa da dolaylı olarak bu teoriyi milliyet sorununa uygulamıştır. Selefleri gibi Brejnev de resmi ideolojiyi kendi politikasına göre şekillendirmiş ve Marksizm-Leninizm'e katkısını "gelişmiş sosyalizm" kavramıyla yapmıştır. Gelişmiş sosyalizm, Sovyet Devleti'nin daha da sağlamlaştırılması anlamına gelmektedir. Brejnev gelişmiş sosyalizm politikasıyla beraber kendi rejimini Stalin ve Kruşçev rejimlerinden ayırmak istemiş ve 1967 yılında Ekim Devrimi'nin ellinci yıldönümünde yaptığı

[417] Kılavuz, **a.g.m.**, s. 92.
[418] "Brezhnev's Speech on Anniversary of the Revolution.", **Current Digest of the Soviet Press**, Vol. XVI, no.43, 18. Nov. 1964, s. 4.

konuşmasında bu terimi ilk defa kullanmıştır. Brejnev'e göre SSCB liderlerinden hiçbiri gelişmiş bir sosyalist toplum için çaba göstermemiştir.[419]

Brejnev yönetimi, etnik kurumsal gelişimin altın çağı olmuştur. Ulusal aydınlara eğitim, bilim ve kültür alanlarında istihdam için birçok fırsat sağlanmış, yeni üniversitelerin ve akademik kurumların inşası aynı zamanda aydınlar için yeni faaliyetlerin yaratılmasına zemin hazırlamıştır. Ana dillerde basılan kitapların artışı ulusal yazar ve akademisyenlerin de arttığını göstermektedir. Birliğin özerk cumhuriyetleri kültürel olarak bir kalkınma yaşamıştır. Bu yerleştirme politikasının avantajlarına rağmen, gayri-Rus tebaaya ait bilim insanlarının aldığı unvanların çoğu kendi yerel cumhuriyetlerinde kullanılmış, statülerinin genel bir kabulü olmayışı ise öfke yaratmış ve yerel milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuştur. Yerlileştirme, yerel elitlere ulus inşası için gerekli kaynaklar sağlamıştır. Ancak Komünist Parti, her türlü milliyetçiliğe şiddetle karşı çıkmaya devam etmiştir.

Bununla beraber Brejnev dönemi Sovyet milliyet politikasının temel unsuru yavaş bir şekilde yürütülen asimilasyondur. 1950'lerin sonlarında Sovyet hükümeti, özerk Rus cumhuriyetlerinde anadilde eğitim veren okulların sayısını azaltmayı hedefleyen dil ve eğitim reformlarını duyurmuş ve komünizm altında "ulusların kaynaşması" doktrininden esinlenilmiştir.[420] 1972 yılında sadece Tatarlar ve Başkurtlar 1-10. sınıflarda kendi anadillerinde eğitim alabilme hakkına sahip olmuşlardır. Diğer bütün özerk cumhuriyetlerde, çocuklar anadillerini yalnızca seçmeli ders olarak alabilmiş ve bu hak da genellikle 4. sınıfa kadar tanınmıştır. Bundan dolayı ebeveynler çocuklarını Rusça eğitim veren okullara göndermek zorunda kalmışlardır.[421] 22-24 Mayıs 1979 tarihlerinde, Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti olan Taşkent, "Rus Dili: SSCB Halklarının Dostluk Dili ve İşbirliği Dili"[422] başlıklı bir konferansa ev sahipliği yapmıştır. Bu konferans, Sovyet

[419] Terry L. Thompson, "Developed Socialism: Brezhnev's Contribution to Soviet Ideology", **National Council for Soviet and East European Research**, Columbia, 1987, ss. 1-3.
[420] Slezkine, **a.g.m.**, s. 449.
[421] Brian D. Silver, "The Status of National Minority Languages in Soviet Education: An Assessment of Recent Changes", **Soviet Studies**, 26(1), s. 32.
[422] "Русский Язык- Язык Дружбы и Сотрудничества Народов СССР", 'çevrimiçi', http://www.russkayarech.ru/index.php/ru/archive/1979-5/5-9, (09.01.2021).

eğitim sisteminin her derecesinde, SSCB genelinde Rus dilinin öğrenilmesi ve öğretilmesini önermiştir.[423] Bu konferansın ardından Sovyet hükümeti, ülke içindeki cumhuriyetlerde Rus dilinin öğretimini genişletmeyi amaçlayan politikalarını uygulamış, ancak bu politikalar Baltık Devletleri, Gürcistan ve Ukrayna'da halkın hoşnutsuzluğuna ve kitlesel ayaklanmaların yükselişine neden olmuştur.[424]

1970 ve 1979 yılları arasındaki Sovyet nüfus sayımlarında, bazı etnik grupların nüfusunda azalma yaşanmış, diğer etnik grupların büyüme oranı da ülke genelinin nüfus artış oranının gerisinde kalmıştır. Dört ana demografik süreç olan doğum oranı, ölüm oranı, göç ve asimilasyon etnik grupların büyüme ve küçülme hızlarını etkilemiştir. Bununla beraber Kareller[425] ve Mordovyalılar gibi nüfus bakımından küçük grupların, Ukraynalı ve Belaruslar gibi Rus olmayan Slav grupların öncelikli olarak asimile edilmesi önerilmiştir.[426]

1970'li yıllara gelindiğinde ulusal siyasetteki çelişkilerde artış yaşanmış, bir yandan yerlileştirme (korenizatsiya) politikası devam ettirilirken, diğer yandan gizli bir şekilde asimilasyon politikası yoğunlaştırılmış ve etnik milliyetçiliğin tezahürüne daha sert bir şekilde tepki gösterilmiştir. Örneğin Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Komünist Partisi'nin Birinci Sekreteri ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Politbüro üyesi Petro Şelest, Ukrayna milliyetçiliği yaptığı gerekçesiyle partiden ihraç edilmiştir. Şelest, Ukrayna'nın şanlı Slav Kazaklarına[427] ait geçmişinden, kültür ve geleneklerinden bahsettiği "Ukraino, naşa Radianska"[428] (Ukraynamız, Bizim Sovyetimiz [Ülkemiz]) isimli kitabını yayınlamış ve kitabın milliyetçi, geçmişe yönelik özlem, ideolojik unsurlar barındırması nedeniyle eleştiriye

[423] Gail W. Lapidus, "Ethnonationalism and Political Stability in the U.S.S.R.", **World Politics**, 36(4), 1984 s. 562.
[424] Lapidus, **a.g.m.**, s. 563.
[425] Kareller: Kuzey Avrupa'da Rusya ve Finlandiya arasındaki Karelya bölgesinde yaşayan Baltık-Fin halkıdır.
[426] Barbara A. Anderson, Brian D. Silver, "Language and Ethnic Identity Change in the Soviet Union", **National Council For Soviet and East European Research**, 1983, s. 34.
[427] Slav Kazaklar: Ukrayna ve Güney Rusya yerli halklarının karışımıyla 15. yüzyıl dolaylarında Don ve Dinyeper nehirleri civarında ortaya çıkan etnik topluluktur. Don Kazakları olarak da anılırlar.
[428] "Україно Наша, Радянська"

ve kınamaya maruz kalmıştır.[429] Milliyetçilik politikası aynı şekilde Kazakistan'da Volga bölgesinde yaşayan Almanlara da uygulanmıştır. 1979 yılında Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içinde özerk bir devlet kurma girişimleri reddedilmiştir.

"Burjuva milliyetçiliği" olarak nitelendirilen etnik milliyetçiliğe karşı mücadele, SSCB'de devlet inşasının daha da geliştirilmesi, ortak bir Sovyet halkının oluşumu gibi nedenlerle ideolojik olarak meşrulaştırılmıştır. 1970'lerin ikinci yarısı, yeni SSCB Anayasasının kabulü çerçevesinde yaşanan ulusal politika konusundaki tartışmaların şiddetlenmesiyle anılmaya başlanmıştır. Resmi ideoloji, ulusal politikayı tartışırken Kruşçev'in getirdiği iki yaklaşımın varlığını kabul etmeyi sürdürmüştür: a) tüm halkları etnik kökenlerinden ayırarak tek bir Sovyet ulusu altında birleştirme siyaseti "birleşme (sliyanie)" ve b) mevcut ulusal kimliklerin gücünün tanınması ve ulusların gelişmesi fikri olan "yakınlaşma (sblijenie)" politikalarıdır.[430] Bu doğrultuda öncelik "yakınlaşma" kavramına verilmiş, ancak resmi söylemlerde de "birleşme" olgusu tamamen reddedilmemiştir. "Sovyet halkı" terimi siyasi ve ideolojik bir popülerlik kazanmaya başlamış, "yakınlaşma" kavramı çerçevesinde yeni bir etnik ulus değil, yeni bir siyasi topluluk, yeni bir "siyasi halk" olgusu literatüre girmiştir. Nitekim ulusları yakınlaştırmayı ve milliyetçilik olgusunu ortadan kaldırmak isteyen bu kavram diğer cumhuriyetlerde, özellikle de milli aydınlar arasında reddedilmiştir.

Bu dönemde SSCB'nin etno-federal yapısının terk edilmesi önerilmiş ve buna gerekçe olarak ulusların yakınlaşmasını zorlaştırdığı gösterilmiştir. SSCB'nin birlik cumhuriyetlerine bölünmesinin, ülke içinde ekonomik engeller yarattığı ve iktisadi kalkınmayı engellediği vurgulanmıştır. İkinci olarak, cumhuriyetlerin feshedilmesinin SSCB'deki siyasi bütünleştirmeyi güçlendireceği düşünülmüştür. Üçüncüsü ise, bazı birlik ve özerk cumhuriyetlerindeki demografik değişikliklerin sonucu olarak Rusların diğer uluslar arasında azınlık olarak kalmalarıdır.[431] Bu tartışma, ulusal politika ve

[429] Пол Бонд, "Украинец или 14 Февраля 2008 Года Исполняется 100 Лет со Дня Рождения Петра Шелеста, 1908-1996 гг., Первый Секретарь ЦК КПУ (1963-1972гг.)", 'çevrimiçi', http://nl.irtafax.com.ua/2008-03-05-41.html, (09.01.2021).
[430] Lapidus, **a.g.m.**, ss. 42-43.
[431] **A.g.m.**, ss. 48-49.

ulusal ilişkiler alanında birikmiş birçok sorunu yansıtmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunları içerir:

1) Brejnev'in "birleşme" ve "yakınlaşma" politikalarıyla beraber dayanışmanın çöküşe başlaması sonucunda cumhuriyetler arasındaki ekonomik çelişkilerin şiddetlenmiş ve ekonomik büyümenin yavaşlanmasından dolayı kaynaklar için rekabet yoğunlaşmış;

2) Kadro politikasında istenmeyen sonuçlar yaşanmış, bir yandan Slav elitlerinin birlik içindeki egemenliği sağlamlaşırken ve öte yandan birlik cumhuriyetlerinin etnik kimlikleri daha çok yerleşmeye başlamış;

3) Slav ve diğer etnik milletler arasında doğum ve göç politikaları sonucunda demografik değişiklikler yaşanmış;

4) Rus milliyetçiliğini destekleyenler "Rus halkı SSCB'nin ana kurbanıdır" sloganıyla harekete geçmiş ve resmi basında bile SSCB'nin diğer cumhuriyetler tarafından sömürüldüğüne ilişkin makaleler yayınlanmaya başlamıştır.

Yavaş bir şekilde asimilasyon, geç dönem Sovyet etnik politikasının önemli bir bileşeni olmuştur. Ruslaştırmaya en açık olanlar, kentsel nüfusun büyük oranını oluşturan Slav ve Ortodoks halklar olmuştur.[432] Anadilde eğitim verilen okulların sayısı düşürülmeye devam edilmiş ve Rus dilinin öneminin vurgulanması için konferanslar yapılmıştır. 1978-1979 yılları arasında ulusal cumhuriyetlerdeki Rus dili çalışmaları daha fazla genişletilmiştir. Geç Sovyet döneminde Ruslaştırmadan duyulan memnuniyetsizliğin yükselişinde, ulusal hareketlerin kökleri bulunmaktadır.

1960 ve 1970'li yıllar boyunca Sovyetler Birliği'nde milliyetçi hareketlerde artış yaşanmış ve bu hareketler en çok Baltık cumhuriyetleri, Ukrayna, Moldavya ve Kafkasya bölgesinde meydana gelmiştir. Bütün başkaldırılar Brejnev döneminde gelişen daha geniş bir sömürgelikten kurtulma sürecinin bir parçasını oluşturmuştur. Brejnev ise bu milliyetçi muhalefeti, Batı güçlerinin kışkırttığı burjuva milliyetçiliği olarak tanımlamıştır.

[432] Silver, **a.g.m.**, ss. 34-35.

Brejnev yönetimi, Sovyet ulusları arasındaki yaşam ve eğitim standartlarını eşitlemek için modernizasyona odaklanmış, bu süreçte muhalifler tutuklanmış, muhalif grupların üyeleri tehdit edilmiş, ve anti-Sovyet oluşumlar milliyetçilikle suçlanarak tasfiye edilmiştir. Bütün Sovyet halkından Gelişmiş Sosyalizmin ilkelerinin desteklenmesi istenmiştir.

Sovyet devletinin asimilasyon politikasına ilişkin temel düşünce, 1970 ve 1980'li yıllarda aktif olarak vurgulanan "Sovyet halkı" sloganında zuhur etmiştir. Graham Smith'e göre "Sovyet halkı" fikri ilk olarak Kruşçev'in Komünist Parti 22. Kongresinde yaptığı konuşmasında dile getirilmiş, ancak kongrenin nihai belgelerine yansımamıştır.[433] Bu fikir ikinci olarak, Brejnev döneminde Komünist Parti'nin 23. Kongresinde söylenmiş ve sonraki yıllarda Sovyet sosyal bilimcileri, bu fikre derin bir bilimsel kavram görünümü vermek için çalışmışlardır. Resmi belgelerde "Sovyet halkı" fikri en son Komünist Parti Merkez Komitesi'nin Eylül 1989 genel kurulunun kararında yer almış ve ardından terk edilmiştir.[434]

"Sovyet halkı" kavramının özü, SSCB'de "gelişmiş sosyalizm" döneminde, sosyal gelişimin ve yeni bir sosyal topluluğun oluşmasını içermektedir. Sovyet halkı fikri, üretim araçlarının kamusal hale gelmesini, ekonomik, sosyo-politik ve kültürel yaşamın birliğini, Marksist-Leninist ideolojiyi, işçi sınıfının çıkarlarını ve komünist idealleri vurgulamaktadır. Sovyet halkı kavramıyla elde etmek istenen düşünce, hayatın her alanında Sovyet ülkesinin sosyalist ulusları, milliyetleri ve etnik grupları arasındaki işbirliğidir. Bu kavram, "perestroyka" dönemi öncesi SSCB'nin ideolojik liberalleşmesini göstermiştir. Bununla beraber bu doktrin, asimilasyon politikasının ideolojik temelini oluşturmuş ve bütün etnik ulusları göz ardı ederek genel bir Sovyet insanı yaratmayı amaçlamıştır. Barsenkov ve Vdovin gibi Rus tarihçiler, 1917 yılından beri Sovyet devletinin politikasının, ulusal farklılıkları olabildiğince çabuk ortadan kaldırma ve ülke halklarını bir tür ulusal olmayan toplulukta birleştirme hedefi

[433] Graham Smith, **The Nationalities Question in the Soviet Union**, London, Longman, 1990, s. 9.
[434] Smith, **a.g.e.**, ss. 10-11.

izlediğini yazmıştır.[435] Rus tarihçi Kozlov ise "Sovyet halkı" fikrini Rus milletini etnik kökeninden arındırma politikası olarak görmüştür.[436]

1985 yılında iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra Mihail Gorbaçov, ekonominin kötü gidişatına odaklanarak ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma için "perestroyka" ve "glasnost" hareketlerini başlatmıştır. Gorbaçov çalışma ekibini tamamen Ruslardan kurmuş ve sendika merkezi ile bölgeler arasındaki güç dengesinde köklü bir değişikliğe yol açan büyük ölçekli siyasi reformlar gerçekleştirmiştir. Hemen hemen her yerde milliyetçi hareketler de baş göstermeye başlamış, milliyetçiler halklarının kültürel canlanmasının yanı sıra ekonomik ve siyasi özerkliğin genişletilmesi taleplerine dayanan siyasi programları benimsemiştir. 1991 yılının başlarında altı cumhuriyet bağımsızlıklarını ilan etmişler ve Ağustos 1991 darbesinin arsından SSCB'nin dağılması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim Aralık 1991'de SSCB'nin varlığı sona ermiştir.

Kruşçev'in ardından iktidara gelen Brejnev ve Gorbaçov, dil politikası açısından dört seçenekle karşı karşıya kalmışlardır.[437] Birincisi Rus olmayanların tamamen Ruslaştırılması girişimidir. İkincisi, ülke içinde yaşayan herkes için iki dillilik teşvik edilmiş ve bu doğrultuda ulusların Rusça öğrenmesi istenmiştir. Bununla birlikte SSCB'de hiçbir dil Rusça kadar ayrıcalıklı bir statüye sahip olmamış ve bu dillerin Rusça kadar büyümesi önlenmiştir. Hem Brejnev döneminde hem de Gorbaçov döneminde Rus olmayanların giderek daha fazla Rusça öğrenmesi ve bu süreçte kendi dillerini de tam olarak terk etmemeleri istenmiştir.

Gorbaçov döneminde çok sayıda milliyet sorunu tezahür etmiş, hem gayri-Rus tebaanın etnik ayaklanmaları hem de Rus milliyetçiliğinin bastırılması için asimilasyon politikaları seyrekleşmeye başlamıştır. Gorbaçov'un gayesi milliyetler

[435] Александр Барсенков, Александр И. Вдовин, "Русские Интересы в Межнациональных Отношениях", **Этнополис**, 1, 1993, s. 108.
[436] Владимир А. Козлов, **История Трагедии Великого Народа: Русский Вопрос**, Москва, ИЭА РАН, 1995, s. 309.
[437] Jeremy R. Azrael, **Soviet Nationality Policies and Practices**, New York, Praeger, 1978, ss. 241-244.

sorununun çözüldüğü ve Sovyet cumhuriyetlerinin kardeşlik, saygı, işbirliği ve yardımlaşmaya dayalı bir topluluk içinde yeniden tezahür ettiği bir toplumun yaratılması olmuştur.[438] Nitekim 1989 yılından itibaren Gorbaçov, Rusların Sovyetler Birliği'ndeki hakim konumunu çoktan elde ettiğini düşünerek etnik gruplara kültürel ve dilsel alanda daha fazla özgürlük verme yoluna gitmiştir.

1990'lı yıllarda "Yerlileştirme" politikası nedeniyle birlik cumhuriyetleri, devlet kurumları, ana dili ve kimliği olan yarı egemen devletler gibi ortaya çıkmış, cumhuriyetlerin siyasi elitleri tarafından bağımsızlık talepleri gelmeye başlamıştır. Bağımsızlığın kaçınılmaz olduğunu gören Moskova hükümeti, milliyetçiliğin yükselişini diğer özerk bölgelerde de hissetmeye başlamıştır. Tatar, Başkurt, Çeçen, Yakut bölgelerinde ulusal hareketler ve yerel siyaset ivme kazanmış, 1990'ların ilk seneleri birçok etnik cumhuriyetteki milliyetçilerin başarısına tanık olmuştur.[439] Geç Sovyet döneminde etnik kurumların gelişmesi, milliyetçi hareketlerin kitlesel desteğinin diğer bir nedeni olarak belirtilmektedir.[440] Dağılmanın ardından en çok sorun yaratan iki bölge Tataristan ve Çeçenistan olmuş, modern Rusya'nın ilk devlet başkanı olan Boris Yeltsin, Tataristan'daki kuvvetler ayrılığı konusunda ikili bir anlaşma imzalayarak barışçıl bir uzlaşma yapmış, diğer bölgelerdeki etnik hareketler ise bazı durumlarda ya taviz verilmiş ya da halk önderleri iktidara getirilmiştir. Bununla beraber 1990'ların sonlarına doğru, ülke genelindeki ulusal hareketler desteklerini yitirmiş ve yerel siyasette zuhur etmemeye başlamıştır. Vladimir Putin'in iktidara gelmesinin ardından ise Rus devleti merkezileşmeye yönelik bir politika izlemiş ve ülke içindeki hiçbir etnik topluluk buna direnmemiştir.

---

[438] Thomas J. Samuelian, "Cultural Ecology and Gorbachev's Restructed Union", **Harvard International Law** Journal, 32(1), 1991, s.

[439] Elise Giuliano, **Constructing Grievance: Ethnic Nationalism in Russia's Republics**, Ithaca and London, Cornell University Press, 2011, s. 45.

[440] Dmitry Gorenburg, "Nationalism for Masses: Popular Support for Nationalism in Russia's Ethnic Republics", **Europe-Asia Studies**, 53 (1), s. 82.

Dönem	SSCB
Siyasal Milliyetçilik	1917-1925 Ekim Devrimi ve İç Savaş (siyasi seferberlik)
Kültürel Milliyetçilik	1925-1939 'Olumlu Eylem İmparatorluğu' (devlet liderliğindeki ulus inşası
Kültürel Milliyetçilik	1940-1955 Velikorus milliyetçiliği (Ruslaştırma kampanyası)
Kültürel Milliyetçilik	1956-1985 'Yerelleştirme (korenizatsiya)', 'sblijenie (yakınlaştırma), 'sliyanie (asimile etme)' (Birlik cumhuriyetleri temelinde yarı egemen devletlerin kurulması, bölgesel ve kültürel gelişim)
Siyasal Milliyetçilik	1986-2000 Perestroyka ve Rus devletinde yaşanan kriz (SSCB'nin çöküşü ve siyasi seferberlik)

Tablo 2: SSCB dönemi kültürel ve politik milliyetçiliğin dönemlere tasnifi[441]

Shcherbak oluşturduğu bu tabloda din olgusunu esas almış ve Müslüman ulusların yaşadığı bölgedeki Ruslaştırma faaliyetlerinin, Hıristiyanların yaşadığı bölgelere göre daha etkisiz olduğunu sunmuştur. Öncelikli olarak din, bir bölgedeki milliyetçiliği körükleyen en belirgin olgudur. Shcherbak'ın temel argümanı şu şekildedir: siyasi milliyetçilik kültürel milliyetçiliğin öncüsüdür; kültürel milliyetçilik ise din tarafından karakterize edilmiştir.[442]

SSCB'deki tüm etnik uluslar arasındaki sorunların kökenleri Rus İmparatorluğu'na dayanmış ve daha eski zamanlara dayanmıştır. Devletin

[441] Andrey Shcherbak, "Nationalism in the USSR: Historical and Comparative Perspective", **SSRN Electronic Journal**, 43(6), s.18.
[442] Shcherbak, **a.g.m.**, s. 18.

güçsüzleştiği ve zorluklarla tam anlamıyla başa çıkamadığı zamanlarda ise sorunlar ağırlaşmıştır. Milliyetçi hareketler, Ruslaştırma politikasına duyulan öfke nedeniyle ülke geneline yayılmış ve halk tarafından da destek görmüştür.

Bolşeviklerin, ülkeyi tamamen çöküşten kurtarmak için önce özerkleştirme, sonra da federal bir devlet kurma kararını vermelerinden başka seçenekleri kalmamıştır. Rus İmparatorluğu, Ekim Devrimi'nin başlamasından önce çökmüştür. SSCB'nin çöküşü ise Rus İmparatorluğu'nun sonu gibi ulusal kurtuluş hareketinin yükselişinden dolayı olmamış, devletin zayıflaması, devlet kurumlarının bozulması ve devlet yetkililerinin istikrarlı politikalar yürütememesi sonucunda gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda II. Nikola'nın Rusya İmparatorluğu'nun çöküşünde oynadığı rolü Mihail Gorbaçov SSCB'nin çöküşünde oynamıştır. Devlet kurumlarında yaşanan zayıflama ve etnik ayaklanmalar SSCB'nin varlığına son veren darbeye neden olmuştur. Hızlı bir şekilde çöküşe uğrayan SSCB, Rusya topraklarının bir kısmını kaybetmiş ve çeşitli devletlere bölünmüştür.

2.6. Yeni Bir Federal Devlet ve Vladimir Putin

Rus olmayan uluslara karşı yürütülen milliyetçilik politikası, SSCB'nin çöküşüne ivme kazandıran faktör olmuştur. Gorbaçov'un SSCB'nin dağılmasını önlemek için 1991 yılında önerdiği Egemen Devletler Birliği[443] uygulanamamış ve Boris Yeltsin önderliğindeki yeni Rus devleti, Gorbaçov ve merkezi Sovyet yetkililerine karşı olan mücadelesinde Rus milliyetçiliğine başvurmuştur.[444]

Gerçek bir Rus milliyetçisi olan Yeltsin, 1990'lı yıllarda şiddetlenen Rus milliyetçiliğinin popülerliğini görmezden gelememiş ve Rusya başkanlığı için yaptığı seçim kampanyasında buna sıkça başvurmuştur. Bir dizi Rus cumhuriyetçi devlet kurumları kurulmuş, Rusya'nın doğal kaynaklar ve endüstri üzerinde tek kontrol

[443] Egemen Devletler Birliği: Sovyetler Birliği Kuruluş Antlaşması'nın yerini alması planlanan öneridir. Bu öneri Sovyetler Birliği'ni kurtarmak ve reform yapmak için bir girişim olmuş, ancak 1991 Ağustos Darbesi sonrasında uygulanmamıştır. Netice olarak aynı yıl SSCB dağılmış ve öneri Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) şeklinde yeniden organize edilmiştir.
[444] Jonathan Steele, **Eternal Russia: Yeltsin, Gorbachev, and the Mirage of Democracy**, London, Faber & Faber, 1994, s.

sahibi olması gerektiği konusunda ısrarcı olmuş ve Rusya'nın karasal bağlantısının olmadığı Lehistan sınırındaki Kaliningrad'dan ve Japonya'ya yakın Kuril Adaları'ndan hiçbir ödün vermeyeceğini açıklamıştır.[445] Yeltsin'in beyanlarındaki milliyetçi üslup ve Gorbaçov'a yönelik yürüttüğü politikalar, Rus olmayanların zihninde, Rus hükümetinin topraklarının bazı bölgelerinden vazgeçmeye istekli olduğuna dair şüphe uyanmasına neden olmuştur.

Ukrayna hükümetinin 1991 Ağustos Darbesi'nin ardından Ukrayna'nın bağımsızlığını açıklaması, Rusların gayri-Rus tebaanın ayrılıkçı özlemlerini uzun süredir göz ardı ettiklerinin farkına varmalarına neden olmuştur. Rusya, Ukrayna ve Rusya'nın yüzyıllardan beri gelen birlikteliğine hep inanmış ve hem Malorus 'küçük Rusya' olarak saydığı Ukrayna'yı hem de Belarus'u topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak görmüştü. Bu bağımsızlık talebine ise Yeltsin'in yanıtı sert olmuştur. Rusya'nın, Rusların nüfus çoğunluğunu oluşturduğu bölgeleri göz önünde bulundurarak, SSCB'den ayrılan cumhuriyetlerin sınırlarını tek taraflı olarak yeniden çizeceği tehdidinde bulunmuştur.[446] Yeltsin'in bu açıklaması, özellikle sınır hatları boyunca nüfus çoğunluğunu Rus halkının oluşturduğu Estonya, Ukrayna ve Kazakistan'da yeniden dirilen Rus emperyalizmine ilişkin korkuları uyandırmıştır. Yaklaşık 25 milyon Rus halkının, dağılmış SSCB topraklarında azınlık durumuna düşmesi de Ruslardaki milliyetçiliği tetikleyen unsur olmuştur.[447]

Bununla beraber Ruslar, zaman geçtikçe ve yönetim zayıfladıkça merkezi Sovyet hükümetinin politikalarını benimseyememiş, Rusya'nın imparatorluğa yeniden dönmeden yönetilmesinin zor olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bunun nedeni ise, devletlerinin kimliğini algılama biçimleri olmuştur. Devlet olarak kökleri Kiev Knezliği'ne dayanan Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığından üzüntü duymuş ve

[445] Kaliningrad üzerindeki Rus egemenliği hususunda tartışmalar olmasa da, Japonya'nın Kuril Adaları üzerindeki hakimiyet talepleri sonucunda Rus-Japon yakınlaşması uzun yıllardan beri gerçekleşememiştir. Yeltsin'in seçim kampanyası, 1991 yılının baharında Gorbaçov'un Tokyo'ya yaptığı ziyaretle aynı döneme denk gelmiş ve adaların ekonomik yardım karşılığında Japonya'ya iade edileceğine dair söylentiler yayılmıştır. Yeltsin bu söylentileri baz alarak milliyetçi söylemlerle kampanyalarını yürütmüştür. (Stephen White, **After Gorbachev**, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ss.77-78.
[446] Light, **a.g.m.**, ss. 52-53.
[447] **A.g.m.**, s. 53.

Ruslaştırma politikalarının aynı dine, aynı coğrafi konuma ve benzer tarihe sahip olduğu Slav kardeşi Ukrayna'da çok fazla tesir etmediğini görmüştür.[448] Buradaki tek sorun, Ruslar için Rus kimliği ve Rus devleti fikrinin her zaman Rus imparatorluğuyla yakından ilişkili olmasıdır. Rus İmparatorluğu ve Rus kimliği aynı anda gelişmiş ve Ruslar hiçbir zaman ulus devlet kurmamışlardır. Ünlü Rus politikacı Sergey Vitte bu konuda şu sözü dile getirmiştir: "Büyük Petro ve II. Katerina'dan beri Rusya diye bir kavram yoktur; bu sadece bir Rusya İmparatorluğu'dur."[449] Vitte, birçok milliyetçi Rus'un yaptığı gibi, merkezi Rus devletini tasvir etmek için Velikoruslar, "Küçük Ruslar" (Ukraynalılar) ve "Beyaz Ruslar" (Belaruslar) sözlerini kullanmıştır. Vitte'ye göre Rusya, Slav uluslarından oluşurken, imparatorluk ise Rusya tarafından kolonize edilen Slav olmayan bölgeleri de içermiştir.[450]

Rus devletinin, komünizmden önceki imparatorluk ve Velikorus ideasıyla tarihsel ilişkisi, Rusların çoğunun kendi kimliğini oluşturmadaki ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bundan dolayı Ruslar, Rusya'nın kendi toprak parçaları olarak gördükleri toprakların kaybını kabullenmekte zorluk yaşamışlardır. 1991 yılının sonuna gelindiğinde, Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dünyadaki yeri için yeni bir kimlik ve rol arayışına girilmiş, bu süreçte Rus milliyetçiliği daha çok ön plana çıkmıştır. Rusya'nın Avrupa'nın mı yoksa Asya'nın mı bir gücü olacağı konusunu ise Light şu şekilde belirtmiştir: "Ne Avrupa ne de Asya kültürüne yakın olan Rusya, büyük bir Avrasya gücü olma yolunda ilerlemiştir. Coğrafi açıdan bakıldığında, şu anda Avrupa'dan 300 yıldır olduğundan çok daha uzak. Avrupa Rusya'ya sırtını dönmüş ve kendi kıtasından ayırmıştır. Nitekim Ruslar için de Rusya'nın Avrupalı bir devlet olması zordur.[451] Slavofiller ve Rus milliyetçileri için Rusya'nın Avrasya kimliğini alması, ülkenin Doğu ve Batı arasında köprü görevi göreceğini ve bölgenin hakim gücü elde edeceğini düşünmektedir.

---

[448] Vera Tolz, Elizabeth Teague, "Is Russian Likely to Turn to Authoritarian Rule?", **RFE/RL Research Report**, 1 (4), 1992, s. 7.
[449] Sergei Maksudov and William Taubman, "Russian-Soviet Nationality Policy and Foreign Policy: A Historical Overview of the Linkage between Them", **The Rise of Nations in the Soviet Union**, (ed. M. Mandelbaum), New York, Council on Foreign Relations Press, 1991, s. 16.
[450] Light, **a.g.m.**, s. 53.
[451] **A.g.m.**, s. 54.

Bütün bunlarla beraber Sovyetler içindeki ulus ayrışması Stalin döneminden başlayarak Gorbaçov dönemine kadar devam etmiş, ardından Yeltsin yönetiminde Rus milliyetçiliğinin artmasıyla bu ayrışma kök salmıştır. SSCB tarihinin en büyük savaşı olan Büyük Vatanseverlik Savaşı esnasında Almanya'ya karşı birleşik bir duruş sağlamak için bütün milliyetçi grupların Sovyet yurtseverliği kimliği etrafında toplanılması istenmiş ve bu da "halkların dostluğu" sloganı altında yürütülmüştür. Bu slogan oluşturulurken Ruslar ve Rus olmayanların imparatorluk döneminde dostane ilişkiler yaşadıkları göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla bu "dostluk" kavramının kısa sürede önce bir Sovyet ulusuna, ardından da Sovyet ulusunun Rus ulusuna evrilmesini mümkün kılacaktı. Bu doğrultuda Kafkasya ve Orta Asya halklarının Osmanlı, İran ve Çin ile birleşmesi engellenmiş, Sibirya'ya da Rus göçü başlatılmıştır. Light'a göre "Halkların dostluğu" sloganıyla Rus emperyalizminin yayılması ve Rus olmayanlarla çatışmanın sonlandırılması hedeflenmiş, ulusal ve dinsel çatışmaların yerini sınıf mücadelelerinin alması amaçlanmıştır.[452]

1956 yılından başlayarak Stalin karşıtı politikaların şiddetlenmeye başlamasıyla beraber Stalin'in yaptığı bazı hatalar gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmış ve bu hataların telafisi için yeni yollar arayışına girilmiştir. Ancak Bolşeviklere karşı duruşunu bozmayan milliyetçi gruplar, destalinizasyon[453] döneminde de SSCB'ye karşı tutumunu değiştirmese de dostluk miti bozulmadan sürdürülmüştür.[454] Destalinizasyon sürecindeki bütün olumsuzluklar Stalin'in kişiliğine yüklenmiş ve yaşanan zorunlu tehcir ve sürgün dönemi Stalin'in ölümüyle son bulduğunun altı çizilmiştir.[455] Sovyet tarihçileri, Perestroyka dönemine katkıda bulunmak ve Sovyet tarihini yeniden yazmak için toplandıklarında sadece yakın geçmişle ilgilenmişler ve Rusya İmparatorluğu'nu görmezden gelmişlerdir. Sonuç olarak, 1986'dan sonra gayri-Rus tebaa arasında anlaşmazlıklar patlak verdiğinde, "halkların dostluğu" sloganı

[452] **A.g.m.**, s. 55.
[453] Destalinizasyon: Stalin'in ardından yönetime gelen Kruşçev ile başlayan süreci ifade etmektedir. Stalin'in ölümünden 3 yıl sonra, 1956 yılında başlamış ve Stalin dönemine ait uygulamalar reddedilmiştir. Bu doğrultuda Stalin'in etkisi, gücü ve ideolojisi çözülmeye çalışılmış ve demokratikleşme adımları atılmıştır. Destalinizasyon politikası, Soğuk Savaş döneminin en önemli olaylarından biri olan SSCB'nin diğer komünist ülkelerden ayrılışının da temelini oluşturmaktadır.
[454] Alexander Dallin, Gail W. Lapidus, **The Soviet System in Crisis: A Reader of Western and Soviet Views**, Boulder, Westview Press, 1991, s. 421.
[455] Dallin, Lapidus, **a.g.e.**, ss. 422-423.

tarihe karışmaya başlamış ve artık her ulus kendi bağımsız devleti için mücadele sürdürmeye kararlı olarak gün yüzüne çıkmıştır. Bu dönemden başlayarak Rusların da Rus milliyetçiliği daha belirgin bir hale gelmiş ve nitekim SSCB'nin çöküşüne kadar bu süreç devam etmiştir.

SSCB'nin dağılmasının ardından Rus milliyetçiliği önemli bir yükseliş yaşamış, Rusya'nın imparatorluktan ulus devlete dönüşmesinin ardından ise Velikorus ideası altında milliyetçi politikalar yeniden başlamıştır. 12 Haziran 1991 yılında ilk defa gerçekleştirilen halk oylaması sonucu Rusya Devlet Başkanı olarak seçilen Boris Yeltsin, Vera Tolz'a göre ulus inşası için üç farklı yaklaşım sergilemiştir. Göreve gelmesinin ardından Yeltsin, ulus için Rusya Federasyonu yurttaşı kavramı olan "Rossiyski" kelimesini kullanmıştır. İkinci olarak, Rus ulusu; Rusya Federasyonu vatandaşları ve Sovyet sonrası yeni bağımsız devletlerde yaşayan etnik Ruslar ve Rusça konuşan kişiler olarak tanımlanmıştır. Üçüncü olarak ise, ortak bir doğu Slav kimliği ve birliği yaratılmaya çalışılmıştır.[456]

1991-1992 yılları arasında, Çarlık ve Sovyet dönemlerinin zayıf bir devlet olduğu duygusunu Ruslara aşılaması için Yeltsin, yeni devleti meşrulaştırma çabasına girmiştir.[457] Bu çerçevede Yeltsin hükümeti, Rusya vatandaşı bir kişiyi Russkiy yerine Rossiyskiy[458] olarak adlandırmış ve Rusya Federasyonu vatandaşını sivil bir terimle tanımlamıştır. Bu terim, Rus hükümetinin halkına sivil kimliği bağlamında baktığını nitelemiş ve Rusya Federasyonu sınırında yaşayan herkesi kendi vatandaşı olarak ilan ettiğini göstermiştir. Buna ek olarak, 1 Eylül 1991 tarihinden itibaren Rusya Federasyonu dışında yaşayan tüm SSCB vatandaşlarının, yeni bağımsız devletlerden başka bir vatandaşlığa sahip değillerse, basit bir işlemle Rus vatandaşlığına alınmalarına müsaade edilmiştir. Böylece Ruslar, 2000 yılına kadar Rusya'ya taşınma imkanı elde etmişlerdir. 1992 yılının sonbaharına kadar, Rusya eski Dışişleri Bakanı Andrey Kozırev, yeni bağımsız post-Sovyet devletlerinde yaşayan Rusların, Rusya'ya

[456] Vera Tolz, **Russia**, New York, Oxford University Press, 2001, s. 238.
[457] Peter J.S. Duncan, "Contemporary Russian Identity between East and West", **The Historical Journal**, 48(1), 2005, s. 277.
[458] "Russkiy" kelimesi köken olarak sadece Rus olan kişi anlamına gelirken, "rossiyskiy" ise kökenine bakılmaksızın Rusyalı, Rusya vatandaşı anlamında kullanılmaktadır.

göç etmelerinin önünde herhangi bir engel olmadığını tekrarlamıştır. Bununla beraber, eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Rusça konuşan halk, Rus (Rossiyskaya) ulusunun bir parçası olarak görülmemiştir.[459]

1993 yılının başları ile 1994 yılının sonları arasında, Rusya ulusunun ve yurtdışında yaşayan Rusların tanımlama şeklinde değişiklikler yaşanmaya başlamış ve Rus hükümeti etnik kökenin dikkate alınmadığı bir ulus devlet inşasına olan bağlılığını bırakmaya karar vermiştir. Rus hükümeti, Rusların ve Rusça konuşanların kimliğinin tespitine yönelik tutumunu değiştirerek yurt içinde ve yurt dışında yaşayan Rusların korunması için daha aktif politikalar benimsemiştir. Rusya'nın aşırı sağ partisi olan Rusya Liberal Demokrat Partisi'nin lideri Vladimir Jirinovski'nin 1993 parlamento seçimlerindeki başarısı ve hem milliyetçilerin hem de neo-komünistlerin yurtdışındaki Rusça konuşan insanlara yönelik hükümet politikalarına karşı yaptığı eleştiriler, Yeltsin'i muhalefetin ulus tanımına uymaya zorlamıştır.[460] Rus milleti, muhalif kanat tarafından dilsel olarak tanımlanmış ve bu tanımın arka planında uzun bir kültür ve gelenek yapısı olduğu için geniş bir destek elde etmiştir. Eski SSCB ülkelerinde yaşayan Rusça konuşan insanlar da Rusya Federasyonu'nun bir unsuru sayılmış ve böylece Rus ulusunun sınırları daha çok genişletilmiştir. Rusların yurtdışında korunması, Rus dış politikasının en önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir.

1992 yılının Eylül ayında Yeltsin'in siyasi danışmanı olan Sergey Stankeviç, Rus dış politikasının temel amacının mevcut sınırlar çevresinde istikrarı korumak olduğunu savunmuş, bunun da hem Rusların haklarını koruyarak hem de Rusya ile Rus diasporasının arasındaki bağları güçlendirerek güven altına alınabileceğini vurgulamıştır. Rusya'ya etnik olarak bağlı olan ve Rusça konuşan insanların, yaşadıkları topraklar bağımsız devletlerin bir parçası olarak görülse de, Rusya'nın sorumluluğu altında bulunması gerektiğinin altını çizmiştir. Eski SSCB ülkelerinde ikamet eden Rus nüfusunun ancak anlaşmalarla korunabileceğini düşünmüş ve bu

[459] Tolz, **a.g.e.**, ss. 252-253.
[460] Андреас Умланд, "Три Разновидности Постсоветского Фашизма", **Русский Национализм: Идеология и Настроение**, (сост.: Александр Верховский), Москва, Центр "Сова", 2006, ss. 241-242.

doğrultuda Rusya ile diğer bağımsız devletler arasında yapılacak olan anlaşmaları desteklemiştir.[461] Bununla beraber Stankeviç, Rusça konuşan yerleşimcilerin Rusya için potansiyel bir sorun olarak görülmemesi gerektiğini düşünmüş ve ikamet ettikleri ülkelerde kalmalarına teşvik edilmeleri, böylece Rus etkisi için güçlü bir aracı olabileceklerini vurgulamıştır.[462]

Rusya'nın yurtdışındaki Rus nüfusu için sorumlulukları olduğunu iddia eden Yeltsin önderliğindeki Moskova hükümeti, 1993 yılının Mart ayında "eski SSCB topraklarında barış ve istikrarın garantörü" olarak tanınmaya çalışmıştır.[463] Bununla beraber dış politika kavramında Nisan 1993'te kabul edilen "...yakın yurt dışındaki ülkelerde, özellikle etnik Rusların ve Rusça konuşan nüfusların haklarının bireysel insan haklarına ve azınlık haklarına sıkı sıkıya uyulmasını sağlamak"[464] maddesi altında değişiklikler yaşanmış ve Dışişleri Bakanlığı'na bağlı konsolosluklar bu ideayı yaymak için çaba göstermişlerdir. Nitekim Rusça konuşan topluluklarla bağların sürdürülmesi ve daha da çok geliştirilmesi için Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur.

Yurtdışındaki Rusları korumak için çifte vatandaşlık fikri öne sürülmüş ve bu fikir 1993 yılında Yeltsin hükümeti tarafından etkili bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Rus siyaset bilimci İgor Zevelev'e göre Rusya tarafının vatandaşlık üzerine yaptığı çalışmaların üç avantajı bulunmaktadır. Her şeyden önce sivil devlet tanımını kabul eden Rus hükümeti, etnik çatışmayı şiddetlendirmeden Rus ulusunu korumayı amaçlamıştır. İkinci olarak, ekonomisi kitlesel göç akışına dayanamayacak seviyede olan Rusya, eski SSCB'den ayrılan devletlerde yaşayan Ruslar için güvenlik ve barış sağlayabilecek çift vatandaşlığı desteklemiştir. Üçüncü olarak ise, bu

[461] Neil Melvin, **Russians beyond Russia: The Politics of National Identity**, London, The Royal Institute of International Affairs, 1995, s. 15.
[462] Melvin, **a.g.e.**, s.15.
[463] **A.g.e.**, s. 143.
[464] Andrei Melville and Tatiana Shakleina, **Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities**, Budapest, Central European University Press, 2005, s. 27.

ülkelerdeki Rus nüfusunun varlığı, komşu devletlerin politikalarını etkilemek ve bölgeye hakim olmak için bir araç olarak görülmüştür.[465]

SSCB'nin dağılması ve Yeltsin önderliğindeki Rusya Federasyonu ile beraber Rus Ortodoks Kilisesi, devlet ile bütünleşmiş bir kurum halini alarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. 1990'lı yılların başlarından itibaren kilise ve devlet arasında sembolik bir yakınlaşma başlamış ve kilise kendini kamusal alanda daha net bir şekilde göstermeye başlamıştır.[466] Aynı yıllarda kilise ve devlet arasındaki Bizans etkisi yeniden oluşmuş ve devletin sembolü olarak çift başlı kartal tekrar kullanılmaya başlanmıştır.[467] Armanın yeniden kabulü, imparatorluk Rusya'sının yeniden inşasına yönelik adımlardan birisi olmuştur. Bununla beraber Sovyet yönetiminin ortadan kaldırdığı imparatorluk geleneklerine yeniden dönülmeye başlanmış ve komünist yönetim süresince hasara uğrayan Ortodoks kilisesi tekrar güç kazanmaya başlamıştır. Kiliseye verilen önem sonucu kilisenin kamusal alandaki talepleri artmış ve kilise, din ve vicdan özgürlüğü kanunlarının değişimini hedefleyen kampanyaya başlamıştır. Kilise, bu kampanya ile toplumsal alandaki eski gücü ve konumunu yeniden kazanmayı hedeflerken aynı zamanda da çoğulcu anlayışın karşısında yer almıştır.[468]

---

[465] Igor Zevelev, **Russia and Its New Diasporas**, Washington, United States Institute of Peace Press, 2001, ss. 133-134.

[466] Sevinç Alkan Özcan, **Rusya ve Polonya'da Din, Kimlik ve Siyaset**, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s. 15.

[467] Rus devletinin bir sembolü olan çift başlı kartal ilk defa 15. yüzyılın sonunda III. İvan'ın mühründe ortaya çıkmıştır. Her çar ve imparatorun ardından değişikliğe uğramış olan sembol, Korkunç İvan'ın hükümdarlığı sırasında tam olarak yerleşmiş ve Çar I. Mihail döneminde kartalın başına üç adet taç giydirilmiştir. Arma, kırmızı bir zemin üzerinde altın renginde üç taç, bir asa ve hükümdarın gücünün sembolü olan üstünde haç olan küreye sahip çift başlı kartaldan oluşmaktadır. Asa egemenliğin gücünü, devletin birliğinin ve bütünlüğünün korunmasını simgelerken, kırmızı imparatorluğun rengi olarak kabul edilmektedir. Altın rengi ise sonsuzluğun simgesidir. Çift başlı kartal, 30 Kasım 1993'te Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in "Rusya Federasyonu Devlet Amblemi Üzerine" kararnameyi imzalamasıyla yenide Rusya arması haline dönmüştür. ("Символ Российской Государственности – Двуглавый Орёл", **Парламентская Газета**, (22.01.2021), https://www.pnp.ru/social/simvol-rossiyskoy-gosudarstvennosti-dvuglavyy-oryol.html.)

[468] Özcan, **a.g.e.**, s.16.

Şekil 1: Rusya Federasyonu Çift Başlı Kartal Arması[469]

Bir diğer yandan Rusya'da imparatorluk geleneklerinin yeniden canlandırılması sonucu 22 Ağustos 1991 yılında Rus Parlamento binasında Yeltsin, üç renge sahip Rus bayrağını yeniden kullanmaya başlamıştır. Milli bayrağa ilişkin kararname ise 11 Aralık 1993 yılında imzalanmıştır.[470]

Yeltsin, Rusya Federasyonu'nu yaratmak için Rus milliyetçi duygularını başarıyla seferber etmiş ve bazı etnik özerk oluşumların statüsü daha çok yükseltilmiş Adige, Altay ve Hakasya özerk bölgeleri ayrı cumhuriyetler olarak kurulmuştur. Bu fikir, diğer bölgelerle ikili anlaşmalar yapıldıkça desteklenmeye devam etmiş ve etnik gruplara özerklik imkanı sağlamıştır. Asimetrik federalizm olarak nitelendirilen bu dönem, Rusya Federasyonu'nda Sovyet sonrası bir kimlik oluşturma çerçevesinde hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilmiştir. İngiliz siyaset bilimci James Hughes Rusya'daki asimetrik federalizmi şu şekilde yorumlamıştır: "Asimetrik federalizm, yüzyıllardır süren etnik Rus hegemonik kontrolüne ve ona eşlik eden Ruslaştırma, baskı ve merkezileştirme politikalarına kurumsal bir denge sağlamıştır."[471]

---

[469] "О Государственном Гербе Российской Федерации", http://flag.kremlin.ru/emblem/.

[470] Rusya bayrağındaki beyaz renk barışı, saflığı ve mükemmelliği temsil eder; mavi inanç, sadakat ve süreklilik anlamına gelir; kırmızı ise enerji, güç ve anavatan için dökülen kanı sembolize etmektedir. ("День Государственного Флага Российской Федерации", **Риа Новости**, (22.01.2021), https://ria.ru/20120822/727356016.html.)

[471] James Hughes, "Managing Secession Potential in the Russian Federation", **Regional and Federal Studies**, 11(3), 2001, s. 39.

Bu fikir, Lenin'in Sovyetler Birliği'nin federal yapısını oluşturmasına ve Velikorus şovenizmini ortadan kaldırmaya çalışmasına da yansımıştır. Bununla birlikte nüfus farkı ise, SSCB'de Ruslar nüfusun %50'sinden biraz fazlasını oluştururken, Rusya Federasyonu'nda ise bu sayı %80'e çıkmaktadır. Bu nedenle asimetrik federalizm, etnik Rus milliyetçileri arasında büyük bir öfkeye neden olmuş, çok uluslu bir pazarlık olarak nitelendirilmiş ve Rus halkına ihanet olarak görülmüştür.[472] Bilim adamları, asimetrik federalizmi, sivil bir ulusal kimliğin inşası önünde engel olarak görmekte ve Rus siyasetinin "etnikleştirilmesi" ile ilişkilendirmişlerdir.[473]

Yeltsin döneminde bölgesel özerkliğe vurgu yapılırken, din ve dil ile ilgili milliyetçi politikalar da getirilmiştir. Yönetiminin ilk yıllarında Yeltsin, rossiyskiy ve ruskiy kavramları arasında Rusya halkına atıfta bulunarak sivil kimliği geliştirmek için uğraşmış, ancak bu politika Rus ulusuna hitap etmediğinin anlaşılması üzerine terk edilmiştir. Bunun yerine, Rusların ortak bir dille tanınan imparatorluk geçmişlerini vurgulayan öğelerine odaklanmış ve bu durum da Rusya'nın eski imparatorluk bölgelerine ve SSCB ülkelerine müdahalesini teşvik etmiştir.[474] Böylece söz konusu topraklar üzerindeki Rus hakimiyeti fikri ilgi çekici bir hal almış ve Rusya yine tüm Rus halklarının savunucusu konumuna gelmiştir. Nitekim yeni bağımsız olan devletler, bu yaklaşımı ılımlı bir şekilde karşılamamış ve Yeltsin'in öne sürdüğü vatandaşlık teklifini kabul etmeyerek Rusya'nın iç işlerine karışmasını engellemeye çalışmışlardır. Aldığı tepki neticesinde Yeltsin, geri adam atarak vatandaşlık fikrini desteklemekten vazgeçmiş ve bunun yerine Bağımsız Devletler Topluluğu politikasına ağırlık vermiştir. BDT politikası 1996 yılı Rusya başkanlık seçimlerinde Yeltsin tarafından daha fazla savunulmuştur. Ardından Yeltsin, ortak bir Slav kimliği biçiminde Rus milliyetçiliğine başvurmuş ve Belarus ile yapılan ittifakı, bu davasını müjdelemek ve büyük bir milliyetçi cephe yaratmak için kullanmıştır. Yeltsin seçimi

[472] Hughes, **a.g.m.**, s. 46.
[473] **A.g.m.**, s. 38.
[474] Anders Aslund, Martha Brill Olcott, **Russia after Communism**, Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 1999, ss. 41-42.

kazandıktan sonra, yeniden sivil ulus tanımını geliştirmeyi amaçlayan politikalara odaklanmıştır.

1997 yılında, Rusya'nın sivil kimliğine yönelik bir adım olarak, Rus pasaportundan "beşinci sütun"[475] kaldırılmış ve böylece Sovyet döneminde olduğu gibi, insanların milliyetlerini veya etnik kökenlerini belirlemeleri sorunu ortadan kalkmıştır. Nitekim pasaportlar sadece Rusça olarak verilmiş ve kapakta imparatorluğun simgesi olan çift başlı kartal figürü yer almıştır. Bu durum her iki tarafın da öfkesine yol açmış, Rus milliyetçileri etnik kimliklerinin silinmesinden hoşnutsuzluk duyarken, gayri-Rus tebaa ise dillerinin ve milliyetlerinin göz ardı edilmesinden kaygı duymuş, asimilasyon tehdidiyle baş başa kalmıştır.

Yeltsin döneminde Rus milliyetçiliği, milli kimlik sorunu çerçevesinde ele alınmış ve milliyetçi ideolojinin Rusya topraklarında hüküm sürmesi baş göstermiştir. Rus milliyetçiliği bu dönemde yine imparatorluk ve Sovyet mirasının bir ürünü olarak anlaşılmış ve çarlık dönemindeki Karayüzler[476] gibi milliyetçi örgütlenmelere ve antisemitik politikalara destek sağlanmıştır.[477]

1998 yılında Yeltsin, yurtdışında yaşayan vatandaşların özellikle de Baltık coğrafyasında ikamet eden Rusların meşru haklarının korunmasını gündeme getirmiş, bütün çabalara rağmen Estonya ve Letonya'da yaşayan Rusların sorununun hala çözülmediğini belirtmiştir. Yeltsin 1999 yılında Federal Meclis'te yaptığı

[475] Beşinci sütun mecazi olarak kullanılan bir ifadedir, belli bir etnik topluluğa aidiyetin ve milliyetin gösterilmesi anlamına gelir. Rus pasaportunda soyad, isim, baba adı ve doğum tarihinden sonra beşinci sırada "milliyet" ifadesi yer almaktadır. Yeltsin ile beraber, Sovyet döneminden kalma ayrımcı bir uygulama olan, genellikle Yahudileri ve diğer azınlıkları dışlamak için kullanılan bu sütun kaldırılmıştır. Pasaportlarda komünizmin simgesi olan çekiç ve orağın yerini çarlık ve imparatorluk dönemlerinin simgesi olan çift başlı kartal almıştır. Bu durum sonucunda ülke içinde bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve Rus olmayan uluslar milliyetlerinin Rusya altında ezileceği düşüncesiyle sert bir duruş sergilemiştir. ("Russia's New International Passport Drops Nationality, Drawing Praise and Protests", **The Washington Post**, (23.01.2021), https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1997/10/25/russias-new-internal-passport-drops-nationality-drawing-praise-and-protests/8a9350ec-36bd-4a7a-9efe-acc07c2d5130/.)

[476] Karayüzler (Çernosotentsı): 20. yüzyılın başlarında Rusya İmparatorluğu'nda faaliyet göstermiş olan örgüttür. Bu örgüt çarlık rejim yanlısı milliyetçi faaliyetler yürütmüş ve gelişmekte olan sosyalist devrimci harekete ve Yahudilere karşı örgütlü bir direnç göstermiştir. Ülke genelinde birçok şiddet eylemi gerçekleştirmişlerdir.

[477] Марлен Ларюэль, "Русский Национализм: Как Область Научных Исследований", **Pro et Contra**, 1(2), 2014, ss. 55-56.

konuşmasında, Rusların Estonya ve Letonya'da ayrımcılığa uğradığını ve insan haklarına karşı davranış sergilediklerinin altını çizmiştir.[478]

Nitekim Yeltsin döneminde Velikorus ideasına yönelik politikalar, ülkedeki demokratları, komünistleri ve milliyetçileri bir araya getirmiş, ancak diğer yandan yeni kimlik arayışı toplumun birçok kesiminde hoşnutsuzluğa da neden olmuştur. Yeltsin hükümeti yaşanan sorunların çözümünde aktif rol oynamakta yetersiz kalmış ve böylece muhalif ve milliyetçi grupları yükselişe geçmiştir. Bir diğer yandan ülke içinde yaşanan sorunlar neticesinde Rusya halkı uluslararası arenada büyük bir prestij kaybıyla yüzleşmiştir.[479] Milliyetçi politikalarla ülkede istikrar sağlanmaya çalışılmış, bu doğrultuda Vladimir Jirinovski ve LDPR partisi rejimin istikrarlı bir şekilde yürütülmesinde aktif bir rol üstlenmiştir. Jirinovski aynı rolü Putin döneminde de koruyarak devam ettirmiştir.

Yeltsin dönemiyle beraber demokrasi halka doğrudan yukardan dayatılmış ve reformlarla beraber demokrasinin kabul edilmesi için çaba sarf edilmiştir. Ancak Velikorus ideasıyla beraber hem kapitalizm hem de liberalizmin arasında sıkışan bir ülke olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu, Soğuk Savaş dönemindeki güçlü devlet imajını kaybetmeye başlamıştır. Diğer taraftan Rusya'dan kopan ve bağımsız devlet halini alan eski SSCB ülkelerinin Rusya'ya karşı olumsuz tavrı ve uzlaşma sağlanmaz politikaları Rusya'yı çok daha farklı bir girdaba sokmuştur. Nitekim 21 Aralık 1999 tarihinde Boris Yeltsin, yaptığı televizyon konuşmasında istifasını açıklamış ve halefi olan Vladimir Putin'i işaret etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Rusya'nın yeni bir ulusal fikir arama girişimlerine neden olmuştur. Yeltsin yönetiminde ulusal fikir bulmaya yönelik resmi girişimler başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu arayışın temelini oluşturan sorunlar devam etmiştir. Rusya'nın yeni başkanı olan Vladimir Putin, şüphe götürmez bir şekilde milliyetçi, Rus ulusal kimliği ve amacına ilişkin bir politika yürütmek için yola

[478] Tolz, **a.g.e.**, s. 260.
[479] Aslund, Olcott, **a.g.e.**, ss. 122-123.

çıkmıştır. Putin kendine "milliyetçi" değil, daha ılımlı karşılanacak olan "vatansever" adını vermiş ve Rus etnolog Valeriy Tişkov'un Rusya'nın sivil kimliğinin nasıl yaratılacağı hakkındaki önerilerini yakından takip etmiştir. Tişkov, Rusya Federasyonu vatandaşları arasında ortak yurttaşlık değerlerinin ve sembollerinin yayılmasının çok önemli olduğunu iddia etmiştir.[480] Bu doğrultuda Putin, herkesin bildiği Sovyet milli marşının müziğini geri getirmiş, aynı bestecinin aynı melodiye yeni sözler yazmasını istemiştir. Kızıl Sovyet bayrağı, Rus milliyetçilerini yatıştırmak için silahlı kuvvetlerin bayrağı yapılmış, üç renkli bayrak ise ulusal bayrak olarak kabul edilmiş, çift başlı kartal da ulusal amblem olmuştur. Putin ayrıca ortak bir Doğu Slav kimliği fikrinden bir adım geri çekilerek vatandaşlık yasasını, yurtdışında yaşayan tüm etnik Ruslar yerine yalnızca Rusya Federasyonu'nda yaşayanları vatandaş olarak tanıyacak şekilde değiştirmiştir.[481]

Komünizm sonrası Rusya'da milliyetçiliğin oluşumu eski SSCB ülkelerine göre nispeten geç, 1990'ların ikinci yarısında Yeltsin ile başlamıştır. Rusya'da vatanseverlik ve milliyetçilik politikalarının yükselmesiyle beraber Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin iktidara gelmiştir. Putin, dünya genelinde Rus milliyetçisi olarak kabul edilirken, kendi ülkesinde "vatansever" olarak kabul görmüştür. Putin ve yakın çalışma arkadaşı olan Rusya Eski Başbakanı Dimitri Medvedev Rusya'da milliyetçiliğin önde gelen isimlerinden olmuş ve yürüttükleri politikalarla milliyetçilerin takdirini kazanmışlardır. Rusya'da milliyetçiliğin oluşumu ve imparatorluk geleneklerine dönüş eğilimi, Rusya toplumunda milliyetçi partilerin etkisinin artmasına yol açmıştır.[482]

Valeriy Tişkov'un Putin'e önerdiği ikinci prensip ise, Rusya Federasyonu'nun federal yapısını etnik bölgelere dayanmayacak şekilde yeniden düzenlemek olmuştur. Bu düzenlemeyle, Rusya Federasyonu'nun dağılmasını tetikleyecek bütün unsurların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.[483] Böylece Putin'in talimatıyla, Mayıs 2000'de

[480] Vera Tolz, **Inventing the Nation – Russia**, New York, Oxford University Press, 2001, s. 249.
[481] Tolz, **a.g.e.**, ss. 250-251.
[482] Татьяна Д. Соловей, Валерий Д. Соловей, **Несостоявшаяся Революция: Исторические Смыслы Русского Национализма**, Москва, Феория, 2009, ss. 377-378.
[483] Tolz, **Inventing The Nation**, s. 27.

federal bölgeler yedi bölge olarak kurulmuştur. 2010 yılında Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi'nin Güney Federal Bölgesi'nden ayrılmasıyla bölge sayısı sekize yükselmiştir.[484] Bu bölgeler doğrudan Putin'in atadığı kişiler tarafından yönetilmiş ve bu durum da demokratik federalizmden ziyade sivil federalizme doğru atılan bir adım olmuştur.[485]

Tişkov'un son ilkesi ise kısmen uygulamaya geçmiştir. Bireysel hakların toplu hakların önüne geçmesi, etnik ilkelere dayalı partilerin yasaklanması, etnik azınlıkların temsilinin de kanunla korunması gerektiği üzerine önerileri Putin tarafından kısmi bir şekilde kabul edilmiştir. Putin'in 2007 yılındaki parlamento seçimleri öncesi yürürlüğe koyduğu yeni yasa tasarısıyla, siyasi partilerin yalnızca belirli bölgelerde yarışması engellenmiş, ulusal statüye sahip olma şartı gerekmiş ve böylece milliyetçi azınlık partilerin oluşumunun önüne set çekilmiştir. Nitekim bu durum Rus milliyetçilerini etkilememiştir. Vladimir Jirinovski'nin Rusya Liberal Demokrat Partisi (LDRP) ve diğer milliyetçi Rus partileri Rusya'da destek görmüşlerdir. Putin, Rusya Federasyonu'nun sivil kimliğini güçlendiriyor gibi görünse de, aslında Rus milliyetçiliğini güçlendirmeye devam etmiştir.

Rus milliyetçiliği, bir Rus milliyetçi örgüt olan Pamyat'ın kurulduğu 1980 yılından itibaren büyümeye devam etmiş, bu örgüt "Tanrı, Çar ve Velikorus milleti" üçlüsü temelinde Rusya'nın yeniden dirilmesi için mücadele yürütmüştür.[486] Kültürel antropolog Fran Markowitz'e göre "Pamyat örgütü, Rusya'nın Velikorus ideasındaki

[484] Rusya'nın Federal bölgeleri: Merkez Federal Bölgesi, Güney Federal Bölgesi, Kuzeybatı Federal Bölgesi, Uzak Doğu Federal Bölgesi, Sibirya Federal Bölgesi, Urallar Federal Bölgesi, Volga Federal Bölgesi, Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi.
[485] Tolz, **a.g.e.**, ss. 28-29.
[486] Pamyat (Rusça: Память ya da Общество "Память"; Türkçe çevirisiyle: "Hafıza" Örgütü): Kendisini vatansever Ortodoks Hıristiyan hareketi olarak tanımlayan aşırı milliyetçi bir neo-Nazi örgütüdür. Dimitri Vasilyev'in kurduğu örgütün asıl hedefi Rus kültürünü korumaktır. Örgüt, antisemitist ve şovenist olarak tanımlanmaktadır. (Дмитрий Н. Нечаев, Алина Е. Волкова "Изгои и Маргиналы: Изоляционизм Информационной Линии Русских Националистических Организаций в Советской и Постсоветской России 'на Примере НПФ Память ', **Научные Ведомости**, 24(16), 2012, s.164.

Slav köklerine geri dönmesi için kurulmuş ve Rusya topraklarındaki yabancı unsurların ortadan kaldırılması için çaba göstermiştir."[487]

Putin'in ikinci başkanlık döneminde (2004-2008), Rusya'da, daha önce Rus milliyetçi hareketi içinde de son derece popüler olan etnik milliyetçilik dalgası başlamıştır.[488] Rusya'da milliyetçilik sivil veya emperyal değil, etnik bir yöne doğru evrilmiştir. Dönemin ana milliyetçi örgütü ise Yasadışı Göçle Mücadele Hareketi olmuştur. Örgütün programı, büyük ölçüde çokulusluluk temelinde inşa edilmiş olsa da, zamanla Rus pasaportuna beşinci sütunun yeniden eklenmesini istemiş, Rusların Rusya Federasyonu'nun kurucu ulusu olarak tanınmasını talep etmiş ve ülkenin sadece Ruslara ait olduğunu savunmuşlardır.[489]

Vladimir Putin'in "Rus ideası"nın özünde vatanseverlik, kolektivizm, beraberlik, Rusya'nın her zaman büyük bir güç olacağına dair inanç (derjavnost) ve devletin her şeyin merkezinde olduğu görüşü (gosudarstvenniçestvo) bulunmaktadır. Aynı zamanda, Putin'in vizyonu Rusya ile ABD, İngiltere ve diğer Batı ülkeleri arasında net bir ayrım belirlemektedir.[490] Bu bağlamda, Rusya'nın otoriter gelenekleri, Batı demokratik geleneklerinin eşdeğeri olarak tanıtılmakta, Rus tarihinde kökleri olmayan insan hakları ve demokrasi, Putin'in destekçileri tarafından güçlü bir devlet, ekonomik kalkınma ve güvenliği artırmaya yönelik gelişmeler olarak değerlendirilmemektedir. Modern Avrupa ve Rusya üzerine araştırmalar yapan İngiliz tarihçi Daniel Beer'e göre "Putinizm" olarak bilinen akım, siyasi ve ekonomik gücün merkezileştirilmesini, parlamenter siyasetin işlevinin azaltılması, medyanın tek taraflı hale getirilmesi, Velikorus milliyetçiliğinin retoriğine geri dönüşü, komşu ve yakın ülkelerin iç işlerine kaba bir şekilde müdahale etmeyi içermektedir.[491]

---

[487] Fran Markowitz, "Not Nationalists, Russian Teenagers's Soulful A-politics", **Europe-Asia Studies**, 51(7), 1999, s. 1183.
[488] Nicu Popescu, "The Strange Alliance of Democrats and Nationalists", **Journal of Democracy**, 23(3), 2021, s. 48.
[489] Markowitz, **a.g.m.**, s. 1186.
[490] Fiona Hill, Clifford G. Gaddy, 'Putin and the Uses of History', **The National Interest** 'çevrimiçi', https://nationalinterest.org/article/putin-the-uses-history-6276, (30.01.2021).
[491] Daniel Beer, 'Russia's Managed Democracy', **History Today** 'çevrimiçi', https://www.historytoday.com/archive/russias-managed-democracy, (02.02.2021).

Putin'in kurmaya çalıştığı hegemonya, günümüzde Rusya'nın 1917-1991 yılları arasındaki devrimci geçmişine değil, 1990'larda başlayan devrimci kargaşaya karşı bir üstünlük sağlama gayesindedir. Aynı zamanda Velikorus ideasını ve imparatorluk geleneklerini sıkıca takip eden Putin, bu doğrultuda 1990'larla başlayan yeni süreci post-komünizm olarak adlandırmıştır. Rusya'nın iki kutuplu dünyadaki itibarını yeniden kazanma çabası içine giren Rusya, Sovyetler Birliği geçmişiyle yeniden barışık bir hale gelmiş ve Sovyetler döneminde elde edilen zaferleri yüceltmiştir. Bu kapsamda, Sovyet makamlarının zulmünü detaylandıran birçok arşiv ulaşılmaz bir hale gelmiş ve yeni tarih ders kitapları yazılmaya başlanmıştır. Stalin ise SSCB'nin en başarılı liderlerinden biri olarak tanımlanmıştır. Putin, Stalin yönetimi altındaki kayıpları kabul etmiş, ancak Rusların onlardan utanmaması gerektiğini söylemiştir.[492] Putin, 2005 yılında Federal Meclis'te yaptığı yıllık konuşmasında, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün "yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi" olduğunu, kendilerini Rusya toprakları dışında bulan Rus ulusu içinse "gerçek bir dram" olduğunu belirtmiştir.[493]

Rusya'nın Sovyet geçmişinin yüceltilmesine ek olarak, Kremlin'in medya vasıtasıyla Rus toplumuna aktarmaya çalıştığı temel değerler, "militan bir vatanseverlik"[494] ve Hıristiyanlığın Ortodoks değerlerine verilen değerdir. Putin, 2007 yılında TIME dergisiyle yaptığı röportajda, Rusya'nın, tarihi, derin gelenekleri ve güçlü bir ahlaki temeli olduğunu belirtmiş ve bu temelde anavatana karşı olan sevgi ve vatanseverlik hislerinden bahsetmiştir. Bu nedenle Putin, Rusların, "tüm kusurlarına rağmen" kendi tarihlerine saygı göstermelerini ve anavatana karşı olan sevginin gerekliliğini söylemiştir.[495] Rus sosyolog Lev Gudkov, Vedomosti gazetesinde yazdığı makalesinde, Putin'in söylemlerinin Velikorus ideasının

[492] Clifford J. Levy, 'Purging History of Stalin's Terror', **The New York Times** 'çevrimiçi', https://www.nytimes.com/2008/11/26/world/europe/26iht-26archives.18186388.html, (02.02.2021).
[493] Serguei Alex. Oushakine, **The Patriotism of Despair: Nation, War, and Loss in Russia**, Ithaka, Cornell University Press, 2009, s. 80.
[494] Charles Clover, 'Managed Nationalism Turns Nasty for Putin', **Financial Times** 'çevrimiçi', https://www.ft.com/content/046a3e30-0ec9-11e0-9ec3-00144feabdc0, (03.02.2021).
[495] 'Interview with Time Magazine', 12.12.2007, 'çevrimiçi', http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/interviews/24735/print, (03.02.2021).

gerçekleştirilmesine yönelik olduğunu, "ortodoksluk, otokrasi ve milliyet" üçlüsüne dayandığının altını çizmiştir.[496]

Putin'in iktidar gücü, hükümdarın ve çarlığın gücüne benzetilmekte, eski ve uzun Rus hükümeti geleneğiyle pekiştirilmektedir. Putin, başkan seçilmesinin ardından, ilk olarak Rusya'nın bağımsız medya kuruluşlarını gözden geçirmiş, bağımsız mülkiyeti ve çalışanları spor yayıncılığı gibi alanlara yönlendirerek ülkenin önemli televizyon ağları üzerinde mutlak kontrol sağlamıştır.[497] Bununla beraber, muhalif gazeteciler de sindirilmiş, Kremlin'in ülke genelindeki kitle iletişim araçları üzerindeki kontrolü sistematik olarak genişlemiştir. Medya üzerindeki bu baskı, Sovyetler Birliği normlarına paralel olarak Rusya'da oto sansürün canlanmasına neden olmuştur.[498] Putin döneminde Rus siyaseti otokrasinin tarihsel izlerini taşımaktadır ve ülkenin her alanında Putin'in hakimiyeti söz konusudur. Stalin'de olduğu gibi Putin'in şahsında da, onun tüm kişiliği bir kült haline getirilmiştir. Batı medyası Putin'i Rus tarihini referans göstererek analiz etmekte, böylece Putin, modern bir çar veya Stalin'in yeniden doğuşu olarak tasvir edilmektedir. Buna ek olarak Rusya İmparatorluğu'nu ve Sovyetler Birliği'ni yeniden kurmaya çalıştığı belirtilmektedir.

Putin, Yeltsin'in aksine Rusya'nın Sovyet geçmişiyle de barışık olmuş ve bunu her defasında dile getirmiştir. Çeşitli Sovyet sembollerini restore etmiş ve Rusya'nın tarih yazımını hem çarlık, hem imparatorluk hem de Sovyet Rusya'sını içine alacak şekilde genişletmiştir.[499] Putin'in Sovyetler Birliği'nin çöküşünü "yüzyılın en büyük jeopolitik trajedisi" olarak dile getirmesinin ardından, SSCB'ye karşı olumlu tutum

[496] Лев Гудков, 'Новогодний Баланс: После Стабильности', Ведомости, 30.12.2008, 'çevrimiçi', https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2008/12/30/novogodnij-balans-posle-stabilnosti, (04.02.2021).
[497] Sarah Oates, Gillian McCormack, **"The Media and Political Communication" in Developments in Russian Politics**, ed. Stephen White, Richard Sakwa, and Henry E. Hale, Durham, Duke University Press, 2010, s. 124.
[498] Oates, McCormack, **a.g.e.**, s. 125.
[499] Ola Cichowlas, 'How Putin Manipulates Russians Using Revisionist History', **Forbes** 'çevrimiçi', https://www.forbes.com/sites/realspin/2014/05/05/how-putin-manipulates-russians-using-revisionist-history/?sh=11f43380281c, (05.02.2021).

belirgin bir oranda artmış ve eskiden tartışmalı bir figür olan Stalin, yeniden ülke çapında geniş bir popülariteye sahip olmuştur.[500]

Putin, SSCB sonrası yeniden şekillenen Rusya'yı daha güçlü bir devlet haline getirmek için, Rus ulusunun sivil ve etnik olmayan tanımını savunmuştur. Rusya Federasyonu'nun çok uluslu yapısını göz önünde bulunduran Putin, sivil bir millet inşa etmek için gerekli olan ortak değerleri ve özdeşleşme duygusunu yaymaya çalışmıştır. Kültürel gelenekler, ahlaki, manevi ve ortak tarihsel değerlerin ortaya çıkarıldığı bir Rusya Federasyonu'na dikkat çekmiş ve etnik unsurları devlete entegre etmek için Rusya'nın yeni bir manevi gelişimin başlangıcında olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda üç renkli bayrak ulusal bayrak olarak kabul edilmiştir. Putin, bir yandan çarlık bayrağını, milli marşını ve çift başlı kartal figürünü korurken, diğer taraftan Sovyet geleneğinde olduğu gibi çok etnikli bir Rus kimliği inşa etmeye ve fikir birliği yaratmaya çalışmıştır.[501] Nitekim Putin, Federal Meclis'e yaptığı konuşmasında, "Rusya Federasyonu'ndaki gücün tek kaynağı ve taşıyıcısının çok çeşitli etnik yapısı olduğu"[502] kanaatini belirtmiş, Rusya'yı 'birçok halkın ve kültürün birliği' olarak tanımlamış ve farklı milletlerden, farklı dinlerden insanların bir arada yaşamasıyla Rusya'nın temelinin oluştuğunu söylemiştir.[503]

Putin'in sivil milleti savunması ve yürüttüğü iç politikalar arasında bir tezatlık söz konusu olmuştur. John Dunlop'a göre Putin, Rus olmayanlara karşı Ruslara üstünlük sağlamayı amaçlayan yeni bir imparatorluk projesi olarak zuhur etmektedir. Dunlop, Rusya içinde yedi federal bölgenin kurulmasını emreden kararnamenin bu amacı yeniden şekillendirdiğine dikkat çekmiştir. Bu bölgelerin valileri Putin tarafından atandığı için, bölgelerdeki maliye, vergilendirme ve güvenlik hizmetlerinin kontrolünü ele geçirilmesi daha kolay bir hale gelmektedir. Buna ek olarak, özerk cumhuriyetlerin statüsünün düşürülerek devleti merkezileştiren Putin rejimi, gayri-

[500] Eva Hofman, 'Stalin's Approval Rating at Highest Level in 16 Years', **Russia Beyond** 'çevrimiçi', https://www.rbth.com/news/2017/02/17/stalins-rating-highest-poll-704083 (05.02.2021).
[501] Duncan, **a.g.m.**, s. 287.
[502] Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, May 26, 2004, President of Russia 'çevrimiçi', http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22494, (06.02.2021).
[503] Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, April 26, 2007, President of Russia 'çevrimiçi', http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24203, (06.02.2021).

Rus tebaaya ve özellikle de İslami nüfusa yönelik temsil ve korumayı görmezden gelmektedir.[504] Dolayısıyla Putin rejimi ve milliyetçiliği, imparatorluk geleneklerine dönmeyi ve bu doğrultuda Velikorus ideasını güderek Rusya Federasyonu'nu hem yumuşak hem de askeri güçle dünyanın zirve ülkelerinden biri haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Putin bir yandan Rusya Federasyonu'nun mevcut sınırını korumayı taahhüt etmiş ve Rusya'nın çeşitli etnisitesini tanımlamak için "Rossiyski" kelimesini kullanmış, diğer yandan Yeltsin gibi, Ruslar ve diğer ülkelerdeki Rusça konuşanları kapsayacak şekilde "yurttaşlar" tanımını benimsemiştir. Putin'in genel olarak yurttaşlara ve yurttaşların ikamet ettiği eski SSCB ülkelerine karşı tutumu, emperyalist politikaların bir uzantısı olarak tanımlanmaktadır. Putin, henüz başbakan iken, bağımsızlığını yakınlarda kazanmış olan eski SSCB ülkelerine yönelik politikalarının sinyallerini vermiştir. Örneğin, 8 Aralık 1999'da Yeltsin ve Belarus Cumhurbaşkanı Lukaşenko arasında imzalanan Rusya ve Beyaz Rusya'nın oluşturduğu yeni bir Birlik Devleti projesini şiddetle desteklemiştir. Bu bağlamda Zevelev, Rusya'nın post-Sovyet dönemde, emperyalist yayılmacılığını sürdürebilmek yeni bağımsız devletlerin iç ve dış politikaları üzerinde belirli bir kontrol mekanizması kurduğunu ve neo-emperyalist bir yol izlediğini savunmuştur. Aynı zamanda Zevelev, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından imparatorluk geleneklerinin yeniden daha cazip bir hale geldiğini ve Rus milliyetçiliğinin daha hızlı bir şekilde yükseldiğinin altını çizmiştir.[505]

Putin, 2011 Devlet Duması seçimleri ve Ukrayna'da gelişen kriz ve 2012 yılındaki başkanlık seçimlerinin ardından Kremlin'e dönmesiyle beraber Rus ulusal fikrini değişik bir boyuta taşımaya kararlı bir duruş sergilemiştir. Ülkenin bütün etnik unsurlarını kapsayacak şekilde bir politika geliştiren Putin, aynı zamanda politikalarını eski SSCB ülkelerinde yaşayan Ruslara yönelik 'Rus dünyası' (ruskiy mir) adı altında

[504] John Barrett Dunlop, "Russia under Putin: Reintegrating Post-Soviet Space", **Journal of Democracy**, 11(3), 2000, ss. 45-46.
[505] Igor Zevelev, "Russia's Policiy Toward Compatriots in the Former Soviet Union", Russia in Global Affairs, No:1, 2008 January/March, https://eng.globalaffairs.ru/articles/russias-policy-toward-compatriots-in-the-former-soviet-union/, (07.02.2021).

genişletmiş ve Rusya Federasyonu'nu imparatorluk Rusya'sı haline getirmeyi amaçlamıştır.[506]

Putin'in üçüncü başkanlık döneminin ilk iki yılında, Rus etnik kimliğine yönelik pozitif ayrımcılığı ön plana çıkmış, Kırım ve Sivastopol şehirlerinin Rusya Federasyonu'na resmi katılımı vesilesiyle Mart 2014'te yaptığı konuşma ile doruk noktasına ulaşmıştır. Ardından Putin'in oluşturduğu yeni ulusal kimlik, günümüzde Kremlin'in 1990'larda kullanmaya başladığı sivil "rossiyane" kimliğinden sıyrılarak daha milliyetçi ve Rus odaklı bir hal almaktadır. Bu doğrultuda Putin, 2007 yılında Federal Meclis'e yaptığı konuşmasında, ülkenin geleceğinin her zaman düşünülmesi gerektiğini belirtmiş ve Rus ulusal fikrinden "eski bir Rus eğlencesi" olarak söz etmiştir.[507] Putin konuşmasında, ulusal fikir arayışının hayatın anlamını aramakla eş tutmuş ve yeni ulusal fikri Rusya halkının isteği doğrultusunda şekillendireceğinin sinyallerini vermiştir.

Komünizm döneminin ardından Putin, toplumun ve devlet kurumlarının milliyetçilik ve itaatle yönetileceği bir sistem yaratmak istemiş, bu doğrultuda Rusya'nın geçmişini ve geleceğini nasıl anladığını gösteren Milenyum Manifestosunu yayınlamıştır. Bu manifestoda Putin, ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine ulaştırmak için tüm ülke vatandaşlarını merkezi bir devlet yönetimi altında birleşmeye çağırmıştır. Aynı zamanda Putin, Rusya'nın başarılı bir şekilde yeniden dirilişinin üç kilit noktasını; etkili bir ekonomi, güçlü bir devlet ve ulusal fikrin daha da pekiştirilmesi olarak belirlemiştir.[508] Bu ulusal fikir ise Rusya'nın imparatorluk geleneklerine dönüşünü temsil eden, Rus etnik yapısını diğer tebaadan daha önde tutan ve yayılmacı politikaları içeren Velikorus ideasıdır. Bu doğrultuda Putin, Rus

[506] Russkiy mir kavramı, mevcut Rus devletinin sınırlarının çok ötesine uzanan, Rus kültürü, Rus dili ve Ortodoks inancıyla bağlanmış bir uluslar üstü topluluğu ifade etmektedir. Bu kavramın kökleri 1990'lara dayanmakta, 2014 yılında Putin'in Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini ve Kırım'ın ilhakını haklı çıkarmak için kullandığı kavram olarak ilerlemiştir. (Marlene Laruelle, **The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination**, Washington DC, Center on Global Interests**,** 2015, ss. 1-2.

[507] Послание Федеральному Собранию Российской Федерации, 26 апреля 2007 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203, (08.02.2021).

[508] Владимир Путин, 'Россия на Рубеже Тысячелетий', 30.10.1999 'çevrimiçi', https://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html, (09.02.2021).

siyasetinin baş aktörü olarak ilk iki döneminde (2000-2008), Rusya ekonomisinin kayda değer bir iyileşme göstermesine ve devletin yeniden merkezileşmesine öncelik vermiştir.

Üçüncü kilit nokta olan ulusal fikir, ABD'li siyaset bilimci Valerie Sperling'e göre Putin'in sekiz yıl boyunca sivil vatanseverliğin yeniden canlanmasını desteklediği bir fikir olarak tezahür etmiştir.[509] Putin, vatanseverlik olgusunu büyük bir ülke ve merkezi bir devlet olarak bütünleştirmiştir. Yeltsin döneminde Rus halkı, imparatorluk kimliğini yeni Rus devletinin kimliğiyle özdeşleştirmek zorunda kalırken, Putin döneminde yurttaş vatanseverliği ön plana çıkarılmış ve bu görüş doğrultusunda ulusal fikir şekillendirilmiştir.

Yeltsin'in başkan olduğu dönem, devletin Sovyet geçmişinden ayrılması için yoğun çabalar sarf edilip, bunun yerine mevcut devletin tarihsel arka planı, yani 1917 öncesi imparatorluk tarihine odaklanılırken, Putin'le beraber Kremlin daha pragmatist bir yaklaşım sergilemiş, ülkenin Sovyet deneyiminin olumlu ve Rus milliyetçiliğine elverişli olduğu düşünülen yanları seçilerek alınmıştır. Buna örnek olarak Sovyet milli marşının sözleri değiştirilerek Rusya Federasyonu'nun yeni milli marşı olarak kabul edilmesi gösterilmektedir.[510] Böylece Putin, hem Sovyet hem de imparatorluk tarihine odaklanmış, Rusya'nın büyük ve emperyal bir devlet olması için kolları sıvamıştır.

Putin'in geniş bir "vatansever" fikir birliği çerçevesinde, etnik ve sınırlı bir anlamda Rus milliyetçiliğine vurgu yapmaya başlamıştır. Putin'in partisi Birleşik Rusya tarafından 2008 baharında başlatılan "Rus projesi", Rus milliyetçiliğini daha çok ön plana çıkarmış ve diğer ulusları göz ardı etmiştir. Aynı zamanda Putin, Nisan 2008 yılında kendisini ve halefi olan Dimitri Medvedev'i "Rus milliyetçileri" olarak tanımlamıştır.[511] Nitekim 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, Velikorus ideası bağlamında

[509] Valerie Sperling, "Making the public patriotic: militarism and anti-militarism in Russia", in **Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia** (ed. Marlene Laruelle), London, Routledge, 2010, s. 221.
[510] Pål Kolstø, "National symbols as signs of unity and division", **Ethnic and Racial Studies**, 29(4), 2006, s. 678.
[511] Соловей, Соловей, **a.g.e.**, s. 384.

Rus milliyetçiliğine geleneksel bir dönüş başlamış ve emperyalist politikalar eski imparatorluk ve SSCB toprakları üzerinde devam ettirilmiştir.

Putin, ulusal fikrin milliyetçiliğe doğru evrilmesinin Rus toplumunu daha çok sağlamlaştıracağı kanısına ulaşmış ve bütün politikalarını bu doğrultuda ilerletmiştir. Özellikle genç nesiller arasında vatanseverliği artırmayı amaçlayan bazı programları yürürlüğe koymanın yanı sıra, toplumun tüm katmanlarında aktif bir milliyetçi ulus inşası gerçekleştirmiştir. Bununla beraber Putin, sivil vatanseverlik kavramını ulusa adapte ederken, bir diğer yandan Velikorus için politikalar yürütmüş, ülkeyi derjavnost[512] adı altında daha büyük bir hale getirmeyi amaçladığı için etno-milliyetçi duyguları uyandırmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Putin, Rus politikacı Dimitri Rogozin'in kurduğu aşırı milliyetçi örgüt olan "Rodina" ve Kremlin yönetimi yanlısı gençlik hareketi "Naşi"nin Rus milliyetçiliğine yönelik faaliyetlerine tolerans göstermiş, bazen de bu eylemleri aktif olarak teşvik etmiştir.[513] Bununla beraber Putin, Rus radikal milliyetçi grupların birleştiği yıllık bir etkinlik olan "Rus Marşı" yürüyüşüne destek sağlamakta ve neo-Nazi örgütlerin milliyetçi eylemlerine izin vermektedir.

2012 yılındaki başkanlık seçimlerinde geleneğe sadık bir aday olarak kampanya yürüten Putin, Ocak 2012'de Nezavisimaya gazetesinde yayınlanan bir makalesinde ulusal soruna değinmiş, çağdaş devlet sisteminin çok etnikli gerçeğini göz ardı edemeyeceğini belirtmiş, milliyetçilik çatışmasının üstesinden gelebilmek için çeşitli yaklaşımları değerlendirmiş ve çok kültürlülüğe destek vererek Rus etno-milliyetçiliğine karşı çıkmıştır. Bu etno-milliyetçiliği, kontrol altında tutulamadığı taktirde SSCB'nin çöküşüne katkıda bulunduğu gibi Rusya Federasyonu'nun da yok olmasına vesile olacak bir basil olarak tanımlamıştır.[514] Putin böylece Rusya'nın çok

[512] Державность (derjavnost): Rusça'da 'vatan, ülke' anlamına gelen bu sözcük, daha milliyetçi bir çağrışım uyandırmakta ve ülkenin kutsallığına, büyüklüğüne ve tarihsel geçmişine atıfta kullanılmaktadır.
[513] Marlene Laruelle, "Rethinking Russian nationalism: historical continuity, political diversity, and doctrinal fragmentation" in **Russian Nationalism at the National Reassertion of Russia** (ed. Marlene Laruelle), London, Routledge, 2010, s. 17.
[514] Владимир Путин, 'Россия: Национальный Вопрос', 23.01.2012 'çevrimiçi', https://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html, (10.02.2021).

etnik yapılı bir toplum olduğunu savunmuş ve halkları bir çatı altında birleştirmeyi amaçlamıştır. Nitekim Putin, iç politikada bunları savunurken dış politikada ve eski SSCB ülkelerine karşı yürüttüğü siyasette Rus milliyetçiliğini öne çıkarmıştır. Etnik Ruslara da ülkeyi birleştirme ve sağlam bir temelde tutma görevi verilmiştir.

Putin döneminde Rus kavramının sınırları belirsiz tutulmuş, çok etnikli ulusun yaşadığı bir ülkede Rus kimliği, ağırlık merkezinin temsili olarak ön plana çıkmıştır. Bir diğer taraftan da gayri-Rus tebaanın tepkisinin alınması istenmemiş ve Rus nüfusuyla beraber yaşamaları teşvik edilmiştir. Böylece sayıca kalabalık olan diğer etnik grupların ülkeye yabancılaşma riski ortadan kaldırılmıştır. Nitekim Putin, bu ulusları Rus medeniyetine kültürel olarak dahil etme girişimine başlamıştır.

Nezavisimaya gazetesinde yazdığı makalesinde Putin, ulusal sorunun çözümü için federal stratejinin geliştirilmesine yönelik çağrıda bulunmuştur. Önerdiği yeni stratejide bir yandan sivil ve devlet merkezli bir politika sunarak, ülkede yaşayan her kişinin inancını ve etnik kökenini unutmadan Rus vatandaşı olduğunu vurgulaması gerektiğini belirtmiştir.[515] Diğer yandan ise Putin, Rus devlet projesindeki etnik Rusların özel rolünü vurgulamaya devam etmiş, Kremlin'e döndükten sonra Federal Meclis'e yaptığı ilk yıllık konuşmasında yeniden Rusluğa vurgu yapmış, Rusya'nın eşsiz ve çok etnik gruba sahip bir ülke olduğunu kabul ederken, Rus dilinin ve kültürünün bütün bu grupları birleştirdiğinin altını çizmiştir. Rusların milli ve manevi kimliğini koruması gerektiğini söylemiş ve ulus olarak Rusya olmak ve Rusya'da kalmanın önemini belirtmiştir.[516]

Putin önderliğinde Rusya Federasyonu'nun yeniden oluşumu, çok etnikli Sovyet selefinin temelleri üzerine değil de, Çarlık Rusya ve Rusya İmparatorluğu temelleri üzerine inşa edilmiştir. Ulusal bilinci yeniden canlandırmak isteyen Putin, tarihsel dönemleri birbirine bağlamak istemiş, bundan dolayıdır ki imparatorluğu 1917

[515] Путин, "Россия: Национальный Вопрос", https://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html.
[516] Владимир Путин, 'Послание Президента Федеральному Собранию', 12.12.2012 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/17118, (10.02.2021).

Devrimi'yle, ardından da 1991 Rusya Federasyonu'nun kuruluşuyla bağdaştırarak binlerce yıllık kesintisiz bir tarih yaratmaya çalışmış ve böylece ulusal kalkınmanın gerçekleşeceğine kanaat getirmiştir. Böylece Putin, ulus inşası projesini etnik Rusların tarihi ve devletleriyle açıkça ilişkilendirmiştir.

2014 yılında Putin, Ukrayna'ya bağlı bir yarımada olan Kırım'ı ve Sivastopol şehrini ilhak etmesinin ardından Mart 2014'te yaptığı konuşmasında, etnik Ruslar ve Rus devletinin kaderini birbirine daha çok bağlamış, Kırım'ın daha önce Rusya İmparatorluğu ve ardından SSCB'nin bir parçası olduğunu belirterek, Kruşçev'in 1954 yılında Kırım'ı Ukrayna'ya devretmesini tarihi bir hata ve anayasaya aykırı bir eylem olduğunu vurgulamıştır. Putin, bu sözleri dile getirirken rossiyskiy kelimesi yerine sürekli russkiy kelimesini kullanarak etnik Ruslara atıfta bulunmuş, eski bir Rus toprağı olan Kırım'ın ve Sivastopol şehrinin Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olduğu ve öyle de kalacağı konusunda ısrarcı olmuştur. Bu toprakların federasyona katılması, tarihsel bir hatanın düzeltme eylemi ve ulusun kendi kaderini tayin etme hakkı olarak sunulmuştur. Putin konuşmasında, SSCB'nin bölünmesinin ardından Ruslar, yerel Ukraynalılar ve Kırım Tatarlarının anavatanı olan Rus topraklarına döndüğünü belirtmiştir.[517] Nitekim Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'ya dahil edilmesi hem Rus milliyetçilerini hem de Putin'in başkanlığında Rus/Sovyet İmparatorluğu'nun restorasyonunu isteyen kitleleri bir araya getirmiştir.

Putin'in inşa etmek istediği yeni Velikorus kimliği ve büyük Rusya ideası için Rusların geçmişiyle barışması, Ortodoksluk ve Slavlıkta hazır bulunan geleneklerin yeniden benimsenmesi Putin için oldukça önemlidir. Rusya'nın Avrasyacılık yaklaşımıyla eski SSCB coğrafyasında gücü yeniden tesis etmek isteyen Putin, Rusya'yı küresel hırslı bir emperyal güce dönüştürmüştür. Bu dönüşümdeki en önemli araçlardan biri Rus Ortodoks Kilisesi olmuştur. Putin, halka açık yaptığı konuşmalarda sık sık Rus Ortodoks Kilisesi'ni referans göstererek, kiliseye Rus siyasetindeki seleflerine oranla çok daha önemli bir yer vermektedir. Rus yazar Andrey Desnitskiy'e

[517] 'Обращение Президента Российской Федерации', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/20603, (10.02.2021).

göre Putin, kiliseyi Rusya'nın yayılmasını haklı çıkarmak ve Batı'nın Doğu Avrupa'daki etkisini gözden düşürmek için kullanmaktadır.[518] Bununla beraber Putin, geleneksel aile yapısını destekleyerek kendisini geleneksel ahlakın savunucusu olarak göstermiştir. Rus Patriği Kiril ile sürekli olarak bir araya gelmiş ve geleneksel ayin kutlamalarına katılmıştır.

Putin, Ortodoksluğun Rusya'nın tarihsel, ruhani ve politik gelişimindeki merkez rolünü her fırsatta vurgulamaktadır. 1999 Milenyum Manifestosu'nda Putin şu sözleri dile getirmiştir: "Bugün yeni bir milenyum başlıyor ve Hıristiyanlığın 2000. yıldönümü kutlanıyor."[519] Ocak 2001'de ise Kremlin'de Hıristiyan din adamlarına devlet madalyası vermiş ve törende şu sözleri dile getirmiştir: "Hıristiyanlık tarihinin 2000 yıllık yıldönümünü kutluyoruz. Bir kez daha nihilizm ve ahlaki yoksulluğu ortadan kaldırdığımıza ve bireyin inanma hakkını çetin bir mücadele sonucu geri verdiğimize ikna olduk. Yeni milenyumun, anayurdumuz Rusya'nın tarihsel ve manevi dönüşüm zamanı olacağına inanıyorum."[520] Bu törende Patrik II. Aleksi ve Ortodoks Kilisesi'nin diğer 35 piskopos ve din adamı ödüllendirilmiş, II. Aleksi'den ise Rusya'nın manevi ve ahlaki yenilenmesine ve iç barışın sağlamlaştırılmasına katkılarından dolayı övgü ile bahsedilmiştir. Bununla beraber Putin'in Ortodoksluğa verdiği önem, Mayıs 2000'deki cumhurbaşkanlığı görevine başlamasının hemen ardından Patrik'in Putin'i Kremlin Katedralinde kutsamasının ardından da anlaşılmıştır.[521] II. Aleksi'nin göreve gelmesinin onuncu yıldönümünde Putin, "inançsızlık, ahlaki bozulma ve ateizm olmadan uzun yıllar sonra Rus topraklarının manevi olarak birleşmesinde kilisenin muazzam rolünü" vurgulamış ve "kilisenin geleneksel misyonunu, adalet, vatanseverlik, iyi işler, emeğe saygı ve aile değerleri

[518] Андрей Десницкий, "Русская Православная Церковь и Национализм", **Контрапункт**, 2, 2015, s.6.
[519] Путин, 'Россия на Рубеже Тысячелетий', https://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html.
[520] 'Владимир Путин вручил государственные награды священнослужителям Русской православной церкви и других христианских конфессий', 16.01.2011 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/40249, (10.02.2021).
[521] 'Как проходили инаугурации президентов РФ. Досье, 7.05.2018 'çevrimiçi', https://tass.ru/info/5180412, (11.02.2021).

gibi ahlaki öncelikler etrafında sosyal istikrar ve ahlaki birliği teşvik etmede kilit bir güç olarak" kabul etmiştir.[522]

Kendisini inançlı ve Ortodoks birisi olarak tanımlayan Putin, söylemlerinde ulusal inanç olan Ortodoks inanç, ahlaki yenilenme, ülkenin manevi olarak yenilenmesi, kilise ve devletin birleştirilmesi gibi konulara sıkça yer vermektedir. Putin, Patrikliğin ve Ortodoks Kilisesi'nin devletin yayılmacı politikaları için ayrıcalıklı bir rol üstlenmesini desteklemektedir. Devlet, Ortodoks Kilisesi'ne özel bir vergi statüsü vererek, malları tüketim vergisi ödemeden ithal etmesine izin vermiştir. Patrikhane, silahlı kuvvetlerle yakın işbirliği yapmakta ve devletin ordudaki projelerini desteklemektedir. Aynı zamanda Patrikhane, devletin askeri politikasını sorgusuz sualsiz desteklemekte, devlet ve din arasında güçlü bir bağ kurulmaktadır.[523]

Patrikhane ile devlet arasındaki bu yakın bağlar, laik bir devlet olan Rusya'da Ortodoksluğun devlet dini olduğu izlenimini vermekte ve bu bağlar, Rusya'da sivil toplumun gelişiminin değerlendirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bağımsız bir statüde bulunmayan Ortodoks Kilisesi, hükümetle güçlü bağları nedeniyle ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bununla beraber, Ukrayna ile yakın zamanda yaşanan çatışmalar, Putin'in Hıristiyanlığa olan yakınlığının dini samimiyetten çok jeopolitik olduğunu da göstermektedir. Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesinin ardından Putin, ortak bir dini ve kültürel tarihe işaret ederek eylemini şu sözlerle haklı çıkarmaya çalışmıştır: "Kırım'daki her şey ortak tarihimizden ve gururumuzdan bahsetmektedir. Bu, Knez Vladimir'in vaftiz edildiği eski Hersonisos'un yeridir. Ortodoksluğu benimseme konusundaki manevi başarısı, Rusya, Ukrayna ve Belarus haklarını birleştiren kültür, medeniyet ve insanı değerlerin genel temelini önceden belirlemiştir.[524] Nitekim Rus Ortodoks Kilisesi, Putin'e kilitlenmiş ve Velikorus ideasını gerçekleştirmeye yönelik

[522] Zoe Knox, "Russian Orthodoxy, Russian Nationalism and Patriarch Aleksii II", **Nationalities Papers**, 33(4), 2005, s. 543.
[523] Hilarion Alfeev, "Reviving the Russian Orthodox Church: A Task Both Theological and Secular" in **Russia's Fate through Russian Eyes: Voices of the New Generation** (ed. Heyward Isham & Natan M. Shklyar), Boulder, Westview Press, 2001, s.240.
[524] Alexis Mrachek, 'How Putin Uses Russian Orthodoxy to Grow His Empire', Feb 22nd, 2019 'çevrimiçi', https://www.heritage.org/europe/commentary/how-putin-uses-russian-orthodoxy-grow-his-empire, (11.02.2021).

politikaları benimsemiştir. Ukrayna ve Belarus üzerindeki hakimiyetini sıklaştırmak isteyen Putin, Rus nüfusunu Doğu ve Orta Avrupa'ya doğru genişletmek istemekte, bu süreçte de Ortodoksluğu desteklemeye devam etmektedir. Bu durum eski SSCB cumhuriyetlerini yeniden Rusya'nın egemenliği altında birleştirme girişimi olarak sayılmaktadır. Batı dünyasının geleneksel değerlerden sapmaya başlaması ve dinden uzaklaşmasını Putin fırsat bilmekte ve Rus nüfuzunun etki alanını din üzerinden gerçekleştirmektedir.

Putin, Rusya'nın ulusal fikir arayışını "eski bir Rus geleneği" olarak nitelendirirken, ulusal kimliğin ilerlemekte olan bir çalışma olduğunu da iktidarı boyunca ortaya koymuştur. Rus dilini, kültürünü ve geleneksel değerlerini bir bütün haline getiren Putin, aynı zamanda Rus etno-milliyetçiliğinin daha radikal ifadelerinden kaçınmış ve etki alanını yumuşak söylemlerle genişletmeyi başarmıştır.

Putin, Velikorus ideası altında güçlü bir devlet yaratmak için Rusya Federasyonu halkına geçerlik bir sivil kimlik oluşturmak adına önemli adımlar atmış, bu sivil kimliğin, ortak bir amaca hizmet etmesine ve devlet kurumlarıyla özdeşleşmesine önem vermiştir. Rusya Federasyonu halkı da seçimlerde Putin'e oy vererek, güçlü bir devletin onlar için demokratik ideallerden daha önemli olduğunu göstermiştir. Putin'in iktidarda olması, Rusya halkı için kendilerini tanımlayacakları ve kendi kimliklerini inşa edecekleri ortamın yaratılması olmuştur. Putin de halktan aldığı bu destekle, eski SSCB cumhuriyetleri, Batı ve Doğu arasında yayılmacı politikaları sürdürmektedir. Bununla beraber Putin, kiliseye de desteğini sürdürmekte, Çeçenistan'da teröre karşı mücadele yürütürken, bölgenin Rusya'ya yabancılaşmasını engellemektedir. Nitekim Putin, sivil bir kimlik yaratmaya çalışsa da Rus milliyetçileri, Rusya Federasyonu içinde üstün bir güç olmaya devam etmekte ve Velikorus ideasının gerçekleştirilmesi için birlik içinde bir mücadele yürütülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POST-SOVYET DÖNEMDE VLADİMİR PUTİN TARAFINDAN "VELİKORUS" İDEOLOJİSİNİN SOSYAL MEDYA YOLUYLA YENİDEN ÜRETİMİ

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü, sadece bir devletin siyasi çöküşü değil, 20. yüzyılın başlarından beri dünya siyasetinde önemli rol oynayan bir ideoloji olan komünizme olan inancın da çöküşünü temsil etmektedir. Sol cephede bulunan komünizmin yerini günümüzde sağ kanatlı otoriter ve milliyetçi rejimler doldurmaktadır. Putin, Rusya Federasyonu'nun yönetimini ele aldığı 2000 yılı ve özellikle de üçüncü başkanlık dönemine başladığı 2012'den beri ülkeyi yeniden süper güç olarak diriltmiştir. Putin, Rus ekonomisindeki düşüşü dengelemeyi başardıktan sonra, Rusya'nın süper güç olarak yayılmasını hedef haline getirmiş, yürüttüğü dış politikayla Soğuk Savaş geleneğini sürdürmüştür. Komünizmin ardından ideoloji arayışına giren Rusya, Yeltsin ve Putin dönemlerinde geleneğe dönüşe yönelmiş, imparatorluğun toprak altındaki gelenekleri yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu doğrultuda milliyetçi, otoriter ve anti-liberal bir yönetim sergileyen Putin, Rusya'yı oligarşinin egemenliği üzerine inşa etmektedir. Batı dünyasında aşırı sağın idolü haline gelen Putin, milliyetçi ve yayılmacı değerleri benimsemekte, bu özelliğinden dolayı da Rus milliyetçileri ve Doğu Avrupa'daki pan-Slavist grupları kendi tarafına çekmektedir.

Rusya'nın nüfuzunu genişlettiği tek alan Doğu Avrupa olmamakla beraber, Rusya yanlısı ayrılıkçı güçler, Doğu Ukrayna'ya yerleşerek Ukrayna karşıtı muhalefet yapmakta ve Rusya Kırım ve Sivastopol'den sonra Doğu Ukrayna'da da etki alanını güçlendirmektedir. 2015 yılında Rusya, dört eski Sovyet cumhuriyeti olan Belarus, Ermenistan, Kazakistan ve Kırgızistan ile Avrasya Birliği'ni kurmuş ve Asya'daki nüfuzunu restore etmiştir. Bu birliğin kurulması, neo-Avrasyacılık olarak adlandırılan bir siyasi ideolojiye olan ilginin artmasıyla bağlantılıdır. 1920'lerde ortaya çıkan Klasik Avrasyacılık'ta, Rusya İmparatorluğu'nun ve ardından SSCB'nin kültürü Slav,

Türk ve diğer etnik gruplarla paylaşılmıştır. Siyasi bir hareket olarak neo-Avrasyacılık, Sovyetler Birliği parçalanırken yükselişe geçmiş, selefi ile bazı benzerlikler yaşarken, bir takım farklı ideolojik temelleri de bulunmaktadır. Yeni bir radikal milliyetçilik olarak gün ışığına çıkan neo-Avrasyacılık, Putin'in partisi Birleşik Rusya önderliğinde popüler bir hale gelmiş ve Rus ordusu içinde de ideolojik olarak benimsenmiştir. Rusya'da yükselişe geçen Avrasyacılık, Batı hegemonyasına karşı bir meydan okuma haline gelmekte ve bu nedenden ötürü Putin tarafından arka planda desteklenmektedir. Avrasyacılığın resmi bir ideoloji olarak benimsenmesi, Putin dönemiyle beraber yeniden doğan Rusya İmparatorluğu'nun ideolojik olarak ortaya çıkmasına da hizmet etmektedir.

Bu doğrultuda Putin, medyanın evrimleşmesiyle beraber yeni dünya düzeninin bir parçası haline gelen sosyal medyada ideolojisini yayma girişimlerinde bulunmaktadır. Geleneksel medyadan daha farklı bir boyutta olan sosyal medyanın kullanımı sayesinde, daha geniş kitlelere ulaşılabilmekte ve aktarılmak istenen mesaj hipodermik iğne gibi doğrudan etki etmektedir. Bu etkinin farkında olan Putin, bireysel olarak sosyal medya kullanmasa da, yardımcıları aracılığıyla kendi sözlerini Twitter'daki Rusya Federasyonu'nun resmi hesabı üzerinden paylaşmaktadır. Yeni dünya düzenini şekillendiren ve her aşamasında etkisi bulunan Rusya'nın yayılmacı politikaları sosyal medya aracılığıyla da devam etmektedir. Bu bölümde, Putin'in 2012 yılında üçüncü başkanlık dönemiyle beraber Velikorus ideolojisinin resmi twitter hesabındaki tweetleri üzerinden yeniden üretimi, Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

3.1. Metodoloji

3.1.1. Araştırmanın Sorunsalı

Bu çalışmada, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, post-Sovyet dönemde günümüzde en çok kullanılan sosyal ağlardan biri olan Twitter'da, Rusya İmparatorluğu'nun ve SSCB'nin yayılmacı politikalarının kaynağı olan Velikorus ideolojisinin yeniden üretimini yapıp yapmadığının tespitine çalışılmıştır.

Bu çalışmaya katkı sağlamak amacıyla, Rus Çarı I. Petro'nun planı olarak kabul gören ve "Büyük Rusya" anlamına gelen "Velikorus" ideolojisinin, Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı görevini yürüten Putin tarafından sosyal medyadaki tezahürü incelenmiştir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın Twitter resmi hesabının incelenmesiyle "Velikorus" ideasının yeniden üretimine ilişkin metinler tespit edilerek eleştirel söylem analizine tabi tutulmuştur.

3.1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada amaç, eski Sovyetler Birliği ve daha öncesinde Çarlık Rusya'nın yayılmış olduğu coğrafi saha üzerinde bugünkü Rusya Federasyonu'nun yeniden kültürel ve iktisadi hegemonyasını temin etme arzusuyla amaca hizmet edecek ideolojik üretimini yapılacak araştırma ile ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Rus siyasetinin baş aktörü olarak görev yapan Putin'in üçüncü başkanlık dönemi 2012 yılından günümüze kadar olan süreçte, Rus imparatorluk geleneği olan Velikorus ideolojisini sosyal medyada, özellikle de Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın Twitter'daki resmi hesabında benimseyerek yaydığını ortaya koymaktır. Bunu yaparken sosyal medya, hatta akıllı telefon bile kullanmadığını belirten Putin'in kaleme aldığı, ancak Rusya Federasyonu'nun resmi Twitter hesabından yayınlanan Velikorus ideolojisine yönelik tweetler analize tabi tutulmuştur. Üç yıl önce Putin neden sosyal ağlarda hesap açmadığını şu şekilde açıklamıştır: "İş günüm oldukça zor ve o kadar geç bitiyor ki Instagram için zamanım olmuyor. Mümkün olduğunca hızlı nasıl yatağa gideceğimi düşünüyorum. Bu nedenle şahsen sosyal medya kullanmıyorum."[525] Bununla beraber Rusya'da sosyal medya, diğer iletişim araçları gibi yoğun bir denetim altındadır ve Putin'in sözcülüğünü, Kremlin'in resmi hesabı olan Twitter'daki 3.4M takipçiye sahip "Президент России" (Государтсвенный Орган 'Россия')[526] yürütmektedir. Buradan hareketle, bu hesapta paylaşılan tweetlerin Velikorus ideolojisine ne denli hizmet ettiği araştırılacaktır.

[525] 'Путин признался, что не пользуется соцсетями и не имеет отношения ни к одному аккаунту', (21.07.2017), 'çevrimiçi', https://tass.ru/obschestvo/4431169, (26.02.2021).
[526] https://twitter.com/KremlinRussia.

Bu konunun seçilme nedeni, Rusya'nın etnik, dini, tarihsel ve kültürel bağları olan Türki cumhuriyetlerine yönelik yürüttüğü siyaset, Kafkasya, Suriye, Akdeniz ve Kuzey Afrika'da Türkiye'ye karşı duruşu ve milliyetçi politikalarının arka planına ışık tutarak alana katkı sağlayacağını umduğumuz bir perspektif ortaya koymaktır. Bu doğrultuda milliyetçilik, otokrasi ve Ortodoksluk üçlü ittifakının oluşturduğu Velikorus ideasını, Putin'in Twitter'da ne denli yürüttüğü araştırılmıştır.

3.1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın uygulama bölümünde Twitter'da Putin'in 2012-2021 yılları arasında söylediği ve Kremlin'in resmi Twitter hesabı yoluyla paylaşılan gönderiler, Rus yönetiminin Velikorus ideasına bakış açısını belirleyebilmek adına eleştirel söylem analizine tabi tutulmuştur.

3.1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma Putin'in Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığındaki üçüncü döneminden itibaren 2012-2021 yılları arasını kapsamaktadır. Buradan hareketle söz konusu yıllar arasındaki tweetler analize tabi tutulmuştur. Putin ve Kremlin yönetimi adına Facebook, Instagram ve Vkontakte'de de çok sayıda hesap bulunmaktadır, ancak bu hesaplar resmi olmadığı için çalışma kapsamına alınmamıştır.

3.1.5. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın çözümleme kısmının evreni, 2012-2021 yılları arasında Putin'in başkanlık dönemlerinde Rusya Federasyonu'nun resmi hesabından paylaşmış olduğu tweetlerdir. Bu evren içerisinden seçilen örneklem, Putin'in ülkeyi yönettiği söz konusu yıllarda atılan tweetler arasındaki Velikorus ideasının yeniden üretimine hizmet eden tweetler olarak belirlenmiştir.

3.1.6. Çalışmanın Soruları

Çalışma kapsamında, tarih aralığında ele alınan tweetler yoluyla Velikorus ideolojisinin ve Rus milliyetçiliğinin yeniden diriltilmesinin amaçlandığı varsayılmaktadır. Bu doğrultuda ilk soru, Çarlık Rusya'nın ve Rusya İmparatorluğu'nun resmi dini olan, ancak Komünizm yönetimi altında baskıya

uğrayan Ortodoksluğa ve onun bağlı bulunduğu resmi kurum olan Moskova Ortodoks Patrikliğine, bu tweetlerle yeniden itibar kazandırılmaya çalışılmakta mıdır? Çünkü Ortodoksluk; Velikorus ideasının Hıristiyanlık, otokrasi ve milliyet üçlemesinin bir parçasıdır ve güçlü bir Rusya için vazgeçilmez bir unsurdur.

Bir diğer soru, mazbut aile yaşamının faydalarının önemine vurgu yapılarak toplumun fuhuş ve alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak tutulması hedeflenmekte midir? Aşırı alkol tüketimi, Rusya'da tarihten gelen sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Rus ulusunun kitlesel olarak alkol tüketimi daha Korkunç İvan'ın (1530-1584) yönetimi döneminde başlamıştır. Saltanatı sırasında alkollü içeceklerin üretimini ve bedelsiz olarak satışını yasaklayan, yalnızca tatil günlerinde içilmesine izin veren büyükbabası III. İvan'ın aksine, Korkunç İvan alkolü devlet gelirlerini artırmanın iyi bir kaynağı olarak görmüş ve soylu ailelerle beraber sıkça alkol tüketmiştir.[527] I. Petro'yla beraber aşırı alkol tüketimi gelenek haline gelmiş, II. Katerina dönemiyle beraber ülkenin her yerinde meyhane açılmasına izin verilmiştir. Alkolün toplumda sakinliğe yol açtığını gören Katerina şu sözleri söylemiştir: "Sarhoş bir halkı yönetmek çok daha kolaydır."[528] Ardından alkol fabrikalarının hızla büyüyüp alkolün seri üretimine ve tekelleşmesine geçilmesiyle beraber, adet haline gelen alkol tüketiminin fiyatının artması zamanla toplumsal tepkilere dahi neden olmuş, ayaklanmalar baş göstermiş ve sarhoş toplulukların votka ve şarap depolarını yağmalamasına yol açmıştır. Alkolün toplumun milliyetçi ruhunu öldürdüğü ve istikrarsız bir ortam yaratmaya hizmet ettiği belirtilerek, Rus yönetimi tarafından 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle beraber alkollü içecek satışı yasaklanmıştır.[529]

SSCB döneminde ise Lenin tarafından alkol karşıtı propaganda kampanyaları oluşturulmuş ve Stalin döneminde yılda beş litreyi geçmeyecek şekilde alkol tüketimine müsaade edilmiştir. Özellikle Gorbaçov ve Brejnev dönemlerinde alkol

[527] А. В. Века, **История России**, АСТ, Харвест, Минск, 2003, s. 298.
[528] Владимир Р. Довженко**, И Проживете Тицианов Век. Исцеление от Алкоголизма, Табакокурения, Наркомании**, Минск, Полымя, 2001, s. 13.
[529] 'Как Власть в России проигрывала битву за трезвость', 03.12.2008, 'çevrimiçi', https://aif.ru/society/7963, (28.02.2021).

kullanımında yoğun artış yaşanmış olsa da Sovyet yönetimi her defasında alkole karşı bir tutum sergilemiş, çünkü yaratılmak istenen Sovyet kimliğiyle alkol ters orantılı olarak gösterilmiştir. Günümüzde Rusya Federasyonu'nda da alkol karşıtı politika devam etmekte, sarhoş olduğu ekranlarda gizlenmeyen Yeltsin gibi bir liderin ve yarattığı algının ardından iktidarı alan Putin, ekranlarda güçlü, spor yapan özellikle de sambo, judo, atçılık, buz hokeyi, kayak gibi branşlarla ilgilenen bir lider imajı çizmeye özen göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer sorusu, Rusya'nın, eski Çarlık Rusya sınırlarına mümkünse erişmek ya da nüfuzunda tutmak ve yanı sıra Rus olmayan Slav nüfusun yerleşik bulunduğu coğrafyada da nüfuzunu muhafaza etmek isteyişine vurgu yapan sosyal medya içerikleri oluşturulduğudur.

3.1.7. Teun A. Van Dijk ve Eleştirel Söylem Analizi Yöntemi

Eleştirel Söylem Analizi (ESA), öncelikle sosyal güç istismarının ve eşitsizliğin nasıl yasallaştırıldığını, meşrulaştırıldığını, sosyal ve politik bağlamda metin ve konuşma yoluyla nasıl yeniden üretildiğini inceleyen söylem analitik araştırmasıdır. Bu tür muhalif araştırmalarla beraber eleştirel söylem analistleri açık bir pozisyon alırlar ve bu nedenle sosyal eşitsizliği anlamak, ortaya çıkarmak ve nihayetinde buna meydan okumak isterler.[530]

Habere bir söylem olarak yaklaşan ve buna bağlı olarak bir analiz oluşturan Van Dijk, metnin yanı sıra içeriğe de dikkat çekmekte, söylem ve ideoloji arasındaki bağı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Eleştirel söylem analizi, konuşma veya metin yoluyla hegemonya, eşitsizlik ve sosyal gücün kötüye kullanımı konularının nasıl korunduğunu ve yeniden üretildiğini araştıran ve sosyo-politik bir bağlamda ele alan analitik bir çözümlemedir.[531] Van Dijk'e göre söylem analizinin temel amacı, "söylem" olarak adlandırılan dil kullanımının sistematik tanımlarını belirlemektir.

[530] Teun A. Van Dijk, "Critical Discourse Analysis", in **The Handbook of Discourse Analysis** '2nd edition', (ed. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, Deborah Schiffrin), Chichester, John Wiley & Sons, 2015, s. 466.
[531] Dijk, **a.g.e.**, s. 468.

Söylem analizi, beşeri bilimler ve sosyal bilimlerin dilbilim, edebiyat çalışmaları, antropoloji, göstergebilim, sosyoloji, psikoloji ve iletişim gibi birçok disiplininden faydalanılan disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Modern söylem analizinin gelişimi 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında başlamakta, tarihçesi klasik retoriğe kadar uzanmaktadır.[532] Söylem analizinin gelişimi, yapısalcılığın ortaya çıkışıyla yakından bağlantılıdır. Söylem analizi, metni, konuşmayı ve dil kullanımını tüm olası bakış açılarından inceleyen bir disiplindir.

Van Dijk'e göre söylem analizinin temel amacı, söylem adını verdiğimiz dil kullanım birimlerinin açık ve sistematik tanımlarını üretmektir. Bu tür açıklamaların, basitçe metinsel ve bağlamsal olarak adlandırabileceğimiz iki ana boyutu vardır. Metinsel boyutlar, çeşitli açıklamalardaki söylem yapılarını açıklar. Bağlamsal boyutlar ise, bu yapısal tanımlamaları, bilişsel süreçler veya sosyokültürel faktörler gibi bağlamın çeşitli özellikleriyle ilişkilendirir.[533]

Van Dijk'in söylem analizini anlamak için, onun ideoloji tanımını ve "ideoloji" ile "söylem" arasındaki kurduğu bağlantıyı incelemek gerekir. Van Dijk'e göre ideoloji, öncelikli olarak 'fikir', yani inanç sistemidir. İdeoloji, grup üyeleri tarafından paylaşılan sosyal bilişleri organize etmek için temel bileşendir. İdeoloji, temelde bilişsel temsiller ve söylemin ve eylemin altında yatan süreçler arasındaki arayüz işlevini görmektedir.[534] Dijk aynı zamanda ideolojiyi şöyle tanımlamaktadır: "İdeolojiler, toplumsal yapılar ile sosyal üyelerin zihinlerinin yapıları arasında yerelleşmişlerdir. Aktörlerin sosyal özelliklerini (kimlik, amaç, konum vb.) günlük yaşam deneyimlerinin somut modellerine, yani eylemlerin ve söylemlerin zihinsel temsillerini oluşturan bilgi ve inançlara çevirmelerine izin verirler. Dolayısıyla

[532] Teun A. Van Dijk, **News as Discourse**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1988, ss. 17-18.
[533] Dijk, **a.g.e.**, ss. 24-25.
[534] Teun A. van Dijk, "Discourse Analysis as Ideology Analysis", in **Language & Peace** (ed. C. Schaffer, A. L. Wenden) Aldershot, Doarthmouth, 1995, ss. 17-18.

ideolojiler, insanların sosyal uygulamalarını, metin ve konuşma yapılarını nasıl planlayıp anladığını kontrol etmektedir.[535]

Dijk'e göre, bir haber metninin, söylemin ve içeriğin altında pek çok anlam, fikir ve ideoloji yatmaktadır. Bu anlamları ortaya çıkarmak için ise bilişsel, sosyal, politik ve kültürel bağlamların analiz edilmesi gerekmektedir. Metin bir anlam taşımamakta; anlamı tanımlayanın dil kullanıcılarının zihinsel süreçleridir. Bu nedenle bir haber söylemini incelerken, haber üretimi sırasında gazetecilerin bilişsel temsillerini ve stratejilerini, okurken ve hatırlarken okuyucuların da ortaya koyması gerekir. Van Dijk, bilişsel temsiller ve söylem arasındaki ilişkiyi anlamak için "model" kavramına atıfta bulunur.[536] Van Dijk, zihinde temsil edilen bilgiyi, metinden anlam çıkarmak için ihtiyaç duyulan zihinsel bir yapı olarak görür ve bunu "model" olarak adlandırır. Modeller, insanların nasıl hareket ettiğini ve konuştuğunu kontrol eder, aynı zamanda başkalarının sosyal uygulamaları nasıl idrak ettiğini ileten şablonlar gibi bir hal alırlar.

Van Dijk'e göre büyük bir potansiyele sahip medya metinleri, geniş çapta yayılarak kitleleri etkilemektedir. Böyle bir durumda medya "dördüncü güç" haline gelebilir. Bununla birlikte gazetecilerin sınıf bağlılığı, para karşılığında içerik üretme tutumları, medya içeriği üretme geleneği gibi birçok faktör nedeniyle, medya gündeme aykırı bir görüş yayınlasa bile, aslında kendisini hükümetin tarafında bulmaktadır. Van Dijk, günün medya resminin oluşumunu etkileyen bir dizi faktörün izini sürmüş, haber arayışında medyanın mahkemeler, polis, bankalar gibi geleneksel kurumlara yöneldiğini saptamıştır. Aynı zamanda, alt kültürler, azınlıklar, mülteciler gibi çeşitli dış gruplar medyada daha az yer almakta ve genellikle olumsuz bir şekilde lanse edilmektedir.

[535] Dijk, **a.g.e.**, s. 21.
[536] Teun A. van Dijk, "The Interdisciplinary Study of News as Discourse" in **A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research** (ed. Nicholas W. Jankowski, Klaus Bruhn Jensen), London, Routledge, 1991, ss. 116-117.

Van Dijk'e göre söylem, tek tek kelimeler (sözcük birimleri), cümlenin bir bölümü, bir dizi cümle veya tam bir metin gibi çeşitli analiz birimlerini içerebilmektedir. Monologlarda ve diyaloglarda sözlü veya yazılı olmak üzere çeşitli tezahür biçimleri ve söylem kullanımı bulunmaktadır. Söylemler, "bağlam" olarak adlandırılan belirli sosyal durumlarda iletişimsel eylemlerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Van Dijk'in kuramı çerçevesinde etkili bir söylem analizi için, eleştirel bir söylem çalışmasının bir dizi gerekliliği karşılaması gerekir:

- Ana odak noktası, güncel paradigmalara ve gündemdeki konulara değil, sosyal konulara ve politik meselelere odaklanmalıdır;
- Eleştirel söylem analizi disiplinler arası olmalıdır;
- Temel, söylem yapılarının bir tanımı olmamalı, sosyal etkileşim ve ağırlıklı olarak sosyal yapının özellikleri bakımından açıklayıcı olmalıdır;
- Temel aynı zamanda toplumdaki iktidar ve halk ilişkilerinin gerçekleşmesi, doğrulanması, meşrulaştırılması, yeniden üretimi ve eleştirisinin söylem yollarının incelenmesidir.[537]

Eleştirel söylem analizi yöntemlerinin belirli kuralları vardır: insan haklarını ihlal etmemek ve sosyal grupların çıkarlarıyla çelişmemek, sosyal yapı ile söylemin yapısı arasındaki ilişkiye odaklanmak, söylem yapılarına ve sistemlerine odaklanmak gereklidir.[538]

Van Dijk'e göre, vatandaşların çoğunluğu için haberlerin en yaygın yazılı söylem türü olması nedeniyle, haber araştırmaları eleştirel söylem analizinin önemli bir görevidir. Etnik grupların ilişkileriyle ilgili mesajlar, elitler tarafından önceden belirlenmiş olan etnik gerçeklik çerçevesinde oluşmakta ve gazeteciler tarafından sunulmaktadır. Gazeteciler, öncelikle etnik azınlığa bakmaksızın güçlü desteği olmayan ve çok az siyasi etkiye sahip olan grup üyeleri hakkında yazılar kaleme almaktadır. Bu da klişelerin ve önyargıların gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

[537] Ван Дейк Т., **Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации**, Москва, Книжный дом «Либроком», 2013, s. 112.
[538] Дейк, **a.g.e.**, s. 115.

Irkçılık karşıtı durumlar genelde göz ardı edilmekte, sansürlenmekte ya da medyada kısıtlı bir şekilde gösterilmektedir.[539]

Van Dijk'in eleştirel söylem analizi temel olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Bunlar makro yapılar ve mikro yapılardır. Makro yapılar, tematik ve şematik yapılar olarak iki başlığa ayrılmaktadır. Tematik yapı çözümlemesinde haberin başlığı, spotu ve fotoğrafları bulunurken, şematik yapı çözümlemesinde ise durum ve yorum kısımları yer almaktadır. Durum bölümünde; ana olayın sunumu, sonuçlar, ardalan ve bağlam bilgisi yer almaktadır. Ana olayın sunumu ve sonucu, haber metinlerinde yer alan olayın nasıl bir biçimde aktarıldığına ve sonucuna bakmaktadır. Van Dijk, sonuç kısmının haberi değerli kıldığını söylemektedir.[540] Mikro yapı çözümlenmesinde, metnin sesleri, kelimeleri, cümle yapıları ve anlamları incelenmektedir. Makro yapı çözümlenmesinde ise metnin teması, tematik yapısı ve konusu gibi söylemin tüm boyutları ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle metnin bölümleri ve paragrafların söylemleri üzerinde çalışılmaktadır.[541]

Makro yapı çözümlemesi, haber ya da metnin içeriğini oluşturuldukları bağlam çerçevesinde incelemektir. Makro düzey çözümlemesinde metnin paragrafları birer cümle halinde ifade edilmekte ve ardından bu cümleler birkaç cümleye ve en sonunda tek bir cümleye indirgenilerek metnin ne ifade etmek istediği ortaya konulmaktadır. Makro yapı kendi içerisinde tematik ve şematik çözümleme olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro yapının ilk basamağını oluşturan tematik yapı, bir metnin temalarının veya konularının hiyerarşik olarak düzenlenmesidir; yani bir söylemin birden fazla temadan oluşabilmesinden temellenmektedir ve bu temalar söylem içerisinde yapılandırılmıştır.[542]

---

[539] **A.g.e.**, s. 113.
[540] Ömer Özer, **Eleştirel Haber Çözümlemeleri**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 92.
[541] Teun A. van Dijk, **News as Discourse**, ss. 13-14.
[542] Atıl C. Çiçek, Gözde Uysal, "Siyaset, İdeoloji ve Manipülasyon Ekseninde Medya: 16 Nisan 2017 Referandumunun Medyaya Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2019, 74(4), s. 1185.

Metnin ses, sözcük, cümle yapısı ve anlamlarını kapsayan mikro yapıda söylem stili ele alınmakta ve aynı konunun farklı bir biçimde nasıl dile getirildiği üzerinde durulmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim, statü, sınıf, etnik aidiyet gibi unsurlar dilin farklı biçimde ifade edilmesini belirleyen en önemli faktörlerdir. Örneğin, askerlerin, öğretmenlerin, doktorların, Karadenizlilerin, sporcuların veya bilim adamlarının kendilerine özgü söylemleri vardır. Mitinglerde veya haber bültenlerinde ise daha kurallı bir söylem tercih edilmektedir.[543] Mikro yapı çözümlemesinde; sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır.

Sözcük bağlamında sözcüklerin düz ve yan anlamlarının ne olduğu vurgulanırken, benzer anlama sahip sözcüklerin değil de niçin özellikle o sözcüğün tercih edildiği üzerinde durulmaktadır. Örneğin, "terörist" yerine, "gerilla" sözcüğünün kullanılması gibi. Cümle içerisindeki sözcüklerin düzeni ya da sıralaması cümlelerin sentagmatik boyutunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber haberlerin söylemlerinin çözümlenmesinde özellikle metinlerin sözcükler boyutu da irdelenmektedir. Belli sözcüklerin özellikle tercih edilmesi yazarın niyetinin ve ideolojisinin ne olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.[544]

VAN DİJK'İN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ MODELİ

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

a. Başlık/lar

b. Haber Girişi

1. Spot/lar

2. Spot olmadığında metnin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek fotoğraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.

c. Fotoğraf

2. Şematik Yapı

a. Durum

[543] Yusuf Devran, **Haber Söylem İdeoloji**, İstanbul, Başlık Yayın Grubu, 2010, s. 65.
[544] Devran, **a.g.e.**, ss. 65-66.

1. Ana olayın sunumu

2. Sonuçlar

3. Ardalan Bilgisi

4. Bağlam Bilgisi

b. Yorum

1. Haber Kaynakları

2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması

b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyun

a. Nedensel ilişki

b. İşlevsel ilişki

c. Referansal ilişki

3. Sözcük Seçimleri

4. Haber Retoriği

a. Fotoğraf

b. İnandırıcı bilgiler

c. Görgü tanıklarının ifadeleri

Tablo 3: Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Modelinin Tablosu[545]

[545] Özer, **a.g.e.**, s.3.

3.2. Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığının Resmi Olarak Twitter Kullanımı

Şekil 2: Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın Resmi Twitter Hesabının Görünümü

Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'nın sosyal ağlarda tek resmi hesabı Twitter'da bulunmaktadır. Sayfanın arka plan resminde Kızıl Meydan'ın ve meydandaki ünlü yapıların genel bir görünümü bulunmaktadır. Fotoğrafın sağında Korkunç İvan tarafından Kazan ve Astrahan hanlıklarına karşı kazanılan zaferin bir neticesi olarak yaptırılmış sekiz kubbeden oluşan Aziz Vasili Katedrali yer almaktadır. Hemen yanında meydanın doğusunda bulunan ve II. Katerina'nın neoklasik tarzda bir alışveriş merkezi isteği üzerine inşa edilen GUM (ГУМ) bulunmaktadır. GUM,

Rusya'da alışveriş merkezlerine verilen isimdir. Görselin solunda ise 1491 yılında Moskova Kremlin'in Kızıl Meydana bakan doğu duvarındaki Spasskaya Kulesi ve kulenin arkasında ise Lenin'in naaşının bulunduğu Lenin Mozolesi bulunmaktadır. Resmi hesabın profil resminde ise koyu lacivert zemin üzerinde beyaz devlet arması yer almaktadır.

3.2.1. Putin'in 2012 Yılındaki Üçüncü Başkanlık Döneminden İtibaren Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığının Twitter Resmi Sayfasında Velikorus İdeolojisinin Yeniden Üretimine Yönelik Tweetlerin Analizleri

Örnek Analiz 1

Şekil 3: Tweet 1 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, "Etnik gruplar arasındaki uyumun sağlanması" adlı kararnameyi imzaladı.
Tarih:	7 Mayıs 2012
Retweet:	20
Beğeni:	8
Yorum Sayısı:	7

Tablo 4. Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 7 Mayıs 2012 tarihli tweet

A. Makro Yapı

7 Mayıs 2012 tarihli iletiye Velikorus ideasının yeniden üretimine yönelik yapılan tweet aramaları sonucunda ulaşılmıştır. Arama yaparken herhangi bir etiket kullanılmamış ve konuyla bağlantılı olan tweetler seçilmiştir. Tweet "Vladimir Putin,

“Etnik gruplar arasındaki uyumun sağlanması” adlı kararnameyi imzaladı.” cümlesini içermektedir. Gönderi Rusya’nın çok etnik uluslu yapısına gönderme yapmaktadır. Putin göreve gelir gelmez Çarlık Rusya’yı, Rusya İmparatorluğu’nu ve ardından Sovyetler Birliği’ni oluşturan çeşitli sayıdaki etnik ulusların birliğini sağlamak ve ülke içindeki barışı ve huzuru istikrarlı bir şekilde yürütmek için bir kararname imzalamıştır. Böylece Rusya Federasyonu’nun iç bütünlüğü sağlamlaştırılacak ve dış politikada yayılmacı hedef sürdürülecektir.

Tweette bulunan linke göz attığımızda Putin’in bu kararnameyi etnik ilişkileri uyumlaştırmak, Rusya Federasyonu’nun çok uluslu halklarının birliğini güçlendirmek ve tam gelişme için koşulların sağlanması adına imzaladığı belirtilmektedir. Aynı zamanda Rusya Federasyonu Başkanlığı İdaresi, Rusya Federasyonu Hükümeti ile beraber 1 Haziran 2012 tarihine kadar Rusya Federasyonu Başkanlığı’na bağlı olacak etnik uluslar için bir konsey kurulması için öneri hazırlanması ve 1 Aralık 2012 tarihine kadar bu önerinin geliştirilmesi ve onaylanması talimatını vermiştir. Eylül 2012’ye kadar Rusya Bilimler Akademisi’nin, ilgili halk dernekleri ve dini kuruşular ile Rusya Federasyonu halklarının tarihi, edebiyatı ve kültürü de dahil olmak üzere bir kitap listesinin oluşturulması ve öğrencilere bağımsız olarak okumaları için “100 Kitap Listesi” sunulması istenmiştir.

Kararnamede, Rusya Federasyonu devlet makamlarındaki etnik çatışmaların önlemesi için bir dizi iyileştirme önlemlerinin geliştirilmesi, bunların çözümü için etkili mekanizmaların oluşturulması ve etnik ilişkilerin durumunun sistematik olarak izlenmesi kararına varılmıştır. Bununla beraber ulusal ve dini örgütlerin milliyetçi tezahürlerinin ve organize suç örgütleri faaliyetlerinin bastırılması üzerine önlemler alınmıştır.[546]

Gönderinin anlatım dili aktif bir yapıya ve genel bir dile sahiptir. Gönderi, Putin’in ülke içindeki istikrarı sağlayacağı görünümünü vermekte ve bütün kitleleri

[546] ‘Владимир Путин подписал Указ «Об обеспечении межнационального согласия»’, 07.05.2012 ‘çevrimiçi’, http://www.kremlin.ru/acts/news/15240, (08.04.2021).

sahiplenici bir siyaset belirleyeceği kanaati oluşturmaktadır. Putin yeniden görev başına gelir gelmez uzun süre hakimiyetini koruyacağı izlenimi aksettirmekte ve bu doğrultuda iktidarının bekası için iç istikrarı sağlaması gerektiğinin farkındadır. Bundan dolayı söylemlerinin Rusya'da yaşayan bütün halkları kapsayıcı bir şekilde olmasına özen göstermektedir. Ancak bu tutumu, eski SSCB ülkelerinin muhalif çıkışları doğrultusunda sert bir şekil almaktadır.

Gönderinin ardalan bilgisi, Putin'in Rus ve gayri-Rus milletinin birleştirici, bütünleştirici ve aradaki istikrarı sağlayıcı bir politika yürütmeye çalıştığıdır. Putin, Çarlık Rusya'nın, Rusya İmparatorluğu'nun ve Sovyetler Birliği'nin etnik halk sorunlarını ve ayaklanmaları net bir şekilde görebilmiş ve Medvedev'in ardından yeniden göreve gelmesiyle beraber Rusya tarihi boyunca yaşanan bu sorunu bir kararname ile ortadan kaldırmaya çalışmış ve iç politikada güven ve istikrar ortamını tahsis etmeye yönelik bir adım atmıştır. İç politikadaki istikrar sonucu bir megalo milliyetçilik olarak sayılabilecek olan Velikorus milliyetçiliği yeniden zuhur edecek ve bu doğrultuda eski SSCB ülkelerinde yaşayan Rusları koruma adı altında söz konusu ülkelerin iç işlerine müdahale edilebilecek ve Rus kültürün mirası olarak sayılabilecek yerlerin yeniden ilhakı meşru kılınacaktır.

B. Mikro Yapı

Mikro Yapı başlığı altında semantik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik incelenmiştir.

Gönderi metninin sentaktik analizi sonrasında, "*imzaladı*" gibi aktif yapılı bir fiilin kullanıldığı ve cümlenin basit ve kısa bir yapıda üretildiği gözlemlenmiştir. Bununla beraber gönderide kullanılan kelimeler ve cümle yapıları barışçıl bir söylemi pekiştirir niteliktedir. Bölgesel uyumun analizi sonucunda sade, anlaşılır bir dilin ve resmi Rusçanın kullanıldığı belirlenmiştir. Gönderi içeriği incelendiğinde, ülkedeki istikrarın sağlanması ve gayri-Rus tebaanın Rus milletiyle bütünleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Gönderide düz anlam kullanılmış, mecaz ifadelere yer verilmemiş ve retorik öğelere rastlanmamıştır.

Örnek Analiz 2

Şekil 4: Tweet 2 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan: Bölgelerde kendine has demografik gelişim programları oluşturmak gereklidir; Rusya'da üç çocuklu bir aile norm haline gelmelidir.
Tarih:	12 Aralık 2012
Retweet:	51
Beğeni:	8
Yorum Sayısı:	32

Tablo 5: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Aralık 2012 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Aralık 2012'de yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweet, "Bölgelerde kendine has demografik gelişim programları oluşturmak gerekli; Rusya'da üç çocuklu bir aile norm haline gelmelidir." cümlesini içermektedir. Putin bu sözleri Federal Meclis'e yaptığı konuşmasında dile getirmiştir. Konuşmasının başında seçim öncesi verdiği vaatleri yakın ve orta vadede gerçekleştirmeyi hedeflediğini belirten Putin, Rusya'nın egemen ve etkili bir ülke olması gerektiğini vurgulamış, milli ve manevi kimliği korumak, ulus olarak kendinden emin bir şekilde ilerlemek ve bunu yaparken de Rusya olmak ve Rusya olarak kalmanın büyük önem teşkil ettiğini söylemiştir.

Konuşmasına yeni yüzyılın ilk 12 yılında bir çok şeyin yapıldığını, ülkede büyük bir dönüşümün ve güçlenmenin yaşandığını söyleyen Putin, şimdiki görevin ise zengin ve müreffeh bir Rusya yaratmak olduğunu belirterek, ilerleyen yılların ülke için belirleyici ve dönüm noktalarıyla dolu olacağının altını çizmiştir. Putin'e göre 21. yüzyılın dünyasında Rusya Federasyonu uygar, ekonomik ve askeri açıdan güçlü egemen ve etkili bir ülke olmalıdır. 70 yıllık Sovyet döneminden sonra Rusya vatandaşlarının özel çıkarlarını yeniden kazandığını belirten Putin, evin eşiğinde bir yıkım, kargaşa ve güvenlik eksikliği olması halinde, esenliğe ulaşılamayacağını vurgulamıştır. Putin sözlerinin devamına politikanın sağlamlaştırıcı temelini vatanseverlikte ve yurttaş sorumluluğunda gördüğünü söylemiştir. Ona göre vatanseverlik, sadece tarihe saygı ve sevgiyle yaklaşmak değil, her şeyden önce topluma ve ülkeye hizmet etmek demektir.

Konuşmasının devamında Rusya'nın 20. yüzyılda devrimler, iki dünya savaşı, iç savaş, iki defa devletin çöküş felaketini yaşadığını belirten Putin, bunların sonucunda, 21. yüzyılın başında gerçek bir demografik kriz ile karşı karşıya kaldıklarını söylemiştir. Putin'e göre Rusya kendini koruyamaz, yeniden üretemez ve ideallerini kaybederse kendi içinde parçalanacaktır. Rusya'nın egemen ve güçlü bir devlet olması için nüfus olarak da güçlü olmalıdır. Putin mevcut genç nüfusun ilerideki istikrarının sağlanması için doğumu teşvik etmiş, büyük ve güçlü aile yapısının kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Buradan hareketle Putin, Rusya'nın tüm kurucu birimlerinin başkanlarına kendi bölgesel demografik kalkınma programlarını oluşturma ve uygulamaya koyma ihtiyacını hatırlatmış, Rusya'da üç çocuklu bir ailenin norm haline gelmesi gerektiğini söylemiştir. Bu doğrultuda kadınlar için elverişli koşulların oluşturulacağını belirten Putin, bir kadının kariyerinin, iyi işler yapmasının da destekleneceğini söylemiştir.[547]

Güçlü bir yurtseverlik duygusuyla yaptığı konuşmasında Putin, Rusya'nın ulusal kimliğinin korunması gerektiğini her fırsatta belirtmiştir. Doğum oranlarının

[547] 'Послание Президента Федеральному Собранию', 12.12.2012 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/17118, (30.04.2021).

artışı için çağrıda bulunan Putin, ailelerin üç çocuk sahibi olmasının bir norm haline gelmesi gerektiğini de belirtmiştir. 12 Aralık 2012'de paylaşılan tweet de Putin'in bu söylemi üzerine oluşturulmuştur. Putin, her bölgenin kendi demografik gelişim programlarını oluşturmasını talep etmiştir. Üç çocuğun norm haline gelmesi ve bunun teşviki sonucu Rusya ileride daha güçlü bir devlet haline gelecek ve genç nüfusun sirkülasyonu devam edecektir. Rusya böylece genç bir toplum olarak devam edecektir.

B. Mikro Yapı

Gönderinin genelinde etkin bir dil kullanılmıştır. "*Oluşturmak gereklidir*", "*haline getirilmelidir*" ifadeleri bunun örneğidir. Aktif yapılı cümleler mevcuttur. Genel olarak basit cümle yapıları kullanılmıştır, aynı zamanda cümleler sade ve anlaşılır bir niteliktedir. Putin'in 12 Aralık 2012 yılında Federal Meclis'e yaptığı konuşmasından bir alıntıdır. Gönderinin içeriği incelendiğinde Rusya'nın demografik olarak artışı teşvik edilmekte ve bu artışın Rusya'yı daha genç ve güçlü bir toplum yapacağı kanaatine varılmaktadır. Gönderide düz anlam kullanılmış, üç çocuğun Rus toplumunda bir kural haline getirilmesi planlanmaktadır.

Örnek Analiz 3

Şekil 5: Tweet 3 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan: BDT ve diğer ülkelerdeki Rus dilinde eğitim veren okulları desteklemek önemlidir.
Tarih:	12 Aralık 2012
Retweet:	35
Beğeni:	3

Yorum Sayısı:	13

Tablo 6: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Aralık 2012 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Aralık 2012'de yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweet, "Başkan: BDT ve diğer ülkelerdeki Rus dilinde eğitim veren okulları desteklemek önemlidir" cümlesini içermektedir. Putin bu sözleri Federal Meclis'e yaptığı konuşmasında belirtmiştir. Rusya'nın geleceği ve güçlü bir ülke olması için eğitime önem veren Putin, eğitim sisteminin güçlü ve yetenekli öğretmenler çevresinde kurulması gerektiğini, bu kişilerin özenle seçilerek yetiştirilmesinin ehemmiyet arz ettiğini vurgulamıştır. Bununla beraber Putin, hükümet yetkililerine uzaktan eğitimin Rusça olarak uygulanması için öneriler sunması talimatını vermiş, BDT ülkelerindeki öğrenciler ve dünyanın her yerindeki Rus gençleri için bu uzaktan eğitimlerin gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda Putin'in sözlerinde, ders kitapları ve materyaller de olmak üzere öğretmenlere destek verilmesi, BDT'deki ve diğer ülkelerdeki Rusça eğitim veren okulların desteklenmesi gerekliliği yer almıştır. Uluslararası çapta Rus dilinde olimpiyatların düzenlenmesi ve bu olimpiyatlarda kazananlar ve ödül alanların Rusya'da önde gelen üniversitelerde okuma hakkını elde etmesi istenmiştir. Putin bu konudaki sözlerini, kaliteli bir Rusça eğitimin küresel boyuta ulaşması ve Rusya'nın dünyadaki insani, bilgi ve kültür alanındaki varlığının geliştirilmesi gerektiğinden söz ederek bitirmiştir.[548]

Velikorus ideolojisine göre Rus dili, Rus ulusunun tek dilidir. Günümüzde ise modern dünyadaki uluslararası iletişim dilinde Rus dilinin önemi büyüktür. Rus dili giderek daha fazla önem kazanmakta, dünyanın en yaygın dilleri arasında sayılmaktadır. Rus dili, gayri-Rus halklar tarafından ana dil olarak da konuşulmaktadır. Günümüzde Rusya Federasyonu çok uluslu bir devlettir. Ülkede yaşayan tüm halklar kendi ulusal kültürlerini ve dillerini geliştirmektedir. Rus dili, Rusya İmparatorluğu'ndan başlayarak, Sovyetler ve ardından Rusya Federasyonu

[548] Послание Президента Федеральному Собранию', http://kremlin.ru/events/president/news/17118.

dönemlerinde yaşayan halklar tarafından etnik gruplar arasındaki iletişim dili olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle Rus dili her dönemde ülkenin resmi dili olarak kabul edilmiştir.

Modern koşullarda Rus dili hala uluslararası öneme sahip olsa da, dilin durumu olumsuz yönde etkilenmeye de devam etmektedir. Buna neden olarak ise şu maddeler sayılabilir:

- Rus dilinin eski SSCB ülkelerindeki işleyiş alanı küçülmektedir. Bunun sonucunda Rusça konuşan milyonlarca insan bu dili yönetim, eğitim, kültür, edebiyat ve bilişim alanlarında aktif olarak kullanamamaktadır;
- Eski SSCB ülkelerinde ulusal dil ve Rus dili olmak üzere çift dilliliğin gelişimi değişmekte, bu nedenle BDT ve Baltık ülkelerinde Rus dilinin önemi zayıflamaktadır;
- Rus dilinde kitap yayınlanma oranı düşmekte, tirajları önemli ölçüde azalmakta, bilimsel, edebi ve sanatsal yayınların yayınlanması keskin bir şekilde düşüşe uğramaktadır;
- Okullarda ve üniversitelerde Rus dili ve edebiyatının öğretiminde ciddi zorluklar zuhur etmekte, mevcut eğitim ve metodolojik araçlar modern gereksinimleri karşılamamaktadır;
- Kitle iletişim araçlarında eskisi gibi köklü bir Rus propaganda sistemi bulunmamaktadır.

Buradan hareketle, Putin'in Rus nüfuzunun Çarlık Rusyası ve eski SSCB topraklarında yeniden tezahürü için yumuşak gücün bir öğesi olarak Rus dilinin önemini anlamış ve bu dilin yeniden etkin olabilmesi için gereken yardımın yapılması gerektiğini bildirmiştir.

B. Mikro Yapı

Gönderide etkin bir dil kullanılmış, sözcükler anlamı dışında kullanılmamış ve herhangi bir metafora yer verilmemiştir. Tek cümleden oluşan gönderinin içeriği Putin'in Federal Meclis'e yaptığı konuşmasından alıntıdır. Gönderinin retoriği Rus

dilinin yaygınlaşmasını ve desteklenmesini belirtmektedir. Putin'in söylemi dışında görüşüne yer verilmemiştir. Tek cümleden oluşan iletide nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır.

Örnek Analiz 4

Şekil 6: Tweet 4 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Ortodoks Hıristiyanları ve Rusya vatandaşlarının Paskalya Bayramı'nı kutladı.
Tarih:	5 Mayıs 2013
Retweet:	50

Beğeni:	6
Yorum Sayısı:	15

Tablo 7: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Mayıs 2013 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Aralık 2012'de yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweet, "Vladimir Putin, Ortodoks Hıristiyanları ve Rusya vatandaşlarının Paskalya Bayramı'nı kutladı" cümlesini içermektedir. Gönderinin altındaki tweette ise Putin'in kilisede, Paskalya ayini esnasında din adamlarının ardındaki bir görüntüsü paylaşılmıştır.

Putin, 2000 yılında Rusya devlet başkanlığına geldiğinde, komünist ve ateist bir devletin kalıntılarını miras olarak almıştır. Aradan geçen zaman içinde, Rusya'yı yeniden küresel hırsları olan emperyal bir güce dönüştürmüştür. Bu dönüşümün en önemli araçlarından biri Rus Ortodoks Kilisesi olmuştur. Putin, halka yaptığı konuşmalarında sıklıkla Rus Ortodoks Kilisesi'ni referans göstermekte, kiliseye Rus siyasi hayatındaki seleflerine göre daha fazla önem vermektedir. Putin'in kiliseye karşı bu tutumu, bazen dinsel anlamda tezahür ederken, bazen de Rusya'nın yayılmasını haklı çıkarmak ve Batı'nın Doğu Avrupa'daki etkisini sınırlamak için kullanılmaktadır. Putin bununla beraber, aynı cinsten olan evliliklere karşı çıkmakta, boşanmaların önüne geçmekte ve geleneksel aile yapısının savunucusu olmaktadır. Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Kiril ile her fırsatta bir araya gelerek geleneksel ayin kutlamalarına katılan Putin, Ukrayna ile olan çatışmanın Kırım'ın ilhakıyla sonuçlanmasının ardından bölgenin ortak bir dini ve kültürel tarihine işaret ederek Ortodoksluğu ön plana çıkarmış ve böylece eylemini haklı gösterme gayretinde bulunmuştur. Dolayısıyla Velikorus ideasının üç bileşeninden biri olan Ortodoksluk, Putin'in her daim gündeminde olmuştur. Putin dini, yayılmacı politikaları meşru kılmak için de kullanmaktadır.

B. Mikro Yapı

Gönderide etkin bir dil kullanılmış ve mecaz anlamlara yer verilmemiştir. Sözcükler anlamı dışında kullanılmamış ve herhangi bir metafora yer verilmemiştir. Gönderi tek cümleden oluşmakta ve nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Gönderide Putin'in Paskalya dolayısıyla halkın bayramını kutladığı belirtilmiştir.

Örnek Analiz 5

Şekil 7: Tweet 5 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rusya'nın bu cumhuriyetlerin egemenliğini tanımasının beşinci yıldönümünde Güney Osetya ve Abhazya başkanlarını tebrik ediyoruz.
Tarih:	26 Ağustos 2013
Retweet:	27
Beğeni:	4
Yorum Sayısı:	8

Tablo 8: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 26 Ağustos 2013 tarihli tweet

A. Makro Yapı

26 Ağustos 2013'de yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweet, "Rusya'nın bu cumhuriyetlerin egemenliğini tanımasının beşinci yıldönümünde Güney Osetya ve Abhazya başkanlarını tebrik ediyoruz" cümlesini içermektedir. Tweete ilişik olarak bulunan haberde, Rusya devlet başkanlığı tarafından 2008 yılının Ağustos ayında alınan Abhazya ve Güney

Osetya'nın bağımsızlığını tanıma kararının zor, ancak bu iki yeni ülke için çok önemli olduğu belirtilmiş, bu kararın, söz konusu iki devletin geleceğini şekillendirecek bir düzeyde olduğu vurgulanmıştır. Haberin devamında Putin'in bu ülkelere çok yönlü yardım ve destek sağlamaya devam edeceğinin altı çizilmiştir.[549]

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerinde ayrılıkçı hareketler baş göstermiş, bu gelişmeler sonunda Gürcistan ordusu iki bölgeye de müdahale etmiştir. Rusya'nın ara buluculuğuyla 1994 yılında ateşkes imzalanmış, bu iki bölgeye geniş bir özerklik tanınarak Rus askerleri yerleştirilmiştir. 2003 yılında Gürcistan'daki Gül Devrimi'nin ardından Batılı ülkelerin desteğiyle başa gelen Mihail Saakaşvili, politikalarıyla Moskova yönetiminden uzaklaşmayı istemiş, Avrupa Birliği (AB) ve NATO üyeliğini hedeflemiştir. Bu durumun kabul edilemez olduğunu belirten Rusya ise, NATO müzakerelerine başlayan Gürcistan'a sert tepki göstermiştir. Gürcistan'ın 2008 yılında ateşkes anlaşmasını bozarak bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya'ya operasyon düzenlemesini fırsat bilen Moskova hükümeti, Osetya'ya asker göndererek Gürcistan ordusu ile savaşmıştır. Sekiz gün süren savaşın ardından Rusya, Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmiş de facto olarak bağımsız bir devlet olan bu iki cumhuriyetin egemenliğini tanıyan ilk devlet olmuştur. Bunun sonucunda, Rusya bir taraftan Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliklerinin önüne engel koyarken, diğer yandan Kafkasya'da iki tampon bölge oluşturmuştur.

Rusya'nın Velikorus milliyetçiliği, Gürcistan ile olan savaşta da kendini göstermiş, kültürel miras olarak kabul edilen Rusya'nın yakın çevresindeki toprakların ilhakı veya Rusya tarafına çekilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bölge üzerinde Rusya ve ABD ile yaşanan çekişmeler, Rusya'nın yüzyıllardır bölge üzerindeki egemen gücü neticesinde Moskova'nın zaferiyle sonuçlanmaktadır. Rusya'nın Gürcistan'daki etkisini genişletmek istemesinin nedeni ise, petrol ve doğalgaz arzında Rusya'nın Avrasya bölgesinde tekelleşmeyi sağlaması ve lider konumunu sürdürme isteğinden

[549] 'Поздравления главам Южной Осетии и Абхазии с пятой годовщиной признания Россией суверенитета этих республик', 26.08.2012 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/19078, (08.05.2021).

kaynaklanmaktadır. Nitekim Rusya'dan ayrılarak Batı'ya entegre olmuş Baltık ülkelerine ise Rusya, bu ülkeleri devre dışı bırakarak Baltık denizinden bir boru hattı çekmiş ve doğal gazı Kuzey Avrupa'ya bu yolla aktarmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı için de kilit nokta Gürcistan'dır. Bu nedenle Gürcistan, stratejik öneminden dolayı her daim Rusya'nın eli altında tutulmaya çalışılmaktadır. Gürcistan'daki milliyetçilik ABD yandaşlığıyla bütünleşmişken, Rus ve Sovyet kültür alanı ise ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya bölgelerinde destek bulmuştur. Bunun neticesinde bölgede hakimiyetini sağlamaya çalışan Rusya, Güney Osetya kökenli kişilere Rus pasaportu ve vatandaşlık imkanı sağlarken, Batı yanlısı Gürcistan hükümetine ise yaptırımlar uygulamıştır. Velikorus ideasında etki alanını yumuşak güç ile sürdürmeye çalışan Rusya, planlar dahilinde yeri gelince askeri gücünü de kullanmaktadır.

B. Mikro Yapı

Gönderide sözcükler anlamı dışında kullanılmamış ve herhangi bir metafora yer verilmemiştir. Gönderi tek cümleden oluşmakta, Putin'in sözlerine yer vermektedir. Nedensellik ilişkisi bulunmayan gönderiye ilişik olarak paylaşılan haber, gönderiyi paylaşan hesabın açıklamasına kanıt olarak gösterilmektedir.

Örnek Analiz 6

Şekil 8: Tweet 6 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Putin: Avrasya Birliği, yeni yüzyılda ve yeni dünyada tarihi Avrasya bölgesindeki halkların kimliğini koruma projesidir.

Tarih:	19 Eylül 2013
Retweet:	34
Beğeni:	7
Yorum Sayısı:	13

Tablo 9: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Eylül 2013 tarihli tweet

A. Makro Yapı

19 Eylül 2013'de yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweet, "Putin: Avrasya Birliği, yeni yüzyılda ve yeni dünyada tarihi Avrasya bölgesindeki halkların kimliğini koruma projesidir" cümlesini içermektedir. Tweette Rusya'nın Avrasyacılık politikasına gönderme yapılmakta ve Avrasya gibi geniş bir coğrafyada eski Sovyet ve Rus etki alanının genişletilmesi hedeflenmektedir. Avrasyacılık politikası Çar I. Petro tarafından ortaya atılmış ve Rusya'nın Doğu ile Batı arasındaki rolünün belirtilmesi maksadıyla kullanılmıştır. Avrasyacılık fikrine göre Rusya sadece Slav kimliğine sahip değil, aynı zamanda Slav olmayan topluluklar da bağa sahiptir. Rusya İmparatorluğu döneminde Batı ile rekabet çerçevesinde kullanılan Avrasyacılık politikası, Sovyetler döneminde sekteye uğrasa da SSCB'nin dağılışı döneminde yeniden gündeme gelmiştir. Boris Yeltsin döneminde ise "Atlantikçilik-Avrasyacılık" kavramıyla yeniden Rusya literatürüne giren bu politikaya göre Rusya ne Doğu ne de Batı'dır. "Slavofil" geleneğine bağlı yeni Avrasyacılar, Batı'yı Rusya için bir tehdit olarak görmekteler, uluslararası politikada çıkar olgusunu benimseyerek, Rus dış politikasının demokrasi ve insan hakları gibi nosyonları barındırmasına karşı çıkmaktadırlar. Onlara göre Rusya, çoğulculuk yerine doğrudan devlet tarafından belirlenen ulusal çıkarlara dayalı "tekli bir dış politikayı" yürütmelidir.[550]

Yeni Avrasyacılık akımının önderi olarak Aleksandr Dugin ismi ön plana çıkmaktadır. Dugin, Rusya'nın yeniden imparatorluk olmasını savunmakta, Atlantikçi

[550] Sait Sönmez, "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Dönemi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, (6), Ankara, s. 73-74.

görüşe dayanan "Yeni Dünya Düzeni"nin karşısına, Rusya İmparatorluğu'nun başını çektiği bir Avrasya bölgesinin yaratılmasını savunmaktadır. Dugin, Rusya'nın Çin, İran ve Japonya ile ittifak kurarak Moskova merkezli yeni bir imparatorluğu belirtmektedir. Buradan hareketle Dugin'e göre Avrasya İmparatorluğu'nda öncül devlet Rusya olacak, Avrasya federalizmi ilkeleri üzerine inşa edilecektir.[551]

Putin'e göre 20. yüzyılın en büyük jeopolitik felaketlerinden birisi SSCB'nin çöküşüdür ve bu durum Rus halkı için gerçek bir dramadır.[552] Bu felaketin etkisinden kurtulmak isteyen Moskova yönetimi, Avrasya bölgesinde yeni bir hakim güç projesi tahsis etme yoluna girişmiş ve bu ilk deneyim BDT'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. BDT'nin istenen etkiyi yaratmaması ve Rusya'nın Ukrayna, Gürcistan ve Baltık ülkeleriyle başta olmak üzere eski SSCB ülkeleriyle yaşadığı anlaşmazlık sonucu bu bölgede hakimiyeti kaybetmeye başlamasının ardından, Rusya'nın eski görkemli günlerine geri dönmesi için eski SSCB topraklarında çok yönlü adımlar atmaya başlamıştır. Yeni Avrasyacılık politikası da bu açıdan önem teşkil etmektedir. Bölgedeki ABD ve AB etkisi ve rekabetine karşı Rusya, Putin önderliğinde bölgedeki ekonomi ve enerji üstünlüğünü kendi lehine çevirmektedir. Putin, 2011 yılında Avrasyacılık hakkında yazdığı makalesinde, bu projenin post-Sovyet coğrafyadaki tüm devletler için bir kilometre taşı olduğunu vurgulamış, ancak SSCB'nin yeniden yaratılmasının hedeflenmediğini söylemiştir. Putin'e göre geçmişte kalmış bir olanı geri getirmeye çalışmak ve onu kopyalamak saflıktır, Avrasyacılık politikasının ancak yeni değerler, ekonomik ve siyasal temeller üzerine atılacağının altını çizmiştir.[553] Buradan hareketle Putin'in "Avrasya için yeni entegrasyon projesi", post-Sovyet alanda güç dengesini ve işbirliği yapılanmasını değiştirmek için tasarlanmış, ve girişimin resmi hedefi ekonomik olsa da altta yatan hedefi jeopolitiktir. Batı ve Doğu arasındaki rekabetin farkını belirleyecek olan projede iki ana etmen bulunmaktadır;

[551] Anton Shekhovtsov, "Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism: The New Right à la Russe", **Religion Compass**, 3(4), 2009, s. 703-704.
[552] 'Послание Президент Российской Федерации', 25.04.2005 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/acts/bank/36354, (09.05.2021).
[553] 'Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня', 03.11.2011 'çevrimiçi', https://iz.ru/news/502761?page=2, (09.05.2021).

bunlardan biri Avrupa diğeri ise Rusya'dır. Moskova'nın önder olduğu bir Rus çıkar alanının yaratılması ve Büyük Rusya'nın oluşturulması hedeflenmektedir.

B. Mikro Yapı

Gönderide sade bir dil kullanılmış ve herhangi bir metaforik anlama yer verilmemiştir. Tek cümleden oluşan gönderi doğrudan Putin'in sözlerini içermektedir. Putin'in Avrasyacılık projesindeki görüşü ön plana çıkarılmıştır.

Örnek Analiz 7

Şekil 9: Tweet 7 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Manej'de Romanov Hanedanı'nın 400. yıldönümüne adanmış sergiyi ziyaret etti.
Tarih:	4 Kasım 2013
Beğeni:	40

Retweet:	63
Yorum Sayısı:	22

Tablo 10: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2013 tarihli tweet

A. Makro Yapı

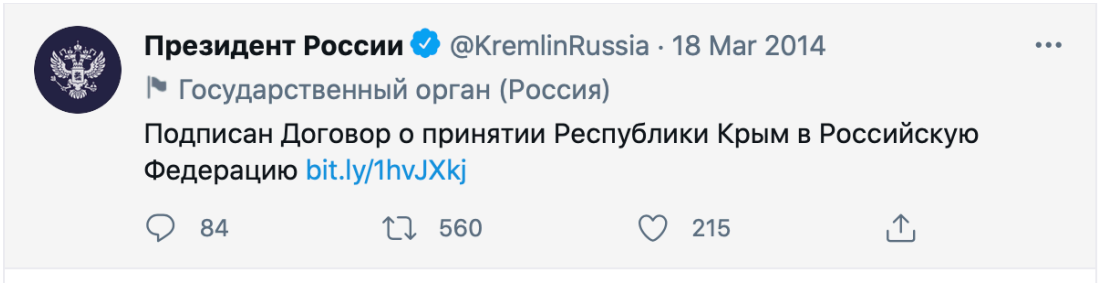
4 Kasım 2013'de yayınlanmış bu tweet, Putin'in Rusya İmparatorluğu'na verdiği önemi göstermekte ve Rusya'nın tarihsel geçmişine atıfta bulunmaktadır. Tweete ilişik olarak ise Putin'in Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Kiril ile olan görseli eklenmiştir. Burada verilmek istenen mesaj ise Velikorus ideolojisinin üç önemli unsuru olan imparatorluk, Ortodoksluk ve Rus kimliğidir.

Putin, Rus tarihinde imparatorluk ve çarlık yönetimlerine daha çok atıf yapmakta ve monarşiye karşı geleneksel bir yaklaşım sergilemektedir. Putin döneminde ünü en belirgin olarak yeniden parlayan lider II. Nikola olmuş, komünist yıllarda itibar kaybeden çar, Putin yönetimi sırasında "Şehit Çar" olarak gündeme gelmiştir. II. Nikola ve ailesinin 2000 yılında Rus Ortodoks Kilisesi tarafından aziz ilan edilmesinin ardından, Rusya'nın her bir tarafında "Kutsal İmparatorluk Şehitleri"ne adanmış kiliseler, şapeller ve mabetler inşa edilmiştir. Putin döneminde Romanovların aziz ikonaları kiliselerde belirmeye başlamış, hanedanın eski sarayları, sürgün ve infaz yerleri adeta kutsal yerler haline gelmiştir. 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından "halka zulüm edenler" olarak lanse edilen Romanovlar, Putin ile beraber daha çok itibar kazanmış ve Rus halkının yeniden ataları halini almıştır. Sovyet Birliği'nin dağılmasını başarısızlık olarak gören Putin, kendini komünist bir lider değil, imparatorluk ailesinin bir üyesi olarak göstermektedir. Nitekim Romanovların dönüşü, Rus tarihinin yeniden dirilişi, toprakların yeniden birleşmesi ve Rus milliyetçiliğinin yükselişi ile ilişkilidir.

B. Mikro Yapı

Gönderide sade ve basit bir dil kullanılmış ve sözcük seçimi tüm halkın anlayacağı tarzdan olmuştur. Tek cümleden oluşan gönderide Putin'in Romanov Hanedanının 400. yıldönümüne adanmış olan sergi ve müze ziyaretinden bahsedilmektedir.

Örnek Analiz 8

Şekil 10: Tweet 8 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na kabulüne ilişkin anlaşma imzalandı.
Tarih:	18 Mart 2014
Beğeni:	215
Retweet:	560
Yorum Sayısı:	84

Tablo 11: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Mart 2014 tarihinde paylaşılan bu tweet, Rusya'nın Kırım'da yapılan referandum sonucunda yarımadayı kendi topraklarına katmasının ardından paylaşılmıştır. Ukrayna topraklarına bağlı bir bölgeyken Rusya tarafına katılan Kırım, Velikorus milliyetçiliğinin en aleni tezahüründen biri olmuştur. Twitter'da paylaşılan gönderilerde Kırım'ın Rusya'ya katıldığı belirtilmiş ve tweete ilişik bulunan haberde ise Putin'in halka yaptığı konuşma ve imzalanan anlaşmadan bahsedilmiştir.

Rusya İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği dönemlerinde Moskova yönetimine bağlı olan Kırım Yarımadası, 1954 yılında Kruşçev tarafından Ukrayna'ya bağlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ukrayna'ya bağlılığını sürdüren yarımada, 2014 Ukrayna Onur Devrimi'nin ardından, 18 Mart 2014 tarihinde Rusya'nın gerçekleştirdiği askeri müdahale ve akabinde bölgede gerçekleştirilen

seçimlerde %96,6[554] civarındaki sakinin Rusya'ya katılma üzerine oy kullanmasının ardından yarımada, Kırım Cumhuriyeti ve Sivastopol federal şehri olmak üzere Rusya topraklarına katılmıştır.

Putin'in Kırım'ın Rusya Federasyonu topraklarına katılmasının ardından halka açık bir şekilde yaptığı konuşmasında sözleri oldukça dikkat çekici olmuştur. Sözlerine Kırım ve Sivastopol temsilcilerinin, artık Rusya vatandaşı olarak Rusların yanında olduğunu belirterek başlayan Putin, seçimlerin demokratik prosedürlere göre yapıldığını ve uluslararası hukuk normlarına tam uyum sağlandığını belirtmiştir. Seçimlerde halkın %96'sından fazlasının Rusya ile birleşmekten yana oy kullandığını söyleyen Putin, yüksek rakamdaki Rus yanlısı oyların Kırım tarihinden ve Rusya'nın Kırım'daki güçlü geçmişinden dolayı olduğunu vurgulamıştır. Knez Vladimir'in vaftiz edildiği ve Rusların Ortodokslukla tanıştığı antik Hersonisos kenti de burada bulunmaktadır. Putin konuşmasında 1783 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınan Kırım'ın topraklarında Rus askerlerinin mezarları olduğunu iletmiş ve Rus Karadeniz donanmasının vatanının Sivastopol olduğunun altını çizmiştir. Putin'e göre yarımadadaki çoğu yer Ruslar için kutsaldır ve bölge Rusya topraklarına bağlı kalmalıdır. Kırım da Rusya gibi farklı halklara, kültürlere ve geleneklere ev sahipliği yapmaktadır ve bu açıdan Rusya ile büyük ortak yanı bulunmaktadır. Kırım'da Rusça, Ukraynaca ve Kırım Tatarcası olmak üzere üç eşit devlet dili olacağını vurgulayan Putin, Kırım Tatarlarının da kendisini desteklediğini söylemiştir. Putin'e göre Kırım her zaman Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olmuş, Kırım'ı Ukrayna'ya dahil edenlerin Bolşevikler olduğunu belirterek onları suçlamıştır.

Konuşmasına SSCB'nin çöküşünün ardından yaşanan dramı anlatarak devam eden Putin, BDT'nin yeni bir ortak devlet biçimi haline geleceğinin ümit edildiğinin, ortak bir para birimi, tek ekonomik alan ve ortak bir silahlı kuvvetler sisteminin kurulacağının vaadi verilmişse de bunların sözde kaldığının ve gerçekleşmediğinin altını çizmiştir. Putin'in deyimiyle SSCB'nin çöküşünün ardından Kırım ve ana üs Sivastopol Rus yetkililer tarafından unutulmuştur. Milyonlarca Rus, Rusya

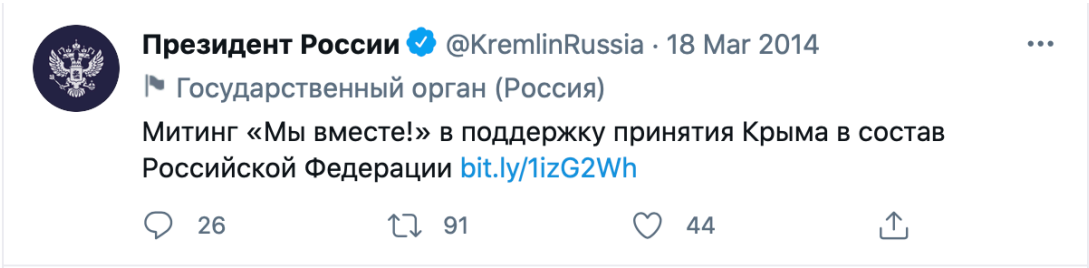
[554] 'Крым выбрал Россию', 15.03.2014 'çevrimiçi', https://www.gazeta.ru/politics/2014/03/15_a_5951217.shtml, (11.05.2021).

Federasyonu toprakları dışında kalmış ve azınlık konumuna düşmüştür. Putin'e göre Kırım'ın Ukrayna'ya bırakılması tarihsel bir adaletsizliktir, Kırım Rus toprağıdır ve Sivastopol de bir Rus şehridir.[555] Nitekim Rusya için Kırım sadece kutsal bir yer değil, her şeyden önce stratejik olarak önemli bir bölgedir. Kırım sayesinde Rusya, Kuzey Karadeniz bölgesindeki hakimiyeti sağlamakta ve sıcak denizlere daha yakın bir pozisyon almaktadır. Kırım'ın alınmasıyla beraber Rusya, Azak-Karadeniz bölgesinin tamamı üzerinde stratejik kontrol elde etmiş, tüm dünyaya pekişmiş gücünü ve etkisini göstermiş, yayılmacı politikalarını somut bir örnekle göstermiştir. Kırım'ın ilk fatihi II. Katerina'nın ardından ikinci fatihi Putin olmuş, böylece Rusya'nın eski şaşaalı imparatorluk günlerine geri dönüşün sinyalleri verilmiştir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek bir cümleden oluşmaktadır ve edilgen yapıdadır. Cümle içinde mecaz anlamdaki kelimelere ve metafora yer verilmemiştir. Gönderiye ilişik olan haberde ise yapılan referandumun ardından Kırım ve Sivastopol'ün, özgür ve gönüllü olarak Rusya'ya katıldığı belirtilmekte ve bunun üzerine resmi bir antlaşma imzalandığı bildirilmektedir.[556] Haber retoriği içinde Kırım'ın geleceği ve Rusya Federasyonu'na entegrasyonu konularına değinilmiştir.

Örnek Analiz 9

Şekil 11: Tweet 9 ile ilgili görsel

[555] 'Обращение Президента Российской Федерации', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/20603, (11.05.2021).
[556] 'Подписан Договор о Принятии Республики Крым в Российскую Федерацию', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/20604, (11.05.2021).

Gönderinin İçeriği:	Kırım'ın Rusya Federasyonu'na kabulüne destek olarak gerçekleştirilen "Biz birlikteyiz!" mitingi.
Tarih:	18 Mart 2014
Beğeni:	44
Retweet:	91
Yorum Sayısı:	26

Tablo 12: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Mart 2014 yılında yayınlanmış bu gönderiye ulaşmak için herhangi bir etiket kullanılmamış ve Velikorus ideolojisinin yeniden üretimi ile ilgili tweetlerin analizi sonucunda ulaşılmıştır. Tweette Kırım'ın Rusya Federasyonu topraklarına katılmasının ardından destek amaçlı düzenlenen "Biz Birlikteyiz!" mitinginden bahsedilmektedir. Moskova'da düzenlenen mitinge katılan Putin, Kırım ve Sivastopol'ün zor, uzun ve yorucu bir yolculuğun ardından ana limanı olan Rusya'ya döndüğünü vurgulamış, bölge halkına Rusya ile birlikte hareket etmeyi istedikleri için teşekkürlerini sunmuştur.

Putin'e göre Kırım ve Sivastopol halkı, atalarının mirasına ihanet etmemiş ve anavatana aşkla bağlı kalmıştır. Ukrayna'da olup bitenler konusunda da endişeli olduğunu söyleyen Putin, Ukrayna'nın tüm zorlukları aşacağından emin olduğunu söylemiş ve iki ülkenin yakın akraba olduğunu belirtmiştir.[557]

B. Mikro Yapı

Tweette sözcükler kelime anlamıyla kullanılmıştır ve metafora yer verilmemiştir. Aktif bir dil kullanılan gönderide cümle yapısı basittir. Gönderide, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya Federasyonu'na katılması onuruna düzenlenen miting konserden bahsedilmektedir.

[557] 'Митинг «Мы вместе!» в поддержку принятия Крыма в состав Российской Федерации', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/20607, (11.05.2021).

Örnek Analiz 10

Şekil 12: Tweet 10 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin: Kırımlıların katkısı olmasaydı, Kırım'ın Rusya'ya ilhakı imkansız olurdu.
Tarih:	17 Nisan 2014
Beğeni:	18
Retweet:	63
Yorum Sayısı:	4

Tablo 13: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Nisan 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

17 Nisan 2014 tarihinde paylaşılan tweet, Putin'in Rusya televizyon kanalları Pervıy Kanal ve Russia 24'ün ortak canlı yayınında yaptığı konuşmasından alıntıdır. Konuşmasında Putin, Kırımlılara, Kırım'ın ilhakında özel bir görev yüklemiş ve onların desteği olmadan yarımadanın Rusya topraklarına bağlanması imkansız olarak sunulmuştur. Putin, Kırım'da yaşayan Kırım Tatarlarının, Rusların ve Ukraynalıların topluma entegrasyonu için sözlerine hassasiyet göstermekte ve kendi tarafına çekmektedir. Velikorus ideasına göre Rusya'nın amacı, topraklarını genişletmek, Ortodoksluğu yaymak ve monarşiye kayıtsız şartsız itaat sağlamaktır. Nitekim Putin'de Rusların önderliğinde diğer milletleri yanına çekmeye çalışmaktadır.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmaktadır ve Putin'in sözlerinden bir alıntı şeklindedir. Cümlede mecaz anlamda bir kelimeye yer verilmemiştir. Gönderi,

Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasında Kırımlıların oynadığı rolden dolayı bir teşekkür niteliğindedir. Nitekim 18 Mart'ta yapılan referandumda Kırım halkı %96,6 civarında Rusya'ya bağlanma yolunda oy kullanmıştır.

Örnek Analiz 11

Şekil 13: Tweet 11 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Ukrayna'nın güneydoğusundaki Rusça konuşan vatandaşların yasal haklarını ve çıkarlarını sağlamak gerekmektedir – Putin.
Tarih:	17 Nisan 2014
Beğeni:	18
Retweet:	74
Yorum Sayısı:	6

Tablo 14: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Nisan 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

17 Nisan 2014 yılında paylaşılan tweet, Putin'in canlı yayında yaptığı konuşmasından alıntıdır. Putin, Ukrayna'da yaşanan gelişmelerin ardından bölgede yaşayan Rusların ve Rusça konuşan hakların çıkarlarının savunucusu rolünü üstlenmiştir. SSCB'nin dağılmasının ardından, eski SSCB ülkelerindeki Rusça konuşan halkların varlığı, Rusya Federasyonu yöneticilerine ülkenin iç işlerine karışmak için bir meşruiyet sağlamaktadır.

Putin, Ukrayna'nın güneydoğusundaki insanların çocuklarının geleceği için endişe duyduklarını belirtmiş, Kiev hükümetinin Rus azınlığının haklarını ortadan kaldırma arzusunun kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır. Ukrayna'nın güneydoğusunda, özellikle de Donetsk ve Lugansk bölgelerinde önemli bir sayıda Rus nüfusu bulunmaktadır. Putin de bu Rus ve Rusça konuşan nüfusun korumalığını üstlenmektedir. Nitekim Putin, Ukrayna'da asker kullanma hakkına sahip olduğunu, ancak bu fırsatı Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde kullanmayacağını umduğunu belirtmiştir. Herson, Nikolaev ve Odessa şehirlerinin Rus İmparatorluğu döneminde asla Ukrayna'nın bir parçası olmadığını savunan Putin, bu bölgelerin Sovyet iktidarı tarafından nedensiz bir şekilde Ukrayna'ya devredildiğini, ancak bu insanların haklarının gözetiminin Rusya'nın teminatı altında olduğunun altını çizmiştir.[558]

B. Mikro Yapı

17 Nisan 2014 tarihinde paylaşılan gönderi tek cümleden oluşmaktadır ve Putin'in sözlerinden bir alıntıdır. Cümlede mecaz bir kelime kullanılmamıştır. Gönderide Rusya'nın eski SSCB ülkelerindeki Rus ve Rusça konuşan halkın garantörlüğünü üstlendiği görülmektedir.

Örnek Analiz 12

Şekil 14: Tweet 12 ile ilgili görsel

[558] 'Путин рассказал, как российские военные защищали крымчан', 17.04.2014 'çevrimiçi', https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/04/140417_ru_s_putin_live, (12.05.2021).

Gönderinin İçeriği:	Başkan, BDT ülkeleri liderleri, Abhazya, Güney Osetya ile Gürcistan ve Ukrayna vatandaşlarının Zafer Günü'nü kutladı.
Tarih:	8 Mayıs 2014
Beğeni:	39
Retweet:	141
Yorum Sayısı:	22

Tablo 15: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Mayıs 2014 tarihli tweet

A. Mikro Yapı

8 Mayıs 2014 tarihli gönderide, Putin'in eski SSCB ülkeleri liderlerinin Zafer Günü'nü kutladığını bildirilmektedir. Putin, 7 Mayıs 2000'deki ilk yemin töreninden ve 9 Mayıs 2000'deki ilk Zafer Günü konuşmasından sonraki tüm yıllar boyunca, kendisini defalarca Anavatanın savunucusu, hatta kurtarucusu olarak özdeşleştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı, Büyük Vatanseverlik Savaşı ve ona eşlikl eden 9 Mayıs Zafer Günü Rusya ve eski SSCB ülkeleri için kurtuluş ve yeniden diriliş efsanesi olarak hizmet etse de, Rus kimliği daha ağır basmakta ve Rusların zaferi olarak ön plana çıkmaktadır.

Zafer Günü'nde gazilerle görüşen, büyüklerini dinleyen, kayıpları acıyla hatırlayan ve anıları yaşatmaya söz veren Putin, Rusya'nın saygılı bir oğlu olarak görevini sürdürmektedir. Aynı zamanda görevini, halkın sorunlarını dinleyen ve onlara sorunları çözümü için yardım sözü veren genç bir çar olarak da yürütmektedir. Bununla beraber Putin, kiliselerde, söz konusu savaşa ve onun Rusya için milliyetçi anlamına kutsallık yüklemekte, Rusya'yı dini geçmişine geri döndürmek için din önderleriyle görev yürüterek bu kutlamalara dinsel bir hava katmaktadır. Bu özelliğinden dolayı Rusya Çarlığına geri dönüş havası verilmekte, kilise liderleriyle birlikte çarlık görevini üstlenmektedir. Nitekim Putin'e göre Zafer Günü "bir ders ve

bir uyarıdır."[559] Nitekim bir oğul ve baba olarak Putin, insanları geçmişini hatırlamaya ve iç birliği güçlendirmeye yönlendirmektedir. Söz konusu tweette de buna ithafen Putin'in Zafer Günü'nü kutlayışı paylaşılmış ve bu ortak tarih ve acının yeniden eski SSCB ülkelerini birleştirdiği gözlenmektedir. Putin, Gürcistan'dan tek yanlı olarak bağımsızlıklarını ilan eden ve de facto devletler olan Güney Osetya ve Abhazya'nın da ayrı bir şekilde Zafer Günü'nü kutlamış ve Rusya'nın polemik yaşadığı Ukrayna ve Gürcistan'ı da unutmamıştır.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmakta ve herhangi bir mecaz anlama yer verilmektedir. Kelimeler basit bir tarzda ve herkesin anlayacağı şekildedir. Putin'in eski SSCB ülkelerinin zafer bayramını kutladığını gösteren bir tweettir. Putin bu gün aracılığıyla hem ortak bir devlet oluşumu resmetmekte, hem de Rusya'nın lider konumunu korumaktadır.

Örnek Analiz 13

Şekil 15: Tweet 13 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan, çok çocuklu ailelere "Ebeveyn Zafer Nişanı" sundu.
Tarih:	2 Haziran 2014
Beğeni:	18
Retweet:	46
Yorum Sayısı:	11

[559] 'Владимир Путин: День Победы учит и предостерегает нас', 09.05.2002 'çevrimiçi', http://old.nasledie.ru/politvnt/19_44/article.php?art=0, (13.05.2021).

Tablo 16: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Haziran 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

2 Haziran 2014 tarihinde paylaşılan gönderide Putin'in çok çocuklu ailelere zafer nişanı takdim ettiği bildirilmiştir. Rusya'da Ebeveyn Zafer Nişanı, aile ve genç neslin yetiştirilmesi için yedi veya daha fazla çocuk yetiştiren ve çocukların sağlığı, eğitimi, fiziksel ve ahlaki gelişimine yüksek düzeyde bakım sağlayan ebeveynlere ve evlat edinen ailelere verilmektedir. Tweete ilişik olan haberde Başkurdistan, Dağıstan, Kırım, Krasnoyarsk, Primorski, Smolensk, Novgorod, Rostov ve Sverdlovsk bölgelerinden dokuz büyük aileye yüksek devlet ödülünün verildiği söylenmiştir. Putin, takdim töreninde yaptığı konuşmasında, aile temellerini ve geleneklerini güçlendirmenin, genç neslin yetiştirilmesi için olanaklar yaratmanın öncelikli hedefleri arasında olduğunun altını çizmiştir. Putin'e göre Rusya halkının doğasında var olan güçlü devamlılık ve adanmışlık geleneklerine dayanan böyle bir aile, Rusya'nın gururu, devlete gerçek bir destek ve toplumun ahlak sağlığının bir garantisidir.[560]

Ebeveyn Zafer Nişanı, Rusya Federasyonu devlet ödülüdür. 13 Mayıs 2008'de başkanlık kararnamesi ile kurulmuştur. Sovyetler dönemindeki kökeni ise Kahraman Anne Madalyası'dır. Buradaki amaç birlikte olan kişileri evliliğe ve çok çocuklu aile yapısını teşvik etmektir. Ödül, yedinci çocuk üç yaşına geldiğinde, bütün çocukların huzurunda aileye takdim edilmektedir. Velikorus ideolojine göre mazbut ve çok çocuklu aile yapısı Rus toplumunun ilerlemesi için zaruridir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmaktadır. Herhangi bir mecaz anlama ve metafora yer verilmemiştir. Putin'in çok çocuklu aile yapısını teşvik etmek için, Rusya'daki yedi çocuklu ailelere devlet ödülünü takdim ettiği belirtilmiştir. Aileyi korumak ve desteklemek Rusya için kutsal bir görevdir. Ülkenin kalkınması ve güçlenmesi için

[560] 'Владимир Путин вручил ордена «Родительская слава»', 02.06.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/45820 , (15.05.2021).

Rusya'da çocukların doğumu ve yetiştiilmesi için uygun koşullar yaratılmaktadır ve aile değerleri onaylanmaktadır. Böylece daha çok aile, bu yönde adım atmaları için hükümet tarafından desteklenmektedir.

Örnek Analiz 14

Şekil 16: Tweet 14 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rusya ve Belarus başkanları Minsk Kahraman Şehir Anıtı'na çiçek bıraktılar.
Tarih:	2 Temmuz 2014
Beğeni:	107
Retweet:	218
Yorum Sayısı:	23

Tablo 17: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Temmuz 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

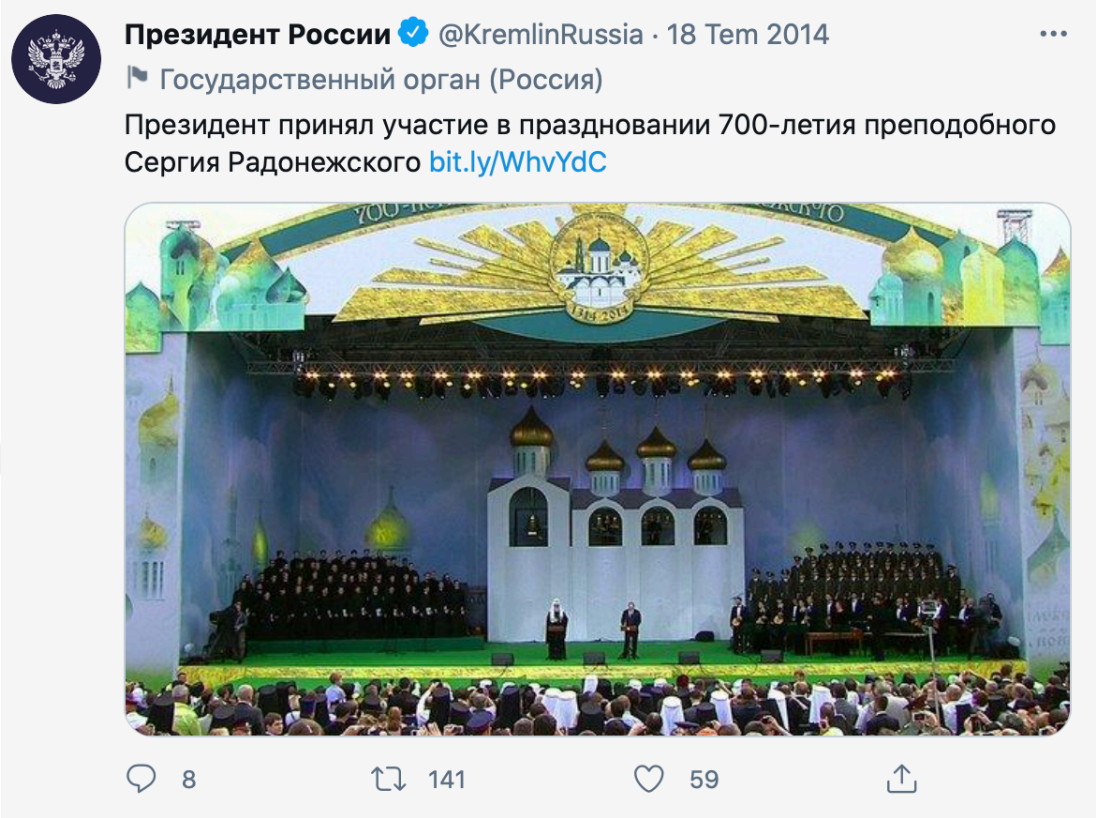
2 Temmuz 2014 tarihinde paylaşılan tweette Putin ve Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun Minsk Kahraman Şehir Anıtı'na çiçek bırakmaları gösterilmektedir. SSCB'nin dağılışından beri Belarus, Rusya ile birçok alanda ortak hareket etmektedir. Rusya'nın başta askeri olmak üzere diğer etki araçlarını kullandığı Ukrayna haricinde, Belarus da Kremlin'in siyaset ve ekonomi üzerinde önemli bir kontrol mekanizmasına sahip olduğu bir ülke konumundadır. Aynı zamanda Rusya, askeri varlığını artırarak, ekonomik etki araçlarını kullanarak, ülkedeki ekonomik entegrasyonu sağlayarak ve propagandaya başvurarak Belarıs'u daha bağımlı bir devlet haline getirmeye çalışmaktadır. 1994'teki bağımsuzlığın ardından ülkede iktidara gelen ve günümüze kadar iktidarını sürdüren Lukaşenko, Sovyet mirasını birçok yönden korumakta ve Rusya ile ayrılmaz bir bütünlülk sergilemektedir. Nitekim Velikorus için Büyük Rusya, Malaya Rus (Ukrayna) ve Belaya Rus (Belarus) olmak üzere üç önemli bölge bulunmaktadır.

SSCB'nin sona ermesinden bu yana uzun bir süre Rusya, Belarus ve Ukrayna'nın kendisinden bağımsız bir dış politika izleyebileceğini kestirememiştir. Ukrayna'da yaşanan anlaşmazlık ve bu anlaşmazlığın Avrupa tarafından Rusya'nın "küçük kardeşi" olarak nitelendirilen Belarus'ta da zuhur etmesi Moskova yönetimini endişelendirmiştir. Buna rağmen Belarus, SSCB'nin ardından Rusya'ya en bağlı devlet olma özelliğini sürdürmektedir. Söz konusu iki ülke, 1996 yılından beri imzalanan anlaşmalara dayanan "Rusya ve Belarus Birlik Devleti" ile birbirine bağlanmıştır. Nitekim, Putin'in 2011 yılında Belarus'u bir Rus eyaleti yapma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Minsk yönetiminin tepkisini çekmiştir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmaktadır. Rusya lideri Putin ve Belarus lideri Lukaşenko'nun Belarus'un başkenti Minsk'te buluşup ortak olarak anıta çiçek bırakmalarından bahsedilmektedir. Gönderide herhangi bir mecaz anlam kullanılmamış ve bir görselle desteklenmiştir. İki ülkenin ayrılmaz bütünlüğü ve Rusya'nın Belarus üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır.

Örnek Analiz 15

Şekil 17: Tweet 15 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan, Radonejli Aziz Sergius'un 700. yıldönümü kutlamalarına katıldı.
Tarih:	18 Temmuz 2014
Beğeni:	59
Retweet:	141
Yorum Sayısı:	8

Tablo 18: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Temmuz 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Temmuz 2014 tarihinde paylaşılan tweette Putin'in, ortaçağ Rusya'sının ruhani lideri ve manastır reformcusu Radonejli Aziz Sergius'un yıldönümü kutlamalarına katıldığı söylenmektedir. Aziz Sergius, Aziz Sarovlu Serafim ile birlikte Rus Ortodoks Kilisesi'nin en saygı duyulan azizlerinden biridir. Eski zamanlardan beri

Ortodokslar tarafından saygı gören Aziz Sergius, öğrencilerin koruyucu azizi olarak kabul edilmektedir.

Putin, Moskova Patriği Kirill'le birlikte kutlamalara katılmış ve tüm inananlara konuşma yapmıştır. Putin, Aziz Sergius'u Rusya'nın vatansever eğitmeni ve örgütleyicisi olarak anmış, Ortodoks Kilisesi'nin güçlendirilmesine ve Rusya'da Ortodoksluğun sağlamlaşmasındaki oynadığı role değinmiştir. Putin'e göre Aziz Sergius'un emirleri, Rusya'yı anlamak, tarihsel birlik ve dayanışma geleneklerini sürdürmenin bir anahtarıdır. Bu birlik içinde Rusya'nın gücü, büyük geçmişi, bugünü ve geleceği daha ileriye taşınacaktır.[561]

SSCB döneminde itibarını kaybeden Rus Ortodoks Kilisesi, Putin'le beraber yeniden itibar kazanmaya başlamıştır. Velikorus ideolojisine göre Rus halkı, anavatan ve Velikorus'un korunması ve gelecek nesillere aktarılması Ortodoksluğun yeniden saygın ve ulusal fikir olarak uygulanmasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla Putin, ülke lideri olarak insanları birleştiren ortak düşünce ve fikirleri formüle etmekte, Rusya'yı yeniden Velikorus ideolojisiyle bütünleştirmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Aynı zamanda "*katıldı*" gibi aktif cümle yapısı kullanılmıştır. Gönderideki görselde Putin ve Patrik Kirill halka karşı beraber bir konuşma yapmaktadır. Bu da Putin'in dindar kişiliğini ve devlet başkanı olarak dine kazandırdığı itibarı göstermektedir. Gönderiye ilişik olan haberde ise Putin ve Patrik Kirill'in kutlamada yaptığı konuşmalar verilmiştir.

[561] '700-летие преподобного Сергия Радонежского', 18.07.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46246, (16.05.2021).

Örnek Analiz 16

Şekil 18: Tweet 16 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Kutsal Sinod üyeleri ve yerel Ortodoks kiliselerinin temsilcileriyle görüşme.
Tarih:	18 Temmuz 2014
Beğeni:	59
Retweet:	93
Yorum Sayısı:	21

Tablo 19: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Temmuz 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Temmuz 2014 tarihli gönderide Putin, Kutsal Sinod üyeleri ve Ortodoks kiliselerinin temsilcileriyle görüştüğü belirtilmektedir. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in Radonejli Aziz Sergius'u anma töreninde din adamlarıyla yaptığı görüşmeden bir an paylaşılmıştır. Rusya İmparatorluğu'nun tarih sahnesine karışmasının ardından kurulan Sovyetler Birliği'ndeki liderler ve Rusya Federasyonu

döneminde Yeltsin hiçbir zaman Putin kadar din adamlarına değer göstermemişti. Putin, imparatorluğun ardından imajı zedelenen Rus Ortodoks Kilisesi'ne her daim yeniden itibar kazandırmakta ve dini törenlere bizzat katılım göstermektedir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, bu tarz dini törenlerin iyi bir gelenek haline geldiğini belirtmiş, Ortodoks inancın devletin gelişmesine, güçlenmesine paha biçilemez bir derecede katkıda bulunduğunun altını çizmiştir. Aynı zamanda Putin, Rusya'nın yaşadığı zorlu zamanların Ortodoksluğa sıkıca sarılarak aşılabileceğini vurgulamıştır.[562]

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmaktadır ve mecaz anlamda bir sözcüğe yer verilmemiştir. Gönderiye ilişik olan görselde Putin'in ve din adamlarının görüşmesinden bir kare paylaşılmış ve gönderiye ilişik olan haberde ise Putin'in, Moskova Patriği Kirill'in ve diğer din adamlarının sözlerine yer verilmiştir.

Örnek Analiz 17

Şekil 19: Tweet 17 ile ilgili görsel

[562] 'Встреча с членами Священного синода и представителями поместных православных церквей', 18.07.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46247, (16.05.2021).

Gönderinin İçeriği:	Tuva ve Rusya birliğinin 100. yıldönümü kutlaması.
Tarih:	6 Eylül 2014
Beğeni:	63
Retweet:	104
Yorum Sayısı:	25

Tablo 20: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 6 Eylül 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

6 Eylül 2014 tarihli gönderide Tuva Cumhuriyeti ve Rusya birliğinin 100. yılının kutlandığı belirtilmektedir. Tuva Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'nda Güney Sibirya'da özerk bir Türk cumhuriyetidir. 1911 yılında Moğol Ulusal Devrimi'nin ardından Mançular ve Moğollardan bağımsızlığını alan Tuvalılar, ekonomik ve politik olarak bağımsız bir devlet kuramamış, dönemin emperyalizm koşullarında Rusya İmparatorluğu ve Moğolistan arasında kalmıştır. Tuva, bir pazar alanı ve hammadde kaynağı olarak Rusya İmparatorluğu'nun ilgisini çekmiştir. Moğol istilasından kaçışın bir yolu olarak Tuva Cumhuriyeti, 1914 yılında gönüllü olarak Rusya'ya katılmıştır.[563] 100. yıldönümü kutlamasına katılan Putin, "Rusya'nın Tuvayı kanatlarının altına alması"nın bir sonucu olarak, Tuva halkının kimliğini, kültürünü, dilini ve atalarının inancını koruyabildiğini belirtmiştir.[564] Nitekim Putin, yerel halklarla ve onların temsilcileriyle olan bağını güçlendirmekte ve Rusya'nın önderliğinde varlıklarını sürdürmelerine izin vermektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide Putin, Tuva başkanı Şolban Kara-ool ve Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun görseli yer almaktadır. Sade bir dille yazılan gönderiye ilişik haberde ise Putin'in kutlamada yaptığı konuşma yer almaktadır.

[563] Зоя Ю. Доржу, "Тувинская Народная Республика Накануне и во время Великой Отечественной Войны", **Вестник Томского государственного университета. История**, 1(39), 2016, ss. 30-31.
[564] 'Празднование 100-летия единения Тывы и России', 06.09.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46568, (17.05.2021).

Örnek Analiz 18

Şekil 20: Tweet 18 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Belgrad'ın kurtuluşunun 70. yıldönümü şerefine "Kazananın Adımı" askeri geçit töreni.
Tarih:	16 Ekim 2014
Beğeni:	168
Retweet:	255
Yorum Sayısı:	24

Tablo 21: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 16 Ekim 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

16 Ekim 2014 tarihli gönderide Putin'in, Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç ve Sırbistan Başbakanı Akensandar Vuçiç ile Belgrad'ın Nazi işgalinden

kurtarılmasının 70. yıldönümüne adanmış askeri geçit töreninde bir araya geldiği belirtilmiştir. Törene Putin, "onur konuğu" sıfatıyla katılım sağlamıştır. Törende yaptığı konuşmasında Putin, Sırbistan için önemli olan bu günde hazır bulunmaktan mutluluk duyduğunu belirtmiş, 70 yıl önce Yugoslav ordusunun Sovyet askerleriyle beraber Belgrad'ı Nazi işgalinden kurtardığının altını çizmiştir. Konuşmasına "Nazizme karşı kazanılan zaferde istisnai ve kilit role sahip olanın Sovyetler Birliği olduğunu biliyoruz" sözleriyle devam eden Putin, ortak payda olarak zaferi göstermiş ve Rusları önder konumda tutmuştur.[565]

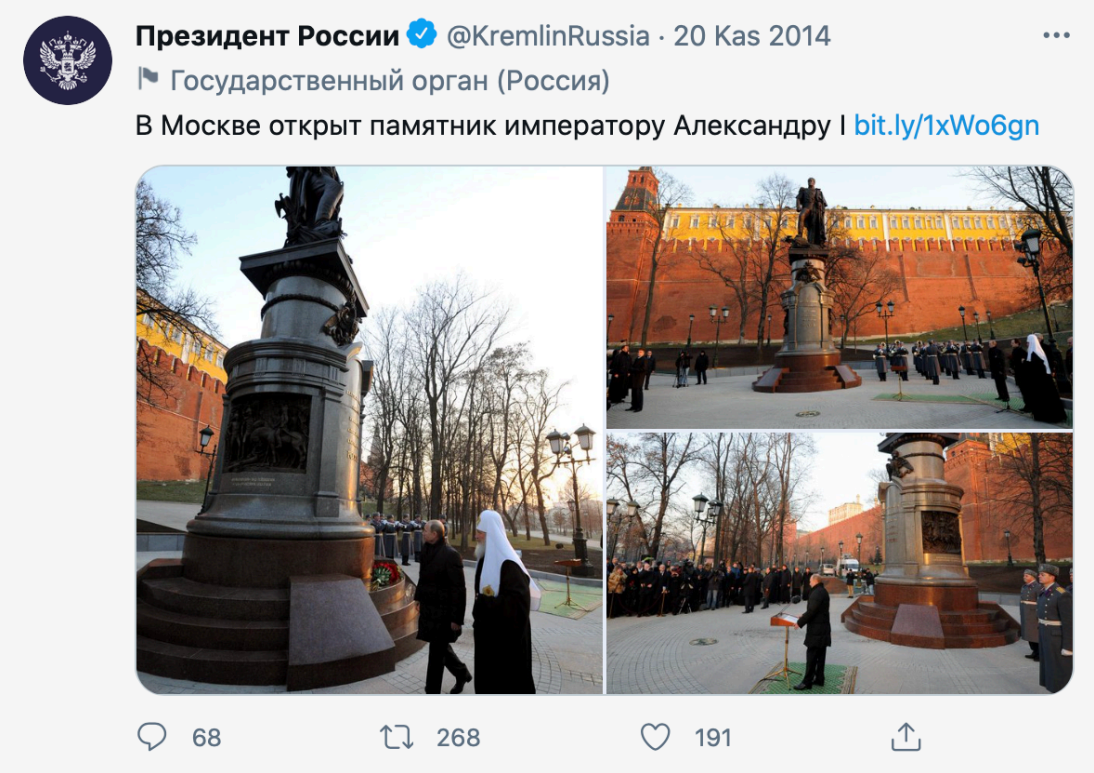
Rusya, Putin ile beraber dünyadaki Slav uluslarının önderi rolünü sürdürmektedir. Balkanlardaki Slav halkları kendi yanında tutmak için çaba gösteren Rusya, Balkanlarda aktif politikalarını sürdürmekte ve Balkan halkları üzerindeki yumuşak gücünü kullanmaktadır. Rusya'nın Balkanlardaki rolü, ortak dine sahiplik, Slavlık olgusu, kültürel bağlar ve Osmanlı'dan günümüze kadar Balkan Slavlarının koruyucusu olma ile tarih boyunca süregelmektedir. Nitekim Rusya ile en yakın ilişkilere sahip Balkan ülkesi Sırbistan'dır. Rusya'da bu nedenden dolayı Sırbistan'ın hem Kosova'da hem de Bosna Hersek'teki çıkarlarını her alanda desteklemektedir. Sırbistan, Avrupa Birliği aday ülkesi olmasına rağmen, Rusya'nın Balkan Slavları politikasının esas kaynağını oluşturmaktadır. Rusya da özellikle savunma ve askeri alanlarda Sırbistan'a büyük yatırımlar yapmaktadır. Putin'in onur konuğu olarak katıldığı bu büyük askeri geçit töreninde Sırbistan'a verdiği desteği önder rolüyle göstermiştir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide mecaz anlamda herhangi bir sözcük kullanılmamıştır. Gönderiye ek olan görselde, Putin'in Sırbistan cumhurbaşkanı, başbakanı ve devlet önderleriyle beraber kutlamalardaki bir fotoğrafı yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan haberde ise Putin'in askeri geçit töreninde yaptığı konuşma aktarılmıştır.

[565] 'Военный парад «Шаг победителя» в честь 70-летия освобождения Белграда', 16.10.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/46812, (18.05.2021).

Örnek Analiz 19

Şekil 21: Tweet 19 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Moskova'da İmparator I. Aleksandr'a ait anıtın açılışı yapıldı.
Tarih:	20 Kasım 2014
Beğeni:	191
Retweet:	268
Yorum Sayısı:	68

Tablo 22: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 20 Kasım 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

20 Kasım 2014 tarihli gönderi, Putin'in Moskova'da, Kremlin yakınlarında inşa edilen I. Aleksandr anıtının açılışını ve konuşmasını göstermektedir. Anıtın açılışına Putin ile beraber Moskova Patriği Kirill, Ortodoks Kilisesi temsilcileri, devlet yetkilileri ve halktan insanlar katılım göstermiştir. Açılış öncesinde Patrik Kirill'in

doğum gününü de kutlayan Putin, açılışın Napolyon ile savaşın zaferinin yıldönümüne getirildiğini vurgulamıştır. O dönem ülkenin bağımsızlığını sağlama almak için çaba sarfeden I. Aleksandr'a övgüler yağdıran Putin, direnişin lideri olarak imparatoru göstermiştir. Putin'e göre I. Aleksandr dönemi, Rusya'nın yenilenme ve güçlenme dönemidir. Bu dönemde birçok devlet, hukuk ve eğitim reformu yapılmış, Rusya'nın eski başkenti Moskova yeniden restore edilmiş ve Kurtarıcı İsa Katedrali inşa edilmeye başlanmıştır.[566]

1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından yönetimi alan Bolşevik kadro, ülkede toptan bir geri dönüşmüş başlatmış ve imparatorluğun bütün kalıntılarını silmek için yoğun çaba sarf etmişti. Bunun bir neticesi olarak, Sovyetizasyon politikası altında, çarların, imparatorların ve devlet yetkililerinin verildiği şehir ve kamu binalarının isimleri Sovyet yetkililerinin adlarıyla değiştirilmiş, imparatorluktan kalan çar heykelleri yıkılmış ve yerine Sovyet askerlerinin anıtları dikilmiştir. Putin döneminde ise Velikorus geleneğine dönüşün bir sembolü olarak Rus imparatorlarının heykelleri yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Kremlin'e yakın bir konumda açılan I. Aleksandr anıtı da bunun en iyi örnekleri arasında gösterilmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide Putin'in ve Moskova Patriği Kirill'in beraber anıtın açılışına katıldığını gösteren bir görsel yer almaktadır. Putin burada Ortodoksluğa, I. Aleksandr'ın anıtının açılışıyla da imparatorluğa verdiği önemi göstermiştir. Gönderiye ilişik bulunan haberde ise Putin'in açılışta yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderide mecaz anlamda bir kelime kullanılmamış, sade bir Rusça kullanılmıştır. Putin de genele hitap etmek ve daha kolay anlaşılmak için her zaman sade bir dil kullanmaktadır.

[566] 'Открытие памятника Александру I', 20.11.2014 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/47044, (19.05.2021).

Örnek Analiz 20

Şekil 22: Tweet 20 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, restore edilmiş Radonejli Aziz Sergius Kilisesi'ni ziyaret etti.
Tarih:	8 Aralık 2014
Beğeni:	70
Retweet:	83
Yorum Sayısı:	13

Tablo 23: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Aralık 2014 tarihli tweet

A. Makro Yapı

8 Aralık 2014 tarihinde paylaşılan gönderide Putin'in restore edilen Radonejli Aziz Sergius Kilisesi'ni ziyaret ettiği paylaşılmıştır. Putin'e ziyareti esnasında Moskova Partiği Kirill, Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve kilisenin başrahibi Peder

Gennadiy eşlik etmiştir. Kilisenin restorasyonu, Radonejli Aziz Sergius'un 700. yıldönümüne denk gelecek şekilde zamanlanmıştır.

Putin, 2000 yılının başlarında resmi olarak devlet başkanlığı görevini devraldığında, imparatorluk düzenini kaybetmiş, ekonomik ve sosyal çöküş, siyasi istikrarsızlıktan zarar görmüş olan Rusya'da düzeni sağlama ve ülkenin gururunu geri getirme için çalışmalara başlamıştır. Putin, bu restorasyonu gerçekleştirirken de kendisini muhafazakar bir Ortodoks olarak göstermekte ve kilise liderleriyle sıklıkla bir araya gelmektedir. Devlet ve Rus Ortodoks Kilisesi sıkı bir ilişkiye girmekte ve hemen her alanda ortak bir mücadele yürütmektedir. Nitekim Putin, Rusya İmparatorluğu'nun yıkılışının ardından geçen onca yıllık süreçte, inançlı birisi olduğunu gösteren ilk devlet başkanı olmuştur. Kiliseleri protokol gereği değil, ciddiyetle, derinden ve içtenlikle ziyaret etmekte, ilahi ayinlere katılım göstermektedir. Rusya, SSCB döneminde dindar olduğundan şüphe edilen bir parti üyesinin partiyle ilişiğinin kesilebileceği zamandan, haç takan bir başkanın olduğu zamana evrilmiştir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmakta ve gönderide "*ziyaret etti*" gibi aktif yapılı bir fiil bulunmaktadır. Sade bir dilin kullanıldığı gönderide Putin'in Moskova Patriği Kirill ve diğer din adamlarıyla kilise ziyareti esnasında çekilen bir fotoğrafı yer almaktadır. Gönderide yer alan haberde ise Putin'in kilise ziyaretinin yanı sıra kilisenin müzesini de ziyaret ettiği ve kilisede dini liderlerle beraber mum yaktığı iletilmiştir.

Örnek Analiz 21

Şekil 23: Tweet 21 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Bugün tüm Ortodoks Hıristiyanlar Paskalya Bayramı'nı kutluyor. Vladimir Putin'den tebrik mesajı.
Tarih:	12 Nisan 2015
Beğeni:	294
Retweet:	566
Yorum Sayısı:	68

Tablo 24: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Nisan 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Nisan 2015 tarihinde paylaşılan gönderide Putin, dindan bir lider olarak Ortodoks Hıristiyanları ve İsa'nın Dirilişini kutlayan tüm Rus vatandaşları tebrik etmiştir. Katıldığı ayinde halka yaptığı konuşmasında Putin, Rus Ortodoks Kilisesi'nin, Rusya'nın zengin tarihi ve kültürel mirasını korumada, kalıcı ahlaki

değerleri canlandırmada büyük bir rol oynadığını belirtmiştir. Putin'e göre Ortodoksluk, sosyal birliği sağlamakta, aile kurumunu güçlendirmekte, genç nesli vatanseverlik ve vatandaşlık ruhuyla eğitmekte, ülkedeki sosyal sorunları çözmekte, etnik ve dinler arasındaki uyumu güçlendirmek için çok çaba sarf etmektedir. Nitekim böylesine büyük ve çok yönlü bir çalışma gösteren Rus Ortodoks Kilisesi, en derin takdiri hak etmektedir.[567]

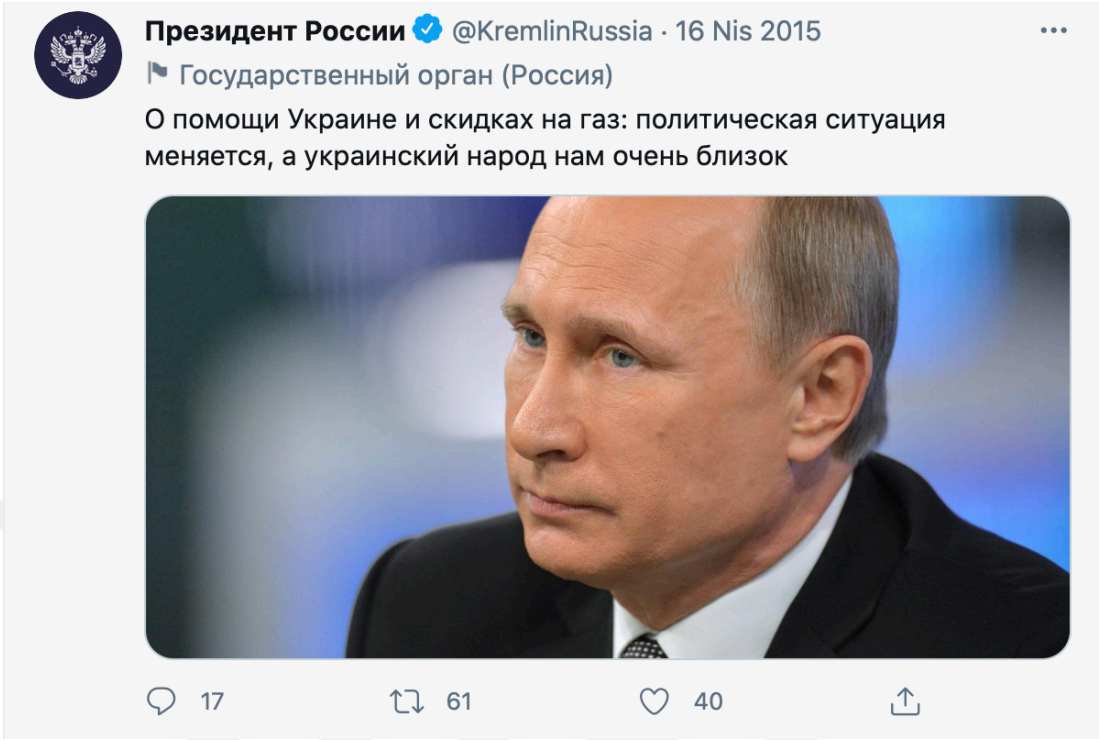
Kendisi de inançlı biri olan Putin, kiliseyi anavatanı savunmak için ilham veren, Rus toplumunu ortak paydada buluşturan ve gençleri doğru yolda tutan bir ideolojik departman olarak görmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi, her ne kadar Sovyet döneminde baskı altında olsa da, İkinci Dünya Savaşı'nda askerler ve ülke için dualar okutturmuş ve cephenin ihtiyaçları için para toplamıştır. Velikorus ideasını göre, devletin bekası için Ortodoksluk zaruridir; Putin için de kilise, güç araçlarından biri olmaktadır. Nitekim Sovyet liderleri için halkı birleştiren, öğreten, koruyan ve eğiten unsur sanatken, Putin dönemiyle beraber bu unsur kilise olmuştur.

B. Mikro Yapı

Gönderi iki cümleden oluşmuş ve herhangi bir mecaz anlamda sözcük kullanılmamıştır. Gönderide "*kutluyorlar*" gibi aktif yapılı bir cümle kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olarak Putin'in Paskalya Bayramı dolayısıyla katıldığı ayini gösteren görseller yer almakta ve Ortodoks Hıristiyanların bayramını kutladığını belirten bir yazı bulunmaktadır.

Örnek Analiz 22

[567] 'Поздравление с православной Пасхой', 12.05.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49240, (20.05.2021).

Şekil 24: Tweet 22 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Ukrayna'ya yardım ve gaz indirimleri hakkında: siyasi durum değişmektedir ve Ukrayna halkı bize çok yakındır.
Tarih:	16 Nisan 2015
Beğeni:	40
Retweet:	61
Yorum Sayısı:	17

Tablo 25: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 16 Nisan 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

16 Nisan 2015 tarihinde paylaşılan gönderide Putin, Ukrayna'nın iç ve dış politikasına müdahalede bulunmuş, Kırım'ı Ukrayna'dan alarak bir Rus toprağı haline getirmiş, Ukrayna'ya bağlı olan Donetsk ve Lugansk şehirlerindeki Rus yanlısı ayrılıkçı hareketleri her fırsatta desteklemiştir. Bu üç husus Ukrayna ve Rusya krizini daha da derinleştirmektedir. Nitekim, Ukrayna'da 2013-2014 yılları arasında

Rusya'ya karşı başlatılan gösteriler neticesinde Lenin'in ülke genelindeki anıtları yıkılmış, bu sürece de "Leninopad" (*Lenin'in Çöküşü*) adı verilmiştir. Hemen ardından Ukrayna'da desovyetizasyon ve dekomünizasyon süreçleri başlamıştır. Putin ise bu süreçte Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne zarar vermek istemiyormuş gibi gözükse de, Velikorus milliyetçiliğini Ukrayna'ya karşı her alanda sürdürmektedir.

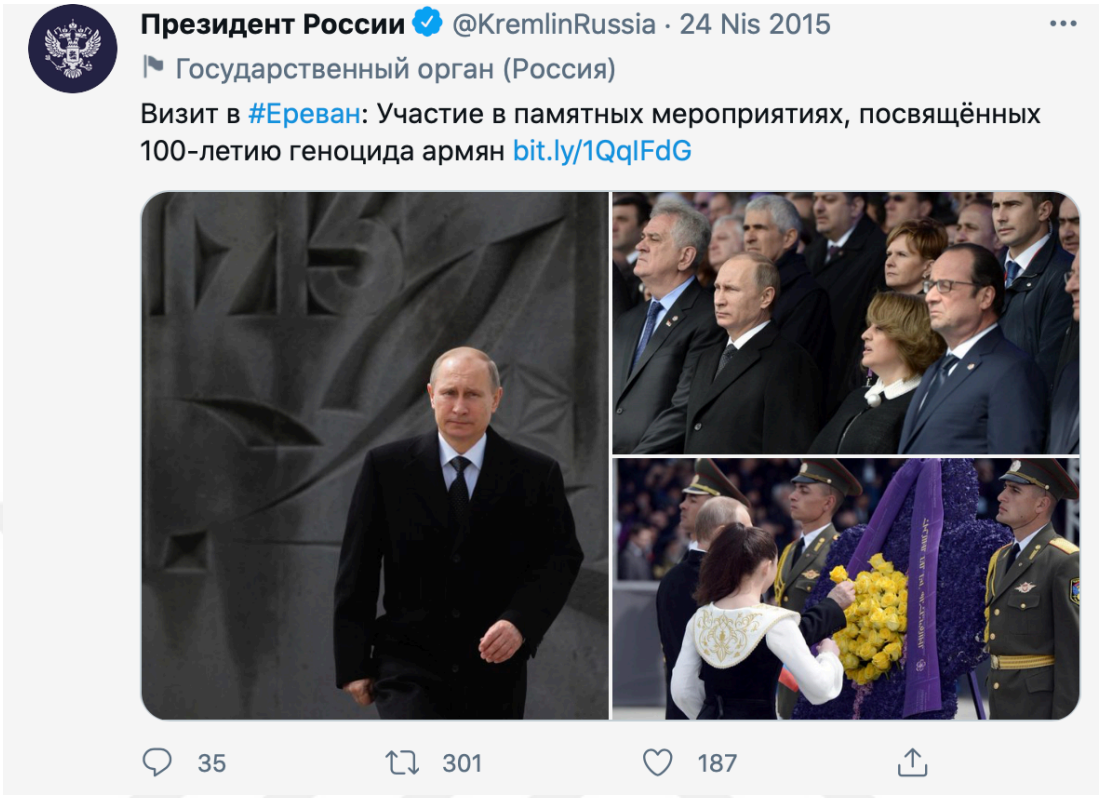
16 Nisan'da Moskova'da yaptığı canlı yayın konuşmasında Ukrayna halkının Rusya'ya çok yakın olduğunu söyleyen Putin, Ukrayna ile ilişkileri doğrudan kesme eğilimi göstermemekte, bölgeyi, söylemleriyle kendi bünyesinde tutmaya gayret etmektedir. Putin, Rus tarafının Ukrayna'da yaşanan tüm zorlukları anladığını, ülkenin kendi içindeki krizden bir an önce kurtulması için elinden geleni yaptığını açıklamaktadır. Rusya iki ülke arasındaki sükunet ve düzeni korumakla ilgilenmekte, ekonomik bağları geliştirmeye çalışmaktadır. Nitekim Putin'e göre, Doğu Ukrayna'daki krizi yalnızca Kremlin çözebilecektir.[568]

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil hakimdir; "*değişmektedir*" ve "*yakındır*" gibi aktif cümle yapıları kullanılmıştır. Cümleler genel itibariyle karmaşık değildir. Gönderi, Putin'in 16 Nisan 2015 tarihinde yaptığı canlı yayın konuşmasından bir alıntıdır. Putin canlı yayın konuşmasında, ülkenin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik yaşamının yanı sıra uluslararası durumlarla ilgili sorunlara da değinmiştir. Canlı yayın konuşmasındaki odak noktalardan biri de Ukrayna krizi olmuştur. Gönderiye ilişik olarak Putin'in canlı yayındaki fotoğrafı konmuş ve Putin'in kararlı duruşu sergilenmiştir

Örnek Analiz 23

[568] 'Чего ждать Донбассу после прямой линии Путина?', 16.04.2015 'çevrimiçi', https://www.bbc.com/russian/russia/2015/04/150416_putin_phone_in_ukraine, (22.05.2021).

Şekil 25: Tweet 23 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Erivan Ziyareti: Ermeni Soykırımı'nın 100. yıldönümüne adanmış anma etkinliklerine katılım.
Tarih:	24 Nisan 2015
Beğeni:	187
Retweet:	301
Yorum Sayısı:	35

Tablo 26: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Nisan 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

24 Nisan 2015 tarihinde paylaşılan gönderide, Putin'in Ermeni soykırımı iddialarının 100. yıldönümü anma töreni için Erivan'ı ziyaret ettiği belirtilmektedir. Törenden önce anıta çiçek bırakan Putin, törenin ardından Tsitsernakaberd Anıt Kompleksinin müzesini de ziyaret etmiştir. Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'ın özel davetlisi olarak katıldığı anma törenindeki yaptığı konuşmasında

Putin, bu olayı insanlık tarihinin en büyük trajedilerinden biri olarak nitelendirmiş ve Ermeni halkıyla içtenlikle empati kurduğunu belirtmiştir. Bir buçuk milyondan fazla sivilin öldürüldüğünü söyleyen Putin, 1915 olaylarının tüm dünyayı sarstığını ve olayların ardında kalan Ermenilere Rusya'nın ev sahipliği yaptığının altını çizmiştir.

Putin'in altını çizdiği bir diğer nokta ise Ermeni iddialarının uluslararası düzeyde kınanmasını sağlayan tarafın Rus diplomasisi olduğudur. Putin aynı zamanda, 1915 olaylarında Osmanlı vatandaşlarının Ermenilere yaptığı muameleyle, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet vatandaşlarına yönelik yaptığı muameleyi eş tutmuştur. Rusya'nın bu tarz olayların bir daha yaşanmaması için elinden geleni yapacağını da belirten Putin, dünyada neo-faşizmin ve radikal milliyetçiliğin yeniden yükseldiğini, antisemitizmin ve Rusofobinin güçlendiğini söylemiştir.[569] Nitekim Putin'in anma töreni için gerçekleştirdiği ziyaret, ikili ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi fırsatını sunmuştur. Moskova'nın Ermenistan topraklarında nüfuzunu sürdürmek ve imparatorluk dönemindeki gibi bölgenin hakim gücü olmak istemesindeki kararlılığını göstermiştir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil hakimdir. Gönderide, Putin'in Ermenistan'ın başkenti Erivan'daki anma törenine yaptığı ziyareti ve konuşması yer verilmiştir. Gönderide Putin'in üç adet görseli bulunmakta, soldaki görselde Putin'in arkasındaki anıt taşta "1915" sayısı yer almaktadır. Sağdaki görsellerde ise Putin'in diğer liderlerle töreni izlemesi ve anıta çiçek bırakması gösterilmiştir. Gönderiye ilişik olan haberde ise, Putin'in anma töreninde yaptığı konuşmaya yer verilmiştir.

Örnek Analiz 24

[569] 'Президент принял участие в памятных мероприятиях, посвящённых 100-летию геноцида армян', 24.04.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49332, (22.05.2021).

Şekil 26: Tweet 24 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Moğolistan Devlet Başkanı Tsahiagiyn Elbegdorc ile görüştü.
Tarih:	7 Mayıs 2015
Beğeni:	133
Retweet:	194
Yorum Sayısı:	38

Tablo 27: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 7 Mayıs 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

07 Mayıs 2015 tarihinde paylaşılmış olan gönderide Putin'in, 9 Mayıs Zafer Günü kutlamaları için Moğolistan Devlet Başkanı Tsahiagiyn Elbegdorc'u davet ettiği ve bu davetin neticesinde Moskova'ya geldiği belirtilmiştir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, Moğolistan'ın, İkinci Dünya Savaşı boyunca Nazizm'e karşı ettiği mücadelede Sovyetler Birliği'ni aktif olarak desteklediğini söylemiş, iki ülke

arasındaki ilişkilerin köklü bir geçmişe sahip olduğunun altını çizmiştir. Moğol devlet başkanı ise bu büyük zaferin ortak bir zafer olduğunu vurgulamıştır.[570]

Rusya'nın Moğolistan'la ortak gerçekleştirdiği tarihi anma etkinlikleri, iki ülkenin birlikte Moğolistan'ın bağımsızlığının 75. yıl dönümünü kutladığı güne müşterek katılımıyla başlamıştır. Moğolistan Devlet Başkanı Elbegrodc, ikili ilişkiler için şu sözleri dile getirmiştir: "savaş kardeşliği sayesinde pekişen dostluk ve işbirliği, barış zamanında da yeniden yaratma ve inşa şeklinde devam etmektedir."[571]

Qing Hanedanının 1911 yılında dağılmasının ardından Çin Cumhuriyeti'nin kontrolü altına giren Moğolistan, 1921 yılında Sovyetler Birliği'nin yardım ve desteğiyle bağımsızlığını kazanmış, ancak kısa bir süre sonra Sovyet kontrolü altına girmiştir. 1924 yılında Moğolistan Halk Cumhuriyeti adı altında sosyalist bir devlet olarak kurulan Moğolistan'da Rusya faktörü önemli bir rol oynamıştır. Rusya, devlet statüsü ve resmi ideolojisine bakmadan, tarihsel olarak Moğolistan için dış güvenliğin ve bağımsızlığın ana kaynağı olmuştur. Nitekim Rusya İmparatorluğu ve ardından Sovyetler Birliği, Moğolistan'ın ekonomik ve sosyo-politik sisteminin modernleşmesinde büyük destek sağlayarak kilit bir faktör olmuş, Rus etkisi zamanla Moğolistan'ın iç siyasetine de sirayet etmiştir. Putin de, Velikorus ideası doğrultusunda, Rusya'nın dış politikasını Orta Asya'da güçlendirmek için çaba sarf etmekte ve Moğolistan ile ilişkileri sıkı tutmaktadır. Moğolistan aynı zamanda Rusya için büyük bir zengin doğal kaynak rezervlerine sahip bir ülke ve Rusya'nın enerji kaynakları için bir pazar alanı olmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Putin'in Moğolistan Devlet Başkanı ile Zafer Günü töreni öncesi bir araya geldiği belirtilen gönderide,

[570] 'Встреча с Президентом Монголии Цахиагийн Элбэгдоржем', 07.05.2015 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/49429, (23.05.2021).
[571] 'Заявления для прессы по итогам российско-монгольских переговоров', 03.09.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/press_conferences/46552, (23.05.2021).

Putin'in güçlü bir duruşla el sıktığı an görsel olarak eklenmiştir. Gönderide yer alan haberde de önce Putin'in ardından Elbegreodc'un konuşmalarına yer almaktadır.

Örnek Analiz 25

Şekil 27: Tweet 25 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rus Dili Konseyi ve Etnik Gruplararası İlişkiler Konseyi ortak toplantısı: Ulusal dillerin korunması ve geliştirilmesi.
Tarih:	19 Mayıs 2015
Beğeni:	32
Retweet:	53
Yorum Sayısı:	33

Tablo 28: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Mayıs 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

19 Mayıs 2015 tarihinde paylaşılan gönderide, Putin'in Etnik Gruplararası İlişkiler Konseyi ve Rus Dili Konseyi'nin ortak toplantısına başkanlık ettiği belirtilmektedir. Toplantı, devletin güçlendirilmesinde Rus dilinin ve Rusya halklarının dillerinin rolüne, ulusal dillerin korunması ve geliştirilmesi için koşulların geliştirilmesine yönelik düzenlenmiştir. Toplantıda yaptığı konuşmasında Putin, Rusçayı ve Rusya'da varlık gösteren diğer dilleri koruma ve geliştirme hususunun, etnik gruplar arası ilişkilerin uyumlaştırılması, sivil birliğin sağlanması, Rusya'nın devlet egemenliğinin ve bütünlüğünün güçlendirilmesi için büyük önem taşıdığını vurgulamıştır. Bununla beraber Putin, yerel dillere en çok önem veren ülkenin Rusya olduğunu, Rusya'da yaşayan halkların dillerinin, Sovyet döneminde seçkin Rus bilim

adamları, dilbilimcileri ve filologların çabalarıyla geliştirilerek yazıya döküldüğünü ve edebi dil haline getirildiğini belirtmiştir. Yerel cumhuriyetlerin, kendi devlet dillerini oluşturma ve bunları Rusya'nın devlet dili ile birlikte devlet makamlarının ve yerel özyönetim çalışmalarında kullanma hakkına da sahip olduklarını belirten Putin, örnek olarak Kırım'dan bahsetmiş, bölgede Rusça, Ukraynaca ve Kırım Tatarcası olmak üzere üç dilin eşit oranda olduğunun altını çizmiştir.

Sözlerine "ülkenin enformasyon, kültür, devlet birliği ve Rus halkının birliğinin doğrudan Rusya'daki gençlerimizin gelişimine, Rus dilinin statüsüne ve yayılmasına bağlı olduğunu anlamalıyız." diyerek devam Putin, bütün halkların ortak bağlayıcı unsuru ve ortak dili olan Rus dilinin, devletin resmi dili olduğundan dolayı ayrı bir konuma sahip olduğunu, ülkedeki etnik gruplarının varlığını zenginleştirdiğini de vurgulamıştır. Böylece, Rusçanın öğretilme kalitesi sürekli olarak iyileştirilmelidir.[572] Nitekim, Putin'e göre Rusya'yı hem tek hem de çok uluslu bir medeniyet olarak oluşturan, yüzyıllar boyunca nesillerin bağlantısını, etnik kültürlerin sürekliliğini ve karşılıklı zenginleşmesini sağlayan unsur Rus dilidir. Diğer bütün diller, Velikorus'un resmi dili olan Rus dilinin önderliğinde var olabilmektedir, çünkü bu dilleri yazıya döken, edebiyat dili haline getiren, ve dünyaya tanıtan dil Rus dilidir. Rus dili, Ruslar için Rus olmak ve Rus kalmanın kilit noktasıdır. Rus dili sayesinde ortak bir millet yaratılmakta ve dünyaya da bu dil ve edebiyatın vasıtasıyla Slavyanofillik yayılmaktadır. Eski SSCB ülkeleriyle de ortak bağ, bilim ve iletişim, Rus dili aracılığıyla sürdürülmekte ve bu ülkelerde genç nesiller arasında Rusça günümüzde de popüler iletişim dili konumunu korumaktadır.

B. Mikro Yapı

Gönderide sade bir dil kullanılmış ve herhangi bir mecaz anlama yer verilmemiştir. Gönderi bir isim cümlesidir ve yüklem, isim soylu "*korunması*" ve "*geliştirilmesi*" kelimelerinden oluşmaktadır. Gönderiye ilişkin haberde Putin'in toplantıda yaptığı konuşma, Rus diline ve diğer etnik dillere verdiği önem yer

[572] 'Совместное заседание Совета по межнациональным отношениям и Совета по русскому языку', 19.05.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49491, (24.05.2021).

almaktadır. Putin'in konuşmasının yanı sıra, konsey üyelerinin de toplantıdaki sözlerinden bahsedilmiştir. Her ne kadar etnik dillerin geliştirilmesi için konsey toplanmışsa da, Rus dilinin korunması ve geliştirilmesi ön planda olmuştur.

Örnek Analiz 26

Şekil 28: Tweet 26 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Patrik Kirill ile görüşme: Dil Günü ve İsim Günü için tebrik kutlaması.
Tarih:	24 Mayıs 2015
Beğeni:	105
Retweet:	143
Yorum Sayısı:	28

Tablo 29: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Mayıs 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

24 Mayıs 2015 tarihli gönderide, Putin'in elinde çiçekle Moskova Patriği Kirill'in isim gününü ve Slav Yazılı Dil Günü'nü kutladığı belirtilmiştir. Her sene bu kutlamayı yapan Putin, Patrik Kirill'e yaptığı konuşmasında, Patriğe ülkedeki inanan Ortodokslar, inanmayanlar ve diğer dinlere yaptıklarından dolayı teşekkürlerini sunmuştur. Rus Ortodoks Kilisesi'nin, Rusya toplumunun önde gelen manevi bileşenlerinden biri olarak, farklı dinlerin bir arada yaşamasına önemli katkılar sağladığını belirten Putin, Patriğin bu sürece her zaman öncülük ettiği ve öncülük etmeye devam edeceğini söylemiştir. Patrik Kirill ise Putin'e kilise ve devlet ilişkileri arasındaki oynadığı büyük rol için teşekkürlerini sunmuştur.[573]

Slav Yazılı Din Günü (Aziz Kiril ve Metodi Günü) her yıl 24 Mayıs'ta kutlanmaktadır. Rusya'da SSCB'nin dağılmasının ardından 1991 yılında kutlanmaya başlanmıştır. Bu bayram, ülkedeki hükümet ve kamu kuruluşlarının Rus Ortodoks Kilisesi ile bir arada kutladığı tek devlet ve kilise arasındaki ortak bayramdır. İsim günü ise, kişinin doğum günü olarak da adlandırılmaktadır. Ortodokslukta yeni doğan çocuklara azizlerin ve kutsal kişilerin isimleri verilmektedir. Söz konusu bu kişilerin aziz ilan edildiği günlerde, bu azizlerin adaşı olan Ortodokslar, isim günlerini kutlamaktadır. Dolayısıyla Putin, her 25 Mayıs'ta hem Patrik Kirill'in isim gününü, hem de dini bir bayram olan Slav Yazılı Dil Günü'nü kutlayarak vatansever ve Ortodoks bir lider çizgisini sürdürmektedir. Nitekim Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Velikorus'un dini olan Ortodoksluğa eski itibarını kazandıran lider Putin olmaktadır.

B. Mikro Yapı

Gönderide sade bir dil kullanılmış, herhangi bir mecaz anlama yer verilmemiştir. Gönderi bir isim cümlesidir ve yüklem, isim soylu "*buluşma*" ve "*tebrik kutlaması*" gibi kelimelerden oluşmaktadır. Gönderide yer alan haberde Putin ve Patrik Kirill'in konuşması, görselde ise iki ismin beraber fotoğrafı bulunmaktadır.

[573] 'Встреча с Патриархом Московским и всея Руси Кириллом', 24.05.2015 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/49521, (24.05.2021).

Örnek Analiz 27

Şekil 29: Tweet 27 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, çok çocuklu ailelerin ebeveynlerine "Ebeveyn Zafer Nişanı" takdim etti.
Tarih:	1 Haziran 2015
Beğeni:	129
Retweet:	321
Yorum Sayısı:	38

Tablo 30: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Haziran 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

01 Haziran 2015 tarihinde paylaşılan gönderide, yeni ve daha fazla çocuk yetiştiren ve bu çocukların sağlığı, eğitimi, fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimi için yüksek düzeyde efor sarf eden ebeveynlere takdim edilen Ebeveyn Zafer Nişanı'nın, bu sene yeniden ödüle hak kazanan ailelere sunulduğu belirtilmiştir. Mayıs 2008'de

cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan Ebeveyn Zafer Nişanı'nın ilk takdimi 13 Ocak 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. Törende yaptığı konuşmasında Putin, ailelere, geleneksel aile temellerinin korunmasına yaptıkları büyük katkı için teşekkür etmiş ve bu ailelerin Rusya'nın büyümesinde ve manevi temelinin sağlamlaşmasında katkıları olduğunu vurgulamıştır. En geniş anlamda aile desteği hükümetin mutlak önceliği olduğunu belirten Putin, geniş aile yapısının Rusya halkını kurtardığını söylemiştir. Bu tarz geniş aile Rusya'da demografik yapının gelişimini korumaktadır. Putin konuşmasında, birçok genç aileye de çok çocuklu bir hayat tarzı seçmelerini önermiştir.[574]

Söz konusu nişan, aile kurumunu güçlendirme ve çocuk yetiştirme konusundaki hizmetleri nedeniyle Rusya vatandaşlarına verilmektedir. Rusya tarihinde, çocuk yetiştirmede liyakat ödülü olarak verilen ilk ödül, 1914'te başlayan ve hanedan temelli bir ödül olan Kutsal Olga Nişanı olmuştur. O dönem bu nişan, çok çocuklu ailelere değil de, vatan için kalıcı olmaya değer başarılar sergileyen kahramanların annelerine verilmiştir.[575] Nitekim Putin döneminde de yürütülen bu gelenekte, Velikorus'un güçlü ve çok çocuklu aile yapısının yeniden tezahürü amaçlanmakta ve Rusya halkının demografik gelişiminin artırılması hedeflenmektedir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmuş, sade ve basit dille yazılmış, "*takdim etti*" gibi aktif yapılı bir cümle kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in zafer nişanını takdim ettiği sıradaki konuşmasına yer verilmiştir. Gönderide yer alan görselde ise Putin'in, Çelyabinsk şehrinde yaşayan çok çocuklu bir aileye zafer nişanını takdim ettikten sonra aileyle beraber çekildiği fotoğraf yer almaktadır.

[574] 'Вручение орденов «Родительская слава»', 01.06.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49613, (26.05.2021).
[575] 'Учреждён орден «Родительская слава»', 13.05.2008 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/63, (26.05.2021).

Örnek Analiz 28

Şekil 30: Tweet 28 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim ile görüşme: Suriye'deki durum, uluslararası terörle mücadele.
Tarih:	29 Haziran 2015
Beğeni:	12
Retweet:	55
Yorum Sayısı:	9

Tablo 31: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 29 Haziran 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

29 Haziran 2015 tarihli gönderide, Putin'in Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim ile Kremlin'de gerçekleştirdikleri görüşme, Suriye'nin durumu ve uluslararası terörle mücadele hakkında yaptıkları konuşma yer almaktadır. Yaptığı konuşmasında Putin, Suriye ile temasların hız kesmeden devam ettiğini ve terörizmle mücadelesinde Suriye'ye destek çıktığını anlatmıştır. Böyle ortamda Suriye'nin nihayetinde kazanan taraf olacağını belirten Putin, Suriye lideri ve halkının terörizmle

ve diğer unsurlarla yürüttüğü mücadelesinde her daim arkasında olduğunu belirtmiştir. Putin sözlerini, bu desteğin devam edeceğini belirterek bitirmiştir.[576]

Rusya Ortadoğu'da, özellikle de Suriye'de bir yandan kısa vadede ekonomik, askeri ve siyasal çıkarlarına ulaşmayı amaçlamakta, diğer yandan potansiyel rakiplerinin bölgedeki kazanımlarını aza indirmeye çalışmaktadır. Rusya, Çeçenistan ile yaşadığı sorunlardan dolayı terör saldırılarından çok etkilendiğini ve terörün yıkımlarını bildiğini öne sürerek Suriye rejimine her koşulda yardım ve destek sağlamaktadır. Suriye'ye yapılan yardım ve orada Rus askerlerinin bulunuşu, Rusya'nın sıcak denizlere inme ve yayılmacı politikasıyla doğrudan ilgilidir. Soğuk Savaş döneminde, SSCB ile güçlü bir müttefik olan Suriye, Tartus'ta Sovyetler'e bir deniz askeri üssü kurma izni vermiş ve böylece bölgede Rus hakimiyeti varlığını göstermeye başlamıştır. Suriye'deki bu avantajlı konumunu kaybetmek istemeyen Rusya, Suriye için gelen her tehdidi, Rusya'yı Ortadoğu'da zayıflatma ve bölgeden çekilmesi için bir mücadele olarak görmekte ve Esad rejimine desteğini sürdürürken kendi varlığını da garanti altına almaktadır.

Askeri ve ekonomik nüfuz alanlarını genişletme eğilimi gösteren Rusya, askeri nüfuzunu son yıllarda en fazla Suriye üzerinde genişletmektedir. Suriye'deki iç savaş ve emperyal devletlerin müdahalesi, Rusya'ya da Akdeniz'deki varlığının yeniden restore edilmesi için bir fırsat tanımıştır. Nitekim Rusya tarihten beri, karada Balkanlar, denizde Karadeniz ve Akdeniz'i hedef göstermiş, bunun yanında Slav uluslar ve Yunanları aynı dine mensup oldukları için kendi çatısı altında birleştirmeyi hedeflemiştir. Bu politika bir imparatorluk geleneği olmakla birlikte, Soğuk Savaş'ın ardından etkisini kaybetmiş, ancak ABD ve Avrupa'nın bölgedeki etkin faaliyetlerinin ardından Putin döneminde söz konusu politika yeniden sürdürülmeye başlanmıştır. Rusya kaybettiği pozisyonları geri kazanmaya çalışmakta, Akdeniz'e inme çabalarını Suriye ekseninde devam ettirmektedir.

[576] 'Встреча с главой МИД Сирии Валидом Муаллемом', 29.06.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49781, (27.05.2021).

Suriye'deki savaşın şiddetlenmeye başlamasıyla birlikte Rusya, Doğu Akdeniz'de devriye gezmeye başlamış ve Akdeniz'deki filosunu büyütme yoluna gitmiştir. Rus politik bilimci Malışeva'ya göre Rusya'nın Suriye'deki strateji çıkarı şu faktörlerden kaynaklanmaktadır:

- Politik olarak Suriye, Orta Doğu'da Rusya'nın yıllardan beri gelen müttefikidir ve Moskova yönetimi bölgedeki politikası için her koşulda Şam'a güvenmektedir.
- Ekonomik olarak Suriye, Rus malları için büyük bir pazar ve yatırım alanıdır.
- İnsani olarak, Suriye'de yaklaşık 100 bine yakın Rus yaşamakta ve Suriye'nin laik rejimi Hıristiyanlara din özgürlüğünü garanti etmektedir.
- Askeri olarak, Suriye'nin Tartus limanı bölgedeki Rus askeri varlığı için oldukça önemlidir. Bununla beraber Rus silahı için Suriye büyük bir Pazar alanıdır.
- Diplomatik olarak Rusya, cihatçı örgütler ve yerel yönetimlerin ilerlemesini durdurabilecek potansiyele sahip bir güçtedir ve Şam'a uluslararası diplomatik ve maddi destek sağlamaktadır.[577]

Rusya günümüzde Suriye'deki siyasi ve askeri politikalarını, SSCB çizgisinde sürdürmektedir. Sıcak denizlere inme hedefinde olan Rusya, bölgedeki mevcut tüm güçlerle tarihsel bağlarını ve temaslarını sürdürmektedir. Stratejik açıdan önemli olan bu bölgede Rusya, radikal ve terörist güçler ve kuruluşlar tarafından mağdur olan Doğu Hıristiyanlarının koruyucusu olarak da görev yapmaktadır. Bu nedenle Rusya, Akdeniz bölgesinde yeni bir statüsü olduğunu iddia etmektedir.[578]

Putin'in devlet başkanlığıyla beraber Suriye ve Arap dünyasıyla ilişkiler Rusya'nın çıkarları doğrultusunda ihtiyatlı bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Rusya'nın Orta Doğu'daki varlığını geri kazanma arzusu, Arap devletlerinin Rusya'yı bölgede daha önemli bir aktör yapmaya çalışması ile birleşmiştir. Soğuk Savaş sırasında Mısır, Irak, Suriye, Yemen, Cezayir ve Libya ile bir dizi ittifak gerçekleştiren

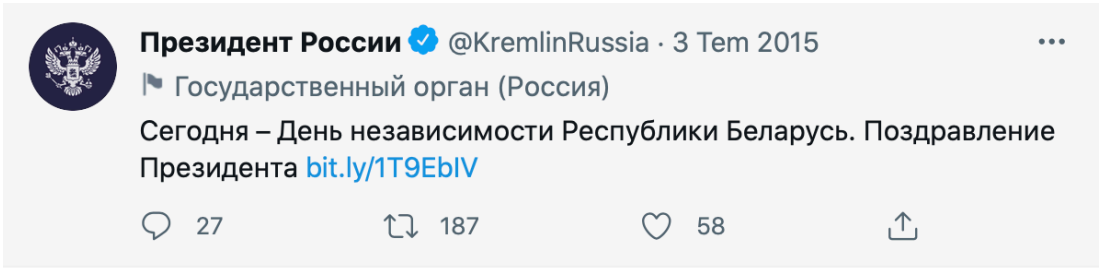
[577] Дина Б. Малышева, "Россия в Средиземноморье: Геополитика и Современные Интересы", **Международная Жизнь**, 2015, 11, ss. 118-119.
[578] Малышева, **a.g.m.**, s. 120.

Moskova yönetimi, bölge genelinde önemli bir avantaj sağlamıştır. Zamanla Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, İslam dünyasında Rusya karşıtı direnişi ve muhalefeti harekete geçirmiş, birliğin dağılmasıyla beraber Çeçenistan ve Dağıstan'da radikal İslam hareketlerinin yükselişi Rusya'ya zor bir duruma sokmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Moskova hükümetinin Orta Doğu politikalarını değiştirmesine neden olmuşsa da, sıcak denizlere inme ve yayılma arzusu nedeniyle Rusya, İran ve Suriye rejimleriyle diplomatik ve askeri bağlarını derinleştirmektedir. Son yıllarda yaşanan Arap Baharı'nın ardından bölgede yaşanan istikrarsızlık, özellikle Suriye ve Libya ekseninde Rusya için yeni fırsatlar sunmuştur. Putin bu iki ülkede iki ana hedef belirlemiştir: biri bölgesel bir aktör olarak statü oluşturmak, diğeri ise yurtiçindeki prestijini artırmaktır. Sovyetler Birliği zamanındaki ittifaklarla ilişkilerini pekiştiren Rusya, yeni ittifaklar da kurarak Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da kontrolü ele geçirmeye çalışmakta ve yayılmacı bir siyaset sergilemektedir. Bu politika da Putin'in meşruiyetini sağlamakta ve Putin'e hem ülke içinde hem de uluslararası bir prestij sağlamaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade ve basit bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Suriye Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşme ve Suriye'deki terör sorunu üzerine yaptıkları konuşma yer almaktadır. Gönderide yer alan görselde her iki tarafın beyaz bir masa etrafında müzakerede bulundukları ana yer verilmiştir.

Örnek Analiz 29

Şekil 31: Tweet 29 İle İlgili Görsel

Gönderinin İçeriği:	Bugün Belarus Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Günü. Başkan'dan tebrikler.
Tarih:	2 Temmuz 2015
Beğeni:	58
Retweet:	187
Yorum Sayısı:	27

Tablo 32: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Temmuz 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

3 Temmuz 2015 tarihli gönderide Putin'in Belarus Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü'nü kutladığı haberi yer almaktadır. Putin, Belarus'un Nazi işgalcilerinden kurtarıldığı gün kutlanan bu bayramın, İkinci Dünya Savaşı'nda ortaklaşa kazanılan Büyük Zafer'in hatırasını taşıdığını kaydetmiştir. Rus-Belarus işbirliğinin dinamik gelişimini, Rusya ve Belarus Birlik Devleti'ni ve Avrasya Ekonomik Birliği çerçevesinde gerçekleşen entegrasyonu desteklediğini belirten Putin, Rusya ve Belarus arasındaki tüm ortaklıkların gelişimine olan inancını da vurgulamıştır.

Belarus Devlet Başkanı Lukaşenko'nun 1990'lı yılların ortalarında iktidara yükselişi ve akabinde Batı yanlısı milliyetçi cephenin reddedilmesi sonucunda Rusya ile ekonomik ve siyasi bütünleşme yeniden başlamıştır. 1990'larda Rusya ve Belarus arasında yapılan bir dizi uluslararası anlaşmaların ardından, Ocak 2000'de Rusya-Belarus Birlik Devleti kurulmuştur. Kurulan bu birlikle beraber her iki ülkede eşit işçi hakları garanti altına alınmış, sınır kontrolleri kaldırılmış, tek bir ekonomik alan ve tek para birimi yaratılmasının temelleri atılmıştır. 2007 yılında ise Belarus, Rusya ve Kazakistan arasında serbest ticaret alanı yaratmayı hedefleyen Gümrük Birliği kurulmuştur. Bu doğrultuda Rusya ile bütünleşen Lukaşenko, Belarus'u Rusya'nın Batı'ya karşı kullandığı bir siper olarak ön plana çıkarmıştır. Bu birlik, Lukaşenko'ya Belarus'u Batı'ya karşı önemli bir rol oynuyormuş gibi göstermek için retorik bir araç sağlamıştır. Lukaşenko, 1999 yılında birliğin Parlamenter Meclisi'nde yaptığı konuşmasında şu sözlere yer vermiştir: "Belarus ve Rusya Birliği, hali hazırda

gelişmekte olan tek kutuplu dünyaya karşı gerçek bir denge ağırlığı, agresif transatlantik tekelini kırmada rol oynayacak güçlü bir itici kuvvet ve ülkelerin bu yeni birleşiminin uluslararası çekirdeği haline gelmelidir. Geniş ölçekte düşünürsek, birliğimizin güçlenmesi, tüm Slav medeniyetinin mevcut koşullarda hayatta kalması için tarihi bir şanstır."[579]

Lukaşenko, Rusya ile yapılan bu birliği, tek kutuplu dünyaya ve Amerikan hegemonyasına karşı önemli bir rakip olarak sunmuştur. Nitekim, Rusya hegemonyası altında, Avrupa'nın doğusunda bulunan bu devletin prestijini yükseltmeyi amaçlayan Lukaşenko, NATO'nun genişlemesine karşı olarak büyük bir "Slav Birliği"nin oluşumu hakkında argümanlar kullanmıştır.

Yeltsin için, Belarus ile kurulan yakın ilişkiler, siyasi rakiplerine vatansever "Velikorus" kimliğini göstermek için bir aracı niteliğinde olmuştur. Yeltsin, Sovyetler Birliği'nin büyük bir kısmını yeniden yaratma yoluna gitmiş ve Lukaşenko'ya "Slav halklarının kurucu ortağı" imajını vermiştir. Ardından gelen Putin ise Rusya ile Belarus arasında tam bir birlik önermiş ve Lukaşenko'yu bu imajdan yoksun bırakmıştır. Nitekim, Velikorus'un yeniden tezahürü için Belarus'un Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olarak tutma politikası devam etmektedir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik bulunan haberde ise Putin'in, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'ya, Bağımsızlık Günü için ilettiği tebrik mesajı yer almaktadır. Mesajda Putin, Birlik Devleti ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin önemine de vurgu yapmıştır.

[579] Thomas Ambrosio, "The Political Success of Russia-Belarus Relations: Insulating Minsk from a Color Revolution", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**, 2006, 14(3), s. 421.

Örnek Analiz 30

Şekil 32: Tweet 30 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan restore edilmiş Aziz Knez Vladimir Kilisesi'ni ziyaret etti.
Tarih:	27 Temmuz 2015
Beğeni:	67
Retweet:	128
Yorum Sayısı:	20

Tablo 33: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 27 Temmuz 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

27 Temmuz 2015 tarihli gönderide Putin'in restore edilmiş olan Aziz Knez Vladimir Kilisesi'ne yaptığı ziyaret yer almaktadır. Restorasyonun ardından yapılan açılış töreni, Knez Vladimir'in ölümünün birinci yılına denk gelecek şekilde zamanlanmıştır. Putin yaptığı ziyarette Patrik Kirill'e teşekkürlerini sunmuş ve bu kilisenin tüm Ortodoks alemi için büyük öneminin olduğunu vurgulamıştır.

Putin, devlet başkanı olarak kiliseleri protokolle değil, derin ve içten inandığı için ziyaret etmektedir. Bu da Putin'in dindar olduğu gerçeğini göstermektedir. SSCB döneminde din baskı altına alınmışken ve işini kaybedeceği korkusuyla hiçbir devlet adamı kiliseye gitmezken, Putin boynuna astığı haçı gururla taşımaktadır. Sovyetler döneminde mum tutmakta dahi becerikli olamayan devlet adamlarının aksine, Putin daha bilgili ve inançlı bir şekilde dini ayinlere katılmaktadır. Kiliseleri ve kutsal mabetleri sıkça ziyaret eden Putin, bu yerlere değerli eşyalar hediye etmekte, yardım götürmekte ve dualar istemektedir. Bu doğrultuda Putin, geleneksel Rusya'nın iki önemli değeri olan Rus Ortodoks Kilisesi ve Rus Ordusu'na verdiği önemi her fırsatta sergilemektedir.

B. Mikro Yapı

Sade bir dile sahip gönderi tek cümleden oluşmaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde, Putin'in Patrik Kirill ve diğer devlet adamlarıyla beraber kilisede yer aldığı bir fotoğraf eklenmiştir. Gönderiye ilişik olan haberde ise Putin'in kiliseye yaptığı ziyaretten, izlenimlerinden ve düzenlenen ayinden bahsedilmiştir.

Örnek Analiz 31

Şekil 33: Tweet 31 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Aziz Knez Vladimir'in doğumunun bininci yıl dönümü münasebetiyle gala resepsiyonu.
Tarih:	28 Temmuz 2015
Beğeni:	87
Retweet:	188
Yorum Sayısı:	36

Tablo 34: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Temmuz 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Temmuz 2015 tarihli gönderide, Aziz Knez Vladimir'in doğumunun bininci yıldönümü vesilesiyle Kremlin'de Putin tarafından düzenlenen gala resepsiyonu

bildirilmiştir. Düzenlenen resepsiyona Rus Ortodoks Kilisesi temsilcileri, Rusya'da var olan bütün dinlerin temsilcileri, devlet ve halk önderleri katılmıştır.

2015 yılında Rusya, İsa'nın havarilerine eşit olarak kabul ettikleri Knez Vladimir'in bininci yıldönümünü kutlamıştır. Knez Vladimir, 13. yüzyılın sonunda ve 14. yüzyılın başında Rus Ortodoks Kilisesi tarafından havarilere eşit rütbede kanonlaştırılmıştır. Bu güne özel düzenlenen resepsiyonda konuşma yapan Putin, Knez Vladimir tarafından kutsanmanın tüm Rus tarihi, devleti ve kültüründe önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Putin aynı zamanda, Knez Vladimir'in din konusunda yaptığı seçimin akıllıca olduğunu belirtmiş ve Rusya'nın eşsiz bir medeniyet oluşunun bu sayede gerçekleştiğinin altını çizmiştir. Putin'e göre Ortodoksluğun benimsenmesi, Knez Vladimir'in anavatanına olan derin sevgisine bağlıdır. Knez Vladimir'in vaftiz edişi, iç savaşı durdurmuş, dış güçlere karşı bir birlik oluşturmuş, tek bir Rus ulusunun oluşumunun temelini atmış ve merkezi bir Rus devleti inşasının yolunu açmıştır. Böylece Rusya güçlü bir devlet haline gelmiş, hem batıda hem de doğuda ilerleyişini sürdürmüştür.[580]

Putin'e göre, kilise her zaman insanlara vatanı savunmak için yön veren ve bütün ulusu birleştiren ideolojik bir kurum olmuş, bu kuruma da patrikler önderlik etmiştir. Kilise devrimden sonra da kültürü, tarihi, gelenekleri ve ulusal karakteri korumayı başarmıştır. Vatanseverlik Savaşı sırasında bütün kiliselerde ayinler düzenlenmiş, dualar okunmuş ve cephenin ihtiyaçları için yardım toplanmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından kilise, bütün uluslar arasında uyum ve birlik oluşumu için çaba göstermiştir. Bütün bunların yanında Velikorus ideolojisinin bir ucu Ortodoksluğa dayanmaktadır. Putin de yürekten inanan bir lider olarak dine büyük önem vermekte ve bütün önemli dini ayin ve seremonilere her fırsatta katılım sağlamaktadır.

B. Mikro Yapı

[580] "Приём по случаю тысячелетия преставления святого равноапостольного князя Владимира", 28.06.2015 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/50068, (10.10.2021).

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmış ve Kremlin'de Knez Vladimir'in doğumunun bininci yılının kutlandığı bir resepsiyon düzenlendiği belirtilmiştir. Gönderiye ilişik olan fotoğraflarda, Putin'in Patrik Kirill ile yan yana durduğu, yürüdüğü ve konuştuğu görseller yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan haberde ise resepsiyonda Putin'in ve Patrik Kirill'in yaptığı konuşmalar yer almaktadır.

Örnek Analiz 32

Şekil 34: Tweet 32 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Kazakistan ziyaretinde Kutsal Uspenski Katedrali'ni ziyaret etti.
Tarih:	15 Ekim 2015
Beğeni:	101
Retweet:	157
Yorum Sayısı:	40

Tablo 35: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 15 Ekim 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

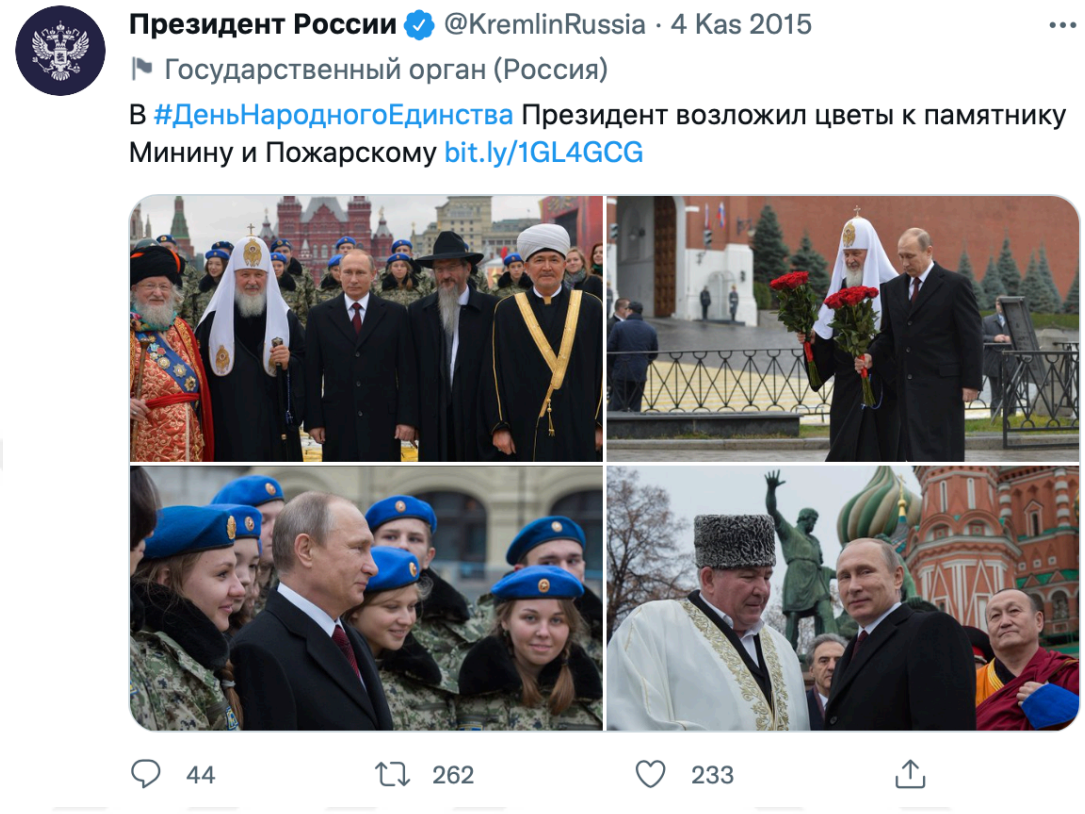
15 Ekim 2015 tarihli gönderide, Putin'in BDT Devlet Başkanları Konseyi ve Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'nin olağan toplantılarına katılmak için bulunduğu Kazakistan'da Kutsal Uspenski Katedrali'ne yaptığı ziyaret bildirilmiştir. Ziyarette Putin'e Kazakistan Başpiskoposu Aleksandr Mogilev ve Başrahip Sergiy Karamışev eşlik etmiştir.

Sovyetlerin dağılmasıyla beraber Çarlık Rusya'sındaki önemine yeniden kavuşmaya başlayan Rus Ortodoks Kilisesi, Putin Rusya'sında tekrar stratejik bir kurum halini almış ve Rus dış politikasına yön vermeye başlamıştır. Rus dış politikasının Ukrayna, Belarus, Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik yürüttüğü politikalar ile Rus Ortodoks Kilisesi'nin bu bölgeler üzerindeki politikası aynı doğrultuda ilerlemektedir.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmakta ve Putin'in Kazakistan ziyaretindeki kilise gezisini bildirmektedir. Gönderiye ilişik olan görselde Putin, dini liderlerle beraber kilisede mum yakmaktadır.

Örnek Analiz 33

Şekil 35: Tweet 33 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Ulusal Birlik Günü'nde Başkan, Minin ve Pojarski Anıtı'na çiçek bıraktı.
Tarih:	4 Kasım 2015
Beğeni:	233
Retweet:	262
Yorum Sayısı:	44

Tablo 36: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2015 tarihli tweet

A. Makro Yapı

4 Kasım 2015 tarihli gönderide Putin'in Ulusal Birlik Günü'nü kutladığı haberi yer almaktadır. Gerçekleştirilen törene Patrik Kirill ile beraber Rusya'da hüküm süren diğer dinlerin önderleri, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, dernek üyeleri ve aktivistler katılmıştır.

Ulusal Birlik Günü, Kuzma Minin ve Dimitri Pojarski liderliğindeki milislerin Moskova'yı işgalcilerden kurtardığı 1612 yılındaki olayların anısına 2005 yılı itibariyle kutlanmaya başlanmıştır. Rusya'nın kimliğini yeniden inşa eden Putin için bu gün oldukça büyük bir öneme sahiptir. Rurik Hanedanı'ndan son hükümdarın ölümünün yol açtığı veraset krizi, ülkeyi siyasi ve sosyal bir kriz dönemine sokmuş, Moskovalı seçkinlerin kendi aralarında savaşmasına yol açmış ve bunun sonucunda çarın ölen kardeşi olduğunu iddia eden sahte Dimitri yönetimi ele geçirmiştir. Bununla beraber gelen Polonya işgali ve ülkeyi Katolikliğe dönüştürme tehdidi, Minin ve Pojarski önderliğindeki halkın birleşmesine vesile olmuş, elde edilen zaferin ardından Mihail Romanov çar olarak seçilmiş, böylece Romanov Hanedanlığı dönemi başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından, Rusya Federasyonu'nun da aynı tehlikeye girmesini istemeyen Putin, Ulusal Birlik Günü'nü tanıtmış ve bu özel gün her yıl 4 Kasım'da kutlanmaya başlanmıştır. Ulusal Birlik Günü Putin'in ideolojisinin temel taşı olmuştur. Putin'in bu doğrultuda benimsediği Rus fikri, güçlü bir devlet, ulusal birlik ve ahlaki misyona dayanan birkaç temel bileşenden oluşmaktadır. Velikorus ideasındaki Putin'e göre Rusya, Rus tarihi geleneğinin bir parçası olarak devam etmeli, bin yıllık devlet geleneğini sürdürmeli ve çağdaş Rusya'nın sınırlarının ötesini yeniden kapsamalıdır.

B. Mikro Yapı

Gönderi tek cümleden oluşmakta ve Putin'in Ulusal Birlik Günü kutlamalarında Minin ve Pojarski Anıtı'na çiçek koyduğu bildirilmektedir. Gönderiye ilişik olan görselde Putin'in dini liderler ve askerlerle olan fotoğrafları yer almakta, gönderiye ilişik olan haberde ise kutlamalara katılanların isimleri belirtilmiştir.

Örnek Analiz 34

Şekil 36: Tweet 34 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Patrik Kirill ile görüşme: göreve gelişinin yıldönümü, Ortodoks kiliselerinin zirvesi.
Tarih:	1 Şubat 2016
Beğeni:	190
Retweet:	95
Yorum Sayısı:	46

Tablo 37: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Şubat 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

1 Şubat 2016 tarihli gönderide, Putin'in Patrik Kirill ile beraber yaptığı görüşme ve göreve gelişinin yıldönümünü kutladığı konuşma yer almaktadır.

Kutlama konuşmasında Putin, Patrik Kirill'e Rus Ortodoks Kilisesi'ni geliştirdiği ve Rus halkı ile toplumun birliğini güçlendirdiği için bir teşekkür sunmuştur.[581]

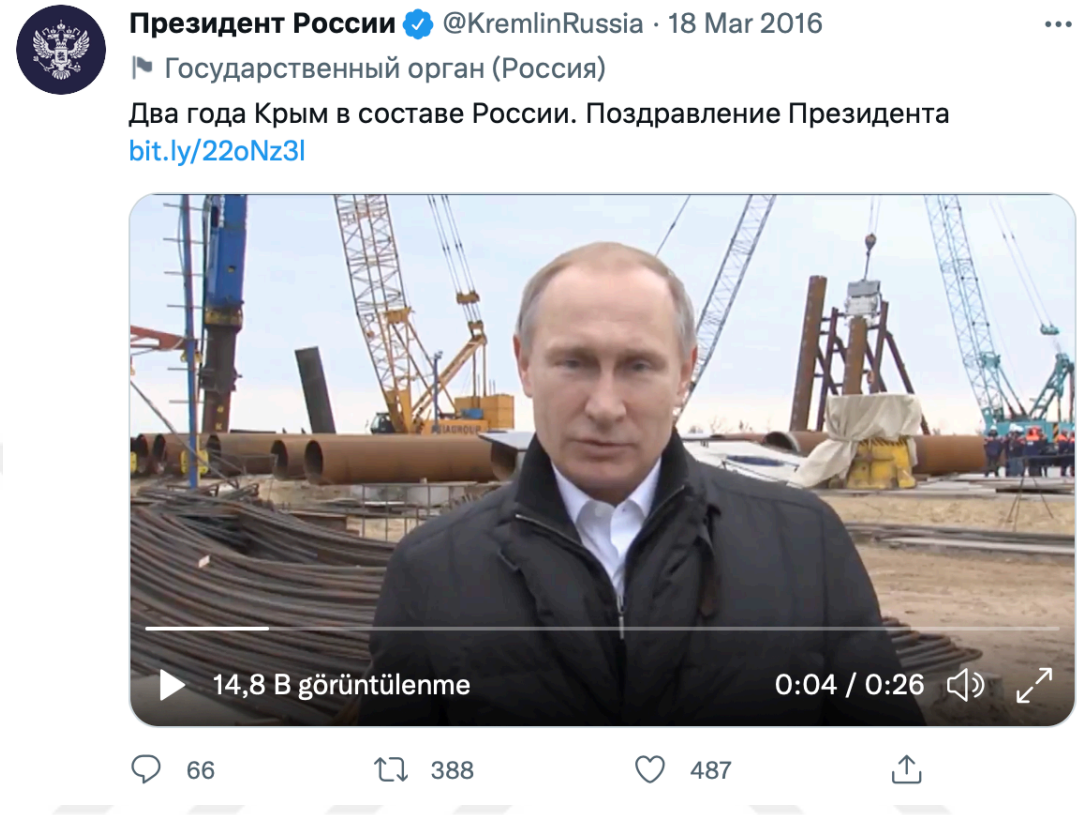
Rus Ortodoks Kilisesi, SSCB'nin dağılışından günümüze kadar büyük değişimler yaşamış, özellikle son 20 yılda, Sovyetler döneminde tahrip edilen altyapısının çoğunu restore etmiştir. Patrik Kirill'in seçilmesiyle beraber kilise sayısı dört kat (6,893'ten 29,263'e), piskoposluk sayısı iki kat (76'dan 157'ye), manastır sayısı 36 kat (22'den 804'e), rahiplerin sayısı ise dört kat (7,397'den 30.670'e) artmıştır.[582] Rus yetkililer için büyük bir öneme sahip olan Rus Ortodoks Kilisesi, aynı zamanda sembolik bir öneme de sahiptir. Ortodoksluk, Rus devletinin ideolojik bir ayağı ve ulusal kimliğin önemli bir unsuru olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla Putin, Velikorus ideolojisinin yeniden tezahüründe Rus Ortodoks Kilisesi'ne büyük bir görev vermekte, ve kilise de, Rusya'nın Çarlık dönemindeki gücünü yeniden kazanması için yoğun çaba sarf etmektedir. Böylece kilise, dünya sahnesinde Rus makamlarının propaganda yapmasına olanak sağlamakta ve Putin'in hedeflediği Velikorus ideasının sürdürülmesine yardımcı olmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderi sade bir yapıya sahiptir. Gönderide Putin'in Patrik Kirill'i göreve gelişinin yıldönümünü kutladığı ve bu vesileyle bir görüşme düzenledikleri bildirilmiştir. Gönderiyi ilişik olan görselde, Putin'in Patrik Kirill ile yan yana durduğu bir fotoğraf bulunmakta, gönderiye ilişik olan haberde ise Putin ve Kirill'in karşılıklı konuşmalarından kesitler yer almaktadır.

[581] "Встреча с Патриархом Московским и всея Руси Кириллом", 01.02.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51239, (11.10.2021).
[582] Agata Dubas, "The new Patriarch of Moscow and all Russia to continue the alliance of church and state", **Center for Eastern Studies: CES Commentary**, 2009, 20, s. 2.

Örnek Analiz 35

Şekil 37: Tweet 35 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Kırım iki yıldır Rusya'nın bir parçası. Başkan'dan tebrik mesajı.
Tarih:	18 Mart 2016
Beğeni:	487
Retweet:	388
Yorum Sayısı:	66

Tablo 38: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Mart 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Mart 2016 tarihli gönderide, Putin'in Kırım ziyareti, Kırım'daki inşa faaliyetlerimin işleyişi bildirilmiştir. Kırım ve Sivastopol bölgelerinin sosyo-ekonomik kalkınması ve Rusya'ya entegrasyonu konusundaki çalışmalar üzerine toplantı gerçekleştiren Putin, konuşmasına Kırım ve Sivastopol'un Rusya ile yeniden

birleşmesinin ikinci yıldönümünü tebrik ederek başlamıştır. Kırım Kerç Boğazı Köprüsü'nün inşası sırasında Kırım tarihini yansıtan birçok değerli eşyanın bulunduğunu da belirten Putin, köprünün ilk projesinin II. Nikola tarafından 1910 yılında planlandığını ancak Birinci Dünya Savaşı yüzünden gerçekleştirilemediğinin altını çizmiştir.[583] Kırım ve Kafkasya'yı birleştirecek olan bu köprü, Sovyetler döneminde yeniden gündeme gelmişse de, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle tekrar sekteye uğramış, seleflerinin gerçekleştiremediği projeyi Putin hayata geçirmek için yoğun çaba göstermiştir.

Kırım'da ziyaret gerçekleştiren Putin, Kırım ve Sivastopol'un Rusya Federasyonu'na kabulünün ikinci yıldönümünde Moskova'da düzenlenen "Birlikteyiz!" etkinliğine katılanları tebrik ederek miting alanıyla doğrudan bağlantı kurmuştur. Bu özel gün için tebriklerini ileten Putin, bunun adaletli bir seçim olduğunu ve yarımadanın Rusya topraklarına kendi hür iradesiyle katıldığını belirtmiştir.[584] Kırım'ın Rusya topraklarına yeniden kazandırılması, Putin'in Rusya'yı dünyanın en büyük medeniyetlerinden biri olarak Sovyet öncesi günlerinin ihtişamına döndürme gayretini göstermektedir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderide, Putin'in Kırım'dan Moskova'daki kutlamalara tebrik mesajı gönderdiği bir video yer almakta ve gönderiye ilişik olan haberde ise Putin'in konuşması yer almaktadır.

[583] "Совещание по вопросам строительства Крымского моста и социально-экономического развития Крыма и Севастополя", 18.03.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51534, (11.10.2021).
[584] "Поздравление с годовщиной воссоединения Крыма и Севастополя с Россией", 18.03.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51535, (11.10.2021).

Örnek Analiz 36

Şekil 38: Tweet 36 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Rusya ve Belarus Halklarının Birlik Günü'nde Aleksandr Lukaşenko'ya tebrik gönderdi.
Tarih:	2 Nisan 2016
Beğeni:	212
Retweet:	177
Yorum Sayısı:	38

Tablo 39: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Nisan 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

2 Nisan 2016 tarihli gönderide, Putin'in Lukaşenko'ya Rusya ve Belarus Halklarının Birlik Günü vesilesiyle tebrik telgrafı gönderdiği bildirilmiştir. Telgrafta Putin, inşası 20 yıl önce başlayan Birlik Devletinin güçlenerek devam ettiğini ve Sovyet sonrası alanda daha geniş birleştirici yapıların yaratılmasına olanak sağladığını belirtmiştir. Bununla beraber Putin, iki ülke arasındaki müttefikliği daha da güçlendirmeyi hedeflediğinin, dış politika, ekonomi, sosyal ve beşeri alanlarda daha etkili bir koordinasyon istediğinin altını çizmiştir.

Kremlin'in bakış açısına göre jeostratejik bir öneme sahip olan Belarus, Rusya güvenliği için ana tehlikelerden birini oluşturmaya devam eden NATO'ya karşı koyabileceği bir cephedir. Velikorus ideasını yürüten Putin'in, Belarus politikalarında kullandığı en önemli araç, Lukaşenko rejiminin doğu komşusuna olan bağlılığıdır. Nitekim Belarus'un gaz, petrol, petrokimya ve kimya endüstrileri ihtiyacının tamamına yakınını Rusya karşılamaktadır.

Putin, 25 Nisan 2005 yılında Duma'da yaptığı yıllık konuşması sırasında, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi olarak adlandırmış ve bu gücün yeniden elde edilebilmesi için Rusya ve Belarus Birlik Devleti, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Gümrük Birliği gibi kuruluşlar inşa edilmiştir. Belarus, Kremlin tarafından "Rus Dünyası"nın[585] ayrılmaz bir parçası olarak görülmekle birlikte, resmi olarak bağımsız bir devlet olmasına rağmen, Moskova'nın politikalarına tamamen entegre olmuş bir durumdadır. Ekonomik olarak da Moskova'ya bağımlı olan Belarus, Velikorus ideasını yeniden gerçekleştirmek isteyen Rusya'nın Batı'daki en stratejik noktasıdır.

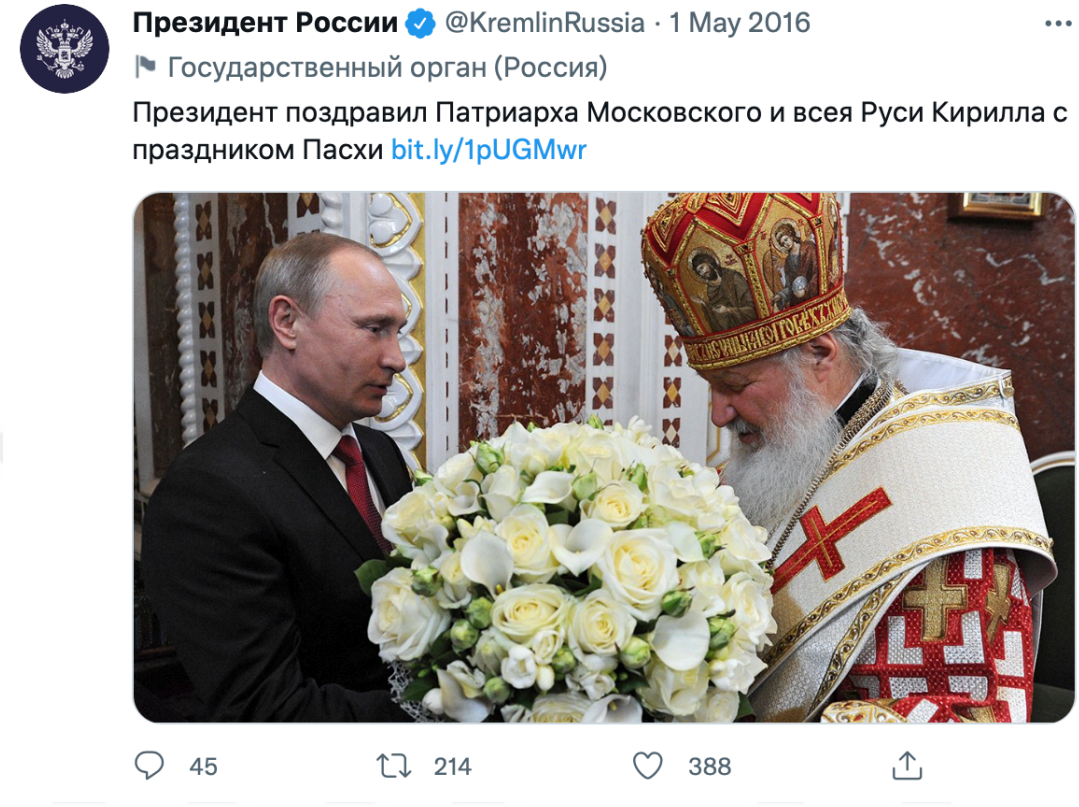
B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderi sade bir dildedir. Gönderiye ilişik haberde, Putin'in Belarus Devlet Başkanı Lukaşenko'ya, Rusya-Belarus Birlik Devleti'nin yıldönümü için kutlama telgrafı gönderdiği yer almaktadır.

---

[585] **Rus Dünyası:** Putin'in yönetime geldiği 2000'li yıllardan bu yana Russkiy Mir (Rus Dünyası) kavramıyla Rus kimliğinin yeniden tanımlama süreci başlatılmış ve bu kavram bir dış politika aracı haline gelmiştir. Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre Rus dünyası, bugün kendilerini farklı isimlerle tanımlayan Ruslar, Ukraynalılar ve Belarusların ait olduğu ayrı bir medeniyettir; dolayısıyla Rusya, Ukrayna ve Belarus Rus dünyasının ana merkezleri sayılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu üç ülke bir bütün hâlinde "Kutsal Rusya" olarak tasvir edilmektedir. Bir diğer ifadeyle bu üç halk, manevi bir birlik oluşturmaktadır. Rus dünyasının temelinde Ortodoks inancı başta olmak üzere Rus kültürü, Rus dili ve ortak tarihî hafıza gibi unsurların yattığı ileri sürülmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi'nin savunduğu bu düşüncenin vardığı nihai noktaya göre, "kadim Rus topraklarında" bulunan bu ülkeler ortak bir medeniyete ait oldukları için en "yüce amaçları" da aralarında bir entegrasyon süreci başlatmak olmalıdır. Diğer bir deyişle Rus Ortodoks Kilisesi "Doğu Slav halklarının" bir Kutsal Rusya çatısı altında birleşmeleri gerektiğini savunarak aslında Sovyet sonrası ülkeleri Rusya'nın başında bulunacağı bir uluslar üstü yapı içinde birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Rus Ortodoks Kilisesi Rusya'yı bir "devlet-medeniyet" olarak betimleyerek Kremlin'in yetkilerini Rusya sınırlarının ötesine taşıma politikasına hizmet etmektedir. (Mokhmad Akhiyadov, "'Rus Dünyası' Doktrini ve Dış Politikaya Yansımaları", **İNSAMER**, 2020, s. 4.)

Örnek Analiz 37

Şekil 39: Tweet 37 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan, Moskova ve Tüm Rusya Patriği Kirill'in Paskalya Bayramı'nı kutladı.
Tarih:	1 Mayıs 2016
Beğeni:	388
Retweet:	214
Yorum Sayısı:	45

Tablo 40: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Mayıs 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

1 Mayıs 2016 tarihli gönderide, Putin'in Patrik Kirill'e Paskalya Bayramı vesilesiyle gönderdiği tebrik mesajı yer almaktadır. Gönderdiği mesajda Putin, Paskalya Bayramı'nın Rusları Ortodoksluğun manevi değerlerine döndürdüğünü belirtmiştir. Bununla beraber Putin, günümüzde Rus Ortodoks Kilisesi'nin Patrik

Kirill'in liderliği altında ülkenin kamusal yaşamında aktif bir rol oynadığını, genç nesli eğittiğini ve ülkenin aydınlanmasına katkı sağladığının altını çizmiştir.[586]

Putin için sembolik bir öneme sahip olan Rus Ortodoks Kilisesi, Velikorus fikrinin ideolojik boşluğunu doldurma hususunda büyük bir rol oynamaktadır. Ortodoks din adamlarının büyük bir çoğunluğu Batı karşıtı görüşlere sahip ve emperyal Velikorus milliyetçiliğine hizmet etmektedir. Kilisedeki bu işleyiş, devlet yönetiminin Rusya'nın küresel süper güç statüsünü yeniden elde etme çabalarıyla birebir uyuşmaktadır. Yüzyıllardır Rusya'da hüküm süren Ortodoksluk, Çarlık Rusya, Sovyet Rusya ve günümüz Rusya geleneklerinin bütün öğelerini birleştiren ve Rusya'nın imparatorluk statüsünün devam ettirildiğini kanıtlamak için tasarlanan yeni devlet ideolojisinin en önemli bileşenidir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmış ve Putin'in Paskalya Bayramı vesilesiyle Patrik Kirill'i tebrik edişi bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan haberde tebrik mektubunun içeriği yer almaktadır. Aynı zamanda, Putin'in Patrik Kirill'e kilisedeki ayin esnasında verdiği beyaz gülleri gösteren görsel de gönderiye eklenmiştir.

[586] "Поздравление Патриарху Московскому и всея Руси Кириллу с праздником Пасхи", 01.05.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51838, (13.10.2021).

Örnek Analiz 38

Şekil 40: Tweet 38 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Aynoroz: Vladimir Putin, Kutsal Topluluk üyeleriyle bir araya geldi.
Tarih:	28 Mayıs 2016
Beğeni:	301
Retweet:	213
Yorum Sayısı:	35

Tablo 41: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Mayıs 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Mayıs 2016 tarihli gönderide, Putin'in resmi müzakereler gerçekleştirmek için gittiği Yunanistan ziyaretinin ardından, Ortodoks dünyası için kutsal bir yer olan Aynoroz'da gerçekleştirdiği gezi bildirilmiştir. Ziyarette gerçekleştirdiği konuşmasında Putin, bölgenin Ortodoksluk ve Hıristiyanlığın eşsiz bir merkezi

olduğunu, bin yıldan fazla bir süredir manevi gelenekler ve ortak değerlerin bu bölgede özenle korunduğunu belirtmiştir. Putin konuşmasında Ortodoksluğun dünyada daha çok güçlendiğinin ve hem Rusya hem Aynoroz'un bunda katkısı olduğunu belirtmiştir.[587]

Aynoroz'un başkenti Karyes'teki Protaton Kilisesi'nde düzenlenen ayine katılan Putin, kilisede sembolik olarak bulunan Bizans tahtına geçmiş ve ayine oradan devam etmiştir. Putin'in Bizans tahtına oturuşu, Moskova'nın Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından Ortodoks dünyasının varisi ve başkanı olma özelliğinin devamı niteliğinde belirmiş ve İstanbul Patrikhanesi ile üstünlük çatışması gündeme gelmiştir. Rusya'da kilise ve devlet, hükümdarın halk üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek için her zaman el ele çalışmıştır. Geleneksel iktidar üçlüsü, Ortodoksluk, Otokrasi ve Milliyet bileşenlerinden oluşmaktadır. Putin de bundan feyz alarak Ortodoksluğu hayatın her alanına koymakta ve iktidarını güçlendirecek bir unsur haline getirmektedir. Bununla beraber Rus Ortodoks Kilisesi'nin diğer tüm Ortodoks kiliselerinden üstün olduğu fikri benimsenmekte ve Ortodoks dünyasının liderliği anlayışı günümüzde de sürdürülmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Kutsal Topluluk üyeleriyle bir araya geldiğinde yaptığı konuşma bulunmaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in din ve devlet adamlarıyla birlikte verdiği hatıra pozu yer almaktadır.

[587] "Выступление на встрече с членами Священного кинота", 28.05.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/transcripts/52031, (14.10.2021).

Örnek Analiz 39

Şekil 41: Tweet 39 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Kremlin'de "Ebeveyn Zafer Nişanı" takdim edildi.
Tarih:	1 Haziran 2016
Beğeni:	60
Retweet:	59
Yorum Sayısı:	10

Tablo 42: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Haziran 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

1 Haziran 2016 tarihli gönderide Putin'in, Habarovsk, Altay, Krasnodar krayları, Kaliningrad, Sverdlovsk, Tver, Samara bölgeleri, Kırım ve İnguşetya'da yaşayan çok çocuklu ailelere Ebeveyn Zafer Nişanı sunduğu belirtilmiştir. Törendeki konuşmasında Putin, bu yüksek devlet ödülünün, hayatlarını çocuklara ve Rusya'nın yükselen neslinin eğitimine adayanlara verildiğini söylemiştir. Bu tür ailelerin, Rus geleneklerinin en iyi şekilde somutlaşmış hali olduğunu belirten Putin, devletin gelişmesi ve güçlenmesi, ahlaki, sağlıklı bir yaşam tarzının oluşumu için çok çocuklu ailelere ihtiyaç olduğunun altını çizmiştir. Putin konuşmasına, bu tür ailelerin, Rusya'daki aile kurumunun prestijini artırdığını söyleyerek devam etmiş, nüfusta

doğal bir artış olduğu için anneliği ve çocuk sahibi olmayı desteklediğini belirtmiştir.[588]

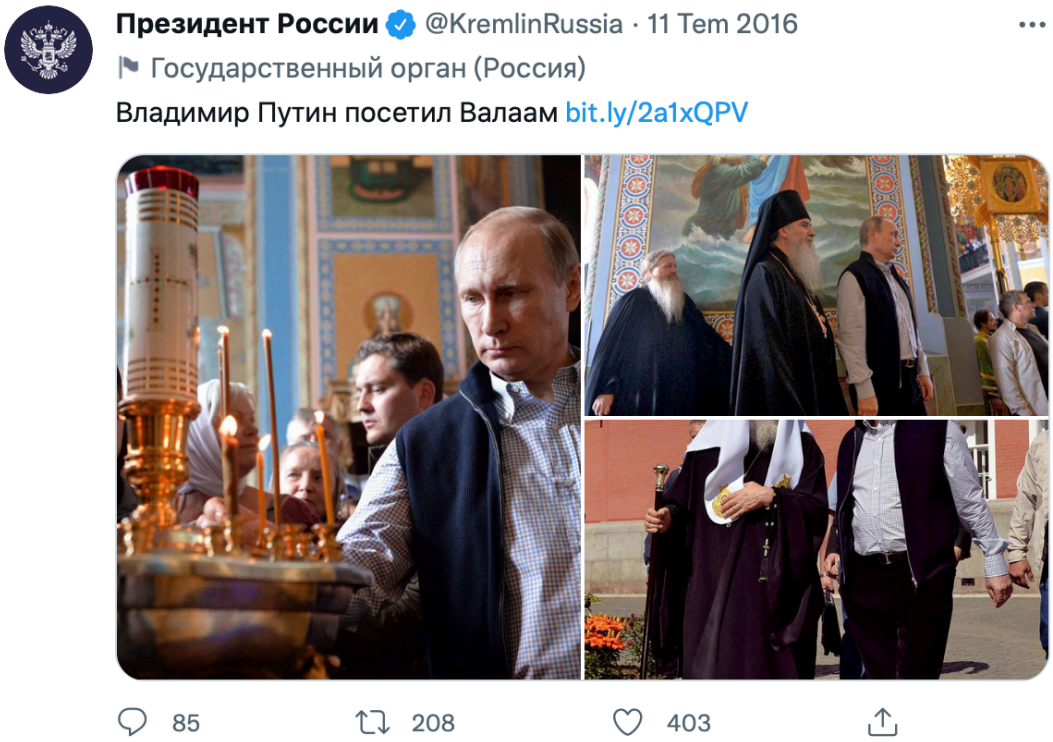
Çarlık Rusya'sında aile, Tanrı'nın kurduğu bir kurum ve kutsal bir gelenek olarak addedilmiştir. Bu temel kurum her şeyden önce ahlaki bir boyuta sahip olmuş, bu kurumun önemimini yitirmesi devlet egemenliği ve toplumsal uyumun ortadan kalkmasına sebebiyet verecek bir durum olarak addolunmuştur. Kiev Knezliği döneminde çocuksuz olmak, Tanrı'nın günahlar için cezası olarak kabul edilmiş[589], çok çocuklu bir aile olmak yaygınlaşmıştır. Çarlık döneminde ailelerin en büyük görevi, çocuk sahibi olmak ve onları ülke topraklarına yararlı işler yapacak şekilde yetiştirmek olmuştur. Bu aile geleneği yüzyıllar boyunca devam ettirilmiş, demografik yapının gerilememesi için çok çocuklu aile yapısı teşvik edilmiştir. Nitekim nüfusun güçlü olması ülkenin de güçlü olmasıyla bağdaştırıldığı için çok çocuklu aile yapısı fikri hem çarlık döneminde, hem Sovyetler döneminde muhafaza edilmiş, Putin döneminde de güçlendirilerek devam etmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil yapısı kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Ebeveyn Zafer Nişanı töreninde yaptığı konuşma bulunmakta, gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in Kremlin'de ebeveynlere ve çocuklara seslenişindeki bir fotoğraf yer almaktadır.

[588] "В Кремле вручены ордена «Родительская слава»", 01.06.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/52064, (15.10.2021).
[589] Ольга Ф. Киселева, **Традиции Православного Воспитания**, Москва, Книжкин Дом, Астрель, 2008, s. 73.

Örnek Analiz 40

Şekil 42: Tweet 40 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin Valaam'ı ziyaret etti.
Tarih:	11 Temmuz 2016
Beğeni:	403
Retweet:	208
Yorum Sayısı:	85

Tablo 43: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Temmuz 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

11 Temmuz 2016 tarihli gönderide, Putin'in Valaam Adası'ndaki Valaam Manastırı'nda düzenlenen ve Patrik Kirill'in başkanlık ettiği ayine katıldığı bildirilmiştir. Ayinin sonunda yemeğe iştirak eden Putin, ülkenin manevi temellerini güçlendirmek için gerçekleşen bu ayini organize edenlere ve katılanlara teşekkürlerini sunmuştur. Putin konuşmasına, şimdiye kadar anavatana hizmet etmek için canlarını

feda edenleri unutmamak gerektiğini söyleyerek devam etmiş, Suriye'de ölen Rus askerleri için de din adamlarından dua istemiştir.[590]

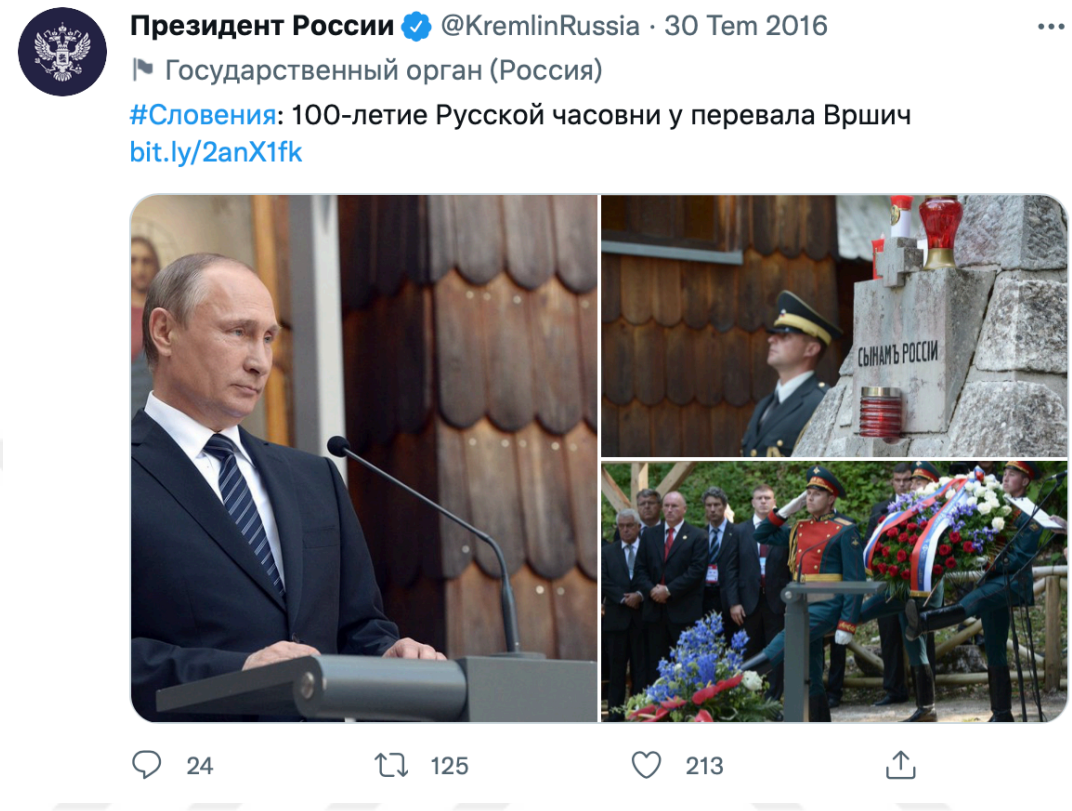
Putin, düzenlenen önemli ayinlere ve dini törenlere Patrik Kirill ile birlikte katılmakta, kendisini Ortodoks Kilisesi ve Rus ulusunu birleştiren bir aracı olarak sunmaktadır. Putin için Ortodoksluğun bir diğer boyutu ise, Sovyet sonrası kurulan devletlerin, özellikle de Rutenya bölgesindeki Slav ve dindaş olan Ukrayna ve Belarus uluslarını Rusya ile birleştirmesidir. Bu nedenle Rus Ortodoks Kilisesi'nin öncelikli amacı, bu devletler üzerindeki nüfuzunu yeniden kazanmak ve yerel kiliselerin Rus Ortodoks Kilisesi'ne sadık kalmasını sağlamaktır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in ayinde yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise Putin'in ayin esnasında mum yakışı, Patrik Kirill ile beraber ayinde bulunuşu ve istişare edişi gösterilmiştir.

590 "Владимир Путин посетил Валаам", 11.07.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/52497, (16.10.2021).

Örnek Analiz 41

Şekil 43: Tweet 41 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Slovenya: Vršić Geçidi'ndeki Rus Şapeli'nin 100. Yıldönümü.
Tarih:	30 Temmuz 2016
Beğeni:	213
Retweet:	125
Yorum Sayısı:	24

Tablo 44: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 30 Temmuz 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

30 Temmuz 2016 tarihli gönderide Putin'in Slovenya Cumhurbaşkanı Borut Pahor ile birlikte, Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgede ölen Rus askerlerinin anısına yapılan Rus Şapelinin 100. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen anma törenine katıldığı bildirilmiştir. Törende yaptığı konuşmasında Putin, şapelin tam yüz yıl önce,

Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgede trajik bir şekilde hayatını kaybeden yaklaşık 10 bin Rus askerinin onuruna dikildiğini söylemiş ve yapıya sahip çıktığı için Slovenya'ya teşekkürlerini sunmuştur.[591]

Burada esas dikkat çeken unsur, Rusya'nın günümüzde Putin önderliğinde Slavyanofilizm görüşünü benimsemesi, Slav uluslarının önderliği rolünü yürütmeye çalışmasıdır. Panslavizm görüşüyle beraber Rusya emperyal hedeflerine devam etmekte, bütün Slav uluslarını Ortodoks Rusya'nın çatısı altında birleştirme hedefine gitmektedir. Ancak bu konsept yıllarca ütopik kalmışsa da Slavları Rusya etrafında birleştirmenin gerçek olasılığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Ukrayna ve Belarus doğrudan Sovyetlere bağlı bulunmuş, diğer Slav ülkeleri için de sosyalizm olgusu kullanılmıştır. Slav ulusları, dönemin sosyalist ülkeleri arasında yer aldığından dolayı Rusya'nın hegemonyası altında kalmıştır.

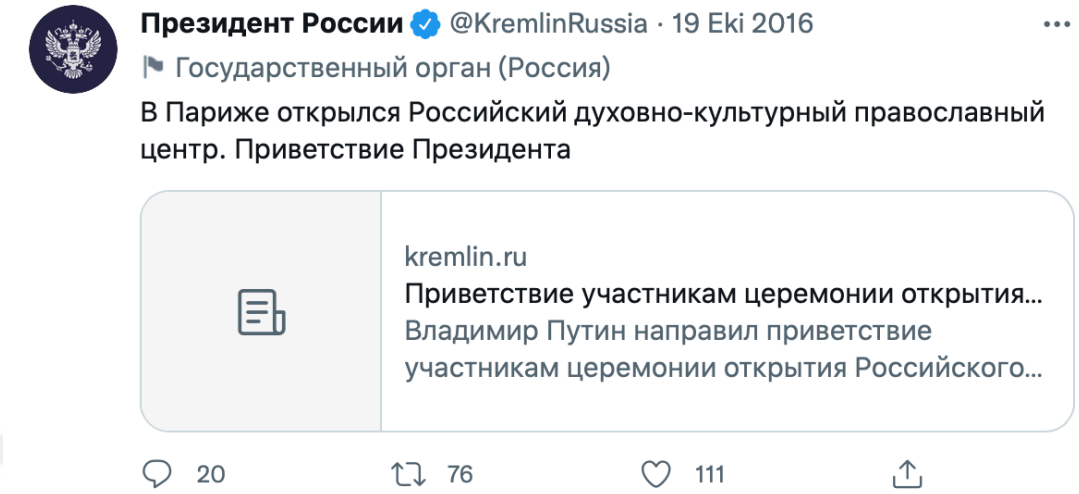
Nitekim Panslavizm günümüzde, Sovyetlerin çöküşünün ardından Doğu Slavları arasındaki çatışma, Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Sırbistan ve Kosova sorunlarıyla ilgilenmektedir. Putin de bu hususta, Rusya'nın Ukrayna ve Belarus üzerindeki üstünlüğünü göstermeye çalışmakta, Sırbistan'ın Balkanlardaki yayılmacı politikalarını desteklemekte ve bütün Slav ülkeleriyle sosyo-ekonomik, askeri ve ticari alanlarda anlaşmalar yapmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Slovenya ziyareti esnasında, Birinci Dünya Savaşı'nda Rus askerlerinin inşa ettiği şapeli ziyaret ettiği ve yaptığı konuşma bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise Putin'in konuşma esnasındaki fotoğrafı ve şapele çelenk bırakılması yer almaktadır.

[591] "100-летие русской часовни у перевала Вршич", 30.07.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/52621, (17.10.2021).

Örnek Analiz 42

Şekil 44: Tweet 42 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Paris'te Rus Ortodoks Ruhani ve Kültür Merkezi açıldı. Başkandan selam mesajı.
Tarih:	19 Ekim 2016
Beğeni:	111
Retweet:	76
Yorum Sayısı:	20

Tablo 45: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Ekim 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

19 Ekim 2016 tarihli gönderide, Putin'in Paris'teki Rus Ortodoks Ruhani ve Kültür Merkezi'nin açılış törenine katılanları selamladığı bildirilmektedir. Selam mesajında Putin, bu eşsiz kompleksin yaratılması, Rus-Fransız kültürel bağlarının gücünü, iki ülke halklarının işbirliğini gösterir nitelikte olduğunu belirtmiştir. Söz konusu yapının, Rusya'nın tarihi, bilimsel ve kültürel başarıları ile ilgilenen ve Rus dilini öğrenen herkes için açık olduğunu belirten Putin, kilisenin Fransa'da yaşayan

Rusların manevi yaşamında büyük bir rol oynayacağının altını çizmiş ve bu nedenden dolayı Fransa hükümetine teşekkürlerini sunmuştur.[592]

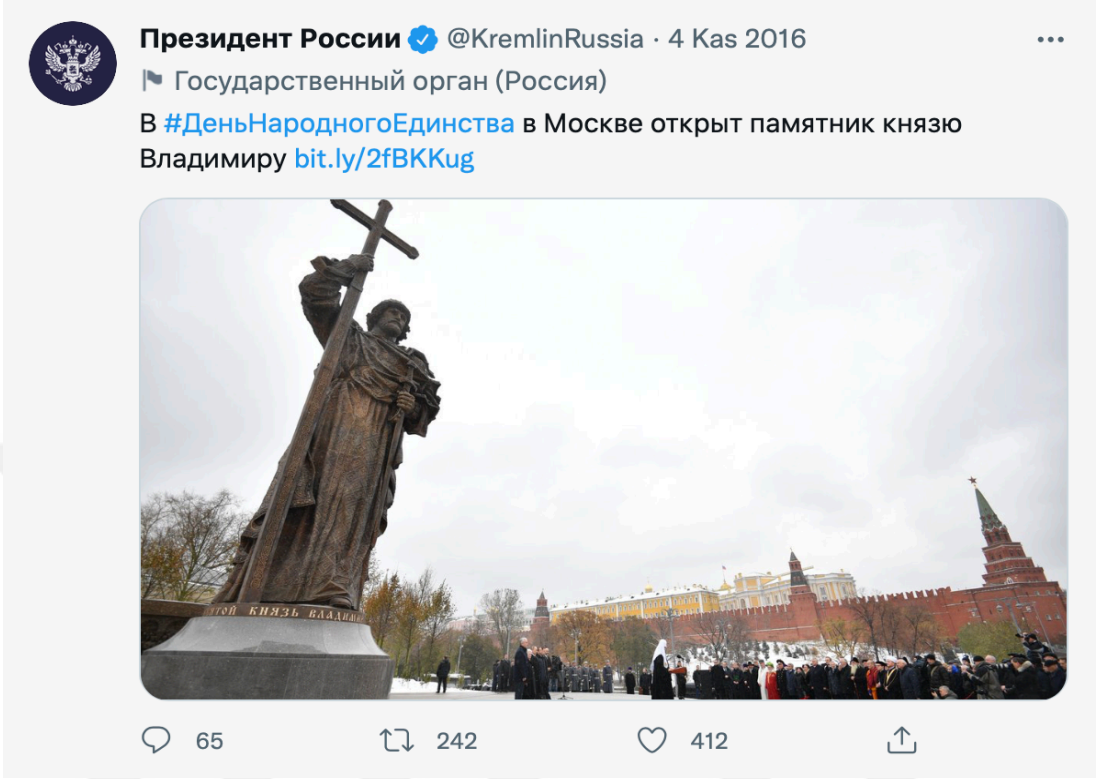
Post-Sovyet dönemde, Rus Ortodoks Kilisesi maksimum özgürlüğe ulaşmış ve devlet politikasıyla beraber dış politika alanında kendi çizgilerini oluşturmaya başlamıştır. Rusya'da, Rus Ortodoks Kilisesi'nin liderlerinden devlete her konuda destek gelmesi nedeniyle, devlet ve kilise arasında herhangi bir çatışma bulunmamaktadır. Kilise, siyasi bir parti gibi devlet iktidarını ele geçirme amacı gütmese de, kamusal ve dini alanlarda siyasi bir konuma sahip olmaktadır. Devletin yönetim şekline bakmaksızın bütün dini organizasyonlara iştirak etmektedir. Günümüzde Putin ve Patrik Kirill her konuda birlik sağlamakta, ortak hareket etmekte ve Velikorus üçlemesinin Ortodoksluk birleşenini hem toplum içinde hem de yurtdışında hayatın her alanına nüfuz ettirmektedir. Bu nedenle Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rusya'daki siyasi süreç üzerinde önemli bir etkisi vardır ve Ortodoksluğun geniş alanlara yayılması için yoğun çaba sarf etmektedir.

B. Mikro Yapı

19 Ekim 2016 tarihinde paylaşılan tweet iki cümleden oluşmakta ve basit bir dil içermektedir. Gönderide Paris'teki Rus Ortodoks Ruhani ve Kültür Merkezi'nin açılışından bahsedilmektedir. Gönderiye ilişik olan haberde ise Putin'in açılış törenine katılım sağlayamadığı için selam ve tebrik mesajları iletilmiştir.

[592] "Приветствие участникам церемонии открытия Российского духовно-культурного православного центра в Париже", 19.19.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/53118, (18.10.2021).

Örnek Analiz 43:

Şekil 45: Tweet 43 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Ulusal Birlik Günü'nde Moskova'da Knez Vladimir Anıtı açıldı.
Tarih:	4 Kasım 2016
Beğeni:	412
Retweet:	242
Yorum Sayısı:	65

Tablo 46: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2016 tarihli tweet

A. Makro Yapı

4 Kasım 2016 tarihli gönderide, Putin ve Patrik Kirill'in, Borovitskaya Meydanı'nda Rusya'yı vaftiz eden Knez Vladimir adına yapılan anıtın açılışını gerçekleştirdikleri bildirilmiştir. Törene devlet adamlarının yanı sıra, Rusya Müftüler Konseyi Başkanı Ravil Gaynuddin'in de içinde bulunduğu bütün dinlerin önderleri katılmıştır. Açılış töreninde yaptığı konuşmasında Putin, anıtın açılışının Ulusal Birlik

Günü'ne denk gelmesinin sembolik olduğunu, bu anıtın Rus devletinin manevi kurucusu ve seçkin atası olan Knez Vladimir'e bir övgü niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Putin, Knez Vladimir'in her ne kadar Ortodoksluğu ülke içinde yaysa da, halkları, dilleri, kültürleri ve dinleri eşit olarak birleştirdiğinin ve bir aile haline getirdiğinin de altını çizmiştir. Knez Vladimir'in en önemli başarısının Rusları vaftiz edişi olduğunu söyleyen Putin, bu durumun Rusya, Belarus ve Ukrayna halkları için ortak bir manevi kaynak haline geldiğini belirtmiş, bu doğrultuda birlik ve uyum içinde modern zorluklara ve tehditlere karşı mücadele ederek bin yıllık Rusya tarihinin sürekliliğini sağlamanın herkes için büyük bir görev olduğunu dile getirmiştir.[593]

Rusya'da her yıl geleneksel olarak kutlanan Ulusal Birlik Günü'nde, Rusya'nın manevi ve Ortodoks dünyası için en önemli isim olan Knez Vladimir adına yapılan anıtın açılışı sembolik bir öneme sahiptir. Her ne kadar halkların kardeşliği vurgulansa da, Putin Ortodoksluk mezhebini Rusya'nın ana bileşeni olarak lanse etmekte ve bu doğrultuda eylemler gerçekleştirmektedir. Sovyetlerin dağılmasının ardından Rusya'yı küresel emelleri olan bir emperyal güce dönüştürmeye çalışan Putin'in, bu dönüşüm esnasında kullandığı kilit araçlardan biri Rus Ortodoks Kilisesi'dir. Rus siyasi yaşamında kiliseye oldukça önem vermekte, Rusya'nın ilerleyişini güçlü kılmak ve Batı'nın Doğu Avrupa'daki etkisini bitirmek için Velikorus ideasının en güçlü temsilcisi olan Rus Ortodoks Kilisesi'ni kullanmaktadır. Kendi de güçlü bir inanan olan Putin, Rusları vaftiz eden ve Ortodoks mezhebine sahip olmalarını sağlayan Knez Vladimir'e her fırsatta övgüler yağdırmakta, ülke genelinde Vladimir adına dini faaliyetler gerçekleştirmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil yapısı kullanılmıştır. Gönderide, 4 Kasım'da Rusya'da kutlanan Ulusal Birlik Günü'nde Knez Vladimir Anıtı'nın açılışı ve törende Putin ve Patrik Kirill'in yaptığı konuşmalar bildirilmiştir. Gönderide yer

[593] "В День народного единства в Москве открыт памятник князю Владимиру", 04.11.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/53211, (18.10.2021).

alan görselde ise Knez Vladimir Anıtı ve törene katılan din ve devlet adamlarının fotoğrafı yer almaktadır.

Örnek Analiz 44

Şekil 46: Tweet 44 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Güney Osetya Devlet Başkanı Anatoli Bibilov ile iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğini görüştü.
Tarih:	2 Mayıs 2017
Beğeni:	156
Retweet:	74
Yorum Sayısı:	27

Tablo 47: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 2 Mayıs 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

2 Mayıs 2017 tarihli gönderide, Putin'in Güney Osetya Devlet Başkanı Anatoli Bibilov ile yaptığı görüşme bildirilmiştir. Putin yaptığı konuşmasında, Bibilov'un Rusya ile ilişkilerin gelişmesine büyük önem verdiğini ve Bibilov önderliğinde iki ülkenin daha büyük işlere imza atacağını belirtmiştir. Ayrıca Putin, Güney Osetya ile işbirliği anlaşmalarının yapılacağını, Rusya'nın Güney Osetya'da altyapı restorasyonu ve sosyo-ekonomik alanlarda finans desteği sağlayacağını bildirmiştir. Böylece Güney Osetya'nın durumu daha iyiye gidecek ve iki ülke müttefik şekilde devam edecektir.[594]

Günümüzde Güney Osetya, Gürcistan'daki beş günlük savaşın ardından 2008 yılında Rusya tarafından resmen egemen bir devlet olarak kabul edilmektedir. Çarlık döneminde Osetya, Transkafkasya'da stratejik açıdan önemli geçiş noktalarını kontrol eden bir bölge olarak Rusya için büyük önem teşkil etmiş ve Rusya'nın her zaman elinde tuttuğu bir bölge olmuştur. Sovyetler döneminde iki bölüme ayrılan Osetya'nın kuzey kısmı Rusya'da kalırken güney kısmı ise 2008 yılına kadar Gürcistan'a bağlı kalmıştır. Günümüzde ise Osetya halkı tarafından Güney ve Kuzey Osetya'nın birleşerek Rusya Federasyonu içinde tek bir Alanya Cumhuriyeti'nin kurulması için talep gelmekte, Putin de bu talebe sıcak bakmaktadır. Ancak Güney Osetya'nın fiilen Rusya topraklarına katılması fikri, Batı ile olan ilişkileri koparacağı, Rusya'nın yayılmacı politikalarını gün yüzüne çıkaracağı, Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulanacağı, BDT ülkeleri üzerinde yetki kaybı yaşayacağı gerekçeleriyle geri plana atılmaktadır. Bu nedenle Rusya, şimdilik sadece Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde kültürel ve siyasi entegrasyon çalışmaları yürütmekte ve bölgelere sosyo-ekonomik açıdan destek sağlamaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik haberde Putin ve Bibilov'un görüşmede yaptığı konuşmaları bildirilmekte, gönderiye ilişik olan görselde ise iki liderin fotoğrafı yer almaktadır.

---

[594] "Встреча с Президентом Южной Осетии Анатолием Бибиловым", 02.05.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/54440, (20.10.2021).

Örnek Analiz 45

Şekil 47: Tweet 45 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Kremlin: Büyük Knez Sergey Aleksandroviç Anıtı'nın açılışı.
Tarih:	4 Mayıs 2017
Beğeni:	136
Retweet:	82
Yorum Sayısı:	30

Tablo 48: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Mayıs 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

4 Mayıs 2017 tarihli gönderide Putin'in, Kremlin'in yakınlarındaki bir parkta, bir terör saldırısı sonucu hayatını kaybettiği yerde Büyük Knez Sergey Aleksandroviç'in anısına yapılan anıtın açılış törenine katıldığı bildirilmektedir. İlk olarak 1905 yılında yapılan anıt, 1918 yılında Sovyet yetkilileri tarafından yıkılmışsa

da, Putin döneminde yeniden inşa edilmiştir. Açılış konuşmasında Putin, şiddetin ve terörün hiçbir zaman gerekçesi olmadığını, Knez Sergey'in de terör saldırısı sonucu hayatını kaybettiğini ve onun ölümünün bütün toplumu sarstığını belirtmiştir. Konuşmasında Knez Sergey Aleksandroviç'in eşi Düşes Elizavet Fyodorovna'ya da yer veren Putin, onun Rus Ortodoks Kilisesi tarafından azizler karşısında yüceltildiğini, Büyük Rusya için çalıştığını, en zorlu günlerde bile ülkeyi terk etmediğini ve Ortodoksluk geleneklerine bağlı kaldığını vurgulamıştır. Devrimden sonraki yıllarda Çarlık Rusya'dan kalan anıtların yıkıldığını belirten Putin, artık doğruluk ve adaletin galip geldiğini ve Rus tarihinin birliğinin kurulması için yıkılan anıtların yeniden yapıldıklarını söylemiştir. Putin aynı zamanda, tek bir Rusya'nın olduğunu, her ne kadar farklı görüşlere sahip olunsa da vatanı korumak herkesin görevi olduğunun altını çizmiştir.[595]

Putin döneminde Rus kimliğinin yeniden yaratılması, Rusya'nın Çarlık ve Sovyet dokusunun ortak bir şekilde işlenmesi olarak tezahür etse de, Velikorus geleneği ve Çarlık Rusyası daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, Rus kimliğinin etnik ve emperyal kavramlarını vurgulayan görkemli anıtlar yeniden inşa edilmekte ve Sovyet tarihinin topyekün reddi yerine yeniden yorumlanması tercih edilmektedir. Bu doğrultuda Rusya'nın büyümesi ve emperyal hedeflerin gerçekleşmesi için çaba gösteren Rus çarlarının, knezlerin ve Sovyet liderlerin anıtları yeniden ortaya çıkmakta ve bunların inşası bizzat Putin emriyle gerçekleştirilmektedir. Putin, Rusya İmparatorluğu'nu yeniden inşa etmekte, kaybedilen toprakları Rusya'ya tekrar katma gayreti göstermekte ve güçlü bir Rus ordusu yaratmaktadır. Nitekim Putin'in emperyal ideolojisi, sadece 200 yıllık geleneğin yeniden canlandırılması değil, hem Sovyet hem de Çarlık dönemlerinin unsurlarını bünyesinde barındıran melez bir doğaya sahiptir. İktidarda olduğu süre boyunca Putin, Doğu Slav birliğini ilerletmenin bir yolu olarak Rusya'nın Kiev Knezliğiyle olan bağlarını desteklemekte, Ukrayna ve Belarus'un kaybının Rusya için imkansız olduğunu ortaya koymaktadır. 2014 yılında Kırım'ı Rusya Federasyonu'na katmasının ardından Putin, Kiev

[595] "Открытие памятника великому князю Сергею Александровичу", 04.05.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/54447, (20.10.2021).

Knezliğine bizzat atıfta bulunmuş ve iki yıl sonra Moskova'da Knez Vladimir için dev bir anıt diktirmiştir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil yapısı kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Knez Sergey Aleksandroviç anısına yapılan anıtın açılış töreninde yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in ve anıtın fotoğrafları yer almaktadır.

Örnek Analiz 46

Şekil 48: Tweet 46 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Valaam: Başkan, Moskova ve Tüm Rusya Patriği Kirill ile birlikte Azizler

	Sergius ve Herman'ın anısını onurlandırdı.
Tarih:	11 Temmuz 2017
Beğeni:	307
Retweet:	108
Yorum Sayısı:	97

Tablo 49: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Temmuz 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

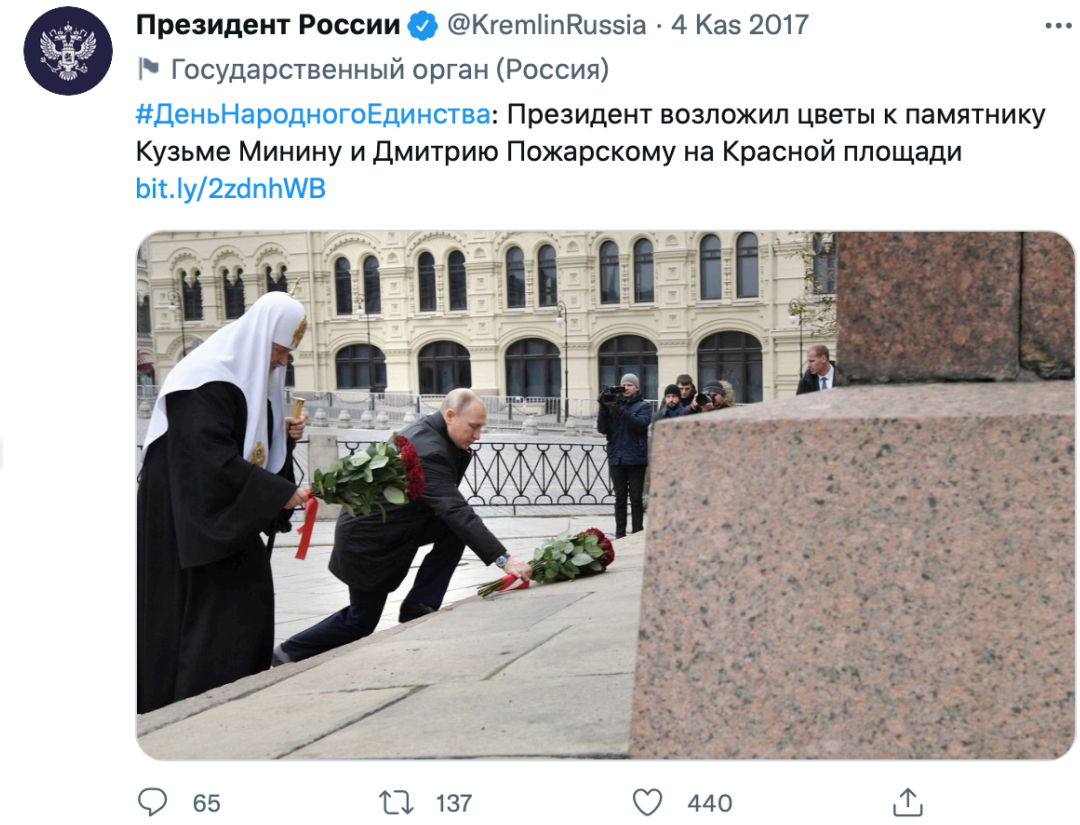
11 Temmuz 2017 tarihli gönderide, Putin'in Patrik Kirill ile beraber Keşişler Sergius ve Herman'ın anısına Valaam Manastırı'nda düzenlenen ayini ziyaret ettiği bildirilmektedir.

Putin, Sovyet yetkililerin aksine dine oldukça önem vermekte, Rus Ortodoks Kilisesi ile beraber dini günlük yaşamın her alanına sokmakta, Rusya'nın çok uluslu ve dini bir çeşitliliğe sahip olmasına rağmen Ortodoksluğu resmi devlet dini haline getirmekte ve bu özelliğiyle Rusya İmparatorluğu çarlarını takip etmektedir. Putin'in yönetimi sırasında Rus Ortodoks Kilisesi'nin yükselişi, onun kilisenin imparatorluk döneminin önemli bir aracı olduğu görüşünü yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, İstanbul Patrikhanesi'nin 2019 yılında Ukrayna Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını tanıması sonucu, Putin laik olan Rus Güvenlik Konseyi'ni acil toplantıya çağırmış ve Ukrayna'nın bağımsız bir kilise kurmasına kesinlikle karşı çıkmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi yüzyıllardan beri Kremlin'in Ukrayna'daki en nüfuzlu yapısı olmuş ve Ukrayna'nın Rusya için bir arka bahçe olmasında büyük etkisi olmuştur.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Patrik Kirill ile beraber Valaam Manastırı'nda Azizler Sergius ve Herman'ın anısına düzenlenen ayine katıldıkları belirtilmiştir. Gönderiye ilişik olan fotoğraflarda ise Valaam Manastırı, Putin ve Patrik Kirill'in görselleri yer almaktadır.

Örnek Analiz 47

Şekil 49: Tweet 47 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	# Ulusal Birlik Günü: Başkan, Kızıl Meydan'daki Kuzma Minin ve Dimitri Pojarski Anıtı'na çiçek bıraktı.
Tarih:	4 Kasım 2017
Beğeni:	440
Retweet:	137
Yorum Sayısı:	65

Tablo 50: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 4 Kasım 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

4 Kasım 2017 tarihli gönderide, Putin'in Patrik Kirill ile beraber, Ulusal Birlik Günü'nde Kızıl Meydan'da bulunan Minin ve Pojarski Anıtı'na çiçek bıraktığı

bildirilmiştir. Törene Patrik Kirill'le beraber, Hahambaşı Berel Lazar, Rusya Baş Müftüsü Talgat Tadjuddin, Rusya Müftüler Konseyi Başkanı Ravil Gaynuddin ve Rusya Budist Geleneksel Sangha Başkanı Damba Ayuşeev ve Rusya Evanjelik Luteryen Kilisesi Başpiskoposu Dietrich Brauer katılmıştır.[596]

Ulusal Birlik Günü, Putin'in izlediği tarihi politikaya uyum sağlamaktadır. Birlik Günü, Sovyetler Birliği'nin güç politikasının rehabilitasyonu ve yüceltilmesinin yanı sıra, Velikorus ideasına güçlü bir referans sağlamakta ve Rus vatandaşlarının ülkeleri için gurur duygusunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Putin, Sovyetlerin dağılmasının ardından ekonomik kriz ve kaos dönemini sona erdirmekte ve Rusya'nın hızla toparlanarak emperyal hedeflerine geri dönmesi için çalışmaktadır. Ulusal Birlik Günü de bu eylemin bir tamamlayıcısı rolünü görmektedir. 1612 yılında yaşanan sıkıntılı döneme ithafen kutlanan bu günde asıl atıfta bulunmak istenen unsur Rusya'nın Romanov hanedanlığıyla birlikte İmparatorluğa geçiş anıdır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Patrik Kirill ile beraber Kızıl Meydan'daki Minin ve Pojarski Anıtı'na çiçek bırakması bildirilmiş ve Rusya'nın bütün dinlerinin temsilcilerinin törende yer aldığı vurgulanmıştır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin ve Patrik Kirill'in beraber anıta çiçek koyduğu fotoğraf yer almaktadır.

[596] "Президент возложил цветы к памятнику Кузьме Минину и Дмитрию Пожарскому на Красной площади", 04.11.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56001, (22.10.2021).

Örnek Analiz 48

Şekil 50: Tweet 48 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Kırım: Vladimir Putin, İmparator III.Alexander Anıtı'nın açılış törenine katıldı.
Tarih:	18 Kasım 2017
Beğeni:	705
Retweet:	203
Yorum Sayısı:	116

Tablo 51: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 18 Kasım 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

18 Kasım 2017 tarihli gönderide, Putin'in Kırım'da inşa edilen Çar III. Aleksandr Anıtı'nın açılışına katıldığı bildirilmiştir. Livadya Sarayı'ndaki açılış

konuşmasında Putin, III. Aleksandr için "seçkin bir devlet adamı, vatansever, güçlü bir karaktere sahip, cesur ve bükülmez iradeli" ifadelerini kullanmış ve III. Aleksandr'ın hem asker hem devlet adamı olarak sadece Rusya için çalıştığını ve Rusya'nın güçlenmesi için her şeyi yaparak ülkenin prestijini artırdığını belirtmiştir. Konuşmasında III. Aleksandr'ın imparatorluk için yaptığı işleri sıralayan Putin, onun gelenekselci olduğunu da dile getirmiş, III. Aleksandr dönemini her alanda ulusal canlanma ve Rusya'nın tarihine, köklerine dönüşü olarak nitelemiştir. Rusya'nın beyaz-mavi-kırmızı bayrağının da bu dönemde kullanılmaya başlanmasına dikkat çeken Putin, anıtın açılışıyla Rusya'nın tarihine ve geleneklerine her zaman saygı duyduğunun altını çizmiştir.[597]

Putin'in, Kırım'da bulunan Livadya Sarayı'nda Slavyanofil ve Ruslaştırma politikalarına sıkıca bağlı olan III. Aleksandr için yaptırdığı anıt, Velikorus ideasının gerçekleşmesine yöneliktir. Putin, Romanov Hanedanlığının hüküm sürdüğü yılları Rusya için görkemli bir dönem olarak ön plana çıkarmakta ve bu doğrultuda Rus imparatorlarının heykellerini yeniden ülke geneline inşa ettirmektedir. Heykelin 2014'de Rusya'ya dahil edilen Kırım'da dikilmesi aynı zamanda Ukrayna'ya da bir mesaj niteliği taşımaktadır. III. Aleksandr'a özellikle Rus ulusal geleneklerini savunduğu için özel yer ayıran Putin, Rusya'nın muhafazakar iç siyasetinin ve Velikorusun ideolojik temellerini daha da güçlendirmeye çalışmaktadır. Batı liberalizminden uzak duran Putin, tamamen Rus gelenekleri ve ulusal bir politika dışında bir politika benimsememektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ek olan haberde Putin'in açılışta yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ek olan görsellerde ise Putin'in törene katılış anı ve konuşma sırasındaki görüntüsü, ve din ve devlet adamlarıyla birlikte olduğu fotoğrafı yer almaktadır.

[597] "Открытие памятника Александру III", 18.11.2017 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/56125, (22.10.2021).

Örnek Analiz 49

Şekil 51: Tweet 49 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Kremlin'de Rusya genelinde düzenlenen "Yılın Ailesi" yarışmasının kazananlarıyla bir araya geldi. Bu yıl yarışmaya Rusya Federasyonu'nun 85 federal biriminden 322 aile katıldı.
Tarih:	28 Kasım 2017
Beğeni:	263
Retweet:	87
Yorum Sayısı:	39

Tablo 52: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Kasım 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Kasım 2017 tarihli gönderide, Putin'in Kremlin'de tüm Rusya genelinde düzenlenen "Yılın Ailesi" yarışmasının kazananlarıyla bir araya geldiği belirtilmiştir. 85 federal birimden 322 ailenin katıldığı yarışmada kazananlar "Geniş Aile", "Genç Aile", "Kırsal Aile", "Gelenekleri Koruyan Aile" ve "Rusya'nın Altın Ailesi" olmak üzere beş dalda seçilmiştir. Yaptığı konuşmasında Putin, aile yapısının toplumun ve devletin temeli olduğunu belirtmiş, iyi yetişmiş çocuklarınsa ülkenin kalkınmasına büyük katkısı olacağını eklemiştir.[598]

Geleneksel aile yapısına oldukça önem veren Putin, bu doğrultuda yılın ebeveynlerini ve ailelerini onurlandıracak ödül törenleri düzenlemektedir. Aile kurumunun güçlendirilmesinin, Rusya'nın büyük ve başarılı bir ülke olarak gelişeceğinin garantisi olarak gören Putin, ahlaki geleneklerin devamlılığını aile yapısıyla bağdaştırmaktadır. Ortak hedeflere ve geleneklere uygun aile yapısı, Rusya'nın imparatorluk günlerine dönmesi için kaçınılmazdır. Muhafazakar görüşe sahip gelenekselci aileler sayesinde Putin, Rusya'nın tarihsel değerlerini koruma fırsatı bulacak ve emperyal hedefler daha kolay gerçekleştirilebilecektir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in "Yılın Ailesi" yarışmasının kazananlarıyla bir araya gelmesi ve yaptığı sohbet yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in çay fincanı ve şekerlemelerle birlikte gerçekleştirdiği sohbetten samimi bir fotoğrafı yer almaktadır.

[598] "Встреча с лауреатами конкурса «Семья года»", 28.11.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56229, (23.10.2021).

Örnek Analiz 50

Şekil 52: Tweet 50 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Moskova: Rus Ortodoks Kilisesi Piskoposlar Konseyi Toplantısı.
Tarih:	1 Aralık 2017
Beğeni:	189
Retweet:	70
Yorum Sayısı:	44

Tablo 53: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 1 Aralık 2017 tarihli tweet

A. Makro Yapı

1 Aralık 2017 tarihinde paylaşılan gönderide, Putin'in Moskova'daki Kurtarıcı İsa Katedrali'nde düzenlenen Rus Ortodoks Kilisesi Piskoposlar Konseyi toplantısına katıldığı bildirilmiştir. Toplantıda yaptığı konuşmasında Putin, Rus Ortodoks Kilisesi'nin, dört yüzyıldan fazla bir süredir Ortodoks dünyasındaki rolünün artarak devam ettiğini ve otorite sahibi olduğunu belirtmiş ve kilisenin insanları, anavatanı

birlik içinde savunmak ve inşa etmek için ilham verdiğini vurgulamıştır. Putin, Rus Ortodoks Kilisesi sayesinde 17. yüzyılın başlarındaki iç kargaşanın ve yabancı işgalinin üstünden gelindiğinin, kilisenin, Rusya İmparatorluğu'nun ve Rusların manevi ve ulusal yükselişinde çok büyük etkisi olduğunun altını çizmiştir. Devrim yıllarındaki zorluk zamanlarında, Sovyet yetkililerin kilise üzerindeki baskı ve zulüm, kiliseyi itibarsızlaştırma ve yıkma politikalarına rağmen Rus Ortodoks Kilisesi'nin dimdik ayakta durarak ülkenin ulusal kimliğini, tarihini ve geleneklerini koruduğunu belirten Putin, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nda da Rusya'nın savunucusu olduğunu vurgulamıştır. Sovyetlerin dağılmasının ardından ülkenin yaşadığı sosyal ve ekonomik dönüşümler döneminde de Rus Ortodoks Kilisesi'nin gayretle devlet için çalıştığını ekleyen Putin, kiliseye olan güveninin sonsuz olduğunu söylemiştir.[599]

Rus Ortodoks Kilisesi devlet içinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir ve din adamları devlet kurumlarıyla aktif bir şekilde iş birliği yapmaktadır. Putin de bu işbirliğini her alanda desteklemektedir. Nitekim büyük ayrıcalıklara sahip olan Rus Ortodoks Kilisesi, çok dinli Rusya toplumunda dengeyi sağlama vazifesi de sürdürmektedir. Putin ise hem Rusya genelinde, hem de eski imparatorluk ve Sovyet topraklarında güç unsuru olarak kiliseyi her fırsatta kullanmakta ve kiliseyle emperyal hedeflerin gerçekleştirilmesi için karşılıklı eylemler düzenlemektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Moskova'daki Kurtarıcı İsa Katedrali'nde düzenlenen Rus Ortodoks Kilisesi Piskoposlar Konseyi toplantısında yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in konuşma sırasında alınan fotoğrafı eklenmiştir.

[599] "Заседание Архиерейского собора РПЦ", 01.12.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56255, (23.10.2021).

Örnek Analiz 51

Şekil 53: Tweet 51 ile ilgili görsel

Gönderinin Çevirisi:	Tver Oblastı: Nil Manastırı ziyareti.
Tarih:	19 Ocak 2018
Beğeni:	559
Retweet:	147
Yorum Sayısı:	67

Tablo 54: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Ocak 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

19 Ocak 2018 tarihli gönderide, Putin'in Tver'deki Nil Manastırı'na yaptığı ziyaret, Vaftiz Günü Ayini'ne katılışı ve kutsal suya girişi bildirilmiştir.[600] Rus Ortodoks Kilisesi'nin 12 önemli bayramından biri olan Vaftiz Günü'nün kendine has

[600] "Посещение монастыря Нило-Столобенская пустынь", 19.01.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56667, (23.10.2021).

gelenekleri bulunmaktadır. Rusların Ortodoksluğu benimsediği Kiev Knezliği zamanından beri geleneksel olarak kutlanan bu bayramda, buzlu suda yıkanma geleneği de devam ettirilmektedir. Nitekim Putin de bu dini ritüeli gerçekleştirmiş ve ayin sonunda buzlu suya girmiştir.

Sovyetlerin çöküşünün ardından özellikle de Putin döneminde, Rus Ortodoks Kilisesi hayatın her alanına sirayet etmekte ve gün geçtikçe gücünü katlamaktadır. Bu neticede Rusya genelinde kilise, kubbe ve haç üçlüsü, Sovyetlerin çekiç ve oraklarla bezenmiş yapılarının yerini almaktadır. Rus Ortodoks Kilisesi'nin "zafer dönemi" olarak adlandırılabilecek bu dönemin şüphesiz en büyük destekçisi, kendisi de inançlı bir Ortodoks olan Putin'dir. Her ne kadar Budizm, Ortodoks Hıristiyanlık, İslamiyet ve Yahudilik yasalarla Rusya'nın geleneksel dinleri ve Rusya'nın tarihi mirasının bir parçası olarak tanımlansa da, Putin döneminde bu dinler sınırlı devlet desteğine sahip olmaktadır. 1990'larda başlayan Ortodoks kiliselerinin inşası, restorasyonu ve okullarda din öğretimi, Putin döneminde de devam etmektedir. Bununla beraber Putin, Rus Ortodoks Kilisesi ile Rusya dışındaki Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki uzun yıllar süren ayrılığı ortadan kaldırmıştır. Buradaki en büyük etken, Putin'in Rusya İmparatorluğu'ndaki selefleri gibi, Ortodoks geleneklere sıkıca sahip bir lider olmasından kaynaklanmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Tver'de Nil Manastırı'nda düzenlenen Vaftiz Ayini'ne katıldığı ve burada suya girdiği bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in ayinden ve suya girdiği andan fotoğrafları yer almaktadır.

Örnek Analiz 52

Şekil 54: Tweet 52 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev'e Bulgaristan'ın Osmanlı boyunduruğundan kurtuluşunun 140. yıldönümü vesilesiyle tebrik mesajı.
Tarih:	3 Mart 2018
Beğeni:	223
Retweet:	61
Yorum Sayısı:	65

Tablo 55: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 3 Mart 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

3 Mart 2018 tarihli gönderide, Putin'in Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Rudev'i Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmasının yıldönümü vesilesiyle tebrik ettiği bildirilmiştir. Tebrik mesajında Putin, bu tarihin bütün Bulgaristan için çok önemli olduğunu söylemiş, Bulgar askerlerle omuz omuza çarpışan Rus askerlerinin de kahramanlıklarını anmıştır. İki ülke askerlerinin cesaretleri, kararlılıkları ve özverileri sayesinde eski Bulgar devletinin yeniden restore edildiğini belirten Putin, Bulgaristan ile ortak tarihi geleneklerin, güçlü dostluğun, kültürel ve manevi yakınlığın bulunduğunu da eklemiştir.[601]

[601] "Румену Радеву, Президенту Республики Болгария", 03.03.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/letters/56970, (24.10.2021).

1382 yılından beri Balkan topraklarına hakim olan Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyıldan itibaren bu coğrafyada ağırlıklı olarak yaşayan Slav halklarının Rusya İmparatorluğu'ndan aldığı destekle başlattıkları bir dizi ayaklanmalara maruz kalmıştır. Rusya'nın buradaki amacı, Rusya'nın himayesinde bir Slav federasyonu oluşturmak ve Ortodoks dünyasının birliğini sağlamak olmuştur. Slavyanofillerin ideolojisinde de önemli bir yer işgal eden Slav federasyonu fikri, Slav halklarının kurtuluşunu ve ulusal devlet oluşumlarının yaratılmasını hedeflemiştir. Yapılan Türk-Rus savaşlarının ardından Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsızlıkları sıklıkla dile getirilmiş, ulusal direniş hareketlerine yardım edilmiş ve en sonunda Rusya İmparatorluğu hedeflerine ulaşarak bu ülkelere bağımsızlıklarını kazanmalarından sayısız destek sağlamıştır. Nitekim bu ülkelerde bağımsız kiliseler kurarak onları İstanbul Patrikhanesi'nden ayıran Rusya'nın Bulgar ulusal devletinin inşasındaki rolü, her şeyden önce kendi devlet çıkarlarına göre belirlenmiştir. Rusya'nın Balkanlardaki jeopolitik görevleri, Balkan halklarının yardımıyla ve devletlerin yeniden canlandırılmasıyla yerine getirilmiştir. Rusya İmparatorluğu'nun güdümü altında oluşan bu devletler, Osmanlı'nın hakimiyetinden koparak Slav birliği için çalışmış, Velikorusun ideolojisine hizmet etmişlerdir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Bulgaristan Cumhurbaşkanına, Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kazandığı bağımsızlık için ilettiği tebrik mesajı yer almaktadır.

Örnek Analiz 53

Şekil 55: Tweet 53 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan, Kırım'ın Rusya ile yeniden birleşmesinin yıldönümü arifesinde #Sivastopol'u ziyaret etti.
Tarih:	14 Mart 2018
Beğeni:	810
Retweet:	287
Yorum Sayısı:	102

Tablo 56: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 3 Mart 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

14 Mart 2018 tarihli gönderide, Putin'in Kırım ve Sivastopol'un Rusya'ya katılmasının yıldönümü vesilesiyle Sivastopol'e yaptığı ziyaret bildirilmiştir. Ziyaret sırasında gerçekleşen mitinge katılan Putin, Kırım ve Sivastopol'un Sovyetler

zamanında usulsüz olarak Rusya'dan koparıldığını, nitekim artık adaletin yerini bulduğunu ve bu toprakların evine, ortak anavatanına, devlet ana Rusya'ya döndüğünü belirtmiştir. Putin konuşmasına, Kırım ve Sivastopol'un sosyo-ekonomik olarak kalkınması için elinden gelen her şeyi yapacağını da eklemiştir.[602]

Putin'in Kırım'ı Ukrayna'dan alması, 16 yıllık iktidarının en önemli kararı olmuştur. Putin'in, komşu ülke Ukrayna'ya ait olan bir toprağı ilhak etmesi, Soğuk Savaş sonrası Avrupa düzeninin dayandığı varsayımları yerle bir etmiş ve bu adımın eski SSCB ülkelerine de uygulanıp uygulanmayacağı konusu endişe yaratmıştır. Bununla beraber Putin'in bu hareketinin nedeni iki temele dayandırılabilir: bunlardan ilki, NATO'nun Rusya'nın batı sınırlarına kadar genişleme tehdidine karşı koyma ve Ukrayna'nın Batı'ya entegre olmasını engellemektir. İkincisi ise, Putin'in Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Rusya'nın prestijini yeniden artırmak, Rusya'nın sınırlarını genişleterek ülkeyi restore etmek istemesidir. Bu doğrultuda Putin'in Kırım için verdiği karar, hem Rusya'nın imparatorluk dönemindeki topraklarına kavuşmasını sağlamak, hem de Batı'ya Rusya'nın eski ihtişamlı gücüne yeniden kavuştuğu mesajını vermektir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Kırım'ın Rusya'ya katılışının dördüncü yıldönümü vesilesiyle Sivastopol'de düzenlenen mitingde yaptığı konuşma iletilmiştir. Gönderiye ilişik olan görselde ise, arkada "Rusya, Sivastopol, Kırım" üçlüsünün yazdığı sahnede konuşma yapan Putin'in fotoğrafı yer almaktadır.

602 "Владимир Путин посетил Севастополь", 14.03.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/57063, (25.10.2021).

Örnek Analiz 54

Şekil 56: Tweet 54 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Rusya'nın vaftiz edilişinin 1030. yıldönümü kutlamalarına katıldı.
Tarih:	28 Temmuz 2018
Beğeni:	509
Retweet:	161
Yorum Sayısı:	78

Tablo 57: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Temmuz 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Temmuz 2018 tarihli gönderide, Putin'in Rusya'nın vaftiz edilişinin 1030. yıldönümü kutlamalarına katıldığı bildirilmektedir. Kutlamalara Rus din adamlarının yanı sıra, birçok ülkenin yerel Ortodoks kiliselerinin temsilcileri de katılmıştır.

Kutlamada yaptığı konuşmasında Putin, Rusya'nın vaftizinin tarihte önemli bir dönüm noktası olduğunu, Rusya'nın yüzlerce yıllık yolunu belirlediğini, Rus devletini oluşturduğunu ve geliştirdiğini belirtmiştir. Konuşmasında Knez Vladimir'e de özel yer ayıran Putin, onun bu belirleyici seçimi sayesinde Rusların manevi olarak doğduğunu, asıl kimliğini bulduğunu, ulusal kültürün ve eğitimin geliştiğini söylemiştir. Konuşmasında Rusya'daki Avrasyacılığın temsilcisi olan Lev Gumilyov'un sözlerinden alıntı yaparak, "Vaftiz atalarımıza en yüksek özgürlüğü verdi; iyi ve kötü arasında seçim yapma özgürlüğü. Ortodoksluğun zaferi de Rusya'ya bin yıllık bir tarih verdi" demiştir. Aynı zamanda Putin, Hıristiyan gerçekliklerini kendilerine aitmiş gibi kabul eden halkların siyasette, sanatta, edebiyatta, bilimde ve ekonomide eşi görülmemiş derecede yükseldiğini belirterek Rusya'nın da en şiddetli tarihsel değişimlerde Hıristiyanlık ve Ortodoksluk sayesinde güç kaybı yaşamadığının altını çizmiştir.[603]

İnançlı bir lider olarak Putin, Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rusya için önemli bir rol oynadığının farkında olduğundan dolayı, dinler ve etnik gruplar arası uyum sürecini Rus Ortodoks Kilisesi önderliğinde sağlamaktadır. Aynı zamanda Putin'e göre kilisenin önemi günümüz Rusya Federasyonu'nun sınırlarını aşmakta, diğer ülkelerin Ortodoks halklarıyla iyi ilişkiler kurmanın bir aracı olmaktadır. Kilisenin bu gücünün farkında olan Putin, önemli dini ayin ve etkinliklere her fırsatta katılım sağlamaktadır. Putin, Rusya'nın vaftizine ise ayrı bir önem vermekte, Hıristiyanlığın ve Ortodoksluğun benimsenmesi sonucu tek bir Rus milleti ve Rus maneviyatının ortaya çıktığını her fırsatta dile getirmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Rusya'nın vaftizinin yıldönümü vesilesiyle yaptığı konuşması bildirilmiştir. Gönderiye ek olan görselde ise Putin'in, din adamlarının ve Knez Vladimir Anıtı'nın fotoğrafları yer almaktadır.

---

603 "Торжества по случаю 1030-летия крещения Руси", 28.07.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58123, (25.10.2021).

Örnek Analiz 55

Şekil 57: Tweet 55 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Aktav'daki Beşinci Hazar Zirvesi'ne katıldı.
Tarih:	12 Ağustos 2018
Beğeni:	312
Retweet:	118
Yorum Sayısı:	27

Tablo 58: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Ağustos 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Ağustos 2018 tarihli gönderide, Putin'in Kazakistan'da düzenlenen ve Hazar'da çeşitli alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan Beşinci Hazar Zirvesi'ne katıldığı bildirilmiştir. Toplantıda yaptığı konuşmasında Putin, Hazar Denizi'nin kaderi konusunda devletlerin hak ve sorumluluklarını yerine getirdiklerinin altını çizmiş ve bunun 1921 ve 1940 yıllarındaki Sovyet-İran anlaşmalarının yerini

alan modern ve dengeli bir uluslararası organizasyon olduğunu belirtmiştir. Hazar'ın yasal statüsümün belirlenmesi ve kıyısı olan ülkeler tarafından ortak enerji çalışmaları ve işbirliği yürütülmesi hususunun önemini belirten Putin, yakın ve karşılıklı yarar sağlayan işbirliğinin derinleştirilmesinin öncelikli hedef olduğunu vurgulamıştır.[604]

Hazar Denizi bölgesi, Rusya'nın en önemli jeopolitik ve ekonomik stratejik bölgelerinden biridir. Sovyetlerin dağılmasının ardından Hazar Denizi bölgesinde yaşanan siyasi değişimler ve güvenlik tehditleri Rusya'yı harekete geçirmişse de, bu organizasyonla Rusya'nın çıkarının yanı sıra, eski SSCB ülkelerini Rusya'nın eli altında tutmak, ABD ile dengeyi sağlamak için İran ile ittifak kurmak planlanmaktadır. Rusya, ekonomik çıkarın yanı sıra jeopolitik çıkarını da düşünmekte, Yeltsin dönemindeki siyasi iktidarsızlığın Rusya'dan uzaklaştırdığı Hazar bölgesi ülkeleri, yeniden Rusya tarafına çekilmeye çalışılmaktadır. Bölgede oluşabilecek siyasi İslam'ın yayılması, Batılı petrol ve gaz şirketlerinin bölgede aktif hale gelmesi gibi ihtimalleri göz önünde bulunduran Rusya, kendi büyük gücünü, Hazar bölgesi başta olmak üzere, dünyadaki diğer süper güçlerle rekabet edebilecek duruma getirmiştir. Bölgedeki ülkeleri Avrasyacılık ideasıyla kendi güdümünde tutmaya çalışan Rusya, bu doğrultuda Hazar Beşlisi'nde yer almakta ve bölgedeki gücünü korumayı hedeflemektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bil dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Beşinci Hazar Zirvesi'nde yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ek olan görsellerde ise Putin'in Kzakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile olan fotoğrafı ve yuvarlak masadan görüntülere yer verilmiştir.

[604] "Пятый каспийский саммит", 12.08.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58296, (25.10.2021).

Örnek Analiz 56

Şekil 58: Tweet 56 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile görüşme.
Tarih:	12 Ağustos 2018
Beğeni:	231
Retweet:	56
Yorum Sayısı:	25

Tablo 59: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Ağustos 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Ağustos 2018 tarihli gönderide, Putin'in Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile Beşinci Hazar Zirvesi sonunda ayrı bir görüşme gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Hazar bölgesindeki işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunduğu için Kazakistan'a teşekkürlerini sunan Putin, Kazakistan'la olan lişkilerin Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği kapsamında da sürdürüldüğünü ve geniş yelpezade devam ettiğini bildirmiştir. Putin konuşmasının sonunda Nazarbayev'e, Rusya-Kazakistan ilişkilerinin gelişimine kişisel olarak gösterdiği ilgi ve katkı için teşekkür etmiştir.[605]

[605] "Встреча с Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым", 12.08.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58299, (25.10.2021).

Kazakistan toprakları hem Çarlık Rusya hem de Sovyetler döneminde Rusya için oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur. 2014 yılında yaptığı konuşmasında Putin, Kazakistan'ın Rusya'nın en stratejik müttefiki ve ortağı olduğunu belirtmiş ve bu nedenle Nazarbayev'e teşekkürlerini sunmuştur. Sözlerine tarihten de bahsederek devam eden Putin, Kazakistan'ın hiçbir zaman bir devlet kuramadığını ve Kazakistan'ı kuran asıl kişinin Nazarbayev olduğunu ifade etmiştir.[606] Ukrayna'nın doğusu ve Kırım, Gürcistan'ın kuzeyinde yer alan Abhazya ve Güney Osetya, Kazakistan'ın kuzeyi ve Baltık coğrafyası için "Rus Dünyası" söylemini dile getiren Rusya, içinde barındırdığı Rus nüfusundan dolayı bu bölgeleri Moskova'nın doğrudan nüfuz alanı olarak görmektedir. Çarlık Rusya'dan beri Kazakistan'a yerleştirilen Rusların oranı ülkenin nüfusunda önemli bir yer teşkil etmekte, özellikle Moskova yönetiminin Kazakistan'ın kuzey tarafında yoğunlaşan Rus nüfusa duyduğu ilgi günden güne artmaktadır. Bu doğrultuda Putin, Nazarbayev ile her fırsatta görüşme gerçekleştirmekte ve ikili ilişkileri üst düzeyde tutmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Nazarbayev'in ikili ilişkilerin geliştirilmesi üzerinde yaptığı konuşmaları yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde, Putin ve Nazarbayev'in el sıkıştığı fotoğrafa yer verilmiştir.

[606] "В Казахстане озадачены словами Путина о русском мире", 02.09.2014 'çevrimiçi', https://www.bbc.com/russian/international/2014/09/140901_kazakhstan_putin, (26.10.2021).

Örnek Analiz 57

Şekil 59: Tweet 57 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Kremlin: Rusya, Güney Osetya ve Abhazya başkanlarının üçlü toplantısı.
Tarih:	24 Ağustos 2018
Beğeni:	260
Retweet:	84
Yorum Sayısı:	23

Tablo 60: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 24 Ağustos 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

24 Ağustos 2018 tarihli gönderide Putin'in, Rusya'nın iki devletin bağımsızlığını tanımasının 10. yıldönümüne denk gelen ziyaretleri için Moskova'da bulunan Abhazya Cumhurbaşkanı Raul Hacımba ve Güney Osetya Cumhurbaşkanı Anatoli Bibilov ile bir araya geldiği bildirilmektedir. Toplantıda yaptığı konuşmasında Putin, iki ülkenin 10. yıl dönümünü birlikte kutladıklarını ve bu olayın Rusya

Federasyonu için oldukça büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Devletlerarası bağların çok güçlendiğini söyleyen Putin, ikili ilişkilerin güçlendirilerek devam edeceğini eklemiştir.[607]

Gürcistan'la 2008 yılında yapılan savaşın ardından imzalanan ateşkesin ardından Rusya, 26 Ağustos 2008 yılında Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanıyan ilk devlet olmuştur. Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak Batı desteğiyle bağımsızlığını ilan etmesine yönelik de tepkili olan Moskova, bu hareketiyle hem Slav uluslarının en büyüğü olarak Sırbistan'a verdiği desteği göstermiş, hem de Kafkaslarda ve Gürcistan'da Kremlin'in nüfuzunu artıracak bir ortam yaratmıştır. Nitekim, Gürcistan savaş sırasında Batı'dan fiili bir yardım alamamış, böylece Moskova, Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliklerinin de önüne set çekmiştir. Rusya bu iki ülkeyi dünya arenasında savunmakta ve ikili ilişkileri her alanda geliştirmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Güney Osetya ve Abhazya devlet başkanlarıyla yaptığı görüşmesi bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin, Hacımba ve Bibilov'un yuvarlak masa etrafında, Rusya önderliğinde yaptığı görüşmeden bir fotoğrafa yer verilmiştir.

[607] "Встреча с Президентом Республики Абхазия Раулем Хаджимбой", 24.08.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58373, (26.10.2021).

Örnek Analiz 58

Şekil 60: Tweet 58 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan ile görüşme: Rus-Ermeni ilişkilerinin gelişimi, Avrasya alanında işbirliği.
Tarih:	8 Eylül 2018
Beğeni:	301
Retweet:	94
Yorum Sayısı:	50

Tablo 61: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Eylül 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

8 Eylül 2018 tarihli gönderide, Putin ve Paşinyan'ın Rus-Ermeni ilişkilerinin geliştirilmesi üzerine, Avrasya alanında Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü işbirliği konularını tartıştıkları bir görüşme gerçekleştirdikleri

bildirilmiştir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, ikili ilişkilerin yüzyıllar boyunca kendini gösterdiğini, günümüzde Ermenistan ve Rusya arasındaki ilişkilerin her yönde gelişmeye devam ettiğini belirtmiştir. Rusya'nın Ermenistan ekonomisinin en büyük yatırımcısı olduğunu vurgulayan Putin, bunun böyle devam edeceğinin altını çizmiştir.[608]

Çarlık Rusya'dan beri Kafkaslarda etkin bir politika izleyen Rusya, post-Sovyet dönemde Gürcistan'la sürekli gerilim yaşadığından ve Azerbaycan'la ilişkilerini daha etkin bir hale getiremediğinden dolayı Ermenistan'la oldukça yakın ilişki sürdürmektedir. Putin döneminde Rusya ve Ermenistan arasındaki işbirliği güçlendirilmekte ve ikili anlaşmalar imzalanmaktadır. Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan ve Ermenistan'ın uzlaşmaz tutumu, Putin'e Kafkas politikasında etkin olması için fırsat sağlamakta ve Kafkasya'daki nüfuz alanını artırma stratejisi Ermenistan üzerinden sürdürülmekltedir. Bunun yanı sıra Batı tarafından gerçekleştirilen Güney Kafkasya petrol ve doğalgaz projelerinde Rusya ve Ermenistan saf dışı bırakılmakta, bu durum da iki ülkeyi daha çok yakınlaştırmaktadır. Rusya, Batıyı bölge dışında tutmak için bölgedeki petrol ve gaz rezervleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmakta ve böylece Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ı kontrol altına almaya çalışmaktadır. Nitekim Rusya, Güney Kafkasya'daki Avrasyacılık politikaları doğrultusunda, askeri ve siyasi varlığını korumak istemekte, Ermenistan'daki Rus askeri üsleri sayesinde otoritesini sağlamlaştırmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Paşinyan'ın görüşmede gerçekleştirdiği konuşmaları yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde, Putin ve Paşinyan'ın görüşme esnasında verdikleri ortak fotoğrafı bulunmaktadır.

[608] "Встреча с Премьер-министром Армении Николом Пашиняном", 08.09.2018 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/58491, (26.10.2021).

Örnek Analiz 59

Şekil 61: Tweet 59 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Bakü: Rusya-Azerbaycan Bölgelerarası Forumu.
Tarih:	27 Eylül 2018
Beğeni:	123
Retweet:	49
Yorum Sayısı:	20

Tablo 62: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 27 Eylül 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

27 Eylül 2018 tarihli gönderide, Putin'in Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile birlikte Rusya-Azerbaycan Bölgelerarası Forumu oturumuna katıldığı bildirilmiştir. Burada yaptığı konuşmasında Putin, Rusya ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin iyi komşuluk ve karşılıklı saygı ilkeleri üzerine kurulduğunu belirtmiş ve

beraber birçok projeye imza attıklarını vurgulamıştır. Hazar bölgesindeki işbirliğine de dikkat çeken Putin, iki ülkenin sadece ticari alandaki anlaşmalarına değil, insani işbirliğinin genişlemesine de özel önem verdiğini söylemiştir.[609]

Putin'in iktidara gelişiyle beraber geleneksel milliyetçilik ve Ortodoksluk unsurlarına dayanan Avrasyacılık politikası, Rusya'nın ulusal politikası haline gelmiş ve Rusya'nın yeniden büyümesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda BDT ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeye çalışan Putin, post-Sovyet dönemde en sorunlu bölgelerden biri halini alan Güney Kafkasya'ya ayrı bir ilgi göstermekte, bu doğrultuda Güney Osetya, Abhazya ve Karabağ sorunlarına bizzat dahil olmaktadır. BDT ile beraber Rusya'nın yeniden eski toprak gücüne kavuşamayacağını anlayan Putin, BDT coğrafyasındaki belli başlı ülkelere ilgisini yöneltmiş, Hazar Havzasındaki ülkelerle ilişkileri sıklaştırmış, Azerbaycan ile enerji kaynakları açısından işbirliği yürütmüştür. Azerbaycan'ın Batı ve NATO'ya karşı sınırlı duruşu ve Rusya ile iyi ilişkilerini sürdürme politikası, ülkede Rusya'nın otoritesini artırmasına sebep olmaktadır. "Arka bahçe" olarak benimsediği Güney Kafkasya'da Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan ile müttefikliği sağlamlaştırmaktaysa da, Gürcistan ile olan ilişkilerini ise Gürcistan'ın Batı yanlısı tutumu, Güney Osetya ve Abhazya'nın tartışmalı bağımsızlığı nedeniyle askıya almış durumdadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Aliyev'in forumda iki ülke ilişkilerinin geçmişi ve geleceği üzerine yaptığı konuşmaları yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise, Putin'in İlham Aliyev ile olan ve tek başına olan iki fotoğrafı bulunmaktadır.

[609] "Российско-азербайджанский межрегиональный форум", 27.09.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58637, (27.10.2021).

Örnek Analiz 60

Şekil 62: Tweet 60 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Duşanbe: BDT zirvesinin oturum aralarında Vladimir Putin, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov ile bir araya geldi.
Tarih:	28 Eylül 2018
Beğeni:	122
Retweet:	29
Yorum Sayısı:	19

Tablo 63: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Eylül 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Eylül 2018 tarihli gönderide, Putin'in BDT zirvesinin oturum aralarında Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov ile görüştüğü bildirilmiştir.

Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, Kırgizistan'la olan ilişkilen çok eski tarihlere dayandığını ve ilişkilerin giderek geliştiğini belirtmiştir. Kırgızistan'ın bütün anlaşmalara uyduğunu vurgulayan Putin, önceki toplantılarda ana hatlarıyla çizilen tüm planların karşılıklı olarak uygulandığının altını çizmiştir.[610]

Rusya, Orta Asya'da varlığını meşru kılmak için bölgede etki alanını genişletmekte ve bu bölgeyi kaybetmek istememektedir. Sovyetlerin dağılmasının ardından ülkedeki Rusya etkisi azalma gösterse de, Putin döneminde Rusya gücünü yeniden göstermiş, bölge siyasi, askeri ve ekonomik iş birliği çerçevesinde Rusya'ya bağımlı bir hale gelmeye başlamıştır. Kırgiztan'da Rus askeri üssünü açan Rusya, bölgeyi elinde tutmak istemekte, Kırgızistan'daki ABD üssünü devre dışı bırakmaya çalışmaktadır. Rusya'nın bölgesel süper güç olmayı sürdürme hedefi ve güneyden gelebilecek terör tehlikesini engelleme girişimleri Kırgızistan politikasının ana hatlarını belirlemektedir. Aynı zamanda Kırgızistan'da yoğun olarak yaşayan Rus topluluğu, Rusya'ya yumuşak güç uygulayabilme avantajı da sağlamaktadır. Nitekim, Orta Asya'da stratejik bir noktada bulunan Kırgizistan, Rusya'ya karşı olumlu bir eğilime sahiptir ve bu nedenle BDT aracılığıyla Rusya'nın bölgedeki etkisini koruyup genişletebileceği bir dayanak rolü oynamaktadır. Kırgızistan'daki askeri gücünü de etkinleştiren Rusya, Kırgizistan'ın politikacıları üzerindeki etkisini sürdürmekte ve Rusya'nın ülkedeki meşru nüfuz kurma olanaklarını sağlamlaştırmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Ceenbekov'un görüşme sırasında yaptıkları konuşma yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise iki liderin yan yana konuştukları andan bir fotoğraf karesi bulunmaktadır.

[610] "Встреча с Президентом Киргизии Сооронбаем Жээнбековым", 28.09.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58646, (28.10.2021).

Örnek Analiz 61

Şekil 63: Tweet 61 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Duşanbe: Vladimir Putin, Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman ile görüştü.
Tarih:	28 Eylül 2018
Beğeni:	158
Retweet:	36
Yorum Sayısı:	33

Tablo 64: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Eylül 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Eylül 2018 tarihli gönderide, Putin'in Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahman ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için bir görüşme gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, BDT içindeki çalışmalarından

ve Rusya ile dostane ilişkiler yürüttüğünden dolayı Tacikistan Cumhurbaşkanı'na teşekkürlerini sunmuştur. İkili ilişkilerin her alanda olumlu yönde ilerlediğini belirten Putin, Tacikistan'la her alanda yapılan işbirliklerini desteklediğini vurgulamıştır.[611]

Orta Asya'da yer alan Tacikistan'da Rus etkisi daha ağır basmakta ve ülke yönetiminde Rusya'nın nüfuzu kendini göstermektedir. Tacikistan'da Rusya'nın yurtdışındaki en büyük askeri üssü bulunmakta, ve bu üs post-Sovyet dönemde Rusya'nın Orta Asya'daki en etkili araçlarından biri olmaktadır. Güneydeki Afgan tehlikesine karşı Tacikistan sınırlarını koruyan Rusya, ülkede söz sahibi olmakta ve nüfuz alanını hem askeri hem ekonomik alanda genişletmektedir. Rusya, Tacikistan ordusunun yenilenmesine yardım etmekte, Tacikistan'a istihbarat servisi sağlamakta ve Batı'nın bu alanlardaki rolünü sınırlamaktadır. Rusya burada, tarihsel ve kültürel bağlantılar ve Rusça televizyon, film ve diğer medya aracılığıyla kültürel bağını muhafaza ederek yumuşak güç kullanabilme olanaklarını korumaya çalışmaktadır. Tacikistan'ın jeopolitik önemi ve büyük doğal kaynaklara sahip oluşu Rusya'nın dikkatini çekmekte ve Rusya için bir pazar haline gelmektedir. Bölgede değişimlerin gerçekleşmesini istemeyen Rusya, Birleşmiş Devletler Topluluğu ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün yanı sıra Şangay İşbirliği Örgütü'nü de ortaya koyarak ülkedeki siyasi, askeri, güvenlik ve ekonomi alanlarındaki faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Avrasyacılık geleneğini sürdüren Rusya, Tacikistan'ın Batı'ya entegre olmasını istememekte, ekonomik ve güvenlik konularında Rusya'ya bağımlı kalması için yoğun çaba sarf etmektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Rahman'ın görüşme sırasında yaptığı konuşmaları yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise, Putin'in Rahman ile beraber kırmızı halı üzerinde yürürken çekilen fotoğrafı bulunmaktadır.

[611] "Встреча с Президентом Таджикистана Эмомали Рахмоном", 28.09.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58650, (28.10.2021).

Örnek Analiz 62

Şekil 64: Tweet 62 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rusya, Donbas'taki insanları hayatta kalmaları için desteklemeye devam edecektir. Kiev'de Rus düşmanları iktidardayken bu anormal durum devam edecektir.
Tarih:	20 Aralık 2018
Beğeni:	156
Retweet:	63
Yorum Sayısı	14

Tablo 65: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 20 Aralık 2018 tarihli tweet

A. Makro Yapı

20 Aralık 2018 tarihinde paylaşılan bu gönderide, Putin'in her yıl sonu geleneksel olarak gerçekleştirdiği basın toplantısında Ukrayna ve Donbas hakkındaki sözleri bildirilmiştir. Rusya'nın son bir yıl içinde yaptığı işlerden, ekonomik, askeri ve kalkınma faaliyetlerinden bahseden Putin, konuşmasında Ukrayna'ya ayrı bir yer ayırmıştır. Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesinde yaşayan insanların sürekli acı çektiğini belirten Putin, Donbas ve Ukrayna arasındaki ekonomik ablukayı Ukrayna'nın kurduğunu, ülke otoritesinin bu insanlara ateş ettiğini ve öldürdüğünü belirtmiştir. Bu bölgede yaşayan insanlara yardım sağladıklarını belirten Putin, bölge halkının ezilmemeleri ve yenilmemeleri için bu yardımı sürdüreceklerinin altını çizmiştir. İki ülke arasındaki sorunlara ve Kiev hükümetinin tüm olumsuz çabalarına rağmen Rusya ve Ukrayna arasında ticaret hacminin büyüdüğüne dikkat çeken Putin,

tarihten gelen doğal bağlantıların hala kendini hissettirdiğini söylemiş, anlaşmazlığın Kiev'de Rus düşmanlığı devam ettiği müddetçe süreceğini de eklemiştir.[612]

Günümüz devlet sınırlarını 1917 Rus Devrimi'nin ardından alan Ukrayna, Sovyetlerin ardından kurulan bağımsız bir devlet olarak Batı'ya entegre olmayı hedeflemektedir. Ancak Rusya, ülkeyi Avrupa Birliği ve Batı'dan uzak tutmaya çalışmakta, Rusya'nın hedefi olan Slav Birliği içinde Ukrayna'yı Rusya'dan koparmak istememektedir. Bununla beraber Ukrayna'daki Rus etkisi, Rus politikaları ve önemli ölçüdeki Rus nüfusu, Ukrayna'nın Batı'ya olan entegrasyonunu güçleştirmektedir. AB ile Rusya'yı birleştiren ticaret yolları ve doğalgaz boru hatlarının büyük oranda Ukrayna üzerinden geçmesi, Ukrayna'nın Rusya için jeopolitik önemini artırmaktadır. Aynı zamanda Ukrayna ve Kırım, Rusya'nın Karadeniz'deki deniz gücüne de ev sahipliği yapmaktadır. Rusya, Ukrayna'nın doğu kısmında bulunan ve anlaşmazlık yaşanan bölgeler olan Donetsk ve Lugansk'a askeri ve ekonomik yardım sağlamakta ve bu yardımın gerçekleşmesinde bölgede yaşayan Rus nüfusu ve savunmasız halk gerekçe gösterilmektedir. Donetsk ve Lugansk şehirlerinde "Malorossiya (Küçük Rusya)" adında "de facto" halk cumhuriyeti ilan edilmiş ve Rusya da bu cumhuriyete destek göstermiştir. Nitekim Rusya, Ukrayna üzerinde önemli bir koz elde etmiştir. Ukrayna'yı "arka bahçe" olarak gören Putin'in, ülkenin dış politika sürecini kendi çıkarları ekseninde kurgulamak istediği için, Ukrayna'nın yeniden Rusya'nın isteği doğrultusunda politika yürütmesine dek elindeki kozları kullanacağı görülmektedir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderi, Putin'in 2018 yılıu sonunda gerçekleştirdiği basın toplantısından bir kesit olarak paylaşılmıştır. Gönderide Putin'in Donbas'taki eylemlere yönelik söylediği sözleri ve Kiev hükümetinin Rus karşıtı politikalarının olduğu belirtilmiştir.

[612] "Большая пресс-конференция Владимира Путина", 20.12.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/59455, (28.10.2021).

Örnek Analiz 63

Şekil 65: Tweet 63 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rusya-Sırbistan görüşmelerinin ardından Vladimir Putin, Sırbistan Devlet Başkanı Aleksandr Vuçiç'e Aleksandr Nevski Nişanı'nı sundu.
Tarih:	17 Ocak 2019
Beğeni:	819
Retweet:	388
Yorum Sayısı:	60

Tablo 66: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Ocak 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

17 Ocak 2019 tarihli gönderide, Putin'in Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandr Vuçiç'e Aleksandr Nevski Nişanı'nı takdim ettiği bildirilmektedir. Törende yaptığı

konuşmasında Putin, Rusya'yı kahramanlıklarıyla yücelten ve anavatanı yabancı işgalcilere karşı savunan büyük aziz, asker ve diplomat olan Aleksandr Nevski'yi saygıyla andığını, Rusya'nın yüksek devlet ödülü olan bu nişanı Vuçiç'e sunmaktan memnun olduğunu belirtmiştir. Putin nişanı sunarken, Sırbistan'ın 19. yüzyıldaki bağımsızlık mücadelesine öncülük eden Prens Miloş Obrenoviç ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Sırbistan Başbakanı Nikola Paşiç'i de anmış, nişanı alma sırasının Aleksandr Vuçiç'te olduğunu eklemiştir. Vuçiç'i Rusya ve Sırbistan arasındaki en yakın ve sıcak ilişkilerin temsilcisi olarak gördüğünü vurgulayan Putin, ikili ilişkilerin daha da ileri seviyeye taşınacağını sözlerine eklemiştir.[613]

Balkanlar bölgedeki Slav unsurlar ve Ortodoks dinine mensup halklar arasındaki ırki ve dini bağları nedeniyle Rusya'nın her daim ilgi odağında bulunmakta ve bu sebeple bölgede etkili bir aktör olarak görülmektedir. Özellikle Rusya ile Sırbistan arasındaki ilişkiler tarihsel olarak incelendiğinde milliyetçilik, pan-Slavizm ortaklığı ve Rusya'nın Slav ulusların önderi olarak aktif bir rol oynayışı ortaya çıkmaktadır. Sırp milliyetçiliğini destekleyen Sırp liderler, Rusya ile sıkı ilişkiler kurmuştur. Böylece Rusya'nın Balkanlardaki stratejilerinin odak noktası Sırbistan olmakta ve iki devlet birçok alanda ortak hareket yürütmektedir. Nitekim Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan Rusya, tarihsel, dini ve kültürel bağları dolayısıyla, Sırbistan tarafından yakın bir müttefik olarak kabul edilmiştir. 2016 yılında Rusya, Sırbistan ve Belarus arasında "Slav Kardeşliği 2016" adı altında hava sahası tatbikatı yapılmış ve iki ülke arasında askeri ortaklık sağlanmıştır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Sırbistan Başbakanı Aleksandr Vuçiç'e devlet nişanı takdim ederken yaptığı konuşması yer almaktadır. Aynı zamanda gönderiye ilişik olarak Putin ve Vuçiç'in konuşma yaptıkları andan bir görsel bulunmaktadır.

[613] "Церемония вручения Президенту Сербии Александру Вучичу ордена Александра Невского", 17.01.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/59692, (29.10.2021).

Örnek Analiz 64

Şekil 66: Tweet 64 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Valaam'a ziyaret.
Tarih:	17 Temmuz 2019
Beğeni:	572
Retweet:	156
Yorum Sayısı:	132

Tablo 67: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Temmuz 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

17 Temmuz 2019 tarihinde paylaşılan gönderide, Putin ve Lukaşenko'nun Valaam Manastırı'nı ziyaret ettikleri bildirilmiştir. Gayri resmi gerçekleştirilen görüşmede, iki liderin ayine katıldıkları ve dini ritüel gerçekleştirdikleri belirtilmiştir.[614]

[614] "Посещение Валаама", 17.07.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61009, (29.10.2021).

Putin, hem ülke içinde hem de yurtdışında yaşayan Rusları dış düşmanlardan koruyan bir aktör olarak belirirken, dini geleneklere ve tarihe bağlı bir lider olarak da kendini göstermektedir. Putin, Sovyet ve Ortodoks-emperyal değerleri bir araya getirerek yeni bir ideoloji oluşturmakta ve bunu yaparken de Ortodoksluk geleneklerinden faydalanmaktadır. Komünizm döneminde kapalı tutulan Valaam Manastırı, Putin'in talimatlarıyla yeniden eski görkemine kavuşmuştur. Bu nedenle Valaam Manastırı'nın yeniden doğuşuyla Putin'in Rusya'yı emperyal bir devlet haline getirmeye çalışması arasında bağlantılar bulunmaktadır. Nitekim Çarlık döneminde büyük ve görkemli bir manastır olan Valaam, imparatorluk sona erdiğinde yıkılma aşamasına gelmiş, ancak SSCB sona erdiğinde ve Putin dönemi başladığında yeniden eski gücüne kavuşmuştur. Bu nedenle Putin, Valaam Manastırı'nı yeniden canlandırırken, kendi otoritesini de Rusya İmparatorluğu değerleri çerçevesinde sağlamlaştırmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin ve Lukaşenko'nun Valaam Manastırı'na yaptıkları ziyaret bildirilmiş ve gönderideki görselde ise iki liderin yan yana fotoğrafı bulunmaktadır.

Örnek Analiz 65

Şekil 67: Tweet 65 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, Beşar Esad'ı Rusya ile Suriye arasındaki diplomatik ilişkilerin kuruluşunun 75. yıldönümü vesilesiyle kutladı.
Tarih:	21 Temmuz 2019
Beğeni:	427
Retweet:	111
Yorum Sayısı:	160

Tablo 68: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 21 Temmuz 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

21 Temmuz 2019 tarihli gönderide, Putin'in Rusya ile Suriye ilişkilerinin yıldönümü dolayısıyla Beşar Esad'a gönderdiği tebrik mesajı bildirilmiştir. Tebrik mesajında Putin, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasının 75. yıl dönümü olduğunu ve iki devletin çeşitli alanlardaki işbirliğinin devam ettiğini söylemiştir. Rusya ve Suriye'nin uluslararası terörizm ve ekstremizm ile mücadele eden iki müttefik olduğunu belirten Putin, Suriye topraklarındaki terör güçlerini nihai yenilgiye uğratacaklarını vurgulamış, Suriye'nin devlet egemenliği ve toprak bütünlüğünü koruma, ulusal güvenliği sağlama ve yeniden yapılanmada Suriye hükümetine ve halkına destek vermeye devam edeceğini belirtmiştir.[615]

Rusya İmparatorluğu'nun sıcak denizlere inme politikası doğrultusunda hedef nokta olan Doğu Akdeniz, SSCB döneminde de Rusya'nın dikkatini çekmiş ve bölgede nüfuz alanı yaratılmıştır. Rusya, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin ilanından bu yana ülkeye diplomatik ve askeri destek sağlamış böylece iki devlet müttefik hale gelmiştir. 1956 yılında Süveyş Krizi sırasında Sovyetlerden askeri ve ekonomik yardım alan Suriye, o tarihten beri Rusya ile bağlarını güçlendirmiştir. 1971 yılında Sovyet hükümeti, Suriye'nin Tartus kenti limanında bir deniz üssü kurmuş ve böylece

615 "Президенту Сирии Башару Асаду", 21.07.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/letters/61067, (29.10.2021).

Orta Doğu'da istikrarlı bir varlık sağlama hakkı elde etmiştir. Putin döneminde de Suriye ile ilişkiler güç kaybetmeden devam etmektedir. Putin, Suriye'nin savunucusu rolünü üstlenmekte ve birçok ülkeyle karşı karşıya gelmektedir. Buna karşılık Suriye yönetimi de Rusya'nın Güney Osetya, Abhazya ve Doğu Ukrayna'daki eylemlerini desteklemektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı iki ülke ilişkilerinin 75**.** yıldönümü vesilesiyle kutladığı tebrik mesajı yer almaktadır.

Örnek Analiz 66

Şekil 68: Tweet 66 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Ulanbatur: Rusya-Moğolistan ilişkileri.
Tarih:	3 Eylül 2019
Beğeni:	320

Retweet:	96
Yorum sayısı:	21

Tablo 69: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 21 Temmuz 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

3 Eylül 2019 tarihli gönderide, Putin'in Moğolistan Cumhurbaşkanı Khaltmaa Battulga ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için Ulanbatur'da yaptığı görüşme bildirilmiştir. Resmi görüşmeler şehrin merkez meydanında başlamış ve Halhin Gol Muharebesi'nde kazanılan zaferin 80. yıldönümünün büyük etkinliklerle kutlanmıştır.[616]

Rus-Moğol ilişkileri tarih boyunca süregelmiş, iki halk birbirini kültürel açıdan etkilemiştir. Rusya Çin'e erişebilmek için Moğol topraklarını kullanmış ve iki ülke arasında ticaret 17. yüzyıldan itibaren gelişmiştir. Rusya İmparatorluğu döneminde Moğolistan ayrı bir ülke olarak tanınmışsa da, Moğolistan üzerinde bir Rus himayesi kurulmuş ve nüfuz alanı yaratılmıştır. Sovyetlerin kuruluşuyla beraber Sovyet-Moğol diplomatik ilişkileri resmi bir statü kazanmış ve iki ülke siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği gerçekleştirmiştir. Moğolistan İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB'ye desteğini sürdürmüş ve ortak savaşa girmiştir. Bunun neticesinde Sovyetler, Moğolistan'ın askeri güçlerini eğitme ve modernize etme konusunda yardım göstermiş ve Moğol topraklarında askeri birlik kurmuştur. Moğolistan'daki nüfuz alanını genişleten SSCB, ülkenin hem Çin'den bağımsızlığını geri kazanmasına hem de BM'ye katılmasına yardımcı olmuştur. Putin döneminde de Moğolistan'a birçok yatırım yapılmakta, ülkeye karşılıksız olarak askeri ve teknik yardım sağlanmakta, ülkenin borçlarının bir kısmı silinmekte ve demiryolları modernize edilmektedir. Rusya, Avrasyacılık ideolojisi gereği Moğolistan'ı elinin altında tutmak ve Rusya'nın nüfuz alanını genişletmek istemektedir. Bu doğrultuda Putin, Moğolistan'ın sosyo-ekonomik olarak Rusya'ya bağımlılığını artırmaktadır.

616 "Российско-монгольские переговоры", 03.09.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61429, (30.10.2021).

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in resmi ziyaret gerçekleştirmek için Moğolistan'a gittiği bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise Putin'in Moğolistan Cumhurbaşkanı ile görüşmesinden elde edilmiş üç farklı fotoğraf bulunmaktadır.

Örnek Analiz 67

Şekil 69: Tweet 67 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Vladimir Putin, BDT Devlet Başkanları Konseyi Toplantısı öncesinde Türkmenistan Devlet Başkanı Kurbankulu Berdimuhammedov ile bir araya geldi.
Tarih:	11 Ekim 2019

Beğeni:	195
Retweet:	52
Yorum Sayısı:	25

Tablo 70: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Ekim 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

11 Ekim 2019 tarihli gönderide, Putin'in Aşkabat'taki BDT Devlet Başkanları Konseyi Toplantısı öncesi Türkmenistan Devlet Başkanı ile gerçekleştirdiği görüşme bildirilmiştir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, Rusya ile Türkmenistan arasında birçok alanda işbirliği yaptıklarını ve ikili ilişkilerin başarılı bir şekilde ilerlediğini belirtmiştir.[617]

SSCB'den bağımsızlığını kazanan Türkmenistan, sosyo-kültürel açıdan Rusya'dan uzaklaşmaya çalışsa da, enerji ve transit yollar konusunda Rusya'ya bağlı kalmaktadır. Rusya bir müddet düşük ücretten aldığı Türkmenistan doğalgazını kendi topraklarına sevk etmiş, buradan da Ukrayna ve Avrupa'ya ulaştırmıştır. Rusya ekonomik açıdan kendisine bağlı bir Orta Asya yaratmakta ve bölgede yeniden bir restorasyon projesi gerçekleştirmektedir. Ancak eski Sovyet cumhuriyetlerinin siyasi işlevsizliği ve ekonomik olarak geri kalmışlığıyla, Rusya'nın kendi içinde yaşadığı gerilimler ve emperyal projelerin dünya ülkeleri tarafından kınanması sonucu bölge ülkelerinin sosyo-ekonomik, askeri ve ticari alanda Rusya'ya bağlı kalmaları hedeflenmektedir. Bu doğrultuda Rusya, her ne kadar Türkmenistan farklı doğrultuda ilerlese de, bu ülke ile tarihi bağlarını koparmamakta ve ülkeyi ekonomik ve ticari alanda kendine bağlı kılmaktadır. Rusya'nın yumuşak güç politikaları Türkmenistan'da da kendini göstermekte, Rus dilinin öğretimi okul ve üniversitelerde devam etmektedir.

[617] "Встреча с Президентом Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедовым", 12.10.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61779, (30.10.2021).

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik haberde Putin'in Berdimuhammedov ile yaptığı görüşme ve iki liderin konuşması yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin ve Berdimuhammedov'un beraber fotoğrafı bulunmaktadır.

Örnek Analiz 68

Şekil 70: Tweet 68 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Kremlin Cumhurbaşkanlığı Konseyi Rus Dili Toplantısı: Yurtdışında Rus Dili ve Edebiyatı'nın Desteklenmesi ve Yaygınlaştırılması.
Tarih:	5 Kasım 2019
Beğeni:	228

Retweet:	80
Yorum Sayısı:	58

Tablo 71: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Kasım 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

5 Kasım 2019 tarihli gönderide, Kremlin'de Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin Rus dili üzerine yaptığı toplantı bildirilmektedir. Toplantıda yaptığı konuşmasında Putin, Rus dilinin Rusya için en önemli konular arasında olduğunu ve Rusçanın Rusya için milli birlik, egemenlik ve kimlik anlamına geldiğini belirtmiştir. Rus dilinin ve edebiyatının korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda ülkece büyük bir sorumluluğa sahip olduklarını vurgulayan Putin, Rus karşıtları nedeniyle Rus diline savaş açıldığını ve Rusofobinin hükümet politikası haline geldiğini, Rusya olarak bu savaşta mücadele edeceklerini söylemiştir. Amacının, Rus dilinin, Rus edebiyatının hem Rusya'da hem de dünyada korunmasını ve gelişmesini sağlayacak aktif bir dil politikası oluşturmak olduğunun altını çizen Putin, Rus Dili Konseyi üyelerini bu çalışmaya katılmaları için davet etmiştir.[618]

Rus dili, Rusya ve Rus Dünyası için yalnızca ana iletişim aracı değil, aynı zamanda siyasi bir etki aracıdır ve Rusya'nın yumuşak güç politikalarında yerini almaktadır. Rusya'nın nüfuz ve etkin imajını artırmak için Rus dili eski SSCB ülkeleri olmak üzere dünya genelinde desteklenmektedir. Bu doğrultuda Putin, kimlik oluşumu, ulus inşası ve yumuşak güç bağlamında dili araçsallaştırmaktadır. Dil politikası ve Rus dili hakkındaki resmi söylemler, Putin'in Velikorus ideasını inşa stratejisinin önemli ve etkili unsurlarıdır. Rus dilini geliştirme ve koruma eylemleri, geleneksel Rus manevi ve ahlaki değerlerini koruma ve geliştirme ile bağlantılıdır. Rus dilini geleneksel Rus kimliğiyle ilişkilendiren Putin, dil politikasını yumuşak güçle bağdaştırmakta, Rusya Federasyonu sınırları dışında yaşayan bütün Rusça konuşan halkları kendi bünyesinde tutmaya çalışmaktadır. Nitekim Putin, Rusya'nın

618 "Заседание Совета по русскому языку", 05.11.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61986, (31.10.2021).

emperyal gücünü pekiştirme girişimlerine devam ettikçe, Rus dilini koruma ve yayma politikalarını kendi stratejisinin önemli unsurları olarak sürdürecektir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde Putin'in Rus Dili Toplantısı'nda konsey üyeleriyle beraber yaptığı konuşma yer almaktadır. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in konsey üyeleriyle beraber toplantı esnasında çekilmiş fotoğrafı yer almaktadır.

Örnek Analiz 69

Şekil 71: Tweet 69 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Putin: "Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler, dünya istikrarının önemli bir unsurudur. Bu nedenle dünya artık tek kutuplu olamaz ve bunda Rusya ve Çin'in rolü büyüktür."
Tarih:	19 Aralık 2019
Beğeni:	136
Retweet:	44
Yorum Sayısı:	16

Tablo 72: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 19 Aralık 2019 tarihli tweet

A. Makro Yapı

Gönderi, 19 Aralık 2019 tarihinde Putin'in yaptığı basın konferansından alınmıştır. Büyük Avrasya ortaklığı oluşturma fikri, Rus tarafından ortaya konulmuş

ve Avrasya coğrafyasında bulunan devletler buna dahil edilmiştir. Bu konsept çeşitli platformlarda defalarca dile getirilmiş ve Avrasya entegrasyonunun geliştirilmesi için Rusya ve Çin aktif rol almıştır. İki devlet, bölgesel güvenlik ve siyasi rejimleri yakından takip etmekte ve bölge ülkelerinde nüfuz alanı yaratmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'nin faaliyetlerini desteklemekte ve gelecekte kurulması öngörülen Büyük Avrasya Ortaklığı'nın yaratılması için Çin ile yakından müzakereler yürütmektedir.

Avrasya'daki iki büyük güç olan Rusya ve Çin, Avrasya bölgesinin altyapı, ekonomi ve ticaret alanlarında doğal müttefiklerdir. Çin'in Batı'ya, Rusya'nın Doğu'ya yönelmesiyle iki devletin güçleri birleşmekte ve bölgenin en nüfuzlu devletleri haline gelmektedir. Bu durum da Büyük Avrasya Ortaklığı'nın oluşumu üzerinde belirleyici bir etki sağlamaktadır. Böylece SSCB'nin dağılmasının ardından tek kutuplu dünya, doğuda yükselen Avrasya Birliği ile yeniden çift kutuplu bir dünya halini almaktadır. Rusya da eski çarlık topraklarındaki nüfuz alanını Avrasyacılık politikalarıyla yeniden genişletmektedir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderi, Putin'in 2019 yılı sonundaki geleneksel basın konferansında söylediği sözlerden bir alıntı olarak paylaşılmıştır.

Örnek Analiz 70

Şekil 72: Tweet 70 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Zafer75: Büyük Vatanseverlik Savaşı Zaferinin 75. yıldönümü vesilesiyle yabancı devletlerin liderlerine ve vatandaşlarıma tebrik mesajı.
Tarih:	8 Mayıs 2020
Beğeni:	200
Retweet:	86
Yorum Sayısı:	31

Tablo 73: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 8 Mayıs 2020 tarihli tweet

A. Makro Yapı

8 Mayıs 2020 tarihli gönderide, Putin'in İkinci Dünya Savaşı zaferinin 75. yıldönümü vesilesiyle, Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Abhazya ve Güney Osetya'nın hem liderlerine hem de vatandaşlarına, Gürcistan ve Ukrayna'nın ise yalnızca vatandaşlarına tebrik mesajları gönderdiği bildirilmiştir. Tebrik mesajında Putin, cephede hep beraber cesaretli ve özverili çalışma gösterdiklerini ve böylece Nazizm'e karşı zafer kazandıklarını vurgulamıştır. Günümüz nesillerinin görevinin,

anavatanlarını koruyanların anısını sonsuza dek sürdürmek olduğunu belirten Putin, hep beraber yeniden birlik olma çağrısı yapmıştır.[619]

Rusya, ulusları geçmiş çizgide birleştirmeyi amaçlayan tarihi bir politika formüle etmiştir. Putin'in öncülük ettiği bu politikada amaç, Rusya'nın emperyal mirasını yüceltme ve eski SSCB ülkeleri uluslarını yeniden Rusya bünyesine bağlamaktır. Putin ve Rusya'nın askeri ve bürokratik sınıfları, ülkenin geçmişine ilişkin ulusal söylem ve politikaların ana güçleri haline gelmekte ve söz konusu yönetim Almanya'ya karşı kazanılan zaferin tek varisi olduğunu vurgulamaktadır. Putin'in baskın tarihsel söylemleri, fetih, militarizm ve muhafazakarlık kavramlarına dayanan emperyalist söylemler olmakta ve Rusya'nın imparatorluk geçmişine övgü niteliği taşımaktadır. Rusya'nın 1945 yılında kazanılan zaferi, Zafer Günü olarak görkemli bir şekilde kutlarken hem milli yası her sene yerine getirmekte, hem de Sovyet ülkeleriyle ortak yaşanan tarihi hatırlatmaktadır. Putin, Zafer Günü kutlamalarıyla kolektif bir hafıza inşa etmekte ve eski SSCB ülkelerini ortak tarihi geçmiş bünyesinde yeniden Rusya'ya gönül bağıyla bağlanmalarını sağlamaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in İkinci Dünya Savaşı'nda kazanılan zafer dolayısıyla eski SSCB ülkelerinin liderlerini ve halklarını, aynı zamanda savaştaki müttefikler Amerika, Büyük Britanya ve Fransa'yı kutladığı tebrik mesajı yer almaktadır.

[619] "Поздравления лидерам и гражданам иностранных государств по случаю 75-й годовщины Победы в Великой Отечественной войне", 08.05.2020 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/63313, (31.10.2021).

Örnek Analiz 71

Şekil 73: Tweet 71 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Bugün Uluslararası Ortodoks Hıristiyan Milletler Birliği Vakfı'nın kuruluşunun 25. yıldönümü. Başkandan selam mesajı.
Tarih:	28 Ağustos 2020
Beğeni:	276
Retweet:	75
Yorum Sayısı:	59

Tablo 74: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 28 Ağustos 2020 tarihli tweet

A. Makro Yapı

28 Ağustos 2020 tarihli gönderide, Putin'in Uluslararası Ortodoks Hıristiyan Milletler Birliği Vakfı'nın kuruluşunun 25. yıldönümüne atfen gönderdiği tebrik mesajı paylaşılmıştır. Mesajında Putin, vakfın büyük ve asil bir amaca hizmet ettiğini vurgulamıştır. Vakfın, Ortodoks halklarının tarihi, kültürel ve manevi birliğini güçlendirdiğini, toplumda sarsılmaz manevi, ahlaki ve aile değerlerini teşvik ettiğini ve genç neslin yetiştirilmesinde önemli katkısı olduğunu söylemiştir.[620]

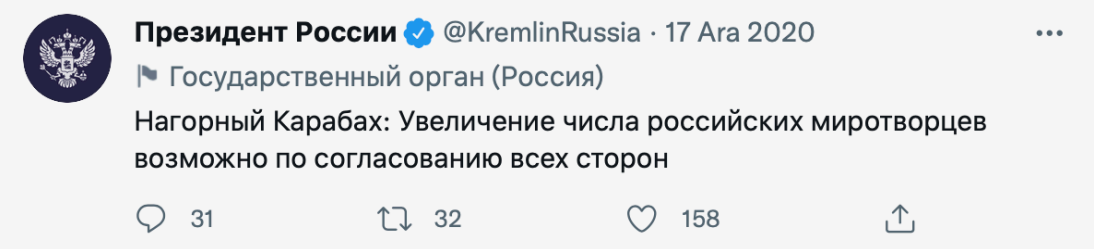
[620] "Международному общественному Фонду единства православных народов", 28.10.2020 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/letters/63956, (01.11.2021).

Ortodoks ulusların manevi ve kardeşlik bağlarını güçlendirmek, kültürel ve sosyal işbirliğini etkinleştirmek amacıyla kurulan vakıf, Rusya tarafından büyük ilgi ve destek görmektedir. Manevi yaşam, kültür, bilim ve ekonomi alanlarında Slav ulusları ve Doğu Hıristiyanları arasındaki bağların genişletilmesini hedefleyen vakıf, Ortodoks kültürün yaygınlaştırılması için hizmet etmektedir. Bütün Ortodoks ulusların önderi konumunu sürdürmeye devam Rusya, Putin döneminde daha emperyal hale gelmekte, Rus Ortodoks Kilisesi de aynı retoriği benimseyerek hükümet propagandasına göre Rus ulusal kimliğini şekillendirmeye devam etmektedir. Bu doğrultuda Putin'in önderliğini benimseyen Rus Ortodoks Kilisesi, Rus etnik üstünlüğünü kabul etmekte, devletin prestijini artırmaya çalışmakta ve Rus inancının hegemonyasını ve Rus devletinin diğer uluslar üzerindeki otoritesini sağlamlaştırmaktadır.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Uluslararası Ortodoks Hıristiyan Milletler Birliği Vakfı'nın kuruluşunun 25. yıldönümü vesilesiyle vakfa iletmiş olduğu kutlama mesajı yer almaktadır.

Örnek Analiz 72

Şekil 74: Tweet 72 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Dağlık Karabağ: Tüm tarafların mutabakatı ile Rus barış gücü askerlerinin sayısında artış mümkün.

Tarih:	17 Aralık 2020
Beğeni:	158
Retweet:	32
Yorum Sayısı:	31

Tablo 75: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 17 Aralık 2020 tarihli tweet

A. Makro Yapı

17 Aralık 2020 tarihli gönderide, Putin'in Dağlık Karabağ sorununa ilişkin yaptığı yorumu bulunmaktadır. Putin, Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan Karabağ çatışmalarına kayıtsız kalmamış ve askeri olarak müdahale etmese de olayları yakından takip etmiştir. Rusya, tüm Güney Kafkasya bölgesini kendi münhasır etki alanı olarak gördüğü için, bölgede dış aktörlerin müdahalesini asla kabul etmemektedir. Bu doğrultuda Rusya, Ermenistan ile daha yakından ilişkiler yürütürken Azerbaycan'ı da etki alanından çıkarmak istememektedir. Yıllardır hem Bakü'ye hem de Erivan'a silah gönderen Rusya, Karabağ sorununda üçlü ilişkileri dengede tutma tarafında olmuştur.

Ukrayna'nın Donbas, Moldova'nın Transdinyester, Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde söz sahibi olan Rusya, Dağlık Karabağ çatışmalarında dengeyi korumuş ve barışçıl bir politika sergilemiştir. Nitekim Rusya, Ermenistan ve Azerbaycan arasında ateşkes anlaşmasına aracılık etmiş ve bunu uygulamak için de Dağlık Karabağ'a barış gücü askerleri konuşlandırmıştır. Çarlık Rusya'dan beri Güney Kafkasya'da belirleyici rol oynayan Rusya, Putin döneminde de bu tutumunu devam ettirmiş, iki ülke üzerindeki karar verici rolünü hissettirmiştir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderi, Putin'in 2020 yılı sonunda, her sene geleneksel olarak gerçekleştirdiği basın toplantısında söylediği sözlerinden alıntı olarak paylaşılmıştır.

Örnek Analiz 73

Şekil 75: Tweet 73 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Kremlin: İlham Aliyev ve Nikol Paşinyan ile görüşme.
Tarih:	11 Ocak 2021
Beğeni:	545
Retweet:	137
Yorum Sayısı:	84

Tablo 76: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 11 Ocak 2021 tarihli tweet

A. Makro Yapı

11 Ocak 2021 tarihli gönderide, Putin'in Aliyev ve Paşinyan ile Kremlin'de üçlü bir görüşme gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Görüşmede yaptığı konuşmasında Putin, Dağlık Karabağ'daki sorunların üstesinden hep beraber gelinmesi gerektiğini ve bölgede huzur ve istikrarı sağlamanın önemli olduğunu belirtmiştir. Rusya'nın

ortaklığa ve iyi komşuluk ilişkilerine önem verdiğini söyleyen Putin, Kafkasya'daki huzuru devam ettirmenin ve terörün yayılmasını önlemenin, bu iki ülkenin vereceği kararla mümkün olacağını vurgulamıştır. Bu doğrultuda, Rusya'nın durumun istikrara kavuşturulması ve sürdürülebilir bir ateşkesin sağlanmasına yardımcı olmayı amaçlayan aktif arabuluculuk rolü üstlendiğinin altını çizen Putin, Rus barış güçlerinin bölgedeki sorumluluklarını terine getirmeye devam edeceğini bildirmiştir.[621]

Sovyetlerin dağılmasından sonra yönetim boşluğu içine düşen Rusya, Putin ile beraber iç ve dış sorunlarını çözerek yumuşak güç politikalarına yeniden başlamış ve eski SSCB uluslarıyla sıkı entegrasyon politikaları geliştirmiştir. Putin döneminde Rusya, Güney Kafkasya'yı terk etmeyerek statükocu bir güç gibi davranmıştır. Kuzey ve Güney Kafkasya, Moskova tarafından birbirine bağlı güvenlik bölgeleri olarak görülmektedir. Kuzey Kafkasya'daki Rus güvenliğinin sağlanmasını Güney Kafkasya'dan gelecek tehditlerin önünü kesmekle mümkün olacağını bilen Putin, daha aktif bir politika geliştirmektedir. Bu doğrultuda Rus politikasının odak noktası giderek jeo-ekonomik hale gelmekte ve aktif olarak ekonomik ve diplomatik projeler yürütülmektedir. Rusya, Çarlık ve SSCB dönemlerinden beri elinde bulundurduğu Güney Kafkasya'ya yönelik üç konu üzerinde yoğunlaşmaktadır: ilki, güneyden gelebilecek terör tehdidi; ikincisi, Rusya'nın ve petrol şirketlerinin ekonomik çıkarları; üçüncüsü, Rusya'nın bölgedeki en güvenilir kalesi Ermenistan'la stratejik ittifakı korumaktır. Nitekim Rusya, Dağlık Karabağ krizinde olaya müdahil olan ve çözüm sunan aktörlerin başında gelmiştir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in Aliyev ve Paşinyan ile Kremlin'de yaptığı görüşmede yaptığı konuşması bildirilmiştir. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise, üç liderin farklı açılardan verdiği fotoğraflar yer almaktadır.

[621] "Встреча с Ильхамом Алиевым и Николом Пашиняном", 11.01.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/64877, (02.11.2021).

Örnek Analiz 74

Şekil 76: Tweet 74 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	#Gatçina: Vladimir Putin, İmparator III. Aleksandr Anıtı'nın açılış törenine katıldı.
Tarih:	5 Haziran 2021
Beğeni:	584
Retweet:	160
Yorum Sayısı:	179

Tablo 77: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 5 Haziran 2021 tarihli tweet

A. Makro Yapı

5 Haziran 2021 tarihli gönderide, Putin'in, İmparator III. Aleksandr Anıtı'nın açılış törenine katıldığı bildirilmiştir. Açılış töreninde yaptığı konuşmasında Putin, III.

Aleksandr'ın Rusya tarihinde önemli başarılara imza attığını söylemiş, bu işlerin anavatana günümüzde de hizmet ettiklerini belirtmiştir. III. Aleksandr'ın Rusya'yı sevdiğini, Avrupa'da ve dünyada Rus devletini güçlendirmek için her şeyi yapmaya çalıştığını söyleyen Putin, III. Aleksandr döneminin ulusal geleneklere ve kültüre dönüşle ilişkilendirildiğinin altını çizmiştir. Rusya'nın tarihini, kültürel ve manevi mirasını korumanın önemli olduğunu vurgulayan Putin, Rusya'nın geçmişteki atalarına saygı duyarak daha ileriye gidip zirveye çıkabileceklerini belirtmiştir.[622]

Yarı monarşik liderlik tarzını meşrulaştırmaya çalışan Putin, tarihsel arayışında Rusya'nın devrimci ve cumhuriyet geçmişini atlayarak geç imparatorluk dönemine odaklanmıştır. Bu doğrultuda Romanovların son yıllarını görkemli bir dönem olarak lanse eden Putin, kendine rol model olarak benimsediği geçmişteki Rusya imparatorlarının heykellerini ülkenin önemli noktalarına yerleştirmektedir. Velikorus geleneklerinin en şiddetli savunucusu olan III. Aleksandr'a kendini yakın hisseden Putin, Rusya'nın muhafazakar iç siyasetinin ideolojik temellerini daha da güçlendirmeye çalışmaktadır. 1999 yılının sonunda yayınladığı Milenyum Manifestosu vizyonuna bağlı kalan Putin, Rus vatanseverlik duygusunu canlandırmakta ve güçlü devlet idealini desteklemektedir.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in III. Aleksandr heykelinin açılışında yaptığı konuşma sunulmuştur. Gönderiye ilişik olan görselde ise Putin'in III. Aleksandr heykeliyle olan görseli yer almaktadır.

[622] "Открытие памятника Александру III в Гатчинском дворце", 05.06.2021 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/65751, (04.11.2021).

Örnek Analiz 75

Şekil 77: Tweet 75 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Başkan tarafından "Ruslar ve Ukraynalıların Tarihsel Birliği Üzerine" adlı makale yayınlandı.
Tarih:	12 Temmuz 2021
Beğeni:	431
Retweet:	232
Yorum Sayısı:	206

Tablo 78: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 12 Temmuz 2021 tarihli tweet

A. Makro Yapı

12 Temmuz 2021 tarihli gönderide, Putin'in kaleme aldığı "Ruslar ve Ukraynalıların Tarihsel Birliği Üzerine" başlıklı uzun makalesinin yayınlandığı bildirilmiştir. Makalesinde Putin, tarihi atıflarda bulunarak Ruslar ve Ukraynalılar arasındaki ortak kökene dikkat çekmiştir. Putin, "Ukrayna" kelimesinin sınıra yakın bulunan yerleşim yerleri için kullanılan "yakınlarında, eteklerinde" anlamına geldiğini, yüzyıllar boyunca aynı kilise altında bulunduklarını, tarihi ortak yazdıklarını ve ortak bir millet olduklarını vurgulamış ve ikili ilişkilerdeki çöküşü Rus karşıtı yabancı güçlere bağlamıştır. Günümüzde Ukrayna'nın büyük bir kısmının tarihsel

olarak Rus topraklarını işgal ettiğini savunan Putin, Kiev'in Donbas bölgesini ilhak ettiğini savunmuştur. Putin makalesini, Ukrayna'nın Rusya ile ayrılmaz bir bütün olduğunu öne sürerek ve Ukrayna'nın gerçek egemenliğinin yalnızca Rusya ile ortaklık içinde mümkün olabileceğine inandığını belirterek bitirmiştir.[623]

Doğu Avrupa'daki otoriter politikalarına devam eden Rusya, Kırım'ı yeniden kendi topraklarına katarak ve Donbas bölgesinde askeri varlığını kesinleştirerek Ukrayna üzerinde nüfuz alanını artırmaya çalışmaktadır. Tek taraflı tarih yazıcılığının bir örneğini veren Putin, Rusya'nın bölgedeki en eski devletlerden biri olduğuna inanmakta ve Doğu Avrupa Slav uluslarının Rusya çatısı altında yeniden birleşmesi gerektiğine kanaat getirmektedir. Makalede Ukrayna'ya göz dağı veren Putin, emperyal milliyetçiliğe etnik unsurları da eklemekte ve Rus Dünyası doktrinine yönelik politikalar geliştirmektedir. Ukrayna, Baltık ülkeleri ve Kazakistan'daki etnik Ruslar veya Rusça konuşanlar da Rusya'nın etki alanına dahildir. Bu durum, ülkedeki Rusları korumak için bu ülkelere karşı olası bir sınır geçişi veya saldırgan eylemler için bir neden teşkil etmektedir.

Orta Çağ'daki Kiev Knezliğini Rusya'nın geçmişi olarak gören Putin, Velikorus ideolojisinde bu bölgeyi baz almakta, bu nedenle Kiev'i Rus şehirlerinin en önemlisi olarak görmektedir. Ukrayna ve Belarus halklarının Rus halkından ayrı olmadığını her fırsatta belirten Putin, Rusya'nın lider rolünü ortaya koymakta, Batı ve ABD karşıtı politikalarını da Doğu Avrupa üzerinden uygulamaktadır. Nitekim, Ukrayna ve Belarus halklarıyla "tek dil, tek kültür" kavramları vurgulansa da "Rus üst kimliği" politikaları ön plana çıkarılmaktadır.

B. Mikro Yapı

Tek cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Tweete ilişik olan gönderide, Putin'in Ukrayna ve Rusya'nın ortak geçmişi üzerine yazdığı makalesi yer almaktadır.

[623] "Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев", 12.07.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/66181, (05.11.2021).

Örnek Analiz 76

Şekil 78: Tweet 76 ile ilgili görsel

Gönderinin İçeriği:	Rusya'da Ulusal Bayrak Günü kutlanıyor. Vladimir Putin törene katıldı.
Tarih:	22 Ağustos 2021
Beğeni:	373
Retweet:	104
Yorum Sayısı:	55

Tablo 79: Rusya Devlet Başkanlığı'nın atmış olduğu 22 Ağustos 2021 tarihli tweet

A. Makro Yapı

22 Ağustos 2021 tarihli gönderide, Putin'in Rusya Federasyonu Devlet Bayrağı Günü münasebetiyle Rus bayrağını göndere çekme törenine katıldığı bildirilmiştir.

Moskova'daki Zafer Parkı'nda gerçekleşen törende, bayrağı çekme sırasında Rusya Milli Marşı çalınmıştır.[624]

Sovyet sonrası Rusya'nın resmi sembolleri tamamen şekillenmiş, eski bayrak unutulmuş ve yeni bayrak kabul edilmiş, eski arma yeniden gündeme gelmiş ve milli marşta da bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Putin dönemiyle beraber İmparatorluk Rusyası idealleştirilmekte, Sovyet geçmişinin bazı kısımları unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda, Rusya İmparatorluğu ile yeniden birlik sağlanmaya çalışılmakta, ulusal semboller imparatorluk döneminden alınmakta ve dini günler resmi tatil statüsü kazanmaktadır. Nitekim Sovyetler Birliği'nin kızıl bayrağı, birliğin dağılışının hemen ardından değiştirilerek, beyaz, mavi ve kırmızı renklerden oluşan imparatorluk bayrağı kullanılmaya başlanmıştır. Yeni devletin resmi bayrağı olarak kabul gören ve I. Petro döneminden kalan Rus bayrağı için 22 Ağustos resmi gün ilan edilmiştir. Başkan tarafından her yıl törenle göndere çekilen bayrak, Velikorus ideolojisinin en büyük sembollerinden biri olma statüsünü sürdürmektedir.

B. Mikro Yapı

İki cümleden oluşan gönderide sade bir dil kullanılmıştır. Gönderiye ilişik olan haberde, Putin'in düzenlenen törende Rus bayrağını göndere çektiği belirtilmiştir. Gönderiye ilişik olan görsellerde ise, Putin'in devlet adamlarıyla beraber basına verdiği fotoğraflar bulunmaktadır.

[624] "Церемония поднятия Государственного флага Российской Федерации", 22.08.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/66427, (07.11.2021).

SONUÇ

Günümüz Rusya'sı SSCB topraklarının yüzde 70'ini, Sovyet nüfusunun yüzde 50'sini ve sanayi kapasitesinin yüzde 60'ını kapsasa da, modern post-Sovyet Rusya, hala geniş bir coğrafi bölgede hegemonyasını devam ettirmektedir. Rusya'nın topraklarındaki değişim, tarih boyunca genişleyip daralsa da, ulusun ilk olarak devlet kurduğu coğrafya Novgorod, Kiev ve Moskova bölgeleridir. Ulus devlet olan Rusya'nın tarihi çekirdeği Orta Çağ'daki Kiev Knezliğine uzanmakta ve bu bölge Velikorusun temel toprakları sayılmaktadır. Moğol istilasına kadar egemenliğini sürdüren Kiev Knezliği, istila sırasında kuzeye doğru göçü sürdürmüş ve Moskova şehri merkez haline gelmiştir. Altın Orda Devleti'nin güç kaybettiği dönemde yeniden teşkilatlanan Rus devleti, Korkunç İvan ile beraber Kazan'ı, ardından Urallar bölgesini fethetmiş ve Çarlık Rusya olarak yeniden kurulmuştur.

Rusya genişlemesinin batı yönündeki ana ganimeti Ukrayna olmuş ve Kiev Moğollardan yeniden alınmıştır. II. Katerina ile topraklarını daha da genişleten Rusya, özellikle Büyük Petro tarafından Batılı bir devlet haline getirilmiş, Rusya Kuzey Avrupa bölgesinde büyük bir nüfuz kazanmıştır. Kırım ve Kafkasya'nın fethi sonrasında Velikorus sınırlarını genişletmiş, Orta Asya'da Buhara, Hiva ve Kazakistan bölgeleri ele geçirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında emperyal Rusya, Baltık Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na, kuzey kutup sularından Hazar ve Karadeniz'e kadar geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Ardından yaşanan Rus Devrimi, SSCB'nin kuruluşu ve iç istikrarsızlık sonucu bazı devletler bağımsızlıklarını kazanmış, İkinci Dünya Savaşı ise Rusya'nın Avrupa sınırlarını yeniden değiştirerek çoğu toprakların yeniden kazanılmasına neden olmuştur. Ancak zamanla Doğu Avrupa'daki hegemonik konumunu SSCB, emperyal politikalarından vazgeçmiş ve ardından iç istikrarsızlık nedeniyle 1991 yılında dağılmıştır.

Putin, Ocak 2000'de Rusya Devlet Başkanı olduğunda, Rusya uluslararası alanda zayıf bir konumdaydı. Putin'in tarihi görevi ise bunu değiştirmek olmuştur. Rusya lider konuma gelebilmek için yeniden imparatorluk geleneklerine dönmüş, nükleer silahlara sahip olmak için çaba göstermiştir. 1991'den sonraki Rusya

istikrarının bozulmasına karşı bir tepki niteliği taşıyan Putin dönemindeki siyasi düşünce, hem yurtiçinde hem de civar ülkeler üzerinde Rus otoritesini yeniden sağlamlaştırmayı hedeflemektedir. BDT ülkelerindeki karar mekanizmasının kilit noktasında bulunan Rusya, Çeçenistan'dan Kırım'a kadar istikrarı sağlama ve Rus meşruiyetini güçlendirme politikaları izlemektedir. Bu doğrultuda, Putin tarafından post-Sovyet dönemde Rus etnik kimliği inşa edilmekte, dost ve düşman kavramları yeniden şekillenmekte, karar mekanizması Moskova tarafından işletilmekte, otoriter siyaset biçimi yürütülmekte, Batı karşıtlığı ve Velikorus düşüncesi, Rusya için yeni devlet kimliği projesinde yer almaktadır.

Sovyet ve Ortodoks-emperyal değerleri birleştirerek ülkeyi kaostan çıkaran Putin, imparatorluk geleneğinden kalan milli bayramları ve Ortodoksluktan gelen dini bayramları her fırsatta büyük bir coşkuyla kutlamaktadır. Putin aynı zamanda, 2000'den sonra Velikorus'u, yani eski Sovyetler Birliği topraklarının çoğunu kontrol eden büyük devleti yeniden yaratmak için stratejiler uygulamaktadır. Komşu ve civar ülkelerin Rusya'ya enerji bağımlılığını artıran Putin, Gürcistan ve Ukrayna'da sert güç kullanmaktan çekinmemiş, Belarus ile birlik devlet kurarak diğer BDT ülkelerine örnek teşkil etmesini amaçlamış, Kafkasya ve Orta Asya'da güç çatışmasında galip gelmiş, Kırım, Transdinyester, Abhazya, Güney Osetya ve Donbas çatışmalarına bizzat dahil olarak Rusya'nın muhafazakar tutumunu Velikorus emellerini açıkça göstermiştir.

Putin, "Rusların gurur duyması gereken bin yıllık bir tarih" olarak adlandırdığı Kırım'ı ele geçirmesi de dahil olmak üzere, ülkenin geçmişinden birçok muzaffer sayfa içeren bir tarih fikri ortaya koymuştur. Putin tarafından sunulan görkemli tarih, ekonomik ilerlemeden daha önemli olarak lanse edilmekte ve milliyetçilik duygusu aşılanmaktadır. Putin, devletin tarih algısının şekillenmesinde kritik rol oynamaktadır. Putin dönemi Rusya'sında kolektif hafızanın inşası, Rus milliyetçi değerler üzerine inşa edilmektedir.

Bu doğrultuda, Kremlin yönetiminin Velikorus ideolojisinin yayılması için devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından istifade ediyor oluşunun problemini

oluşturduğu çalışmanın sorularından "Devlet başkanlığı resmi twitter hesabı üzerinden gerçekleştirilen paylaşımlarla Moskova Ortodoks Patrikliğinin toplum nezdinde yeniden itibar kazanması amaçlanmakta mıdır" idi. Yapılan araştırma sonucunda; devletin en üst düzey yöneticisi olarak Putin'in, Rusya Ortodoks Kilisesi'ne ve Patrik Kirill'e büyük saygı gösterdiği, yapılan bütün dini faaliyetlere Devlet Başkanı statüsüyle katılarak bunu toplum nezdinde hususen görünür kıldığı ortaya çıkmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi Putin dönemiyle en iyi zamanlarından birini yaşamaktadır. Sovyet sonrası din alanında yaşanan keskin değişimin ardından Rusların büyük çoğunluğu kendilerini Ortodoks olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber Ortodoks Patrikliğinin yeniden itibarının artırılması ve Ortodoksluğa hizmet edilmesi amacıyla ülke genelinde kiliseler inşa edilmektedir. Düzenli bir kilise müdavimi olarak Putin, Kremlin'de kendini Ortodoksluğa adamış bir başkan olarak belirmekte, Ortodoks din adamlarıyla sürekli kamuoyunun karşısına çıkmakta ve halka yaptığı açıklamalarda düzenli olarak Tanrı'ya dua etmektedir. Kişisel inancı kamusal kişiliğinin de bir parçası olan Putin, boynuna taktığı haçı gösterirken, aslında kiliseye yeniden itibar kazandırma sürecini başlattığını da simgelemiştir. İmparatorluk döneminin ve Velikorus'un ideolojik doktrini olan "Ortodoksluk, Otokrasi ve Milliyet" kavramlarına uygun politikaya yönelen Putin, bu doğrultuda Ortodoksluğun güçlü bir devlet dini olması için elinden geleni yapmıştır.

Rusya'nın 1993 Anayasası, her ne kadar Rusya'yı laik bir devlet olarak tanımlasa da, post-Sovyet dönemde komünizmin bıraktığı ideolojik boşluğu, Putin'in yükselişi ve yeni Rusya düzeniyle beraber, Sovyet yönetimi boyunca neredeyse yok edilmiş bir kurum olan Rus Ortodoks Kilisesi doldurmuş ve ülke genelinde yürüttüğü merkezi rolü yeniden üstlenmiştir. Bununla beraber Rusya'da din ve laiklik arasındaki çizgi giderek daha da bulanıklaşmakta, din ve siyasetin ayrı bir alan olarak görüldüğü Batı'nın aksine, Putin'in cesaretlendirici tutumunun da verdiği güçle Rus Ortodoks Kilisesi kendisini kamu politikasının manevi üreticisi ve devletin ideolojik kalesi olarak görmektedir. Rahipler devletin bütün kurumlarında boy göstermekte, özellikle de itibarını yeniden kazanmış olan Patrik, üst düzey hükümet yetkilileri arasında yer alırken, protokolde en ön sırada yer almaktadır. Bununla beraber Putin'in, her sene Mayıs ayında Ortodoks Hıristiyanların Paskalya Bayramı'nı kutlayışı ve bu tarihte

kiliseye gidişi Twitter'da görsellerle beraber paylaşılmıştır. Kutsal Sinod üyeleri ve yerel Ortodoks kilisesi temsilcileriyle görüşen Putin'in haberleri de tweet olarak paylaşılmıştır. Yanı sıra Putin'in Çarlık döneminden kalan ve Sovyetler döneminde zarara uğrayan kiliseleri restore ettirerek yeniden açılışını yapması da tweetler arasında yerini bulmuştur. Sovyetler tarafından kamulaştırılan mülkiyetler, Putin döneminde kiliseye yeniden Kiliseye devredilmektedir. Buna karşılık itibarını yeniden kazanmış olan Rus Ortodoks Kilisesi de, Rusya'nın mevcut sistemini şekillendirmeye yardımcı olmakta, Putin rejimini desteklemekte ve Putin liderliğindeki Rus devletinin misyonunu Kilise'nin misyonuyla alenen bir araya getirmektedir. Putin'in Rus ulusal kimliğini yeniden şekillendirmek için Rus Ortodoks Kilisesi ile yakın koordinasyon içindeki hareketi, Putin yönetimindeki Rus hükümetinin giderek artan otoriter eğilimini belirlemede ve halk desteğini güçlendirmede kilit bir faktör olmuştur.

Çarlık ve imparatorluk döneminde, Rus imparatoru, Rus ulusunun Tanrı tarafından seçilmiş imparatoru olarak görülmüş ve "Kutsal Ortodoks İmparatoru" olarak saygı görmüştür. Bu vizyon Kremlin tarafından yeniden gün yüzüne çıkarılmakta ve Putin de benzer bir şekilde hareket etmektedir. Yeniden itibarını kazanmış olan Rus Ortodoks Kilisesi'nin toplumda baskın rol oynamaya başlamasıyla birlikte Rus milliyetçiliği de yükselmeye başlamıştır. Yapılan tweet analizleri neticesinde, Putin'in Rus ulusunun geleneksel değerlerini ve kendi otoritesini, saygınlık kazandırdığı Ortodoksluk üzerinden yeniden inşa ettiği sonucuna varılmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'nin milliyetçiliği güçlendirdiğini fark eden Putin, Kiliseye daha fazla itibar kazandırarak onu yararlı bir müttefik olarak görmüş ve Rus toplumundaki konumunu güçlendirmiştir.

Yapılan analizler neticesinde Putin, Ortodoks kilisesine Çarlık döneminden kalan ayrıcalıkları kısmen iade etmiş, komünistlerin yıktığı kiliselerin restorasyonu için devlet yardımı yapmış, Ortodoksluğu, okullara, üniversitelere, orduya ve devletin her kademesine işlemiştir. Patrik ise, kazandığı itibara karşın Putin yönetimini her fırsatta övmektedir. Rus toplumunda güçlü bir konumda bulunan Patrik, Putin gibi otokrasiye inanmakta, liberalizme karşı çıkmakta ve Ortodoksluğun devletin yegane dini olduğuna kanaat getirmektedir. İki büyük ortak gibi iş yürüten Putin ve Rus

Ortodoks Kilisesi, geleneksel Rus kültürünü yeniden canlandırmak ve Rusların Putin'in otoriterliğini kabul edip, onu ülkenin manevi babası olarak görmelerinin yolunu açmak amacıyla hareket etmektedir. Kilise, kazandığı bu itibar neticesinde, Putin yönetimini meşrulaştırmış ve Putin'in "Tanrı'nın Rusya'ya gönderdiği bir adam" olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda bu soruya olumlu yönde cevap alınmıştır.

Kremlin yönetiminin Velikorus ideolojisinin yayılması için devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından istifade ediyor oluşunun problemini oluşturduğu çalışmanın ikinci sorusu, Velikorus ideolojisinin yayılması için devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından verilen mesajlarla "mazbut aile yaşamının faydalarının önemine vurgu yapılarak toplumun fuhuş ve alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak tutulması teşvik edilmekte midir idi". Analiz sonucu elde edilen tweetler arasında Putin'in, mazbut ve geleneksel Rus ailesini yücelttiği ve demografik artış için çaba gösterdiği sonucuna varılırken, fuhuş ve alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak durulması gerektiğine dair bir bulguya rastlanmamıştır. Örneğin, 12 Aralık 2012 yılında paylaşılan tweette Putin, Rusya'da üç çocuklu bir ailenin norm haline gelmesi gerektiğini savunmuş ve her sene 1 Haziran'da çok çocuklu ailelere sunduğu Ebeveyn Zafer Nişanı tweet olarak paylaşılmıştır. Paylaşılan tweetler arasında, Putin'in "annelik sermayesi" ile beraber çocuk doğuran annelere mali yardım yaptığı görülmüştür. Ailenin, devletin ve toplumun temeli, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasının belirleyici koşulu olan, ulusal ve tarihsel anlam ve değerlerin, normların ve geleneklerin korunmasını sağlayan ve ülkenin ulusal kimliğini devam ettiren bir sosyal kurum olduğu düşüncesiyle hareket eden Rus hükümeti, Rus aile kurumunun işleyişi ve gelişimi ile ilgili tüm süreçleri yakından takip etmektedir. Şubat 2019 tarihinde paylaşılan tweette Putin, Rusya Federal Meclis konuşmasında, toplumun sürdürülebilir olarak kalkınması için aile politikası oluşturmanın önemini vurgulamış, aile değerlerini sağlamlaştırmak hususunda adımlar atılacağını belirtmiş, Rusya'nın geleceğinin ve tarihsel perspektifinin Rus ailelerine ve doğacak çocuklara bağlı olduğunu vurgulamıştır. Putin, bunun için devlet, sivil toplum ve dini kuruluşlar, siyasi partiler ve kitle iletişim araçlarıyla ortak çalışma yürüteceklerini belirtmiştir.

Post-Sovyet dönemde Rusya'da sosyo-ekonomik çöküş gerçekleşirken, aile kurumu da aşırı ve istikrarsız bir dönüşüm geçirmiştir. Sovyetler Birliği'nde komün düzen gereği kadın toplumun her alanında kendine yer bulmuşken, post-Sovyet dönemde evinde oturan, çocuğunu büyüten ve eşinden maddi destek bekleyen bir konuma gelmiştir. Çalışan annelerden bakıcı annelere doğru yaşanan bu radikal değişim sonucunda, Rusya'da evlilik azalmış ve doğum oranları düşmüştür. Bu da devletin ataerkil kültürü desteklemesine katkıda bulunmuştur. Nitekim, geleneksel Ortodoks Rus toplumunun işlevini yitirmeye başlamasıyla, Rusya'da ölüm oranının doğum oranını aşmasıyla ve doğum oranının düşmesiyle beraber Rusya Federasyonu'nda uygulanan aile politikasının etkisiz olduğuna kanaat getiren Putin, bunu Rusya'nın geleceği için tehlikeli görmüştür. Geleneksel değerleri savunan Putin, geleneksel aile yapısının önemini özellikle her sene yaptığı Federal Meclis konuşmalarında dile getirmiş ve bu tweetlere de yansımıştır.

Kremlin yönetiminin Velikorus ideolojisinin yayılması için devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından istifade ediyor oluşunun problemini oluşturduğu çalışmanın sorularından üçüncüsü devlet başkanlığı resmi Twitter hesabından verilen mesajlarla "Eski Çarlık Rusya sınırlarına mümkünse erişmek ya da nüfuzunda tutmak ve yanı sıra Rus olmayan Slav nüfusun yerleşik bulunduğu coğrafyada da nüfuzunu muhafaza etmekte midir" idi. SSCB'nin dağılmasıyla beraber kimlik sorunuyla karşı karşıya kalan Rusya'nın, imparatorluk ve komünizm geçmişi arasında sıkışmasının ardından Panslavizm politikasına benzer bir Avrasyacılık ideolojisini benimsediği görülmüştür. Slav halkının devamı olmasının yanında Rusya, sadece bu alanla sınırlı kalmayarak, politikasını Asya ve Avrupa'yı da içine alacak şekilde genişletmiştir. Rusya'nın emperyal ve birlik geçmişi, ülkenin kontrolünü ve etkisini tüm Avrasya bölgesine yayarak Rusya süper gücünün yeniden restore edilmesine zemin hazırlamıştır. Bununla beraber Rusya, kısıtlı bir Panslavizm versiyonu doğrultusunda, dinsel, dilsel ve kültürel açıdan en yakın olduğu Doğu Slav ulusları Ukrayna ve Belarus ile siyasi bir birlik hedeflemektedir. Bir diğer yandan Rusya, sınırlarının halihazırdaki durumuna bakmaksızın, ana dili olarak Rusça konuşan tüm insanları kapsamaya çalışmaktadır. Bu görüşten hareketle, Baltık ülkeleri, Belarus, Ukrayna, Kazakistan ve diğer Rus azınlıkları kapsayarak genişleme politikası yürütülmektedir. Rus kimliğinin

bu yönü, komşu ülkelerdeki Rusça konuşan topluluklara atıfta bulunarak "yurttaş" (sooteçestvennik) kelimesi aracılığıyla genişletilmiştir.

Yapılan tweet analizleri sonucunda Putin'in Belarus ve Ukrayna'ya yönelik politikalarını aktif bir şekilde yürüttüğü görülmüştür. Putin, Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko ile her fırsatta bir araya gelmekte, Belarus ile Birlik Devleti kurarak ve Rusya'ya daha fazla entegre ederek ülkeyi elinde tutmaktadır. Bunun yanı sıra Putin, Ukrayna'yı AB ve NATO'dan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda Ukrayna'da sert güç kullanmaktan çekinmeyen Putin, Kırım'ı yeniden Rusya topraklarına katmıştır. Kırım'ın Rusya'ya katılış günü olan 18 Mart'ta Putin önderliğinde hem Kırım'da hem de Rusya'da kutlamalar yapılmış ve bunlar tweet olarak paylaşılmıştır. Putin, 18 Mart'ta yaptığı konuşmalarında Kırım'ın Rusya için tarihi bir öneme sahip olduğunu belirtmiş ve Kırım'ı Ruslar için kutsal bir mekan olarak addetmiştir. Putin, imparatorluk ve Sovyetlerin resmi dili olan Rus dilinin gelişmesi ve geniş kitlelerce korunması için de çaba sarf eden bir lider olarak karşımıza çıkmıştır. Bu doğrultuda, Ukrayna hakkında paylaşılan tweetlerde, ülkedeki Rusça konuşan kitlenin haklarının korunacağı bildirilmiş ve Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı Rus yanlısı hareketler ve Baltıklar da dahil olmak üzere çevre ülkelerdeki Rusça konuşan bütün Rusya yanlısı gruplar üstü kapalı bir şekilde desteklenmiştir.

Rusya'nın bir diğer aktif politika yürüttüğü bölge Güney Kafkasya'dır. İncelenen tweetler sonucunda Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da Rusya'nın gücünü muhafaza etme girişimleri görülmüştür. Ermenistan, Güney Kafkasya bölgesinde Rusya'nın adeta bir kalesi görevini görmektedir. Buna karşılık Putin'in sıklıkla Ermenistan Başbakanları Sarkisyan ve Paşinyan'la yaptığı yüzyüze ve telefon görüşmeleri tweet olarak paylaşılmıştır. Azerbaycan ile de ekonomik işbirliğini genişleten Rusya, Dağlık Karabağ konusunda arabulucu rolü üstlenmiştir. Gürcistan ise Rusya'nın en sorunlu olduğu ülkelerden biri konumuna gelmiştir. İki ülke arasında 2008 yılında yaşanan savaştan sonra Rusya, Gürcistan toprakları içindeki Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Her sene 26 Ağustos tarihinde, Rusya'nın bu iki ülkenin bağımsızlıklarını tanımasının yıldönümü tweet olarak paylaşılmıştır. Toplam altı devletin tanıdığı Abhazya ve Güney Osetya, Rusya'nın

Güney Kafkasya'daki nüfuzunu arttıran de-facto cumhuriyetler olmuşlardır. NATO ve AB'nin Gürcistan üzerindeki etkisini yok etmeyi amaçlayan Rusya, bölgenin Batı'ya entegre olmaması için uğraşmakta ve bu iki de-facto cumhuriyeti uluslar arası arenada Gürcistan'a karşı bir koz olarak kullanmaktadır. Aynı örnek Transdinyester bölgesi için de geçerli olmaktadır. Putin, Moldova içinde tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Rus yanlısı de-facto cumhuriyet olan Transdinyester'i her fırsatta desteklemekte ve paylaşılan tweetlerle bu düşünce kamuya ulaştırılmaktadır.

Yapılan tweet analizleri neticesinde, Putin'in nüfuz alanını korumaya çalıştığı bir diğer bölgenin de Balkanlar olduğu görülmüştür. Bir Slav devleti olan Sırbistan, Rusya'nın Balkanlardaki en yakın müttefiki konumundadır. Rusya, Sırbistan'ı Kosova ve Bosna Hersek sorununda desteklemekte ve bu ülkeyle ekonomik işbirliğini güçlendirmektedir. Putin'in Sırbistan ziyaretleri ve özellikle de 17 Ocak 2019'da Sırbistan Devlet Başkanı Aleksandr Vuçiç'e Aleksandr Nevski Devlet Nişanı'nı sunması tweet olarak paylaşılmıştır. Yanı sıra Putin'in, 3 Mart 2018 tarihinde, Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtuluşunun 140. yıldönümü nedeniyle Slav Bulgar ulusunu devlet başkanı şahsında tebrik ederkenki görüntüleri de şaa şaalı tebrik mesajlarıyla birlikte devlet başkanlığı twitter hesabında paylaşılan iletiler arasında yerini almıştır.

Rusya, Çarlık Rusyası ve SSCB dönemimlerinde sınırları dahilinde kalan Orta Asya'da da nüfuzunu korumaya çalışmaktadır. Yapılan analizler sonucunda Putin'in, özellikle Avrasya Ekonomik Birliği üyelerinden Kazakistan ve Kırgızistan'da Rus nüfuzunun kaybedilmemesi için yoğun çaba sarf ettiği görülmüştür. Kazakistan'ın ilk cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile her fırsatta görüşme gerçekleştiren Putin, ikili ilişkilere önem veren ve ilişkileri sürekli geliştiren Rus lider olarak ön plana çıkarken, eski imparatorluk ve Sovyetler döneminden kalan Rus nüfuzunu korumak isteyişi ikili görüşmelerin arka planında yatmaktadır. Paylaşılan tweetler arasında, Kazakistan cumhurbaşkanı ile Avrasya Ekonomik Birliği Liderler Zirvesi'nde buluşan ve Kırgızistan'ın zaman içerisinde değişen devlet başkanlarıyla bir araya gelen Putin'in haberleri sıkça yer almıştır. Bununla beraber, Türkmenistan, Özbekistan liderleriyle çok sık olmasa da bir araya gelmeye gayret gösteren Putin, Rus nüfuz

alanını enerji ve ticaret ortaklığıyla muhafazaya çalışmıştır. Tacikistanla da ilişkiler bu doğrultuda yürütülmüştür. Tacikistan Devlet Başkanı ile sıklıkla görüşen Putin'in haberleri tweet olarak paylaşılmıştır. Afganistan'dan Orta Asya'ya gelebilecek terör tehlikesine karşı bu ülkeyi kıskacında tutan Rusya, ülkenin farklı bölgelerine birçok askeri üs inşa etmiştir. Tacikistan ve Kırgızistan'da Rus enerji şirketleri yatırım gerçekleştirmekte ve Rusya bu iki ülkede enerji piyasasını tekelde tutmaktadır. Nitekim paylaşılan tweetler sonucunda, Rusya'nın bölgedeki en güçlü güvenlik aktörü olduğu, bir yandan hem bölgedeki krize tepki verirken diğer yandan devreye girme sorumluluğuna da sahip olduğu gözlemlenmiştir. Askeri alanda ise Rusya'nın Tacikistan ile ikili güvenlik işbirliği sonucunda Rusya, yurtdışındaki en büyük ikinci askeri birliğinin bu ülkede konuşlandırmıştır. Bununla beraber, Rusya'nın Orta Doğu'daki en stratejik noktası ise Suriye olmuştur. Paylaşılan tweetler neticesinde, Rusya Esad yönetimine ve Suriye'ye destek çıkmış, iki lider sıklıkla görüşme gerçekleştirmiştir. 21 Temmuz 2019 tarihli twette, Putin'in Beşar Esad'ı iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kuruluşunun 75. yıldönümü vesilesiyle kutladığı görülmüştür.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, Rusya'nın Putin yönetimiyle beraber Velikorus ideasını sürdürdüğü, eski Çarlık ve Sovyet sınırlarının gerek sert güç gerek yumuşak güç kullanılarak muhafaza edilmeye çalışıldığı, bunun uzantısı olarak bölgedeki enerji piyasasının Rus tekelinde tutulduğu ve bölgenin ekonomik olarak Rusya'ya bağlı kalması için çalışıldığı, yakın çevre doktrini gereği, çevre ülkelerdeki Rusça konuşan bütün grupların haklarının Rusya tarafından savunulduğu ve Rusya'nın bu ülkelerin Batı'ya entegre olmaması için uğraşıldığı ve bu politikaların twitter hesabından yapılan paylaşımlarla Rusya Federasyonu halkı nezdinde meşru kılınması için çaba sarf edildiği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Abercrombie, Nicholas; Hill, Stephen; Turner, Bryan S.:	**The Dominant Ideology Thesis**, London, Allen & Unwin, 1980.
Allan, Stuart:	**Online News: Journalism And The Internet**, Maidenhead, Open University Press, 2006.
Althusser, Louis:	**Kapital'i Okumak**, Çev.: Celal A. Kanat, İstanbul, Can Yayınları, 1995.
Althusser, Louis:	**İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2019.
Alver, Füsun:	**Gazetecilik Kuram Tasarımlarını Türkiye'deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sınama Denemesi**, İstanbul, Kalkeodon Yayınları, 2011.
Анисимов, Евгений В.:	**История России от Рюрика до Путина, Люди, События, Даты,** Москва, Питер, 2007.
Arık, Durmuş:	**Hıristiyanlaştırılan Türkler Çuvaşlar**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2012.
Артемьева, Татьяна В.; Мишекин, Михаил И.:	**Международная Конференция "Екатерина Великая: Эпоха Российской Истории (Санкт-Петербург, 26-29 Августа 1996 г.), Тезисы Докладов,** Санкт-Петербург, СПбНЦ, 1996.
Aslund, Anders; Olcott, Martha B.:	**Russia after Communism**, Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 1999.
Azrael, Jeremy R.:	**Soviet Nationality Policies and Practices**, New York, Praeger, 1978.

Baudrillard, Jean:	**Simülakrlar ve Simülasyon**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2014.
Bennigsen, Alexandre; Quelquejay, Chantal L.:	**Stepte Ezan Sesleri**, İstanbul, Kent Basımevi, 1981.
Binark, Mutlu:	**Yeni Medya Çalışmaları**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007.
Binark, Mutlu:	**Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
Barrett, Michele:	**Marx'tan Foucault'ya İdeoloji**, Çev.: Ahmet Fethi, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2004.
Bauman, Zygmunt; Lyon, David:	**Akışkan Gözetim**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016.
Berdyaev, Nicolas:	**The Russian Idea**, New York, The Macmillan Company, 1948.
Binark, Mutlu; Bayraktutan Günseli:	**Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2013.
Binark, Mutlu; Löker, Koray:	**Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara, Uzerler Matbaası, 2011.
Birsen, Haluk:	**Değişim Aracı Olarak Yeni Medya,** M. C. Öztürk (Editör), *Dijital İletişim ve Yeni Medya*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
Богородская, Ольга Е.:	**История России с Древнейших Времен до 1917 года**, Иваново, ФГБОУВПО, 2012.
Бутромеев, Владимир:	**Великая Россия**, Москва, ОЛМА Медиа Групп, 2014.
Castells, Manuel:	**Enformasyon Çağı I: Ekonomi, Kültür ve Ağ Toplumunun** Yükselişi, Çev.: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Castells, Manuel:	**İletişimin Gücü**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
Civelek, Mustafa E.:	**İnternet Çağı Dinamikleri**, İstanbul, Beta Yayınları, 2009.
Clarke, S.; Lovell, T.; McDonnell, K.; Robins, K; Jeleniewski, V.;	**One Dimensional Marxism: Althusser and Politics of Culture**, London, Allison & Bushby, 1980.
Crews, Robert D.:	**For Prophet and Tsar: Islam and Empire in Russian and Central Asia**, London, Harvard University Press, 2006.
Dallin, Alexander; Lapidus, Gail W.:	**The Soviet System in Crisis: A Reader of Western and Soviet Views**, Boulder, Westview Press, 1991.
Debord, Guy:	**Gösteri Toplumu**, Çev.: O. Taşkent, A. Ekmekçi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.
Денисов, Юрий Н.:	**Россия и Польша: История Взаимоотношений в XVII – XX веках**, Москва, Флинта, 2012.
Devran, Yusuf:	**Haber Söylem İdeoloji**, İstanbul, Başlık Yayın Grubu, 2010.
Dijk, T. A. Van:	"Critical Discourse Analysis", **The Handbook of Discourse Analysis**, '2nd edition', (ed. by Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton), Chicester, John Wiley & Sons, 2015, ss. 352-371.
Dijk, T. A. Van:	"Discourse Analysis as Ideology Analysis", **Language & Peace** (ed. C. Schaffer, A. L. Wenden) Aldershot, Doarthmouth, 1995, ss. 17-33.

Дейк, Т.А. Ван:	**Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации**, Москва, Книжный дом «Либроком», 2013.
Dijk, T. A. Van:	"The Interdisciplinary Study of News as Discourse" in **A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research** (ed. Nicholas W. Jankowski, Klaus Bruhn Jensen), London, Routledge, 1991, ss. 108-119.
Dijk, T. A. Van:	**News as Discourse**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1988.
Dijk, Van J.:	**Ağ Toplumu** (2. baskı), İstanbul, Kafka Kitap, 2018.
Долбилов, Михаил:	**Русский Край, Чужая вера: Этноконфессиональная Империи в Литве и Белоруссии при Александре II**, Москва, Новое Литературное Обозрение, 2010.
Довженко, Владимир Р.:	**И Проживете Тицианов Век. Исцеление от Алкоголизма**, **Табакокурения, Наркомании**, Минск, Полымя, 2001.
Dowler, Wayne:	**Classroom and Empire: The Politics of Schooling Russia's Eastern Nationalities, 1860-1917**, London, McGill-Queen's University Press, 2001.
Dunlop, John B.:	**The Faces of Contemporary Russian Nationalism**, New Jersey, Princeton Legacy Library, 1983.
Eagleton, Terry:	**İdeoloji**, Çev.: Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

Федеров, Владимир А.:	**Русская Православная Церковь и Государство: Синодальный Период (1700-1917)**, Русская Панорама, Москва, 2003.
Giuliano, Elise:	**Constructing Grievance: Ethnic Nationalism in Russia's Republics**, Ithaca and London, Cornell University Press, 2011.
Fiske, John:	**İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev.: Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003.
Foucault, Michel:	**Discipline and Punishment: The Birth of the Prison**, Çev.: Alan Sheridan, New York, Vintage Books, 1977.
Fuchs, Christian:	**Critical Theory of Communication: New Readings of Lukacs, Adorno, Marcuse, Honneth and Habermas in the Age of the Internet**, London, University of Westminster Press, 2016.
Fuchs, Christian:	**Nationalism on the Internet: Critical Theory and Ideology in the Age of Social Media and Fake News**, New York, Routledge, 2020.
Fuchs, Christian:	**Sosyal Medya- Eleştirel Bir Giriş**, İstanbul, Nota Bene Yayınları, 2016.
Fukuyama, Francis:	**The Great Disruption**, London, Profile Books, 1999.
Gramsci, Antonio:	**Hapishane Defterleri**, Çev.: Kenan Somer, İstanbul, Onur Yayınları, 1986.
Gramsci, Antonio:	**Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, Çev.: Q. Hoare, G. N. Smith, New York, International Publishers, 1971.
Güngör, Nazife:	**İletişim: Kuramlar Yaklaşımlar (**3. baskı), Ankara, Siyasal Kitabevi, 2016.

Губанов Д.А., Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г.:	**Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства**, Москва, Изд-во физико-математической литературы, 2010.
Gutek, Gerald L.:	**Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Çev. Nesrin Kale, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2011.
Hall, Stuart:	**Kültür, Medya ve İdeolojik Etki: Medya, İktidar, İdeoloji**, Çev.: Mehmet Küçük, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınevi, 2005.
Heywood, Andrew:	**Political Ideas and Concepts: An Introduction**, London, Macmillan, 1994.
Хоскинг, Джеффри:	**Народ и Империя (1552-1917)**, Смоленск, Русич, 2001.
Huttenbach, Henry R.:	**Soviet Nationality Policies: Ruling Ethnic Groups in the USSR**, London, Mansell, 1990.
Исхаков, Радик Р.:	**Казанская Учительская Семинария и Её Роль в Подготовке Учителей для Национальных Школ**, Казань, Новое Знание, 2001.
Isham, Heyward; Shklyar, Natan M.:	**Russia's Fate through Russian Eyes: Voices of the New Generation**, Boulder, Westview Press, 2001.
Кагарлицкий, Борис Ю.:	**Периферийная Империя: Циклы Русской Истории**, Москва, Алгоритм, 2009.
Камалов, Ильяс:	**Золотая Орда и Русский Улус (Татарское Влияние на Россию)**, Казань, Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2016.
Каппелер, Андреас:	**Империя и Нация: Империи Романовых и Габсбургов**, Москва, Германский Исторический Институт, 2008.

Кастельс, Мануэль:	**Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе**, Екатеринбург, У-Фактория, 2004.
Казин, Александр Л.:	**Великая Россия. Религия, Культура, Политика**, Санкт-Петербург, Петрополис, 2007.
Киреев, Александр А.:	**Учение Славянофилов**, История Русской Цивилизации, Москва, 2012.
Киселева, Ольга Ф.:	**Традиции Православного Воспитания**, Москва, Книжкин Дом, Астрель, 2008.
Коблов, Яков Д.:	**Мечты Татар Магометан о Национальной Общеобразовательной Школе**, Казань, Типография Императорского Университета, 1908.
Kort, Michael:	**A Brief History of Russia**, New York, Facts on File Inc, 2008.
Козлов, Владимир А.:	**История Трагедии Великого Народа: Русский Вопрос**, Москва, ИЭА РАН, 1995.
Kress, Gunther:	**Linguistic Processes in Sociocultural Practice**, Victoria, Deakin University Press, 1985.
Kurat, Nimet A.:	**Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar** (2. baskı), Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
Laruelle, Marlene:	**Russian Nationalism at the National Reassertion of Russia**, London, Routledge, 2010.
Laruelle, Marlene:	**The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination**, Washington DC, Center on Global Interests**,** 2015.
Laughey, Dan:	**Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**, Çev. Ali Toprak, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2010.

Lenin, Vladimir İ.:	**Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı**, Çev. Muzaffer Ardos, Ankara, Sol Yayınları, 1976.
Lievrouw, Leah A.:	**Alternative And Activist New Media**, Cambridge, Polity Press, 2011.
Лукина, Михайловна М.:	**Интернет-СМИ: Теория и практика**: Уч. пособие для студентов вузов / Под ред. М. М. Лукиной, Москва, Аспект Пресс, 2010.
Lull, James:	**Medya, İletişim, Kültür**, Çev.: Nazife Güngör, Ankara, Vadi Yayınları, 2001.
Madariaga, de, Isabel:	**Çariçe Katerina: Çağının Sınırlarını Zorlayan Kadın**, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Sabah Kitapları, 1997.
Maksudov, Sergei; Taubman, William:	"Russian-Soviet Nationality Policy and Foreign Policy: A Historical Overview of the Linkage between Them", **The Rise of Nations in the Soviet Union**, (ed. Michael Mandelbaum), New York, Council on Foreign Relations Press, 1991, ss. 15-43.
Manovich, Lev:	**The Language Of New Media**, Cambridge, MIT Press, 2001.
Mardin, Şerif:	**İdeoloji** (4. Baskı), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
Marks, Karl; Engels, Friedrich:	**Alman İdeolojisi**, Çev.: Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2013.
Маркс, Карл; Энгельс Фридрих:	**Сочинения**. Москва, Государственное Издательство Политической Литературы, 1955.
Martin, Terry:	**The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939**, New York, Cornell University Press, 2001.

McCauley, Martin:	**Khrushchev and Khrushchevism**, London, Palgrave Macmillan, 1987,
McLuhan, Marshall:	**Understanding Media**, London, The MIT Press Cambridge, 1994.
McLellan, David:	**İdeoloji**, Çev. Barış Yıldırım, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
Melville, Andrei; Shakleina, Tatiana:	**Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities**, Budapest, Central European University Press, 2005.
Melvin, Neil:	**Russians beyond Russia: The Politics of National Identity**, London, The Royal Institute of International Affairs, 1995.
Михутина, Ирина В.:	**Украинский Вопрос в России (Конец XIX – Начало XX века)**, Москва, Институт Славяноведения, 2003.
Можаровский, Аполлон Ф.:	**Изложение Хода Миссионерского Дела по Просвещению Христианством Казанских Инородцев с 1552 по 1867 Года**, ***Чтения в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете*****,** Москва, Университетская Типография, 1895.
Morton, Adam D.:	**Unravelling Gramsci, Hegemony and Passive Revolution in the Global Political Economy**, London, Pluto Press, 2007.
Mutlu, Erol:	**İletişim Sözlüğü**, Ankara, Bilim Sanat Yayınları, 1998.
Nalçaoğlu, Halil:	**Medya ve Toplum**, İstanbul, Ips İletişim Vakfı Yayınları, 2003.
Negroponte, Nicholas:	**Being Digital**, New York, Alfred A. Knopf, 1995.

Oates, Sarah; McCormack, Gillian:	The Media and Political Communication" in **Developments in Russian Politics,** ed. Stephen White, Richard Sakwa, and Henry E. Hale, Durham, Duke University Press, 2010, ss. 123-129.
Орлов, А.С.; Георгиева, Н.Г.; Георгиев, В.А.; Т.А. Сивохина:	**История России** (4-е изд.), Москва, Проспект, 2017.
Oushakine, Serguei A.:	**The Patriotism of Despair: Nation, War, and Loss in Russia**, Ithaka, Cornell University Press, 2009.
Ойзерман, Теодор И.:	**Марксизм и Утопизм,** Москва, Прогресс-Традиция, 2003.
Ölçekçi, Haluk:	**Kazakistan'da Sovyet İnsanı Oluşturma Süreci**, Ankara, Birlik Yayıncılık, 2007.
Özcan, Sevinç A.:	**Rusya ve Polonya'da Din, Kimlik ve Siyaset**, İstanbul, Küre Yayınları, 2012.
Палин, А.В.; Красильникова, О.С.; Мирошник, В.А.; Устьянцев А.Н.; Маркова, К.Ю:	**История России,** Практикум для Студентов Вузов, Кемерово, КемТИПП, 2017.
Победоносцев, Константин П.:	**Ученье и Учитель: Педагогические Заметки**, Москва, Нобель Пресс, 2012.
Poster, Mark:	**Foucault, Marxism and History: Mode of Production vs Mode of Information**, Cambridge, Polity Press, 1984.
Postman, Neil:	**Televizyon: Öldüren Eğlence,** Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012.
Прокудин, Борис А.:	**Панславизм в Истории Политики и Мысли России XIX Века**, Издательство Московского Университета, Москва, 2018.

Riasanovsky V. Nicholas; Steinberg D. Mark:	**Rusya Tarihi, Başlangıçtan Günümüze**, Çev. Figen Dereli, İstanbul, İnkılap, 2016.
Rigel, N.; Batuş, G.; Yücedoğan, G.; Çoban, B.:	**Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Kuramlarını Aydınlatan Kuramcılar**, İstanbul, Su Yayınevi, 2005.
Rogers, Everette:	**Communication Technology: The New Media in Society**, New York, Free Publishing, 1986.
Руденко, Константин А.:	**Историко-Археологический Очерк О. С. Хованской, Осада и Взятие Казани в 1552 году**, Казань, Изд-во МОиН РТ, 2010.
Selden, R.; Widdowson P.; Brooker, P.:	**A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory** (5. baskı), Edinburgh, Pearson Education Limited, 2005.
Синицын, Фёдор Л.:	**Национальная Политика СССР в Великой Отечественной Войне (1941-1945)**, Пермь, От и До, 2009.
Соколов, Сергей В.; Бугров, Константин Д.:	**История России: Краткий Курс,** Екатеринбург, Изд-во Урал. ун-та, 2018.
Sorensen, Thomas C.:	"Pobedonostsev's Parish Schools: A Bastion against Secularism", **Religious and Secular Forces in Late Tsarist Russia: Essays in Honor of Donald W. Treadgold**, edited by Charles E. Timberlake, Seattle, University of Washington Press, 1992, ss. 185-205.
Smith, Graham:	**The Nationalities Question in the Soviet Union**, London, Longman, 1990.
Соловей, Татьяна Д.; Соловей, Валерий Д.:	**Несостоявшаяся Революция: Исторические Смыслы Русского Национализма**, Москва, Феория, 2009.
Sperling, Valerie:	"Making the public patriotic: militarism and anti-militarism in Russia", in **Russian Nationalism**

	and the National Reassertion of Russia (ed. Marlene Laruelle), London, Routledge, 2010, ss. 218-271.
Сталин, Иосиф В.:	**О Национальном Вопросе: Сборник Статей**, Москва, Центрполиграф, 2014.
Staliunas, Darius:	**Making Russians: Meaning and Practice of Russification in Lithuania and Belarus after 1863**, Amsterdam-New York, Rodopi, 2007.
Steele, Jonathan:	**Eternal Russia: Yeltsin, Gorbachev, and the Mirage of Democracy**, London, Faber & Faber, 1994.
Stephen, Jonathan:	**After Gorbachev**, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
Столыпин, Петр А.:	**Нам Нужна Великая Россия**, Москва, Издательство: Де'Либри, 2017.
Thaden, Edward C.:	**Interpreting History: Collective Essays on Russia's Relations with Europe**, New York, Boulder, 1990.
Thaden, Edward C.	**Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1855-1914**, Princeton University Press, New Jersey, 1981.
Thompson, John B.:	**Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communications**, Oxford, Polity Press, 1992.
Тоискин, Владимир С.:	**Антропологическое Измерение Социальных Сервисов Интернета:** учебное пособие / В. С. Тоискин, А. В. Шумакова, В. В. Красильников, Ставрополь, Изд-во СГПИ, 2012.
Tolz, Vera:	**Russia**, New York, Oxford University Press, 2001.

Tolz, Vera:	**Inventing the Nation – Russia**, New York, Oxford University Press, 2001.
Topsakal, İlyas:	**Rus Misyoner Kaynaklarına Göre Rus Çarlığı ve Türkler (1552-1917)**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.
Trenin, Dmitri:	**Post-Imperium: A Eurasian Story**, Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 2011.
Цыпин, В.А.; Демидов Г.В.; Метлик И.В.; Балашова Е.Г.; Челнокова Е.В.; Шестакова С.М.:	**История Русской Православной Церкви**, Москва, Просвещение, 2017.
Turan, Alper E.:	**Yeni Medya Ortamları İle Dönüşen İzleyicinin Elektronik Sözlük ve Talk Show Ara Kesitinde İzlenmesi**, İ. Sayımer (Editör), Yeni Medya Araştırmaları, Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar. Literatürk, Konya, 2014.
Умланд, Андреас:	"Три Разновидности Постсоветского Фашизма", **Русский Национализм: Идеология и Настроение**, (сост.: Александр Верховский), Москва, Центр "Сова", 2006, ss. 223-262.
Usluata, Ayseli:	**İletişim**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
Уваров, Сергей С.:	**Десятилетие Министерства Народного Просвещения 1833-1843**, С.-Петербург, Типография Императорской Академии Наук, 1864.
Ulusoy, Nalcıoğlu B.; Yeşilot, Okan:	"Avrasya Coğrafyasında Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi", **Turuncu Devrimler** (ed. Sinan Oğan), İstanbul, Birharf Yayınları, 2006.

Ulusoy Nalcıoğlu B.:	**Azerbaycan Siyasi Muhaceretinin İstanbul'daki Basın Etkinliklerinin (1923-1931) Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.
Üşür, Serpil S.:	**İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1997.
Валединский, Дионисий К.:	**Идеалы Православно-Русского Инородческого Миссионерства**, Казань, Типолит. Имп. ун-та, 1901.
Varnalı, Kaan:	**Dijital Kabilelerin İzinde: Sosyal Medyada Netnografik Araştırmalar**, İstanbul, MediaCat Yayınevi, 2013.
Васильев, Михаил Г.:	**Распространение Христианства в Казанском Крае (Краткий Исторический Очерк)**, Казань, Типография Казанского Императорского Университета, 1904.
Века, А. В.:	**История России**, Минск, АСТ, Харвест, 2003.
Vergin, Nur:	**Siyasetin Sosyolojisi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003.
Вяземская, Елена К.; Данченко, С.И.:	**Россия и Балканы. Конец XVIII в.**, Москва, Обзор, 1990.
Williams, Raymond:	**Marxism and Literature**, Oxford, Oxford University Press, 1977.
Яковлевич, Иван Я.:	**Моя Жизнь: Воспоминания**, Москва, Республика, 1997.
Yaylagül, Levent:	**Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar** (7. Baskı), Ankara, Dipnot Yayınları, 2016.

Yazıcıoğlu, Onur; Irak, Dağhan	**Türkiye ve Sosyal Medya**, İstanbul, Okuyan Us Yayınevi, 2012.
Zenkovsky, Serge A.:	**Rusya'da Türkçülük ve İslam**, Çev. A.N. Ongun, Ankara, Günce Yayıncılık, 2000.
Zevelev, Igor:	**Russia and Its New Diasporas**, Washington, United States Institute of Peace Press, 2001.
Знаменский, Пётр В.:	**История Русской Церкви**, Москва, Директ-Медиа, 2008.
Знаменский, Пётр В.:	**Участие Н. И. Ильминского в Деле Инородческого Образования в Туркестанском Крае**, Казань, Типография Императорского Университета, 1900.

Süreli Yayınlar

Aktaş, Murat:	"Arap Ayaklanmaları ve Sosyal Medyanın Rolü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 11(61), 2018, ss. 199-208.
Anderson, Barbara A.; Silver, Brian D.:	"Language and Ethnic Identity Change in the Soviet Union", **National Council For Soviet and East European Research**, 1983, ss. 1-74.
Aygül, Eser:	"Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.
Александровна, Карякина К.:	"Актуальные Формы и Модели Новых Медиа: от Понимания Аудитории к Созданию Контента", **Медиаскоп,** 4, 2010, ss. 6-9.

Ambrosio, Thomas:	"The Political Success of Russia-Belarus Relations: Insulating Minsk from a Color Revolution", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**, 2006, 14(3), ss. 407-434.
Bağcı, Cahit:	"Çevrimiçi Toplum ve Sanal Sosyaliteler: Sosyal Medya ve Özgür Dijital Dünyanın Yeni Esaretleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9(42), 2016, ss. 1029-1036.
Бакирова, Альфия М.:	"Особенности Подготовки Педагогических Кадров для Начальных Нерусских Училищ во Второй Половине XIX Века (По Материалам Оренбургского Учебного Округа)", **Тамбов: Грамота**, 2017, 9(83), ss. 25-27.
Барсенков, Александр; Вдовин, Александр И.:	"Русские Интересы в Межнациональных Отношениях", **Этнополис**, 1, 1993, ss. 108-113.
Богданов, Валерий Д.:	"Социальные функции Интернета", Вестник Нижегородского университета, **Серия: Социальные науки**, S.1, 2011, ss. 114-120.
Brandenberger, David:	Proletarian Internationalism, Soviet Patriotism, and the Rise of Russocentric Etatism During the Stalinist 1930s", **Left History**, 6(2), 2000, ss. 80-100.
Браславец, С. А.:	"Социальные сети, как средства массовой информации: к постановке проблемы", **Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика**, S. 1, 2009, ss. 125-132.

Boyd, Danah M.; Ellison, Nicole B.:	"Social Network Sites: Definition, History and Scholarship", **Journal of Computer-Mediated Communication**, 13, 2018, ss. 210-230.
Bulut, Yücel:	"İdeolojinin Tarihçesi", **Sosyoloji Dergisi**, 3(23), 2011, ss. 183-206.
Çapraz, Kemal:	"Stratejik Açıdan Kırım", **Yeni Türkiye**, 16, 1997, ss. 1528-1533.
Çiçek, Atıl Ç.; Uysal Gözde:	Siyaset, İdeoloji ve Manipülasyon Ekseninde Medya: 16 Nisan 2017 Referandumunun Medyaya Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2019, 74(4), ss. 1183-1200.
Davis, Horace B.:	"Lenin and Nationalism: The Redirection of the Marxist Theory of Nationalism, 1903-1917", **Science & Society**, 31(2), 1967, ss. 164-185.
Десницкий, Андрей:	"Русская Православная Церковь и Национализм", **Контрапункт**, 2, 2015, ss. 1-12.
Diga, Marichris; Tom, Kelleher:	"Social media use, perceptions of decision-making power and public relations roles", **Public Relations Review**, 35, 2009, ss. 440-442.
Доржу, Зоя Ю.:	Зоя Ю. Доржу, "Тувинская Народная Республика Накануне и во время Великой Отечественной Войны", **Вестник Томского государственного университета. История**, 1(39), 2016, ss. 29-36.

Dubas, Agata:	The new Patriarch of Moscow and all Russia to continue the alliance of church and state", **Center for Eastern Studies: CES Commentary**, 2009, 20, ss. 1-6.
Duncan, Peter J.S.:	"Contemporary Russian Identity between East and West", **The Historical Journal**, 48(1), 2005, ss. 277-294.
Femia, Joseph:	"Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci", **Political Studies**, 23(1), 1975, ss. 29-48.
Gorenburg, Dmitry:	"Nationalism for Masses: Popular Support for Nationalism in Russia's Ethnic Republics", **Europe-Asia Studies**, 53 (1), ss. 73-104.
Green, Sonia B.:	"Language of Lullabies: The Russification and De-Russification of the Baltic States", **Michigan Journal of International Law**, 1(19), 1997, ss. 219-275.
Hughes, James:	"Managing Secession Potential in the Russian Federation", **Regional and Federal Studies**, 11(3), 2001, ss. 36-68.
Kazancı, Metin:	"Althusser, İdeoloji ve İdeoloji ile İlgili Son Söz", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 24, 2006, ss. 67-93.
Kapoor, K. K., Tamilmani, K., Rana, N.P., Patil, P., Dwivedi, Y. K., Nerur, S.:	"Advances in Social Media Research: Past, Present and Future", **Information Systems Frontiers**, 20(3), 2017, ss. 1-28.
Kellner, Douglas:	"TV, Ideology and Emancipatory Popular Culture", **Socialist Review 45** (May-June), 1977, ss. 13-53.
Kılavuz, İdil T.:	"Sovyetler Birliği'nde Rus Milliyetçiliği ve Rus Milli Kimliğinin Gelişimi", **SİYASAL:**

	Journal of Political Sciences, 26(2), 2017, ss. 79-110.
Kırımoğlu, Mustafa A.:	"Kırım'daki Siyasi Göçler ve Kırım'ın Geleceği", **Yeni Türkiye Dergisi**, 16, 1997, ss. 1488-1496.
Kietzmann, Jan H., Hermkens, Kristopher, McCarthy, Ian P., Silvestre Bruno S.:	"Social Media? Get Serious! Understanding the functional building blocks of social media", **Business Horizons**, 54(3), 2011, ss. 321-334.
Киянская, Оксана И.:	"Декабристы в Отечественной Истории и Историографии: Полемические Заметки", **Россия и Современный Мир**, 2017, 2(95), ss. 42-56.
Knox, Zoe:	"Russian Orthodoxy, Russian Nationalism and Patriarch Aleksii II", **Nationalities Papers**, 33(4), 2005, ss. 533-545.
Kolstø, Pål:	"National symbols as signs of unity and division", **Ethnic and Racial Studies**, 29(4), 2006, ss. 676-701.
Колчерин, Алексей:	"Н. И. Ильминский (1822 – 1981): Педагогическая Деятельность и Миссионерское Служение в Поволжье", **Вестник ПСТГУ**, 2013, 4(53), ss. 83-89.
Kperogi A. Farooq, Adams Tyler, Pitasi Andrea:	"Digitalization: The Internet of Things in the Turbulent Convergence of Our Times", **European Political Science Review**, 20(76), 2019, ss. 63-92.
Кузьмин, Константин В.:	"Национальные Учительские Школы и Проблемы Христианизации Уральских Народов, Конец 1860-х – Начало 1900-х

	гг.", **Образование и Наука**, 2003, 3(21), ss. 106-114.
Lapidus, Gail W.:	"Ethnonationalism and Political Stability in the U.S.S.R.", **World Politics**, 36(4), 1984, ss. 555-580.
Ларюэль, Марлен:	"Русский Национализм: Как Область Научных Исследований", **Pro et Contra**, 1(2), 2014, ss. 54-72.
Leonardo, Zeus:	"Through the Multicultural Glass: Althusser, Ideology and Race Relations in Post-civil Rights America", **Policy Futures in Education**, 3(4), 2005, ss. 400-412.
Light, Margot:	"Nationalism and Identity in the Former Soviet Union", **METU Studies in Development**, 27(3), 2000, ss. 45-62.
Lubomyr, Hajda:	"Ethnic Politics and Ethnic Conflict in the USSR and post-Soviet States", **Humboldt Journal of Social Relations**, 19 (2), 1993, ss. 193-278.
Луферчик, Евгений Г.:	"Русификация Как Средство Решение Польского Вопроса во Второй Половине XIX – Начале XX в.", **Веснік БДУ**, 3, 2016, ss. 21-26.
Малышева, Дина Б.:	"Россия в Средиземноморье: Геополитика и Современные Интересы", **Международная Жизнь**, 2015, 11, ss. 111-123.
Манако, Алла Ф., Синица Екатерина М.:	"Электронные научно-образовательные пространства и перспективы их развития в контексте поддержки массовости и

	непрерывности", **УСИМ**, S. 4, 2012, ss. 83-92.
Markowitz, Fran:	"Not Nationalists, Russian Teenagers's Soulful A-politics", **Europe-Asia Studies**, 51(7), 1999, ss. 1183-1198.
Нечаев, Дмитрий Н.; Волкова, Алина Е.:	"Изгои и Маргиналы: Изоляционизм Информационной Линии Русских Националистических Организаций в Советской и Постсоветской России 'на Примере НПФ Память', **Научные Ведомости**, 24(16), 2012, ss. 164-169.
Olssen, Mark:	"Foucault and Marxism: Rewriting The Theory of Historical Materialism", **Policy Futures in Education**, 2(3), 2004, ss. 454-482.
Oskay, Ünsal:	"Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 35(1) 1952, ss. 197-253.
Öztürk, Şerife:	"Sosyal Medyada Etik Sorunlar", **Selçuk İletişim**, C. 9, S. 1, 2015, ss. 287-311.
Popescu, Nicu:	"The Strange Alliance of Democrats and Nationalists", **Journal of Democracy**, 23(3), 2021, ss. 46-54.
Roucek, Joseph S.:	"The Geopolitics of the Baltic States", **American Journal of Economics and Sociology**, 8 (2), 1949, ss. 171-175.
Samuelian, Thomas J.:	"Cultural Ecology and Gorbachev's Restructed Union", **Harvard International Law** Journal, 32(1), 1991, ss. 159-200.

Shekhovtsov, Anton:	"Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism: The New Right à la Russe", **Religion Compass**, 3(4), 2009, ss. 697-716.
Shinar, Chaim:	"Vladimir Putin's Aspiration to Restore the Lost Russian Empire", **European Review**, 25(04), ss. 1-13.
Силаева, Виктория Л.:	"Интернет, как социальный феномен", **Социологические Исследования**, S. 11, 2008, ss. 101-107.
Silver, Brian D.:	"The Status of National Minority Languages in Soviet Education: An Assessment of Recent Changes", **Soviet Studies**, 26(1), ss. 28-40.
Slezkine, Yuri:	"The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism", **Slavic Review**, 53(2), 1994, ss. 414-452.
Sotiris, Panagiotis:	"Gramsci and the Challenges for the Left: The Historical Bloc as a Strategic Concept", **Science & Society**, 82(1), 2018, ss. 94-119.
Sönmez, Sait A.:	"Putin Yönetimi'nin Güney Kafkasya Politikası", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15(2), 2011, ss. 95-116.
Sönmez, Sait:	"Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Dönemi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, (6), Ankara, ss. 73-96.
Щербак, Андрей Н.; Болячевец, Лилия С.; Платонова, Евгения С.:	История Советской Национальной Политики: Колебания Маятника?", **Политическая Наука**, 1, 2016, ss. 100-123.

Thompson, Terry L.:	"Developed Socialism: Brezhnev's Contribution to Soviet Ideology", **National Council for Soviet and East European Research**, Columbia, 1987, ss. 1-48.
Topaktaş, Hacer:	"**Dersaadet'te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki'nin Elçiliği Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)**", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
Tolz, Vera; Teague Elizabeth:	"Is Russian Likely to Turn to Authoritarian Rule?", **RFE/RL Research Report**, 1(4), 1992, ss. 1-8.
Treisman, Daniel:	"Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin", **Foreign Affairs**, 95(3), ss. 47-54.
Вартанова, Елена Л.:	"К чему ведет конвергенция СМИ?", **Информационное общество**, 5, 1999. ss. 11-14.
Виноградов, Владлен Н.:	"Дипломатия Екатерина Великой", **Новая и Новейшая История,** No 4., 2001.
Vujacic, Veljko:	"Stalinism and Russian Nationalism: A Reconceptualization", **Post-Soviet Affairs**, 23 (2), 2007, ss. 156-171.
Weeks, Theodore R.:	"Russification: Word and Practice 1863-1914", **American Philosophical Society**, 2004, 148(4), ss. 471-489.

İnternet Kaynakları

Akhiyadov, Mokhmad:	'Rus Dünyası' Doktrini ve Dış Politikaya Yansımaları", **İNSAMER**, 2020, 'Çevrimiçi',

	https://insamer.com/tr/rus-dunyasi-doktrini-ve-dis-politikaya-yansimalari_3186.html, (11.10.2021).
Baumann, Robert F.:	"Rusya'nın Türk Bölgelerinde Yayılması", **Türkler**, c. XVIII, Ankara 2002, ss. 577-586.
Beer, Daniel:	'Russia's Managed Democracy', **History Today** '(Çevrimiçi), https://www.historytoday.com/archive/russias-managed-democracy, (02.02.2021).
Бонд, Пол:	Украинец или 14 Февраля 2008 Года Исполняется 100 Лет со Дня Рождения Петра Шелеста, 1908-1996 гг., Первый Секретарь ЦК КПУ (1963-1972гг.)", (Çevrimiçi), http://nl.irtafax.com.ua/2008-03-05-41.html, (09.01.2021).
Cichowlas, Ola:	'How Putin Manipulates Russians Using Revisionist History', **Forbes,** (Çevrimiçi), https://www.forbes.com/sites/realspin/2014/05/05/how-putin-manipulates-russians-using-revisionist-history/?sh=11f43380281c, (05.02.2021).
Clover, Charles:	'Managed Nationalism Turns Nasty for Putin', **Financial Times** (Çevrimiçi), https://www.ft.com/content/046a3e30-0ec9-11e0-9ec3-00144feabdc0, (03.02.2021).
Crosbie, Vin:	"What is 'New Media'?" *Rebulding Media* (blog), (Çevrimiçi), https://digmediaman.files.wordpress.com/2011/09/what_is_new_media_by_vin_crosbie.pdf , (29.07.2020).

Dunlop, John B.:	"Russia under Putin: Reintegrating Post-Soviet Space", **Journal of Democracy**, 11(3), 2000, ss. 39-47.
Гайда, Федор:	"Консерваторы и парламент: проекты реформы Государственной думы в 1907–1917 годах", (Çevrimiçi), https://politconservatism.ru/choice/konservatory-i-parlament-proekty-reformy-gosudarstvennoj-dumy-v-1907-1917-godah, (17.07.2020).
Гудков, Лев:	'Новогодний Баланс: После Стабильности', Ведомости, 30.12.2008, (Çevrimiçi), https://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2008/12/30/novogodnij-balans-posle-stabilnosti, (04.02.2021).
Хакимов, Рафаиль С.; Загидуллин Ильдус К.:	**Исторические судьбы народов Поволжья и Приуралья**, Материалы Всероссийской научной конференции "Исторический опыт этноконфессионального взаимодействия в Среднем Поволжье и Приуралье (XVI - начало XX вв.)" г. Казань, 5-6 октября 2011 г., Выпуск 2, Казань, Изд-во Ихлас, 2011.
Hayit, Baymirza:	"20. Yüzyılda Türkistan'ın Milli ve Sovyet Devletlerinin Karakterleri", **X. Türk Tarih Kongresi,** 22-26 Eylül 1986, Ankara (III. Cilt).
Hill, Fiona; Gaddy, Clifford G.:	'Putin and the Uses of History', **The National Interest,** (Çevrimiçi), https://nationalinterest.org/article/putin-the-uses-history-6276, (30.01.2021).
Hofman, Eva:	'Stalin's Approval Rating at Highest Level in 16 Years', **Russia Beyond** (Çevrimiçi),

	https://www.rbth.com/news/2017/02/17/stalins-rating-highest-poll-704083 (05.02.2021).
Hoffman, David:	Russia's New International Passport Drops Nationality, Drawing Praise and Protests', **The Washington Post**, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1997/10/25/russias-new-internal-passport-drops-nationality-drawing-praise-and-protests/8a9350ec-36bd-4a7a-9efe-acc07c2d5130/), (23.01.2021).
Huang, Zhao; Benyoucef, Morad:	"User-Centered Investigation of Social Commerce Design", International Conference on Online Communities and Social Computing, 2013.
Исхаков, Радик Р.:	**Миссионерская Деятельность Русской Православной Церкви в Отношении Мусульман Среднего Поволжья в XIX – Начале XX вв. (1800-1917 гг.)**, Казань, Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2008.
Кэмпбелл, Воробьева Е. И.:	«Единая и Неделимая Россия» и «Инородческий вопрос» в Имперской Идеологии Самодержавия // Пространство Власти: Исторический Опыт России и Вызовы Современности. М., 2001.
Президент России:	"Большая пресс-конференция Владимира Путина", 20.12.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/59455, (28.10.2021).
Президент России:	"Международному общественному Фонду единства православных народов", 28.10.2020 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/letters/63956, (01.11.2021).

Президент России:	'Митинг «Мы вместе!» в поддержку принятия Крыма в состав Российской Федерации', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/20607, (11.05.2021).
Президент России:	'Обращение Президента Российской Федерации', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/20603, (11.05.2021).
Президент России:	'Открытие памятника Александру I', 20.11.2014 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/47044, (19.05.2021).
Президент России:	"Открытие памятника Александру III", 18.11.2017 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/56125 , (22.10.2021).
Президент России:	"Открытие памятника Александру III в Гатчинском дворце", 05.06.2021 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/65751, (04.11.2021).
Президент России:	"Открытие памятника великому князю Сергею Александровичу", 04.05.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/54447, (20.10.2021).
Президент России:	“Подписан Договор о Принятии Республики Крым в Российскую Федерацию', 18.03.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/20604 , (11.05.2021).

Президент России:	"Посещение монастыря Нило-Столобенская пустынь", 19.01.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56667, (23.10.2021).
Президент России:	"Посещение Валаама", 17.07.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61009, (29.10.2021).
Президент России:	‘Послание Президента Федеральному Собранию’, 12.12.2012 ‘çevrimiçi’, http://kremlin.ru/events/president/news/17118, (30.04.2021).
Президент России:	'Послание Президент Российской Федерации', 25.04.2005 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/acts/bank/36354, (09.05.2021).
Президент России:	‘Поздравления главам Южной Осетии и Абхазии с пятой годовщиной признания Россией суверенитета этих республик’, 26.08.2012 ‘çevrimiçi’, http://www.kremlin.ru/events/president/news/19078 , (08.05.2021).
Президент России:	"Поздравление Патриарху Московскому и всея Руси Кириллу с праздником Пасхи", 01.05.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51838, (13.10.2021).
Президент России:	"Поздравления лидерам и гражданам иностранных государств по случаю 75-й годовщины Победы в Великой Отечественной войне", 08.05.2020 'çevrimiçi',

	http://kremlin.ru/events/president/news/63313, (31.10.2021).
Президент России:	‘Поздравление с годовщиной воссоединения Крыма и Севастополя с Россией’, 18.03.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51535, (11.10.2021).
Президент России:	‘Поздравление с православной Пасхой', 12.05.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49240, (20.05.2021).
Президент России:	'Празднование 100-летия единения Тывы и России', 06.09.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46568, (17.05.2021).
Президент России:	"Президент возложил цветы к памятнику Кузьме Минину и Дмитрию Пожарскому на Красной площади", 04.11.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56001, (22.10.2021).
Президент России:	'Президент принял участие в памятных мероприятиях, посвящённых 100-летию геноцида армян', 24.04.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49332, (22.05.2021).
Президент России:	"Президенту Сирии Башару Асаду", 21.07.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/letters/61067, (29.10.2021).
Президент России:	“Приветствие участникам церемонии открытия Российского духовно-культурного

	православного центра в Париже", 19.19.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/53118 , (18.10.2021).
Президент России:	“Приём по случаю тысячелетия преставления святого равноапостольного князя Владимира”, 28.06.2015 ‘çevrimiçi’, http://www.kremlin.ru/events/president/news/50068 , (10.10.2021).
Президент России:	"Пятый каспийский саммит", 12.08.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58296, (25.10.2021).
Президент России:	"Российско-азербайджанский межрегиональный форум", 27.09.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58637, (27.10.2021).
Президент России:	“Российско-монгольские переговоры", 03.09.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61429, (30.10.2021).
Президент России:	“Румену Радеву, Президенту Республики Болгария", 03.03.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/letters/56970, (24.10.2021).
Президент России:	'700-летие преподобного Сергия Радонежского', 18.07.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46246, (16.05.2021).
Президент России:	“Совещание по вопросам строительства Крымского моста и социально-экономического

	развития Крыма и Севастополя", 18.03.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51534, (11.10.2021).
Президент России:	'Совместное заседание Совета по межнациональным отношениям и Совета по русскому языку', 19.05.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49491, (24.05.2021).
Президент России:	"Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев", 12.07.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/66181, (05.11.2021).
Президент России:	"100-летие русской часовни у перевала Вршич", 30.07.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/52621, (17.10.2021).
Президент России:	"Торжества по случаю 1030-летия крещения Руси", 28.07.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58123, (25.10.2021).
Президент России:	"Церемония поднятия Государственного флага Российской Федерации", 22.08.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/66427, (07.11.2021).
Президент России:	"Церемония вручения Президенту Сербии Александру Вучичу ордена Александра Невского", 17.01.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/59692, (29.10.2021).

Президент России:	'Учреждён орден «Родительская слава»', 13.05.2008 'çevrimiçi, http://kremlin.ru/events/president/news/63, (26.05.2021).
Президент России:	“В День народного единства в Москве открыт памятник князю Владимиру", 04.11.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/53211 , (18.10.2021).
Президент России:	"Выступление на встрече с членами Священного кинота", 28.05.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/transcripts/52031, (14.10.2021).
Президент России:	“В Кремле вручены ордена «Родительская слава»”, 01.06.2016 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/52064 , (15.10.2021).
Президент России:	‘Владимир Путин подписал Указ «Об обеспечении межнационального согласия»’, 07.05.2012 ‘çevrimiçi’, http://www.kremlin.ru/acts/news/15240, (08.04.2021).
Президент России:	"Владимир Путин посетил Валаам", 11.07.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/52497, (16.10.2021).
Президент России:	"Владимир Путин посетил Севастополь", 14.03.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/57063, (25.10.2021).

Президент России:	'Владимир Путин вручил ордена «Родительская слава»', 02.06.2014 ‘çevrimiçi’, http://kremlin.ru/events/president/news/45820 , (15.05.2021).
Президент России:	'Военный парад «Шаг победителя» в честь 70-летия освобождения Белграда', 16.10.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/46812 , (18.05.2021).
Президент России:	'Вручение орденов «Родительская слава»', 01.06.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49613, (26.05.2021).
Президент России:	'Встреча с членами Священного синода и представителями поместных православных церквей', 18.07.2014 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/46247, (16.05.2021).
Президент России:	'Встреча с главой МИД Сирии Валидом Муаллемом', 29.06.2015 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/49781, (27.05.2021).
Президент России:	"Встреча с Ильхамом Алиевым и Николом Пашиняном", 11.01.2021 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/64877, (02.11.2021).
Президент России:	"Встреча с лауреатами конкурса «Семья года»", 28.11.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56229, (23.10.2021).

Президент России:	'Встреча с Патриархом Московским и всея Руси Кириллом', 24.05.2015 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/49521 , (24.05.2021).
Президент России:	Встреча с Патриархом Московским и всея Руси Кириллом", 01.02.2016 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/51239, (11.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Премьер-министром Армении Николом Пашиняном", 08.09.2018 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/58491 , (26.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым", 12.08.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58299, (25.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Киргизии Сооронбаем Жээнбековым", 28.09.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58646, (28.10.2021).
Президент России:	'Встреча с Президентом Монголии Цахиагийн Элбэгдоржем', 07.05.2015 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/news/49429 , (23.05.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Таджикистана Эмомали Рахмоном", 28.09.2018 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/58650, (28.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Республики Абхазия Раулем Хаджимбой", 24.08.2018 'çevrimiçi',

	http://kremlin.ru/events/president/news/58373, (26.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедовым", 12.10.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61779, (30.10.2021).
Президент России:	"Встреча с Президентом Южной Осетии Анатолием Бибиловым", 02.05.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/54440, (20.10.2021).
Президент России:	“Заседание Архиерейского собора РПЦ", 01.12.2017 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/56255, (23.10.2021).
Президент России:	"Заседание Совета по русскому языку", 05.11.2019 'çevrimiçi', http://kremlin.ru/events/president/news/61986, (31.10.2021).
Президент России:	'Заявления для прессы по итогам российско-монгольских переговоров', 03.09.2014 'çevrimiçi', http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/press_conferences/46552, (23.05.2021).
Кряжев, Александр:	(“День Государственного Флага Российской Федерации”, ‘çevrimiçi’, https://ria.ru/20120822/727356016.html), (22.01.2021).
Leiner, Barry M.:	“Brief History of the Internet”, (Çevrimiçi), https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/ , (25.07.2020).

Ленин, Владимир И.:	“Как Епископ Никон Защищает Украинцев”, (Çevrimiçi), https://history.wikireading.ru/403163, (01.01.2021).
Levy, Clifford J.:	‘Purging History of Stalin’s Terror’, **The New York Times** (Çevrimiçi), https://www.nytimes.com/2008/11/26/world/europe/26iht-26archives.18186388.html, (02.02.2021).
Маркс, Карл, Энгельс, Фридрих:	“Сочинения”, В 50 т., 2-е изд., Москва, Политиздат, 1954-1981, С.3, s. 12 (Çevrimiçi), https://www.marxists.org/russkij/marx/cw/t03.pdf, (23.08.2020).
Mayfield, Antony:	“What is Social Media?”, England: Forrester Research Social Computing, 2008.
Mrachek, Alexis:	‘How Putin Uses Russian Orthodoxy to Grow His Empire’, Feb 22nd, 2019 (Çevrimiçi), https://www.heritage.org/europe/commentary/how-putin-uses-russian-orthodoxy-grow-his-empire, (11.02.2021).
Мюллер, Кристиан:	“Свобода СМИ в социальных сетях и в социальных СМИ”, *От традиционных к сетевым СМИ: Передовая практика и перспективы*, 9-ая южнокавказская конференция СМИ, 2012, ss. 19-31.
Мусаев, Вадим И.:	"Русская Диаспора в Финляндии в 1920-1930-с гг.: Проблема Адаптации”, (Çevrimiçi), https://www.sgu.ru/archive/old.sgu.ru/files/nodes/10085/14.pdf , (17.07.2020).
Орешкина, Мария В.:	“Русский Язык- Язык Дружбы и Сотрудничества Народов СССР”, (Çevrimiçi),

	http://www.russkayarech.ru/index.php/ru/archive/1979-5/5-9, (09.01.2021).
Путин, Владимир:	'Послание Президента Федеральному Собранию', 12.12.2012 (Çevrimiçi), http://kremlin.ru/events/president/news/17118, (10.02.2021).
Путин, Владимир:	'Россия на Рубеже Тысячелетий', 30.10.1999, (Çevrimiçi), https://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html, (09.02.2021).
Путин, Владимир:	'Россия: Национальный Вопрос', 23.01.2012, (Çevrimiçi), https://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html, (10.02.2021).
Ramos, Valeriano Jr.:	"The Concepts of Ideology, Hegemony and Organic Intellectuals in Gramsci's Marxism", **Theoritical Review**, (Çevrimiçi), https://www.marxists.org/history/erol/ncm-7/tr-gramsci.htm, (30.08.2020).
Shcherbak, Andrey:	"Nationalism in the USSR: Historical and Comparative Perspective", **SSRN Electronic Journal**, 43(6).
Шнайдер, Владимир Г.:	"К Вопросу о Причинах Депортации Северокавказских Народов (1943-1944 гг.), **Национальная Политика Советского Государства, Репрессии Против Народов и Проблемы Их Возрождения**, Материалы Международной Научной Конференции, 2003, ss. 61-63.
Шустов, Александр:	"Сколько русских осталось в Центральной Азии?" https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30146863#pos=6;-106 (Çevrimiçi), (15.07.2020).

Türk Dil Kurumu:	"Güncel Türkçe Sözlük", https://sozluk.gov.tr (Çevrimiçi), (21.08.2020).
Yazarın Adı Yok	Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, May 26, 2004, President of Russia (Çevrimiçi), http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22494, (06.02.2021).
Yazarın Adı Yok	Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, April 26, 2007, President of Russia (Çevrimiçi), http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24203, (06.02.2021).
Yazarın Adı Yok	"Brezhnev's Speech on Anniversary of the Revolution.", **Current Digest of the Soviet Press**, Vol. XVI, no.43, 18. Nov. 1964.
Yazarın Adı Yok	"Выборы-2016. Итоги", https://www.interfax.ru/russia/528903 , (Çevrimiçi), (18.07.2020).
Yazarın Adı Yok	'Чего ждать Донбассу после прямой линии Путина?', 16.04.2015 'çevrimiçi', https://www.bbc.com/russian/russia/2015/04/150416_putin_phone_in_ukraine, (22.05.2021).
Yazarın Adı Yok	"Development of the Internet and the World Wide Web", https://www.nap.edu/read/6323/chapter/9 (Çevrimiçi), (26.07.2020).
Yazarın Adı Yok	Двенадцатый Съезд РКП/б/, 17-25 Апреля 1923 года", Стенографический Отчет, Москва, 1968, (Çevrimiçi), http://istmat.info/files/uploads/51781/12_sezd.pdf, (01.01.2021).

Yazarın Adı Yok	Газета Правда, 1 февраля 1936, (Çevrimiçi), https://pravda36.files.wordpress.com/2018/08/pravda-1936-31.pdf, (03.01.2021).
Yazarın Adı Yok	'Interview with Time Magazine', 12.12.2007, (Çevrimiçi), http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/interviews/24735/print, (03.02.2021).
Yazarın Adı Yok	'Как проходили инаугурации президентов РФ. Досье, 7 мая 2018 (Çevrimiçi), https://tass.ru/info/5180412, (11.02.2021).
Yazarın Adı Yok	'Как Власть в России проигрывала битву за трезвость', 03.12.2008, 'çevrimiçi', https://aif.ru/society/7963, (28.02.2021).
Yazarın Adı Yok	'Крым выбрал Россию', 15.03.2014 'çevrimiçi', https://www.gazeta.ru/politics/2014/03/15_a_5951217.shtml, (11.05.2021).
Yazarın Adı Yok	'Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня', 03.11.2011 'çevrimiçi', https://iz.ru/news/502761?page=2, (09.05.2021).
Yazarın Adı Yok	'Обращение Президента Российской Федерации', 18 marta 2014 (Çevrimiçi), http://kremlin.ru/events/president/news/20603, (10.02.2021).
Yazarın Adı Yok	О Государственном Гербе Российской Федерации", http://flag.kremlin.ru/emblem/, (22.01.2021).
Yazarın Adı Yok	Послание Федеральному Собранию Российской Федерации, 26 апреля 2007 (Çevrimiçi),

	http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203, (08.02.2021).
Yazarın Adı Yok	‘Путин признался, что не пользуется соцсетями и не имеет отношения ни к одному аккаунту’, (21.07.2017), ‘çevrimiçi’, https://tass.ru/obschestvo/4431169, (26.02.2021).
Yazarın Adı Yok	'Путин рассказал, как российские военные защищали крымчан', 17.04.2014 'çevrimiçi', https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/04/140417_ru_s_putin_live, (12.05.2021).
Yazarın Adı Yok	“Путин: 100-летие революции поможет преодолеть раскол в обществе”, https://iz.ru/664901/2017-10-30/putin-100-letie-revoliutcii-mozhet-preodolet-raskol-v-obshchestve, (Çevrimiçi), (18.07.2020).
Yazarın Adı Yok	Речь Хрущева на 20-м Съезде КПСС “О Культе Личности и Его Последствиях”, (Çevrimiçi), https://matiane.wordpress.com/2009/09/06/xx-congres-khruschov-personality-cult/, (03.01.2021).
Yazarın Adı Yok	Совет Народных Комиссаров СССР, Центральный Комитет ВКП(б), Постановление от 13 марта 1938 г. N 324, “Об Обязательном Изучении Русского Языка в Школах Национальных Республик и Областей”, (Çevrimiçi’), http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=23269#008977643120264589, (03.01.2020).
Yazarın Adı Yok	'Владимир Путин: День Победы учит и предостерегает нас', 09.05.2002 'çevrimiçi',

	http://old.nasledie.ru/politvnt/19_44/article.php?art=0, (13.05.2021).
Yazarın Adı Yok	'Владимир Путин вручил государственные награды священнослужителям Русской православной церкви и других христианских конфессий', 16 января 2011 (Çevrimiçi), http://www.kremlin.ru/events/president/news/40249, (10.02.2021).
Zakon, Robert H.:	"Hobbes's Internet Timeline 25", https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/, (Çevrimiçi), (26.07.2020).
Zevelev, Igor:	"Russia's Policiy Toward Compatriots in the Former Soviet Union", Russia in Global Affairs, No:1, 2008 January/March, https://eng.globalaffairs.ru/articles/russias-policy-toward-compatriots-in-the-former-soviet-union/, (07.02.2021).

ÖZGEÇMİŞ

2011 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenimim hayatıma başladım. Bu bölümde okurken Balkan dilleri alanında çalışmalar yaptım. Bulgaristan, Makedonya, Yunanistan ve Kosova hükümetlerinden burslar alarak bu ülkelerde dil çalışmalarında bulundum ve çeşitli dil ve edebiyat seminerlerine katıldım. 2015 yılında birkaç Slav dili öğrenmiş ve edebiyat alanında uzmanlaşmış birisi olarak bölümden birinci mezun oldum.

Rus Dili ve Edebiyatı okurken üçüncü sınıfta notlarımın yüksek olması sebebiyle çift anadal yapmaya karar verdim. Bu nedenle 2013 yılında, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünde çift anadal programına başladım. 2016 yılında buradan mezun oldum. Aynı sene, 2016 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimime başladım. Prof. Dr. Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu danışmanlığında "Kitle Etkileme Aracı Olarak Stalin Dönemi Sovyetler Birliği'nde Din Karşıtı Propaganda Afişleri" adlı tezimi 2018 yılında tamamladım. Tez çalışmam süresince Kırgızistan Bişkek'te ve Ukrayna Kiev'de Sovyet propagandası üzerine çalışmalarda bulundum.

2016 yılında yüksek lisans ile beraber İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydoldum. Beş yıllık eğitim boyunca İstanbul, Atina ve Selanik'te Yunan dili, edebiyatı ve kültürü alanında çalışmalarda bulundum. 2021 yılında bu bölümü birincilikle bitirdim.

2018 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı'nda doktora programına başladım. Doktora çalışmam boyunca post-Sovyet dönem, Putin dönemi politikalarını inceledim. Amerika ve Portekiz'de çalışmalarda bulundum.

2020 yılında Turkish Studies – Historical Analysis dergisinde "1917 Bolşevik Devrimi ve 1923 Türk Devrimi'nin Ardından Lenin ve Atatürk Figürlerinin Propaganda Afişlerindeki Yeri" adlı bir makalem yayınlandı.